శ్రీ

శుభమస్తు

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

శ్రీమచ్ఛైవలాఖ్యదేశావతంసదేవగిర్యాఖ్యనగరాధిప
శ్రీమచ్ఛన్ద్రవంశసమ్భూతమహాదేవాఖ్య
మహారాజమన్త్రిపదవీమలఙ్కృతవద్భిః
శ్రీవత్సవంశముక్తాఫలవాసుదేవాత్మజకామదేవాఖ్య
భూసురవరాత్మజైః
శ్రీహేమాద్రిసూరిభిర్విరచితే
చతుర్వర్గచిన్తామణ్యాఖ్యే

ధర్మశాస్త్రే

సర్వేషామత్యన్తావశ్యకః ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయోయం
శ్రీమన్మహీశూరపురీవిరాజమానదివ్యరత్నసింహా
సనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజమహారాజాశ్రితేన
ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యఙ్గార్యేణ
విద్వత్పుస్తకసాహాయ్యాద్యథామతిసంశోధ్య
మహీశూరపురీమధ్యవర్తిన్యాం
విద్యాతరఙ్గిణ్యాఖ్యాయాం
స్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం
ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితస్సమ్పూరితో
విజయతేతరామ్

ఇదానీమేతన్మూల్యం రూప్యత్రయమ్
సర్వజిద్వత్సరశ్రావణశుద్ధద్వితీయా

హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయవిషయానుక్రమణికా

ఇతివిషయానుక్రమణికా

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

చతుర్వర్గచిన్తామణ్యాఖ్యహేమాద్రిగ్రన్థపూర్వపీఠికా

శ్రీగోపాలకుమారవైభవభవస్వచ్ఛన్దలీలాలయం సాన్ద్రస్నిగ్ధతమాల
కోమలదలశ్యామాభిరామాకృతిమ్ । హేలాకౌతుకిలకామినీకలగనప్రోల్లాసి
గోపాఙ్గనా గీతస్ఫీతపవిత్రచిత్రచరితవ్రాతం నమస్కుర్మహే ॥ ౧ ॥ (౧)
ఉన్మీలత్కమనీయకాన్తిసరసీమధ్యేనిబద్ధప్రభం సారాసారవిచారచారుమ
నసా హంసేన సంసేవితమ్ । నిత్యానన్దమరన్దసఙ్గసుభగం వన్దారుబృన్దార
కశ్రేణీభృఙ్గమనఙ్గవైరిచరణామ్భోజద్వయం పాతు నః ॥ ౨ ॥ వంశో హి
మాంశోర్జయతి ప్రసిద్ధో యస్మిన్ స రాజా యదురావిరాసీత్ । బభూవ య
స్మిన్నసురావతారభారాపహారాయ పురా మురారిః ॥ ౩ ॥ వంశే తస్మిన్
కంసవిధ్వంసనస్య క్షోణీపాలో భిల్లమః ప్రాదురాసీత్ । నిన్యే నాశం వైరి
భూభృత్పతఙ్గాన్ యస్యానేకద్వీపదీపః ప్రతాపః ॥ ౪ ॥ పుత్రోఽభవత్సకల
రాజసమాజమౌలిమాణిక్యదీధితివిబోధితపాదపద్మః । ఉద్దామదర్పరిపుసర్ప
విహఙ్గరాజః (౨) శ్రీభిల్లమాదవనియోషితి జైత్రపాలః ॥ ౫ ॥ తస్మాదభూ
దభినవస్మరచారుమూర్తిః కీర్త్యేకపదం జగతి సింఘణదేవభూపః । ఉద్దండ
దోర్యుగలగర్వితవైరివర్గసీమన్తినీవదనకైరవచండభానుః ॥ ౬ ॥ అథ సకలక
లానామాలయః పాలనాయ క్షితితలమవతీర్ణః పూర్ణమాసీశశీవ । అభవదవని
పాలో జైతుగిర్నామతస్మాదసమసమరధీరద్వేషిభూపాలకాలః ॥ ౭ ॥ స భూ
మిపాలో జనయాంబభూవ కృష్ణం మహాదేవమహీపతిం చ । హితాయ లో
కస్య యథా పయోధిశ్చిన్తామణిం కౌస్తుభమప్యుదారమ్ ॥ ౮ ॥ జన్మాన్తరో
త్థం పరివర్తయన్తౌ జ్యేష్ఠావరత్వం కిలకౌతుకేన । కృతావతారౌ యదురా
జవంశే ప్రీత్యా పునస్తావివ రామకృష్ణౌ ॥ ౯ ॥ ధర్మార్థావివ తౌ సాక్షాత్పా
లయన్తౌ వసుంధరామ్ । విలోక్య లోకస్సస్మార రాజానౌ రామలక్ష్మణౌ ॥ ౧౦ ॥
దీవ్యద్వారణవాజివారణరణక్షోణీషు జిత్వా బహూన్ దాసీకృత్య తథావ
రాన్ విహితవాననన్యానరశ్యౌకసః । ఇత్థం పార్థివరాజరాజివిజయవ్యాపార
పారఙ్గతశ్చకేళిశక్రజయాయ కృష్ణనృపతిః స్వర్లోకయాత్రామతిమ్ ॥ ౧౧ ॥
అథ ప్రభావాతిశయేన లబ్ధం విభజ్య లోకద్వితయాధిపత్యమ్ । త్రివిష్టపం శా

---

(౧) ఉన్మీలంతీ-కమనీయదేహకాన్తిరేవ సరసీ తన్మధ్యే సారాసారయోః ని
త్యానిత్యపదార్థయోః క్షీరోదకయోశ్చ విచారే వివేకే । హంసేన - యతి
శ్రేష్ఠేన-సితచ్ఛదపక్షిణా చ । నిత్యానన్దః అనశ్వరబ్రహ్మానన్ద ఏవ మరన్దః-
పుష్పరసః తత్సంగేన సుభగం రమ్యం । వన్దారవః ప్రణమ్రాః బృన్దారకశ్రే
ణయ ఏవ భృఙ్గా యస్మిన్ తత్ । అనఙ్గవైరిణః స్మరహరస్య చరణావేవామ్భోజే
పద్మే తద్ద్వయం నః పాతు (౨) శ్రీభిల్లమాత్ వసుమతీ మహిష్యాం జైత్ర

సతి కృష్ణభూపే భువం మహాదేవనృపః ప్రశాస్తి ॥ ౧౨ ॥ త్రైలిఙ్గక్షితిపాలతూలనిచయప్రక్షేపఝంఝానిలో గర్జద్గూర్జరగర్వపర్వతభిదాదమ్భోళి దోర్విక్రమః । హేలోన్మూలితకొఙ్కణక్షితిపతిః కర్ణాటలాటోద్భటక్షోణీపాలవిడమ్బనస్పృహో మహాదేవః కథం వర్ణ్యతే ॥ ౧౩ ॥ అయం శిశుస్త్రీశరణాగతానాం హన్తా మహాదేవనృపో న జాతు । ఇత్థం వినిశ్చిత్య తతోఽనుభీత్యైరం వైరిపురన్ధ్రీ నిహితా నృపత్వే ॥ ౧౪ ॥ అనపకృతో మాళవేశ్వరశ్శిశురేవ స్వపదే న్యవేశయత్ । స్వయమాశు మహోదయసమ్పదః కపటేనైవ చిరం తపస్యతి ॥ ౧౫ ॥ విమదసమరకర్తుశ్శత్రవో యస్య పాణౌ ప్రళయదహనధూమశ్యామదామాతిభీమమ్ । పృథుతరకరవాలవ్యాలమాలోకయన్తో భవశరణమితీమం మన్త్రముచ్చారయన్తి ॥ ౧౬ ॥ యదీయగన్ధద్విపగండపాళీనిష్ఠ్యూతదానామ్బుతరఙ్గిణీషు । సోమస్సముద్రప్లవపేశలోఽపి మమజ్జ సైన్యైస్సహకొఙ్కణేశః ॥ ౧౭ ॥ ఆస్తే మండితదండకాపరిసరః శ్రీసేవణాఖ్యో జనపదం దేశః పేశలవైభవభూషణవచో మాధుర్యధుర్యాకృతిః । తస్మిన్ దేవగిరిః పురీ విజయతే త్రైలోక్యసారశ్రియాం విశ్రాన్తిస్ఫురశాలిశైలశిఖరస్పర్ధాళుసౌధావళిః ॥ ౧౮ ॥ ఏతత్ప్రీతా హి బహిరస్బురా శేర న్తః పురో ప్యాస్తకుతః ప్రయామి । చిరం విమృశ్యేతి యదీయవైరిసామేశ్వరో బాడబమేవ యాతః ॥ ౧౯ ॥ జగత్త్రయాతీతగుణప్రశస్తిః శాస్తా సమస్తావనిమండలస్య । శ్రీమానిమాం మన్వయరాజధానీం సోఽయం మహాదేవనృపో బిభర్తి ॥ ౨౦ ॥ (౧) ఇమాం కుర్వాణో హి విస్తారైరిలావృతసమాం శ్రియామ్ । అధితిష్ఠతి హేమాద్రిరివాయం విబుధాలయః ॥ ౨౧ ॥ సాసమ్పత్త్రిదివం యశో బలమిదం సోఽయం ప్రతాపో మహో నైకైకం పృథివీభృతోఽభువి మహాదేవస్య లోకోత్తరమ్ । (౨) యస్య శ్రీకరణాధిపః స్వయమయం హేమాద్రిసూరిస్ఫురత్ప్రౌఢప్రాతిభవర్ణ్యమానవిలసద్వంశో భృశం శోభతే ॥ ౨౨ ॥ ఇతి రాజప్రశస్తిః ॥

అథ గ్రన్థకర్తృప్రశస్తిః ॥ పాదస్ఫ్రాన్తవినిస్సృతమ్పరితో దేవస్య లక్ష్మీపతేర్వక్త్రాన్మ్భోరుహసమ్భవా స్త్రిజగతీన్ద్యాజయన్తి ద్విజాః । రాగద్వేషమదాదిదోషవిరహాదన్తస్స్ఫురజ్జ్యోతిషాం తేషామేవ శిరోమణిర్విజయతే వత్సాభిధానో మునిః ॥ ౨౩ ॥ గోత్రే తస్య బభూవ నిర్మలగుణశ్రేణీభృతాం

పాలో నామ పుత్రో బభూవ (౧) ఇమాం-దేవగిర్యాఖ్యపురీం శ్రియాం-సమ్పదాం విస్తారైరాధిక్యైరిలావృతఖండసమాం కుర్వాణః । హేమాద్రిర్మేరురివ విబుధానాం-దేవానాం విదుషాం చాలయ ఆశ్రయః అయం మహాదేవనృపః అధితిష్ఠతి-అస్యాం తిష్ఠతీత్యర్థః (౨) ప్రతిభైవ ప్రాతిభం స్వార్థేఽణ్ । స్ఫురత్ ప్రౌఢం ప్రాతిభం యేషాం తైః వర్ణ్యమానస్స్తూయమానః విలసద్వంశో యస్య సః అయం హేమాద్రిసూరిః యస్య మహాదేవప్రభోః శ్రీకరణా

గ్రణీర్విద్యాచారవివేకవిక్రమనిధిశ్శ్రీవాసుదేవఃకృతీ । యత్కీర్త్యా ధవళీ
కృతే త్రిభువనే శ్రీకంఠవైకుంఠయోః కైలాసాచలదుగ్ధసింధువివరౌ నానాసీ
న్నివాసగ్రహః ॥ ౨౪ ॥ నానాదానప్రీణితప్రాణిలోకో లోకాలోకప్రా
న్తవిశ్రాన్తకీర్తిః । తస్మాదాసీన్నామతః కామదేవః పుణ్యాచారైర్యాత్రిమార్గ
ధుర్యస్వ ఏవ ॥ ౨౫ ॥ విమలగుణమణీనామాకరః కామదేవాదభవదతులతేజా
స్సూనుర్యస్య హేమాద్రిసూరిః । సకలకలికళఙ్కాతఙ్కపఙ్కాపహారీ సురసరిది
వౌఘశ్శార్ఙ్గపాణేః పదాబ్జాత్ ॥ ౨౬ ॥ పురాపి తత్పుణ్యమగణ్యరూపం
శ్రీకామదేవేన కృతం తు విద్మః । యేనాదరిద్రం జగతీం విధాతుం హేమా
ద్రిరప్యస్య గృహే౽వతీర్ణః ॥ ౨౭ ॥ చరితం తస్య హేమాద్రేరద్భుతం కేన వ
ర్ణ్యతే । (౧) ఉపైతి ప్రతితాం యస్య సన్తానః కల్పవృక్షతామ్ ॥ ౨౮ ॥ దృ
ష్ట్వైవ భావీనియశాంసి యస్య జగత్త్రయీమణ్డనపణ్డితాని । (౨) తథా
విధం శిల్పమనల్పమిన్ద్రో ధాతా విధాతుం శిథిలాదరో౽భూత్ ॥ ౨౯ ॥ (౩)
అసౌ విసీమామహిమా హిమాద్రిం హేమాద్రిసూరిరధరీకరోతి । దూరాద
గమ్యం మృగలోచనానాం యేనాజడం మానసమేవ ధత్తే ॥ ౩౦ ॥ (౪) క
లాకలాపం సకలం బిభర్తి గవాం సహస్రాణి సదా దధాతి । జగత్ప్రసిద్ధ
ద్విజరాజభావః తథాపి యస్తారకతాం దధాతి ॥ ౩౧ ॥ విధ్వస్తాఖిలవైరి
ణః కిల మహాదేవస్య పృథ్వీభృతో రాజ్యశ్రీరసముద్రవర్ధనకరః శ్రీహేమాద్రిసూ

ధీవః లేఖకాధిపః అమాత్య ఇతియావత్ (౧) ప్రసిద్ధః యస్య హేమాద్రి
సూరేః సన్తానవృక్షః-కల్పవృక్షతాముపైతీతి చిత్రమ్ । సన్తానః వంశః ఇ
ష్టార్థప్రదత్వేన కల్పవృక్షసాదృశ్యముపైతీతి వాస్తవార్థః (౨) ఇన్ద్రో-చన్ద్ర
విషయే తథావిధమనల్పం శిల్పం ఏతాదృశబహుచన్ద్రనిర్మాణం విధాతుం శి
థిలాదరః మన్దాభిలాషః అభూత్ చన్ద్రోపేక్షయా ఏతద్యశసోతిశయితజగ
దాహ్లాదజనకత్వం దృష్ట్వా చన్ద్రవైయర్థ్యబుద్ధ్యా తాదృశద్వితీయచన్ద్రాదిని
ర్మాణవ్యాపారాద్విరరామేతి భావః (౩) హేమాద్రిసూరేర్విసీమా మహి
మా హిమాద్రిం హిమవత్పర్వతం అధరీకరోతి । యేన కారణేన ఏవ హే
మాద్రిసూరిః దూరాదపి మృగలోచనానాం-స్త్రీణాం అగమ్యం గన్తుమ
నర్హం అజడం మాన్ద్యరహితం మానసం మనః ధత్తే । హిమాద్రిస్తు మృగా
ణాం లోచనానాం నేత్రాణాం దూరాద్గమ్యం లడయోరభేదాజ్జలం శీతలం
మానసం తన్నామకసరః ధత్తే ఇత్యుభయోర్వైలక్షణ్యమితి భావః (౪) కలా
తుషోడశో భాగః । చతుష్షష్టికలాశ్చ । గవాం కిరణానాం ధేనూనాం చ । జ
గత్ప్రసిద్ధః-సర్వలోకవిదితః ద్విజానాం బ్రాహ్మణానాం-రాజా అధిదేవతా
శ్రేష్ఠశ్చ చన్ద్రస్య బ్రాహ్మణాధిదేవతాత్వాత్ అస్యచ బ్రాహ్మణోత్తమ
త్వాచ్చ తస్య భావో యస్యసః తథాపి చన్ద్రధర్మపోషకోల్యాపి యః తా

రిణీవరః । (౧) యేన శ్రీకరణాధిపత్యపదవీమాసాద్య విద్యా నసి న్యస్తా శ్రీశ్చ సరస్వతీచ విదుషాం గేహేషు దేహేషుచ ॥ ౩౨ ॥ జిజ్ఞాసామిహ కుర్వతే కతిపయే ధర్మస్య తేభ్యోపరే జానంత్యేవ నను స్తుతా శ్రుతపథా వాద స్తాభి రేవం పునః । నిశ్శంకై రభిధీయతే క్షితితలే హేమాద్రిసూరేః పరో జ్ఞాతుం వా చరితుం కుమోనసిీవు ప్రాఘూతానఖామీఘ్రిగః ॥ ౩౩ ॥ (౨) ససమ్ప్రతి నిరాలోకలోకశోకాపనుత్తయే । విదధాతి చతుర్వర్గచిన్తామణిముదారధీః ॥ ౩౪ ॥

(౩) యం పూర్వం చారుచిన్తామణిమమితగుణం మన్దరాద్రిస్సముద్రం నిర్మథ్య ప్రాపనోయం వితరతి బహుశః ప్రార్థినామర్థమేకమ్ । సమ్ప్రత్యాలోడ్య సర్వస్మృతినిగమపురాణేతిహాసామ్బు రాశీన్ హేమాద్రిస్స్వర్థయేవ ప్రకటయతి చతుర్వర్గచిన్తామణీన్ద్రం ॥ ౩౫ ॥ రుంధానమన్యానితమాంసి దూరే విచిన్త్యచిన్తామణిమేతమేవ । మనోరథానాం పరిపూరణాయ నాన్యత్ర సన్తః శ్రమమాచరన్తు ॥ ౩౬ ॥ అనన్యమనసాసోయం చిన్తామణిరుపాసితః । విదధాతి సదా శేవనసీప్సితఫలానిచ ॥ ౩౭ ॥ ఖండాని చాస్మిన్ వ్రతదానతీర్థమోక్షాభిధాని క్రమశో భవన్తి । యత్పంచమం తత్పరిశేషఖండమఖండితో యత్ర విభాతి ధర్మః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మో జయత్యభ్యుదయైక హేతుర్యస్య ప్రకారాన్ వడుదాహరన్తి । అవాన్తరానేకవిశేషయోగాదన్యోపి యస్మిన్ బహవో భవన్తి ॥ ౩౯ ॥ అముష్య భేదానఖిలాన్ ప్రవక్తుం వాచస్పతేరప్యసమర్థభావః । మహానుభావా మునయోపి శాస్త్రే తదేకదేశం ప్రతిపాదయన్తి ॥ తేనేహ హేమాద్రిసుధీస్స్వశాస్త్రే సాధారణం ధర్మవిశేషమాహ । ఫలాభిలాషానభిసంధిభేదా త్కామ్యంచ నిత్యంచ యమామనన్తి ॥ ౪౦ ॥ ✻✻✻✻

రికతేం ంమ్నతిస్యాం ధత్తేఇతి విరోధస్ఫూర్తిః । ఏతాదృశమహామహిమశాలిత్వాత్సంసారోత్తారకత్వం ధత్తేఇతి పరిహారః. (౧) యేన హేమాద్రిసూరిణా కరణాధిపత్యపదవీం అమాత్యాధికారమార్గం విద్యాంచాసాద్య విదుషాం గేహేషు శ్రీః దేహేషు సరస్వతీచ న్యస్తేత్యనేన సర్వానపి ధనినో విద్యావతశ్చ చకారేతి గమ్యతే (౨) ధర్మార్థాదిజ్ఞానరూపప్రకాశరహితస్య లోకస్య యశ్శోకః పురుషార్థాసిద్ధిరూపస్తస్యాపనుత్తయే నిరసనాయ చతుర్వర్గప్రదానే చిన్తామణివద్భిన్నితార్థప్రదత్వాచ్చతుర్వర్గచిన్తామణిసంజ్ఞం గ్రన్థం ఉదారా ఉత్కృష్టాధీర్యస్యసః సహేమాద్రిసూరిః విదధాతీత్యర్థః (౩) మన్దరాద్రిస్సముద్రం నిర్మథ్యయం చిన్తామణిం ప్రాప సోయం చిన్తామణిః బహుశః ప్రార్థినాత్పురుషార్థేష్వేకమర్థమేవ వితరతి । హేమాద్రిః తాదృశమన్దరాద్రిస్పర్ధయేవేత్యుత్ప్రేక్షా। శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసరూపాన్ చతురోబ్ధీన్ ఇదానీమాలోడ్య నిర్మథ్య చతుర్వర్గఫలప్రదం చిన్తామణిశ్రేష్ఠం ప్రకటయతి-ప్రకాశయతీత్యర్థః ॥ ✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః

శ్రీ హేమాద్రివిరచితప్రాయశ్చిత్తకాండః ప్రారభ్యతే

వందేహంవందనీయానాంవంద్యాంవాచామధీశ్వరీం।
కామితాశేషకల్యాణ కలనాకల్పవల్లికాం ॥

కమలాదయితంకృష్ణం కమలాసనవందితం ।
కమలాక్షమహంవందేకమలాకరశాయినం॥

అథేదానీం హేమాద్రికవినాలోకోపకారార్థంసర్వస్మృతి సంహితా వేదజ్యోతిషవైద్యాగమ శ్రౌతస్మార్తసూత్రాది గ్రంథానాలోచ్యబ్రహ్మక్షత్రవిశాంశూద్రాదీనాంచవాఙ్మనః కాయజనితానాం బ్రహ్మహత్యాదీనాం పాపానామపనోదకః ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయోలిఖ్యతే । తత్రాపివిప్రాదీనాం చతుర్ణాంపాపభీరూణాంప్రతిగ్రహాదిదోషైహీనం సాదినిమిత్తైః క్రయవిక్రయాదిభిః బ్రాహ్మణశుశ్రూషాకరణాదినిమిత్తైరనేకేదోషాస్సంభవంతితన్నిరాసార్థం ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖానాం దోషబాహుళ్యాత్తత్తద్దోషాపనోదకం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాక్తనైర్మునిభిర్యద్యదృష్టంతదేవమయానిరూప్యతే । వర్ణాశ్రమభేదేనతదకరణే పాపగూహనే దోషాధికతయాప్రాయశ్చిత్తంప్రదర్శితం॥తదేవాహ॥— ॥ శ్లో ॥బ్రహ్మహాక్షయరోగీస్యాత్సురాపీశ్యావదంతకః । సువర్ణచోరఃకునఖీమశ్చస్త్వాగురుతల్పగః । ఇత్యాది నిమిత్తైః ప్రాప్తతత్తద్దోషశాంత్యర్థం కుత్రచిన్మరణాంతకంకుత్రచిత్పునస్సంస్కారరూపం కుత్రచిన్మహానదీస్నానరూపం కుత్రచిద్ధోమరూపం కుత్రచిజ్జపరూపం కుత్రచిత్ప్రతిగృహీతద్రవ్య చతుర్థాంశవ్యయరూపం కుత్రచిచ్చాంద్రాయణాదికృచ్ఛ్రాచరణరూపం ప్రాయశ్చిత్తంభవతి ॥—॥ కానిచిన్మహాపాతకాని బ్రహ్మహత్యాదిజనితాని కానిచిదుపపాతకాని తులాప్రతిగ్రహాది

జనితాని ఇత్యాదిపాపాని నవవిధానిసంతి । తేషాంప్రాయశ్చిత్తాకరణేవర్ణచతుష్టస్యనరకప్రాప్తిః। తస్మాదేతత్ప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యం। యద్యత్పాపస్యయద్యత్ప్రాయశ్చిత్తంప్రతిపదోక్తం తత్రతదేవకర్తవ్యం । నతుస్నానాది ; యస్యయన్నామధేయంపిత్రాదిభిఃకృతం తెనహూతిరేవతంప్రకటయతి । ఏవంప్రాయశ్చిత్తమపి ॥ అస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తవిధానె సువర్ణకృచ్ఛ్రధాన్యకృచ్ఛ్రాదికంసర్వంతత్తత్ప్రకరణె ద్రష్టవ్యం సర్వమత్రాధ్యాయెనిరూపితం॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపాన స్వర్ణస్తేయగురుతల్పగమనాని తత్సంయోగశ్చేతి పంచమహాపాతకాని । ఉపపాతకానితుతులాపురుషదానతదితరదాన ప్రతిగ్రహజనితాని। సంకరీకరణ మలినీకరణాపాత్రీకరణ జాతిభ్రంశకరాఖ్యాని క్రమాద్హింసాచౌర్యవ్యభిచారాభక్ష్యభక్షణజనితాని । ప్రకీర్ణకానిదురన్నభోజనదుస్సంగదురాలాపాస్నానభోజనాదిజనితానీతి ప్రాయశ్చిత్తవంతి పాపానిబహూనిసంతి। తేషాంబ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాంచసర్వపురాణస్మృతిజ్యోతిషవైద్యాగమాదిగ్రంథేభ్యశ్శ్రుతిభ్య స్సంగృహ్యాతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంబ్రువన్ తత్రాదౌబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥

—బ్రహ్మహత్యా ప్రాయశ్చిత్తం—

లింగపురాణె॥శ్లో॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధింవక్ష్యే శృణుధ్వంసుసమాహితాః। ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాసర్వకర్మఫలంలభేత్ । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనస్తు యత్కించిత్కురుతేద్విజాః । తత్సర్వంనిష్ఫలంయాతినలభేత క్రియాఫలం ॥ కామక్రోధవిహీనైశ్చధర్మశాస్త్రవిశారదైః । విప్రైస్సధర్మోద్రష్టవ్యస్స్వకర్మఫలలిప్సుభిః ॥ప్రాయశ్చిత్తానిచీర్ణానినారాయణపరాఙ్ముఖైః । ననిష్పునంతి విప్రేంద్రాస్సురాభాండమివాపగాః ॥ బ్రహ్మహాచసురాపీచస్తేయీచ గురుతల్పగః। మహాపాతకినస్త్వేతె తత్సంయోగీచపంచమః । యస్తుసంవత్సరం త్వేతైశ్శయనాసనభోజనైః।సంవసేత్పతితంవిద్యాత్పతితంసర్వకర్మసు।అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణంహత్వా చీరవాసాజటీభవేత్ । స్వేనైవహతవిప్రస్యకపాలమపి ధారయేత్ ।తదభావెమునిశ్రేష్ఠాఃకపాలంచాన్యమేవవా।తద్ద్రవ్యంధ్వజదండే ఉధృత్వావనచరోభవేత్ ।వన్యాహారోభవేన్నిత్యమేకాహారోమితాశనః। సమ్యక్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలంస్నానమాచరేత్ ।అధ్యాపనాధ్యయనాదీన్వర్జ

యన్సంస్మరేద్ధరిం। బ్రహ్మచారీభవేన్నిత్యం గంధమాల్యాదివర్జయేత్ । తీర్థాన్యు
పవసేచ్చైవపుణ్యక్షేత్రాశ్రమాణిచ । యదివన్యైర్నజీవేత గ్రామేభిక్షాం
సమాచరేత్ । శరావపాత్రపాణిస్సన్ ద్వారిస్థో విష్ణుతత్పరః ॥ వదేచ్ఛబ్ర
హ్మహాస్మీతిసప్తాగారాణిపర్యటేత్ । చతుర్వర్ణేషువాభైక్షం త్రివర్ణే
ష్వథవాచరేత్ । సృష్టాసృష్టవివేకేన హ్యేకకాలంతుభోజయేత్ ।
ద్వాదశాబ్దవ్రతంకుర్యాద్దేవంహరిపరాయణః । బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతి క
ర్మార్హశ్చసజాయతే। వ్రతమధ్యేమృగైర్వాపి రోగైర్వాపినిపాతితః। గోని
మిత్తంద్విజార్థం వా ప్రాణాన్వాపిపరిత్యజేత్ ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతిబ్రహ్మ
హారఘునందన॥—॥స్కాందపురాణే॥శ్లో॥మహాయజ్ఞేజనక్షోభే మహాదేవా
లయాదిషు । గ్రామదాహేచోరసంగేపాషాణలగుడాదిభిః । అజ్ఞానాద్బ్రా
హ్మణంహత్వాజటాచీరధరోభవేత్ । స్వేనైవహతవిప్రస్యకపాలంధారయే
న్ముదా ॥ తదభావేమునిశ్రేష్ఠాఃకపాలంచాన్యమాదరాత్ । తద్గృహీత్వాధ్వజ
దండేషు ధృత్వావనచరోభవేత్ ॥ వన్యాహారోభవేన్నిత్యమేకాహారోమి
తాశనః । సమ్యక్సంధ్యాముపాసీత త్రికాలంస్నానమాచరేత్। అధ్యాపనం
చాధ్యయనం వర్జయన్సంస్మరేద్ధరిం ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతంనిత్యంచరేద్గంధా
దివర్జితః । తీర్థాన్యుపవసేన్నిత్యం పుణ్యక్షేత్రాశ్రమాణిచ। యదివన్యై
ర్నజీవేతగ్రామేభిక్షాటనంచరేత్ ।లోహితేనశరావేణహ్యఖండేనగృహాం
కణే । వదేచ్ఛబ్రహ్మహాస్మీతిసప్తాగారాణిపర్యటేత్। చతుర్వర్ణేషువాభై
క్షంత్రివర్ణేష్వథవాచరేత్ । సృష్టాసృష్టవివేకేన తదన్నంనాపకుత్స
యేత్ ।ద్వాదశాబ్దంవ్రతంకుర్యాద్దేవంహరిపరాయణః। వ్రతమధ్యేమృగైర్వా
పిరోగైర్వాపిహతోయది । గోనిమిత్తంద్విజార్థం వానార్యర్థంయదివామ్రి
యేత్ ।బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతి ద్వాదశాబ్దవ్రతేనవై॥—॥బ్రహ్మాండపురాణే॥
పాషాణలగుడాశ్శస్త్రైర్వావిషైర్వాహంతిపూర్వజం । అజ్ఞానాజ్జ్ఞానతోవా
పి పరప్రేరణయానృప । స్వయంసమీప ఆతిష్ఠన్ భృత్యాద్యైర్వాస్త్రపాణి
భిః । తస్యైవహతవిప్రస్యవస్త్రందండాగ్రఉద్వహన్ । పానార్థంతత్కపా
లంచతదభావేన్యమేవవా ॥ ధృత్వావస్త్రంతథాశాణంలజ్జాసంవరణాయవై
జాన్వోరూర్ధ్వమధోనాభేర్వహన్నిత్యమతంద్రితః । ఆజీవమార్గేకుటీంకృ

త్వాగాశ్చైవపరిరక్షయేత్ ॥ద్వివారంప్రవిశేద్గ్రామం తాసాంసంరక్షణాయ
వై॥ తతఃకుతుపకాలేతు భిక్షార్థంగ్రామమాశ్రయేత్ । అఖండేనశరావేణ
రక్తవర్ణేనసర్వతః । సద్యస్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలంస్నానమాచరన్ । భి
క్షార్థంప్రవిశేద్గ్రామముపథేననకుత్సయన్ । అన్యందృష్ట్వాతదాగచ్ఛే త్పతి
తోహమితీరయన్ । చతుర్వర్ణేషువాభైక్షంత్రివర్ణేష్వథవాచరేత్ । మృష్టా
మృష్టావివేకేనహ్యేకకాలంతుభోజయేత్ ।భుక్త్వాథస్వకుటీరేతుస్వపేద్దేవమ
నుస్మరన్ । నారాయణంమహాపాపహారిణంలోకదాయకం । వ్రతమధ్యేమృగై
ర్వాపిరోగైర్వాపినిపాతితః।గోనిమిత్తంద్విజార్థంవాప్రాణాన్వాపిపరిత్యజేత్ ।
ద్వాదశాబ్దంవ్రతంకుర్యాదేవంహరిపరాయణః।బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతికర్మణా
నేహజాయతె।పా। కర్మాహాన్ శ్చేహజాయతే॥——॥అపిచ।మహాయుద్ధముపా
గమ్యవిసృజ్యచశిరోరుహాన్ । ఉభయోర్వ్యూహయోర్మధ్యే బ్రువన్కర్మస్వ
కంముదా । ప్రవిశేచ్చతదాహన్యురేనంబాణైర్నృపాత్మజాః ।హతశ్శుద్ధిమ
వాప్నోతిబ్రహ్మహాపాపధీస్తదా॥——॥ అపిచ॥ స్వేనైవనిహతంవిప్రంసమాలో
క్యనిమిత్తజైః। భృత్యాదిభిస్సపాపాత్మాపశ్చాత్తాపపరాయణః । మహతీమట
వీంగత్వా స్నాత్వాతత్రనదీజలె । గోశకృచ్ఛుష్కమానీయరాశింకుర్యాన్మ
హత్తరం । వహ్నింప్రజ్వాల్యసహసాఘృతాక్తస్తత్రసంవిశేత్ । కారీషమ
ధ్యఉపవేశయేదిత్యర్థః । తేనైవమృతిమాపన్నఃకించిత్కించిత్తదాగ్నినా ।
బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతి ద్వాదశాబ్దాదృతేనృప॥——॥ అపిచ ॥ బ్రహ్మహాపూ
ర్వవద్గత్వాగహనంజనవర్జితం । తత్రైవపూర్వవత్స్నాత్వావృక్షమూలముపా
విశన్ । నాపితస్యక్షురంధృత్వాసముజ్జ్వాల్యహుతాశనం । శరీరంకణశశ్ఛి
త్వాతస్మిన్వహ్నౌసమర్పయేత్ । యదామృతిమవాప్నోతితతఃపూతోహివి
ప్రహా ॥——॥ అపిచ ॥ మహాక్రతుముపాగమ్యయాజకేభ్యోజలంవహన్ ।
బ్రహ్మహాసిక్తదేహస్సన్ శుద్ధిమాప్నోతితత్క్షణాత్ ।యద్వాదద్యాద్ద్విజేంద్రా
ణాంగవామయుతముత్తమం । ఏతేష్వన్యతమంకృత్వాబ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్ను
యాత్ । ఏతదజ్ఞానవిషయం । అయంబ్రాహ్మణోనహంతవ్య ఇతిజ్ఞాత్వాపి
స్వయంభృత్యాదిభిర్వావైరనిమిత్తతయా బ్రాహ్మణంహన్యాత్ । తన్నిరా
సార్థంచతుర్వింశతివర్షాణిపూర్వవద్వ్రతం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి ॥——॥

తదాహగౌతమః ॥ యోవిప్రో బ్రాహ్మణంహన్యా జ్జ్ఞానాద్వాభృత్యాదిభిర్యదా। చతుర్వింశతివర్షాణివ్రతకృచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ ।అన్యానిప్రాగుక్తానిసకృదాచరణీయాని । గవాంద్వయయుతందత్వా శుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః ॥—॥ తదాహాపస్తంబః॥ తస్యనిర్వేషః। అరణ్యేకుటింకృత్వా వాగ్యతశ్శవశిరధ్వజోర్ధశాణీపక్షమధోనాభ్యుపరిజాన్వాచ్ఛాద్య ॥ తస్యపంథాఅంతరావర్త్మనీ। దృష్ట్వాచాన్యముత్క్రామేత్ । ఖండేనలోహితకేనశరావేణగ్రామే ప్రతితిష్ఠేత। కోభిశస్తాయభిక్షామితిసప్తాగారాణిచరేత్ । సావృత్తిః। అలబ్ధోపవాసః। గాశ్చరక్షేత్। తాసాంనిష్క్రమణప్రవేశనే ద్వితీయోగ్రామేర్థః ద్వాదశవర్షాణిచరిత్వాసిద్ధస్సద్భిస్సంప్రయోగః। ఆజిపథేవాకుటింకృత్వా బ్రాహ్మణగవ్యోప జిగీషమాణోవసేత్ త్రిః ప్రతిరాద్ధోప జిత్వావాముక్తః। అశ్వమేధికంవావభృథమవేత్యముచ్యతే ఇతి ॥ — ॥ అపిచ। మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణంహత్వా పశ్చాద్ద్విజ ఇతి స్మరన్ । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో రాజానమనుసంవిశేత్ ॥ పాపంతస్మైనివేద్యాథతూష్ణీంతిష్ఠేత్తదగ్రతః । రాజాపిభయమాపన్నః ప్రాడ్వివాక మతేస్థితః । అయోరూపంనరంకృత్వా తాపయిత్వాథవహ్నినా ॥ పునః ప్రజ్వాల్యతైలేన తమాహూయేదమబ్రవీత్ । స్థితేషు సర్వవర్ణేషు పశ్యత్స్వపి నరేశ్వరః । ఉపగూహయతంవిప్రం జ్వలంతం తైలవహ్నిభిః ॥ మరిష్యసియదానేన తతశ్శుద్ధిమవాప్స్యసి । ఇతిరాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వాసూర్మింతాముపగూహయేత్ ॥ మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే— రాజకృత్యమాహలింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ పట్టణేవా స్వరాష్ట్రేవా యోవిప్రోబ్రహ్మహాభవేత్। నిమిత్తైరుతవాస్వైన గ్రీవాకర్షణపీడయా॥ ఆహూయతం ద్విజంపృష్ట్వాశ్రుత్వావిప్రైశ్శుభాంగిరం । బ్రహ్మహత్యాంవినిశ్చిత్య త్రుటిత్వాతచ్ఛిరోరుహాన్ । శిఖామిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మసూత్రంత్రిధాఛిత్వా పిశితాశనవాహనం । ఆరోహయిత్వా తత్ఫాలే శవంతప్తమయంలిఖేత్। గురుతల్పేభగఃకార్యస్సురాపానే సురాధ్వజః । స్తేయేతు శ్వపదంకార్యం బ్రహ్మహణ్యశిరాఃపుమాన్ ॥ ఏవంకృత్వాతుశాస్త్రేణ నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । అన్యథాదోషమాప్నోతి రాజ్ఞాయదినిరాకృతః ॥ తత్పు

త్రాస్త్రస్యహననేన సహోయాస్తైయదాభవత్ । తానస్యైసంపునఃకృత్వా ని
గ్వాస్యాః పూర్వవత్ప్రహిః ॥ తత్క్షేత్రంబహుళంధాన్యంపశ్వారామాదికం
చయేత్ । తత్సర్వందేవతాప్రీత్యై రాజాకుర్యాద్యథార్హతః ॥ విచార్య
బహుధారాజా పత్నీపుత్రాదికాన్బహూః । దోషవంతస్తథాతేపి "కర్త
వ్యారాజవల్లభైః ॥ నోచేద్ద్రవ్యంచ ధాన్యంచ రాజానవ్యయమాచరేత్ ।
కృతేగ్రామఃపరి త్యాజ్యస్త్రేతాయాంకులమేవచ ॥ ద్వాపరే తద్గృహంస
ర్వంకలౌకర్తారిరస్యతే ॥ కలౌద్వాదశాబ్దవ్రతాచరణే అన్యేషూక్తేషుప్రా
యశ్చిత్తేష్వప్యశక్తశ్చేద్రాజద్వారే సభాంమేళయిత్వాతైరనుజ్ఞాతోధర్మ
శాస్త్రోక్తవిధినాబ్రహ్మహత్యాయుత సంఖ్యయాగాఃవిప్రేభ్యోదద్యాత్తతశ్శు
ద్ధిమవాప్నోతి ॥ ఏతదజ్ఞానవిషయం ॥ జ్ఞానవిషయేతు తత్త్రైగుణ్యందేయమి
తికేచిద్వదంతి । తదయుక్తం ॥ మరణాంతప్రాయశ్చిత్తమేవవిహితంనై
తరత్ ॥ —— ॥ తదాహ గౌతమః ॥శ్లో॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వాద్విజోయస్తుహనే
ద్విప్రంహిదైవతః । తస్యైవమరణాంతంహిప్రాయశ్చిత్తంనచాన్యథేతి । త
దభావేద్వాదశాబ్దవ్రతంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ తథాచ శ్రుతిః ॥ ఇతి
యోఽపగురాత్తైశతేనయాతయాద్యోనిహనత్సహస్రేణయాతయాద్యో
లోహితంకరవద్యావతఃప్రస్కంద్యపాంసూన్సంగృహ్ణాత్తావతస్సంవత్సరాన్
పితృలోకం నప్రజానాదితి తస్మాద్బ్రాహ్మణాయనాపగురేతననిహన్యాన్న
లోహితంకుర్యాదేతావతాహైనసాభవతీతిరాజాదండయేత్ ।అతఏవబ్రా
హ్మణోనహంతవ్యః ॥ —— ॥ తదాహమనుః ॥ అపగురాతోనామ బ్రా
హ్మణహననోపాయః । తంసమ్యగ్విచార్యరాజాదండయేత్ ॥శ్లో॥ శతేనాపగు
రందద్యాత్సహస్రేణహతంద్విజం । ద్విశతేన తదాదండ్యాద్విప్రేదృష్ట్వా
సృజన్నృపఇతి । హతంబ్రహ్మహంతారం ॥ నిష్క్రమాణంస్తేయప్రకరణేభి
హితం ॥ —— ॥ అథబ్రహ్మహంతారంప్రతి విప్రకృత్యమాహ । బ్రహ్మాండే॥శ్లో॥
నిశ్చిత్యబ్రహ్మహంతారం భాషాసందర్శనాదిభిః । మేళయిత్వాద్విజాన్స
ర్వాన్ రాజ్ఞాయద్యత్కృతంపురా ॥ తత్సర్వం సహసాకృత్వా నిర్వాస్యో
విషయాద్బహిః । ॥తత్పత్నీంతనయాంశ్చైవ నదోషోయదివర్తయేత్ ॥ తె
షామపిచశంకాస్యాత్తేనసాకం వివాసయేత్ । నోచేత్తద్వృత్తిధాన్యాదీన్
తేభ్యోదత్వాథశిక్షయేత్ ॥ యూయంతేనసహనగంతవ్యా నసంభాష్యా

నస్మరణీయాఇతిశిక్షాప్రకారః ॥ ఇతిశిక్షాంకృత్వాగృహంసంశోధ్యతాంస్త
త్రస్థాపయేయుః ॥ అన్యథావిప్రాఅపి రాజదండేన దండయేయుః । ― ॥
దండప్రకారమాహకాత్మ్యే । అయోరూపం ద్విజంకృత్వా మహార్ఘహీనంప్ర
తాపయేత్ ॥ సంతప్తంపురుషంద్రష్ట్వాతైలసిక్తంప్రజజ్వలుః । పా ॥ వదే
యుస్తైలసంయుతం । తంచబ్రాహ్మణమాహాయఉపగూహయమాచిరం ॥
మృత్వాదోషవిముక్తోభూరన్యథావ్రతమాచర ॥ ద్వాదశాబ్దవిధానేన శుద్ధో
భవితుమర్హసి ॥ అశక్తోవ్రతమాచర్తుమేవం కృత్వావిశుధ్యసి । ఇతిరా
జాభావేతదనుమత్యావిప్రాజ్ఞాప్రకారః । ఇతిబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం॥

―గురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్―

అథగురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ । లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ జనితాచో
పనేతాచ యస్తువిద్యాంప్రయచ్ఛతి । శ్వశురశ్చాగ్రజోభ్రాతా పంచైతేగు
రువస్మృతాః ॥ గురుణాంజనకశ్రేష్ఠఃపూజ్యాత్పూజ్యతమోపిసః ॥ మనసా
పినహంతవ్యోనహింస్యశ్చతథాపితా । తద్ధననేప్రాయశ్చిత్తవిశేషమాహ
స్కాందపురాణే।శ్లో॥ అజ్ఞానాజ్జనకంహన్యాన్నిమిత్తైర్బహుభిర్ద్విజః। త
స్యోక్తంమరణాంతంహిప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః । చతుర్వింశతివర్షాణి
వ్రతంకృత్వావిశుధ్యతి ॥ ద్వ్యయుతంవాగవాందానంకృత్వాశుద్ధిమవాప్ను
యాత్ । అథవాపూర్వవత్కృత్వా గురుహాశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ జ్యేష్ఠ
భ్రాత్రాదిహననేప్యేవం వేదితవ్యం । గురవోబహవోనారదీయేదర్శితాః॥
మంత్రోపదేష్టా వేదానాం తథాధర్మవిబోధకః ॥ సన్మార్గదాయీబుద్ధీనా
మాచార్యోవ్రతబంధనే । పురాణసంహితావక్తానీతిశాస్త్రోపదేశకృత్ ॥ ని
షేకాదిశ్మశానాంతం కృత్వాచార్యోనియోజితః । వేదాంతోపనిషద్వాక్య
స్యోపదేష్టాగురుర్మహాన్ ॥ ఏతేవైగురువఃప్రోక్తాస్తేషుదోహం నకారయే
త్ ॥ తేషామన్యతమంహత్వాచరేద్బ్రాహ్మణోవ్రతం । దీక్షితంక్షత్రియం
హత్వాచరేద్బ్రాహ్మణోవ్రతం ॥ అగ్నిప్రవేశనంవాపి మరుప్రపతనం
తథా ॥ దీక్షితంబ్రాహ్మణంహత్వా ద్విగుణంవ్రతమాచరేత్ । స్నాతకం
త్విద్విజంహత్వామాతామహమథాపివా ॥ మాతులంభావుకంస్యాలంజా
మాతరమథాపివా ॥ ఆచార్యాదినష్టేచైవ వ్రతముక్తంచతుర్గుణం । చతు

శ్చత్వారింశత్సంస్కారపూతస్నాతకః ॥ సప్తహవిర్యజ్ఞాస్సప్తపాకయజ్ఞాస్సప్తసంస్థానిషేకాదిషోడశకర్మాణి పంచమహాయజ్ఞాఃప్రాణాగ్నిహోత్రం శ్రావణహోమశ్చేతి చతుశ్చత్వారింశత్సంస్కారాః ॥ ఏతైఃపూతఃస్నాతకః । యస్యాధ్వరదీక్షాగురుస్సఏవఋత్విక్ ॥శ్లో॥హత్వాతువిప్రమాత్రంచేచ్చరేత్సంవత్సరవ్రతం । అథవాగోసహస్రంవా దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయః పునస్సంస్కారమాదరాత్ । ఏషవిప్రస్యగదితః ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్ద్విజాః ॥ ద్విగుణంక్షత్రియస్యోక్తంత్రిగుణంతద్విశస్స్మృతం బ్రాహ్మణంహంతియశ్శూద్రస్తంమహాసల్యంవిదుర్బుధాః। రాజ్ఞైవశిక్షాకర్తవ్యాఇతిశాస్త్రేషునిశ్చితం । బ్రాహ్మణీనాం వధేత్వర్థంపాదస్స్యాత్కన్యకావధే । హత్వాత్వనుపనీతాన్వైతథాపాదవ్రతంచరేత్ । హత్వాతుక్షత్రియంవిప్రష్షడబ్దంవ్రతమాచరేత్ ॥ సంవత్సరత్రయంవైశ్యం శూద్రంహత్వాతువత్సరం । దీక్షితస్యస్త్రియంహత్వాబ్రాహ్మణీంచాష్టవత్సరాం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వాశుద్ధోభవతి నిశ్చితం । ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచ సర్వత్రమునిసత్తమాః ॥ వృద్ధాతురస్త్రీబాలానామర్థముక్తంమనీషిభిః ॥—॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయేగురుహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥

—క్షత్రియస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్—

అథక్షత్రియస్యవిప్రహననేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥కూర్మపురాణే ॥ శ్లో॥అజ్ఞానాద్బాహుజోవిప్రంనిమిత్తైఃపూర్వసంభవైః॥పశ్చాత్తాపసమాయుక్తోద్విగుణంవ్రతమాచరేత్ ।దీక్షితంబ్రాహ్మణంహత్వాస్నాతకంత్విర్త్విజంతథా। ఆచార్యాదివధేచైవ చాతుర్గుణ్యవ్రతంచరేత్ ॥ హత్వాతు విప్రమాత్రంచ చరేత్సంవత్సరద్వయం । బ్రాహ్మణీనాంతునారీణాంద్వాదశాబ్దవ్రతంచరేత్ ॥ వధేత్వనుపనీతానాంతదర్థంవ్రతమాచరేత్ ॥ క్షత్రియఃకన్యకాహంతాషడబ్దంవ్రతమాచరేత్ ॥ దీక్షితస్యస్త్రియంహత్వాబ్రాహ్మణీంచాష్టవత్సరాం । బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతినిశ్చితం ॥ ఆత్రేయీంచ స్త్రియంవాపిస్వయంహత్వావిషాగ్నిభిః । ఆత్మతుల్యసువర్ణంవా దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ —॥ ఆత్రేయీలక్షణం॥—॥ శ్లో ॥వివాహ

స్యదినాదూర్ధ్వంయానారీగతపుష్పిణీ॥ఆత్రేయీసైవవిఖ్యాతామహాపాప
ప్రణాశినీ। ఉతనిశ్చలయాబుద్ధ్యాయానారీపతిసేవినీ ॥ కర్మణామనసావా
చాతామాత్రేయీంవిదుర్బుధాః ॥ అథవాద్వ్యయుతందద్యాద్గవాంహ
త్యావిముక్తయె॥ పూర్ణగర్భవధేరాజాదద్యాద్దానంగవాంశతం । విప్ర
స్యేతిశేషః ॥ షణ్మాసెపంచమాసెవా తదర్ధందానమాచరేత్ ॥ — ॥
ఇతిహేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె క్షత్రియస్యవిప్ర
హననప్రాయశ్చిత్తమ్

—*వైశ్యస్య విప్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథవైశ్యస్య విప్రహత్యా ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥బ్రహ్మాండపురాణె॥శ్లో॥
అజ్ఞానాదూరజోహత్వా బ్రాహ్మణందీక్షితంచవా । గురుమాచారకర్మస్థం
శ్రోత్రియం వర్ణినంతథా ॥ ఆచార్యాదివధేచైవ క్షత్రవద్వ్రతమాచరేత్ ।
హత్వాతు విప్రమాత్రంచ చరేత్సంవత్సరద్వయం ॥ బ్రాహ్మణీనాంతు నా
రీణాం ద్వాదశాబ్దవ్రతంచరేత్ ॥ హత్వాత్వనుపనీతాన్వై తదర్ధంవ్రత
మాచరేత్ । వైశ్యశ్చేత్కన్యకాహంతా షడబ్దం క్షత్రవద్వ్రతం ॥ దీక్షి
తస్యస్త్రియంహత్వా బ్రాహ్మణీంచాష్టవత్సరాం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృ
త్వా వైశ్యశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ ఆత్రేయీంచస్త్రియంవాపి స్వయం
హత్వా విషాదిభిః । గవాందద్యాచ్చద్వ్యయుతంవిప్రేభ్యోభక్తితఃక్రమా
త్ ॥ గర్భస్థాం రోగిణీంనారీం విధవాంవాతపస్వినీం । హత్వోరుజస్తత
శ్శుద్ధ్యై బ్రహ్మహత్యావ్రతాదిహ ॥ ద్వ్యయుతగోదానం వైశ్యస్య వ్రతా
చరణాభావాత్ । షణ్మాసెపంచమాసేవా తదర్ధందానమాచరేత్ ॥ ఏతద
జ్ఞానవిషయం ॥ అయంవిప్ర ఇతిజ్ఞాత్వా వైశ్యస్తుద్విగుణంచరేత్ ॥ ఇతివైశ్య
స్యవిప్రాదిహత్యాప్రాయశ్చిత్తం

శూద్రస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్

అథశూద్రస్యబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ । లింగపురాణె ॥ శ్లో॥
పాదజోముఖజంహత్వా శ్రోత్రియం యాజకంతథా । వ్రతినం దీక్షితంవాపి
ఆచార్యంవేదపారగం ॥ స్నాతకంత్విత్విజంవాపి కర్మిష్ఠంవిష్ణుతత్పరం ।అ
జ్ఞానాదాయుధాద్యైశ్చ పరప్రేరణయాయది । పశ్చాద్విప్రఇతిజ్ఞాత్వాప

శ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ అంసేముసలమాధాయ గత్వారాజానమంజసా ।
కర్తాచక్షీతతస్యైవ తేనదండ్యోయథార్హతః ॥ యదిజీవేత్తేన హతస్తదా
శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥అన్యథాదోష మాప్నోతి రాజాభవతికిల్బిషీ॥—
స్కాందపురాణే ॥ శ్లో ॥ శూద్రోవిప్రంయదాహన్యా త్క్రోధనైర్బహుభి
స్స్వయం। తన్మాసల్యావధంప్రాహుర్విప్రాధర్మపరాయణాః ॥ కేచిదిచ్ఛం
తికారీషవధంతస్యైవపాపినః । హతస్తుశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరి
ష్యతే ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణం దీక్షితం సోమయాజి
నం శ్రోత్రియంతథా ॥ గురుమాచార్యవ్రతినౌపాదజోజ్ఞానతోహనేత్ ॥
తస్యమాసలజందండం వధంకారీషమేవవా । ద్వయోరన్యతరంప్రాప్య కృ
త్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాత్పా
దజోవిప్రం శ్రోత్రియం సోమయాజినం । వ్రతినందీక్షితందీర్ఘదర్శినంక
ర్మకౌశలం । హత్వారాజానమాసాద్య కర్తాచక్షీత బుద్ధిమాన్ ॥ రాజా
ముసల మాదాయ బ్రహ్మస్థానం శిరస్థలే ॥ హన్యాన్మృతోవాయదిహజీవే
ద్వాసౌనదోషభాక్ ॥ ఉతకారీషమానీయ రాశీకృత్యఖనస్థలే । బధ్వాతం
తత్రనిక్షిప్యదాహయే త్స్వభస్మైర్స్తదా ॥ ద్వాభ్యాంయదామృతశ్శూద్రస్తదా
శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । జిఘాంసంతం జిఘాంసీయాదితి శాస్త్రేషు నిశ్చి
తం । బ్రాహ్మణీంస్థవిరాంహత్వా విధవాంవాసువాసినీం । యువతీం పాద
జోహన్యా దాత్రేయీంప్రమదామపి । పూర్వవద్దండయేద్రాజా ద్వయో
రేకేననాన్యథా । బాలాంకన్యాం యదాహన్యా త్తదాతేనైవకారయేత్ ॥
శిశుంహత్వాయదాశూద్రోగర్భమాత్రంయదాహనేత్ । హస్తద్వయం
తదాచ్ఛిత్వా నిర్వాస్యో విషయాద్బహిః ॥ శూద్రోహన్యాత్తథానారీం
శిశుంకన్యామథాపివా । వృద్ధాంసువాసినీంవాపి ఆత్రేయీంయువతీమపి।
గురుంవాదీక్షితంసోమ యాజినంవ్రతినంతథా । ఏతేషాం హననంశ్రుత్వా
రాజాదోషపరాఙ్ముఖః ॥ మూత్రేణశిరసిస్నాప్య వాపయిత్వాశిరోరుహాన్।
కర్ణౌనాసాంతథాచ్ఛిత్వా నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । కన్యాబాలవధేగ
ర్భపాతనేవిప్రయోషితాం ॥ పూర్వవద్దండయేద్రాజా హ్యన్యథానరకం

వ్రజేత్ ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే శూద్రస్య విప్రహత్యాది ప్రాయశ్చిత్తం

—*బ్రాహ్మణస్యక్షత్రియహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథబ్రాహ్మణస్యక్షత్రియహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియంహత్వా యుద్ధేవాన్యత్రభూతలే । స్వయం నిమిత్తైర్బహుభిఃక్షత్రహంతాభవేత్తదా ॥ వీరహత్యాపనుత్త్యర్థం ధేనుదాన సహస్రకం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నదానైర్జపహోమకైః ॥— లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ పూర్వజో బాహుజంవైవా ద్విషవహ్న్యశ్మపాతనైః ॥ హత్వాజ్ఞానాత్తదాజ్ఞాత్వాచరేద్ధేనుసహస్రకం ।—॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ సంగ్రామే గ్రామదాహేవా రాజ్యక్షోభే మహాభయే ॥ పట్టభద్రంచ రాజాన మితరం శబ్దమాత్రకం । హత్వాపశ్చాత్తాపయుక్తోద్విసహస్రంగవాం చరేత్ ॥ రాజమాత్రేసహస్రంస్యాద్వ్యాసోనారాయణస్స్వయం । చరేత్ దద్యాదిత్యర్థః ॥ నరాణాంచనరాధిపమితి గీతాస్మరణాన్నారాయణాంశస్య తస్యహననే దోషబాహుళ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తం ద్విగుణముక్తం. ॥ క్షత్రియమాత్రహననే సహస్రధేనుదానం ॥—॥ స్కాందపురాణే ॥ శ్లో ॥ పట్టభద్రం ద్విజోహత్వా రాజమాత్ర మకామతః । తతోరాజేతిచజ్ఞాత్వా పశ్చాత్తాప పరాయణః ॥ ద్విసహస్రం గవాందద్యా ద్విప్రేభ్యోదక్షిణాదిభిః । ఇతరేతు సహస్రంస్యా దిత్యాహభగవాన్యమః । — ॥ పద్మపురాణే ॥ ఉత్తరఖండే ॥ మహాయుద్ధే జనక్షోభే గ్రామదాహేజలాప్లుతే ; దండపాషాణరజ్జ్వాద్యైర్నిమిత్తైక్షత్రియంహనేత్ । పట్టభద్రంప్రమాదాద్వా ద్విసహస్రం ప్రశాంతయే ॥ సహస్రమితరేదద్యా త్తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే । తత్పత్నీంతత్సుతం పుత్రీం హత్వాఽజ్ఞానాన్నిమిత్తకైః ॥ తదర్ధంతస్యదారేషుత త్పాద ముభయోఃక్రమాత్ ॥ గర్భమాత్రేశిశౌతస్య దద్యాద్దశగవాంద్విజః । పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధోభవతి పూర్వజః ॥ విప్రస్యవీరహత్యాయా అతిగర్హితత్వాత్ప్రాయశ్చిత్త బాహుళ్యం పునస్సంస్కారశ్చ ॥— ఇతివిప్రాణాం క్షత్రియహత్యా ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

విప్రాణాంవైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం

అథవిప్రాణాం వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే

॥శ్లో॥ బ్రాహ్మణస్సాంపరాయేవా గ్రామదాహే జనాకులే॥ నద్యుత్తరణకాలేవాప్యజ్ఞానాదూరజంహనేత్ ॥ దండపాశ విషైర్వాన్యై ర్నిమిత్తైర్బహుభిర్నృప। పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో ధేనూనాం శతమాదరాత్ ॥—॥ బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ జలోత్తారేజనక్షోభె సంగ్రామె దేశవిప్లవె। గ్రామదాహేచముఖజో నిమిత్తైఃపూర్వసంభవైః । అజ్ఞానా ద్ధంతితస్యైవప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః ॥ కధితందోషశాంత్యర్థం ధేనుదానంసవత్సకం ॥ తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యంపిబేత్తతఇతి ॥—॥ కూర్మపురాణె॥శ్లో॥ ముఖజోఽజ్ఞానతోవైవాన్నిమిత్తైర్బహుభిఃపృధక్। వైశ్యంహంతియదాలోకె తదాధేనుశతంనృప॥ దత్వాపశ్చా త్పునఃకర్మపంచగవ్యమనంతరం। ఏతదజ్ఞానవిషయం ॥ జ్ఞాత్వాద్విగుణందద్యాత్ ।—॥ బ్రహ్మకైవర్తే। వైశ్యంసమర్థమితరం తత్పత్నీంతత్సుతంసుతాం। నిమిత్తైఃహననోపాయైబ్రాహ్మణో యదిహంతివై॥ సద్యఃపతంతిపుణ్యాని కామ్యానిచ నరేశ్వర। తద్దోషపరిహారార్థం ధేనూనాంశతకంచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమతఃపరం ॥ తత్పత్నీహననేత్వర్థంతదర్థముభయోఃపృథక్। శిశౌతద్గర్భపతనె తయోరర్థంమునీశ్వరాః ॥—॥ ఇతివిప్రస్య వైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం

—*విప్రస్యశూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథవిప్రస్యశూద్రవధప్రాయశ్చిత్త మాహ। పద్మపురాణె। శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోఽజ్ఞానతోరాజన్విషరజ్జుభిరాదరాత్।పాదజంహంతిమోహేనసాంపరాయెజనక్షయె। తత్పాప పరిహారార్థముభయోర్లోకయోఃపృథక్ ॥ దశ విప్రాయ దాతవ్యాధేనవఃపాపశుద్ధయె। తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమనంతరం ॥—॥రాజవిజయె ॥ శ్లో ॥ ముఖజోఽజ్ఞానతోభూప విషపాషాణరజ్జుభిః । పాదజంహంతిపాపాత్మా జనసంఘెనదితలె । సద్యఃక్షరంతిపుణ్యాని పుణ్యనాశాదధోగతిః ॥ తద్దోషపరిహారార్థందశదద్యాద్గవాంముదా। సవత్సాంసాధువృత్తాంచ విష్ణుధ్యానపరాయణః ॥ హత్యాదోషాత్ప్రముచ్యేత పునఃకర్మసమాచరేత్ ॥ బ్రహ్మకూర్చవిధానేన పంచగవ్యం

పిబేత్తతఇతి ॥—॥ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో ॥ అస్యజో౽జ్ఞానతోరాజ్ఞ జనసంఘే పరిజాక్షయే । పరప్రేరణయావాన్యైర్వా నిమిత్తైర్హంతిపాదజం । సద్యఃపతతి పాపేన యమలోకే మహత్తరే। దద్యాద్దశగవాంవిప్రః పునస్సంస్కారమర్హతి ॥—॥ బ్రహ్మయామళే॥ శ్లో ॥ శూద్రంహంతిద్విజోయస్తునిమిత్తైఃపరభాషయా।జలోత్తారేజనక్షోభేసంగ్రామేచోరసంకులే। పుణ్యసంఘుఃక్షురత్యాశు యమలోకసుఖప్రదః । తత్పాపశోధనార్థాయదశదద్యాద్గవాంముదా । ఉపనయనంపునఃకార్యం గాయత్రీదానమేవచ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా చ్ఛుద్ధోభవతి నిశ్చితం । తద్దారహననేవిప్ర తత్పుత్రహననేపిచ । శిశౌచగర్భపతనేతత్తదర్ధంయథాక్రమం । ప్రాయశ్చిత్త మిదంబ్రహ్మణాకథితంమునిసత్తమైః।ప్రాయశ్చిత్తవిహీనోయోమహాదోషేపిసత్యపి । తస్యైవనిత్యకర్మాణినఫలంతినసంశయః । ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మాలోకయోరుభయోస్సుఖీ। అన్యథాదుఃఖమాప్నోతి పాపీస్యాజ్జన్మజన్మని॥—॥ ఇతిహేమాద్రౌవిప్రస్యశూద్రవధప్రాయశ్చిత్తం॥—॥

—*క్షత్రియస్యవైశ్యవధ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథక్షత్రియస్యవైశ్యవధప్రాయశ్చిత్తమాహ లింగపురాణే ॥—॥ శ్లో ॥ బాహుజస్తూరుజంహత్వా అజ్ఞానాజ్ఞానతోపివా। రోషాద్వామత్సరాద్వాపియద్వాపిశునవార్తయా । భృత్యైర్వాస్వయమేవాపి తస్యదోషో మహాన్భవేత్ । నరకస్తస్యనత్యాజ్యోభవేజ్జన్మనిజన్మని । తద్దోషపరిహారార్థందద్యాద్ధేనూర్ద్విజాతయే । దశేతిశేషః । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతిమహత్యాహత్యయానృప॥—॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో॥ రాజాయోధనలోభేన యద్వాపిశునవార్తయా । శస్త్రైర్భృత్యైస్సహాయైర్వాప్యూరుజంహంతి కామతః । నరకేనియతంవాసస్తస్యజన్మద్వయేనృప। తత్పాపోపశమాయాలంగవాందశకమాచరేత్। దద్యాదిత్యర్థః । శుద్ధోభవతిపాపాత్మా ఉభయోర్లోకయోరితః॥—॥ మత్స్యపురాణే॥ శ్లో॥ బాహుజోవణిజంహత్వా ధనార్థీలోకవార్తయా । శస్త్రైజాలకపాదాదిబంధనాదభిరాదరాత్ । యమలోకముపాగమ్యకాలసూత్రమవాప్యతే ॥ తతోదేహవిశుద్ధ్యర్థందశధేనూస్సమాచరేత్ । శుద్ధస్తతఃపరంరాజామత్సరాద్ద్విగుణంభవేత్ ।

ధనార్థీ ద్విగుణందద్యాదన్యథానారకీభవేత్ ।. తత్పత్నీంపుత్రికాంపుత్రంవాహత్వాతద్వ్రమషాతురః । తదర్ధంతస్యదారేషుపాదంపుత్రీకుమారయోః।ఆత్మార్థంవాధనగ్రాహే ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । రాజారాజ్యమదేనాశుకురుతేపాపమాదరాత్ ।పాపాన్నరకమాప్నోతినగకాన్ననివర్తతే।రాజ్ఞోబహూనిపాపానిసంభవంతిదినేదినే।అతోరాజానసంభావ్యః కలౌహత్యావృతస్సదా । యస్మాద్ధింసంతిరాజానోధనార్థంకామకారతః ॥ రాజాస్వధర్మనిరతోదేవబ్రాహ్మణపూజకః । సదావిద్వజ్జనాసేవీత్వరిషడ్వర్గజిత్సదా। సపవధర్మతోరాజాఇతరేశబ్దపూరణాః॥—॥ ఇతిక్షత్రియస్యవైశ్యవధప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*వైశ్యస్యక్షత్రియవధప్రాయశ్చిత్తం*—

అథవైశ్యస్యక్షత్రియవధప్రాయశ్చిత్తమాహ।కూర్మపురాణే। శ్లో॥ఊరుజోవిషదానాద్యైరుపాయైర్భూపతింహనేత్ । అజ్ఞానాదమతవాజ్ఞానాత్పరవాక్యానుసారతః।దేశక్షోభమహోత్పాతమెరోషాత్ప్రేరణయాపివా ।మహాదోషమవాప్నోతి వీరహత్యాదురత్యయా । మృత్వానరకమాప్నోతిరాజాతందండయేత్తదా । వర్ణాధికతయారాజా ధేనుదానశతంవిదుః ॥—॥ స్కాందపురాణే॥ శ్లో॥ విడ్జాతిర్బాహుజంహన్యాదజ్ఞానాజ్జ్ఞానతోపివా । పరిధానైరుపాయైర్వాభృత్యైర్వాస్వయమేవవా । విచార్యబహుధారాజా దండయేత్తంవణిక్పతిం। బ్రహ్మసూత్రంత్రుటిత్వాథవాపయిత్వాశిఖామపి । సర్వంధనముపాహృత్యనిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః । సోపిభూమింపరిక్రమ్యపశ్చాత్తాపవిశుద్ధిమాన్। శతంగవాంద్విజేదద్యాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతినిశ్చయః ॥—॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥ వైశ్యోజ్ఞానాద్రాజసుతంపట్టభద్రమథాపివా । హత్వాపాపమవాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి। తతోదేహవిశుద్ధ్యర్థం భూపరిక్రమమాచరేత్ । తతశ్శుద్ధేనమనసావాపయిత్వాశిరోరుహాన్ । బ్రాహ్మణేభ్యస్తతోదద్యాద్గోశతందోషముక్తయె॥—॥ పద్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ పట్టభద్రంచరాజానంతత్పత్నీంతత్సుతంచవా।బాలంతద్గర్భమాత్రంవాహత్వావైశ్యస్సకృద్యది। పశ్చాద్రాజేతిచజ్ఞాత్వా భూపరిక్రమణంచరేత్ । పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం విప్రేభ్యోగోశతంచరేత్ । ద్విగుణంపట్టభద్రేచ తద్దారేషుతదర్ధకం। తత్పుత్రేషుతదర్ధంస్యాద్బాలెగర్భేతదర్ధతః। ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం

వైశ్యస్యక్షత్రహత్యయా। ఏవంశుద్ధిమవాప్నోతి వీరహత్యావిముక్తయే॥—॥
ఇతివైశ్యస్యక్షత్రియవధప్రాయశ్చిత్తం॥—॥

—*శూద్రస్యవైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

అథశూద్రస్యవైశ్యహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ । కూర్మపురాణే॥—॥ వ
ణిజంపాదజోహన్యాదజ్ఞానాజ్ఞానతోపివా। ధనార్థముతరోషార్థంపరప్రే
రణయానృప। చోరైస్సహమిళిత్వావా ఉత్తమాగనిరోధతః। రాజాతందం
డయేత్పశ్చాన్మాసల్యేనయథార్హతః । స్వవర్ణాధికవర్ణత్వాన్మాసలో
దండఏవవా ॥ — ॥ లింగపురాణే । శ్లో ॥ శూద్రోధనార్థమన్యార్థం
వణిజంహంత్యధర్మతః । రాజాసమ్యగ్విచార్యాథతంమాసల్యేనశిక్షయేత్ ।
తతోహృత్వాతుసర్వస్వంనిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః।ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి స
రాజాపినదోషభాక్ । మాసల్యదండాభావేసర్వస్వంహృత్వాదేశాన్నిర్వా
స్యః ఏతేనశుద్ధోభవతి॥ — ॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ శూద్రోన్యాయప
రీతాత్మావిషమేపిమహాపది। గ్రామేవానగరేవాపి యదిహన్యాద్వణిక్పతిం।
రాజాసమ్యగ్విచార్యాథతంమాసల్యేనదండయేత్ । స్వవర్ణాధిక వర్ణత్వా
న్మాసల్యఇతినిశ్చితం। అథవాహృత్యసర్వస్వంనిర్వాస్యోరాష్ట్రతస్స్వకాత్ ।
పశ్చాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం శూద్రోదద్యాద్గవాందశ। ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి
శూద్రోముక్తోథహత్యయా। తత్పత్న్యాంతత్సుతేగర్భే పాదమర్ధంతదర్ధతః।
ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తమృషిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః। తత్పత్న్యాంపంచగావోదే
యాః। తత్సుతేతదర్ధం।తద్గర్భపాతనే పాదపాదమితిసర్వత్రయోజనీయం।
యత్రయత్రగావోనిర్దిష్టాస్తత్రతత్రసవృషభాదేయాః ॥—॥ ఇతిహేమాద్రివి
రచితే ధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే శూద్రస్యవైశ్య హత్యాప్రాయ
శ్చిత్తం॥—॥ అథవైశ్యస్యశూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమాహకూర్మపురాణే॥

—*వైశ్యస్యశూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో॥ వైశ్యశ్శూద్రంయదాహన్యాత్తత్పత్నీంపుత్రమేవవా ।అజ్ఞానాద్వా
దివాజ్ఞానాత్పుంకరంవానరాధిప । రాజాతంశతనిష్కేణదండయేదవిచా
రతః । వైశ్యోదేహవిశుద్ధ్యర్థందశధేనూస్సమాచరేత్ ॥—॥ మత్స్యపురాణే
శ్లో ॥ మత్సరాద్వైశ్యలోభాద్వాహన్యాద్యుజః పాదజంహనేత్ । రాజాతం

దండయేద్ధీమాన్ శతనిష్క—మశంకితః । పశ్చాద్ధేనుశతందద్యాత్పరలోక వివిత్సయా । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి నీచవర్ణవిహింసనాత్ ॥—॥స్కాందపురాణే॥ అజ్ఞానాజ్ఞానతస్త్రాతపరప్రేరణహింసయా । నిమిత్తైర్వాస్వయంవాపి వైశ్యశూద్రంహనేద్యది । రాజాతంసమ్యగాలోచ్య నిశ్చిత్యబహుధాతదా । తస్యైవధనసంపత్తింవిచార్యపురవాసిసః । అస్తిచేద్యదిసామర్థ్యం శతనిష్కేణదండయేత్ । దరిద్రశ్చేదసౌరాజన్ నిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః॥ సతు దేహవిశుద్ధ్యర్థంధేనుదానశతంచరేత్ । తత్పత్నీహననేత్వర్ధం తత్పుత్రేపాదమాచరేత్। శిశుర్వాగర్భమాత్రంచే ద్దశధేనూస్సమాచరేత్ । సంకరంతస్యదారాన్వా తత్పుత్రాన్నిహనేద్యది। దశగావస్తదర్థంచతత్పాదంచ యథాక్రమం। గర్భమాత్రేతుగామేకాం దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ఏతదజ్ఞానవిషయం । జ్ఞానాత్ప్రాయశ్చిత్తం ద్విగుణం।రాజదండస్తుయథోక్తం॥ ఇతిహేమాద్రౌవైశ్యస్యశూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥అథవిప్రాదేశ్చండాలాదివధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥మత్స్యపురాణె॥—॥

—*విప్రాదేశ్చండాలాదివధ ప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో॥ పూర్వజోయదిచండాలంతీర్థజనసమాకులె। రజ్జుపాషాణలగుడైః క్రోధేనమహతావృతః । నిహనేత్పరబుద్ధ్యావాపరార్థంవాజనేశ్వర॥ నిత్యకర్మాణిసర్వాణితస్యవిప్రస్యపాపినః। నశ్యంతిపితృకార్యాణి ఉపకారోయథాఖిలె । ప్రాడ్వివాకమతేస్థిత్వా రాజాతంప్రసమీక్ష్యచ। దండయేచ్ఛతరూప్యేణవాగ్భిఃపశ్చాచ్చదండయెత్ ।విప్రోదేహవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్। తస్యోపనయనంభూయస్సావిత్రీదానమేవవా। బ్రహ్మోపదేశఃకర్తవ్యః పంచగవ్యస్యభక్షణం। ఏసంశుద్ధిమవాప్నోతి చండాలహననాద్ద్విజఇతి॥—॥ స్కాందపురాణె॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మణోజనసంక్షోభె అనావృష్టిభయాదిషు । అజ్ఞానాదుతవాజ్ఞానాచ్చండాలంయదిహంతివై। రజ్జుపాషాణదండైర్వా భృత్యైర్వారిహసిస్థలె । తస్యపుణ్యానినశ్యంతి పితృకార్యాణియానిచ।రాజాసమ్యగ్విచార్యాథ ప్రాడ్వివాకమతేస్థితః। దండయెచ్ఛతరూప్యేణతస్యసంభాషణంత్యజేత్ । తతోవిప్రః ప్రశమనష్షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయస్సావిత్రీదానమేవచ। ఏవంశుద్ధిమవాప్నోతిచండాలహననాదిహ॥—॥ లింగపురాణె॥ శ్లో॥ చండాలంహంతియోవిప్రోరజ్జుపాషాణముష్టి

భిః । అజ్ఞానాజ్జనసంభ్రాంత్యారోషాద్వా కామకారతః । ధనార్థమబలార్థం
వానిమిత్తైరథవాపృథక్ । రాజాసమ్యఙ్మనస్థాప్య విచార్యచపునఃపునః ।
దండయేద్రూపకశతైర్వాగ్భిః పశ్చాత్ప్రదండయేత్ । పశ్చాత్తాపసమా
యుక్తస్సభామేత్య వదేద్ద్విజః । సభాపినిష్కృతిందృష్ట్వా ప్రాయశ్చిత్తం
వదేత్తతః । పరిషదాజ్ఞామవాప్యాశు షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । త
త్పత్నీహననేత్వర్థం తత్పుత్రేపాదమాచరేత్ । తద్గర్భపాతనేవిప్రో
ధేనుమేకాంసమాచరేత్ ॥ హనిష్యామీతి యోబుద్ధిం ధృత్వానిత్యంప్రవ
ర్తయేత్ । పరాకస్తస్యశుద్ధ్యర్థం మాసేచాంద్రంతతఃపరం ॥ వత్సరే
తత్పమోక్షైయ స్త్వంతదావాలపేచ్ఛధః ।। క్షత్రియస్యతదర్ధంస్యా దూర
జస్యతదర్ధతః ॥ పాదజస్య తదాశుద్ధి ర్యదారాజాప్రశిక్షయేత్ ; ఏతత్సా
క్షాచ్చండాలవిషయం ॥ —— ॥ బ్రహ్మచండాల గ్రామచండాల వధే తురు
ష్కవధేచప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ పరార్థంకాశికా
యాంయోదత్తాగ్నిః కీకసానుగః ॥ తఏతే గ్రామచండాలా వాఙ్మాత్రేణాపి
నాలపేత్ । ఏతేషాంహననేతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తాకరణే సాక్షాచ్చండాలహ
ననప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ అలంమీమాంసయా । తురుష్కస్యహ
ననే తత్పత్నీనాం పుత్రాణాంచ హననే గర్భమోచనేచండాల హననప్రా
యశ్చిత్తవత్కల్పనీయం ॥ నాన్యత్ర ॥——॥ అథచండాలజన్మకారణమాహ ॥
మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పిత్రోరాబ్దికసంత్యాగీ సాక్షాచ్చండాలజన్మ
వాన్ । నిష్పుత్రస్యపితృవ్యస్యహ్యావిభక్తస్యయోద్విజః॥సతురుష్కోభవేద్బ్రా
హ్మాదీనసంత్యాగవానిహ । నిష్పుత్రస్యావిభక్తస్య దినంభ్రాతుఃపరిత్యజన్ ।
సభూమౌ రజకోభూయాత్సర్వవర్ణబహిష్కృతః ॥ —— ॥ అథ గ్రామ
చండాలాష్టాదశవిధాః ॥ —— ॥ తానేవాహ ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ ర
జకశ్చర్మకారశ్చనటోబురడఏవచ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చస్వర్ణ కారశ్చసౌ
చికః ॥ కారుకోలోహకారశ్చశిలాభేదితు నాపితః । తక్షకస్తైలయంత్రీచ
సూనుశ్చక్రీతథాధ్వజీ । ఏతేషోడశ ధాప్రోక్తా శ్చండాలా గ్రామవాసినః॥
ఏతేషాందర్శనంస్పర్శనం 'సంభాషణమతఃపరం । స్నానభోజనవేళాయాం
జపహోమార్చనేతథా ॥ స్వాధ్యాయసమయేచైవ ధ్యానేనేచ్ఛంతి సూర

షుః । దర్శనే సూర్యమాలోకేద్భోజనేభోజనంత్యజేత్ ॥ సంభాషణేచ పాణిభ్యాం శ్రోత్రేసమ్యగుపస్పృశేత్ । ఉతబ్రాహ్మణసంభాషాం కృత్వా దోషాత్ప్రముచ్యతే । ఏతేషాంహననే విప్రాదీనాంపృథక్పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ । లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోహత్వా రజకంలగుడాదిభిః ॥ రూపకాణాంశతందద్యా ద్రాజాతం పాపకారిణం । పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంపరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥చర్మకారేతథాతద్వద్రాజాదండేన దండయేత్ ।తతోదేహవిశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్ ॥రాజాతంపూర్వవద్దండ్యాన్నటంయోహతవాన్ద్విజః। తత్రైవదేహశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్ ।బురడంముఖజోహన్యాత్ప్రమాదాద్దైవచోదితః।రాజాతంపూర్వవద్దండ్యాత్తతోదేహవిశుద్ధయే । కుర్యాత్పరాకంసహసానాన్యథాశుద్ధిరీరితా।కైవర్తహననేరాజాపూర్వవద్దండయేద్ద్విజం॥పరాకంపూర్వవత్కుర్యాదాత్మనశ్శుద్ధిహేతవే । మేదంహత్వాద్విజఃకుర్యా చ్ఛుద్ధ్యర్థంచాంద్రభక్షణం ॥ పూర్వవద్దండయేద్రాజా విప్రంతమవిచారయన్ । ద్విజోయుద్ధేన్యసంహారే భిల్లమజ్ఞానతోహనేత్ । తత్రైవ పూర్వ వద్రాజాద్దండయేద్ధర్మవిప్లుతం ॥ తతఃపాప విశుద్ధ్యర్థంద్విజఃకుర్యా త్పరాకకం । హత్వాద్విజస్స్వర్ణకారం ప్రమాదాదుతవాబలాత్ । తత్రాపి పూర్వవద్దండ్యా ద్రాజానిర్మలమానసః ॥ ద్విజోదేహ విశుద్ధ్యర్థం మహాసాంతపనంచరేత్ । సౌచికంబ్రాహ్మణోహత్వాబలాదజ్ఞానతోపివా । కుర్యాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం యతిచాంద్రాయణంతదా।అత్రాపిరాజాపూర్వవద్దండయేత్ ॥తక్షకంతిలహంతారం ద్విజోహత్వాప్రమాదతః । శిశుచాంద్రాయణంకుర్యా ద్రాజదండపురస్సరం ।సూనుంవాచక్రిణంవాపివిప్రోయదినిపాతయేత్ । దండయేత్పూర్వవద్రాజా ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । ధ్వజినంలోహకర్తారం కారుకంయదిపూర్వజః । హనేదజ్ఞానతోరాజా పూర్వవద్దండయేద్ద్విజం ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః పరాకం దేహశుద్ధయే । చరేచ్ఛుద్ధిమవాప్నోతి త్యక్త్వాదోషమవాప్నుయాత్ ॥ ఏతేషాందారహననంవిప్రః కుర్యాత్ప్రమాదతః ॥ యస్యపాపస్య యత్ప్రోక్తంతత్తదర్థంసమాచరేత్ ॥ తత్పాదంశుద్ధయేకుర్యాదేతత్పుత్రక్షయేకృతే । తదర్థంతచ్ఛిశౌ ప్రోక్తంతదర్థంగర్భపాతనే॥

ఏతదర్థం ద్వయోఃపోక్తమేతేషాంహననేనృప ॥ ప్రాయశ్చిత్తంతథా విప్రైర్మునిభిఃక్షత్రవైశ్యయోః ॥ తత్పత్నీనాం తదర్ధంస్యాత్తదర్ధంశిశు. భర్తయోః। శూద్రోహన్యాదిమాన్యత్ర రాజాధర్మేణదండయేత్ ॥ హననే హననంకుర్యాత్ స్తైయేస్వర్ణాదికేపివా ॥ ముషిత్వాహస్తయోర్భూషాం హస్తంచ్ఛింద్యాత్ప్రియత్నతః । నాసికాభరణేనాసాం కర్ణౌకర్ణవిభూష యోః ॥ బహుద్రవ్యాపహరణే దాపయిత్వాధనంతదా। స్వామినేదండయే ద్రాజా పశ్చాన్మాసల్య మార్గతః ॥ ఏవముక్తంద్విజాతీనాం చండాలహన నేపురా। ప్రాయశ్చిత్తంమునివరైః సర్వపాపోపశాంతయే ॥ ఉక్తంత చ్ఛిథిలీకృత్య పాపంహింసాదిసంభవం। వర్తయేద్యదిమూఢాత్మామహోంతం నరకంవ్రజేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాపాపముక్తోభవేత్సదా। పాపం ని గుహ్యమనసా పుణ్యమానంత్యమిచ్ఛతి ॥ తత్పుణ్యేననశుద్ధ్యేతమలముష్టిర్య థాజలైః ॥ తతోహింసాంనకుర్వీతకర్మణామనసాగిరా। యదిహింస్యాత్తు యూకంవాయః పుమాన్సతుపాపభాక్ ॥—ఇతి హేమాద్రౌ చండాలస మవధే ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథనిమిత్తబ్రహ్మహత్యా ప్రాయశ్చిత్తమా

—*నిమిత్తబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

హ। స్కాందపురాణే ॥ శ్లో ॥ నారీవాపురుషోవాపి విధవావాతపస్వినీ । ధనార్థమథ దారార్థంపశ్వర్థంక్షేత్రమేవవా ॥ క్షేత్రార్థమిత్యర్థః॥ శ్లో ॥ యేనవాపినిమిత్తేన యేనకేనాపి హేతునా। యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రా ణాం స్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం ॥ నిందయావిధవానారీ రోషావేశేన స త్వరం। యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాం తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం। రాజద్వా రేసభాయాంవా బంధూనాంపురతోపివా ॥ యఃపుమాన్మర్మఘాతీస్యా త్క్రూరవార్తాంవదేత్తువా। తదర్థంయత్త్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుర్బ్ర హ్మఘాతుకం। అస్తీతి ధననిక్షేప ఏతస్యగృహమధ్యతః ॥ ఇతియఃవదతేరా జసదనేరాజసన్నిధౌ ॥ తద్ధనేహ్రియమాణేవై రాజ్ఞాయంసంత్యజేదసూన్। ఉద్దిశ్యధనవక్తారం తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం ॥ అపిచేయంపరంగత్వా తి ష్ఠన్త్యర్థందధావసౌ ॥ ఇతియోవదతేసాధ్వీం తదర్థంసాత్యజేదసూన్ । బంధూనాంపురతఃపాపీ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం ॥అయంముషిత్వాపాత

క్యం ధనంసర్వసమృద్ధిమాన్ ॥ ఇతియోపవదేత్సాధుం పుటితః పాపవాన్ పు
మాన్ । సత్యంతదుతమిథ్యావా తదర్థంప్రాణముత్సృజేత్ ॥ యద్భావ
యాత్యజేత్ప్రాణాన్ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం । ఇత్యేవమాదిభిర్దోషై
ర్బ్రహ్మహత్యానిమిత్తకైః ॥ యదిమైర్హన్యతేవిప్రః ప్రాయశ్చిత్తీసపూ
ర్వజః ॥ రాజాతం దండయేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధ్యైతంపాపినాంవరం । తత్సా
మర్థ్యంపరావృశ్యసహస్రంశతమేవవా॥ సతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థంషడబ్దంకృచ్ఛ్ర
మాచరేత్ ॥ — ॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥ ధనార్థంక్షేత్రదారార్థం పశ్వ
ర్థంవాజనేశ్వర । యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం॥
తద్దోషపరిహారార్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । బ్రాహ్మణైస్సపరిత్యాజ్యః
ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః ॥ రాజాపితంతథా కుర్యాదన్నపానాదిభాషణైః ॥
ఏవంరాజాదీనామపి ॥ ఇతిహేమాద్రౌనిమిత్తబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం ॥
అథసురాపానప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మహానారదీయే॥ గౌడీమాధ్వీచపైష్టీచ

—*సురాపానప్రాయశ్చిత్తం*—

విజ్ఞేయాత్రివిధాసురా ।చతుర్వర్ణైరపేయాస్యాత్తథాస్త్రీభిశ్చపండితాః ॥
క్షీరంఘృతంవాగోమూత్రమేతేష్వన్యతమంద్విజాః ॥ స్నాత్వార్ద్రవా
సానియతోనారాయణమనుస్మరన్ ॥ పక్త్వాగ్నిసన్నిభంకృత్వాపిబేచ్చకుడు
బంతథా । తత్తు లోహ్యేన పాత్రేణఆయసేనాపివాపిబేత్ । తామ్రేణ
వాథపాత్రేణ తత్పీత్వామరణం వ్రజేత్ ॥ సురాపీశుద్ధిమాప్నోతి నా
న్యథాశుద్ధిరిష్యతే । అజ్ఞానాజ్జలబుద్ధ్యావాసురాపానంద్విజశ్చరేత్ । బ్రహ్మ
హత్యావ్రతంసమ్యక్తచ్చిహ్నపరివర్జితం । సురాపకాదశవిధాః ॥ తా
ఏవాహ ॥ శ్లో ॥ తాళహింతాళజంచైవ ద్రాక్షాఖర్జూరసంభవం। మాధూ
కంసైపమారిష్టమైరేయంనారికేళజం । గౌడీమాధ్వీచ పైష్టీచ మద్యామేకా
దశస్మృతం ॥ ఏతేష్వన్యతమంవాపినపిబేద్వైకదాచన ॥ ఏతేష్వన్యతమంయ
స్తు పిబేదజ్ఞానతోద్విజః । తస్యోపనయసంభూయ స్తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంచ
రేత్ ॥ యదిరోగనివృత్త్యర్థ మౌషధార్థంసురాంపిబేత్ । తస్యోపనయ
సంభూయ స్తథాచాంద్రద్వయంచరేత్ । సురోపస్పృష్టమన్నంచసురాభాం
డోదకంతథా ॥ సురాపాన సమంప్రాహు స్తదాచాంద్రస్యభక్షణం ; —

లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ గాడీమాధ్వీచపైష్టీచ విజ్ఞేయాత్రివిధాసురా । చతు
ర్వర్ణైరపేయాస్యాత్ స్త్రీభిస్సార్ధంపిబేద్యది । బ్రహ్మహత్యావ్రతంస
మ్యక్తచ్చిహ్నపరివర్జితం । అజ్ఞానాజ్జలబుద్ధ్యావాసురాపానంద్విజశ్చరన్ ॥ప
శ్చాజ్జ్ఞాత్వా సురాచేతి పశ్చాత్తాపసమన్వితః । రాజద్వారముపాగమ్యరా
జ్ఞేసమ్యఙ్నివేదయేత్ । సభాసమీపే రాజస్తు జనసంఘసమాకులే । క్షీరం
ఘృతంవాగోమూత్రం సురాంవారాజసన్నిధౌ ॥ పక్త్వాగ్నిసన్నిభంకృత్వా
స్వయమేవనచాపరైః ॥ స్నాత్వార్ద్రవాసానియతోనారాయణమనుస్మ
రన్ । తాంతులోహ్యేన పాత్రేణ హ్యాయసేనాపివాపిబేత్ ॥ తామ్రేణ
వాథపాత్రేణ తత్పీత్వామరణంవ్రజేత్ । సురాపీశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశు
ద్ధిరిష్యతే । ఏతాసాంతిసృణామేక పానేనమరణాంతప్రాయశ్చిత్తమేవ
నాన్యత్ ॥ తథాచ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో ॥ గాడీమాధ్వీచ పైష్టీచ వి
జ్ఞేయాత్రివిధాసురా ॥ ఏనాంవర్ణాశ్చచత్వారో నపిబేయుఃకదాచన ॥
ఏకాంవాయోద్విజఃపీత్వా అజ్ఞానాదుదభ్రాంతిమాన్ ॥ పశ్చాత్సురేతి బు
ద్ధ్వాచేత్ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । రాజద్వారముపాగమ్య రాజ్ఞేస
ర్వం నివేదయేత్ । రాజాపి సమ్యగాలోచ్య మేళయిత్వాసభాంతతః ॥ స
భాపి ధర్మశాస్త్రేషు దృష్ట్వానిష్కృతిమాదరాత్ । క్షీరంఘృతంవాగో
మూత్రం సురాంవారాజ సన్నిధౌ ॥ స్వగృహ్యాగ్నౌపచేత్సమ్యక్సమిదాధా
నపూర్వకం । స్నాత్వార్ద్రవాసానియతోనారాయణమనుస్మరన్ ॥ తాం
తులోహ్యేనపాత్రేణ హ్యాయసేనాపివాపిబేత్ ॥ తామ్రేణవాథపాత్రేణ
తత్పీత్వామరణంవ్రజేత్ । సురాపీశుద్ధిమాప్నోతి పశ్చాత్తే నైవదాహయేత్ ।
పరలోకక్రియాస్సమ్యక్కర్తవ్యాధర్మమార్గతః ॥ తత్రోపేక్షానకర్తవ్యా
పతితోయంనసంశయః ॥ తదాపీత్వాసురాంతప్తాంమృత్వాశుద్ధోనసంశ
యః ॥ సభానాభూపతిర్వాపి తత్రపాపేన దోషభాక్ ॥ సురాపందండయే
ద్రాజా మరణంయదినేచ్ఛతి । బ్రహ్మసూత్రంశిఖాసమ్యక్త్రుటిత్వావా
పయేచ్ఛిరః । సురాభాండంలలాటేతు తాపయిత్వాంకయేత్సుధీః । ఆనీ
యమృణ్మయం భాండంసురాపూరితమాదరాత్ । బధ్వాఖంఠేఖరంయా
నమారోప్యనగరంతతః ॥ నిస్సారణంధ్వనయన్భృత్యైరటిత్వానగరాద్బహిః ॥

పీత్వాపూర్వస్సహసారాజ్ఞానదోషస్తేనకర్మణా ॥ సపాపీద్వాదశాబ్దంతు క
పాలధ్వజవర్జితం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా ।
ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంత్రివిధసురాపానవిషయం । అన్యసురాపానే ప్రాయశ్చి
త్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ మాధూకంశైలమారిష్టం మైరేయంనాళికే
రజం । తాళహింతాళజంచైవ ద్రాక్షాఖర్జూరసంభవం॥ వృక్షోద్భవమిదం
మద్యంనవధాపరికీర్తితం।ఏతేష్వన్యతమంవాపిపిబేద్వైనకదాచన । ఏతేష్వ
న్యతమంయస్తు పిబేదజ్ఞానతోద్విజః ॥ తస్యోపనయనంభూయ స్తప్తకృచ్ఛ్ర
త్రయంచరేత్ ॥ సురోపస్పృష్టమన్నంచ సురాభాండోదకంతథా । సురాపా
నసమంప్రాహు స్తదాచాంద్రస్యభక్షణం ॥ తస్యోపనయనంభూయః పంచ
గవ్యస్యసేవనం । యదిరోగనివృత్త్యర్థమౌషధార్థంసురాంపిబేత్ ॥
తస్యోపనయనంభూయ స్తథాచాంద్రద్వయంవిదుః । ఉపోష్యరజనీమేకాం
పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥—॥తదాహాపస్తంబః ॥ సురాపోగ్నిస్పర్శాంసురాం
పిబేత్ । మృతశ్శుద్ధోభవతీతి । తథాచశ్రుతిః ॥ నసురాంపిబేత్ నకళంజం
భక్షయేత్ నతస్యవైప్రాయశ్చిత్తంమరణాంతమేవేతి । యదిద్విజోగ
హసి సురాంపీత్వాపత్నీపుత్రాదిషు బంధుషుసంచరణ వర్తయేత్ । ధ్వ
జినాసహసఖ్యావాపశ్చాత్ప్రకటీకృతః । తదాతత్పత్నీపుత్రాదీనాందినప
క్షమాససంఖ్యయా పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ ద్వి
జోయదిసురాంపీత్వారహఃపుత్రాదిషుస్థితః ॥ పశ్చాద్దైవాత్సురాపీతి జ్ఞా
త్వాపుత్రాదయఃకథం । దినత్రయేయదాసంగ స్తదోపోష్యదినంసుధీః ॥ పం
చగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతి సంగతః ॥ దశరాత్రంభవేత్సంగః పాపినా
నేనసంగకృత్ ॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాతదాస్నాత్వా హ్యయుతంజపమాచరేత్ ॥
ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి । పక్షమాత్రంభవేత్సంగః పాపి
నానేనయస్యహి । ప్రాజాపత్యంతదాకృత్వాపంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ మాస
మాత్రంభవేత్సంగో దైవాద్యదివిగర్హితః ॥తదాచాంద్రాయణంకుర్యాత్పం
చగవ్యంతతఃపిబేత్ ॥ ఋతుమాత్రంభవేద్యస్యసంగస్తేనైవపాపినా ॥ స్నా
త్వాశుద్ధమనాభూత్వా దశగోదానమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంపూర్వవత్ ॥
శ్లో ॥ షణ్మాసం యస్యతత్సంగస్సంభవేద్యదిదైవతః ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా

శతమథాచరేత్ । పంచగవ్యంచ ॥ శ్లో ॥ నవమాసంభవేత్సంగఃక్రూరేణా నేనపాపినా । పూర్వవద్వపనంకృత్వా స్నాత్వాశుచిరలంకృతః । గోసహస్రం ద్విజాతీనాం దత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పంచగవ్యంపిబేత్ప శ్చాచ్ఛుద్ధ్యేచ్ఛుద్ధస్తతఃపరం । సంవత్సరంభవేత్సంగఃపత్నీపుత్రేషుపాపినః । తత్పత్నీతనుజాస్సర్వేతత్సమాస్స్యుర్నసంశయః । పరిత్యాజ్యాస్సదావిప్రైర్వేద ధర్మపరాయణైః । తేషాంపత్నీపుత్రాదీనాం సాక్షాత్సురాపాన ప్రాయశ్చిత్తవ న్మరణాంతంమాభూత్ కింతుసంవత్సరాదూర్ధ్వమయంసురాప ఇతిజ్ఞాత్వా దేహశుద్ధింకామయమానఃపరిషదంమేళయిత్వాతదనుజ్ఞయా పరిషముపస్థాన పూర్వకంగోశతంవిప్రేభ్యోదత్వాపంచగవ్యప్రాశనం పునస్సంస్కారవిధి నాబ్రహ్మోపదేశంగాయత్రీంచశ్రోత్రియాదభ్యసేత్ ॥—— తదాహకాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥ తత్పత్నీతనయోవాపిజ్ఞాత్వాచేద్వత్సరాత్పరం । సురాపీతిశేషః ॥ సత్సభాంమేళయిత్వాతు పరిక్రమ్యప్రణమ్యచ । గోశతంవిప్రముఖ్యేభ్యోదత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పునఃకర్మతతః పశ్చాద్గాయత్రీదానమేవచ । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిసంగకృత్ । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి తత్పత్నీపుత్రఏవచ । అనాదరేణశాఠ్యేనహ్యాలస్యాద్వాద్విజోయది । యావత్కాలంపునఃకర్మనకుర్యాదాత్మశుద్ధయే । యాగాదికంవాదానంవాజప్యంవాపైతృకాదికం । తత్సర్వంనిష్ఫలంభూయాత్పుష్పంవంధ్యతరోరివ । అకృత్వాచేత్పునః కర్మప్రతిగృహ్యతులాదిషు । మృత్వానరకమాప్నోతి నసంస్కార్యస్తదాత్మజైః । అతశ్శీఘ్రంప్రకుర్వీతయదాదోషసముద్భవః । తస్మైవకరణీయంస్యాదిత్యాహభగవాన్యమః ॥——॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే సురాపపత్నీపుత్రాదీనాంసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం ॥——॥

——*సువర్ణస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తం*——

అథసువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ । లైంగే ॥ శ్లో ॥ సమక్షంవాపరోక్షంవా బలాచ్చౌర్యేణవాపునః । పరస్వానా ముపాదానం స్తేయమిత్యుచ్యతేబుధైః ॥ —— ॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ సమక్షంవాపరోక్షంవాబలాచ్చౌర్యేణవాపునః ॥ యోన్యస్యాహరతేవిత్తం తమాహుస్తేయినం బుధాః । పరకీయం సువర్ణంయన్మహాపాపసముద్భవం । తద్ధరేద్బ్రాహ్మణో

యస్సమహాపాతకినాంవరః॥ సువర్ణంరజతంతామ్రంపారక్యంయోహరేద్ద్విజః। సయాతినరకంఘోరంపునరావృత్తివర్జితం ॥—॥ సువర్ణస్యప్రమాణమాహ। రజతతామ్రకాంస్యధాన్యవస్త్రాదీనాంచ। స్కాందే॥ శ్లో॥ సువర్ణస్యప్రమాణంచమన్వాద్యైఃపరిభాషితం। వక్ష్యేశృణుధ్వంవిప్రేంద్రాః ప్రాయశ్చిత్తోక్తిసాధనం। గవాక్షగతమార్తండరశ్మిమధ్యేప్రదృశ్యతే। త్రసరేణుప్రమాణంతురజఇత్యుచ్యతేబుధైః॥ త్రసరేణ్వష్టకంలిక్షాతత్త్రియంరాజసర్షపం॥ గౌరసర్షపంతత్త్రియంతత్త్రియంయవఉచ్యతే। యవత్రయంకృష్ణలంస్యాన్మాషస్స్యాత్తస్యపంచకం। తద్ద్వయంరూపకంప్రోక్తం నిష్కంతత్పంచకంవిదుః। మాషషోడశమానంతుసువర్ణమితికథ్యతే। పలంసువర్ణాశ్చత్వారస్తానిచత్వారివైధ్రువః। చత్వారింశద్ధ్రువాణాంచభార ఇత్యుచ్యతేబుధైః। సువర్ణేనయదాక్రీతంరజతంధర్మమార్గతః। యావాద్రజతరాశిశ్చతద్రాజతముదాహృతం। హృత్వాబ్రహ్మస్వమజ్ఞానాద్ద్వాదశాబ్దంతుపూర్వవత్। కపాలధ్వజహీనంతు బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్। గురూణాంయజ్ఞకర్తౄణాంధర్మిష్ఠానాంతథైవచ। శ్రోత్రియాణాం ద్విజానాంతు హృత్వాహేమకథంభవేత్। కృతాత్మదాహోదేహేచసంపూర్ణంలేపయేద్ఘృతం। కారీషాచ్ఛాదితోదగ్ధస్తేయపాపాత్ప్రముచ్యతే॥—॥ బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోహృత్వా బ్రహ్మస్వంప్రణయాదిహ। కపాలధ్వజహీనంతుబ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్। యద్వాంసేముసలంధృత్వా విప్రస్యాత్మశిరోరుహాన్। గత్వారాజానమాచక్షేద్గతస్తైనైషనుస్తకే। మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥—॥ తదాహాపస్తంబః। స్తేనః ప్రకీర్ణకేశోంసేముసలమాధాయ రాజానంగత్వాకర్మాచక్షీతతేనైనంహన్యాద్వధేమోక్షః॥—॥ అల్పసువర్ణాపహరణేప్రాయశ్చిత్తమాహ। గౌతమధర్మే॥ బ్రహ్మస్వంయస్తుహృత్వాచపశ్చాత్తాపమవాప్యచ।పునర్దత్వాతువిప్రేభ్యః ప్రాయశ్చిత్తవిధిఃకథం।తత్రసాంతపనంకృత్వా ద్వాదశాహోపవాసతః। శుద్ధిమాప్నోతివిప్రేంద్రాఅన్యథాపతితోభవేత్। త్రసరేణుసమంహేమహృత్వాకుర్యాత్సమాహితః। ప్రాణాయామద్వయంసమ్యక్తేనశుద్ధ్యతిసత్తమాః। ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాహృత్వాలిక్షాప్రమాణకం। ప్రాణాయామాశ్చ

చత్వారో రాజసర్షపమాత్రతః। గౌరసర్షపమాత్రంతు హృత్వాహేమ
విచక్షణైః। స్నాత్వాచవిధివత్కార్యం గాయత్ర్యష్టసహస్రకం। యవ
మాత్రసువర్ణస్య స్తేయేశుద్ధోజపేద్ద్విజః॥ ఆసాయం ప్రాతరారభ్యగా
యత్రీం వేదమాతరం। హేమకృష్ణలమాత్రంతు హృత్వాసాంతపనంచరేత్।
మాషమాత్రసువర్ణస్య ప్రాయశ్చిత్తంతుకథ్యతె। గోమూత్రపక్వయవభుగ్ద్వి
వార్చనపరాయణః॥ మాసత్రయేణశుద్ధస్స్యాన్నారాయణ పరాయణః॥
రూపమాత్రసువర్ణస్య స్తేయంకృత్వా ప్రమాదతః। జపేద్ద్వైలక్షగాయత్రీ మ
న్యథాదోషమాప్నుయాత్। నిష్కమాత్రసువర్ణస్య హరణెవిప్రసత్తమాః।
బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా షడబ్దం శుద్ధిమాప్నుయాత్। కించిన్న్యూన సు
వర్ణస్య స్తేయేతుద్విజసత్తమాః॥ గోమూత్రపక్వయవభుగబ్దైనైకేనశుద్ధ్యతి।
సంపూర్ణస్యసువర్ణస్య స్తేయంకృత్వామునీశ్వరాః। బ్రహ్మహత్యావ్రతంకు
ర్యాద్ద్వాదశాబ్దంసమాహితః। రత్నాసనమనుష్య(స్త్రీ)భూమిధేన్వాదికేష్వ
పి। సువర్ణసదృశేష్వేషు ప్రాయశ్చిత్తార్ధముచ్యతే॥—॥ మార్కండేయ
పురాణె॥ విప్రస్వహరణే క్షత్రియాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తంవిశినష్టి॥ శ్లో॥ స్తే
యంకృత్వాసురాంపీత్వా రాజాయోధర్మవత్సలః। విప్రస్వహరణెరాజా స్వ
ర్ణమాత్రమథాధికం। హృత్వానరకమాప్నోతి బ్రహ్మహేవశ్వసర్ద్విజాః।
పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్। తేభ్యశ్చదత్వాతద్ద్వి
మపశ్చాచ్చాంద్రాయణద్వయం। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాజన
వల్లభః॥—॥ కౌర్మె॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్బాహుజోహృత్వా విప్రాణాంస్వర్ణ
ముత్తమం। గురూణాంయజ్ఞకర్తౄణాం ధర్మిష్ఠానాంతథైవచ। శ్రోత్రియా
ణాం ద్విజానాంతు విధవానాంవిశేషతః॥ పూర్వవత్ఖ్యాతలిప్తాంగః కుర్యా
సూర్యావలోకనం। కారీషచ్ఛాదితోదగ్ధస్తేయపాపాత్ప్రముచ్యతే॥—॥
లైంగె॥ బ్రహ్మస్వంక్షత్రియోహృత్వా అశ్వమేధేనశుద్ధ్యతి। ఆత్మతుల్యా
సువర్ణంవా దద్యాద్వాగోసవంచరేత్। బ్రహ్మస్వం క్షత్రియోహృత్వా పశ్చా
త్తాపమవాప్యచ। పునర్దత్వాతువిప్రేభ్యః ప్రాయశ్చిత్తవిధిఃకథం। తత్రసాం
తపనంకృత్వా ద్వాదశాహోపవాసతః। శుద్ధిమాప్నోతివిప్రేంద్రా అన్యథా
పతితోభవేత్॥—॥ పునరపిరాజ్ఞాంస్తేయప్రకారమేవాహ॥—॥ శివరహ

స్యై ॥ శ్లో॥ అన్యాయాద్విప్రగ్రామేషు అనాథేభ్యోధనంహరేత్ । అదం డ్యేభ్యశ్చయద్విత్తంతత్స్తేయంభూభుజామిహ।తదపిస్తేయమేవేత్యుక్తంపూ ర్వవత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ శ్లో॥ సురామపియదాజ్ఞానాత్పిబేద్రా జానకృద్ద్విజాః । అగ్నిదగ్ధాంసురాంకృత్వా పీత్వామృత్వాతతశ్శుచిః । అ థవావిప్రముఖ్యానాం ద్వ్యయుతంధేనుమాచరేత్ । స్తేయంకృత్వాసురాం పీత్వామృత్వారాజావిశుద్ధ్యతి । ద్విజేభ్యోద్వ్యయుతందానమితియత్తదసాం ప్రతం । వర్ణచతుష్టయనారీణాం మద్యపానసంభవేనమరణాంతం । కింతు త్యాగఏవవరం । నపోషణోపాయః । క్షత్రియ శూద్రస్త్రీణాంకేచిద్వధ మి చ్ఛంతి । సువర్ణస్తేయెప్యేవమేవవేదితవ్యం ॥—॥ తదాహకాత్యాయనః ॥ శ్లో॥విప్రాదీనాంతునారీణాం స్తేయంవాపానమేవవా । సంభవేద్యదిదైవేన నె చ్ఛంతిమరణంబుధాః । త్యాజ్యాఏవస్త్రియోపిస్యుర్నపోష్యాధర్మలిప్సుభిః । క్షత్రియాదెర్వధః ప్రోక్తోవిప్రాణాంగర్హితంస్మృతమితి ॥—॥ లైంగె ॥ శ్లో॥ సురాపానంవణిక్కృత్వా సువర్ణంవాద్విజన్మనాం।హృత్వేతిశేషః। క్ష త్రవచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి శూద్రోమాసల్యమర్హతి ॥—॥ స్కాందె॥ శ్లో॥ సు రాంపీత్వాసువర్ణంవాహృత్వాయదివణిక్పతిః । రాజవచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి ద్వ్య యుతంవాగవాంచరేత్ ॥—॥ నాగరఖండె ॥ శ్లో॥ ఊరుజస్తుసురాంపీత్వా హృత్వాస్వర్ణంద్విజన్మనాం । క్షత్రవద్దేహశుద్ధిస్స్యాదథవాద్వ్యయుతంగ వాం।దద్యాదితిశేషః।సచ్ఛూద్రస్తుసురాంపీత్వా హృత్వాహేమద్విజన్మనాం। రాజ్ఞాదండ్యస్స్వధర్మేణ ముసలేన హతశ్శుచిః॥—॥ స్కాందె ॥ శ్లో॥ పాద జస్తుయదాహృత్వా సువర్ణంపూర్వజన్మనాం । సురాంపీత్వాసకృజ్జ్ఞాత్వా మాసల్యం వధమర్హతి ॥—॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో॥ అంఘ్రిజోయస్సు రాంపీత్వాహృత్వా హేమద్విజన్మనాం । తత్స్త్రీణాంత్యాగఏవస్యాత్సోపి మాసల్యమర్హతి ॥—॥ రాజవిజయె ॥ శ్లో॥ పాదజోయదిమోహేన సు రాంపీత్వాద్విజన్మనాం । హృత్వాహేమకథంతస్య రాజ్ఞామాసల్యఇష్యతే । తత్స్త్రీణాంత్యాగఏవ స్యాద్వధోవామునిచోదితః ॥—॥ ఇతిహేమాద్రివి రచితేధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె క్షత్రియాదీనాం విప్రస్వహరణె సు రాపానెచ ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*రజతాదిస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథరజతాదిస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ లైంగే ॥ శ్లో॥ సువర్ణేనప్రమాణేన క్రీతం యద్రాజతంభవేత్ । తావద్ధరేద్ద్విజోయస్తు స్తేన ఇత్యుచ్యతే బుధైః ॥—॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ రాజతంయేనయత్క్రీతం పూర్వమానేనధర్మతః । తద్ధృత్వాముఖజస్సమ్యగజ్ఞానాద్రాజనందన । స్తేనఇత్యుచ్యతేసద్భిః ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః ॥—॥ చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ అజ్ఞానాద్రాజతం హృత్వాపూర్వజోయదిదైవతః । సమ్యగృత్వాపూర్వవద్రాజన్ శుద్ధిమాప్నోతినిశ్చితం॥—॥ మహానారదీయే॥ శ్లో॥ సువర్ణమానాదన్యస్మిన్ రజతేస్తేయకర్మణి । కుర్యాత్సాంతపనంసమ్యగన్యథాపతితోభవేత్ । దశనిష్కాంతపర్యంతమూర్ధ్వం నిష్కచతుష్టయాత్ । హరేచ్చేద్రాజతంవిద్వాన్ కుర్యాచ్చాంద్రాయణంద్విజః । దశాదిశతనిష్కాంత రజతస్తేయకర్మణి । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తం తత్పాపపరిశోధనం । శతాదూర్ధ్వం సహస్రాంతం ప్రోక్తంచాంద్రాయణత్రయం । సహస్రాదధికస్తేయే బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్ ॥—॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ సువర్ణాదధికస్తేయే రజతస్యవిశాంపతే। కుర్యాత్సాంతపనంసమ్యగన్యథాదోషభాగ్భవేత్ । దశనిష్కాంత పర్యంతమూర్ధ్వంనిష్కచతుష్టయాత్ । హరేచ్చేద్రజతంవిద్వాన్ కుర్యాచ్చాంద్రాయణంశుభం । శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం ప్రోక్తం చాంద్రాయణత్రయం । సహస్రాదధికస్తేయే బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేత్। క్షత్రియవిశాం రజతస్తేయే విప్రప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణంవేదితవ్యం ॥ శూద్రస్యతుమానస్యేవ। తత్రస్త్రీణాంరజతస్తేయాదిసంభవే త్యాగఏవ పూర్వవన్మరణాది ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌరజతాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*తామ్రస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ తామ్రస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ స్కాందే॥ శ్లో॥ హృత్వావిప్రః పంచపలంతామ్రం పారక్యమాదరాత్। స్తేనఇత్యుచ్యతేసద్భిర్నసంభాష్యః కదాచన । పలప్రమాణంపూర్వముక్తం॥—॥ లింగపురాణే॥ శ్లో॥ ముఖజోలోభతస్తామ్రం పారక్యంవైశతంపలం । స్తేయీ మహద్భిగదితస్తస్యనాస్తిహనిష్కృతిః ॥—॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో॥ అనాథానాంచనారీణాం

విధవానాం ద్విజస్త్రీణాం। గురూణాం కర్మనిష్ఠానాం సాధూనాం తామ్ర మాదరాత్ । స్నేహేనవాబలాత్కారాద్విప్రో హృత్వాశతంపలం ॥ తస్యాన్యాన్యనివృత్తిర్నాస్తిమరణాంతవధాదృతే। పలద్వయే పంచగవ్యం పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ।ప్రాజాపత్యం పంచపలేతప్తం దశపలేస్మృతం। వింశత్పలేతుచాంద్రంస్యాత్పంచాశత్పలకేత్రయం। తామ్రేషష్టిపలేప్రోక్తం మాసంకృత్వాఘమర్షణం। కంఠదఘ్నజలేస్థిత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః। తామ్రేశీతిపలేరాజన్ స్తేయంకృత్వాతుపూర్వజః ॥ త్రిఃపరిక్రమణంకృత్వా భువశ్చాంద్రంతతఃపరం ।హృత్వాశతపలంతామ్రం స్వర్ణస్తేయసమంవిదుః ॥ శతపలతామ్రస్తేయీ ద్విజఃస్వర్ణస్తేయవత్ప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్ ।మరణాంతం ప్రాయశ్చిత్తం స్వర్ణస్తేయినఉక్తం ॥ అతోమరణాంతమేవప్రాయశ్చిత్తం॥ ద్వ్యయుతధేనుదానాదికమేవక్షత్రియవిశోస్తామ్రస్తేయేప్రాయశ్చిత్తం నతునువర్ణస్తేయాదివత్ ॥—॥ఇతిహేమాద్రౌతామ్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥

—*కాంస్యస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథకాంస్యస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో॥ కాంస్యంయత్నా పసంభృతంపారక్యంయదిలోభతః। స్తేయంకృత్వాద్విజోయస్తుసపాప ఫలమశ్నుతే ॥—॥ లైంగే॥ శ్లో॥ కాంస్యస్తేయీమహాపాపీ రౌరవంనరకం వ్రజేత్ । పశ్చాద్భవతిపాపాత్మా కారుకోజాయతేభువి। కాంస్యస్తేయీసదా శుద్ధశ్చర్మణాచ్ఛాదితోయథా । మృత్వాదుఃఖమవాప్నోతి పూర్వవజ్జాయతేభువి॥—॥ మహాభారతే॥ శ్లో॥ కాంస్యంహృత్వాద్విజోలోభాత్పారక్యం ద్విజహేతుకం। మహాంతంనరకంగత్వా హీనవర్ణస్సజాయతే ॥—॥ చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥ కాంస్యపిత్తళముఖ్యేషు ఆయసాంతేషుపంచసు । సహస్రనిష్కమానంతు పారక్యం పరికీర్తితం। ప్రాయశ్చిత్తంతు లోహానాం స్తైయేరజతవత్స్మృతం ।కాంస్యపిత్తళయోస్స్తైయే వర్ణత్రయస్యరజతస్తేయవత్ప్రాయశ్చిత్తంపలసంఖ్యయా వేదితవ్యం। ననిష్కాదిప్రమాణేన। శూద్రస్యతురాజ్ఞాతత్తద్గురులఘుక్రమేణాంగుళిచ్ఛేదనాదికంకారయితవ్యం । నమారణం। ద్రవ్యస్యాల్పత్వాత్ । తత్తత్ప్రీణామేవంసంభవే ప్రాయశ్చిత్తం కరణీయం ॥—॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే కాంస్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*ధాన్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథధాన్యస్తేయమాహ ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణో ద్రవ్యలోభేన పార
క్యంధాన్యమాహరేత్ ॥ద్రోణంవాప్రస్థమాత్రంవా మృత్వానరక మశ్నుతే॥
॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ ముషిత్వాయోద్విజోలోభా ద్బలాద్వాచౌర్యతోపివా ।
పారక్యంధాన్యమతులం మృత్వానరక మశ్నుతే ॥ తదంతేభువమాసాద్యకు
ష్ఠీమూషకో భవేత్ ।—॥ధాన్యప్రమాణమాహ॥కూర్మపురాణే॥పురాణం।
పా । శ్లో॥పూరణంషష్టిభిర్బీజైస్తద్ద్వయంకోశఉచ్యతే ।కోశద్వయంతులిం
గంస్యాత్ప్రసృతిస్తద్ద్వయంస్మృతం ॥అంజలిస్తద్ద్వయంరాజన్తద్ద్వయంపూరు
షంస్మృతం।మానస్తద్ద్వయసంభూతస్తద్ద్వయంకుడుపంస్మృతం । కుడుబద్విత
యంప్రస్థం ద్రోణస్తేషాంచతుష్టయం ॥ ద్రోణానాంవింశతిఃఖారీధాన్యమాన
మితీరితం । ద్రోణద్వయంతుభారంస్యాజ్జ్ఞేయంతత్ఫలసంఖ్యయా ॥ ఆద్య
స్తేయేదశప్రోక్తం సావిత్రీపఠనంముదా । అంజలౌశతగాయత్రీ జపఃపా
పప్రణాశనః ॥ సహస్రంపూరుషేప్రోక్తం మానేహ్యయుతముచ్యతే ॥ లక్షం
తు కుడుబేప్రోక్తం ప్రస్థేలక్షద్వయంచరేత్ ॥ ద్రోణేతు దశలక్షంస్యా
త్ఖారీధాన్యేతథాశృణు । సువర్ణస్తేయినఃప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంద్విజై
ర్యథా ॥ తత్తథాచరణీయం స్యాదన్యథాపతితోభవేత్ । శ్లో ॥ గోధూమ
తిలమాషాణాం స్తేయేతద్ద్విగుణంచరేత్ ॥ సూక్ష్మతండులశాలీనాం స్తే
యేతద్ద్విగుణంస్మృతం ॥ శ్యామాకముద్గవ్రీహీణాం కోద్రవాణాంతథైవచ॥
యావనాళకుళుత్థానాం స్తేయేపూర్వవదాచరేత్ ॥ బ్రాహ్మణోయదిలోభే
న మోహయేత్ఖారికాద్వయం ॥ ఘృతాక్తదేహస్సహసా కారీషేణాగ్నినా
తదా। దగ్ధశ్శుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథాగతిరస్తిహి ॥ రాజవైశ్యయో రేవంప్రా
యశ్చిత్తంధాన్యాది స్తేయేవివేచనీయం ॥ శూద్రాణాంతుమాసల్యామేవ
ప్రాయశ్చిత్తం । రాజవైశ్యయోర్వివాహాది సంస్కారబలవత్త్వాద్దోష
బాహుళ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తం విప్రప్రాయశ్చిత్తవదుక్తం॥—॥ ఇతి హేమా

—*వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ద్రౌధాన్యస్తేయప్రాయశ్చిత్తం॥—॥వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహస్కాంద
దే ॥ శ్లో ॥ వస్త్రంముష్ణాతియోవిప్రః పారక్యంశాస్త్రగర్హితం॥ అజ్ఞానా

జ్ఞానతో వాపి తస్యదోషోమహాన్భవేత్ ॥ — ॥ లైంగె ॥ విప్రోయదిహ పారక్యం వస్త్రమజ్ఞానతఃఖలః ॥ తదాదోషమవాప్నోతి తంత్యాజేదంత్యజంయథా ॥ — ॥ శివపురాణె ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోమజ్ఞానాసక్తః పరవస్త్రంముషేద్యది ॥ తస్యైవపుణ్యనాశస్స్యాదితిశాస్త్రేషునిశ్చితం । తదంతే నరకంయాతి జాయతేవస్త్రహీనవాన్ ॥ — ॥ కౌర్మె ॥ శ్లో ॥ విప్రోముష్ణాతియోవస్త్రం పారక్యంకర్మగర్హితం । యమలోకముపాగమ్య తతస్థిత్వాన్యజన్మని ॥ పునర్భవముపాగమ్య బహుపుత్రోవివస్త్రవాన్ ॥ తథాపితారతమ్యేనప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవస్వామీ।శ్లో॥స్థూలతంతుకృతంవస్త్రం సూక్ష్మతంతువినిర్మితం । చిత్రవస్త్రంతథానీలీ రక్తంకౌసుంభరంజితం ॥ పట్టవస్త్రంతుకౌశేయ మూర్ణామయమతఃపరం ॥ శ్వేతవస్త్రమితిప్రోక్తం తత్తద్వస్త్రానుసారతః । ప్రాయశ్చిత్తంప్రకర్తవ్యం స్తేయదోషనివృత్తయె ॥ స్థూలతంతుకృతేవస్త్రే స్తేయంకృత్వాతుపూర్వజః ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ సూక్ష్మతంతుకృతేవస్త్రేపరాకంమునిచోదితం । చిత్రవస్త్రంముషిత్వాతుతప్తకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్ ॥ నీలీమయెసూక్ష్మవస్త్రేచరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం । కౌసుంభవసనస్తే యెకుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం । మూల్యాధికేపట్టవస్త్రే కౌశేయెచమునీశ్వరాః ॥ సద్యఃపతతిపాపాత్మా ఘృతాక్తోగ్నింవిశేత్తదా ॥ సువర్ణస్తేయినం ప్రాహు స్తన్మాసల్యంవిదుర్బుధాః ॥ నాన్యథాగతిరస్తీహతస్యభూయిష్ఠపాపినః ॥ పునర్దత్వాతుతద్వస్త్రంపశ్చాత్తాపసమన్వితః। ప్రాజాపత్యత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । ఉక్తంయత్క్షత్రియాదీనాం తథాసర్వం సమాచరేత్ । తథావిప్రాదిదారాణాంవస్త్రస్తేయెయథాక్రమం । విప్రాణాంయత్ప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ తదర్ధంతద్దారాణాం క్షత్రియాదీనాంచ ॥ తద్దారాణామెవంప్రాయశ్చిత్తమర్ధార్ధక్రమెణ యోజనీయం ॥ — ॥ఇతిహేమాద్రివిరచితె ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె వస్త్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం । — ॥ అథగురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥స్కాందె ॥ శ్లో॥గు

—*గురుతల్పగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

రుతల్పగతానాంతుప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతె॥జననీచసపత్నీచరాజపత్నీగురో

స్తథా। మాతులానీస్వభగినీస్వసా జ్యేష్ఠస్యనాయికా॥ శ్వశ్రూః కనిష్ఠభార్యాశ
ఆత్రేయీచ పతివ్రతా । ఏకాదశసమాఖ్యాతాః స్వమాత్రా రాజవల్లభ । పూ
జ్యాశ్చవందనీయాశ్చపోష్యావస్త్రాదిభూషణైః । ద్విజోనద్రోహకృత్తాసాం
కర్మణామనసాగిరా ; జననీసర్వలోకానాం పూజ్యావంద్యామహత్తరా ॥
అజ్ఞానాన్మాతరంగత్వా తత్సపత్నీమథాపివా ॥ స్వయమేవస్వముష్కంతు
చ్ఛింద్యాత్పాపముదాహరన్ ॥ హస్తేగృహీత్వాతన్ముష్కంసగచ్ఛేన్నై
ఋతీందిశం ॥ గచ్ఛన్నేవాగ్రతస్సంస్థం కదాచిన్నవిచారయన్ ॥ అప
శ్యన్పృష్ఠతోగచ్ఛేత్ప్రాణాంతంయస్సశుద్ధ్యతి ॥ మహాప్రపతనంవాపి కు
ర్యాత్పాపముదాహరన్ ।—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో॥ రాజక్షోభే
మహాతీర్థేసంగ్రామేదేశవిప్లవే । బహ్వీష్వన్యాసునారీషు స్థితాసుస్మర
పీడితః । మాతరంవాసపత్నీంవా స్వదారభ్రాంతిమావిశన్ ॥ పశ్చా
జ్జ్ఞాత్వాతుమాతేతి పశ్చాత్తాపముపావిశన్ ॥ స్వయమేవాసినాము
ష్కంఛిత్వాపాపముదాహరన్। హస్తేగృహీత్వాతం ముష్కంసగచ్ఛేన్నై
ఋతీందిశం ॥ అపశ్యన్పృష్ఠతోగచ్ఛేత్ప్రాణాంతంయస్సశుద్ధ్యతి॥ రేతస్సేకా
త్పూర్వమేవ నివృత్తోయదిమాతరం॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్రేతస్సిక్త్వాగ్ని
దాహనం ॥జ్వలితాంసూర్మిమాలింగ్యమృతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥—॥
బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ మహాతీర్థేషుసంగ్రామే జనక్షోభేమహాభయే । తత్ర
రాజన్సతీసంఘేమహానిశిసముద్భవే ॥ కామాతురస్స్వపత్నీతి మాతరంవా
స్వపత్నజాం। గత్వానకృత్స్వదారేషు పూర్వచిహ్నవివర్జితాం ॥ మాత
రంసహసాబుద్ధ్వా పశ్చాత్తాపసమన్వితః । అసినాతీక్ష్ణధారేణ శిశ్నంసవృష
ణంసకృత్ । ఛిత్వాంజలౌసమాధాయ నపశ్చాదవలోకయన్ । స్మరన్నా
రాయణంసమ్యక్పురస్థమవిచారయన్ ॥ నైరృతీందిశమాగచ్ఛన్ మధ్యే
మృత్వా సశుద్ధ్యతి । ఆలింగ్యజ్వలితాంసూర్మింమృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయా
త్ । రేతస్సేకాత్పూర్వమేవస్వమాతేతిప్రబోధయన్ । బ్రహ్మహత్యావ్రతం
కుర్యాత్కపాలధ్వజవర్జితం । కారీషవహ్నినాదగ్ధ శ్శుద్ధిమాప్నోతిమాతృ
గః ॥ మరణాదిత్యర్థః ॥—॥ అథరాజదండప్రకారమాహ ।—॥ లింగ
పురాణే । శ్లో ॥ విశార్యమాతృగంవిప్రంస్వయమేవనచారతః ॥ నక్షారేభ్యో

ఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ భగాకారమయఃకృత్వా తావయిత్వా హుతాశనే । రే
ఖయేద్భృత్యవర్యేణ లలాటే మాతృగామినః । ఆరోహ్య దాసభంయానం
నిస్సాణంధ్వనయజ్జనైః ॥ తద్వృత్తం పూర్వవద్ధృత్వా ధర్మన్యాయమథాచరే
త్ ॥ తత్పత్నీపృథవాదద్యాత్తాసుదోషానచేద్యది ॥ అటిత్వానగరీంస
ర్వాంజనోయంగురుతల్పగః ॥ ఇత్యుచ్చైర్భాషయన్భృత్యైః పురద్వారము
పాగమత్ । తత్రైవనాపితేనాశు హ్యసినాతీక్ష్ణధారయా ॥ ఛేదయిత్వాతుత
న్ముష్కం నిధాయాశుతదంజలౌ । ధృత్వాసపాపీముష్కంతద్గృహీత్వానైఋ
తీందిశం । గచ్ఛన్ప్రాణాన్పరిత్యజ్యతతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ అథవా
సూర్మిమాతప్యవహ్నౌ రాజ్ఞాప్రయత్నతః । తైలేనసూర్మిమాలిప్యభృత్యై
రాలింగయేన్ముదా ॥ మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి సరాజాదోషభాఙ్మహి । మ
రుత్ప్రపతనంవాపి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే । రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ స్వమా
తేతిజ్ఞాత్వా బ్రహ్మహత్యావ్రతంకపాలధ్వజవర్జితం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి
నాన్యైస్సేతుదర్శనాదిభిః ॥ క్షత్రియవిశాం మాతృగమనేప్యేవమేవప్రా
యశ్చిత్తంయోజనీయం । శూద్రస్యతుమాసల్యామేవ ప్రాయశ్చిత్తం । పా
పశంకిన్యాస్తస్యాః స్త్రియాస్సుతాదిస్స్వారామేత్యల్పకుటీం కృత్వాతత్రమా
తర మవస్థాప్య మయూరాండప్రమాణైః కబళైః ప్రత్యహం పోషయేత్ ।
నమాతృభ్రాంతిఃకార్యా ॥ సంసర్గజాదోష గుణాభవంతీతి శాస్త్రనిష్ఠా
త్ । మృతాచేత్పతితప్రాయశ్చిత్తార్ధేనశరీరశుద్ధింకృత్వాపరలోకక్రి
యాంకుర్యాత్ ।—॥ తదాహాపస్తంబః ॥ శ్లో ॥ గురోరప్యవలిప్తస్యకా
ర్యాకార్యమజానతః । ఉత్పథంప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగోవిధీయతఇతివన్మా
తృపరిత్యాగోనవిగర్హితః ।తస్యాశ్శుశ్రూషానిత్యం కార్యాపతితాయాఅపి॥
సపత్నీరాజస్త్రీగమనాదిష్వేవంప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం ॥ అథమాతృ
గమనవదన్యస్త్రీగమనేవిశేషమాహ ॥ కూర్మపురాణే ॥ రేతస్సేకాత్పూ

—* మాతృ భిన్నస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ర్వమేవనివృత్తోయది మాతరం । బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్రేతస్సేకేగ్ని
దాహనం ॥ సవర్ణోత్తమవర్ణస్త్రీ గమనేత్వవిచారతః ॥ బ్రహ్మహత్యా
వ్రతంకుర్యాద్ద్వాదశాబ్దంసమాహితః ॥అమత్యాభ్యాసతోగచ్ఛేత్సవర్ణాం

చోత్తమాంచవా ॥ కారీషవహ్నినాదగ్ధశ్శుద్ధింయాతిద్విజోత్తమః । సవ ర్ణోత్తమవర్ణాసు నివృత్తోవీర్యసేచనాత్ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా త్ షడబ్దంవిధిపూర్వకం । క్షత్రియాంపితృభార్యాంతు గత్వావిప్రస్సకృన్మ నె ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా న్నవాబ్దాన్విష్ణుతత్పరః ॥ వైశ్యాయాం పితృపత్న్యాంతు షడబ్దంవ్రతమాచరేత్ ॥ గత్వాశూద్రాంగురోర్భార్యాంత్రియబ్దంవ్రతమాచరేత్ । మాతృష్వసారంచపితృష్వసారమాచార్య భార్యాంశ్వశురస్యపత్నీం । ఆచార్యపుత్రీమథమాతులానీంపుత్రీంనగచ్ఛేద్యది కామతోయః ॥ దినద్వయెబ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా ద్యథావిధి । ఏకస్మి న్నేవదివసె బహువారేత్రివార్షికం ।ఏకవారంకృతేహ్యబ్దంవ్రతంకృత్వావి శుద్ధ్యతి ॥ దినత్రయెగతోవహ్నిదగ్ధశ్శుద్ధ్యతినాన్యథా ॥ చండాలీంపుల్క సీంచైవ స్నుషాంచభగినీంతథా । మిత్రప్రియాంశిష్యపత్నీం యస్తువైకా మతోవ్రజేత్ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా త్షడబ్దంధ్వజవర్జితం ।ఏతాసాం మాతృవ్యతిరిక్తానాంపాపశంకావతీనాం త్యాగఏవవరం । అన్యథాసంసర్గ తోదర్శనతోపిదోషగుణాభవంతి ॥—॥ తదాహకాత్యాయనః । పతితాం పుత్రగమనాన్మాతరంపోషయెత్సుతః । కుటీరంవలయాకారం సూక్ష్మంకుర్యా త్ప్రయత్నతః ॥ తత్రతాంసన్నివేశ్యాశుచతుర్భిఃకబళైర్నృప । మయూరాం డప్రమాణైస్స్వైఃప్రత్యహంరంధ్రమార్గతః । యావతామిృయతెమాతా తా వద్గత్వాప్రయత్నతః ॥ పతితస్యయదుక్తంతత్ప్రాయశ్చిత్తార్థమాచరేత్ ॥ పరలోకక్రియాంసమ్యక్కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ అకృత్వాదోషమా ప్నోతి పుత్రస్తత్పాపశుద్ధయె । ఏతాసామన్యనారీణాం త్యాగఏవవిధీయ తె ॥ రాజన్యవైశ్యయోరేవం ప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతె ॥ వర్ణత్రయస్యవి ప్రాణాంభార్యామాతేతి గీయతె । తద్దారేషుయదాగచ్ఛేద్వర్ణత్రయమ కామతః ॥ తతాపి మాతృవద్బుద్ధ్యాప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । శూద్ర స్యమాసలంప్రాహురితిశాస్త్రేషునిశ్చితం ॥కామస్సర్వధనాహారీకామఃపుణ్య వినాశకృత్ । కామఃపాపకరోలోకేకామోనర్థప్రదాయకః ॥ కామశ్శ త్రుర్మనుష్యాణాం తస్మాత్కామంపరిత్యజేత్ ॥ సంసారేస్మిన్మహాఘోరె మోహనిద్రాసమాకులె ॥ యెహరింశరణంయాంతి కృతార్థాస్తెనసంశ

యః । పుత్రదారగృహక్షేత్రధనధాన్యవిమోహినీం ॥లబ్ధ్వానాంమానుషీం వృత్తింరేరేగర్వంతుమాకృథాః । సంత్యాజ్య కామంక్రోధంచ లోభం మోహం మదంతథా ॥ పరాపవాదంనిందాంచ యజత్వంభక్తితోహరిం । మాతాహరిఃపితాదైవంజ్యేష్ఠభ్రాతాజనార్దనః ॥ గురుర్విష్ణుఃప్రసన్నాత్మారాజాప్రత్యక్షదైవతం ॥ తద్భాగాస్తుతథాజ్ఞేయాస్తాసుదోహంనకారయేత్ ॥—

ఆపస్తంబః ॥ గురుతల్పగామీసవృషణంశిశ్నంపరివాస్యాంజలావాధాయదక్షిణాందిశమనావృత్తింవ్రజేత్ ॥ జ్వలితాంవాసూర్మింపరిష్వజ్యసమాప్నుయాదితి ॥ దోషస్మరణాత్తేషాందారేషునదోహబుద్ధిఃకార్యా ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేగురుతల్పగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథతత్సంయోగి ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ మహాపాతకి

—*తత్సంయోగిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సంసర్గేప్రాయశ్చిత్తంనిగద్యతే । ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మాసర్వకర్మఫలంలభేత్ ॥ యస్యయేనభవేత్సంగోబ్రహ్మహాదిచతుష్వపి ॥ సతద్వ్రతంతునిర్వర్త్యశుద్ధిమాప్నోత్యసంశయః ॥ అజ్ఞానాత్పంచ రాత్రింతు సంగమేభిఃకరోతియః ॥ కాయకృచ్ఛ్రంచరేత్సమ్యగన్యథాపతితోభవేత్ ॥ ద్వాదశరాత్రసంసర్గేమహాసాంతపనంస్మృతం ॥ సంగంకృత్వార్ధమాసేతు ఉపవాసాన్దశాచరేత్ ॥పరాకంమాసిసంయోగేచాంద్రంమాసత్రయేవ్రతం।కృత్వాషణ్మాససంగంతు కుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రయం ॥ కించిన్న్యూనాబ్దసంగేతు షణ్మాసంవ్రతమాచరేత్ ॥ అబ్దస్యత్రిగుణంప్రోక్తం జ్ఞానాత్సంగేయథాక్రమం ॥ యస్తుసంవత్సరంత్వైతైశ్శయనాసనభోజనైః ।వసేచ్చేత్సహతంవిద్యాత్పతితంసర్వకర్మసు ॥ మహాపాతకినస్త్యాజ్యాస్సర్వదావిప్రసత్తమైః ॥ మహాపాతకినోలోకేదర్శనాత్పాప దాయినః ॥ స్పర్శాన్న రకదానిత్యాం స్మరణాల్లోకదారిణః ॥ సత్సంగతి స్సదాన్నాంణాంకామధేనూపమాస్మృతా ॥ అతస్సత్సంగతిఃకార్యా నృభిఃపుణ్యాభిలాషిభిః ॥ పుణ్యామేవసదాకుర్యా త్పుణ్యామేవసదాస్మరేత్ ॥ పుణ్యామేవసదాపశ్యే త్తస్మాత్పుణ్యాధికంసహి ॥ అతోమహద్భిస్సంసర్గఃకర్తవ్యోలోకలిప్సుభిః ॥ దుస్సంగంవర్జయేన్నిత్యం సురాభాండోదకంయథా ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే

ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె మహాపాతకిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ ఇతిఏం చమహాపాతకప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథేదానీముపపాతక ప్రాయశ్చిత్తం

—*గోవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వదర్గోవధప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామేవ వర్ణానాం బ్రాహ్మణఃపరమోగురుః । తథాచతుష్పాజ్జంతూనాం గౌస్తా తేతిప్రగీయతె । విప్రహత్యాచగోహత్యాసమమేతద్ద్వయంనృణాం ॥ పురా చతుర్ముఖోబ్రహ్మాసృష్ట్యాకౌసృష్టవాంశ్చగాః ॥ యజ్ఞాన్వేదాంశ్చవిప్రాంశ్చ అరణింస్రుక్సువాదికాన్ । సృష్టవాన్యజ్ఞరక్షార్థంమహీ పాలానతఃపరం ॥ విప్రాయజ్ఞాశ్చగావశ్చపునంతిపృథివీమిమాం। గోహింసాంయోనరఃకుర్యా న్నిష్కారణతయాధునా ॥ తస్యవైనిష్కృతిర్నాస్తిప్రాయశ్చిత్తశతైరపి ॥ గోసవపవకారణంహననెపలపైతృకంచ । కలియుగెతయోరభావాన్మధుప ర్కేచ గోహింసనం గర్హితమెవ । అగ్న్యాధేయంగవాలంభం సన్న్యా సంపలపైతృకం ॥ దెవరెణసుతోత్పత్తింకలౌపంచ వివర్జయెత్ ॥ యజ్ఞా ర్థంపిత్రర్థమెవ గోహింసనం । నాన్యత్ర ॥ తదాహగౌతమః ॥ —॥శ్లో॥ గోహింసాంముఖజఃకృత్వామహాపాపమవాప్నుయాత్ ॥ తత్రైవవిప్రహిం సాంచమహతాంగర్హితంద్వయం ॥ హింసాదశవిధా ॥ తదాహగౌతమః। శ్లో ॥ క్రూరరజ్జ్వాకంఠబంధోదారుబంధస్తథాగళె ॥ నిరాగారస్థలెబంధ స్తథాగ్రాసవిపీడనం । తాడనంరజ్జుదండాద్యైస్తథాసంచారరోధనం ॥శృం గచ్ఛేదస్తథాదాహోద్విర్వారందోహనంతథా । వత్సేమృతెచక్షీరాణామా దానంచర్మవత్సతః ॥ ఇతీవదశధాహింసాగవాంప్రోక్తామనీషిభిః । ఏతా భిర్గాంయదాహింసెత్తదాగోవధఇష్యతె ॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిరితీరితం ॥ మహాపాతకినాంచైవ తత్రైవక్షుద్రపాపినాం । పాపంచ తుర్విధంప్రోక్తంశుష్కంచార్ద్రంమహత్తరం।ఉపపాతకమిత్యేతచ్చతుర్ధా పరికీర్తితం । ఉక్తస్యైతస్యపాపస్య పంచగవ్యంవిశోధనం॥ దర్శనంస్పర్శ నంసేవా మహాపాతకనాశనం । గౌశ్చయస్యగృహేనాస్తిహోమార్థం పాపనాశినీ ॥ తద్గృహంరుద్రభూమిస్స్యాత్గృహస్థస్సచపాపకృత్ ॥ అహిం సాసత్యమస్తేయం శౌచమింద్రియనిగ్రహః ॥ సర్వభూతదయాఋత్వంవష్వి

థంగృహమేధినాం । గౌర్యత్రైవసదాతిష్ఠేత్తత్ క్షేత్రంకాశికాసమం ॥ న
సంతితత్రపాపాని తథాబాలగ్రహాగ్రహాః ॥ విప్రైస్సదారక్షణీయాగౌర్యథా
ధర్మరూపిణీ।నమస్యాఽర్చ్యాసేవితవ్యానత్యాజ్యామనసాపిగౌః॥తథాసంపాద్య
బహుభిర్ధనైర్వాపాపముక్తయే ॥ ఏనాంధేనుంయదావిప్రోహింసేచ్చేల్లగు
డాదిభిః । మహాపాపమవాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ తదంతేభువమాసా
ద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ చండికాఖండే ॥ శ్లో ॥ గోహం
తాయోంభవేల్లోకేరజ్జుపాషాణవేష్టనైః ॥ అగణ్యైవాగృహేవాపి రోషాద్వా
కామకారతః । యమాలయముపాగమ్య నరకంచానుభూయచ ॥ తదంతేభు
వమాసాద్యజాయతేహ్యాశఽరోగవాన్ ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ యోద్విజో
మదలోభేనమత్సరాదీర్ష్యయాన్నృప । గాంహన్యాద్వ్యసనకస్యాపి విపినేవా
జలాశయే ॥ రజ్జుదండాశ్మభిర్ఘోరైరైఃకంఠరోధనపీడయా ॥ భవేత్తస్య
మహాదోషఃప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ధ్రువం ॥ — ॥ సౌపర్ణే ॥ గాంహత్వాము
ఖజోఽజ్ఞానాన్మదేనమహతావృతః ॥ నరకాన్ననివర్తేత ప్రాయశ్చిత్తంవి
నాప్రభో ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః పరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అకామ
తఃపరాకంస్యాజ్జ్ఞాత్వాచాంద్రాయణంస్మృతం ॥ కామతోగోవధేనైవ శు
ద్ధిర్దృష్టామనీషిభిః ॥—॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ అకామతఃకామతోవావి
ప్రోహన్యాత్తుగాంశుభాం । తస్యైవశుద్ధిరుదితా పరాకశ్చాంద్రభక్షణం ॥ ఉ
పోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి । అన్యథాదోషమాప్నోతిహ్యాశోఽ
రోగీభవేద్భువి ॥—॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ స్వాంపారకీంచధేనుంయో
ముఖజోమత్సరాన్వితః ॥ హన్యాద్దండాదిభిఃపాపీతస్యదేహవిశుద్ధయే ॥ అ
జ్ఞానేతుపరాకస్స్యాద్విజ్ఞానేచాంద్రస్యభక్షణం ॥ యోహన్యాద్రోగిణీంవృ
ద్ధాంపరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । యువతీంగాంద్విజోహన్యాత్కుర్యాచ్చాం
ద్రాయణంసకృత్ ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ — ॥
ఇతిహేమాద్రివిరచిత గోవధప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథనిమిత్తగోవధప్రా

—*నిమిత్తగోవధ ప్రాయశ్చిత్తం*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ అనాథాఽస్థలేబంధశ్చర్మరజ్జుభిరేవచ । చ
ర్మ దాహణోనదీతోయలంఘనేబహుతాడనైః । గృహదాహేనముక్తిశ్చని

మ్నోన్నతభువస్థలె । చారయేద్యదిపాపీయాన్నిరాహారోగవామిహ ॥ నాళికేర ఫలోద్భచర్మ నిర్మితరజ్జవశ్చర్మరజ్జవఃకఠినీభూతచర్మోద్భవాఅపి ॥ జలసంపూర్ణనద్యుత్తరణే తాడనాని । గృహదాహేకంఠరజ్జవోనవినిర్ముక్తాః । లాంగూలచ్ఛేదనచర్మదాహశృంగచ్ఛేదనాదీనిగోహనననిమిత్తాని । కించ । పరప్రేరణయాతాడనంతృషార్తానాంనజలనిరీక్షణంవ్యాధ్యుత్పత్తికాలేఉపేక్షా । దస్యుభిర్నీయమానాసుప్రభుసన్నిధౌననిరూపణం । ఏవమాదీనిగోహననవిమిత్తానిపతైర్నిమిత్తైర్ధేనుమరణేతత్పాలకస్య హనన దోషస్సంభవతి ॥—॥ తదాహ కాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥ నారికేళోద్భవారాజ్జ రజ్జవశ్చర్మసంభవాః ॥ కర్తృభిర్గృహదాహేష్వనముక్తాఃకంఠసంశ్రితాః ॥ లాంగూలశృంగయోశ్ఛేదశ్చర్మదాహస్తథైవచ । పరప్రేరణయాదండైస్తాడనంబహువారతః ॥ శృంగమధ్యేనాసికాయాంభగస్థానేచతాడనం ॥ తృషార్తానాంగవాంస్వామీనదద్యాజ్జలమాదరాత్ ॥ ఉపేక్షాదస్యుహరణేప్రభూణాంనాపిసూచనం ॥ నిమ్నోన్నతస్థలైశ్చైవసంచారోయదివాభవేత్ ॥ అనాధారస్థలెబంధోనిరాహారోగవామిహ । ఏతైర్నిమిత్తైర్వైశ్చపాతనెభిత్తివృక్షయోః॥యదామ్రియేతయాధేనుర్హత్యాతత్స్వామినోభవేత్ ॥ అతస్స్వామీపరామృశ్యకుర్యాత్తద్రక్షణంముదా । తత్పోషణేమహత్పుణ్యమనంతంపరికీర్తితం । తదుపేక్షామహత్పాపమనంతంజన్మజన్మసు । అగ్నిహోత్రస్యయాధేనుర్యాధేనుశ్శంభుతోషణె । అభిషేకార్థమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ యాధేనుర్గుర్విణీ రాజ్ఞయాధేనుఃకపిలాత్మికా। ఏతైర్నిమిత్తైస్సాధేనుర్హతాయదియమాజ్ఞయా । తత్స్వామీమునిభిఃప్రోక్తోగోహంతేతి నసంశయః ॥ అగ్నిహోత్రాదిధేనూనామేకావాపినిమిత్తజైః॥ హతాతత్పాపమోక్షార్థంపరాకోమునిచోదితః ॥ ఇతరాసాంగవాంరాజన్నిమిత్తైరేభిరగ్రతః ॥ హననంప్రాప్యతేదైవాత్స్వామినశ్చాంద్రిభక్షణం। అశక్తారోగవృద్ధాభ్యాంహతాహ్యేతైఃప్రమాదతః ॥ వృద్ధశద్బెనవార్ధకముచ్యతే । తత్స్వామినస్తుప్తకృచ్ఛ్రింమునిభిఃపరికీర్తితం । అగ్నిదాహేవిషాణస్యచ్ఛేదెరోగనివృత్తయె । యదిదైవాన్మృతిఃప్రాప్తాప్రాజాపత్యంవిశుద్ధిదం। దారుణాగురుణాకంఠలగ్నెనయదియాచగౌః । మృతాతద్దోషశాంత్యర్థంప

రాకంకృచ్ఛ్రమీరితం । పత్సువామధ్యదేశేతు బంధనే తాడనేపివా । క్రి
మ్యాదిశోధనేకాలే మృతాయాం ధేనురగ్రతః ॥ ప్రాజాపత్యద్వయంప్రోక్తం
మునిభిస్తత్వదర్శిభిః । ఔషధంరోగమోక్షాయకర్తాకుర్యాద్గవామిహ ॥ తే
నౌషధేనయా ధేనుర్మృతిమాపసుదుస్తరాం ॥ తత్రచాంద్రాయణంప్రోక్తం
ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే ॥ తక్రక్షీరఘృతైర్ధేనురక్షణంయోగవాంగృహీ॥కు
ర్యాత్తద్విపరీతంచేన్మృతాయాం ధేనురగ్రతః। తత్రైవహత్యామహతీతప్తకృచ్ఛ్ర
త్రయంచరేత్ । పతనేభిత్తివృక్షాణాం శంకితానాంనృపోత్తమ ॥ తత్రబద్ధా
చయా ధేనుర్మృతాతత్పతనేయదా । తదాతద్దేహశుద్ధ్యర్థంప్రోక్తంచాంద్రా
ద్వయంద్విజైః । కాఠిన్యరజ్జుబంధేనయాచగౌర్నిధనంగతా । పరాకంపాప
ముక్త్యర్థంవహ్నిదాహేప్యమోచనే॥ పరాకస్తత్రయోక్తవ్యోనిమ్నోన్న
తభువస్థలే । తథాపిపరాకఇత్యర్థః॥ఏతాసాంగవామేతైర్నిమిత్తైర్హ
ననంప్రాప్తంచేత్తద్దోషోపశాంత్యర్థం తత్తత్ప్రతిపదోక్తంప్రాయశ్చిత్తం
లోకసాదృశ్యాత్తత్తత్కర్తారోనేచ్ఛంతి। తత్రసుహాంతందోషమాహ॥—॥
గౌతమధర్మే ॥ శ్లో॥ ఏభిర్నిమిత్తైస్సుకృతైర్యదాయత్రవధేనవః ॥ పంచ
త్వంయదిగచ్ఛంతి స్వామినఃపశ్యతోగ్రతః । హత్యాప్రాప్తాసుమహతీలోక
త్వయవిగర్హితా । యస్యదోషస్య యత్ప్రోక్తంతత్తత్కుర్యాద్విముక్త
యే ॥ అన్యథాలోకసాదృశ్యాత్ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః ॥ వర్తతేయదిలో
కేత్రతస్యదారప్రజాక్షయః । అంతేనరకమాసాద్య మాతంగత్వమవాప్యతే॥
తదంతేభువమాసాద్య భిల్లోభవతిగర్హితః । తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం కు
ర్యాన్నిష్కృతిముత్తమాం। విప్రహత్యాచ మహతీ తథాధేనువిహింసనం ॥
ఉభయోర్యదిహత్యాచేత్తత్కర్తుర్నోదితాగతిః ।అప్రమత్తతయారాజన్
ధేనుర్వైమాతృవత్సదా ॥ పోషణీయాపాలనీయావర్ణైస్త్రిభిరిహాదరాత్ ।
క్షత్రియవైశ్యయోరప్యేవం ప్రాయశ్చిత్తంనిమిత్తగోహననేవేదితవ్యం ।
శూద్రాణామేతాసాంసాక్షాద్ధననేహస్తచ్ఛేదః ॥ నిమిత్తహననే శతరూప
కాణాందండః।విప్రస్త్రీణామేతాసాంహననేవిప్రస్యార్ధంప్రాయశ్చిత్తం ॥క్ష
త్రియవైశ్యస్త్రీణాంస్వజాతీయపురుషాణాంప్రాయశ్చిత్తార్ధంకల్పనీయం।
శూద్రస్త్రీణాంశూద్రవదాజ్ఞారాజ్ఞాకర్తవ్యా ॥ నస్త్రీతివిచారణీయం॥—॥

తదాహ లైంగే ॥ శ్లో ॥ బాహుజోరుజపాదాబ్జజాతానాంహననేగవాం ॥ని
మిత్తైర్వ్యాథసాక్షాద్వాప్రోక్తావిప్రస్యనిష్కృతిః । నిమిత్తహననేతాత వి
ప్రాణాంయదుదీరితం। తత్కర్తవ్యంనృపైర్వైశ్యైస్త్రిపాదార్ధమీరితం।
విప్రస్త్రీణాంతథాప్రోక్తంశూద్రాణాంపాణిపీడనం । తత్ స్త్రీణాంచతథా
కార్యం నిమిత్తేనశతంవిదురితి ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌనిమిత్తగోవధప్రా
యశ్చిత్తం ॥—॥ అథగోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥మార్కండేయః॥

—*గోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ వత్సశ్చత్రివిధఃప్రోక్తో బాలఃపౌగండకోయువా। ఏతేషాంహననేవిప్రో
నిమిత్తైరుతవాస్వయం । చండాలత్వమవాప్నోతిత్రిషుజన్మసుపంచసు ॥
అతోవత్సాఃపోషితవ్యావిప్రైర్లోకేప్సుభిస్సదా। యావత్తృణభక్షణంస్వో
దరపూరణంనజానాతితావత్సబాలః ॥ మాతరంత్యక్త్వా స్వేచ్ఛయాసంచర
మాణః పౌగండకోవత్సః । గర్భధారణసుఖంజ్ఞాత్వాయోనడుద్భిస్సహ
సంచరతి సయువా ॥ వత్సజననానంతరంగౌః ॥ ఏతేషాంహననేపృథక్ పృథగ్దో
షంప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ సబాలోదరపూర్త్యర్థం
యావత్కాలంతృణాశనః ॥ ఊధస్యంమాతరంత్యక్త్వాసంచరన్ స్వేచ్ఛయా
నృప। పౌగండకస్సవిజ్ఞేయస్సంచరన్మత్తమత్తవత్ ॥ గోవృషైస్సహయఃక్రీడన్
సయువాత్రివిధస్మృతః । సాగౌర్వ్యావత్ససూర్జ్ఞేయామహాపాతకనాశినీ । ఏ
తేషాంత్రివిధానాంచమధ్యేకోయోనిహన్యతే। యేనహన్యతఇత్యర్థః ॥ఛం
దోవత్సపురాణానీతికృత్వాసంధిసౌష్ఠవంనవిచారణీయం ॥ — ॥ తదాహ ॥
నారదీయే ॥ రాజాయోహన్యతేతమాహురాత్మయూపోయజ్ఞోనంతదక్షిణఇ
తి ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ వత్సానాంత్రివిధానాంచఏకంహన్యాద్ద్విజోయది
తత్తత్పాప ఫలంభుక్త్వా చండాలత్వమవాప్యతే । బాలంహన్యాద్ద్విజోయ
స్తు క్షీరాదాననిమిత్తకైః । ప్రాజాపత్యద్వయంసాక్షాన్నిమిత్తైరేకము
చ్యతే । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి హ్యన్యథాపశుఘాతకః ॥—॥ స్కాందే ॥
యోబాలవత్సంకామేననిమిత్తైర్వాస్వయంహనేత్ ॥ తత్రదేహవిశుద్ధ్య
ర్థంప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ నిమిత్తైర్వాయదాహన్యాత్ క్షీరాదా
నాదిభిఃక్రమాత్ । నిమిత్తపాపంనిర్ణోక్తుంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ వి

విప్రస్త్రీణాంతదర్ధంస్యాద్బాలవత్సావిహింసనే ॥ క్షత్రియాణాంద్విగుణితం వైశ్యానాంత్రిగుణంభవేత్ ।తత్రస్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్పాదజందండయేచ్ఛతం ॥ పౌగండకంతుయోవత్సంనిమిత్తైర్వాస్వయంహనేత్ ॥ తత్రదేహవిశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్పురా ॥—॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ యోనవిప్రేణపౌగండోవత్సోయదినిహన్యతే ॥తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంచరేత్తప్తంముదాసహ ॥ పశ్చాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ — ॥శివధర్మోత్తరే । శ్లో ॥ పౌగండకంసదోన్మత్తంగోకులేస్వగృహేపివా॥నిమిత్తైఃపూర్వజైర్విప్రోహన్యాద్దైవప్రచోదితః ॥ తద్దోషపరిహారార్థంచరేత్తప్తం యథావిధి ॥ పంచగవ్యంతతఃపశ్చాత్పిబేదజ్ఞాననాశనం । క్షత్రియాణాంద్విగుణితంవైశ్యానాంత్రిగుణంతథా ॥ విప్రాంగనాదీనాం తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థంకల్పనీయం। పాదజంశతేనదండయేత్ ॥—॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ యువానంగోవృషంహన్యాత్పూర్వజస్స్వయమాదరాత్ ॥ నిమిత్తైర్వాథరాజేంద్ర పరప్రేరణయాథవా। మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేవృషసూచిమాన్ ॥ వృషస్యశృంగద్వయంసూచకం ।తద్వద్యోవత్సస్యహంతుర్గుదస్థానేసూరణాంకురవదంకురద్వయంభవేదిత్యర్థః ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో ॥ యువానంగోవృషంహత్వాపూర్వజోబాహుజోవణిక్ ॥మహాంతంనరకంభుక్త్వా జాయతేసోర్శవాన్భువి ॥—॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ అరణ్యేజలమధ్యేవా స్వగృహేయోద్విజాధమః ॥ యువానంగోవృషంహన్యాన్నిమిత్తైరుతవాస్వయం। తత్తత్పాపఫలంభుక్త్వాజాయతేభువిరోగవాన్ ॥ తస్యదోషోపశాంత్యర్థంకుర్యాచ్చాంద్రాయణంవ్రతం। గోదానంచ తతఃకుర్యాత్పంచగవ్యమనంతరం ॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతినీరోగోజాయతేభువి। విప్రస్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తమితీరితం । క్షత్రియవైశ్యానాంతదంగనానాం ద్వైగుణ్యంత్రైగుణ్యంతత్తదర్ధంచయోజనీయం॥అతఊర్ధ్వంహననేగోవధప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వవర్ణస్త్రీవివేకతయాయోజనీయం ॥—
ఇతిహేమాద్రివిరచితేగోవత్సహననప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథవృషహనన

—*వృషహననప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేహ్నిసంప్రాప్తే పిత్రోర్మరణ

సంభవే॥ పైశాచత్వవిముక్త్యర్థముత్సృష్టో యో వృషః పరైః॥ హన్యాత్తే యది రా
జేంద్రహ్యంకితశ్శివముద్రయా॥ శివదోఽహితి విఖ్యాతస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥
మృత్వా నరకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యైవ నిష్కృతి
ర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ పిత్రోరర్థంతు
కామ్యార్థం జనైరుత్సృష్టముత్తమం ॥ శివలింగాంకితం సమ్యక్ఛివరూపం
జనాధిప । వృషం హత్వా తదా విప్రః కేదారక్షేత్రభక్షణాత్ । పరప్రేరణ
యా వాపి హ్యారణ్యేగాఽనుపనవా ॥ రజ్జుదండాదిభిస్సమ్యక్సహోయైరుపది
ష్టవాన్ ॥ తదుపాయప్రదో మర్త్యస్సదోపేత్యాపరాయణః ॥ హంతా తస్య
మహాపాపశ్చత్వారః పాపభాగినః । రాజా తాన్ దండయేత్సమ్యగ్విచార్య
బహువార్తయా ॥ తేషాం ఫాలేషు కర్తవ్యం తప్తలింగం నృపోత్తమైః ॥ ని
స్సాణం వాదయన్ భృత్యైర్వృషహంతేతి సర్వతః ॥ అటిత్వా నగరీం సర్వాం
నిర్వాస్యా విషయాద్బహిః । తదాప్రభృతి తే సర్వే తీర్థం తీర్థం విగాహ్య చ ॥
ఆర్షేయేషు చ దేవేషు చరిత్వా ప్రత్యహం ముదా ॥ పశ్చిమద్వారకామేత్య
హంసద్వారం తథోత్తరే । తథైవ పూర్వదిగ్భాగే గంగాసాగర సంగమం ॥
తథైవ దక్షిణే భాగే చాపాగ్రం గంధమాదనే । ఏవం క్రమేణ కర్తవ్యం భూపరి
క్రమణం తదా ॥ చాపకోటిముపాగమ్య తత్ర స్నాత్వా దినత్రయం । పశ్చా
త్తాపసమాయుక్తస్సభామాగత్య వాగ్యతాః॥ తయానుజ్ఞామవాప్యాథ చరేయు
శ్చాంద్రభక్షణం । పంచగవ్యం తతః పీత్వా గాం దద్యుర్విప్రపుంగవే । ఏతేన శు
ద్ధిం గచ్ఛంతి వృషఘ్నా రఘునందనేతి ॥ — ॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో ॥ యో వి
ప్రో వృషభం హన్యాచ్ఛివలింగాంకితం తనౌ ॥ ఫాలే తప్తశివం ధృత్వా నిస్సాణం
ధ్వనయన్ స్వయం ॥ త్రివారం క్ష్మాం పరిక్రమ్య బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః । పశ్చా
చ్చాపాగ్రమాగమ్య గంధమాదనపర్వతే ॥ తత్ర స్నాత్వా త్రిరాత్రం చ రామ
లింగం నిరీక్షయేత్ ॥ పశ్చాత్తాపముపాగమ్య సభాం నత్వా తదాజ్ఞయా॥ చాం
ద్రాయణం తదా కుర్యాద్దద్యాద్విప్రాయ గాం శివాం । పంచగవ్యం తతః పీత్వా
శుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ రాజా హన్యాత్సర్వముక్తం వృషభం శివలాంఛితం॥
దద్యాదాత్మసమం హేమసహస్రం గావాంచరేత్ । విప్రాంగనా పరిత్యా
జ్యా పోషణీయాన్నదానతః ॥ రాజస్త్రీణాం శతం ప్రోక్తం గవాం దానం ద్విజ

న్మసు । వైశ్యస్యరాజవత్ప్రోక్తం తత్ స్త్రీణాంచతథైవచ ॥ శూద్రోహన్యా ద్యత్రహతస్తత్రతంనిఖనేద్భువి । సహస్రేణాథవాదండ్యో దన్యథాదోషమా ప్నుయాత్ ॥ —॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే వృషభహనన ప్రాయశ్చిత్తం ॥

—*బలీవర్దహనన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథబలీవర్దహననప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ అనడ్వాన్ హన్యతేవిప్రైరశ్మదండశిలాదిభిః । గృహేవావిపినేతోయే భారోద హనక ర్మణి । జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోవాపి రోషాద్వామత్సరాదపి । తేషాంతునిష్కృ తిర్నాస్తితప్తకృచ్ఛ్రైస్త్రిభిర్వినా ॥ — ॥ వారాహే ॥ శ్లో ॥ జలమధ్యే భారవాహే కృషికాలేచదాహనే ॥ గృహేజలేవనేవాపి అనడ్వాన్యేనహ న్యతే ॥ పాదాదితాడనేచైవ శృంగచ్ఛేదేచవాహనే । లాంగూలఖండనే వాపి నిమిత్తైఃపూర్వచోదితైః । ఏతైరన్యతమైర్వాపి విప్రోహన్యాద్ధు రంధరం । తస్యైవనిష్కృతిరియంప్రదిష్టామునిపుంగవైః । తప్తకృచ్ఛ్రత్రి యంకృత్వా పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ ఏతస్మాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధి రిష్యతే ॥ —। భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో ॥ అనడ్వాన్యేనయత్రైవనిమిత్తైరు తవాన్నృప ॥ హన్యతేసోపిదుష్టాత్మాప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా ॥ రాజాతంసమ్య గాలోచ్య దండయేచ్ఛతరూపతః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్తప్తకృచ్ఛ్రత్రి యంచరేత్ । పంచగవ్యేనపూతాత్మాశుద్ధిమాప్నోతినైష్ఠికీం ।రాజాహన్యా దనడ్వాహమాయుధైర్బహుభిర్యదా । తదానరకమాప్నోతి ప్రాయశ్చి త్తార్థమర్హతి । విప్రప్రాయశ్చిత్తార్థం కుర్యాదిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ వణి క్పుత్రస్తువాణిజ్యేహ్యనడ్వాహంయదాహనేత్ । నిమిత్తైర్గాత్మనావాపిక్ష త్రియస్యార్థమర్హతి । శూద్రోహన్యాద్బలీవర్దంనిమిత్తైరుతకామతః ॥ శతరూప్యేణతందండ్యాదథవాహస్తమోచనం । హస్తచ్ఛేదనమిత్యర్థః ॥ తత్ స్త్రీణాంతదర్ధంప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం । బాల్యతారుణ్యాదికం పూర్వముక్తం।బాలపౌగండకుమారావస్థాసుయత్రయత్రహననంతత్రతత్ప్రా యశ్చిత్తంపూర్వవత్కల్పనీయం । భారవాహ్యనడుద్ధననేఉక్తప్రాయశ్చి త్తంవిశోధనం ॥—॥ ఇతిహేమాద్రివిరచిత బలీవర్దవధప్రాయశ్చిత్తం ॥

—*గజవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథగజవధప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ సహస్రైస్సాధనోపాయైర్వా

గ్ఛిత్వా విప్రసత్తమః । అరణ్యేవాధ్వవా సేవాహానేద్యద్యవిచారయన్ ॥ పశ్చాన్నరకమాప్నోతి జాయతేగజచర్మవాన్ । తద్దోషపరిహారార్థంతప్తకృచ్ఛ్రంచరేద్బుధః ॥ —— ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ ఉపేక్షాహననేతస్యసహాయైర్హననసాధనైః ॥ వాక్యైరంగీకృతైర్వాపి యోవిప్రోహస్తినంహనేత్ ॥ రాజాతుదండయేత్పశ్చాచ్ఛతరూప్యేణదండతః । పశ్చాన్నరకమాసాద్యాష్టవ్యాధియుతోభవేత్ ।పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్తప్తకృచ్ఛ్రంవిశుద్ధయే ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥తదర్ధంకరిపోతేచ తదర్ధంగర్భమోచనే । తత్ స్త్రీణాంతుతదర్ధంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం । లక్ష్మీకామోరాజాయుద్ధాదన్యత్రనహస్తివధంకుర్యాత్తదాహ ॥ —— ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో॥ సాంపరాయేగజంహన్యాద్యదిస్వహననేపతేత్ । తదాతస్యనదోషస్స్యాదిత్యాహభగవాన్యమః । గజయుద్ధేగజంహన్యాదన్యథాదోషభాగ్భవేత్ ॥ లక్ష్మీఃక్షీయేతతస్యాథపరత్రనరకంవ్రజేత్ ॥ —— ॥ స్కాందే ॥ సంపత్కామోయుద్ధకాలాదన్యత్రకరిహింసనం । నకుర్యాద్యదిమష్టాక్ష్మాతస్యసంపద్వినశ్యతి । మృత్వానరకమాప్నోతి సాంపరాయేనదోషభాక్ ॥ ఆత్మాభిముఖమాయాంతం హంతుంస్వంయదిగచ్ఛతి ॥ తదాహన్యాద్గజంరాజానదోషస్తస్యతత్రహి ॥ రాజాపశ్చాత్ప్రకుర్వీత ప్రాజాపత్యద్వయంముదా ॥ యుద్ధాదన్యత్రగజహననే వేదితవ్యం ॥ యుద్ధేహత్వాతాత్కాలికగోదానాచ్ఛుద్ధిః ॥ —— ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ యుద్ధాదన్యత్రయోరాజాప్రమాదాద్ధస్తినంహనేత్ ॥ తత్పాపశోధనంరాజన్ ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ యుద్ధేగోదానమాత్రేణశుద్ధోభవతినిశ్చయః ॥ తదర్ధంకరిపోతేస్యాత్తదర్ధంగర్భమోచనే । వైశ్యానాంతుతదర్ధంస్యాత్ స్త్రీణాంతదర్ధకం ॥ శూద్రంవైదండయేద్రాజాశతనిష్కంహరేత్తువా ॥ పోతేస్యాదంగుళిచ్ఛేదోగజేస్యాదర్ధస్తుహారణం ॥ —— ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేగజవధప్రా

——*అశ్వవధ ప్రాయశ్చిత్తమ్*——

యశ్చిత్తం ॥——॥ అథాశ్వవధప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥స్కాందే ॥ శ్లో॥ అశ్వహంతాభవేద్విప్రోలోకవేదబహిష్కృతః। పూర్వోక్తైర్వానిమిత్తైశ్చ

సహాయైర్వాధసాధనైః । సవిప్రోనరకంయాతి కాలసూత్రంసుదారుణం॥—
మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥హేమయిత్వాహయంవిప్రోనిమిత్తైర్బహు
భిర్యదా।హన్యాత్స్వయంవాగాజేంద్ర గృహేవాకాననేవనే॥ సపశ్చాన్నర
కంయాతి యావదాభూతసంప్లవం ।తస్యైవనిష్కృతిరియంవ్యాసేనపరిభాషి
తా ॥ స్వయంహన్యాత్షడబ్దంస్యాన్నిమిత్తైరర్ధమీరితం ।గృహదాహాదిభి
ర్వాపి జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేత్ । తదర్ధంబడబాయాంచ తదర్ధంగర్భ
మోచనే ॥ శిశౌపౌగండకేచైవ బడబార్ధంసమాచరేత్ ॥—॥ మహా
నారదీయే ॥ శ్లో ॥ జనసంఘేమహారణ్యే స్వగృహేయదిపూర్వజః ॥ దివాజ
ననభీత్యాతుహయంహన్యాన్నిమిత్తజైః।మహాంతంనరకంగత్వా యమపాశని
బంధనం । పునర్భవముపాగమ్య జాయతేగ్రంధిమాన్సదా ॥ బాలంపౌ
గండకంవాపి యువానంయదికామతః । అశ్వంహన్యాద్ద్విజోయస్తు ప్రాయ
శ్చిత్తీభవేత్తదా । కుర్యాత్తదాస్యశుద్ధ్యర్థం షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ।
బడబాయామర్థముక్తంతదర్ధంబాలమారణే ॥ గృహదాహాదిభిశ్చార్ధం
తదర్ధంగర్భమోచనే ॥ రాజాయోయదిహంతాస్యాద్వ్యాధాదన్యత్రవాజి
నం । సరాజానరకంగత్వావ్యాధియుక్తోభవేద్భువి ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్దృ
ష్టావిప్రస్యార్ధంమనీషిభిః।విశస్తురాజవత్ప్రోక్తంశూద్రందండయేద్యథావిధి।
తత్రత్రిణాంతత్తదర్ధంక్రమేణయోజనీయం।శూద్రంపూర్వవద్దండయేత్ ।
శతరూపకం వాహస్తచ్ఛేదోవాసర్వత్రాధ్యాహార్యః॥రాజ్ఞాస్వోపరిపాతనేవ
ధః కర్తవ్యః॥నాన్యథా ॥—॥ మార్కండేయే ॥ శ్లో ॥ అశ్వయుద్ధేయదా
ప్రాప్తే స్వయమారుహ్యవాజినం । తదాహన్యాద్ధయంతత్రనాన్యథాదోష
సంభవః ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥—॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే అశ్వవధప్రాయశ్చి

—*ఉష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తం ॥—॥అథోష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ పట్టణేవా
వనేరాజ్ఞ ప్రమాదాద్వాక్రమేళకం । ఉపాయైర్హననేయోగ్యైస్తైస్తైశ్చయి
త్వాచరాత్మభిః ॥ హత్వాపశ్చాత్తదాజ్ఞాత్వా రౌరవం నరకంవ్రజేత్ ॥ త
దంతేభువమాసాద్యకుబ్జోజాయతేద్విజః । కుత్సితశరీరఇత్యర్థః ॥—॥శి

వధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ క్రమేళకం ద్విజో హత్వా మేళయిత్వా దురాత్మభిః ॥ యత్రైస్తద్ధననోపాయైర్విప్రో యాతి యమాలయం । తదంతే భువమాసాద్య వక్రాంగో జాయతే తతః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్ ॥ ఏతత్ప్రాయమాత్రేణాప్యుక్తం । స్వయం హననే విశేషమాహ ॥ — ॥ బ్రహ్మాండపురాణే ।శ్లో ॥ఉష్ట్రం జ్ఞాత్వా ద్విజో హన్యాద్దండాద్యైర్గళపీడయా॥ యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వా తత్రైవ యాతనాః ॥ తతస్తు భువమాసాద్య జాయతే వక్రకుక్షిమాన్ ॥ తత్పాపస్య విశుద్ధ్యర్థమబ్దం కుర్యాత్ప్రయత్నతః। పౌగండే తచ్ఛిశావర్ధం తదర్థం గర్భమోచనే ॥ క్షత్రియో యది సంహన్యాత్క్రమేళకమధర్మతః ॥అధర్మో నామ రాజ్ఞాం యుద్ధాదన్యత్ర హననం॥—॥నారదీయే ॥ శ్లో ॥ యుద్ధాదన్యత్ర యో రాజా దండాద్యైర్బాహుభిర్యదా । క్రమేళకం హనేదత్ర హ్యారణ్యే నిర్జనే జలే ॥ గ్రామే వా కారణం త్యక్త్వా శస్త్రాద్యైర్భృత్యచోదితైః ॥ స గత్వా నరకం పాపీ పశుహంతా భవేద్భువి ।కారణం యుద్ధమేవ పూర్వోక్తం । తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రం విశోధనం । విశస్తు తత్తథా ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం విచక్షణైః॥శూద్రో హన్యాచ్ఛతం రాజా దండయేన్న తు మారయేత్ ॥ తత్తత్స్త్రీణాం తదర్థం స్యాచ్ఛిశావర్ధం ప్రచోదితం ॥ తదర్థం గర్భసంత్యాగే శిశుపౌగండకే క్రమాత్ । శిశుపౌగండకాదిస్వరూపం పూర్వమేవ వత్సహనన ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణేభిహితం ॥—
ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రవధప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ఖరహననప్రాయశ్చి

—*ఖరహననప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ పశుబుద్ధ్యా ఖరం హత్వా విప్రో నిశి మహాపథే ॥ పశ్చాజ్జ్ఞాత్వా ఖర ఇతి నిమిత్తైర్వా దురాత్మభిః ॥ సపవనరకే స్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం । పశ్చాద్భవతి చండాలో భువమాసాద్య భూమిప । రాజవిజయే॥ శ్లో ॥ అజ్ఞాత్వా పశుబుద్ధ్యా యో విప్రో హన్యాత్ఖరం ముధా । నిమిత్తైస్సంగదోషాద్వా సహాయైర్హననోచితైః । అంధకారే మహాఘోరే హత్వా పశ్చాన్మహాఖరః । ఇతి మత్వా స పాపీ స్యాల్లబ్ధ్వా దోషం మహత్తరం । చండాలత్వమవాప్నోతి త్రిషు జన్మసు భూమిప ॥ నహింస్యాన్మృగచండాలం కర్మణా మనసా గిరా ॥ — ॥ కూర్మపురాణే॥ శ్లో ॥విప్రస్తు హృగ

చండాలంనహింస్యాత్కామకారతః।నిమిత్తరుతవాచాన్యైస్సహోన్మైహా
ననోద్యతైః । సోనుభూయమహాత్పాపంమాతంగత్వమవాప్నుయాత్ ॥ త
స్యైనవిష్కృతిర్దృష్టామునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః।స్వయంహత్వాతుచాంద్రంస్యా
త్పరాకంసహసంగతః ॥ నిమిత్తైర్వ్యావకంప్రోక్తమంగీకారేసువర్చసం ।సు
వర్ణసంపంచగవ్యం। రాజాహన్యాత్క్షరంమోహాద్భృత్యైర్వాన్యైఃప్రమాద
జైః ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంపరాకఃపరికీర్తితః । వివస్త్రశ్చైవయోక్తవ్యం
ప్రాయశ్చిత్తంనృపోత్తమ । శిశౌపౌగండకేచైవ రాజార్ధంపరికల్పయేత్ ॥
రాజాత్రశ్చైవకుర్వీతరాజవత్పవణిక్పశుః। తత్త్రిణాంతుతదర్ధార్ధంయోజనీ
యంవిచక్షణైః। శూద్రందండ్యాచ్ఛతంరూప్యంనవధోమునిభిస్స్మృతః । రాస
భభేదహననేచప్రాయశ్చిత్తమేవంయోజనీయం। బాల్యపౌగండకకౌమారా
ది పూర్వముక్తం । తత్తత్కారతమ్యేన హననేప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం ॥
రాసభభేదాబహవస్సంతి। తేషాంమధ్యేబహుసంచారతయావర్తమానఏవఖ
రః ॥ —॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఖరహననప్రాయశ్చిత్తం । అథేదానీంమ

—*మహిషీవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హిషీవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥లైంగే ॥ శ్లో॥మహిషీంయోద్విజోరాజావణి
క్పాదజఏవవా । హన్యాత్కండాదిభిః క్రూరైర్నిమిత్తైరుతవాస్వయం । స
మహానరకంయాతి కాలసూత్రంసుదారుణం ॥తదంతేభువమాసాద్యలాలాల
పనవాన్భవేత్ ॥ — ॥ కౌర్మే॥ శ్లో ॥ మహిషీమాస్యజోయస్తు బాహు
జోరుజపాదజాః ॥ గృహదాహాదిభీరాజన్నిమిత్తైర్బహుభిర్యదా ॥ ఘ్నం
తిభృత్యైస్స్వయంవాపి తత్రైవనిరయంగతాః ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా
స్యులాలావదనాస్తుతే ॥ — ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ రాజపుత్రోథవణి
గ్వాపిముఖజఃపాదసంభవః । వనమధ్యేజలేగేహేమహిషీంయదితత్రవై ॥వి
హింసంతితదాక్రూరాః ప్రవిశంతియమాలయం।పునర్భవముపాగమ్యవ్యా
దార్గిస్యాస్సంభవంత్యతః । తద్దోషశమనాయాలంమహాసాంతపనంవిదుః ॥
పంచగవ్యవిధానేన పంచగవ్యంభవేత్తతః । శుద్ధిమంతస్తదాతేస్యు రన్య
థాశుద్ధచేతసః ॥ సాచేద్దోగ్ధ్రీబాలవత్సాతద్ధింసాయాంనరాధిప ॥ విప్రఃకు
ర్యాత్తదాజ్ఞాత్వామహాసాంతపనద్వయం । రాజాసాంతపనంకుర్యాదూరు

జఃక్షత్రియార్ధతః ॥ పాదజఃపాదమాత్రంతు ప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం।
తత్రస్త్రీణాంతత్తదర్ధంప్రాయశ్చిత్తం । బాలపౌగండకకౌమారాదీనిపూ
ర్వవద్విచారణీయాని ।స్వయంహననేపూర్ణంప్రాయశ్చిత్తంవిప్రాదీనాం॥
గృహదాహాదినిమిత్తైర్మృతాయదితదర్ధంప్రాయశ్చిత్తం ॥ అస్మదీయా
మహిషీత్యుపేక్షయాప్రాయశ్చిత్తమకుర్వాణః పురోక్తం నరకంగత్వానీ
చతమోభవతి దోషబాహుల్యాత్ప్రాయశ్చిత్తమాచరణీయం వర్ణత్రయే
ణపంచగవ్యమపి ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేమహిషీవధప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ అథమహిషవధప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో॥ మ

—*మహిషవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హిషంకామకారేణరజ్జుదండాశ్మపాతనైః॥ యోవిప్రోవనమధ్యేవాగృహదా
హేజలాప్లవే॥ నిహన్యాద్దుష్టసంగాద్వాహ్యంధకారాగమేనిశి । సవిప్రోనిధ
నంగత్వా నరకం ప్రాప్యదారుణం ॥ పునర్భవముపాగమ్య జాయతేభిల్లజ
న్మవాన్ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ మహిషంపూర్వజోయస్తురోషేణమహ
తావృతః ॥హన్యాన్నిమిత్తైర్బహుభి ర్భృత్యైర్వాగ్రరథాపివా । అరణ్యేగృ
హదాహేవా కృషికాలేజలోద్భవే॥ మహాంతంనరకంగత్వా భుక్త్వాతత్రై
వయాతనాః ॥ పునర్గత్వాసజగతింభిల్లజన్మసమశ్నుతే ॥ —॥ లైంగే॥శ్లో॥
మహిషంకృషికాలేతు తాడనైరశ్మపాతనైః॥గృహేవాగృహదాహేవాయో
హింస్యాత్పూర్వజోరుషా ॥ మృత్వానుభూయనరకంమ్లేచ్ఛోభవతిభూత
లే ॥ తస్యైవనిష్కృతిరియందృష్టామానవరాయణైః॥ అజ్ఞానాత్తప్తకృచ్ఛ్రం
స్యాత్ప్రాయశ్చిత్తంనిమిత్తతః ॥ పరప్రేరణయావాపిజ్ఞాత్వావాద్విగుణం
చరేత్ । బాలేపాదంచపౌగండే హ్యర్ధంయూనిప్రపూర్ణతా ॥ రాజావణి
క్పాదజోవాకారణైర్వాసిపాతనైః ॥భారవాహనిమిత్తాద్వానిమ్నోన్నతమ
హీపథి ॥ మహిషందండపాత్రైర్వాహన్యాద్యదిమహాపాతకీ ॥ నరకంచానుభూ
యాథమ్లేచ్ఛజాతిర్భవేత్తదా ॥ అకామతస్తప్తకృచ్ఛ్రంప్రాజాపత్యంనిమి
త్తతః ॥ జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంప్రోక్తంబాలేపాదంవిశోధనం ॥ పౌగండేర్ధంత
దాజ్ఞేయంయూనిపూర్ణమతఃపరం ॥ బాహుజోరుజయోరేవం ప్రాయశ్చి
త్తంవిశోధనం ॥ పాదజేపాదకృచ్ఛ్రంస్యాత్తత్రస్త్రీణాంతథాపృథక్ ॥ అ

ర్ధార్ధార్ధేనమానేన యోజనీయం యథాక్రమం ॥ విప్రస్తు మహిషం హత్వా భిల్లో వైజాయతే తదా । రాజా చ పౌల్కసో భూయాద్వణిగ్వైణవజాతిమాన్ । శూద్రస్సంకరతామేతి మహిషం యో హనేద్రుషా ॥ తత్తన్నారీ తథా భూయాత్తద్దోషాత్తత్పరిగ్రహాత్ ॥ అతో న హింస్యాన్మహిషం విప్రో వాన్యోపి వా నృప ॥—॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మహిషవధప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథాజబస్త

—*అజబస్తవధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వధప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ అజం బస్తం ద్విజో హన్యాత్కారణేన వినా నృప । నరకం చానుభూయాశు తతస్సూనుర్భవేత్కలౌ । లైంగే ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణో నిర్నిమిత్తేన బస్తాజౌ నిహనేద్యది । నరకం కాలచక్రం తు హ్యనుభూయ మహత్తరం । పునః క్ష్మాముపగమ్యాశు సూనుర్భవతి పూర్వజః । యజ్ఞార్థం హంతి చేద్విప్రో హ్యనంతం ఫలమశ్నుతే ॥—॥ గౌరీకాండే ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞార్థం హంతి యో విప్రో హ్యజం మేషం సుపుణ్యధీః । స యాతి బ్రహ్మణస్థానం పునరావృత్తిదుర్లభం ॥ కారణేన వినా రాజన్నజం బస్తం న హింసయేత్ ॥ యో విప్రో ధర్మముల్లంఘ్య పాపమేతత్సమాచరేత్ । స యాతి నరకం ఘోరం సూనుజన్మా భవేదిహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ యాగార్థం హంతి యో విప్రః పశుం లోకపరాయణః ॥ స యాతి బ్రహ్మసదనం బ్రహ్మణా సహ ముచ్యతే । బస్తం వాపి హనేద్యస్తు స యాతీంద్రపదం ధ్రువం । యాగార్థం హింసనం ప్రోక్తం తయోర్బ్రహ్మవిసృష్టయోః । నిష్కారణేన తం హన్యాద్యమలోకం సుదారుణం ॥ గత్వా భువముపాగమ్య సూనుర్భవతి చాత్మయః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ ॥ విప్రస్సంగాద్ధితం గత్వా నిమిత్తైర్యదిహింసయేత్ ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాత్తథా బస్తవధే నృప ॥ బాలే పాదం తు పౌగండే హ్యర్ధం యూని యథాక్రమం ॥ విప్రస్త్రీణాం తదర్ధం స్యాద్బస్తమేవ వధే నృప । ప్రాజాపత్యం భువో భర్తా వణిక్కుర్యాత్తథైవ చ ॥ శూద్రేశిత్రాప్రకర్తవ్యా తత్తత్స్త్రీణాం తదర్ధకం । బాలపౌగండయూనాం యథాక్రమం యోజనీయం ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే అజబస్తవధప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ ద్రుమచ్ఛేద ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*ద్రుమాలయ చ్ఛేద ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గారీకాండే ॥ శ్లో ॥ ఇంధనార్థం ద్రుమం చ్ఛేదీ గ్రామే వారణ్యమధ్యతః ॥ కృ
ష్యర్థం వా నరశ్రేష్ఠ సయాతి నరకం ధ్రువం । ఏతత్సాధారణవృక్షవిషయం ॥
యాజ్ఞీయవృక్షచ్ఛేదనే విశేషమాహ ॥ కార్మే ॥ శ్లో ॥ వైకంకతశ్చ ఖదిరః కిం
శుకోశ్వత్థ ఏవచ । ఔదుంబరశ్చ న్యగ్రోధశ్శమీ బిల్వస్తథైవచ ॥ శ్లేష్మాతకశ్చ స
ర్వఏతే యజ్ఞీయవృక్షకాః । చూతశ్చ తింత్రిణీవృక్షః కపిత్థామలకౌ తథా । కో
విదారతరుశ్చైవ నింబవృక్షో మధుద్రుమః ॥ జంబూతరుర్నదీవృక్షో హ్యశో
కతరురేవచ । ఏతే వన్యాః । శ్లో ॥ చంపకః పనసశ్చైవ మాతులుంగోర్జునస్తథా ॥
జంబీరైరండవృక్షాశ్చ నారికేళశ్చ ఖర్జూరః । దాడిమో బదరీవృక్షః కురంటక
చిరంటకౌ ॥ గుంజావృక్షశ్చ నకుల్లో నీపవృక్షస్తథైవచ ॥ ఏతే హ్యారామజాః
భల్లాతకో బృహత్పర్ణో యేయే వృక్షా మహోన్నతాః । తథైవ నీచవృక్షా యే ఫ
లవంతశ్చ పుష్పితాః ॥ వన్యవృక్షా అమీ రాజన్నేతేభ్యో యది హింసనం । తస్యై
వ తారతమ్యేన ప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే । కృష్యర్థం యజ్ఞపాత్రార్థం య
శ్ఛింద్యాత్కుటజం సకృత్ । తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితా మునిసత్తమైః ॥
ఇంధనార్థం ద్రుమచ్ఛేదీ తస్య దోషోపశాంతయే । ప్రాజాపత్యం సకృత్కృ
త్వా శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం । కృష్యర్థం వృక్షహా పాపీ ప్రాజాపత్యద్వయం
చరేత్ ॥ కృష్యర్థమింధనార్థం వా యజ్ఞవృక్షవిభేదనే । పరాకం తత్ర కుర్వీ
త శుద్ధో భవతి వృక్షహా ॥ వైకంకతతరుచ్ఛేదీ ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । ఖ
దిరే కింశుకే చైవ పరాకశ్శుద్ధిరీరితః ॥ ఔదుంబరే చ న్యగ్రోధే పరాకః పూర్వవ
చ్ఛుచిః । బిల్వాశ్వత్థౌ యదాచ్ఛింద్యాత్తదా చాంద్రాయణం చరేత్ । శ్లేష్మా
తకే శమీవృక్షే దేవదారుతరౌ తథా । మయూరపాదవృక్షే చ ఛేదనే తత్తము
చ్యతే ॥ భల్లాతకే బృహత్పర్ణే యే యే చ ఫలపుష్పితాః । తథైవ నీచవృక్షా యే
తేషాం భంగే వనే పి వా । ప్రాజాపత్యం వనచ్ఛేదే నీపవృక్షసమాకులే । భల్లాత
కే బృహత్పర్ణే కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ తింత్రిణీచూతయోశ్ఛేదే బహు
జంతూపకారణాత్ । కపిత్థామలకచ్ఛేదీ సమ్యక్చాంద్రాయణం చరేత్ ॥
కోవిదారతరౌ నింబే ప్రాజాపత్యం విశోధనం । మధుద్రుమే జంబుతరౌ ప్రా
జాపత్యం చ పూర్వవత్ । నదీవృక్షే హ్యశోకే చ పూర్వవచ్ఛుద్ధిరీరితా । ఖర్జూ

రేనారికేళేచతాళహింతాళయోస్తథా । తప్తకృచ్ఛ్రంచరేద్విద్వాన్ఛేద
దోషాపశాంతయే ॥ వనచ్ఛేదీమహాపాపీ కుర్యాచ్చాంద్రస్యభక్షణం । జంబీ
రమాతులుంగాదీన్ఛిత్త్వాపాపవిశుద్ధయే । సమ్యక్స్నాత్వాశుచిర్భూ
త్వాగీతాశాస్త్రంపఠేత్క్రమాత్ ॥ పుష్పారామస్యవిచ్ఛేదీదేవద్రోహీతి
గద్యతే । తద్దోషపరిహారార్థం గాయత్రీలక్షమాచరేత్ ॥ తటాకకూపకా
సారచ్ఛేదనేవిప్రసత్తమః ॥ పూర్వవత్తద్దృఢంకృత్వాకాయకృచ్ఛ్రంసమా
చరేత్ ।ఏతదల్పతటాకచ్ఛేదవిషయం।మహాతటాకచ్ఛేదేవిశేషమాహ॥—॥
దేవలః ॥ శ్లో ॥ బహుధాన్యోద్భవేరాజన్తటాకేతువిభేదితే ॥ బ్రహ్మహత్యా
వ్రతంకృత్వా కపాలధ్వజవర్జితం ॥ పునస్సంస్కారకృత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నో
తిపార్థివం । అన్యథాపతితంవిద్యాన్నాలపేత్తంకదాచన॥అల్పాత్యల్పతటా
కాదిభేదనే।బ్రహ్మహత్యాదివ్రతోక్తంపాదార్ధహీనాదిక్రమేణయోజనీయం॥
నాత్రపునస్సంస్కారః ।తథాచమనుః ॥ అల్పాత్యల్పతటాకాదిభేదనేపూ
ర్వజోమహాన్ । పునస్సంస్కారరహితంకృచ్ఛ్రంపాదార్ధసంఖ్యయా ॥
విష్ణ్వాలయంతథాశంభోరాలయంశక్తిసంస్థితం । విభేదనేద్విజఃపాపీపున
ర్బద్ధ్వాచరేత్సకృత్ । చాంద్రాయణంపరాకంచతద్ద్వయంపూర్ణశూన్య
యోః । దేవాధిష్ఠితాలయచ్ఛేదనేచాంద్రాయణం । శూన్యాలయచ్ఛేదనే
పరాకమిత్యర్థః । ఏవం రేణుకాలయాదిషు వేదితవ్యం ॥ కాశీచాపాగాది
షుక్షేత్రేషుదేవాధిష్ఠితేషుశూన్యేషువాచ్ఛేదనేబృహత్తటాక ప్రాయశ్చి
త్తవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ రాజావణిగ్వాప్యేతేషాంపూర్వోక్తానాంవిభేదనే।
తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంద్విగుణంచరేత్ । పాదజస్యతత్తద్గురులాఘవతయాస
హస్రశతదశక్రమేణదండయేద్రాజాసమ్యగ్విచార్యతత్తత్క్షేత్రిణాం తత్తద్వి
చ్ఛేదనేతత్తదర్థంప్రాయశ్చిత్తంకల్పనీయం ॥—॥ఇతిహేమాద్రౌద్రుమా
లయాదివిచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥అథానాశ్రమవాసినఃప్రాయశ్చిత్త
మాహ ॥కుమారవిజయే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మచారీగృహస్థశ్చ వానప్రస్థోథభిక్షుకః॥

—*అనాశ్రమవాసి ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

చత్వారఆశ్రమాస్త్వేతేపంచమోనోపపద్యతే । వానప్రస్థాశ్రమస్త్వేషాం
కౌనాస్తీహదుస్తరాత్ । ఆశ్రమాస్త్రివిధారాజన్పరలోకప్రదాయినః ॥

బ్రహ్మచారీ బ్రహ్మచర్యం కృత్వా భార్యాం సముద్వహేత్ । కుర్యాద్యాగాదికాన్ధర్మాన్ప్రత్యహం పాపశంకయా॥ నత్యజేదిహ కర్మాణి త్యక్త్వా పాపం సమశ్నుతే ॥ స్నానం సంధ్యాం జపం హోమం బ్రహ్మయజ్ఞం చ తర్పణం । ఔపాసనం దేవపూజాం చ వైశ్వదేవం తథాతిథిం ॥ సాయం సంధ్యాం తథా హోమం ధర్మశాస్త్రవిచారణం ॥ ఏవం గృహీ యదా కుర్యాత్సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ ॥ పరలోకమవాప్నోతి పునరావృత్తిదుర్లభం ॥ అతః పరంతు సన్న్యాసః కార్యో విద్వద్భిరాదరాత్ ॥ న కాంచనం ప్రగృహ్ణీయాన్నైకభిక్షాం సమాశ్రయేత్ ॥ న కుర్యాల్లోకవార్తాం వా ప్రణవం నిత్యమాచరేత్ ।ఏవం యః కురుతే నిత్యం పరం నిర్వాణమశ్నుతే ॥ గృహస్థస్య యదా రాజన్ పత్నీనాశో భవేదిహ । తదాప్రభృత్యయం విప్రో హ్యనాశ్రమ ఇతీరితః ॥ దానవ్రతేషు శ్రాద్ధేషు నిత్యనైమిత్తికేషు చ । నాధికారో భవేత్తస్య తస్మాదుద్వాహయేత్పునః ॥ పంచాశద్వర్షాదూర్ధ్వం వివాహో న సమీచీనః ।మహాదోషసంభవాత్ । తదాహ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పంచాశద్వత్సరాదూర్ధ్వం న కార్యం పాణిపీడనం। కలేర్యుగస్య మధ్యే తు త్యాజ్యమాహుర్మనీషిణః । యువానం ప్రేక్షయేన్నారీ స్వయం జీర్ణాపి సర్వదా । వ్యభిచారాత్కులం నశ్యేత్కులనాశాత్కులాంగనాః ॥ భ్రశ్యంతి సంకరీభూతాస్సంకరో నరకాయ వై॥ నరకాన్న నివర్తంతే తస్మాద్గర్హంతి పండితాః ॥ కళత్రం యస్య యత్రైవ మ్రియతే తత్పరిత్యజేత్ ॥ తదాప్రభృత్యసౌ విప్రో హ్యనాశ్రమ ఇతీరితః ॥ అగ్నిపూర్వో గృహస్థస్స్యాత్సోమయాజీ విశేషతః ॥ తయోర్యది మృతా భార్యా తజ్జన్మ విఫలం భవేత్ । తస్మాదనాశ్రమే వాసో న కర్తవ్యో ద్విజన్మభిః ॥ అగ్నిహీనో యదా విప్రః పతిహీనా యదాంగనా । తయోర్న భాషణం కుర్యాన్న పశ్యేచ్ఛుభకర్మసు । అనాశ్రమీ ద్విజో విప్రో యావజ్జీవతి భూతలే ॥ మాసి మాసి నరశ్శ్రేష్ఠ ప్రాజాపత్యం విశుద్ధయే ॥ కుర్యాదతి శేషః ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి మృత్వా నరకమశ్నుతే ॥ యద్యశక్తస్తథా కర్తుం కుర్యాద్వా మృత్యనంతరం ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పరలోకాంశ్చ విందతి ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ అనాశ్రమస్య యావంతి దినాని మునిసత్తమాః ॥ మాసి మాసి హతావంతి గణయిత్వా తదాత్మజః ॥ తావత్కృచ్ఛ్రాణి కుర్వీత మ్రియమాణే హ్యనాశ్రమే ॥ కృ

త్తతఃపరంకర్మపరలోకసుఖాప్తయె ॥ ఏవంకరోతియఃపుత్రస్సపుత్రఇతిగణ్యతె ॥ తత్పితాలోకమాప్నోతి గయాయాంపిండతోయథా ॥ —— ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేఽనాశ్రమవాసినఃప్రాయశ్చిత్తం ॥——॥ అథభృతకాధ్యాపన

—*భృతకాధ్యాపన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండపురాణె ॥ శ్లో ॥ వేదమూల్యంధనమిదం మాసిమాసిద్విజోత్తమాః ॥ గృహీత్వాయఃపఠేద్వేదంసభృతాధ్యాపకస్మృతః ॥ భృతింగృహీత్వాయోవిప్రఃప్రత్యహంపాఠయెచ్ఛ్రితిం । సవిప్రోభృతకాధ్యాయీసర్వకర్మబహిష్కృతః॥——॥లింగపురాణె ॥ శ్లో ॥ మాసిమాసిప్రగృహ్ణీయాన్మూల్యంయత్పరిభాషయా । భృతకంతద్విజానీయాత్పరలోకవిగర్హితం । తద్గృహీత్వాద్విజోయస్తుజీవయన్పఠతేశ్రుతిం।సవిప్రోభృతకాధ్యాయీతన్ముఖంనావలోకయెత్ ॥ —— ॥ కౌర్మె ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోభృతకంధృత్వా మాసిమాసిప్రచోదితం । శిష్యానధ్యాపయెద్వేదంసాత్త్వానారాయణాత్మకం।సవైనారాయణద్రోహీసర్వదాసూతకీభవెత్ ॥నయోగ్యోహవ్యకవ్యేషునదానేషుమునీశ్వరాః॥ వేదాక్షరాణియావంతిపఠితానిద్విజాతిభిః। తావంతిహరినామానికీర్తితానినసంశయః ॥ మాసంగృహీత్వాభృతకంయఃపఠెద్వేదమాదరాత్ ॥ సవైనారాయణద్రోహీసర్వదాతంపరిత్యజెత్ ॥విష్ణుధర్మోత్తరె॥ శ్లో ॥ యేభ్యోగృహీత్వాభృతకంశిష్యేభ్యోయఃప్రకీర్తయెత్ । దినేదినేబ్రహ్మహత్యా పాపంససమవాప్నుయాత్ ॥ —— ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ ద్విజేభ్యోవాన్యజాతిభ్యోయోహృత్వాభృతకంపఠేత్ ॥ సపచనరకస్థాయీయావదాభూతసంప్లవం ।శాఖాంపూర్ణాంవదేద్యస్తుభృతకంపాపరూపిణం ॥ ధృత్వాసంవత్సరంవాపిహ్యేరణ్యకమథాపివా ॥ బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి నిష్కృతిర్నహిదృశ్యతె ॥ బ్రహ్మహంతృసమస్సోపిభృతకంయస్సమాహరెత్ ॥ —— ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ అబ్దంయోభృతకంధృత్వా వేదపాఠంద్విజాతయే ।తస్యచాంద్రద్వయంప్రోక్తంశాఖామాత్రంవదేద్యది॥ అబ్దద్వయంవదేద్యస్తుధృత్వామూల్యంద్విజన్మనె ॥తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థంప్రోక్తంచాంద్రచతుష్టయం ॥ అబ్దత్రయేతుషట్చాంద్రంకుర్యాద్దేహవిశుద్ధయె ॥

అతఊర్ధ్వంనశుద్ధిస్స్యాద్బ్రహ్మహాపరికీర్తితః ॥—॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥
అబ్దైచాంద్రస్త్రయంప్రోక్తంభృతకంయోవదేద్ద్విజః । అబ్దద్వయంవదేద్యస్తు
సతుపాపవిశుద్ధయే ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః కుర్యాచ్చాంద్రచతుష్టయం।
అబ్దత్రయేవిశుద్ధిస్స్యాత్షడ్భిశ్చాంద్రైర్యథాక్రమం । అతఊర్ధ్వంబ్రహ్మహాం
తాలలాటెచిహ్నవర్జితః ॥—॥ నారదీయే ॥ శ్లో ॥ పఙ్క్తిభేదీవృథాపా
కీబ్రాహ్మణానాంచనిందకః ॥ ఆదేశీవేదవిక్రేతా పంచైతేబ్రహ్మఘాతకాః ॥
యోధృత్వాభృతకంవిప్రోవత్సరత్రయమాదరాత్ । వేదపాఠంద్విజాతిభ్యో
వదేద్ధర్మసమన్వితః । బ్రహ్మహత్యాసమంపాప మవాప్నోతిబుధోత్తమః ॥
అతఃపరంబ్రహ్మహాంతా లలాటెతాపవర్జితః ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా
త్కపాలధ్వజవర్జితం॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి వేదహంతానచాన్యథా ॥—॥
వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ వేదమూల్యంగృహీత్వాయోద్విజోవేదంవదేద్యది । చతు
ర్వర్షద్వైమాసిష్యేభ్యోబ్రహ్మహంతృసమోభవేత్ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా
ద్వాదశాబ్దంవిమత్సరః । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి కపాలధ్వజవర్జితం ॥—॥
బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మహావేదవిక్రేతాహ్యశక్తోవ్రతచారణే ॥ తతోదేహ
విశుద్ధ్యర్థం గవాంద్వ్యయుతమాచరేత్ ॥ పశ్చాద్ద్వయోఃపునఃకర్మక
ర్తవ్యంవిధిచోదనాత్ ॥—॥ మరీచిసంహితాయాం ॥ శ్లో ॥ ఆచార్యాఋ
త్విజోబ్రహ్మతులాయాంగోషులాంగలే। విశ్వబింబెసముద్రేచ చర్మధేన్వాం
మహాఘటె ॥ తథాచసోమవిక్రేతా కాలపూరుషప్రతిగ్రహీ ॥ తథైవభృతకా
ధ్యాయీ కల్పపాదపసంగ్రహీ । హిరణ్యాధేనుహర్తాచహిరణ్యాశ్వప్రతిగ్ర
హీ ॥ హిరణ్యగర్భహారీచ హేమహస్తిరథగ్రహీ । ధరాంగృహ్ణాతికల్పలతాం
మహాన్యోవిప్రసత్తమః ॥ ఉక్తేష్వేతేషుదానేషుఆచార్యోయదిహోభవేత్ ।
తులాదిసప్తదానేషు ఆచార్యబ్రహ్మఋత్విజః ॥ ప్రాయశ్చిత్తాదికంకృత్వా
పునఃకర్మసమాచరేత్ ॥ యావత్తుర్యఃపునఃకర్మఆచార్యబ్రహ్మఋత్విజః ।
తావచ్ఛ్రాద్ధానసంభాష్యాశ్శుభకర్మవివర్జితాః । పునఃకర్మవిహీనాయేకు
ర్యుర్యాగాదికంసకృత్ ॥ నప్రాప్నుయుస్తస్యఫలంకృతైర్దానశతైరపి ॥ అ
కృత్వేదంపునఃకర్మ మ్రియంతేయదిదైవతః ॥ తత్రాపికర్మకర్తవ్యంనాస్యా
ధాలోకమాప్నుయుః ॥ ఏతేషామృత్విజాంవిద్వాన్నాచార్యాణాంవిశుద్ధయే ।

పునఃకర్మప్రకర్తవ్యంవిద్వద్భిశ్శుభలిప్సుభిః ॥ — ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేధ ర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయె భృతకాధ్యాపనప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అ

—*భృతకాధ్యయన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

థభృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ శిష్యోయ స్తుధనందత్వాభృతకంపూర్వవత్సరేత్ । శాఖాసమాప్తిపర్యంతంసచండా లసమోభవేత్ ॥ — ॥లైంగె ॥ శ్లో ॥ భృతకాధ్యాయినోవేదంశిష్యోదత్వా ధనంబహు । యఃపఠేత్సపుమాన్సద్యఃపాతకీస్యాన్నసంశయః ॥ — ॥ మ హాభారతే ॥ శ్లో ॥ భృతకాధ్యాపనంకుర్యాద్ద్విజోయస్తుధనేచ్ఛయా ॥శాఖా మాత్రంతదర్ధంవా సచండాలత్వమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ పాద్మే ॥ శ్లో ॥ అంతేవాసీధనందత్వాభృతకాధ్యయనంచరేత్ ॥ సవిప్రోనరకంయాతిబ హుక్లేశసమన్వితం ॥ నరకాన్నిష్క్రమ్యభుక్త్వాతదంతేభిల్లజాతిమాన్ । భవే దితిశేషః ॥ శ్లో ॥ మాసంపఠిత్వాభృతకం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ మాసద్వయెపరాకంస్యాచ్చాంద్రంమాసత్రయేస్మృతం । షణ్మాసేతుషడబ్దం స్యాద్వత్సరేతత్త్రయంచరేత్ ॥ అబ్దద్వయెతుపూర్ణంస్యాత్ ॥ ప్రాకా ర్మంస్యాత్తతఃపాపీతువిప్రవహో ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్ద్వాదశాబ్దం సమాహితః । అథవాత్రిఃపరిక్రమ్యపంచాశత్కోటివిస్తృతాం ॥ భూమిమితి శేషః ॥ శ్లో ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి భృతకాధ్యయనోద్విజః ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథాధీతవిస్మృ

—*అధీతవిస్మృతి ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దెవలధర్మే ॥ శ్లో ॥ వేదాంతంమంత్రశాస్త్రం వా వేదంవాతత్వమేవవా ॥ గురోరధీత్యయోవిప్రోవిస్మృత్యయదివర్తతే ॥ గర్వేణవాభిమానేన హ్యైశ్వర్యమదవత్తయా ॥ సపవనరకస్థాయీపతితస్స ర్వకర్మసు ॥ —॥పద్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ వేదంవాతస్యతత్వంవా తంత్రం వామంత్రమేవవా ॥ గురోరధీత్యసకలం విస్మృత్యమదవత్తయా ॥ సపవశా స్త్రహంతాస్యాత్సర్వకర్మసుగర్హితః । పతితస్స్యైవయత్పాపం తత్పాపఫల మశ్నుతే ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ వేదాన్వాపితదంతంవా తత్వం మంత్రమథాపివా ॥ విస్మృత్యయోద్విజోగర్వాద్వర్తతేయద్యహర్నిశం ॥

ప్ర్యాతహంగోవధేపాపం సమాప్నోతినసంశయః ॥ మాసమాత్రేపరాకంస్యా త్త్రమాసద్వయేస్మృతం । ఋతుత్రయేతుచాంద్రంస్యాదబ్దహోర్ధ్వేద్దాలకం చరేత్ । వర్షాద్వయేమహాపాపీ పతితంతత్పరంవిమః ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశు ద్ధ్యాస్మాదక్షిణాంగురవేదర్ణ ॥ సర్వ్యపాపంపునర్భూత్వాహ్యభ్యస్యేత్పూర్వవ త్క్రమాత్ । అన్యథాదోషమాప్నోతినరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ — ॥ ఇతిహే మాద్రౌ అధీతవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథగుర్వధిక్షేపప్రాయశ్చిత్త

—*గుర్వధిక్షేపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥పద్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ జనితాచోపనేతాచ యస్తువిద్యాంప్రయచ్ఛ తి ॥ శ్వశురశ్చాగ్రజోభ్రాతా పంచైతేగురువస్స్మృతాః ॥ అన్నదాతాభయ త్రాతా క్రతావాధానదాయకః । మాతులశ్చపితృవ్యశ్చధర్మశాస్త్రోపదేశ కృత్ ॥పురాణసంహితావక్తానీతిశాస్త్రోపదేశకృత్ ॥ బుద్ధిప్రదఃకుబుద్ధీనా మాచార్యస్మార్తకర్మసు॥ ఏతేవైగురవోలోకే పూజ్యావంద్యాశ్చసాదరం। ఏతేభ్యోనాపకుర్వీత హ్యేతద్వాక్యంనలంఘయేత్ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥జనితాచోపనేతాచ యస్తువిద్యాంప్రయచ్ఛతి । శ్వశురశ్చాగ్రజోభ్రా తాపంచైతేగురవస్స్మృతాః ॥ ఏతేసర్వేవందనీయాఃపూజ్యాభక్త్యాచసాద రం ॥ ఏతేభ్యోనాపకుర్వీతనావమన్యేత్కదాచన ॥ — ॥ స్కాందేనాగ రఖండే ॥ శ్లో ॥ జనితాచోపనేతాచయస్తువిద్యాంప్రయచ్ఛతి । త్రయస్తేగు రవఃప్రోక్తాఉపాధ్యాయాస్తథాపరే ॥ త్రిషుద్రోహంనకుర్వీత కర్మణామన సాగిరా । పితురభావేజ్యేష్ఠభ్రాతృపితృవ్యాదిరుపనీత్వాగాయత్రీప్రదానకృ ద్గురుః । అతఏవపితాభ్రాతావాగురుః । వేదాంతోపదేశకృత్పరమగురుః ॥ తస్మాత్త్రయోగురవః ॥ ఇతరేవంద్యాః ।అతఏవత్రయాణాంమధ్యేఏకంవానో పేక్షయేత్ ॥ నద్రుహ్యేన్నోదాసీతచ ॥ — ॥ తత్రైవనారదః । శ్లో ॥ గురుం త్వంకృత్యహుంకృత్య యోవదేన్మూఢధీర్నరః । సోరణ్యేనిర్జలేదేశే భవతి బ్రహ్మరాక్షసః ॥ — ॥ స్కాందే ॥గౌరీకాండే ॥ శ్లో ॥ పితరంవాగురుంవా పి జ్యేష్ఠభ్రాతరమేవవా । త్వంకారంవాథహుంకారం కృత్వాపుత్రసపాప భాక్ ॥ తదంతేనరకంగత్వా భుక్త్వాతత్రమహద్భయం । తదంతేభువమాసా ద్యరాక్షసత్వంభజేదిహ । తద్దోషపరిహారార్థంనాచికేతవ్రతంచరేత్ ॥—

దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ నాచికేతః పురా రాజన్ గురుముద్దాలకం ప్రతి । ప్రతిభాష్య తథాగత్వా దృష్ట్వాయుమపురం మహత్ ॥ పునరాగత్య భువః పృష్ఠం పితరం ప్రణిపత్య చ । తద్వాక్యేన తతః పశ్చాద్దేహశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ ॥ చచార మండలం తత్ర గవాం క్షీరం దినే దినే ॥ పీత్వా శుద్ధిమవాపాథ మండలాద్విప్ర సత్తమః । తతః పరం విశుద్ధాత్మా పితరం ప్రణతో౽భవత్ ॥ పితరముద్దిశ్యేత్యర్థః ॥ అథవా దేహశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ।కలౌయుగే నాచికేత వ్రతస్యాతిమహత్త్వాత్ షడబ్దం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రం కుర్యాత్ ॥—॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే గుర్వధిక్షేప ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథాజ్ఞాన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మా

—*అజ్ఞాన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ర్కండేయ పురాణే ॥ శ్లో ॥ విప్రస్తు సత్కులే భూత్వా వేదశాస్త్రాధికారవాన్ । అయం గురురియం మాతా జ్యేష్ఠో౽యం మాతులో౽పి వా । అయం విద్వానిదం శాస్త్రమాచారో మునిచోదితః ॥ వేదో౽యం దైవతం చేద మిదం తీర్థమియం నదీ ॥ ఇతీవ సర్వం సహసా శీలం విస్మృతవానిహ ॥ ఉన్మత్త ఇవ వర్తేత సో౽జ్ఞ ఇతి ప్రకీర్తితః ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ మాతరం పితరం శ్వశ్రూం గురూన్ దేవాంస్తథానలం । విప్రం గాం యతినం నారీం శపన్నిత్యం సదా నరః ॥ రోషాద్వర్తేత సదా తాత స విప్రో౽జ్ఞ ఇతీరితః । తస్యైవ నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిర్ధర్మవిత్తమైః ॥ ప్రత్యహం దోషశాంత్యర్థం మహాపాతక నాశనం ॥ తండులాన్ ప్రస్థమాత్రేణ పాచయిత్వా చరుం ముదా ॥ భక్తుమిద్దేవతోద్దేశే మండలేన విశుద్ధ్యతి । అన్యథా దోషమాప్నోతి యథా శూద్రస్తథైవ సః ॥—॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితాజ్ఞాన ప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ తండులాద్యపణ్య విక్ర

—*తండులాద్యపణ్య విక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥ తండులాశ్చ తిలా మాషాః ఫలం పుష్పం తథా గుడం । నాగవల్లీదళం పూగం చూర్ణం కర్పూరమేవ చ । కస్తూరీం కుంకుమం మూలం దుగ్ధం దధి ఘృతం తథా । కృష్ణాజినం చరుం దారుపాత్రం బ్రహ్మసూత్రం కమండలుః । తామ్రం కాంస్యం తథా వస్త్రం కంబళం రోచనం తథా । లవణం తింత్రిణీ శాకః పక్వమన్నం మునీశ్వరాః । ఇమాన్యపణ్యాని విప్రాణాం । ఏతేషామేకైక విక్రయే బ్రహ్మహత్యాదోషోత్పత్త్వం భవతి ॥ శాపాగ్నసత్తామ్ర కాంస్య త్రపు

సీసాయఃపిండవిక్రయే పాంచాలజాతిమాన్భవేత్ । తదాహమహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ కార్పాసతామ్రకాంస్యాదిసీసాయఃపిండవిక్రయే । పాంచాలజాతిమాన్విప్రో నరకంప్రతిపద్యతే ॥ తండులాంశ్చతిలాన్మాషాన్ఫలపుష్పగుడాన్యపి । నాగవల్లీదళంపూగం చూర్ణంకర్పూరమేవచ ॥ కస్తూరీంకుంకుమంమూలం దుగ్ధందధిఘృతంతథా । కృష్ణాజినంచరుద్రాక్షాన్బ్రహ్మసూత్రంకమండలుం । తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రంకంబళంరోచనంతథా । తింత్రిణీంలవణంమూలంశాకమన్నంద్విజోయది ॥ విక్రయిత్వాయదాజీవేత్సతుశూద్రోనసంశయః । ఏతానివిక్రయిత్వాతు హవ్యకవ్యానిచాదరాత్ ॥ పితరోనోపతిష్ఠంతి శ్రాద్ధకర్తామహానపి । స్వారాదుసంభవాన్క్రీత్వాఉచితవ్యయమాచరేత్ ॥అన్యథాదోషమాప్నోతి ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ ధనస్యసంగ్రహార్థంతుద్విగుణంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఉచితవ్యయసిద్ధ్యర్థంగవ్యంవిప్రోనవిక్రయేత్ । షణ్మాసంలోభతఃక్రీత్వాశూద్రోభవతినిశ్చయః ॥ తత్రక్రీత్వాద్విజగృహేపైతృకాదీనిసంచరేత్ ।భోక్తారోదోషవంతస్తుకర్తాస్యాత్పాతకీభువి ॥ విప్రస్తుపక్షమాత్రంచగోరసంవిక్రయేద్యది । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం ॥ మాసంహివిక్రయిత్వాతు చాంద్రాయణముదాహృతం । ఋతుద్వయంతువిక్రీయమండలంయావకంచరేత్ ॥ఋతుత్రయేయదిక్రీత్వాబ్రహ్మార్ఘ్యంతస్యవైధ్రువం । షణ్మాసంగోరసంపక్త్వాపీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । అబ్దమాత్రంపయఃక్రీత్వాతాపత్పీత్వాశుచిర్భవేత్ ।తద్గృహేయోద్విజఃక్రీత్వాపూర్వవన్మాససంఖ్యయా ।కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం ॥ షణ్మాసంతత్రయఃక్రీత్వా తావుభౌసమపాపినౌ ॥ తయోరుక్తవిధానేన ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం ॥కృష్ణాజినంచరుద్రాక్షాన్బ్రహ్మసూత్రంకమండలుం ॥తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రంకంబళంరోచనంతువా । విక్రయిత్వాద్విజోయస్తు మాసంమాసద్వయంతువా ॥ మాసేపూర్ణేపరాకస్స్యాద్ద్వితీయేచాంద్రభక్షణం।మాసత్రయేతుసంపూర్ణేమండలంయావకంచరేత్ ॥షణ్మాసంవిక్రయిత్వాతు పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా పునర్మౌంజీవిధానతః । కృత్వాషణ్మాసపర్యంతంవిప్రముష్టింగివేషితం । భుక్త్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాతస్యనిష్కృతిః ॥ లవణంప

క్త్వమన్నంచ ద్విజోమాసంతువిక్రయేత్ ॥ సశూద్రయోనిమాసాద్యశూద్రవద్వర్తతేతథా ॥ తస్యైవనిష్కృతిరియం వత్సరంయావకంచరేత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయః కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుతే ॥ రౌరవంనరకంయాతి విప్రోయద్యన్నవిక్రయీ ॥—॥*ఇతిహేమాద్రివిరచితాన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం*॥

—*నిందితాఘోరాపజీవనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథనిందితాఘోరాపజీవనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ అశ్వోధేనుర్మనుష్యశ్చ రాసభఃకుంజరస్తథా ॥ కన్యానారీమేషబస్తౌపుస్తకంబ్రహ్మసూత్రకం ॥ లవణంపలలంచర్మలశునంగృంజనంతథా ॥ శుంఠీపిప్పలిమారీచాలవంగైలాహరిద్రకాః ॥ ఔషధానీహయావంతి మత్స్యకుక్కుటసూకరాః ॥ హింగుజీరకవస్త్రాని తామ్రంకాంస్యాదికంతథా ।ఏతాన్స్వాల్పైర్ద్విజఃక్రీత్వా సలాభైర్మూల్యసంఖ్యయా । తేభ్యశ్చద్విగుణైర్మూల్యైరల్పమూల్యమథాపివా॥ విక్రయిత్వాత్మభరణంకుర్యాద్యదిహపాపభాక్ ॥ మృత్వానరకమాసాద్యక్రిమికూపేపతత్యధః ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే ॥ సకృద్వాథద్వివారంవా బహువారమనేకశః ॥ తప్తంపరాకంచాంద్రంచయావకంవర్షమాచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥—॥ *ఇతిహేమాద్రివిరచితే నిందితాఘోరాపజీవనప్రాయశ్చిత్తం*॥—॥అథవృథా

—*వృథాకృషీవల ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కృషీవలప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥లైంగే ॥ శ్లో ॥ వత్సరస్యాగ్నిహోత్రార్థం కుటుంబభరణంతథా । యావతాధాన్యజాలేనతావతాకృషిమాచరేత్ ॥ధాన్యేగృహేగతేపశ్చాద్భాగంవింశతమంవ్యయం ॥ కృత్వాతిథిభ్యస్సతతంశ్రీవైశ్వదేవపరాయణః । దర్శంచపూర్ణమాసంచాప్యగ్నిహోత్రందినేదినే। సంవత్సరేపశుంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ కృషిదోషేణమహతాకదాచిన్నవిలిప్యతే ॥ — ॥ అన్యథాదోషమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ వృథాకృషింద్విజఃకృత్వా ధాన్యంతద్విక్రియేతవా । భోగార్థంసంచితార్థంవా మహాపాపంసమశ్నుతే ॥ వత్సరేధాన్యవిక్రేతాకృషింకృత్వాథయోద్విజః ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంమునిభిశ్చాంద్రమీరితం ॥ ద్వితీయేద్విగుణంప్రోక్తం తృతీయేపతితోభవేత్ ॥ వత్సరత్రయంకృష్యుద్భవం ధాన్యం

ద్విజోఽధనార్థంవిక్రీయపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః ॥
ఇతిహేమాద్రివిరచితే వృథాకృషీవలస్యప్రాయశ్చిత్తం॥—— ॥నిందితాద్ధ

——*నిందితధనాదానప్రాయశ్చిత్తమ్*——

నాదానప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మహాచతాసురాపీచ స్తే
యీగుర్వంగనాగమః ॥ మహాపాతకినశ్చైతే తత్సంయోగీచపంచమః ॥ కుం
డశ్చగోళకశ్చైవ తథాసోమలతాక్రయీ ॥ పరివిత్తిఃపరీవేత్తాపరివిన్నశ్చ
వైతథా ॥ తథాపరివిదానశ్చ దత్తాగ్నిఃకీకసానుగః । స్మృతివిక్రయికశ్చైవ
పరార్థంకాశీతాగమః ॥ ధర్మవిక్రయికశ్చైవ తథాశూద్రాప్రతిద్విజః। నా
మవిక్రయికశ్చైవకానీనోవృషలీపతిః ॥ తత్రైవభృతకాధ్యాయీతులాస్వకృత
శుద్ధిమాన్ ॥ తులాస్వితిబహువచనం రూప్యరత్నాదితులోపలక్షణం ॥ షోడ
శమహాదానోపలక్షణంవా ॥ శ్లో ॥ దుశ్చర్మాక్షయరోగీచ కునఖీశ్యావదంత
కః। గ్రామణీశ్చారువాకశ్చగాయకోనర్తకస్తథా ॥ పరదారాభిగామీచ
భిషగ్దేవలకస్తథా।ఏతేవైనిందితారాజన్హవ్యకవ్యేషుసర్వదా॥ నసంభాష్యా
స్సదావిప్రైః పరలోకపరాయణైః ॥ ఏతేభ్యోయాజనాద్విజన్మతపుణ్యేవ
ప్రతిగ్రహాత్ ॥ యాగార్థంనిత్యలాభార్థం నప్రతిగ్రహణంచరేత్ ॥ దృష్ట్వా
మార్తండమాలోకే త్సంభాష్యద్విజభాషణం । కుర్యాదితిశేషః ॥ స్పృ
ష్ట్వాసచేలస్స్నాయీతచాంద్రంధాన్యపరిగ్రహే॥సహైవభోజనంకృత్వాచాం
ద్రద్వయముదీరితం।స్వర్ణమాత్రంద్విజోయస్తుప్రతిగృహ్యాసుకర్మసు ॥ మో
జయేద్యదిమూఢాత్మాషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ —— ॥* ఇతిహేమాద్రౌ
నిందితధనాదానప్రాయశ్చిత్తం *॥——॥ అథవార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్త

——*వార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్తమ్*——

మాహ ॥ నృసింహపురాణే ॥ శ్లో॥ వృద్ధేరపిచయావృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృ
తా ॥ మాసిమాసిచయావృద్ధిస్సాశిఖావృద్ధిరుచ్యతే ॥ తాభ్యాంజీవేద్యదా
విప్రస్సవార్ధుషికఉచ్యతే ॥ పైతృకాదీనికర్మాణి దేవకార్యాణియానిచ ॥
తానిసర్వాణివిప్రేంద్రనిష్ఫలంయాంతిసర్వదా ॥ ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధేన జీవ
యేద్యదిపూర్వజః ॥ అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టంధర్మముప్యాచరేన్నతు ॥ ధ
ర్మోవిప్రస్యపాథేయం స్వర్గారోహణకర్మణి ॥ విప్రేంద్రనిష్ఫలంయాంతి

తానిసర్వాణిసర్వదా ॥ తస్మాదిదంపరిత్యాజ్యంవార్ధుష్యంవిప్రసత్తమైః॥ తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టాపారాశర్యేణచక్షుషా । మాసంజీవేద్యదావృద్ధ్యాతదాపారాకముచ్యతే ॥ మాసద్వయేచతత్త్వంస్యాచ్చాంద్రంమాసత్రయేస్మృతం । షణ్మాసేతుమహాచాంద్రం వత్సరేద్విగుణంచరేత్ ॥ పతితస్స్యాత్పరంవిప్రస్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం వార్ధుష్యజీవనఃపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి ॥—॥ * ఇతిహేమాద్రివిరచితే వార్ధుష్యజీవనప్రాయశ్చిత్తం * ॥—॥అథహింసాయంత్రవిధానప్రాయశ్చిత్తమా

—*హింసాయంత్రవిధానప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ స్కాందే ॥ గౌరీకాండే ॥ శ్లో ॥ మనుష్యపశుపక్ష్యాది హింసనేయంత్రకృత్రిమం ॥ మార్గేష్వ్యోజలేవాపిపర్వతేచైత్యవృక్షకే ॥ దేవాలయేసభాయాంచ హింసార్థంయంత్రధారణం ॥—॥ యంత్రస్వరూపమాహ ॥ గజబంధనేభువః ఖననం । అశ్వపశుమనుష్యబంధనేమార్గేషుశ్వభ్రనిర్మాణం ॥ అరణ్యేపశుపక్షిహింసనార్థంజాలవాగురాస్త్రగణం ॥ పర్వతేషువ్యాఘ్రభల్లూకవరాహాదిహింసార్థం దాహః ॥జలేషుమనుష్యమారణార్థంశంక్వాదిస్థాపనం ॥ గృహేషుమూషికాదిహననార్థంఫలకాదిభిర్యంత్రవిధానం ॥వృక్షేషుశుకశారికాచటకాదిహననార్థంగ్రీవారజ్జ్వాదికరణం ॥ఏతానియంత్రవిధానానిశాస్త్రగర్హితాని ॥ ఏతానిద్విజస్సంగదోషాత్స్వయంవాకృత్వానరకమాప్నోతి ॥—॥తదాహగౌతమః॥ శ్లో ॥ పర్వతేవాజలేవాపిగృహేవారణ్యదేశతః॥ ద్విజఃకుర్యాత్సంగదోషాద్ధింసాయంత్రవిధారణం । సవైనరకమాసాద్య మృగయుర్జాయతేభువి । తస్యదోషవిశుద్ధ్యర్థంపరాకద్వయమీరితం ॥ సంవత్సరాత్పరంరాజన్ చాంద్రద్వయముదాహృతం । అతఃపరంనశుద్ధస్స్యా ద్వృథావ్యాధస్తథైవసః ॥ సంవత్సరాత్పరంవిప్రోయంత్రనిర్మాణేపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥—॥ *ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే హింసాయంత్రవిధానప్రాయశ్చిత్తం* ॥—ఇత్యుపపాతక ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణం*॥—॥ అథసంకలీకరణప్రాయశ్చిత్త

—*సంకలీకరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో॥ అజ్ఞాతకులనామానమన్యదేశాదుపాగతం

బ్రాహ్మణంక్షత్రియంవాపివైశ్యంసాదజమేవవా ॥ భ్రామయిత్వానరంవిప్ర
స్త్ర్యాపిషధాదిభిరాదరాత్ ॥ విక్రయిత్వానరఃపాపీ జీవమేద్యదిమోహతః।మ
హాపాతకిసంజ్ఞస్స్యాన్మృత్వానరకమశ్నుతే॥—॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ మోహాయి
త్వాషధైర్మంత్రైరన్యదేశాముపాగతం ॥ అజ్ఞాతకులనామానం విక్రయేద్యద
పూర్వజః ॥ నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టాబ్రహ్మహత్యాంచవిందతి ॥—॥ నృసిం
హపురాణే ॥ శ్లో ॥ పూర్వజఃపూర్వజంవాపి బాహుజోరుజపాదజాన్ । వ
శీకృత్యౌషధైర్మంత్రైర్విక్రయేద్యఃపాపధీః । నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకా
త్కదాచన ॥—॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ ముఖజఃపాపధీర్మర్త్యంరాజానంవా
వణిక్పతిం ॥ శూద్రంవాభ్రామయిత్వాతు హ్యౌషధాద్యైర్విగర్హితైః ॥వి
క్రయిత్వాపరస్మైతంయమలోకంసగచ్ఛతి । పునర్భవముపాగమ్య సూను
రేవభవేత్పునః ॥ విప్రోవిప్రంఛలాత్క్రీత్వాకుర్యాదాత్మవిపోషణం । తస్యై
షానిష్కృతిర్దృష్టామనునారదగాలవైః ॥ క్షత్రియేతుషడబ్దంస్యాద్వైశ్యే
పాదోనమాచరేత్ ॥ శూద్రేత్వర్ధంసంకరేతు పాదంకృత్వావిశుధ్యతి ॥
విప్రంయఃక్షత్రియోహృత్వా విక్రయేత్పాపబుద్ధిమాన్ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం
కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపాతకీ । అథవాగోసహస్రంతు దత్వాశుద్ధిమవాప్ను
యాత్ ॥ తదర్ధైర్వైశ్యశుద్ధస్స్యాదూరజోవిప్రవిక్రయే ॥ శూద్రోవిక్రయతేవి
ప్రంమాసల్యంతస్యనాన్యథా ॥ సంకరోవిక్రయేద్విప్రం శూద్రవన్మాసలంచరే
త్ ॥ సంకరజాతిర్విప్రవిక్రయే శూద్రవన్మాసల్యమర్హతీతి ॥—॥ విశేష
మాహ ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ బాలేచాంద్రంద్విజేప్రోక్తంపౌగండేతద్ద్వ
యంచరేత్ । తరుణేతుమహాచాంద్రంప్రౌఢేప్రోక్తంతుతత్త్రయం ॥ జీర్ణే
తువిక్రయంకృత్వా సహస్రంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । విప్రజాత్యాదిస్త్రీణాంమ
నుష్యవిక్రయేప్రాప్తేతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థంవేదితవ్యం॥—॥* ఇతిహేమా
ద్రౌమనుష్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం *॥—॥ అథాత్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్త

—*ఆత్మవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥స్కాందే ॥ పాతాళఖండే ॥ శ్లో ॥ పానమక్షాస్త్రియశ్చైవమృగ
యాచోగ్రదండనం ॥ అతీవపరుషంవాక్యంసర్వస్వందానమేవచ ॥ ఏతానిస
ప్తవ్యసనాని ॥ అథపరాణివ్యసనసమానాని ॥ శ్లో ॥అనృతంగంధపుష్పాణాంసె

ఏనం దోషచారణం। సదా తాంబూలవస్త్రాణాం భోగోయం దోషసాధనం॥ ఋణంకృత్వా ఘృతంక్రీత్వా ప్రత్యహం భోజనేస్పృహా॥ స్వస్యాకించన్యమజ్ఞాత్వా ఋణంకృత్వా వ్యయంచరేత్ ॥ ఏవంభోగాసక్తచిత్తః క్రీత్వా స్థానంనవర్తయేత్ ॥ వర్షంవాథతదర్థంవాభవదాధీనమాచరే॥ ఇతీవసంవిదంకృత్వావర్తయేద్యది పాపధీః॥ నిత్యకర్మాణికామ్యాని ఇష్టాపూర్తాదికానిచ। సర్వంతస్యైవభవతిస్వయంవైనిష్ఫలోభవేత్ ॥ అగ్నౌదగ్ధంజలేమగ్నంభూమౌనిపతితంచయత్ ॥ తత్సర్వంపరలోకాయయుజ్యాతేనష్టంవినశ్యతి ॥ పతితస్సభవేత్వాపిభ్రంశాద్వ్యైనిత్యకర్మణాం॥నరకేనియతంవాసఃపాపకారీభవేద్యతః॥తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టామునిభిర్ధర్మకోవిదైః॥ హిరణ్యాగర్భప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ — ॥*ఇతిహేమాద్రివిరచితాత్మవిక్రయణప్రాయశ్చిత్తం*॥—॥అథసుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కూర్మపు

—*సుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

రాణే ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోధనలోభేన స్వసుతంవిక్రయేద్యది ॥ సవైపైశాచతాంయాతియావదాభూతసంప్లవం ॥ — ॥ త్రైంగే ॥ శ్లో ॥ గృహదాహోదారనాశోదేహపీడాసుతాత్మనోః॥ రాజాహరతిసర్వస్వం పశవశ్చోరనాశితాః॥ బాంధవైశ్చపరిత్యాగో హ్యాన్నవస్త్రవిహీనతా॥ అష్టౌకష్టాణిమేరా ట జన్సంభూతేష్వేషుమానవః ।సుతంనవిక్రయేత్వాపిసవైపైశాచజన్మవాన్॥ ఆపోకష్టమపోకష్టమపోకష్టందరిద్రతా ॥ తత్రాపిపుత్రదారాణాంబాహుళ్యాహతికష్టతా। ఔరసంవాసపత్నీజంనద్విజోవిక్రయంచరేత్॥ సఏవనరకంభుక్త్వాపిశాచత్వమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ ఆపత్స్వధనలోభాద్వామహోత్సాహోమేషుభూమిప ॥ ఔరసంవాన్యజంవాపి ద్విజోయదిహవిక్రయేత్ ॥సఏవనరకాన్భుక్త్వా పిశాచత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం మహాసాంతపనంచరేత్ ॥ బాలేసాంతపనంప్రోక్తంప్రాగండేతద్ద్వయంస్మృతం ॥ కౌమారేప్రౌఢకాలేతు మహాసాంతపనత్రయం ।స్త్రీణామర్థంవిక్రయిత్వావిప్రక్షత్రియవైశ్యయోః । తత్ స్త్రీణాంచతదర్థంస్యాచ్ఛూద్రేతద్ధనమాహరేత్ ॥—॥*ఇతిహేమాద్రివిరచితేసుతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం* ॥—॥ అథపత్నీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవస్వామీ॥శ్లో॥

—*పత్నీవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఘోరోక్తే హ్యేహకష్టేషు మహదాపత్సుభూమిప । నపత్నీంవిక్రయేద్విప్రో దుష్టామపిసతీమపి। గర్భేత్యాగోవిధీయతఇతిసర్వత్రానుషంగః । కలౌయుగేవ్యభిచారే స్వదృష్టేగర్భధారణమేవదుష్టత్వం ॥ వ్యభిచారమాత్రేపోషణమేవనత్యాగః ॥—॥స్కాందే ॥ శ్లో ॥ ఆపత్స్వపిహకష్టేషుమహోగ్రాసుజనక్షయే । ధర్మపత్నీంసపత్నీంవా వ్యదుష్టాందుష్టచారిణీం ॥ నవిక్రయేద్ద్విజః కామాత్సర్వస్మై మత్సరాతురః ॥ యదివిక్రీయవతేతత మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో ॥ సతీంసపత్నీమాపత్సుభర్తావిప్రోనవిక్రయేత్ ॥ ధర్మంయదిపరిత్యజ్య వర్తయేదిహకర్మణి ॥ యమలోకముపాగమ్యారౌరవేనరకేపచేత్ ॥ పునర్భువముపాగమ్య దారహీనోభవేద్భువి । ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥సత్యాంతువిక్రయేచాంద్రం పరాకమసతీక్రయే ॥ బాలికాయాంషడబ్దంస్యాత్ప్రౌఢాయాంనాస్తినిష్కృతిః । ఏతదజ్ఞానవిషయం।జ్ఞాత్వాచేద్ద్విగుణంచరేత్ ॥క్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ శూద్రేతుధనంరాజా సర్వస్వంగృహ్ణీయాత్ ॥ —*ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే పత్నీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం*॥—॥ అథమాతృవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శివపురాణే ॥

—*మాతృవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ మాతరంతత్పపత్నీంవాభగినీంభ్రాతృబాంధవీం ॥పితృవ్యపత్నీంవిధవాం స్నుషాంవామాతులాగ్రణీం ॥ విప్రోవైమత్సరాసక్తోవ్యభిచారాదిశంకయా। నవిక్రయేత్సుతోభ్రాతావిక్రయేద్యదిదోషభాక్ ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥మాతరంభగినీంభ్రాతృ బాంధవీంస్వస్నుషామపి । సపత్నీంవిధవాంపత్న్యాస్సపత్నీంమాతులాగ్రణీం । పితృవ్యపత్నీంభ్రాతృజాయాంగురుపత్నీమథాపివా। వ్యభిచారాదవార్తాభిర్మత్సరాద్వాజనాధిప ॥ ఏతాసువిప్రోనద్రుహ్యేత్సతిదోషేమహత్యపి ॥ నవిక్రయేద్ద్విజోలోభాన్మృత్వానరకమశ్నుతే ॥—॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ శృణురాజన్ప్రవక్ష్యామి దోషబుద్ధిమిమామిహ ॥ యోవిప్రోమాతరంభ్రాతృంతత్పపత్నీంసహోదరీం । స్వసారంవిధవాంపాధ్వీంపైతృవ్యాంస్వస్నుషామపి ॥ మాతులానీంగురోర్దారాన్ వ్యభి

చారేసుహాశ్యపి ॥ జనవాదాన్దోషబుద్ధ్యానప్రముహ్యేద్ద్విజఃకదాచన ।మాతరంత
త్సపత్నీంవా విక్రయేత్పతితోభవేత్ ॥ భగినీంవాస్వసారంవావిక్రయేద్యస్తు
పాపధీః । నిష్కారణతయారాజన్ కారీషవధమర్హతి । విధవాంమాతు
లానీంవాస్నుషాంపితృష్వసంభవాం ॥ విక్రయిత్వాద్విజోమోహా దన్య
దేశగతోయది । మహాసాంతపనంచాంద్రం షడబ్దంభూపరిక్రమః ॥ యథా
క్రమంయోజనీయం గర్భేత్యాగోవిధీయతే । మాతరంనత్యజేద్విద్వాన్
పూర్వవచ్ఛుద్ధిమాచరేత్ ॥ గురుదారవిక్రయేకారీషవధఏవ ॥ వయస్త్రారత
మ్యాం పూర్వవద్వేదితవ్యం । తత్రతత్రవిక్రయేతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంయోజనీ
యం । క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం । శూద్రేషుతదర్ధనస్వీకా
రః ॥ సర్వత్రగర్భేస్వదేశాదన్యదేశేత్యాగఏవ । నమాతోః ॥ పూర్వవద్వే
దితవ్యం॥—॥*ఇతిహేమాద్రివిరచితేమాత్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం*॥
అథపుత్రీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ।స్కాందే॥శ్లో॥వివాహోర్ధ్వంవివాహ

—*పుత్రీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్పూర్వంకన్యాంగౌరీమథాపివా। రోహిణీంపుష్పిణీంవాపియోవిప్రఃకన్యాకాధ
నం।వివాహార్థమితివ్యాజంకృత్వాస్వీకరణంచరేత్ ॥ పితరోనరకంయాంతి
స్వయంపత్నీసమన్వితః ॥ రౌరవేనరకేఘోరేవసత్యాచంద్రతారకం । జా
మాతుర్గతిమాత్రంస్యాత్సావైకింకరణీభవేత్ ॥—॥గౌతమధర్మే। శ్లో॥ అ
ష్టవర్షాభవేత్కన్యా నవవర్షాతురోహిణీ । దశవర్షాభవేద్గౌరీ అతఊ
ర్ధ్వంరజస్వలా । క్రయక్రీతాతుయానారీనసాపత్న్యభిధీయతే ।నయోగ్యా
హవ్యకవ్యేషు దాసీంతాంమునయోవిదుః ॥—॥ కన్యాదానేవిశేషమాహ॥
మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ సంబంధినంమాణవకంశ్రోత్రియంవ్యాధివ
ర్జితం । ఆహూయదద్యాత్తస్మైతాం వ్రతస్నాతకశుద్ధయే। మాతృతఃపి
తృతశ్చైవ సప్తసప్తచసప్తచ।పిత్రాన్నుద్ధరతేపూర్వంపశ్చాద్బ్రహ్మణిలీయతే।
కూర్మపురాణే । శ్లో । వస్త్రాదివాంఛాంసంత్యజ్యశక్త్యాలంకృత్యస్వాంసు
తాం। కులజాయసుశీలాయస్నాతకవ్రతచారిణే। అరోగాయప్రితవతేయో
దద్యాత్తాంశృణుష్వమే। పితరోముక్తిమాయాంతి స్వయంచబ్రహ్మణఃపదం।
ఏతస్యావైపరీత్యేతు పితరోనిరయంగతాః। కుంభీపాకంస్వయంయాతి కన్యా

విక్రయణేఫలం । వివాహార్థంయంకంవా వ్యాజమాశ్రిత్య ధనస్వీకారఏవ
మూల్యంకన్యాశుల్కం ॥ — ॥ తదేవాహ ॥ దేవలధర్మే ॥ శ్లో ॥ వివా
హార్థంధనంగృహ్ణీయాంకంవా వ్యాజమాశ్రితః । తదేవవిక్రయోమూల్యా
యోవిప్రస్తన్నసంత్యజేత్ ॥ తస్యవైనిష్కృతిర్నాస్తి త్రిభిశ్చాంద్రాయణై
ర్వినా । రోహిణీవిక్రయేరాజన్ మహాచాంద్రాయణంస్మృతం ॥ గౌరీవిక్రయ
ణేతాతమహాసాంతపనంస్మృతం ॥ రజస్వలావిక్రయణేకారీషవధఏవహి । ఏ
తాసాంచచతసౄణాంమూల్యంధృత్వావివాహయేత్ ॥ నతత్రవిప్రాభుంజీ
రన్తత్త్ర త్వాపాపమాప్నుయుః ॥ — ॥ తదాహాపస్తంబః ॥ దోషేణ
వామీమాంసమానస్యామీమాంసితస్యవాపాప్మానంహిసతస్యభక్షయతీతి వి
జ్ఞాయతే ॥ అత్రకన్యాశుల్కస్వీకారఏవదోషః ॥ అతఏవకన్యామూల్యస్వీ
కారఏవవిక్రయోనాన్యః ॥ *॥ఇతిహేమాద్రివిరచితే కన్యాదివిక్రయప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ * ॥ అథధేనువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥

—*ధేనువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సంపాద్యబహుధాయత్నై ర్ధేనుంవిప్రఃప్రతిగ్రహాత్ । విక్రయేద్యదిమూ
ఢాత్మా రౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ ధేనుంసంపాద్య
విప్రోయమగ్నిహోత్రార్థమాదరాత్ । దుగ్ధాభావేరుషాయుక్తో విక్రయే
ద్యదిపాపధీః ॥ సవైనరకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ బాల్యే
పౌగండకేవాపి ధేనుంవాద్రవ్యలోభతః । విక్రయేద్యదిమూఢాత్మాదహత్యా
సప్తమంకులం । బాల్యేచాంద్రంతుపౌగండే మహాచాంద్రముదీరితం । యు
వతింవిక్రయిత్వాతు తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంవిదుః ॥ ధేనుంద్విజోవిక్రయిత్వాగో
సూక్తంమండలంపఠేత్ ॥ ఆసాయంప్రాతరారభ్యస్నాత్వాభుంజన్ఫలం
ముదా । మండలేనవిశుద్ధస్స్యాత్పంచగవ్యంతతఃపరం ॥ భూసూక్తమిత్యా
ర్థః ॥ గౌరిల్మాకుంభినీక్ష్మేతినిఘంటుః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ధేను
విక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥అథగజవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కాత్రే ॥

—*గజవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ గజంక్రీత్వాతు ధృత్వావావ్యవహారతయాద్విజః । సతస్యపునరావృ
త్తి ర్యమలోకాత్కదాచన ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ సంపాద్యనాగంధృత్వా

వా విప్రో లోభపరాయణః ॥ విక్రయేద్యదిదోషాత్సా నతస్యపునరుద్భవః ॥—పాఠాంతరే ॥ శ్లో ॥ హస్తినంప్రతిగృహ్యోశుక్రీత్వా ద్రవ్యాల్పమానతః ॥ విక్రయిత్వాపునర్లోభా ద్యమలోకమవాప్నుయాత్ ॥ బాలవిక్రయణేచాంద్రం పౌగండేతద్ద్వయంస్మృతం ॥ యువానంవిక్రయిత్వాతు దశతప్తంసమాచరేత్ ॥ స్త్రీణామర్ధంమునిశ్రేష్ఠప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః॥ ధేనుగజవిక్రయేస్త్రీణామర్ధంప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవంప్రాయశ్చిత్తం। శూద్రేతుసహజఏవ । కేచిదర్ధంశూద్రవైశ్యయోర్వదంతి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గజవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథానడుద్విక్రయప్రా

—*అనడుద్విక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ అనడ్వాహంయదావిప్రో విక్రయేద్యదిమోహతః ॥సపాపీనరకంయాతి హ్యాసిపత్రంసుదారుణం లైంగే ॥ శ్లో ॥ అనడ్వాహంపూర్వజేనాద్య ద్రవ్యలోభపరేణవా । విక్రీయతే మహాఘోరేనరకస్సంభవేదిహ।—।కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ అనడ్వాహంద్విజోధృత్వా గృహీత్వావానరోత్తమాత్ ॥ ద్రవ్యలోభేనమహతా విక్రయేద్యదిపాపధీః ॥ మహాంతంనరకంగత్వా భవేద్భువివిహింసకః ॥ తస్యదోషస్యశాంత్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ పోషయిత్వాగృహేవత్సంస్వధేనూదరసంభవం ॥ తంవిక్రయిత్వామోహేన కుర్యాచ్చాంద్రాయణంబుధః ॥ బాల్యేపౌగండకేచైవ ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ విప్రస్త్రీణామేవమేవ ప్రాయశ్చిత్తార్ధమాచరేత్ ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవమేవవేదితవ్యం । తత్రత్ స్త్రీణామర్ధం ॥ పాదజేధనస్వీకారః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేఽనడుద్విక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥* ॥ అథమహిషీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*మహిషీవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రహ్మాండపురాణే ॥ శ్లో ॥ మహిషీంపోషయిత్వాతు స్వగృహేపుత్రవత్సదా ॥ విప్రోయదిహతాంపశ్చా ద్విక్రయేత్పాపధీర్నరః ॥ నరశబ్దోజాతిమాత్రసాధారణః ॥ శ్లో ॥ సయాతినరకంఘోరం కాకోలంనామనామతః ॥ లైంగే ॥ శ్లో॥ మహిషీంస్వగృహేతాత పోషయిత్వాస్వసూనువత్ ॥ విప్రోయదిహలోభాత్తాంవిక్రయేదన్యచోదితః ॥ సఏవనరకస్థాయీ కృతంపాప

మనుస్మరన్। — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ మహిషీంస్వగృహేజాతాం క్రీత్వా వా రాజనందన ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోయస్తు విక్రయేద్ధనలోభతః ॥ యమలోకమనుప్రాప్య నరకంయాతిదారుణం ॥ గృహజాంవిక్రయేద్విప్రః తస్య చాంద్రాయణంస్మృతం । వణిగ్భావేనతాంక్రీత్వా విక్రయేత్తద్వయంచరేత్ ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజస్త్వేనాం షడబ్దంవిక్రయేస్మృతం ॥ తత్ స్త్రీణాంతుతదర్ధంస్యాత్ క్షత్రియాణాంద్విజోక్తవత్ ॥ వైశ్యానాంక్షత్రవత్ప్రోక్తంపాదజే తద్ధనంహరేత్ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే మహిషీవిక్రయప్రాయ

—*మహిషవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తం ॥ * ॥ అథమహిషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ మహిషంస్వగృహేజాతంవిక్రయేత్పూర్వజోయది । నరకంసోనుభూయాశు హీనజాతిర్భవేద్భువి ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ మహిషంపోషయిత్వాదౌవయసిస్థావిరేసతి । కామాదేవానరశ్రేష్ఠద్విజోయదిహవిక్రయేత్ ॥ మహాంతంనరకంగత్వా హీనజాతిఃప్రజాయతే। — బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ మహిషంవర్ధయిత్వావా క్రీత్వావాప్రతిగృహ్యవా ॥ ద్విజోయదిహలోభేన విక్రయేత్తంకథంచన । మహాంతంనరకంగత్వా హీనజాతిస్తతోభవేత్ ॥ మహిషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తంత్వనడుద్విక్రయప్రాయశ్చిత్తవదున్నేయం।* ।ఇతిహేమాద్రివిరచితేమహిషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాజబస్తవిక్రయప్రాయ

—*అజబస్తవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందేనాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ అజంబస్తంద్విజోయస్తుసంపాద్యబహుయత్నతః । పశ్చాత్తాన్విక్రయేత్వాపి నరకంయాతిదారుణం । తత్పాపపరిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ విప్రఃప్రయత్నతోరాజన్ సంపాద్యవాప్రగృహ్యవా । పశ్చాత్తాన్విక్రయేత్వాపి నరకంయాతిరౌరవం ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ నారీవావిక్రయేద్యాతు తదర్ధంపరికీర్తితం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేఽజబస్తవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథఖరవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥శ్లో

— *ఖరవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్* —

రాసభంవిక్రయేద్విప్రః పశుచండాలమాదరాత్ ॥ సవైచండాలతాం

యాతి నరకం చానుభూయచ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ రాసభంపూర్వ
జో లోభాత్క్రీత్వాల్పద్రవ్యమూల్యతః ॥ పశ్చాద్బహుధనాకాంక్షీవిక్రయే
ద్యదిదైవతః ॥ సచండాలత్వమాసాద్యయావత్ప్రిష్ఠాలయంగతః ॥ తావ
త్కాలంతదానీత్వాభవేత్కండూతిమాన్భువి ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ రా
సభంవిక్రయేన్మోహాత్క్రీత్వాల్పద్రవ్యమూల్యతః ॥ సచండాలత్వమాసాద్య
పశ్చాత్కండూతిమాన్భవేత్ ॥ ప్రాజాపత్యంబాలభావే కౌమారేతప్త
మాచరేత్ ॥ యూనికుర్యాత్షడబ్దంతు తతశ్శుద్ధోభవేద్ద్విజః ॥ స్త్రీణామే
తదర్ధం । క్షత్రియవైశ్యయోశ్చైవప్రవత్ ॥ పాదజేసర్వస్వహరణం ॥ * ॥ ఇతి
హేమాద్రివిరచితే రాసభవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథోష్ట్రవిక్రయ

—*ఉష్ట్రవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ ఉష్ట్రంద్విజాతిస్సంపాద్య
క్రీత్వావాలఘుమూల్యతః । విక్రయేత్తంధనాధిక్యాత్కాలసూత్రంప్రపద్యతే
స్కాందే ॥ శ్లో ॥ స్తేయంకృత్వాథవాక్రీత్వాద్విజఃకుర్యాత్క్రమేళకే ॥ వి
క్రయంయదిపాపాత్మా నరకంయాతిదారుణం ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో
క్రమేళకంద్విజోయస్తు సంపాద్యబహుయత్నతః ॥ విక్రయేన్నిష్కృతిర్నా
స్తికాలసూత్రాద్భయంకరాత్ । బాల్యేపరాకం సంప్రోక్తం పౌగండేతప్త
మీరితం । యూనిచాంద్రంషడబ్దంవా కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । విప్ర
స్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్పూర్ణంతుక్షత్రవిశామిహ । పాదజేతుధనాదానమే
వమేవప్రచోదితం । * । ఇతిహేమాద్రివిరచితేఉష్ట్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥
అథహరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ । లైంగే ॥ శ్లో ॥ అరణ్యజాంవాగృ

—*హరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హజాం విప్రోయదిహవిక్రయేత్ ॥ హరిణీంద్రవ్యలోభేనసయాతిబ్రహ్మహం
తృతాం ॥ — ॥ మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ దేవాలయేగృహేవాపిపోషయిత్వామృ
గాంగనాం । ద్విజస్తాంవిక్రయేద్యస్తు సమహాపాతకీభవేత్ ॥ విక్రయేద్య
జిహింసార్థం సచండాలత్వమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥
శ్లో ॥ అరణ్యజాంవాగృహజాం విప్రోహింసార్థమాదరాత్ ॥ విక్రయేద్యా
జపాపాత్మాభవేచ్చండాలజన్మవాన్ ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తియమలో

కాత్కుదాచన । రాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణస్సముపాదాయ హరిణీంవ
నసంభవాం । క్రీత్వావా రాజరాజేంద్ర హింసార్థంవిక్రయేద్యది ॥ సవై
నరకమాసాద్య తత్రభుక్త్వామహద్భయం ॥ భువమేత్యసపాపీయాన్ చం
డాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తత్పాపశోధనార్థాయనిష్కృతింప్రాహప
ద్మభూః ॥ ప్రాతస్స్నాత్వాయథాచారం నిత్యకర్మసమాప్యచ ॥ రహస్థాన
ముపావిశ్య స్వగృహ్యోగ్నౌవిధానతః ॥ అగ్నింధనాదిపాత్రాంతె పిష్టాజ్య
సహితైస్తిలైః ॥ విరజాహోమవిధినాకృత్వా హోమసహస్రకం । జయాదీం
శ్చతతోహుత్వా హోమశేషంసమాపయేత్ । ఫలాహారఃప్రకర్తవ్యోహో
మకర్మఫలాప్తయే । సాయంసంధ్యాముపాసీతతతశ్చోపాసనంచరేత్ । అ
గ్నింసంరక్షయేద్ధీమాన్యావద్దీక్షాసమాప్యతే ॥ ఏవంపంచదినం కృత్వావిర
జాహోమమాదరాత్ ।భవేద్విప్రోవిశుద్ధాత్మాతస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే॥సహ
స్రమిత్యత్రతిలాన్ జుహోమీతిసంకల్ప్య చతుర్వింశతిభిర్వాక్యైఃపృథక్పృథక్సం
ఖ్యాకర్తవ్యా ॥ తైర్వాక్యైస్తిలైస్సహస్రసంఖ్యాభవతి। ఏతయాసంఖ్యయా
పంచరాత్రంపంచసహస్రం జుహుయాదితి వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రి
విరచితే హరిణీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథరురువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమా

—*రురువిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ । బ్రహ్మాండే ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞార్థంకల్పితఃపూర్వం బ్రహ్మణాపద్మయో
నినా।యస్మిన్దేశేమృగఃకృష్ణస్సదేశఃపుణ్యవానిహ ॥ తంక్రీత్వావాగృహీ
త్వావాపూర్వజోధనతృష్ణయా।విక్రీయేత్పాపకర్మభ్యస్సచండాలత్వవానిహ
తస్మాన్నవిక్రయేద్ధీమాన్ రురుంస్వప్నేపి నారద । విక్రయేద్యదిమూఢా
త్మా ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా ॥ —॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణాకల్పితరురుం
సంపాద్యబహుయత్నతః ॥ పూర్వజన్మసంగదోషేణ విక్రయేద్యదిపాపినే ।
మహాంతంనరకంగత్వా చండాలస్సభవేదిహ ॥ తస్యవైనిష్కృతిర్నాస్తి త్రి
షుజన్మసుభూమిప ॥ స్వగృహ్యోగ్నౌవిధానేన దశరాత్రిమతంద్రితః ॥ కూ
ష్మాండైర్గణహోమైశ్చ సహస్రంజుహుయాత్క్రమాత్ ॥ ఏతైశ్శుద్ధిమవా
ప్నోతి నాన్యథాతస్యపాపినః ॥ సహస్రంకూష్మాండహోమః ॥ తదర్ధంగణ
హోమః ॥ తమగ్నిందశరాత్రిమజస్రంధృత్వాదశరాత్రింఫలాహారంస్థండి

లేశయనం చకృత్వాశుద్ధ్యతి॥ *॥ఇతి హేమాద్రివిరచితేరురువిక్రయప్రాయ

—*అశ్వవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తం॥ * ॥ అథాశ్వవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో॥ ఉత్తమాశ్వంగృహేజాతంక్రీత్వామూల్యైరనేకశః ॥ పోషయిత్వాచిరంకాలం విప్రస్తంవిక్రయేద్యది । కాలకూటముపాగమ్య యమలోకేభయంకరే । పునర్భవముపాగమ్య వ్యాధోభవతికాననే ॥—॥ పాద్మే ॥ శ్లో మేరుమందరతుల్యాని పాపానివివిధానిచ । రుద్రజాపీపరిహరేన్నకన్యాహయవిక్రయీ ॥ హయవిక్రయిణఃపాపం యత్రకుత్రనహీయతే ॥ తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం పూర్వజైఃపాపభీరుభిః ।—॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥ కన్యాందాసీంహయంవిప్రః పోషయిత్వాప్రయత్నతః ॥ తానేతాన్విక్రయేత్పాపీ వ్యాధోభవతి కాననే ॥ — ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ కన్యాంహయంచదాసీంచ స్వగృహేసంభవాన్శుభాన్ ॥ పోషయిత్వాద్విజోలోభా త్పశ్చాదేతాంశ్చవిక్రయేత్ । సభుక్త్వాయాతనాస్సర్వాః పశ్చాద్వ్యాధోభవేదిహ ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమిదంశుభం ॥ ఉత్తమాశ్వంద్విజఃకస్మైవిక్రయిత్వాచరేద్విధుం । సాధారణహయేరాజన్ తప్తకృచ్ఛ్రం విశోధనం ॥ బడబావిక్రయేతాతప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ ఖాల్యేపరాకంపాగండేతప్తంయూనిహయావకం । తదర్థంవిప్రనారీణాం విప్రోక్తం రాజవైశ్యయోః । తత్ స్త్రీణాంచతదర్థంస్యాత్పాదజేమూల్యమాహరేత్ ఏవంవిప్రోభవేత్పూతః పాపాదస్మాద్విశాంపతే ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేఽశ్వవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదుష్టమృగవిక్రయప్రాయశ్చి

—*దుష్టమృగవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ శంభురహస్యే ॥ శ్లో ॥ సింహోవ్యాఘ్రశ్చభల్లూకః కిటిశ్శ్వలల ఏవచ ॥ శరభఃఖడ్గినోయేచతేమృగాదుష్టసంజ్ఞితాః ॥ ఏతాన్గృహీత్వాదుష్టాత్మాజాలైఃశ్వభిశ్చశంకుభిః । వ్యాధసంసర్గతామేత్యవిప్రోలోకవిగర్హితః । తానాదాయ యదారాజన్ విక్రయేద్యదిలీలయా । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంపరాకంమునిచోదితం । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ * । ఇతిహేమాద్రివిరచితేసింహాదిదుష్టమృగవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥*॥

అథారణ్యకమృగపక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥

—*ఆరణ్యకమృగ పక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం*—

టిట్టిభంచక్రవాకంచ హంసంకారండవంతథా । మయూరంసారసంచైవచ మరీమృగమేవచ । వార్షణ్చమృగనాభించకపోతంజాలపాదకం ॥ శుకంచాషంబలాకంచశింశుమారంచకచ్ఛపం ॥ శారికాంచభరద్వాజం యేచాన్యేపక్షిణస్తథా । ఏతాన్యాదన్యలోభేనద్విజోయదిహవిక్రయేత్ ॥ తస్యైవశుద్ధిరుక్తాద్వాదశాహమభోజనం । మకరంనకులంకాకం కుక్కుటంమూషికం తథా । మార్జారంనాకులంసర్పంభారద్వాజంకపింతథా ॥ డేరికాంచటకం శ్వానం విక్రయేద్యదిపూర్వజః॥ సుపర్ణగృధ్రశ్యేనాంశ్చ శివాంకంకంసృగాలకం । కృచ్ఛ్రార్ధమాచరేద్విద్వాన్జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేత్ ॥ * ॥ ఇత్యారణ్యకమృగపక్షివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * । అథగోధూమతిలమాష

—*గోధూమతిలమాషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ గోధూమాశ్చతిలామాషా హవ్యకవ్యశుభప్రదాః । స్వకృషిప్రాపితారాజన్పితృప్రీతికరాశ్శుభాః ॥ ద్విజోయదిహలోభేనసంచయార్థంహివిక్రయేత్ । తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తియమలోకాత్కదాచన ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥గోధూమతిలమాషాన్యోస్వకృషేరుద్భవానిమాన్।ధర్మశాస్త్రంపరిత్యజ్యవిప్రోయదిహవిక్రయేత్ ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తియమలోకాత్సుదారుణాత్ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ తిలాన్గోధూమమాషాంశ్చస్వకృషేరుద్భవాన్ ద్విజః ॥ విక్రయేద్ధనలోభేన మహాంతంనరకంవ్రజేత్ । గోధూమవిక్రయే రాజన్ ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ మాషాణాంతప్తమాత్రంచ తిలానాం చాంద్రభక్షణం । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంక్షారీప్రమాణేయోజనీయం । అల్పవిక్రయేతదర్ధంతత్పత్నీనాంతదర్ధం । రాజ్ఞాంవిప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం । వైశ్యస్యసహజఏవ । శూద్రాదీనాంచనదోషః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గోధూమతిలమాషవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ * ॥ అథముద్గతండులవిక్రయ

—*ముద్గతండులవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥శ్లో। ముద్గాశ్చతండులారా

జాః సర్వజంతూపకారకాః ॥ బ్రహ్మణాహిలోకరక్షార్థంసృష్ట్యాదౌసృష్టవా
నిమాః । హవ్యకవ్యేషుశస్తాస్స్యుర్వ్రీహీణాంచవిశేషతః ॥ ద్రవ్యస్యసంచ
యార్థంవా హ్యతిలోభపరాయణః ॥ విక్రీయేద్యదిమూఢాత్మా నరకంప్ర
తిపద్యతే । — । మరీచిః । శ్లో । ముద్గాశ్చతండులారాజన్ బ్రహ్మణానిర్మి
తాఃపురా । తాన్ విక్రయిత్వాయోవిప్రోద్రవ్యలోభపరాయణః । నరకం
ప్రతిపద్యాశుకష్టజాతిర్భవేదిహ । — । గౌతమధర్మే ॥ శ్లో ॥ తండులాం
శ్చైవముద్గాంశ్చవిప్రోలోభపరాయణః । విక్రయేద్యదిమూఢాత్మాప్రాయ
శ్చిత్తీభవేదిహ । ప్రాజాపత్యంతండులేషు తప్తంముద్గేషుశస్యతే । ఖారికా
యామేవ మేవతదర్ధంచతదర్ధకే । ఏకవారవిక్రయేప్రాయశ్చిత్తమిదం ।
ద్వివారేద్విగుణం । అభ్యాసేచతుర్గుణం ॥ అతఃపరంద్విజఘ్న్యాద్రతుల్యా
ఇత్యర్థః । తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం । క్షత్రియాణాంవిప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం
వైశ్యస్యసహజమేవ । శూద్రాదీనాంనదోషః । * । ఇతిహేమాద్రివిరచితే
ధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే ముద్గతండులవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం । * ।
అథవ్రీహ్యాదిధాన్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ । లైంగే ॥ శ్లో ॥ వ్రీహ

—*వ్రీహ్యాదిధాన్య విక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చణకారాజన్ శ్యామాకాఃకోద్రవాస్తథా । ప్రియంగవఃకుళుత్థాశ్చ
యావనాళామహోన్నతాః ॥ ఏతానికృషిజాతాని స్వోద్భవానినృపో
త్తమ । ఏతేషాంవిక్రయంకృత్వా నిత్యకర్మసమాచరేత్ ॥ నిత్యకర్మచద
ర్శపౌర్ణమాసాగ్రయణపశుపిత్రాబ్దికాదికం తదర్థం తేషాంవిక్రయేనదో
షః । ద్రవ్యసంచయార్థంవిక్రయేదోషమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ వి
క్రయిత్వాద్విజోధాన్యంనిత్యలోభేనదోషభాక్ । ఆత్మనశ్చోపభోగార్థం
మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥ వరాహపురాణే । శ్లో ॥ ద్విజశ్చవిక్ర
యేద్ధాన్యం లోభశ్చేన్నిత్యకర్మణాం । అన్యథాదోషమాసాద్యమృత్వానర
కమశ్నుతే । సర్వేషాంధాన్యజాలానాం విక్రయేతువృథాద్విజః । ఆత్మపు
త్రస్యదారాణాం భోగార్థంయదివాపునః । ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వా
శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । అఘోరపరాకోవిప్రాణామనఘేచాంద్రమీరి
తం । ఏకస్మిన్వత్సరేతాత ప్రాయశ్చిత్తమితీరితం । ద్వితీయేద్విగుణంప్రా

క్తంతృతీయేశూద్రవత్తతః । తత్పత్నీనాంతథాప్రోక్తం క్షత్రియోవిప్రవచ్చ రేత్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి యథాశూద్రస్తథైవసఇతి ॥ * ॥ ఇతి హే మాద్రివిరచితే నానాధాన్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥ అథగుడవిక్రయప్రా

—*గుడవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ గుడంసంపాద్యయత్నేనదేవకార్యే షుశుద్ధిదం । పలమాత్రంద్విజోదత్వా దేవలోకముపావిశేత్ ॥ — ॥ శైలం గే ॥ శ్లో ॥ పూర్వజోబహుభిర్యత్నైః కేదారారామసంభవం । గుడంసం పాద్యబహుధానకుర్యాత్తస్యవిక్రయం ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా యమలో కేసుదారుణం । పునర్భవముపాగమ్య నరఘూజాయతేధ్రువం ॥ — ॥ పాద్మే ॥ శ్లో ॥ స్వారామసంభవంవిప్రోగుడంసంపాద్యభూరిశః ॥ పశ్చా ల్లోభపరీతాత్మావిక్రయిత్వాయమంవ్రజేత్ । భూలోకముపసంగమ్య జాయ తేమధుమక్షికా । తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నాపలానాంశతవిక్రయే । ప్రాజాప త్యంశతాదూర్ధ్వంసహస్రేచాంద్రమీరితం ॥ తతోధికంవిక్రయిత్వా మహా పాపమవాప్నుయాత్ ॥ చాంద్రాయణద్వయంకృత్వా సహస్రాధికేద్వి జః । శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్రనాన్యథాగతిరస్తిహీతి । విప్రాంగనానాంవి ప్రస్యార్ధం ॥ క్షత్రియాణాంవిప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం । వైశ్యానాంస్వజాతి విహితమేవ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గుడవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ *॥

—*లవణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథలవణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ వారాహే ॥ శ్లో ॥ కుడుబంవాల్ప మాత్రంవా ప్రస్థంవాథతతోధికం । ద్విజఃక్రీత్వావిక్రయేత్తద్యదిపణ్యావివృద్ధ యే । సపవనామధారీస్యాద్బైడాలోవిప్రఉచ్యతే । యమలోకముపాగమ్య స్వోదరోగీభవేద్ధ్రువి ॥ అసంభాష్యోహ్యపాంక్తేయో బైడాలోవిప్రఉచ్యతే బ్రాహ్మణాఃదశవిధాః ॥ శ్లో ॥ బైడాలశ్చకపాలశ్చతంతువాయస్తథోదరః ॥ తక్షకస్స్వర్ణకారశ్చ కార్పాసస్స్వేచ్ఛయావణిక్ । శూద్రాపతిఃకర్మహీ నోదశధావిప్రసంజ్ఞితాః । తంతుమాత్రధరాస్త్వేతేనసంభాష్యాఃకదాచన ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ శ్లో ॥ ముఖజోలవణంక్రీత్వావణిగ్భిస్సహలాభతః । ప శ్చాత్తద్విక్రయేద్యస్తు సపవఘుమమందిరే ॥ స్థిత్వాబహుదినంతత్రస్వోదాం

గోజాయతేభువి । సతుబైడాలవిప్రస్యాపనసంభావ్యఃకదాచన । తస్యదేహ విశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమనూదితం ॥ లవణంవిక్రయేత్పక్వం తప్తకృచ్ఛ్రద్వయంస్మృతం ॥ మాసంతద్విక్రయంకృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రచతుష్టయం । ఋతుమాత్రక్రయేతాత తస్యచాంద్రముదాహృతం ॥ ఋతుత్రయేద్వయంప్రాక్తం వత్సరేపతితోభవేత్ ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః పతితస్యయదస్తిహి। తత్కుర్యాదితిశేషః । తస్యాపనయనంభూయోనాన్యథాశుద్ధిరీరితా ॥ తత్స్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్ క్షత్రియాణాంద్విజోక్తవత్ । విట్శూద్రయోస్స్వభావస్స్యాదసౌలవణవిక్రయః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే లవణవిక్రయప్రా

—*కార్పాసవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథకార్పాసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే। శ్లో ॥ కృషేఃప్రాప్తముతక్రీతంవణిక్తుల్యతయాద్విజః ॥ తద్విక్రయిత్వాదుష్టాత్మా నరకంప్రతిపద్యతే ॥ తతోభువముపాగమ్య హస్తరోమశ్వేతవాన్భవేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయే ॥ శ్లో ॥ కార్పాసంకృషిసంభూతం క్రీత్వా వాణిజ్యతోద్విజః ॥ విక్రయిత్వాతతఃపశ్చాన్నరకంప్రతిపద్యతే ॥ తతోనుభూయసుచిరం భువంగత్వాతుపాపవాన్ । జాయతేహస్తరోగీస నసంభావ్యఃకదాచన ॥ —॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ యఃక్రీత్వాబహుకార్పాసం యద్వాస్వకృషిసంభవం । ద్విజోలోభితయాపశ్చా ద్విక్రయేద్యదిపాపధీః ॥సగత్వానరకంఘోరం జాయతేశ్వేతపాణికః ॥ పూర్వవన్నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ లవణవిక్రయేవిప్రస్యయత్ప్రాయశ్చిత్తముక్తంతదేవాత్రాపియోజనీయం ॥ స్త్రీణాంక్షత్రియాణామేతదర్ధం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే కార్పాసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథనీలీవిక్రయప్రా

—*నీలీవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ నీలీంయఃపూర్వజఃక్రీత్వా వణిగ్భిఃపాపకర్మభిః । పలంవావింశతిపలంశతంవాథతతఃపరం । విక్రయేద్యదిపాపాత్మా ససద్యఃపతితోభవేత్ । సగత్వానరకంఘోరంతంతువాయద్విజోభవేత్ ॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ ముఖజోవిప్రతాంత్యక్త్వావణిగ్భిస్సహపాపకృత్ । క్రీత్వానీలీంధనైర్వాపివిక్రయేద్యదిలోభతః ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తియ

మలో కాత్కారాచన । తతఃపుః భుజావంగత్వా ద్విజస్స్యాత్తుంతువాయకః॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ నీలీంసంపాద్యవిప్రోమోహన్నైర్విని మయేనవా ॥ క్రీత్వా తద్విక్రయేత్పశ్చాన్మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ అనుభూయమహద్దుఃఖం తం తువాయద్విజోభవేత్ ॥ అతఃపశ్చాత్తపయుక్తఃప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం ॥ తప్తంచాంద్రాయణంకృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ శుద్ధిమాప్నోతిమ హతీం నాన్యథాశిఖివాహన ॥ విప్రస్త్రీణాంతదర్ధం ॥ క్షత్రియవైశ్యయో ర్విప్రవత్ ॥ వైశ్యస్యాపిగర్హితత్వాత్ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేధ ర్మశాస్త్రే నీలీవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథపలాండులశునాదివిక్రయ

—*పలాండులశునాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో ॥ పలాండుంలశునంగృంజనంక ళంజంపూర్వజోనరః ॥ క్రీత్వాస్వాగామజంవాపివిక్రయేద్యదిమోహతః ॥ ధ నలాభోబహుర్భవేదితిమోహః అజ్ఞానమిలియావత్ ॥ — ॥ తదేవా హ ॥ గౌతమః॥ శ్లో ॥ కళంజంగృంజనంవిప్రః పలాండుంలశునంతథా ॥ సం పాద్యబహుధామూర్ఖ్యైర్వణిగ్వృత్తిసమాశ్రితః । విక్రయేద్యదితానీహహ్యా విచార్యమహద్భయం । కృతాంతవశగోభూత్వాచిరంకాలంసపాపధీః ॥ భ వేత్కాకార్పాసకోఃప్రాదశజన్మసుపంచసు ॥ — ॥ మార్కండేయపురాణే॥ శ్లో ॥ విప్రఃకళంజంలశునం పలాండుంగృంజనంతథా ॥ సంపాద్యమానిబ హుధా విక్రయేత్తానిసర్వదా ॥ నరకంయాతిమస్త్రాస్త్రా కాపాసాఖ్యోభవే ద్భువి ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తిచాంద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ ఔష ధార్థంపిబేత్పంచగవ్యంచైకోపవాసతః । ఏతస్మాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నాన్య థాగతిరస్తిహీతి ॥ గృంజనంవీర్యజనకం పర్ణచూర్ణాంపి శేషతః॥ కళంజం సురాలేపనంకృత్వాహ్యుస్మాదజనకోవటకి విశేషః ॥తద్విక్రయేవిప్రశ్చాంద్రా యణచతుష్టయంకృత్వాశుధ్యతి । ఔషధార్థంసంభవేపకాహముపోష్యపం చగవ్యంపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేధర్మశాస్త్రేప లాండులశునగృంజనవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథహింగ్వాదివిక్రయ

—*హింగ్వాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ రామరసస్వర్ణబంధంవాపలాంవాజీ

రకద్వయం । అజామోదంపిప్పలీంచజాతీపత్రంతదుద్భవం । అన్యానిసూక్ష్మ ద్రవ్యాణిసర్షపాదీనియానిచ ॥ ద్విజఃక్రీత్వాథసంపాద్యవిక్రయేన్మధ్యదిలోభతః ॥ యదజ్ఞానముపాగమ్య మాసేతప్తంసమాచరేత్ ॥ మాసద్వయేపరాకంస్యాత్త్రయంపశ్చాద్భృతుత్రయే । చాంద్రంతువత్సరేప్రోక్తముఖ్యాసైత ద్ద్వయంచరేత్ ॥ ఏతద్ధింగుస్వర్ణబంధవ్యతిరిక్తవిషయం ॥ తయోర్ద్వయోర్విశేషమాహ ॥ — ॥ మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ రామఠంస్వర్ణబంధంచ సామ్రాణీంచద్విజోత్తమః ॥ సంపాద్యమూల్యతోదిగ్భ్యోవిక్రయేద్యదిలాభతః ॥ పలద్వయేపరాకస్స్యాత్ప్రాజాపత్యంచతుష్టయే॥ దశకేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాత్తత శ్చాంద్రాయణంస్మృతం॥మాససంఖ్యాపూర్వవత్ ॥ వత్సరాదూర్ధ్వమబ్దాసేచాంద్రచతుష్టయం॥ పునసంస్కారశ్చస్వర్ణబంధనంనామయత్తాపిత స్వర్ణాదిస్పర్శమాత్రేణసర్వంజలప్రాయంభవతితత్స్వర్ణబంధనం॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రేప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే హింగ్వాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథగసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥

—*రసవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

రసంక్రీత్వాద్విజోలోభా ద్దేశాంతరముపాగతః ॥ పునస్తద్విక్రయేల్లోభాత్సపాపీరౌరవంవ్రజేత్ ॥ — ॥ లైంగె ॥ శ్లో ॥ శంభోర్వీర్యంయదావిప్రః క్రీత్వాలోభముపాశ్రితః ॥ పశ్చాత్తద్విక్రయిత్వాథ సవైపాతకినాంవరః ॥ తంకదానాలపేద్విద్వాన్యదినిస్తానుపామహీం । రసోద్భవాన్యౌషధానిక్రీత్వా విక్రయిత్వాపాతత్పాపమవాప్నుయాత్ ॥ పరాశరసంహితాయాం ॥ శ్లో పూర్ణచంద్రోదయంచైవ వసంతకుసుమాకరం । ఆనందభైరవంచైవ మృగాంకంరాజపూర్వకం ॥ భూపతించాగ్నిపుత్రంచ స్వర్ణభస్మతథైవచ । జ్వరాంకుశంవిదాహంచ గ్రహణీవటకంతథా ॥ అన్యాన్యౌషధజాలాని శంభువీర్యోద్భవానివై ॥ గంధకంపార్వతీబీజంసిందూరంహరితాలకం । అభ్రకంతాళకంచైవ కుసుమంచాత్మసంభవం ॥ లాక్షాతైలంచాశ్వగంధంకూశ్మాండాఖ్యఘృతంతథా ॥ చించాదిలేహనంచైవ పిప్పల్యాదిఘృతంతథా । విప్రస్తైతానిసర్వాణిక్రీత్వాతానినవిక్రయేత్ ॥ యదిక్రీత్వావిక్రయేద్వాసస ద్యఃపతితోభవేత్ ॥ అసంభాష్యోహ్యపాఙ్క్తేయ స్సర్వకర్మబహిష్కృతః॥

పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో విప్రోయదికృతాంగభీః ॥ మండలంనియమంకృత్వా ప్రాతస్స్నాత్వాయథావిధి । సూర్యోదయాదాస్తమయాముపవిశ్యసుఖాసనే ॥ న్యాసంధ్యానంపురఃకృత్వా జపేన్మంత్రంత్రియంబకం । మధ్యాహ్నే పూర్వవత్స్నాత్వామాధ్యాహ్నిక మథాచరేత్ । పునరాగత్యతత్స్థానం జపకర్మసమాచరేత్ । సాయంకాలేఫలాహార స్స్వపేద్భూమావజితేంద్రియః ॥ తతఃప్రాతస్సముత్థాయపూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ లక్షత్రయంయథాభూయాన్మండలేరాజవల్లభ ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి రసవిక్రయజాదిహ । నాన్యథాశుద్ధిరుదితా పూర్వైర్బహువిత్తమైః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే రసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథహరిద్రాదిమూలద్రవ్యవిక్రయప్రాయశ్చి

—*హరిద్రాదిమూలద్రవ్యవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ హరిద్రాంశృంగబేరంచ సూరణంమూలకంతథా । ముస్తాదీనిద్విజోహృత్వా క్రీత్వావామూల్యతస్స్వయం ॥ విక్రీయేద్యదిలోభాత్సశూద్రసమతాంవ్రజేత్ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥మూలకంసూరణంశుంఠీంహరిద్రాదీనియానిచ ॥వాణిజ్యభావమాశ్రిత్యవిక్రయేద్యదిపాపధీః ॥ పలాదిదశపర్యంతం విక్రయిత్వానదోషభాక్ ।తతఃపరంమహాన్దోషః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥తత్త్రిగుణామర్ధముక్తంస్యాద్ద్విషాణాంతేచాంద్రముచ్యతే ॥ మరీచవిక్రయేరాజన్ ప్రాయశ్చిత్తమిదంశృణు ॥ పలాదిదశపర్యంత విక్రయేతప్తమాచరేత్ ॥ తతశ్శతపలంక్రీత్వా విక్రయేద్యదిపూర్వజః ॥ ఋతుత్రయేపరాకంస్యా ద్ద్విషేచాంద్రముదీరితం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే హరిద్రాదిమూలద్రవ్యవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥

—*క్రముకాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథక్రముకాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ క్రముకఃకదళీమాతులుంగందాడిమపవచ । నాళికేరంచఖర్జూరం కపిత్థంతింత్రిణీఫలం । జంబూనిచూతజంబీరంతాళహింతాళజంతథా ॥ పనసంబదరీవృక్షఫలముర్వారుకంతథా । ఏతాన్యన్యానియఃక్రీత్వావిక్రయేన్ముఖజోయది। తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంపరాకంకృచ్ఛ్రమీరితం । గణయిత్వాపలానీహపూర్వోక్తానినరాధిప । శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం విక్రయిత్వైందవంచరేత్ ॥

తత్ స్త్రీణాంతుతదర్ధంస్యాదేవంసర్వత్రనిశ్చితం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిర
చితేక్రముకాదిఫలవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథచర్మవిక్రయప్రాయ

—*చర్మవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ వ్యాఘ్రచర్మరురోశ్చర్మఏణేయంవ
ల్కలాదికం ॥ ద్విజఃక్రీత్వాస్వయంపశ్చా ద్విక్రయేద్యదిలోభతః ॥ సచం
డాలసమోజ్ఞేయోమృత్వాయమపురంవ్రజేత్ । తత్రభుక్త్వామహద్దుఃఖంచ
ర్మకారోభవేద్భువి ॥ — ॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ అజినంరౌరవంవ్యా
ఘ్రచర్మవల్కలంచ విక్రయేత్ ॥ ద్విజోయమపురంగత్వాసభవేచ్చర్మకారకః।
తస్యైవనిష్కృతిరియం ప్రాజాపత్యంవిశోధనం । ఏకవారేపంచగవ్యం ద్వి
వారేయావకంభవేత్ ॥ త్రివారేబహువారేవాప్రాజాపత్యంసమాచరేత్।
అభ్యాసేద్విగుణంప్రోక్తం వర్షాదూర్ధ్వంపతత్యసావితి ॥ * ॥ ఇతిహే
మాద్రివిరచితే చర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదాసీవిక్రయప్రాయ

—*దాసీవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ ॥ దేవలధర్మే ॥ శ్లో ॥ దాసీంక్రీత్వాద్విజోయస్తుమహా
జ్ఞానాదిసంభవే ॥ పునస్తాంవిక్రయేద్యస్సరౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥
గౌతమః ॥ శ్లో ॥ సంపాద్యదాసీంవిప్రోయం రూపలావణ్యసంయుతాం ।
యువతీంవిక్రయేద్యస్తుసచండాలసమోభవేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయపు
రాణే ॥ శ్లో ॥ ద్విజస్సంపాద్యయోదాసీం గృహకర్మసుఖాప్తయే । పశ్చా
త్తాంవిక్రయేద్యత్నాత్సచండాలోభవేద్భువి ॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా స్కాం
దేషణ్ముఖచోదితే ॥ బాలికావిక్రయేచాంద్రం ప్రాగండేతద్ద్వయంచరేత్ ॥
యువతీవిక్రయేతాత షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛు
ద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం ॥ క్షత్రియాణాంవైశ్యా
నాంచ విప్రవత్ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేదాసీవిక్రయ

—*దంతనఖవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదంతనఖవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ । మార్కండ
డేయపురాణే ॥ శ్లో ॥ దంతంకరిసముద్భూతమశ్వజంకీటిజంతథా । నఖం
వ్యాఘ్రసముద్భూతం సంపాద్యద్విజనాయకః । పశ్చాత్తాన్విక్రయేన్మోహా

ద్వ్యవహారపథాన్నృప । యమలోకముపాగమ్య స్థిత్వాతత్రచిరంరుదన్ ॥ భ
వేద్బ్రహ్మాసపాపీయాన్ దంతకారతనుస్మహాన్ ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ దంత
మశ్వసముద్భూతం కరిదంతంచపోత్రిజం । నఖంవ్యాఘ్రసముద్భూతం క్రీ
త్వాపశ్చాత్స్వయంపునః । విక్రయీతద్విజోయస్సదంతకారోభవేద్భువి ॥
ప్రాయశ్చిత్తమిదంతస్యశోధకంమునిచోదితం । హస్తిదంతేతుతప్తంస్యాద
శ్వదంతేతుయావకం । ప్రాజాపత్యంకిటేదంతే త్రిరాత్రంనఖవిక్రయే ॥
తత్స్త్రీణాంతదర్ధం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే దంతనఖవిక్రయప్రా

—*ఉపకేశవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథోపకేశవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గారుడపురా
ణే ॥ శ్లో ॥ ఉపకేశాన్ బహూన్ క్రీత్వావిప్రోవాణిజ్యకర్మణి । పునస్తాన్వి
క్రయేల్లోభాద్భల్లూకోజాయతేభువి ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ వణిగ్భావము
పాశ్రిత్యపూర్వజోధనలోభతః । క్రీత్వోపకేశాన్సుగుణాన్పశ్చాత్తాన్విక్రీ
ణేద్యది । సపాపమనుభూయాశుభల్లూకోభువిజాయతే । తస్యదోషవినా
శాయ మాసేతప్తముదీరితం । మాసత్రయేతుచాంద్రంస్యాన్మహాచాంద్రం
తువత్సరే । వర్షాదూర్ధ్వంపునఃక్రీత్వా శూద్రతుల్యోభవేదిహ ॥ తత్
స్త్రీణాంతుపూర్వవత్ ।* ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఉపకేశవిక్రయప్రాయ

—*అన్నవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥శ్లో॥
దేవాలయేమహామార్గేస్వగృహేరాజవేశ్మని । అన్నంపక్త్వాద్విజోయస్తు
విక్రయేద్యదిపాపధీః । శాకకోశాదికాంశ్చైవ హ్యుపదంశమథాపివా ।
భక్ష్యాన్నానావిధాన్ రాజన్ ద్రవ్యలోభపరాయణః ॥ మహాంతంనరకంగ
త్వా తేనహీనోభవేద్భువి ॥ — ॥ లైంగే ॥ శ్లో ॥ భక్ష్యాన్నానావిధాన్
కామ్యాన్ శాకకోశాదికాంస్తథా ॥ ఉపదంశంతథాప్యంధఃపక్త్వామార్గే
శివాలయే । పూర్వజఃస్వగృహేనృభ్యో విక్రయేద్ద్రవ్యలోభతః ॥ యమలో
కముపాగమ్య భవేద్బ్రహ్మాజరిద్రవాన్ । ఉపదంశేవిధుఃప్రోక్తో మాసం
మాసద్వయంచవా ॥ కోశేషుపంచరాత్రంస్యా చ్ఛాకేయావకముచ్యతే ।
అన్నేమాసద్వయంరాజన్ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ షణ్మాసేతద్ద్వయం

ప్రోక్తం వర్షాణాం తే పతితో భవేత్ । వర్షాణాం తే పతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి । తత్ స్త్రీణాంపూర్వవద్వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రి విరచితే అన్నవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథగోరసవిక్రయప్రాయశ్చి

—*గోరసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ సూతసోక్తే ॥ శ్లో ॥ పయోదధిఘృతంమస్తుకీలాలంగోమయం తథా । విక్రయేత్పూర్వజోయస్తునారీవావిప్రనందినీ । సద్యఃపతతివిప్రాసా శూద్రతుల్యోభవేదిహ ॥ — ॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ కీలాలంగోమయంరాజన్ పయోదధిఘృతంచయత్ । నవనీతంతథామస్తు తైలంక్రీత్వాతథామధు । విక్రయేద్యదిమూఢాత్మా పూర్వజోధనసంగ్రహీ । ఏరండతైలమథవాసద్యఃపతతపాతకీ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శ్లో ॥ మధుదుగ్ధంఘృతంమస్తు కీలాలంగోమయందధి । తైలమైరండకంచైవ క్రీత్వావాగృహసంభవం ॥ విక్రీయమాసంబైడాలో ద్విమాసంవాతపోదరః ॥ మాసత్రయేసాచికస్స్యాత్షణ్మాసేశూద్రతాంవ్రజేత్ । మాసేతత్పరాకంచ ద్వితీయేచాంద్రముచ్యతే ॥ తృతీయేశృణురాజేంద్రషణ్మాసేతుషడబ్దకం । అతఃపరంపతత్యత్రద్విజోయోగవ్యవిక్రయీ ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వంగవ్యాతైలమధువిక్రయేప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధోభవతి । తత్ స్త్రీణాంతదర్ధం । * ॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే గోగసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథమధుమాంసవిక్రయప్రా

—*మధుమాంసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ । సౌపర్ణే । శ్లో ॥ మధుమాంసవిహంగానాంమహాద్రవ్యసమాగమే । క్రీత్వాస్వయంద్విజోమోహాత్పశ్చాత్తద్విక్రయేద్యది । రాజ్ఞాదండ్యస్సపాపీయాం చ్చుతంసంన్యాగ్నిచార్యచ ॥ మృత్వానరకమాసాద్య భువిచండాలజన్మవాన్ । — । లైంగే । శ్లో ॥ మాంసంమధువిహంగానాం సూనువృత్తిముపాశ్రితః । మహద్ద్రవ్యంభవేదస్యవిక్రయేభాగ్యవానహం । ఇతిమత్వాద్విజోయస్తుక్రీత్వాతద్విక్రయేత్పునః । మహాపాపమవాప్నోతిరాజాతందండయేచ్చుతం । ఏకాహంవిక్రయేద్యస్తు మధుమాంసద్వయంముదా తప్తకృచ్ఛ్రంచరేదత్రపంచగవ్యమతఃపరం । పంచరాత్రంద్విజోయస్తువిక్రయేత్తద్ద్వయంసకృత్ ।చాంద్రంతస్యవిశుద్ధ్యర్థంపంచగవ్యంచపూర్వవత్

మాసమేకం ద్విజో యస్తు విక్రయేత్పిశితం మధు । రాజ్ఞా సహస్రం దండ్యస్సా ష్షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ తస్యోపనయనం భూయస్స్యాద్విత్రిదానమేవ చ । ద్విజస్త్యజేదిదం కర్మ లోకద్వయవిగర్హితం । తత్ స్త్రీణామేవముక్తం ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవమేవ వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మధుమాంసవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ సాలిగ్రామాదివిక్రయప్రాయశ్చి

—*సాలగ్రామాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ శివపురాణే ॥ శ్లో ॥ ప్రతిమాం లక్షణోపేతాం సాలగ్రామం శివం తథా । చక్రపాణిం చ రాజేంద్ర ద్విజస్సంపాద్య యత్నతః ॥ తదర్చనం పరాకృత్య భుక్తిముక్తిఫలప్రదం । విక్రయేదాత్మభోగార్థం తస్య పాపఫలం శృణు ॥ ఆద్వాదశాబ్దపర్యంతం యమలోకస్సుదారుణః ॥—॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ప్రతిమాం శివలింగం చ చక్రపాణిం ద్విజోత్తమాః ॥ సంపాద్య బహుభిర్యత్నైరకృత్వా తత్తదర్చనం । విక్రయేద్యది పాపాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ॥ ఆద్వాదశాబ్దపర్యంతం తిష్ఠత్యత్ర న సంశయః ॥—॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ సాలగ్రామం శైవలింగం ప్రతిమాం చక్రపాణినః ॥ ద్విజస్సంపాద్య సహసా తత్తత్పూజాపరాయణః । పశ్చాన్నాస్తిక్యభావేన లోకసాదృశ్యగౌరవాత్ ॥ విక్రయేద్యది మూల్యేన స పాపీ నరకం వ్రజేత్ ॥ పశ్చాదుద్భూయ లోకేస్మిన్నాస్తికో భవతి ధ్రువం ॥—॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ లక్ష్మీనృసింహం రామం చ గోపాలం శ్రీధరం తథా । లక్ష్మీనారాయణం చైవ దధివామనమేవ చ ॥ హిరణ్యగర్భమత్స్యాదిమూర్తీః పాపాపహారిణీః ॥ సాలగ్రామశిలారూపాస్తచ్చక్రాంకితా ద్విజః ॥ శివలింగం చక్రపాణిం ప్రతిమాం యది విక్రయేత్ ॥ రామాదివిక్రయే రాజన్ చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం । లక్ష్మీనారాయణే చైవ తథైవ దధివామనే । మహాచాంద్రం ప్రకుర్వీత లక్ష్మీనృహరివిక్రయే ॥ పరాకం దేహశుద్ధ్యర్థం చరేద్విప్రో విచారయన్ । శివే చ స్ఫాటికే చైవ క్రీతే మారకతే ద్విజః । మాసం దీక్షాముపక్రమ్య ప్రాతిస్స్నాత్వా యథావిధి ॥ సూర్యోదయం సమారభ్య యావదస్తంగతో రవిః । తావజ్జపం ప్రకుర్వీత సంఖ్యాయావత్సమాప్యతే ॥ ప్రత్యహం దశసాహస్రం శైవమంత్రం షడక్షరం । ఫలాహారం ప్రకుర్వీత యదా మందాయతే రవిః । సంధ్యాటకం సమాప్యైవ స్థండిలే కేవలే స్వపేత్ ।

పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయయథాపూర్వంసమాచరేత్ । మాసాంతేశుద్ధిమాప్నో తిశివదోషహీనచాన్యథా ॥ ప్రతిమాంచక్రపాణించవిక్రయిత్వాచరేద్విధుం॥ స్త్రీణామేతదర్థం॥ క్షత్రియవిట్ఛూద్రజానాంమహాపాతకప్రాయశ్చిత్తంభ వతి ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేసాలగ్రామాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం॥ * ॥

—*పుష్పవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథపుష్పవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ సుగంధీని పుష్పాణిజాతీకుందముఖాన్యపి । చంపకాశోకపున్నాగం వకుళంకేతకీంతథా। స్వారామసంభవానీహ క్రీత్వావా లాభలోభతః ॥ విక్రయేత్పూర్వజో మోహాన్మహాపాపమవాప్నుయాత్ ॥—॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ చంపకాశోక పున్నాగజాతీకుందముఖాన్యపి । వకుళంకైతకంపుష్పంకరవీరంకురంటకం ॥ ద్విజస్స్వారామభూతానిక్రీత్వాపుష్పాణిలాభతః । విక్రయేద్యదిపాపాత్మా కాలసూత్రమవాప్నుయాత్ । ఏకవారేపరాకస్స్యాద్ దభ్యాసేచాంద్రము చ్యతే । స్వారామసంభవపుష్పవిక్రయేత్వేవంప్రాయశ్చిత్తం । క్రీత్వావిక్ర యేద్విగుణం । యాచిత్వా - ముషిత్వా - విక్రయేత్రిగుణం । తులసీమరువబి ల్వపత్రాదివిక్రయేప్రత్యహంపరాకః ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వంపతితఏవ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే పుష్పవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥అథరత్నాదివిక్రయ

—*రత్నాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ మౌక్తికంపుష్యరాగంచ పద్మరా గంప్రవాళకం । గోమేధికంమహారత్నం రత్నంగారుత్మతంతథా ॥ ఇంద్రనీ లంచవజ్రంచ నవధారత్నమీరితం ॥ ఏతానిబహుధామూల్యే స్సంపాద్యా స్యసముద్భవః ॥ విక్రయేదర్థలోభేన రత్నదోషహీనిగద్యతే । — ॥ పరా శరః ॥ శ్లో ॥ మౌక్తికంపద్మరాగంచ పుష్యరాగంప్రవాళకం । గోమేధికం మహారత్నం వజ్రంగారుత్మతంతథా॥ ఇంద్రనీలమితిప్రోక్తంనవధారత్నము త్తమం। ద్విజస్సంపాద్యవసుభిర్ముషిత్వావానరాధిప । విక్రయేద్యదిపాపా త్మాసగచ్ఛేద్యమయాతనాం । స్తైయంకృత్వాద్విజోయస్తు విక్రయేదేకవార కం । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంషడబ్దంకృచ్ఛ్రమీరితం । తస్యోపనయనంభూయ స్తైయదోషోపశాంతయే । అమూల్యరత్నవిక్రయేతద్ద్విగుణం । సాధారణర

త్నానాంక్రీత్వా విక్రయేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥
అమూల్యరత్నజాతీనాంషడబ్దంవిక్రయేస్మృతం। రత్నేసాధారణేరాజన్ తప్త
కృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ స్తేయప్రాయశ్చిత్తముక్తరీత్యాకృత్వాపునరుపయ
నానంతరం షడబ్దకృచ్ఛ్రంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ రత్నే సాధారణేతప్తకృ
చ్ఛ్రం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేరత్నవిక్రయప్రా

—*రుద్రాక్షవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథరుద్రాక్షవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥
శ్లో ॥ దశవాపూర్వజో రాజన్ రుద్రాక్షాన్ శతమేవవా ॥సహస్రందశసాహ
స్రంసంపాద్యబహుయత్నతః ॥ తతోలోభాతురఃపశ్చాద్విక్రయేద్యదిధర్మ
తః ॥తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి త్రిఃపరిక్రమణాద్భువః ॥ అథవాకార్ష్మకా
గ్రేతు ప్రత్యహంస్నానమాచరేత్ ॥ మాసేనైవవిశుద్ధస్స్యాదన్యథాపతి
తోభవేత్ ॥ ఏతత్సహస్రరుద్రాక్షవిక్రయవిషయం । అతఊర్ధ్వగ్మృతుమా
త్రేణ శుద్ధ్యతీత్యర్థః। ఏవంపద్మాక్షభద్రాక్షవిక్రయేప్రాయశ్చిత్తంవివేచ
నీయం। పుత్రజీవివిక్రయేప్రాజాపత్యమాత్రం ॥ * । ఇతిహేమాద్రివిరచితే
రుద్రాక్షవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథసువర్ణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమా

—*సువర్ణవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ విష్ణుపురాణే ॥ శ్లో ॥ అష్టాపదంసువర్ణంచాప్యుతసాధారణంచవా ॥
వణిగ్భావంద్విజోధృత్వావిక్రయేత్ప్రత్యహంముదా ।తస్యాన్యానిష్కృతిర్నా
స్తిస్తేయినఃపాపసంకటాత్ ॥ అష్టసులోహేషుశోధితంయత్సువర్ణంఖాది
రాంగారవద్భాతితదష్టాపదం । తత్సువర్ణంమధ్యమం సాధారణం । రూప
కాదికమధమం ; ఏతేషాంవిక్రయేవిప్రస్తేయీభవతి । సువర్ణాదిప్రమాణం
సువర్ణస్తేయప్రకరణేఽభిహితం ॥ — ॥ కాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥ ద్విజో
మాసంసువర్ణేన వర్తయేత్క్రయవిక్రయైః ॥ సువర్ణఘాతీవిజ్ఞేయస్సర్వ
ధర్మబహిష్కృతః । ఋతుత్రయేప్రవర్తేత సోఘుర్శాలఇతీరితః ॥ వత్సరం
యదివర్తేత సువర్ణస్తేయఉచ్యతే ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ద్విజస్యా
ష్టాపదేశుద్ధిర్మాసంచాంద్రాయణవ్రతాత్ ॥ సాధారణసువర్ణేతుప్రాజా
పత్యంసమాచరేత్ ॥ రూపకేవ్యవహారేతుతప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం । ఏతన్మాసా

ద్విజాతీనాం ప్రాయశ్చిత్తం నిరూపితం। సంవత్సరంచరేద్యస్తుసువర్ణస్తేయి నస్సమః ॥సంవత్సరాదూర్ధ్వంస్తేయప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నమాసల్పం ॥*॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సువర్ణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥

—*రజతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథరజతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పళనిష్కంసమారభ్యాశతనిష్కాంతమాదరాత్ । వణిగ్భావముపాగమ్యవిక్రయేద్రజతంద్విజః। స్వర్ణస్తేయసమంపాపమవాప్నోతినరాధిప ॥ —॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ శతనిష్కంసహస్రంవా ద్విజఃక్రీత్వాప్రవర్తతే। తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి స్వర్ణస్తేయసమాదిహ । మాసంవాఋతుమాత్రంవా వర్తయేద్రజతకర్మణా। ప్రాజాపత్యంచతప్తంచ చాంద్రాయణమనుక్రమాత్ । మాసంరజతవ్యవహారేప్రాజాపత్యంప్రాయశ్చిత్తం। మాసద్వయేతప్తం ॥ సంవత్సరాదర్వాక్చాంద్రం । సంవత్సరాదూర్ధ్వంసువర్ణస్తేయిప్రాయశ్చిత్తంచరేత్ ॥*॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజతవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ తామ్రకాం

—*తామ్రకాంస్యాద విక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ పరాశరః । శ్లో ॥తామ్రంకాంస్యంద్విజఃక్రీత్వాత్రపుపిత్తళకంతథా । తానిపశ్చాద్విక్రయిత్వా మాసంవాఋతుమేవవా । నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన । —॥ దేవస్వామీ॥ శ్లో॥ తామ్రంకాంస్యంపిత్తళకంత్రపుక్రీత్వాద్విజాధమః ॥ పలాదిదశపర్యంతం విక్రయేద్యదిపాపధీః ॥ నతస్యపునరావృత్తిస్తామ్రఘాతీభవేన్నవి ॥ ప్రాజాపత్యంశతపలే చాంద్రంచైవతతఃపరం। తాంస్యేతత్తథైవవిజ్ఞేయంప్రాయశ్చిత్తంవిశారదైః ॥ త్రపుపిత్తళయోశ్చైవప్రాజాపత్యంతువత్సరే ॥ తామ్రవిక్రయేకాంస్యవిక్రయేచప్రాజాపత్యంసంవత్సరాత్ప్రాగ్విదితవ్యం।అత ఊర్ధ్వంరజతస్తేయప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్ ॥ త్రపుపిత్తళవదయోవిక్రయే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తామ్రకాంస్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథశస్త్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥

—*శస్త్రాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ ఖడ్గంకుంతంధనుర్బాణం ఖేటంక్రీత్వాద్విజాధమః ॥ విక్రయేద్యది

తాం పశ్చాద్రౌరవం నరకం వ్రజేత్ । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి జన్మనః కారుకోద్భవాత్ ॥ పశ్చాత్తాపముపాప్యాథ యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాత్మనః ॥ ప్రాజాపత్యంద్వయం చైవ షణ్మాసే వత్సరే స్మృతం । తతస్సంవత్సరాదూర్ధ్వం కారుకస్యన మోక్షభవేత్ । — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ ధనుఃకుంతం చఖడ్గం చఖేటకం వా ద్విజాధమః॥క్రీత్వా విక్రీయ చేత్తేన యుగలోకో న హియతే ॥ యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధి రుదితా మనునాధర్మశాసినా । ప్రాజాపత్యం తుషణ్మాసేత ద్ద్వయం వత్సరే స్మృతం।తతఃపరం కారుకస్స్యాత్ప్రాయశ్చిత్తం నిరర్థకం॥*॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శస్త్రాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం।*॥ అథగృహోపకరణవిక్రయప్రాయశ్చి

—*గృహోపకరణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ ఉలూఖలం చముసలం దృషదం చోపలం తథా। పీఠం కుండలినీం చైవ తథా సమ్మార్జనీమపి ॥ తుషం కాష్ఠం చ కారీషం గోమయం శూర్పమేవ వా । విక్రయిత్వా ద్విజో మోహాద్వృషలో కమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ తుషం కాష్ఠం చ కారీషం గోమయం శూర్పమేవ వా। సమ్మార్జనీం తథా పీఠం వేణుపాత్రం బృహత్ఫలం। ఉలూఖలం చముసలం దృషదం చోపలం తథా । పూర్వజో యది విక్రీయాత ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । అబ్దైచాంద్రం తథాశుద్ధిర్నాన్యథాశుద్ధిరీరితా ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గృహోపకరణవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథకస్తూర్యాదివిక్రయ

—*కస్తూర్యాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ కస్తూరీం కుంకుమం గంధం కర్పూరం నాగకేసరం । గోరోచనం గంధదారు ముశీరం ముస్తకం తథా । సంపాద్య పూర్వజో యస్తు విక్రయేత్సహి పాపభాక్ ॥ మహాంతం నరకం గత్వా జాయతే గంధమూషకః ॥ — ॥ జాతుకర్ణిః ॥ శ్లో ॥ గోరోచనం గంధదారు ముశీరం ముస్తకం తథా । కస్తూరీం కుంకుమం గంధం కర్పూరం నాగకేసరం। విక్రయేత్పూర్వజః పాపీస్స్వధర్మమనువర్తయన్ ।అనుభూయ మహాదుఃఖం జాయతే గంధమూషకః ॥ తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం పరాకం వత్సరే స్మృతం॥ తప్తం తతఃపరం జ్ఞేయ మేతత్కృత్వా విశుద్ధ్యతి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కస్తూర్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథవస్త్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్త

—*వస్త్రవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ కంబళంపట్టవస్త్రంచ కౌశేయంచిత్రవస్త్రకం ॥ సూక్ష్మతంతుకృతంవాసో విక్రయేత్పూర్వజఃక్రమాత్ ॥ — ॥ హారీతః ॥ శ్లో కంబళంపట్టవస్త్రంచ సూక్ష్మతంతుకృతంతథా । చిత్రవస్త్రంచకౌశేయం విక్రయేద్యదిలోభతః ॥ ద్రవ్యాధిక్యేతుచాంద్రంస్యాద్వత్సరేతద్ద్వయంభవేత్ ॥ ద్రవ్యహీనేపరాకంస్యాత్సూక్ష్మమూల్యేతుయావకం । సర్వత్రసంవత్సరాత్ప్రాగేవప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం । అతఊర్ధ్వంద్విరావృత్తిః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే వస్త్రవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథధర్మవిక్రయప్రా

—*ధర్మవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ యమః ॥ శ్లో ॥ స్నానాదినిత్యకర్మాణిఇష్టాపూర్తాదికానిచ ॥ తటాకారామకాసారనిర్మాణాదీనితాన్యపి ॥ కాశీక్షేత్రాదికానిహ తేషాంయోవిక్రయంచరేత్ ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ కాశీయాత్రాతటాకాదివననిర్మాణమేవచ । స్నానాదినిత్యకర్మాణిఇష్టాపూర్తాదికానిచ ॥ ఉపోషణవ్రతాదీనిశ్రౌతస్మార్తాదకానిచ ॥ ఏతేషాంవిక్రయంకృత్వామాఘస్నానపురస్సరం । సవిప్రోనరకంయాతిపునరావృత్తిదుర్లభం । యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధింపశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ చాంద్రాయణత్రయంకృత్వాపునస్సంస్కారకృత్తథా । పంచగవ్యంతతఃపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతినైష్ఠికీం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మవిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథశ్రుతిస్మృత్యాదివి

—*శ్రుతిస్మృత్యాదివిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్రయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ శ్రుతింస్మృతింధర్మశాస్త్రం పురాణంజ్యోతిషంతథా । వైద్యంకావ్యంనాటకంచ ప్రబంధంస్వకృతంద్విజః । విక్రయేద్యదిపాపాత్మాపుస్తకంఫలకంచవా ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా జాయతేసనిరక్షరః । — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ వైద్యంకావ్యంనాటకంచ ప్రబంధంస్వకృతంద్విజః । శ్రుతింస్మృతింధర్మశాస్త్రంపురాణంజ్యోతిషంతథా ॥ పుస్తకంఫలకంవాపి తత్సాధనమథాపివా । విక్రయేద్యదిలోభాత్తోమహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ పునర్భూవముపాగమ్య వేదశాస్త్రవిహీనవాన్ ॥ యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధింపశ్చాత్తాపపరాయణః ॥ చాంద్రాయణంపరాకంచకృత్వా

శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ ఏతత్సకృదాచరణవిషయం ।అభ్యాసేద్విగుణం॥*॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితే శ్రుతిస్మృత్యాదివిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథనా

—*నామవిక్రయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మవిక్రయప్రాయశ్చిత్త మాహ ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ఆత్మనశ్చసుతస్యాపిదా
రాణాంభ్రాతురేవచ ॥ మాతుఃపితుర్వారాజేంద్రనామధేయంమహత్తరం।
విక్రయిత్వాద్విజో మోహాత్ తస్మైధనదాయినే ॥ ధనశబ్దఃక్షేత్రధాన్య
పశ్వారామాద్యుపలక్షణం । ఏతేషాంమధ్యేయద్వాతద్వాగృహీత్వాపూ
ర్వోక్తానాంసుతాదీనాంనామధేయంవిక్రయిత్వావిప్రోజీవేద్యది ॥ తదాసమ
మహాపాతకితుల్యఇత్యర్థః ॥ — ॥తదేవాహ।కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ మా
తుఃపితుఃస్వసుర్వాపిఆత్మనశ్చసుతస్యవా।దారాణాంనామధేయంచవిక్రయి
త్వాధనంబహు ॥ ఆదాయజీవేద్యోవిప్రస్సద్యఃపతితోభవేత్ ॥ తేనయా
నీహకర్మాణికృతానిమనుజాధిప । తానిసర్వాణికర్మాణి ధనదంప్రవిశంత్య
హో । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి కాయకృచ్ఛ్రశతాదిహ । పునస్సంస్కార
పూతాత్మాశుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । కాయకృచ్ఛ్రశతంకృత్వా పునస్సం
స్కారానంతరం శుద్ధోభవతి ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే నామవిక్రయ
ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథనానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్త మాహ ॥ దేవలః

—*నానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ కటకంభూషణంకాచాంతులాంస్థూణంచవైణవం । భాండానిచక
రండానిసిందూరంకజ్జళంతథా ॥ కంచుకంగంధపాత్రాణిసుధాంభూతించచం
దనం। ఏవంముఖానిద్రవ్యాణిక్రీత్వావైస్వకృతానివా । విక్రయేద్యదిలోభే
న సవిప్రోనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ భూషణంకటకంకాంచీం
సిందూరంకజ్జళంతథా । కంచుకంగంధపాత్రాణిసుధాంభూతించచందనం।
భాండానిరజ్జుదారూణి స్వగృహోత్థానివైద్విజః । విక్రయిత్వాతదాదోష
మవాప్యనపునర్భవః ॥ పరాకంయావకంకృచ్ఛ్రంకృత్వాశుద్ధిమవాప్ను
యాత్ । సంవత్సరాదూర్ధ్వంద్విగుణముక్తం । స్త్రీణాంతదర్ధం ॥ * ॥
ఇతిహేమాద్రౌనానావస్తువిక్రయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిర
చితేధర్మశాస్త్రప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయేసంకలీకరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥

—*మలినీకరణేషు నిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథమలినీకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥సువర్ణరజతతామ్రకాంస్యత్రపుపిత్తలహరణప్రాయశ్చిత్తంస్వర్ణస్తేయప్రకరణేభిహితం తత్త్రైవావంచ ॥ — ॥ అథనిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గార్గ్యః ॥ శ్లో ॥ నిక్షేపంస్వగృహేక్షిప్తం పరకీయంవనాంతరే । దేవాలాయేబహిర్దేశేస్థాపితంయత్రకుత్రవా । బ్రాహ్మణోద్రవ్యలోభేన హ్యంజనాదిభిరౌషధైః ॥ హృత్వానరకమాప్నోతియావదాభూతసంప్లవం । తేనపిప్రియదాజీవేద్దేవర్షిపితృకార్యకృత్ ॥ సర్వంనిక్షేపదాతుశ్చ సంతతిశ్చనసంశయః॥—॥నిక్షేపప్రమాణమాహ ॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ రూపకాణాంపినవకంనిష్కద్వయముదాహృతం । నిష్కద్వయంవరాహస్స్యాత్తత్సువర్ణంతచ్చతుష్టయం ॥ పలంసువర్ణాశ్చత్వారోవారస్స్యాత్తచ్చతుష్టయం । తచ్చత్వారింశత్తుభారస్స్యాద్వణిజాంభారముద్వహః ॥ భారద్వయంమహాసూతిస్తద్ద్వయంనిఖనంస్మృతం ॥ తచ్చత్వారిమహారాజనిక్షేపఃపరికీర్తితః । నిక్షేపంతంద్విజోహృత్వాతత్క్షణాత్పతితోభవేత్ । తత్పత్నీచతదాత్మానో మాతరఃపితరస్తథా । సర్వేతత్సంతతిర్జ్ఞేయాయేననిక్షేపితఃక్షితౌ । పునఃప్రత్యర్పయేత్తస్మైనతేనసహిదోషభాక్ ॥సగ్వాభావేతురాజ్ఞైవా దత్వాదోషైర్నలిప్యతే । అగ్నౌదగ్ధంజలేమగ్నం భూమౌనిపతితంచయత్ । తత్పూర్వంపరలోకాయద్యాతేనష్టంవినశ్యతి॥ నిక్షేపహరణేవిప్రః పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ పునర్దత్వాతదాతస్మైసవిప్రశ్చాంద్రమాచరేత్। అథాపితస్యహరణేచాంద్రాయణచతుష్టయం । తస్యోపనయనంభూయః పంచగవ్యమనంతరం ॥ ద్విజశ్శుద్ధోభవేదేవమన్యథాపాతకీభవేత్ । తదర్ధంరజతనిక్షేపే తామ్రకాంస్యేతదర్ధకం । త్రపుపిత్తళయోఃపాదంచరేత్కృచ్ఛ్రంయథాక్రమం । రాజానిక్షేపహారీస్యాద్బ్రాహ్మణాద్ద్విగుణంచరేత్ । వైశ్యస్తురాజవత్కుర్యాచ్ఛూద్రోమాసల్యమర్హతి । తత్తత్స్త్రీణాంతదర్ధప్రమాణేనప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం। తామ్రకాంస్యాదినిక్షేపహరణేరజతనిక్షేపప్రాయశ్చిత్తార్థం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే నిక్షేపహరణప్రాయశ్చిత్తం॥*॥

—*ధేనుహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథధేనుహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । శ్లో ॥ ధేనుంద్విజోవారాజావాపరకీ

యాంయదాహరేత్ । గోహంతాసహివిజ్ఞేయో రాజాగోసవమాచరేత్ ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ ముఖజోబాహుజోవాపి హ్యూరుజఃపాదజోపివా ॥ నారీవాయదిమోహేన పారకీంధేనుమాహరేత్ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ పారకీంబ్రాహ్మణోధేనుం హరేద్బాహుజఏవవా ॥ గోహంతాసహివిజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ — ॥ నారదీయే । శ్లో ॥ కపిలాంసూయమానాంగాం హోమధేనుమథాపివా । విప్రోవారాజతనయో వణిగ్వాపాదజోపివా । హృత్వానరకమాప్నోతి రోగీస్యాత్పూర్వవత్తదా । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తం కపిలాహరణేద్విజే ॥ చాంద్రంతుసూయమానాయాం హోమధేనౌషడబ్దకం । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రరూపం షడబ్దమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞస్తద్ద్విగుణంప్రోక్తమూరుజేతత్త్రయంస్మృతం ॥ పాదజేహస్తవిచ్ఛేదో నారీణామర్ధముచ్యతే ।విప్రాంగనాయావిప్రప్రాయశ్చిత్తార్ధం । ఇతరాంగనానాం తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్ధం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గోహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథవత్సహరణప్రాయశ్చిత్త

—*వత్సహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వజోహరతేవత్సం పారక్యంగోతనూద్భవం। మృత్వానరకమాసాద్య చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో పారక్యంధేనుజంవిప్రః పౌగండకమథాహరేత్ ॥ మహాంతంనరకంగత్వా జాయతే సజనంగమః । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ పౌగండాత్పూర్వపర్యంతం హృత్వావైచాంద్రభక్షణం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథావత్సహారకః । రాజవైశ్యస్త్రీశూద్రాణాం వత్సహరణేపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంవివేచనీయం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే వత్సహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథానడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥

—*అనడుద్ధరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ యోహరేత్పారకంవిప్రో బలీవర్దంవిదన్నపి । సగత్వానరకంఘోరం జాయతేపూర్వవత్తదా ॥ — ॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ యోహరేత్పారకం విప్రో బలీవర్దంకృషీవలః ॥ యువానంబాలకంవాపి మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ చిరంతత్రైవసంవిశ్య దివాకీర్త్యోఽభవేద్భువి। తస్యాన్యానిష్కృతిర్నా

స్తి తప్తకృచ్ఛ్రద్వయాన్వితే ॥ —— ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ విప్రో యః పారకం రాజన్ బలీవర్దంతృషాతురః । యువానంవనమధ్యేవా రాజన్క్రాభేమహా భయె । హరేత్సనరకంభుక్త్వా భవేద్భ్రమాజనంగమః । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రద్వయంస్మృతం ।పాగండెకృచ్ఛ్రమాత్రంస్యాద్బాలేర్థం మునిభిస్మృతం । తన్నారీణాంతదర్ధంస్యాత్బాహుజానాంద్విజాతివత్ ॥ ఊరుజస్యక్షత్రియవత్ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం సర్వత్రపాదజస్యానడుద్ధరణే రాజ్ఞాశిక్షాకారయితవ్యా । రాజాపితద్విచార్యానడుద్ధరణేహస్తచ్ఛేదంపౌగండెంగుళిద్వయచ్ఛేదం బాలవత్సహరణెంగుళిమాత్రచ్ఛేదంచకారయేత్ ॥ విప్రశ్చేత్తత్ద్వస్తుదాపయిత్వాతందశరూపకేణదండ్యాత్ ॥తదాహమనుః॥ శ్లో ॥ బలీవర్దేకరచ్ఛేదః పౌగండెచాంగుళిద్వయం । అంగుళింబాలహరణే దాపయిత్వాపునశ్చతాన్ । దశరూపకదండెన విప్రోదండ్యశ్చతెన్వై । రాజానమూరుజంవాపి తదర్ధేనవిచారయన్నితి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితెఽనడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథమహిషీహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ।

—*మహిషీహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కణ్వః ॥ శ్లో ॥ మహిషీమాస్యజోలోభాత్పారకీంపాపవత్సలః ॥ హరేత్సగత్వానరకం పునశ్చండాలజన్మవాన్ ॥ —— ॥ దేవస్వామీ । శ్లో ॥యోహరేన్మహిషీం విప్రః పరకీయాం ధనాతురః ॥ సగత్వానరకంఘోరం చండాలోభువిజాయతే ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి గురుచాంద్రాయణాదృతే॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ శ్లో ॥ యోహరేన్మహిషీం విప్రస్సవత్సాం క్షీరవర్ధినీం । అరణ్యేవాగృహేవాస నరకంయాతిదారుణం । చండాలజన్మసంప్రాప్యతిష్ఠత్యాచంద్రతారకం । తస్యైవనిష్కృతిరియం గురుచాంద్రాయణంస్మృతం । పునర్దత్వాసపాపీయాన్వపనంచాంద్రభక్షణం । వపనం కృత్వాచాంద్రాయణంకుర్యాదిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ రాజాతుమహిషీంహృత్వా తూరుజఃపాదజోపివా। పునర్దత్వాచరేచ్చాంద్రమన్యథాతప్తమాచరేత్ ।ఊరుజస్యపరాకస్స్యాత్పాదజోయావకంచరేత్ । సర్వత్రపునర్దత్వా ఏకాహముపోష్యపంచగవ్యం పీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి।తత్తత్ స్త్రీణాంతత్తదర్ధం యోజనీయం । పాదజస్యసర్వత్రజంతుస్తేయెహస్తచ్ఛేదాదికం యోజనీ

యం ।*॥ ఇతిమహిషీహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ *॥అథమహిషహరణప్రాయ

—*మహిషహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ ॥ కార్ష్ణే ॥ శ్లో ॥ మహిషంయోద్విజోలోభా త్పారక్యంకృషి కర్మణః । హరేత్సగత్వా నరకం పూర్వవజ్జాయతేభువి ॥ — ॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ పారక్యంమహిషంహృత్వావిప్రఃకృష్యర్థమాదరాత్ ॥ తస్యైవనరకేవాసస్తథాచండాల జన్మతా ॥ — ॥ కాశ్యపః ॥ శ్లో ॥ కృష్యర్థంభారవాహార్థం యోవిప్రోమహిషంహరేత్ । యమలోకముపాగమ్య పశ్చాచ్చండాలతాంవ్రజేత్ । వత్సప్రౌఢతరుణ మహిషహరణే అనడుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్ । రాజ్ఞాదండశ్చవర్ణాది వివేకేనయోజనీయః ॥*॥ఇతిహేమాద్రివిరచితేమహిషహరణప్రాయశ్చిత్తం॥*

—*గజహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథగజహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ విప్రోగజంహరేత్సంగదోషాత్పారక్యమాదరాత్ ॥ నవవర్షంభవేద్రక్షః పిశాచోనిర్జనేవనే॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోగజహారీస్యా త్పరబోధాన్మలిమ్లుచైః ॥ నవవర్షంమహారణ్యే పిశాచోభవతిధ్రువం । — ॥ కణ్వః ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞోవణిక్పతేర్వాపి సంగదోషాన్మలిమ్లుచః ॥ హరేద్విప్రోయదిగజం సపిశాచత్వమాప్నుయాత్ ॥ బాలేచాంద్రంమహాచాంద్రం ప్రౌఢేమదశంకితే ॥ చాంద్రాయణత్రయంకుర్యాన్మౌంజీబంధంవిధానతః ॥ పునస్సంస్కారమిత్యర్థః । శ్లో ॥ తంగజంస్వామినేదత్వా తతశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥ రాజ్ఞాశిక్షాప్రకర్తవ్యా చోరేభ్యఃపాపభీరుణా । బాలేప్రౌఢకేచైవ శతనిష్కేణదండయేత్ । అశక్తౌరూపకశతం సహస్రంమదహస్తిని ॥ జీవనంతస్యగృహ్ణీయాదత్యశక్తోద్విజోయది। విప్రప్రాయశ్చిత్తవద్రాజ్ఞాం । ఊరుజానాంద్విగుణం । దండశ్చశూద్రస్యహస్తాదిచ్ఛేదః పూర్వవత్కర్తవ్యః స్త్రీణాంగజహరణాసంభవాత్ప్రాయశ్చిత్తమపినోక్తం ॥ — ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గజస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥ అథాశ్వస్తేయప్రాయశ్చి

—*అశ్వస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉత్తమాశ్వంద్విజోహృత్వా పారక్యంతరుణం

ముదా । యమలోకముపాగమ్య భవేత్పంగుర్భువస్థలే ॥ — ॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ ఉత్తమాశ్వంజాతమాత్రం బడబాంబాలికామపి ॥ యోవిప్రస్సంగదోషేణ హరేన్నరకమశ్నుతే । పునర్భవేన్మహాపాపీ పంగుస్సర్వాంగసంధిషు । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి ద్వివారంచాంద్రభక్షణాత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ బడబాంజాతమాత్రంవా రాజయోగ్యంహయం ద్విజః ॥ అరణ్యేవాజిశాలాయాం చౌర్యబుద్ధ్యాజనైస్సహ । హృత్వానరకమాసాద్య భవేత్పంగుర్భువస్థలే । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రోక్తంచాంద్రద్వయంద్విజైః॥శిక్షాతురాజ్ఞాకర్తవ్యా పూర్వవజ్జాతిభేదతః ॥ భూభుగాదీనామశ్వహరణేవిప్రప్రాయశ్చిత్తంద్విగుణం ॥దండంచరాజాకుర్యాజ్జాతిభేదేన ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేఅశ్వస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథో

—*ఉష్ట్రస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ష్ట్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ । వామనః ॥ శ్లో ॥ క్రమేళకం హరేద్యస్తు విప్రోరాజధనాతురః । నరకంససమాసాద్యజాయతే వక్రజానుకః ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞఃపరేషా ముష్ట్రంయో హరేద్విప్రోధనాతురః ॥ సపవనరకంగత్వా వక్రజంఘోభవేద్భువి ॥ — ॥ రాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ అరణ్యేరాజసదనే విప్రోహృత్వాక్రమేళకం । నతస్యపునరావృత్తిర్నరకాద్దీర్ఘజంఘకః ॥ భువంప్రాప్య భవేదితిశేషః ॥ శ్లో ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తంమహాపాతకనాశనం । బాల్యేపౌగండకేతప్తం కౌమారేచాంద్రముచ్యతే । రాజ్ఞాశిక్షాప్రకర్తవ్యా పూర్వవద్వర్ణభేదతః । ప్రాయశ్చిత్తమపి పూర్వవద్వేదితవ్యం । * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథఖరస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥

—*ఖరస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మోహాహరేతఖరంవిప్రః పారక్యంధనకామ్యయా । సంగదోషాత్స్వయం వాపి మృగచండాలమాదరాత్ । యమలోకముపాగమ్య హీనజాతిర్భవేద్భువి । మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఖరంహృత్వా ద్విజోమోహాత్పారక్యంగృహమధ్యతః ॥ వనేవాసంగదోషేణ నరకంయాతిదారుణం । హీనజాతిర్భవేత్పశ్చాన్నిష్కృతిఃకథితోత్తమైః । బాలేపౌగండకేరాజా కాయకృచ్ఛ్రంసమా

చరేత్ । తరుణేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యా త్తస్యపాపవిశుద్ధయె ॥ రాజ్ఞాదండ్యస్స పాపీయాన్ దాపయిత్వా పునఃఖరం । విప్రేతు దశరూప్యంస్యాద్రాజ్ఞేవింశతిమేవచ ॥ ఊరుజేపితథాప్రోక్తం పాదజేహస్తఖండనం । తత్తత్ స్త్రీణామేవమర్ధక్రమేణయోజనీయం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఖరహరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాజబస్తహరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండే

— * అజబస్తస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యః ॥ — ॥ శ్లో ॥ అజంబస్తం ద్విజోహృత్వా పారక్యం మదగర్వితః। మహతీం యాతనాం భుక్త్వా భవేత్సూనుర్భువస్థలె ॥ — ॥ జాతూకర్ణ్యః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోమదగర్వేణ పారక్యం బస్తమేషకం । హృత్వేతి శేషః ॥ తీవ్రాంచయాతనాంభుక్త్వా హింసకోజాయతేభువి ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ అజంబస్తంగృహేరణ్యే పారక్యం గర్వితోద్విజః । ముషిత్వా నరకం గత్వా హింసకోభువిజాయతె ॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । స్త్రీణామర్ధంతతోరాజ్ఞాంవిప్రవత్పర్వమీరితం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితె అజబస్తహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథారణ్యామృగహరణప్రాయశ్చిత్తమా

— * ఆరణ్యకమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

హ ॥—॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వ్యాఘ్రంవరాహంభల్లూకమేణీంకృష్ణమృగంతథా। రాజ్ఞాంక్రీడార్థమానీతం హృత్వావిప్రః కథంభవేత్ । ప్రాజాపత్యం దుష్టమృగె హరిణ్యాంతప్తముచ్యతె ॥ చాంద్రంకృష్ణమృగేప్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ — ॥ బోధాయనః ॥ — ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞః క్రీడార్థమానీతా నారణ్యాన్ దుష్టచారిణః । వ్యాఘ్రంవరాహంభల్లూకమేణీంకృష్ణమృగంద్విజః ॥ హృత్వానరకమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తేనశుధ్యతి । వ్యాఘ్రేవరాహే భల్లూకె ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ హరిణ్యాం తప్తకృచ్ఛ్రంస్యాచ్చాంద్రం కృష్ణమృగెద్విజః। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరీరితా ॥ గవయె శరభే ఖడ్గెప్రాజాపత్యంహి పూర్వవత్ ॥ రాజ్ఞాం స్తేయేప్రకర్తవ్య మేవమేవవిశుద్ధయె ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ఆరణ్యదుష్టమృగహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * అథ గ్రామ్య పక్షిమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । — ॥ దేవ

— * గ్రామ్యపక్షిమృగహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

లః ॥ శ్లో ॥ మయూరంసారసంచైవ కపోతంజాలపాదకం । శుకంచాషం బలాకంచ శింశుమారంచకచ్ఛపం । ఏతేష్వన్యతమంహృత్వా ద్వాదశాహమభోజనం । — ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥టిట్టిభంచక్రవాకంచహంసంకారండవంతథా ॥ శుకంచాషంబలాకంచ శింశుమారంచకచ్ఛపం ॥ మయూరంసారసంచైవ కపోతంజాలపాదకం । ఏతేష్వన్యతమంహృత్వా ద్వాదశాహమభోజనం ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ మకరంనకులం కాకం వరాహం మూషకంతథా । మార్జారంనకులంసర్పం భారద్వాజంకపింతథా ॥ డేరికాంచటకంశ్వానం హృత్వావైకుక్కుటంతథా ॥ సౌపర్ణగృధ్రశ్యేనాంశ్చ శివాంకంకంసృగాలకం॥కృచ్ఛ్రార్ధమాచరేద్విద్వాన్జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేత్ । పల్లీంచసరటంరక్తపుచ్ఛకంబహుపాదకం । జ్ఞాత్వాహృత్వాద్విజః కుర్యాద్ద్వాదశాహమభోజనం ।అజ్ఞానాద్ధింసయన్హృత్వా షడాత్రంస్యాదభోజనం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గ్రామ్యమృగహరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ భూమిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥

—*భూమిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్వదత్తాంపరదత్తాంవాయోహరేతవసుంధరాం । షష్టింవర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాంజాయతేకృమిః ॥ ఏకైవభగినీలోకేసర్వేషామేవభూభుజాం । న భోజ్యానకరగ్రాహ్యా విప్రదత్తావసుంధరా ॥ కరగ్రాహ్యేతితస్యాముత్పన్నధనాహరణం ॥ — ॥ దేవస్వామీ ॥ శ్లో ॥ గ్రామంవాక్షేత్రమాత్రంవాకేదారంభూమిమేవవా । విప్రాధీనంహరేద్రాజా యమలోకముపాగతః॥ పశ్చాద్భువముపాగమ్య కృమిరాశిర్భవేన్మలే ॥ — ॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ క్షేత్రంగ్రామంతటాకంవా వనంకేదారమేవవా । భూమింవావిప్రదత్తాంయోరాజావాప్రభుమాత్రకః । హరేత్సనరకంప్రాప్య కీటస్స్యాన్మలమధ్యతః ॥ తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టామహాపాతకశోధినీ । క్షేత్రంహృత్వాషడబ్దంస్యాద్గ్రామేచాంద్రాయణంస్మృతం ।తటాకేతద్ద్వయంప్రోక్తం వనేచైవతథాచరేత్ । కేదారేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాద్భూమ్యాంచాంద్రత్రయం స్మృతం ।- ఏతదేకవారవిషయం । బహువారేతద్ద్విగుణం। ప్రత్యబ్దఫలస్వీక

రణేబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమర్హతీతి ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే భూహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథస్వదత్తాపహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

—*స్వదత్తాపహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దేవలః ॥ శ్లో ॥ భూమింక్షేత్రంధనంధాన్యం వస్త్రంకన్యాంవిభూషణం। సాలగ్రామంచలింగంచ గృహంశయ్యాంమహోన్నతిం । పూర్వందత్త్వా ద్విజేభ్యశ్చపశ్చాల్లోభపరాయణః ॥ స్వయంహృత్వామహద్ఘోరం రౌరవంనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సాలగ్రామంచలింగంచ ధేనుంశయ్యాంమహోన్నతిం । భూమింక్షేత్రంధనంధాన్యం వస్త్రంకన్యాంవిభూషణం ॥ మహిషీంవాగృహంవాపి హ్యనడ్వాహంద్విజాతయే ॥ పుణ్యకాలేస్వయందత్త్వా పశ్చాద్యదితదాహరేత్ । రౌరవంనరకంఘోరం సయాతిసుమహాభయం । తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా మహాపాతకనాశినీ । పునర్దత్త్వాథతద్వస్తుపశ్చాత్తాపపరాయణః ॥ ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిమానవః । అదత్త్వాతానివస్తూనిభుక్త్వాయదిసపాపధీః । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తమథవాభూపరిక్రమః ॥ భూపతిర్విప్రవతుర్థ్యాద్ద్విగుణంశుద్ధిహేతవే ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే స్వదత్తాపహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథరత్నహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ ము

—*రత్నహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్తాప్రవాళంవైడూర్యం వజ్రంనీలంతథైవచ । పద్మరాగంమరకతం పుష్యరాగమతఃపరం। ఏతానిరత్నజాతాని విప్రాయదిముష్ణేద్బలాత్ ॥ ప్రత్యక్షంవాథచౌర్యాద్వాసపాపీనరకంవ్రజేత్ । పశ్చాద్భువముపాగమ్యకురూపీజాయతేతదా । — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ మౌక్తికంపుష్యరాగంచ వజ్రంవైడూర్యమేవచ। ప్రవాళంపద్మరాగంచ గారుత్మతమతఃపరం । ఇంద్రనీలంమహావజ్రం ద్విజోయఃపాపమోహితః ॥ పారక్యంయదిచౌర్యేణముష్ణేత్సనరకంవ్రజేత్ । పశ్చాద్భువముపాగమ్య భవేత్కుత్సితజన్మవాన్ ॥ ఋతుద్వయేపరాకస్స్యాత్ షణ్మాసేచాంద్రముచ్యతే ॥ ప్రత్యక్షంహరణేవిప్రాహ్యబ్దెపాతిత్యమర్హతి ।సంవత్సరంప్రత్యక్షం రత్నస్తేయేపతితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుధ్యతి । ఏకద్విబహురత్నస్తేయేపతితప్రాయశ్చిత్తంసంవత్సరాంతె

వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రత్నస్తేయప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥

—*బాలహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథబాలహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ నారదః ॥ శ్లో ॥ బాలంహరేద్ద్విజోదైవాత్పారక్యంద్రవ్యలోభవాన్ । సచండాలసమోజ్ఞేయస్సర్వకర్మసుగర్హితః ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణంక్షత్రియంబాలం వైశ్యంశూద్రమథాపివా । నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టామునిభిస్సత్యవాదిభిః ॥—॥ గాలవః॥శ్లో॥ పూర్వజంక్షత్రియంబాలం వైశ్యంపాదజమేవవా । సర్వాలంకారసంయుక్తం హృత్వాతత్రకథంభవేత్ । సవిప్రోభ్రూణహంతాస్యాద్భవేచ్చండాలజన్మవాన్ । తస్యైవనిష్కృతిరియంసర్వాఘౌఘనికృంతనీ। బాలంతంస్వామినేదత్వాపశ్చాత్తాపసమన్వితః । బ్రాహ్మణేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాత్పరాకంక్షత్రియేస్మృతం । వైశ్యేచయావకంప్రోక్తంపాదజేవపనంస్మృతం।ఏతత్పునర్దానవిషయం । అదత్వాచేద్విశేషమాహ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ అదత్వాస్వామినేబాలం చాంద్రంవిప్రేప్రచోదితం । క్షత్రియేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాద్వైశ్యేపారాకమీరితం ॥ పాదజేపంచగవ్యంచ వపనంచశిరోరుహాం । క్షత్రియవైశ్యయోఃపారక్య బాలహరణేవిప్రోక్తప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం । శూద్రస్యహస్తచ్ఛేదః । భూషణాపహరణే పాదచ్ఛేదశ్చ । ఏతత్ స్త్రీణామర్థముక్తం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేబాలహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ * ॥ అథ

—*కన్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కన్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ కన్యాంసురూపిణీంవిప్రో భూషణైర్భూషితాంసతీం । చోరబుద్ధ్యాహరేత్పాపీనరకంయాతిదారుణం । తదంతేభువమాసాద్యభిల్లరూపీసజాయతే ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ విప్రాయఃకన్యకారత్నం సర్వభూషణభూషితం । విప్రజంబాహుజాజ్జాతం పాదజాద్వావిశేషతః ॥ ముషిత్వాదుష్టసంగేన పరవాక్యానుసారతః । నతస్యనరకాద్భూయః పునరాగమనంభవేత్ । కథంచిద్భువమాపాద్యజాయతేభిల్లజన్మవాన్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ శ్లో । పూర్వజఃకులజాంకన్యాంపితృగేహవివర్ధినీం । హృత్వాకామాతురోనిత్యంనతస్యపునరుద్భవః । చండాలజన్మసంప్రాప్య బ్రహ్మహావశ్వసన్నృప ॥ దత్వాతాం

స్వామినే పశ్చాచ్ఛుద్ధశ్చాంద్రాయణవ్రతాత్ । అదత్వా పునరప్యేనాం
స పశ్చాత్తాపవాన్ద్విజః ॥ మహాచాంద్రాయణం కృత్వా పంచగవ్యమనం
తరం । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా గతిరస్తి హి ॥ రాజకన్యాహ
రేకాయం తప్తం విట్శూద్రకన్యయోః ॥ హరే హరణ ఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ రా
జా విప్రసుతాదానే ద్విగుణం విప్రచోదితాత్ । వైశ్యో విప్రసుతాం హృత్వా
రాజవన్మునిచోదితం ॥ శూద్రో హరేద్విప్రకన్యాం కారీషపథమర్హతి ॥ త
త్తత్స్త్రీణామర్ధం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కన్యాహరణ
ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ నారీహరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో

—*నారీహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విప్రస్సతీం స్వకులజాం విప్ర పత్నీం హరేద్యది ॥ బోధయిత్వా సువార్తాభి రు
తపాపభియా బలాత్ । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే ॥—
మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అనంగీకారిణీం సాధ్వీం విప్రపత్నీం ద్విజః ఖలః ॥
బోధయిత్వా సువార్తాభిశ్స్వైరబుద్ధ్యా హరేద్యది । రాజా తం దండయేత్పశ్చా
త్కారీషదహనాదిభిః ॥—॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ అనంగీకారిణీం విప్రపత్నీం సాధ్వీం
ద్విజో హరేత్ । సంసర్గే వృషణచ్ఛేదస్స్వభావేన తదర్పణే ॥ కేశసంవ
పనం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ ॥ రహస్యేనాముపాగృహ్ణా చాం
ద్రాయణమథాచరేత్ ॥ ఏతత్సకృద్విషయం ॥ అభ్యాసే ద్విగుణం ॥ అత్యం
తాభ్యాసే కారీషవధ ఏవ నాన్యత్ । — ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ క్షత్రియో వైశ్య
జాతిర్వా బలాద్బ్రాహ్మణసుందరీం ॥ ముషిత్వా రౌరవం యాతి వధః కారీష
వహ్నినా ॥ ఏవంచేచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి మాసల్యం పాదజేష్వసం । విప్రస్య
క్షత్రియవైశ్యనారీహరణే చాంద్రద్వయం । చాంద్రం శూద్రాంగనాహరణే
ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నారీహరణప్రాయశ్చి
త్తం ॥ * ॥ అథ పురుషహరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥

—*పురుషహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విప్రో హరేత్పరం మర్త్యమున్మత్తం మంత్రభేషజైః ॥ దేశాద్దేశాంతరం గత్వా
స విప్రో నరకం వ్రజేత్ ॥ — । జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ విప్రః పరం నరం హృత్వా
భ్రామయిత్వౌషధాదిభిః । దేశాద్దేశం గతః పశ్చాద్దత్వా తం పునరాదరా
త్ । కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం మనూదితం ॥ అనర్పయిత్వా

తంమూఢశ్చాంద్రాయణమథాచరేత్ ॥ విప్రస్తు క్షత్రియం వైశ్యం హృత్వామంత్రవిధానతః । పునర్దత్త్వాపరాకం స్యాదన్యథాచాంద్రమీరితం । క్షత్రియవైశ్యయోర్బ్రాహ్మణహరణేవిప్రాద్ద్విగుణంవ్రతం ॥ శూద్రస్య మాసల్యం । తత్ స్త్రీణామర్ధం వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పురుషహరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ వేశ్యాహరణ ప్రాయశ్చిత్తమా

—*వేశ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ భోగాసక్తస్తుయో వేశ్యాం విప్రః పాప పరాయణః॥ రమేత్తాంయదిదుష్టాత్మా మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ వేశ్యాంవిప్రస్సతీంత్యక్త్వాస్వభార్యాంమన్మథాతురః । ఔషధైర్బహుభిర్మూల్యైర్వంచయిత్వాహరేద్యది । సమహాపాపమాసాద్యషండో భూయాద్భువస్థలె ॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి జ్ఞాత్వాయదిహరేదిమాం । — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ వేశ్యాంహరేద్యదావిప్రోవంచయిత్వౌషధైర్బలాత్ ॥ రాజ్ఞాదండ్యశ్శతంరూప్యం రతిస్తస్యనచేద్యది ॥ తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంమహాసాంతపనంస్మృతం ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంహరణమాత్రేవివేచనీయం । తత్రతస్యరతిర్యదితస్య విశేషమాహ । — ॥ అంగిరాః ॥ శ్లో ॥ వేశ్యాయాహరణేరాజన్ మహాసాంతపనంవిదుః ॥ తత్రైవరమమాణస్య చాంద్రంశుద్ధిప్రదంతదా ॥ క్షత్రియేద్విగుణంప్రోక్తం వణిక్ క్షత్రియవచ్చరేత్ ॥ శూద్రోదండ్యశ్శతంరూప్యం విప్రాభ్యాసె పతిష్యతి । విప్రోవేశ్యాంహృత్వా తత్రక్రీడాసక్తశ్చేత్సంవత్సరాదూర్ధ్వంపతితోభవతి। అన్యత్ స్పష్టం॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే వేశ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదాసీహరణ

—*దాసీహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ దాసీంకామాతురోయస్తు పూర్వజో ధర్మముత్సృజన్ । హరేత్సనరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం । — । జాతుకర్ణిః । శ్లో ॥ విప్రోలోభాతురోదాసీంస్వధర్మంసంపరిత్యజన్ ॥ వంచయిత్వౌషధైర్వాక్యైర్హరేద్యదిసపాపధీః ॥ మృత్వానరకమాసాద్యభవేద్భువినిరింద్రియః ॥ — ॥ చతుస్త్రింశన్మతే । శ్లో ॥ యది విప్రోహరేద్దాసీం వంచయిత్వౌషధైర్బలాత్ ॥ సగచ్ఛేన్నరకంఘోరంకా

లసూత్రం సుదారుణం ॥ దాసీహర్తుర్వైశ్యాహర్తుర్విప్రస్యైవప్రాయశ్చి త్తముక్తం। తత్పర్వస్వహరణం భోగంపిచార్యకుర్యాత్ । రాజన్యవైశ్య యోః పూర్వవముక్తం । శూద్రస్యచతత్తత్ స్త్రీణాంచదాసీహరణేతత్తద ర్ధమానేనవేదితవ్యం । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే దాసీహరణప్రాయ శ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ శయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । గౌతమః ॥ శ్లో॥

—*శయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విప్రశ్చక్షత్రియోవైశ్యః పారక్యంతల్పమాహరేత్ ॥ సోపస్కరంమహా మూల్యం సఖట్వంభోగలోలుపః । యమలోకముపాగమ్య అంగారశయనం వ్రజేత్ ॥ తతోభువముపాగమ్య పృష్ఠదేశేవ్రణీభవేత్ ।— ॥ దేవలః॥శ్లో॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్య స్తల్పంసోపస్కరం హరేత్ ॥ మహాధనం సఖ ట్వంచ చోరబుద్ధ్యాబలాదిహ । సోంతేకృతాంత వశగోవ్రజేదంగారతల్ప తాం । నతస్యపునరావృత్తిఃపృష్ఠవ్రణభయాదిహ॥ — ॥ మార్కండేయః। శ్లో ॥ త్రయోవర్ణాస్స్వధర్మాదీన్ త్యక్త్వాతల్పంమహాధనం । సోపస్కరం హరేయుస్తే యమలోకేసుదారుణం। అంగారశయనంగత్వా పశ్చాత్పృష్ఠ వ్రణాభవేత్ ॥ భవేయురిత్యర్థః ॥ శ్లో॥ తేషాందోషవినాశాయ ప్రాయశ్చి త్తంప్రజాపతిః ॥ ప్రాహచాంద్రంపరాకంచతప్తంచైవయథాక్రమం । తత్త త్ స్త్రీణాంతదర్ధంస్యాచ్ఛూద్రందండ్యాచ్చపూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతిహేమా ద్రౌశయ్యాహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥అథ యానహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ

—*యానహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ఆందోళికాంయదావిప్ర శ్చతురంతంవిశేషతః । మనుష్య వాహ్యంయానంచ దారుచిత్రవిభూషితం । హృత్వాపాపధియాపాపీ నర కం యాతి దారుణం । సవైభువ ముపాగమ్య వక్రవాన్ పృష్ఠదేశతః ॥— పరాశరః ॥ శ్లో ॥ యానమాందోళికాదీన్వా పారక్యంభోగతృష్ణయా ॥ విప్రోహృత్వామహద్దుఃఖమనుభూయ భువస్థలే । పృష్ఠదేశేసదావక్రీ జా యతేవర్ణగర్హితః ॥ తస్యదోషవిముక్త్యర్థంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥ పతత్పునర్దానవిషయం । అదత్వా ప్రాజాపత్యద్వయం వేదితవ్యం । క్ష త్రియవైశ్యయోరేవమేవ । శూద్రస్తుతద్ద్రవ్యంస్వామినేదాపయిత్వా శత

రూప్యేణదండ్యః ॥ తత్తత్ స్త్రీణాంతత్తర్ధంయథాక్రమం వేదితవ్యం ।
ఇతి హేమాద్రివిరచితే యానహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథోపానద్ధర

—*ఉపానద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ణేప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉపానత్పాదుకేరాజర్ణపారక్యే
యోహరేద్ద్విజః ॥ సచండాలసమోభూత్వా కంటకాస్తరణంవ్రజేత్ ।—
యమః ॥ శ్లో ॥ ఉపానత్పాదుకేయస్తుపరకీయేద్విజోహరేత్ । కంటకాస్తర
ణంగత్వా పాదశూలీభవేద్భువి । — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రఃపాపమ
జ్ఞాత్వాఉపానత్పాదుకే హరేత్ ॥ యమలోకముపాగమ్య శయనంకంట
కోపరి । భజేదితి శేషః ॥ శ్లో ॥ సతుదేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంసమాచ
రేత్ । ఏతదదాతృవిషయం ॥ దత్వాపంచగవ్యభక్షణం ॥ క్షత్రియాదీనా
మేవం । తత్తత్ స్త్రీణాం పూర్వవదర్ధం । * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఉ
పానద్ధరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ *॥ అథఛత్రహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః

—*ఛత్రహరణప్రాయ శ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ ఛత్రంద్విజో హరేద్యస్తుమహాతపనివారణం । యమప్రీతి కరంపుణ్యం
సర్వసౌఖ్యప్రదాయకం ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పారక్యం పుణ్య
దంసర్వసౌఖ్యదాయిమహాధనం । తద్విప్రోయదిముష్ణాతిహ్యనాథారోభవే
ద్భువి । — । శివరహస్యే ॥ శ్లో ॥ మహామూల్యంమహాసౌఖ్యప్రదంన్యా
ణాం ద్విజోహరేత్ ॥ ఛత్రముష్ణహరంపుణ్యం నరకంయాతిదారుణం॥
అనాథారోభవేద్భూమౌ సర్వజంతు విగర్హితః ॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా
భూపతే లోకపావనీ ॥ వస్త్రైర్వృతేపరాకస్యా కేతకీపర్ణసంవృతే।
యావకంతాళపత్రైశ్చ నిర్మితేరాజసల్లభ । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా త్పున
ర్దత్వాతుతద్ధనం।అదానే ద్విగుణంప్రోక్తం క్షత్రియాణామిదంవ్రతం । త
త్తత్ స్త్రీణామిదంజ్ఞేయం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం । * ॥ ఇతిహేమాద్రి
విరచితేఛత్రహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథచామరహరణప్రాయశ్చిత్తమా

—*చామరహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ గౌతమః । శ్లో ॥ చామరంసర్వభూతానాం దేవానామపితుష్టిదం॥
రాజయోగ్యం హరేద్విప్రస్సద్యోగచ్ఛేద్యమాలయం ॥ — ॥ దేవలః॥శ్లో

చామరం సర్వభూతానాం దేవానాం భూపతేరపి । రాజచిహ్నం హరేద్వి
ప్రస్సద్యోభవతినారకీ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ భూపతీనాంచ దే
వానాం నృణాంతాపాపహారియత్ । చామరం హరతేవిప్రస్సద్యోయమపు
రం వ్రజేత్ ॥ దేవానాం హరణే చాంద్రంప్రాజాపత్యంచభూపతేః । భూ
తానాంహరణేసద్యో యావకం వ్రతమాచరేత్ ॥ ఏతత్ప్రత్యర్పణవిష
యం ॥ అన్యథా ద్విగుణంసర్వేషాం వర్ణానాం స్త్రీణామపి । ఛిన్నసంగత
వ్యజనహరణేపి ప్రాయశ్చిత్తమేవం కర్తవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే
చామరహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ పుష్పహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ

— * పుష్పహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ ఆరామే పుష్పహర్తా యో దేవపూజార్థకల్పితే । యా
వంత్యత్రైవపుష్పాణి సుగంధీనిమహాంత్యపి ॥ తావద్వర్షసహస్రాణి య
మలోకం సమశ్నుతే ॥ పునర్భూమిగతఃపాపీ జాయతే వక్రనాసికః ॥ —
హారీతః ॥ శ్లో ॥ పారక్యాని ప్రసూనాని యోహరేద్విప్రవల్లభః । మహాం
తం నరకం గత్వా జాయతే రంధ్రనాసికః ॥ — మహారాజవిజయే ॥ శ్లో
పుష్పజాలంహి పారక్యం దేవపూజార్థమాదరాత్ । సుగంధికరవీరాదిహృ
త్వావిప్రస్సపాపభాక్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం పారాశర్యర్షిణా
ధునా ॥ దేవద్రవ్యాపహరణే చాంద్రిం వత్సరసేవనాత్ । పరాకం బ్రహ్మ
నిర్మాణే కాయం క్షత్రియవైశ్యయోః ॥ క్షత్రియవైశ్యనిర్మాణే ఆరామే
ప్రాజాపత్యమిత్యర్థః ॥ క్షత్రియవైశ్యయోః స్త్రీణామపి పూర్వవద్యోజ
నీయం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పుష్పహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥అ

— * ఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

థ ఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ కదళీంమాతులుంగంచ
నారికేళంచ పానసం । దాడిమాఖర్జూరజంబీర చూతజంబూఫలానిచ ॥
హృత్వావిప్రస్తు పారక్యం భుక్త్వానరకమశ్నుతే । పునర్భవముపాగమ్య ఫల
హీనోథజాయతే ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ఫలాని వివిధానీహ దేవప్రీతి
కరాణివై । ముష్ణాతియోద్విజోలోభాన్నరకేవాసమశ్నుతే ॥ భువస్థలము
పాగమ్య ఫలహీనోన్యథాభవేత్ । — ॥ రాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ నానావిధం

ఫలం ఽపక్వః పరకీయం మనోహరం । తత్రహృత్వా మహాపాపీ నరకే వాస
మశ్నుతె ॥ ఫలహీనో భవేల్లోకే తస్మాత్స్తేయం న కారయేత్ । ఋతుత్రయో
పగాకంస్యాద్వ్రత్రరెచాంద్రముచ్యతె ॥ పంచగవ్యం పునః పేయం నాన్యథా
మునిచోదితం । క్షత్రియవైశ్యయో రెతద్ద్విగుణం ॥ తత్తత్ స్త్రీణాం పూర్వ
వద్విజ్ఞేయం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ఫలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥*॥

— * కందాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ కందాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ సూరణం శృంగి
బేరంచ హరిద్రాం మూలకం తథా । అన్యానిమూలవస్తూని దేవయోగ్యా
నియానిచ ॥ విప్రాముషిత్వా లోభేన తేనయద్వ్రతమాచరేత్ । తత్సర్వం
స్వామినః ప్రోక్తం దోషవానిహజాయతె ॥ — ॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ సూర
ణం శృంగిబేరంచ హరిద్రాం మూలకం తథా । అన్యానిమూలవస్తూని పా
రక్యానిద్విజోయది ॥ హరేన్నరకమాప్నోతి పాపయోనిషు జాయతె ।—
మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సూరణం శృంగిబేరంచ హరిద్రాం మూలకంతథా।
ముస్తామన్యాని మూలానివిప్రముష్ణాతికామతః । అల్పద్రవ్యేద్విజస్తేయీ
దోషబాహుళ్యమాప్నుయాత్ ॥ పలద్వయం యదిభవేత్పారక్యం మూల
కం హృతం । తత్పునస్స్వామినేదత్వా జపేదష్టోత్తరం శతం ॥ దశాది
శతపర్యంతమూలద్రవ్యాపహారవాన్ । అదత్వా స్వామినస్తేయీ అయుతం
జపమాచరేత్ ॥ తతశ్శుద్ధోద్విజో లోకె హ్యన్యథాపాపభాగ్భవేత్ ॥—
తథాహాపస్తంబః ॥ ఏధోదకమూలపుష్పఫలగంధగ్రాహే చోరఇతి వాచా
బాధ్యతఇతి ॥ ఏతదెకవారమల్పస్తేయవిషయం ॥ తతోధికెతూక్తప్రాయ
శ్చిత్తమెవ॥ క్షత్రియవైశ్యయోః పూర్వవద్వేదితవ్యం ॥ స్త్రీణామర్ధార్ధ
న్యాయెన యోజనీయం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె మూలహరణప్రా
యశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కోశహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దెవలః ॥ శ్లో ॥ అ

— * కోశహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

లాబుం ఘృతకోశంచ వృంతాకం శిగ్రుజం తథా । పటోలం కారపల్లీంచ
కూశ్మాండం చూతసంభవం ॥ తథైవతింత్రిణీకోశం కపిత్థం కదళీంతథా । ఏ
వమాదీని కోశాని హృత్వా పాపమవాప్నుయాత్ ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం

స్వగృహ్యోగ్నివిధానతః । మహావ్యాహృతిభిర్హోమః పంచగవ్యం పిబేత్తదా ॥ ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి అభ్యాసే ద్విగుణం చరేత్ । ఏతదల్పకోశహరణవిషయం।బహుకోశహరణేద్విగుణంప్రాయశ్చిత్తం।స్త్రీణాంతదర్ధం॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కోశహరణప్రాయశ్చిత్తం । * ॥ అథశాకహరణ

—*శాకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉపోదక్యాదిశాకానిఅరణ్యగ్రామజాన్యపి । నానానామానిశాకాని నానావర్ణాని-పూర్వజః ॥ యదాలోభాదపహరే న్మహాశోకమవాప్నుయాత్ । భారమాత్రేమహాపాప మితరేష్వల్పపాపభాక్ ॥ గౌతమః ॥—॥ శ్లో ॥శాకాని బహురూపాణి నానానామానివర్ణతః।నానావిధానిచహరన్మహాశోకమవాప్నుయాత్ ॥భారమాత్రే మహాపాపమితరే శోకభాగ్భవేత్ ॥ ప్రాజాపత్యంభారమాత్రే పంచగవ్యమథాల్పకే॥బహువారేతుచాంద్రంస్యాద్వత్సరేవిప్రహాభవేత్ ॥స్త్రీణాంరాజన్యవైశ్యయోస్సర్వత్రపూర్వోక్తంవేదితవ్యం। ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే శాకహరణప్రాయశ్చిత్తం। * ॥అథపర్ణహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ।మా

—*పర్ణహరణప్రాయశ్చిత్తం*—

ర్కండేయః ॥ శ్లో॥ కదళీమధుపర్ణాని తాంబూలీనామథాపివా । పరకీయానిపర్ణానిపలాశానివిశేషతః ॥ గ్రామ్యాణ్యారణ్యజానీహ విప్రోహృత్వాతు పాతకీ ॥— ॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ పరకీయానిపర్ణాని గ్రామ్యాణ్యారణ్యజాన్యపి । కదళీమధుపర్ణాని తాంబూలీనాంవిశేషతః అన్యాని పర్ణజాలాని విప్రోహృత్వాభవేత్ఖలః ॥ భారమాత్రేపరాకంస్యాద్వత్సరం స్తేయసంభవే । ఇతరేపంచగవ్యంస్యా త్ప్రాజాపత్యంతువత్సరే । స్త్ర్యాదీనాం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పర్ణహరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథేంధనాది హరణప్రాయశ్చిత్త

—*ఇంధనాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ । దేవలః ॥శ్లో॥ ఇంధనందారుకాష్ఠంవాసమిధోదర్భసంచయాః । స్రుక్స్రువాదీనిపాత్రాని యజ్ఞసాధనహేతవే । యూపస్తంభంచారణింవా పరకీయంద్విజోహరేత్ ॥ సగత్వా నరకంఘోరం కృమిస్సమిథపూరితః ॥

తస్యనిష్కృతి రుత్పన్నా మహాపాప ప్రణాశినీ ॥ ఇధ్మసంగ్రహణె రాజన్ శతమష్టోత్తరంజపెత్ ॥స్రుక్స్రువాదిషుపారాకమరణ్యాంతప్తమీరితం॥యూపస్తంభేషుచాంద్రంస్యా దింధనె గవ్యభక్షణం । దర్భేషుభారమాత్రేషు ప్రాజాపత్యంవిధీయతె। స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితె ఇంధనాదహరణప్రాయశ్చిత్తం। * ॥అథజలహరణ ప్రాయశ్చిత్తమా

—*జలహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ । మనుః ॥ శ్లో ॥ పరకీయంజలంవిప్రః కెదారార్థం హరెద్యది ॥ఆరామపోషణార్థంయద్యథవాశాకవృద్ధయె । సఏవ నరకంగత్వా మండూకో జాయతె భువి । — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ ఆరామ పోషణార్థంవా కెదారార్థంజలంహరెత్ ॥ పరకీయం ద్విజోయస్తు తస్యైవనరకె స్థితిః ॥ తదంతెభువమాసాద్య మండూకోజాయతె మహాన్ ॥తస్యదోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం। ఏకెహ్ని శత గాయత్రీ మాసెతద్దశధాస్మృతం ॥ వత్సరెత్వయుతం ప్రోక్తం తతఊర్ధ్వం ననిష్కృతిః । తృషార్తోయది విప్రోయం తావన్మాత్రంహరెద్యది । పీత్వాపశ్చాద్విచార్యాథ శతంనామత్రయంజపెత్ ॥ స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితెజలహరణప్రాయశ్చిత్తం॥ * ॥ అథ భక్ష్యభోజ్యహరణ ప్రాయశ్చిత్తమా

—*భక్ష్యభోజ్యహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ । దెవలః । శ్లో ॥ అపూపంమాషసంభూతం తథాముద్గసముద్భవం ।గోధూమానాంవికారాణి భక్ష్యాణివివిధానిచ । సంయావంపరమాన్నంచచిత్రాన్నానిరుచీనిచ । చోష్యంలెహ్యంచపెయంచచిత్రశాకానియానిచ ।పరకీయం ద్విజో మోహా జ్జిహ్వాచాపల్యతోహరెత్ । తస్యైవజిహ్వాపతతియమలోకెసుదారుణె । సపశ్చాద్భువమాసాద్య వాయసస్స్యాన్నసంశయః ॥ జాబాలిః । శ్లో ॥ గోధూమసంభవంచైవ తథామాషోద్భవంరుచి । ముద్గసంభవమన్యచ్చ తథాక్షీరసముద్భవం । సంయావం పరమాన్నంచచిత్రాన్నానిరుచీనిచ । పిష్టరూపాణి యావంతి తథాఫలసముద్భవం । తైలపక్వంక్షీరపక్వం గుడపక్వంతథైవచ ॥ చోష్యంలెహ్యంచపెయంచ చిత్రశాకానియానిచ । పరకీయానియోవిప్రోజిహ్వాచాపల్యాద్ధరెత్ ॥ తస్యైవజి

హ్యోచ్ఛిన్నాన్యాద్యమదూత్రైర్భయంకరైః। తదంతే భువమాసాద్య వాయస
త్వమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితామునిపుంగవైః। భ
క్ష్యాపహరణేకుర్యాత్సంపూర్ణైచపరాకకం ॥ అల్పేశతంసహస్రంచజపేన్ని
యమపూర్వకం। గాయత్రీమితి శేషః ॥ శ్లో ॥ అన్నస్తేయేచ చిత్రాన్నే
సంపూర్ణే తప్తమాచరేత్ । పేయచోష్యేచలేహ్యేచ సంపూర్ణేయావ
కంచరేత్ ।ఏత్తైశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునర్దత్త్వాప్యశ్మరేద్ధరిం ॥ స్త్ర్యాదీనాం
పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భక్ష్యభోజ్యహరణప్రాయశ్చి

—*రుద్రాక్షక్రముకహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమ్ ॥ అథరుద్రాక్షక్రముకహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥
రుద్రాక్షాణ్క్రముకాన్మోహాత్పరకీయాన్ద్విజోహరేత్ । సద్యఃపవద్విజ
న్మాసౌ శివద్రోహీప్రజాయతే ॥ మహాంతంనరకంగత్వా జాయతేభువిపే
టకః ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ క్రముకానుతరుద్రాక్షాన్ పరకీ
యాన్ద్విజాధమః। క్రయవిక్రయ లోభేనహరేద్యది భువస్థలే । సద్యఃపవ
మహాపాపీయమలోకం సమశ్నుతే । పశ్చాచ్ఛ్వవి సపాపీయాన్జాయతేపి
టకాకృతిః। ప్రాయశ్చిత్తమిదంబ్రహ్మన్పారాశర్యేణ భాషితం। శతాదూ
ర్ధ్వంతురుద్రాక్షాన్హృత్వాచాంద్రద్వయంచరేత్ । శతేపరాకమల్పేతు
గాయత్రీజపమాచరేత్ । శతాదూర్ధ్వంసహస్రాంతం క్రముకంయోహరే
ద్విజః। ప్రాజాపత్యంచ చాంద్రంచ యోజయేత్సయథాక్రమం ॥ అతఊ
ర్ధ్వంమహాపాపీ నిష్కృతిర్నైవవిద్యతే ॥ స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇ
తి హేమాద్రివిరచితే రుద్రాక్షక్రముకహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ

—*గుడహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గుడహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ। మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ గుడమల్పంతు
భారంవా పారక్యంయోద్విజోహరేత్ । నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకా
త్కదాచన। తదంతే భువమాసాద్య జాయతే మధువృక్షకః ॥ — ॥ పరా
శరః ॥ శ్లో ॥ మోహిప్రాధన లోభేన పరకీయం గుడంహరేత్ । అల్పంవా
భారమాత్రంవా సవిప్రోనరకంవ్రజేత్ । భువిస్థావరతామేత్యాతిష్ఠత్యాచంద్ర
తారకం । భారప్రమాణంపూర్వముక్తమ్ । శ్లో ॥ అల్పేగుడేపరాకంస్యా

గ్భా రే చాంద్రముదాహృతం ॥ ఏవం వైవత్సరాదూర్ధ్వం పతితస్యాన్నసంశ
యః ॥ స్త్ర్యాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే గుడస్తేయప్రా

—*క్షీరహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ క్షీరహరణ ప్రాయశ్చిత్త మాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో
పారక్యమగ్నిహోత్రార్థ మానీతం క్షీరముత్తమమ్। ద్విజాతిర్ద్రవ్యలోభేనము
షిత్వాపాప మశ్నుతే ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పారక్యమగ్నిహోత్రార్థ
మానీతంతు ద్విజో బలాత్ । ముషిత్వాపాప బాహుళ్య మనుభూయభువస్థ
లే । పశుహీనో భవేత్పాపీ కృతం కర్మమహత్కరః ।ప్రాయశ్చిత్తమిదం కృ
త్వా శుద్ధో భవతి నిశ్చయః ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పరేద్యుర్గోజలం పిబేత్ ॥
ఏతదేకవారవిషయమ్ । అభ్యాసే ద్విగుణం । వత్సరాంతే చాంద్రాయణం।
స్త్ర్యాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే క్షీరహరణప్రాయశ్చి

—*దధ్యాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తం ॥ * ॥ అథ దధ్యాది హరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ।
దధితక్రం మధుద్రవ్యం పారక్యం ఘృతమేవవా । నవనీతం ద్విజో హృత్వా నర
కం యాతి దారుణం । పునర్భవముపాగమ్య పాషాణత్వమవాప్నుయాత్ ।
॥—॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పారక్యం దధితక్రం వా నవనీతం ఘృతం మధు ॥ దేవ
తార్థం ద్విజార్థం వా పిత్రర్థం వా గృహే స్థితం । ద్విజో లోభాతురో యస్తు
హరేత్తచ్చోరలీలయా । మహాంతం నరకం గత్వా భువిపాషాణవద్ధ్రువం॥ ఏ
కవారే దశజపేత్త్రికే దధ్ని ద్విజోత్తమః ॥ నవనీతే మధుద్రవ్యే శతమష్టోత్త
రం జపేత్ । ద్వివారే తు సహస్రం స్యాద్బహువారే ఽయుతం స్మృతం ॥—॥
ఘృతే విశేషమాహ ॥ శ్లో ॥ పలద్వయే సహస్రం స్యాదయుతం శతసంఖ్యయా।
శతాదూర్ధ్వం మహాదేవ్యా లక్షమాత్రేణ శుద్ధ్యతి । సంవత్సరాదూర్ధ్వం ప
తిత ప్రాయశ్చిత్తమ్ । స్త్ర్యాదీనాం పూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచి
తే దధ్యాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ త్రికటుకహరణ ప్రాయశ్చి

—*త్రికటుకహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ మరీచిం పిప్పలీం శుంఠీం సర్వరోగహరం పరం ॥ స
ర్వపాపహరం దేవి పారక్యం యో హరేద్ద్విజః ॥ నతస్యపునరావృత్తి ర్యమలో

కాత్యాయనవచన । జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ మరీచింపిప్పలీంశుంఠీంసర్వరోగ హరంప రం । సర్వపాప హరంపుణ్యమపవర్గఫలప్రదం । ముషిత్వా మోహ భవేత్పాపీ మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ పలద్వయేపరాకంస్యాత్ప్రాజాపత్యందశాత్మకే । శతేపలేచచాంద్రంస్యాత్సహస్రేస్తేయభాగ్భవేత్ । త్రికటుకపలసహస్రస్తే యే సువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి। స్త్ర్యాదీనాంపూర్వ వత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే త్రికటుక హరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥

—*రసౌషధహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ రసౌషధ హరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో। పూర్ణ చంద్రోదయంచైవ వసంత కుసుమాకరం । ఆనంద భైరవంచైవ మృగాంకం రాజపూర్వకం। భూపతించాగ్నిపుత్రంచ స్వర్ణభస్మతథైవచ। జ్వరాంకు శంవిదాహంచ తథాగ్రహణివాటకం । అన్యాన్యౌషధజాలాని శంభువీర్యో ద్భవానిచ । గంధకం పార్వతీబీజం సిందూరం హరితాలకం । అభ్రకంతాళ కంచైవ కుసుమంచాశ్మసంభవం ॥ లాక్షాతైలంచాశ్వగంధంకూష్మాండకఘృ తంతథా । చించాది లేహనంచైవ పిప్పల్యాదిఘృతంతథా । ఏతేష్వన్యతమం హృత్వాద్విజశ్చండాలతాంవ్రజేత్ । ఏతేషురసౌషధేషుమధ్యేపకంవావి ప్రహరేత్తస్యప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో। రసౌషధానిమోహా హృత్వాద్విజః పాపంవిదన్నపి । స్తేయదోషాపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరి తం। ప్రాజాపత్యంనిష్కమాత్రేస్వర్ణమాత్రేవిధుంచరేత్ । పలమాత్రేభు వఃక్రాంతిం ద్విపలేపతితోభవేత్ ॥ భువఃక్రాంతిం భూప్రదక్షిణం। ఘృతా దిషుస్త్ర్యాదీనామేవంవేదితవ్యం ॥ * । ఇతిహేమాద్రివిరచితే రసౌషధహరణ ప్రాయశ్చిత్తమ్ । * ॥ అథగృహోపకరణ హరణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*గృహోపకరణహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ముసలం దృషదంచైవ హ్యుపలంచాప్యులూఖలం । ఘర ట్టంవేణుపాత్రంచ శూర్పందామ తథైవచ । బృహత్ఫలంచ నిశ్రేణింవ్యజ్ఞ యంభాండమేవచ। దారుపాత్రంకుందళినీంమోహాద్ధరేద్ద్విజనాయకః। తస్యా న్యానిమృతిర్నాస్తి పునస్సంస్కార కర్మణః ॥ పునస్సంస్కారఇతి పటగర్భ ప్రకారః ॥ తదాహ దేవలః ॥ శ్లో॥ యత్రయత్రపునఃకర్మమునిభిఃపరికీర్తితం॥

తత్రైవపటగర్భస్స్యాత్పునర్జాహోమపవచ ॥ బ్రహ్మోపదేశోగాయత్రీ పంచగవ్యమతఃపరం । షోడశంచైవపునస్సంస్కారఉచ్యతే॥—॥ తదాహమనుః । శ్లో ॥ మునిభిర్యత్రచోక్తస్స్యాత్పునస్సంస్కారఆదరాత్ । పటగర్భవిధానేన తత్రతత్రైవకారయేత్ । యజ్ఞోపవీతద్వితయం గాయత్రీదానమేవచ । బ్రహ్మోపదేశోవిహితః పంచగవ్యమనంతరం । ఔపాసనం ప్రకర్తవ్యం పునఃకర్మనివృత్తయే । యత్రయత్రపునఃకర్మేతిషోడశ మహాదానేషూక్తం ।తత్రతత్ర తద్దానప్రతిగ్రహేపటగర్భవిధానేన సర్వంకుర్యాత్ ॥ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే గృహోపకరణహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥*॥

—*శస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథశస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః । శ్లో ॥ కుంతంఖడ్గంచపరశుంభిండివాలంధనుస్తథా । శస్త్రంఖనిత్రంముసలంచక్రంఖేటకసంజ్ఞితం । తూణీరంభిండివాలంచ గదాంచక్రంతథైవచ । కుంతంఖడ్గంచపరశుంశంకుంశల్యంధనుస్తథా । ఏతానిశస్త్రజాలాని హింసాహేతూనియోద్విజః । హరేన్నరక మాప్నోతి కారుకోభువిజాయతే ॥ ఏతద్దోషోపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । ప్రాజాపత్యంవిదిత్వాతుహ్యజ్ఞానాద్యామకంచరేత్ । పశ్చాచ్ఛుద్ధిపంచగవ్యస్యప్రాశనంవిధిపూర్వకం । తత్తత్కృత్వాద్విజశ్శుద్ధః క్షత్రియోపియదాహరేత్ । విప్రస్యద్విగుణంకుర్యాత్ క్షత్రియఃపాపశాంతయే । స్త్రీణామర్ధంవేదితవ్యం । * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే శస్త్రాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథమార్గనిరోధప్రాయశ్చిత్తమా

—*మార్గనిరోధప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ దేవలః । శ్లో ॥ యోవిప్రఃపథితైస్స్వార్థమరణ్యేమార్గమధ్యతః। వస్త్రంధాన్యంధనంతామ్రపాత్రాదిక మథాహరేత్ । యమలోకంసగత్వాశు కాలసూత్రమవాప్నుయాత్ । తదంతేభువమాసాద్య భిల్లజాతిత్వమాప్నుయాత్ ।—॥ మార్కండేయః॥శ్లో॥విప్రోమరిష్యన్చైస్స్వార్థమరణ్యేమార్గరోధకృత్ ; వస్త్రంధాన్యం ధనంతామ్రపాత్రాదిక మథాహరేత్ ॥ సవిప్రోయమలోకేతు మహద్భయమవాప్యచ । భువమాసాద్యపాపాత్మా భిల్లజాతిఃప్రజాయతే । తస్యదోషోపశాంత్యర్థంప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం। ఏకత్రదివసేరా

జః ప్రాజాపత్యముదీరితం । మాసేచాంద్రమ్మృతౌప్రోక్తంమహాచాంద్రంమునీశ్వరైః । వత్సరాంతే మునిశ్రేష్ఠ సువర్ణస్తేయమాప్నుయాత్ ॥ వత్సరాంతేసువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । క్షత్రియాదీనాంప్రాగ్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మార్గనిరోధప్రాయశ్చిత్తమ్ ।*॥

—*తటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథతటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ తటాకకూపకాసారాన్వనంక్షేత్రంద్విజోహరేత్ ॥బలాద్వాచౌర్యరూపేణహీనమూల్యేనవానృప । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తియమలోకాత్కదాచన । తదంతేభువమాసాద్య జాయతేకుక్షిరోగవాన్ ॥ — ॥ మాత్స్యే ॥ శ్లో । వనంతటాకం కూపంవా కాసారంక్షేత్రమేవవా । పారక్యంయోద్విజోలోభాస్మస్తాతిద్రవ్యలోభతః ॥హీనమూల్యేనచౌర్యేణ బలాద్వా గ్రామణీతయా । నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాద్భయంకరాత్ ॥ తతోభువముపాగమ్య కుక్షిరోగీప్రజాయతే । తస్యవైనిష్కృతిరియం మునిభిఃపరికీర్తితా ॥ తప్తంసకృద్ద్విజోహృత్వా పరాకంవత్సరేస్మృతం । అతఊర్ధ్వం శృణుష్వేదం స్వర్ణస్తేయాతికథ్యతే ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం స్తేయప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధ్యతీతి తాత్పర్యం ॥ క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తటాకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * అథ పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయ

— * పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

శ్చిత్తమాహ — । దేవలః ॥ శ్లో ॥ గ్రామణీఃప్రాడ్వివాకశ్చ రాజద్వారేపురోహితః । మంత్రీరాజగృహేరాజన్ సర్వాధ్యక్షస్తథాగతః॥ ప్రజాభ్యఃకార్యసిద్ధ్యర్థం మూల్యంభాగాహర్తకః క్రమాత్ । యోహరేత్సతతం పాపీసవైనరకమశ్నుతే । — ॥మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ మంత్రీరాజగృహేతాతరాజద్వారేపురోహితః । గ్రామణీః ప్రాడ్వివాకశ్చ గయాక్షేత్రాదిష్వక్రమాత్ ॥ ప్రజాభ్యో మూల్యహారీయస్తాసాంకార్యాభివృద్ధయే । సఏవ నరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం ॥ తదంతే భువమాసాద్య మార్జారత్వమవాప్నుయాత్ । — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞో ఘోరసముద్భావీప్రాడ్వివాకః పురోహితః । గ్రామణీగ్రామమధ్యేయశ్చత్వారః పాపభాగినః॥

ప్రజాభ్యోధనమాదాయదద్యాద్దానాదికంద్విజః॥ నరకస్థానమాసాద్యమూ-
ర్ఖారోజాయతేభువి। పాదంప్రతిగృహీత్వాభ్యస్తదర్ధంతత్పురోహితః॥ బ్రా
మణీస్సకలంపాపం మంత్రీ కార్యానుసాధనే। తత్పాపం సకలంప్రాప్య య
మకూపే నిమజ్జతి॥ గయాక్షేత్రాదిషుస్థిత్వా దర్శనార్థం ధనంహరేత్। దా
తుస్సర్వాణిపాపాని తత్క్షణాదాప్నుయాత్ఫలః ॥ ఏకవారేతుచాంద్రంస్యా
ద్రాజద్వారే పురోహితే। మహాచాంద్రం ద్వివారేతు త్రివారే స్వర్ణహార్య
సా॥ ప్రాడ్వివాకస్య కథితా నిష్కృతిః పాపహారిణీ। రూపకే పంచగవ్యం
స్యాత్ప్రాజాపత్యంతు నిష్కకే॥ స్వర్ణమాత్రేతుచాంద్రంస్యాత్తతో నాస్తి
హ నిష్కృతిః।పూర్వోక్తాశ్చత్వారస్తేతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తంపరిశోధ్యకృత్వా
శుద్ధిమాప్నుయుః॥వర్షాదూర్ధ్వంపతితాఏవపతిత ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశు
ద్ధిమాప్నుయుః॥నోచేదశుద్ధాః। ధాన్యవస్త్రాదిగ్రహణేప్యేవమేవార్ధపాద
క్రమేణ యోజనీయం॥ క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే పరిదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కూటసాక్షిప్రా

— * కూటసాక్షిప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యశ్చిత్తమాహ। దేవలః॥ — ॥ శ్లో ॥ వ్యవహారేచకలహే ప్రాయశ్చి
త్తాదికర్మసు। కూటసాక్ష్యం ద్రవ్యలోభాద్యోవిప్రోవదతేనృప॥ తస్యపుత్రా
శ్చపౌత్రాశ్చ తదా నాశమవాప్నుయుః। యమలోకముపాగమ్యహ్యనుభూ
య మహద్భయం॥ పునర్భవముపాగమ్య పుత్రహీనోహిజాయతే। —
మార్కండేయః॥ శ్లో ॥ వ్యవహారేచ కలహే ప్రాయశ్చిత్తాదికర్మసు। ధ
నం గృహీత్వా యోవిప్రః కూటసాక్ష్యం వదేత్ఫలః॥ తస్యైవ పుత్రపౌత్రాశ్చ
తదా నష్టత్వమాప్నుయుః। యమలోకముపాగమ్య నిష్పుత్రత్వమవాప్ను
యాత్ ॥తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం మహాచాంద్రముదీరితం । ద్విజవాదేఽనృ
తముక్త్వా మహాచాంద్రం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ ధర్మశాస్త్రేష్వనృతముక్త్వా
ప్రాజాపత్యం ఇతరత్రకాయకృచ్ఛ్రం॥— తదాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ ద్విజవా
దే మహాచాంద్రం ధర్మశాస్త్రే తదర్ధతః । ఇతరేషు వివాదేషు కాయకృ
చ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥అనృతే తప్తకృచ్ఛ్రంస్యాన్మాసల్యం పాదజేస్మృతం।
అథవారూపకశతం రాజాతం దండయేత్సుధీః॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితే కూ

— * పుస్తకాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

టసాక్షిప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ పుస్తకాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమాహ—
దేవలః ॥ శ్లో ॥ పుస్తకం ఫలకం సూత్రం లేఖ్యం బంధనమేవవా । అపాహ
రేద్ద్విజోయస్తు సమహాపాపమాప్నుయాత్ ॥ భువం లోకముపాగమ్యమూ
కో భవితుమర్హతి । — ॥ మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ లేఖ్యం సూత్రం బం
ధనంవా పుస్తకం ఫలకం తథా । హరేద్యస్తు ద్విజోలోభీ నరకం యాతిదా
రుణం ॥ భూలోకం సముపాగమ్య మహామూకో భవేదిహ । తత్ద్రవ్యం
పునర్దత్వా పశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రంతదాదే
హవిశుద్ధయే । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా శుద్ధిరిష్యతఇతి ॥ * ॥ ఇతిహే
మాద్రివిరచితే పుస్తకాది హరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ సాలగ్రామా

— * సాలగ్రామాద హరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ది హరణప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ సాలగ్రామం శైవలిం
గం ప్రతిమాం చక్రపాణినః । ఘంటాముపస్కరం విప్రోయోహరేత్పాతకో
త్తమః ॥ దేవద్రోహీసవిజ్ఞేయస్సర్వధర్మ బహిష్కృతః । మృత్వా నరక
మాప్నోతి జాయతే భువి జారవాన్ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సాల
గ్రామం శైవలింగం ప్రతిమాం చక్రపాణినః । ఘంటాముపస్కరం విప్రో
యోహరేత్పాపబుద్ధిమాన్ ॥ నరకం దారుణం గత్వా జాయతే భువి జార
వాన్ । తస్యైవనిష్కృతిరియం కథితామునిపుంగవైః ॥ సాలగ్రామేతుచాం
ద్రంస్యాచ్ఛివలింగే తథైవచ । రత్నలింగే మహాచాంద్రం ప్రతిమాయాం త
థైవచ ॥ ప్రాజాపత్యం చక్రపాణావితరేషు తథైవచ । ఏతేన శుద్ధిమాప్నో
తి నాన్యథాగతిరస్తిహి ॥ స్త్రీణామర్ధం । క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ ॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితే సాలగ్రామాదిహరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ ఇత్యే

— * అపాత్రీకరణేషు చండాలీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

తన్మలినీకరణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాపాత్రీకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ।—
దేవలః ॥ శ్లో ॥ చండాలీం బ్రాహ్మణోగత్వా పంచబాణాతురస్సకృత్ । త
స్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే ॥ ఏతదజ్ఞానాత్సకృద్గమనవి
షయం । తదాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోయస్తు చం

డాలీమజ్ఞానాద్రంతుముద్యమనాః। గత్వా తత్ర మహత్పాపం కృత్వా తత్ర వ ధోఽగ్నితః ॥ అగ్నితఇతి కారీషపథః। చండాలీగమనే హేతుమాహ।— కామాతురాణాం ॥ శ్లో ॥ కుచౌ ముఖం విశాలంచ పృష్ఠం దృష్టిశ్శిరోరు హాః। ఏతాన్విలాసాంశ్చండాల్యా దృష్ట్వా తత్రప్రవర్తతే ॥ అతస్తద్దర్శ నం భాషాం వర్జయంతి మహౌజసః। — మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ ద్విజో యఃప్ర త్యహం పాపీ చండాలీం మనసా స్మరన్। గమిష్యామీతిచధియా స్మృత్వా పూర్వాన్ తదుద్భవాన్ ॥ విలాసానితి శేషః ॥ సకృత్స్మరణమాత్రేణ మ హాంతం నరకంవ్రజేత్। — ॥ గమనే విశేషమాహ ॥ భారద్వాజః ॥శ్లో చండాల్యా గమనం కుర్యాంగమిష్యామితదాలయం। ఇతియోమనసిస్థాప్య గమనాయోపచక్రమే॥ పదేపదే బ్రహ్మహత్యా పాపమేవ సమశ్నుతే। య మలోకేమహత్కష్టమనువాప్నోతి మహద్భయం॥ — ॥ యమదండప్రకార మాహ ॥ మహారాజవిజయే॥ శ్లో ॥ ఛినత్తిపాదౌగమనే జిహ్వాచ్ఛేదశ్చభా షణే। ఆలింగనేహృదశ్ఛేదః కరయోఃకుచపీడనే ॥ చుంబనేదంతఘాత స్స్యాత్పంసర్గేశిశ్నమోక్షణం ॥ ఏవంపరోక్షేకురుతేయమోనాస్త్యత్ర సంశయః। — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ దినమేకంతుచండాలీం గత్వావిప్ర స్స్వకాలయం ॥ సర్వేషాంస్పర్శనంకృత్వాపాపంమనసిగూహయేత్ ॥ తే సర్వేసమతాంయాంతా దినమేకంరిరంసునా ॥ తేనైవసహసంసర్గమవాప్య గృహవాసినః ॥ ఆప్నుయుస్తత్సమంపాపంవిచార్యాతఃప్రవర్తయేత్ ॥మా సమేకంమహాపాపీ గృహేసంకరకృత్సదా ॥ ఏతైర్జనైర్బహిష్కార్యో యదాజ్ఞాతోమహాజనైః। తద్గృహస్థాయదా(గ్రా)మేజ్ఞాత్వాసంసర్గమా ప్నుయుః ॥(గ్రా)మస్థాస్తైజనాస్సర్వే యదాజ్ఞాతాజ్జనైస్తదా ॥ (గ్రా)మంద గ్ధ్వాధనిశ్శేషం కృత్వాపారియోపవేశనం। మృతిర్వామరణంతేషాం త ద్గృహాస్థైర్వినామునా ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ తీర్థేమహాజనా క్రాంతే హ్యగ్నిదాహేవాహాభయే। ద్విజోఽజ్ఞాత్వాతుచండాలీంసకృద్గ త్వాతుశంకినీం। చండాలీతిపునర్మత్వాదేహశుద్ధింయదీచ్ఛతి। తదామన స్సమాధాయ చాపాత్రైపత్యహంముదా। స్నానేన మాసమాత్రేణ శు ద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః॥ —॥ నారదః ॥ శ్లో ॥ చండాలీతి ద్విజఃపూర్వ

మజ్ఞాత్వాకామపీడితః । పశ్చాద్విజ్ఞాత్వాతుచండాలీంశుద్ధిమిచ్ఛన్మనస్యథ ॥
రామసేతుముపాగమ్య చాపాగ్రేప్రత్యహంశుచిః ॥ ప్రాతస్స్నాత్వామాస
మాత్రం పూర్వవచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ । — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః
కామాతురోగచ్ఛన్నవిచార్యజనంగమాం । పశ్చాచ్చండాలజామేతి జ్ఞా
త్వాశుద్ధిపరాయణః ॥ రామేశ్వరేధనుష్కోట్యాం ప్రాతస్స్నానాద్విశుద్ధ్యతి
మాసమాత్రేణరాజేంద్ర నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥
చండాలీంరూపసంపన్నాం దృష్ట్వావిప్రస్సకృద్వ్రజేత్ । సచండాలసమో
జ్ఞేయః కారీషవధమర్హతి ॥ ఏకస్మిన్దివసేరాజన్ ద్వివారం రమతేయ
ది ॥ మాతృగామీద్విజోజ్ఞేయోరాజాతం దండయేత్సదా ॥ శిశ్నంసవృషణం
ఛిత్త్వానిర్వాస్యోవిషయాద్బహిః ॥ — ॥ జాతుకర్ణిః ॥ శ్లో ॥ ద్విజ
శ్చండాలిసంసర్గంకృత్వాజ్ఞాత్వావిచారయన్ ॥బహుమాసంమాసమాత్రం
పక్షంవాపిదినత్రయం।ప్రత్యహంస్వాపిధితేగ్రామేగృహే వా మేళనంచరేత్ ॥
జ్ఞాత్వాతదైవగ్రామస్థాస్తేసర్వేగృహవాసినః ॥ గ్రామంగృహంతదాదగ్ధ్వా
రాజ్ఞేతత్ప్రత్యవేదయన్ ॥ రాజాసమ్యగ్విచార్యాథదండయేత్పూర్వవత్క్ర
మాత్ ॥ నిర్వాస్యోవిషయాద్రాజ్ఞాయావత్ప్రాణావధారణం ॥ తతశ్శుద్ధి
మవాప్నోతి నాన్యథాగతిరస్తిహి ॥ దినత్రయేతు సంసర్గే గ్రామేవాస్వగృ
హేపివా । జ్వాళయిత్వాతలంభిత్తింమృన్మయానిపరిత్యజేత్ । భాండాదీ
నీత్యర్థః॥ శ్లో ॥ సర్వేసచేలంస్నాత్వాతు చక్రుర్ధాతారముత్తమం ॥ దశరా
త్రేణసంసర్గే శోధయిత్వా గృహాదికాన్ ॥ తేసర్వేపూర్వవత్స్నాత్వా కు
ర్యుఃకృచ్ఛ్రంషడబ్దకం । మాసమాత్రేణసంసర్గేనివాసాన్శోధయేత్తదా।
స్నాత్వాతువిధివద్భక్త్యాతప్తకృచ్ఛ్రశతంచరేత్ ।వర్షమాత్రేణసంసర్గే
సహశయ్యాసనాదభిః ॥ దగ్ధ్వాగృహాంశ్చనిశ్శేషాన్ తేసర్వేపతితాస్తతః ।
యదాశుద్ధిమభీప్సంతి తదాతే విప్రపుంగవాః ॥ పతితస్య యథాప్రోక్తం ము
నిభిస్సృత్యావాదిభిః।తత్కర్తవ్యంతథాసర్వైర్నాన్యథాశుద్ధిమాప్నుయుః॥—॥
నాగరఖండే॥ శ్లో ॥ యదాయదాద్విజోరాజన్ పంచబాణాతురస్తదా ॥
చండాలీంయదిపాపాత్మారంతుకామోగృహంవ్రజేత్ । తయాసహాయదా
కుర్యాత్సంసర్గంలోకవిద్విషం । దినత్రయేసపాపీయాన్ కారీషవధమర్హ

●। దశరాత్రంరంతుకామశ్చండాలీంపాపరూపిణీం । స్వముష్కంసహసా
ఛిత్త్వాదక్షిణాందిశమన్వగాత్ । మృతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథారఘు
నందన । తద్గర్భధారణేవిప్రఃవర్షాదూర్ధ్వంసపాపభాక్ ॥ చండాలసదృశ
స్సాక్షాత్పితృభిస్సహమజ్జతి ॥ —— ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాన్ముఖజఃపూ
ర్వంచండాలీతి నసంస్మరన్ । రమయామాసకామార్తః పశ్చాజ్జ్ఞాత్వాతుత
త్కథం । రేతస్సేకాద్ద్విజఃపూర్వంజ్ఞాత్వాచండాలచేష్టయా । సచేలంస్నా
నమాసాద్యవిప్రేభ్యోవిజ్ఞాపయేన్ముదా ॥ తదనుజ్ఞామవాప్యాథచాపాగ్రంవే
గతోవ్రజేత్ । ప్రాతస్స్నాత్వామాసమాత్రం శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః । త
స్యోపనయనంప్రోక్తం పటగర్భవిధానతః । జ్ఞాత్వాద్విజస్తుచండాలీంసకృ
ద్గచ్ఛేద్దినంముదా । ఘృతేనలిప్తదేహస్సఃకారీషవధమర్హతి । దినత్రయం
యదాగచ్ఛేద్వ్రీహీణాంరజ్జుభిస్తదా । సర్వాంగంవేష్టయిత్వాచరాజా
తందాహయేన్ముదా ॥ మాసమాత్రంద్విజోగచ్ఛేద్గ్రామేసంస్పృష్టిమాచరేత్ ॥
రాజాతన్ముష్కమాచ్ఛిద్యనిధాయాథతదంజలౌ । ప్రేషయేద్దక్షిణామాశాం
మృతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । గ్రామస్థాఃపూర్వవద్దేహందగ్ధ్వాసర్వంహి
పూర్వవత్ । తద్గర్భధారణాద్విప్రఃరంతుకామోజనంగమాం । మాతృతఃపి
తృతశ్చైవ కులమేకోత్తరంశతం ॥ నరకేనివసేత్పాపోయావదాభూతసంప్ల
వం । రాజాభృత్యైస్తమానీయవిచార్యబహువార్తయా । శకటంతు సమా
రోప్యచండాలైరసిపాణిభిః ॥ తన్మాంసంకణశశ్ఛిత్వాముదాతంభక్షయేత్పు
రే ॥ అటిత్వాఘోషయన్వాద్యంపురద్వారేవిసర్జయేత్ । మృత్వాశుద్ధి
మవాప్నోతి నదాహోనోదకక్రియా ॥ —— ॥ గౌతమః । శ్లో ॥ విప్రాం
గనాయదాదైవాద్రంతుకామాజనంగమం । తస్యాఅపి ప్రకర్తవ్యం ప్రా
యశ్చిత్తమిదంద్విజైః ॥ క్షత్రియశ్చేద్రజోగచ్ఛే ద్విప్రస్యార్ధంప్రకల్పయే
త్ । ద్విజాంగనాయాశ్శంకాయాందినమాసవత్సరగర్భధారణాదికంవిచా
ర్య రాజాకర్ణనాసికేచ్ఛేదయిత్వావివాసయేత్ । తస్యానవధః ॥ స్త్రీ
త్వాత్ ॥ —— । తదాహ జాబాలిః ॥ శ్లో । విప్రాంగనాయదారాజన్ జ
నైశ్చండాలశంకినీ । తదాది నాదిగర్భాంతం రాజాతాందండయేన్ముదా ॥ వి
చార్యేతి శేషః ॥ శ్లో ॥ నాసాంకర్ణౌవాపయిత్వానిర్వాస్యాపట్టణాద్బ

హి: ॥ త్యాగఏవ వరో రాజ్ఞాం నవధ స్త్రీషు సంమతః ॥ క్షత్రియవైశ్యాం గవానాం చండాలసంసర్గ శ్చేత్తం సమ్యగ్విచార్య విప్రస్త్రీవన్నహి । కింతుకారీషవధఏవ ॥ —— ॥ తదాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ ద్వయోర్నారీయడాపాపా చండాలైర్గ్యదిశంకినీ । తదా సమ్యగ్విచార్యాథ కారీషవధమాచరేత్ ॥ గర్భే గర్భం తదాచ్ఛిత్వా శిశుంతం భువినిక్షిపేత్ । పూర్వవద్దాహయేత్పాపాం నత్యాజ్యా రాజవల్లభైరితి ॥ తస్మిన్ గ్రామె రాజాభావె తం పాపిష్ఠం నిగళైర్బద్ధ్వా రాజాంతికం ప్రాపయేయుః ॥ విప్రైర్విప్రాజ్ఞా కర్తవ్యా । నహింసాదిః ॥ యజ్ఞోపవీతాదికం త్రుటిత్వా బహిష్కార్యాః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చండాలీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ *

—— * తురుష్కగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * ——

అథ తురుష్కగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ । ——దేవలః ॥ శ్లో ॥ చండాలశ్చ తురుష్కశ్చ ద్వావేతౌ తుల్యపాపినౌ । తదంగనా తథాజ్ఞేయా విప్రైః పాపభయాతురైః ॥ చండాలస్పర్శనే రాజన్ సచేలం స్నానమాచరేత్ । సంభాషణె ద్విజైర్భాషాం దర్శనె భానుదర్శనం ॥ తచ్ఛాయాస్పర్శనె చైవ పూర్వవత్స్నానమాచరేత్ । తముచ్ఛిష్టేన సంస్పృష్టః ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ ॥ శింఘాణికాయాం లాలాయాం శ్లేష్మసంగె విశేషతః । మృద్భిః ప్రక్షాళయిత్వాతు తం దేశం ద్విత్రిసంఖ్యయా । శింఖాణికాస్పర్శనె మృదాఏకవారం క్షాళయేత్ । లాలాస్పర్శనె ద్వివారం శ్లేష్మస్పర్శనె త్రివారం ॥ వదనస్పర్శనె మృద్భిరేకవింశత్యా క్షాళయిత్వా దశగండూషైః పూతాత్మా తద్దినం సముపోష్య పరేద్యుః పంచగవ్యం పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి । అతో దూరతఏవ త్యాజ్యాః ॥ —— తదేవాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ యుగం యుగద్వయం చైవ త్రియుగంచ చతుర్యుగం । చండాలపతితోదక్యా సూతికానామథః క్రమాదితి ॥ —— తదేవాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥ శింఖాణికాయామేకాం మృల్లాలాయాంతు ద్వయం స్మృతం । శ్లేష్మసంగె త్రియం ప్రోక్తం తద్దేశక్షాళనక్రమః ఆస్యస్పర్శె మహత్పాపం మృన్మయా న్యేకవింశతిః ॥ తం దేశం క్షాళయిత్వా తైర్గండూషాన్ ద్వాదశాచరేత్ । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ ——మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ తురుష్కీం యో ద్విజో గచ్ఛేత్స పంచబాణాను

రస్సకృత్ । అజ్ఞానాజ్ఞానతో వాపి పూర్వవచ్ఛుద్ధిరీరితా ॥— మనురపి॥శ్లో
జ్ఞాత్వాజ్ఞాత్వా తుళుషీం యో ద్విజః కామాతురస్సకృత్ । గత్వా శుద్ధిమ
వాప్నోతి చండాలీగమవద్ద్విజ ఇతి ॥ విప్రస్య తుళుషీగమనే ప్రాప్తే గ్రా
మస్య గృహాది సన్మేళనే సకృద్దినత్రయమాససంవత్సరగర్భాదన్విచార్య చండా
లీగమనోక్త ప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా ॥ —
తదాహ నారదః ॥ శ్లో ॥ పాపం ప్రకాశయేద్ధీమాన్ పుణ్యం సమ్యగ్విగూహ
యేత్ । పాపం ప్రకాశనాన్నష్టం తస్మాత్పాపం న గూహయేత్ ॥ చండాలతు
ళుషయోరీషద్భేదో నాస్తి ॥ తస్మాత్పూర్వోక్త ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శు
ద్ధిమాప్నోతి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తుళుషీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్॥

— * షోడశవిధచండాలాః * —

అథ షోడశవిధచండాల(స్త్రీ)గమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ । —పరాశరః ॥
శ్లో ॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నటో బురుడ ఏవ చ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వ
ర్ణకారశ్చ సౌచికః ॥ తక్షకస్తిలయంత్రీచ సూనుశ్చ క్రీతథాధ్వజీ । నాపితః
కారుకశ్చైవ షోడశైతే జనంగమాః ॥ గ్రామచండాలా ఇత్యర్థః ॥ తత్పత్న్య
శ్చ తద్వత్ పరిత్యాజ్యా విప్రైః॥ తేషాం షోడశవిధానాం పత్నీగమనే పృథ
క్పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ రజకీం యువతీం గ్రామ

— * రజకీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

చండాలీం యో ద్విజో రమేత్ । సకృదజ్ఞానతో రాజన్ జ్ఞాత్వా శుద్ధిమ
థాచరేత్ ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ రజకీం గ్రామచండాలీమజ్ఞానాద్బ్రా
హ్మణో రమేత్ । పంచబాణాతురః పశ్చాత్ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః ॥ — లై
ఙ్గే ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురో గ్రామచండాలీం రజకాహ్వయాం । అజ్ఞానా
ద్రమయేత్వాపి ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ ఉభయోరేకమత్యా చేత్తత్ర
చాంద్రం విముర్బుధాః । బలాత్కారేణ ద్వైగుణ్యం సకృదాచరణే స్మృతం॥
రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ ప్రాజాపత్యం విశోధనం । — మహారాజవిజయే॥
శ్లో ॥ ఏకస్మిన్ దివసే విప్రస్సకృద్రజకనాయికాం । ద్విర్వారం బహువారం వా
తప్తకృచ్ఛ్రశతం స్మృతం । సైషా చేటీ యది భవేత్తదర్ధం మునిభిస్స్మృతం ॥
పతివ్రతా యదా సాతు తప్తకృచ్ఛ్రశతం స్మృతం । —నారదః॥ శ్లో ॥ చేటీచే

ప్రజకీభూపపంచాశత్తప్తమీరితం ।సతిప్రతాయదిభవేత్తప్తకృచ్ఛ్రత్రిత విదుః త్రిదినం మాసమాత్రంచ ద్విజో గత్వా పవిత్రజాం ॥ చాంద్రాయణత్రయం ప్రోక్తం దినత్రయగమేద్విజే । మాసేషట్కంతుచాంద్రాణాంవర్షాదూర్ధ్వం పతత్యసౌ ॥ వర్షాదూర్ధ్వం పతితప్రాయశ్చిత్తం రజకీగమనే వేదితవ్యం నాన్యథాశుద్ధోభవతి । ఏవంసర్వత్ర షోడశచండాలస్త్రీగమనేష్యయోజనీయముక్తమనుక్తంవా ॥ సర్వత్రగర్భధారణే కారీషవధఏవ । విప్రాంగనానాం రజకాది షోడశవిధ చండాలసంసర్గే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ గర్భే త్యాగఏవేతి సర్వత్రసంబంధః ॥ ఏవం క్షత్రియవైశ్యయోర్ద్దినాదిక్రమేణ ప్రాయశ్చిత్తంవేదితవ్యం । బ్రాహ్మణో మాసమాత్రంవర్షమాత్రం వారహో రజకీం గత్వా గృహే మేళనం కుర్యాచ్చేత్తత్ర నగృహదాహాదికం । కింతు కుడ్యస్య క్షాళనంమృన్మయానాం త్యాగఏవ ॥ ఘృతోపదంశాదీనామాచారాధ్యాయే ద్రవ్యశుద్ధిప్రకరోఽభిహితః ॥ —— తథాహమనుః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోమాసమాత్రంవా వర్షమాత్రమథాపివా । ద్విజో రహసి గత్వాతాం కుర్యాద్చేద్గృహమేళనం కుడ్యేషు క్షాళనం కృత్వామృన్మయాని విసర్జయేత్ ।వర్షాదూర్ధ్వంతు తంత్యక్త్వా హ్యజ్ఞానాద్యమదీరితం ॥ గృహస్థాదేహశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యం విశోధనం।కుర్యురితి శేషః॥వర్షాదూర్ధ్వంతతోజ్ఞాత్వాపృథక్చాంద్రాయణంస్మృతం॥ పంచగవ్యేన శుద్ధాస్స్యుర్గార్హ్యమష్టాయదిసంగతాః । గృహేద్రవ్యాణియానీహ తాన్యల్పానివిసర్జయేత్ ।అధికేషుతదాశుద్ధిర్నియమ్యస్థలాంతరం । స్థలాంతరం । పాత్రాంతర మిత్యర్థః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజకీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథచర్మకార స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమా

—* చర్మకారస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

హ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వేణవయసారాజన్ విద్యాధనవిగర్వితః । ద్విజోయశ్చర్మకారస్య పత్నీంయది గమేదిహ । సచండాలసమోభూయాన్నాలపేత్తంకదాచన । సకృదజ్ఞానతోగత్వా మృత్వానరకమశ్నుతే । —— ॥ భారద్వాజః ॥ శ్లో ॥ చర్మకారసతీంరమ్యాంవిద్యాధనమదాన్వితః ॥బ్రాహ్మణస్సకృదాగచ్ఛేత్సచండాలోభవేదిహ । మృత్వానరకమాప్నోతి కాలసూత్రంమహాభయం । విప్రైస్సహనసంతిష్ఠేత్సజనైర్యానరేశ్వర ॥ స్వగృహే

గాత్రిమునఃద్యైవా విప్రైర్విహానసంవసేత్ ।— । దేవస్వామీ ॥ శ్లో ॥ చ ర్మకారస్త్రియంగత్వా స్వాచారంసమనుత్సృజన్ । విప్రఃపాపరతిర్యాతి త్వా నరకానేకవింశతిం । గత్వాభువముపాగమ్య చర్మకారోభవేత్పునః । తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితాజనవల్లభ । ఏకస్మిన్దివసేరాజన్నేకవారం రమే తయః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రం విశుద్ధ్యర్థంపరాకం దినమాత్రతః ॥ దినత్రయేతుచాం ద్రంస్యాత్షణ్మాసే త్రింశదాచరేత్ । వత్సరే పతితం విద్యాత్తుర్యాత్పతితవ త్తదా ॥ గర్భేహినిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే । స్త్రీణాం బాహు జాదీనాం పూర్వవద్యోజనీయం ॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితేచర్మకారస్త్రీ

— * నటనీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

గమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * అథ నటనీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవ లః ॥ శ్లో ॥ నటనీం బ్రాహ్మణోగత్వా పంచబాణాతురస్సకృత్ । తస్యైవపి తరోయాంతి రేతఃకుండం మహాభయం ॥ — గారుడపురాణే ॥ శ్లో ॥ దే వాలయే రాజగృహే గృహీత్వా భృతిమాదరాత్ । మాసిమాసిచవర్షేచ జీవన్ నృత్యతిసర్వదా ॥ సోయంనటఇతిఖ్యాతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ।తి స్య సంబంధినీనారీ నటనీతి స్మృతాజనైః ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ కారాగృహే మాసమాత్రం నాభిగత్వాదినత్రయం । అథావావేశనం కృత్వా నాట్యం కృత్వా దినత్రయం ॥ భృతిమాదాయ విప్రాస్తు సద్యః పాతిత్యమర్హతి । త స్మాద్భృతిం పరిత్యజ్య విప్రోవర్జయతేన్యతః । చాంద్రాయణద్వయం కు ర్యాత్పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ విప్రోగత్వా ప్రమాదాద్వా జ్ఞాత్వావాబ హువార్షికం । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ నటనీం యోద్విజోగృహ్ణన్ సకృద్వా బహువారతః । కేశసంవపనంకృత్వాకుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం। తస్యోపనయనంభూయః వటగర్భ విధానతః । వర్షాదూర్ధ్వం తథారాజన్ పతితస్యాజ్జనేశ్వర ॥ పతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । గర్భేత్వే గపవ ॥ విప్రాంగనానాం నటసంసర్గాదిసంభవేపవమేవ యోజనీయం ॥ రాజాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నటనీగమనప్రా యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ బురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో

— * బురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

బురడీం యోద్విజోగచ్ఛేత్సకృత్కామాతురఃక్షితౌ । సఏవ నరకంగత్వాహీనజాతిమవాప్నుయాత్ ॥ — నాగరఖండే ॥ శ్లో॥ యేవైకటకుటీరస్థాభాషావర్ణవిభేదినః । మద్యమాంసం నిషేవంతే బురడాస్తేసమీరితాః ॥ తదంగనేయం బురడీ సర్వపాపాలయాసదా । తాంగత్వావిప్రవర్యోసౌ నరకంయాతిదారుణం ॥ ఏకవారం ద్వివారంవా దినత్రయమథాపివా । మాసం ఋతుత్రయంవాపి వత్సరంవా విశేషతః ॥ యావకంతప్తకృచ్ఛ్రంచ ప్రాజాపత్యంగతైవచ । వత్సరేపతితోభూయాద్గర్భేతద్వర్ణవాన్ భవేత్ ॥ విప్రస్యాదీనాం పూర్వవద్ప్రాయశ్చిత్తం । పునరుపనయనం సర్వత్రఉక్తమనుక్తంవాషోడశవిధచండాలస్త్రీగమనే కార్యం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే బురడీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కైవర్తస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవ

— * కైవర్తస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

లః ॥ — ॥శ్లో ॥ కైవర్తస్యసతీంవిప్రస్సకృద్గత్వా విచారయన్ । మహాంతం నరకంగత్వా తజ్జాతిషు భవేద్భువి ॥ — మార్కండేయః ॥శ్లో ॥ కైవర్తోన్నరలోకేస్మిన్హీనజాతిసముద్భవః । తదంగనాం ద్విజోగచ్ఛేత్పంచబాణాతురస్సకృత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయః పటగర్భవిధానతః । ప్రాయశ్చిత్తం తథాప్యుక్తం బురడీగమనోదితం । ఏకవారద్వివారదినత్రయాదికంవిచార్య ప్రతిపదోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । విప్రస్త్రీణాం తత్సంగమాదౌ పూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితే కైవర్తస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథమెదస్త్రీగమనప్రాయశ్చి

—*మెదస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ । గౌతమః ॥శ్లో ॥ మేదస్త్రియంద్విజోయస్తు బలాత్కారాద్రమేద్యది । కాలకూటవిషంనామ నరకంయాతిదారుణం । — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వేణుకారసతీంగత్వా ద్విజఃకామాతురస్సకృత్ । నరకంకాలకూటాఖ్యంయాతిపాపీసదాశ్వసన్ । — ॥ మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ వైణవీంబ్రాహ్మణోదృష్ట్వామనస్తత్రనివేశ్యచ ॥ రంతుకామో యదిభవేత్తస్యైవనరకస్థితిః ॥ తద్దోషపరిహారార్థంపూర్వవన్మునిచోదితం । ఏకవారద్వివారాదిక

మత్రాపి విచార్యపూర్వవత్పునస్సంస్కారాదికం సర్వంకుర్యాత్ । విప్రస్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ।*॥ ఇతి హేమాద్రౌమేదస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్।

—*భిల్లస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథభిల్లస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవస్వామీ ॥ శ్లో ॥ భిల్లపత్నీంతత్సుతాంవా భగినీంమాతరంతథా । సకృద్గచ్ఛేద్ద్విజోయస్తుసోపిచండాలవద్భువి ॥ — ॥నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ చండాలవత్పశూన్నిఘ్నన్ప్రత్యహంభావభేదతః । సభిల్లఇతివిఖ్యాతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ చండాలమరుభిల్లానాంస్త్రియస్త్వేతాస్సమాఃస్మృతాః । నజాతు దర్శనేయోగ్యానసంభాష్యాఃకదాచన । తదంగనాం రమేద్యస్తుద్విజఃకామాతురస్సకృత్ ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి చండాలగమనాదృతే । భిల్లపత్నీగమనేచండాలీ గమనవత్ప్రాయశ్చిత్తంసర్వంకుర్యాత్ । వత్సరంసంసర్గేనవిచారణీయంకారీషవధాదికం । విప్రస్త్రీణాంతత్పురుషసంగమే పూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామేవం । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భిల్లస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ స్వర్ణ

—*స్వర్ణకారస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కారస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణకారోమహాదోషీ పారక్యంస్వర్ణమాహరన్ ॥ ప్రత్యహంజీవనంకుర్వన్వంచయిత్వాబహూన్జనాన్ । తస్యైవరమతోనారీం బలాద్వాచౌర్యధర్మతః । ఏకవారంద్వివారంవా త్రివారంమాసమేవవా । యావకంచ పరాకంచ ప్రాజాపత్యంతథైందవం । యథాక్రమంయోజనీయం దేహశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ । తస్యాస్సంగసంభూతో యోవర్షాంతే తత్సమోభవేత్ । నతంసంభాషయేత్క్వాపి పతితస్స్యాన్నసంశయః । విప్రాంగనాదీనాంపూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే స్వర్ణకారస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్

—*సౌచికస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

॥ * ॥ అథ సౌచిక స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ సౌచికోవస్త్రసంధానీ జనేభ్యోభృతిముద్వహన్ । జీవంస్తయావస్త్రహారీసౌచికోయముదీరితః ॥ తదంగనామహాపాప కారిణీలోకనాశినీ ॥ తాంగచ్ఛే

ద్బ్రాహ్మణో యస్తు పంచబాణాతురస్సకృత్ । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి సూచీకారస్య జన్మనః ॥ — ॥ నారదః ॥ శ్లో ॥ సూచికారస్య యః పత్నీం ద్విజః కామాతురస్సకృత్ । గచ్ఛేదితి శేషః ॥ శ్లో ॥ మహాంతం నరకం గత్వా హీనయోనిషు జాయతే । దినం దినత్రయం మాసం వర్షం వా గర్భధారణాత్ ॥ యావకంచ పరాకంచ తప్తమైందవమేవ చ । యథాక్రమం ప్రకుర్వీత పతితో గర్భధారణే ॥ పతితప్రాయశ్చిత్తముపనయనాదికం పూర్వవత్ ॥ విప్రస్త్రీణాం క్షత్రియాదీనామపి పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సౌచికస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ తక్షక తిలయంత్రిణోః స్త్రీగమ

—*తక్షక తిలయంత్రిణోః స్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కుమారః ॥ శ్లో ॥ తక్షకో దారుకర్తా చ తిలయంత్రీ మహాఖలః ॥ తిలఘాతక ఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ తిలయంత్రీ తిలద్రోహీ దారుకో దారుఘాతుకః ॥ నకర్మార్హౌ భవేతాం తౌ న సంభాష్యౌ కదాచన ॥ తావేతౌ గ్రామచండాలౌ దూరతస్తౌ పరిత్యజేత్ । తయోస్సీతంబినీ పాపాం తాం రమేన్ముఖజస్సకృత్ ॥ మహాపాపమవాప్యాశు భువి హీనేషు జాయతే । తయోరప్యంగనాగామీ కారీషవధమర్హతి । తాచ్ఛీలికణిని నా తత్స్వభావ ఇత్యర్థః ప్రతీయతే ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ తయోర్యదా రమేన్నారీం బ్రాహ్మణః కామపీడితః । అజ్ఞానాచ్చాపకోట్యాంతు స్నాత్వా మాసేన శుధ్యతి । జ్ఞానాత్సకృద్ద్విజో గత్వా కారీషేణ స్వయం దహేత్ ॥ అథవా దేహశుద్ధ్యర్థం ద్వ్యయుతం ధేనుమాచరేత్ । దద్యాదిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ శుద్ధిమాప్నోతి రాజేంద్ర న శుద్ధిర్మునిభిస్స్మృతా ॥ అన్యథా చేదితి శేషః ॥ విప్రాంగనానాం ప్రమాదాద్గమనే గర్భధారణే త్యాగ ఏవ । క్షత్రియవిశాం తత్ స్త్రీగమనే పూర్వవద్విదితవ్యం । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తక్షకతిలఘాతక స్త్రీగమనప్రా

—*మాంసవిక్రయిక స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ మాంసవిక్రయిక స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ సూనోః పరిగ్రహం గత్వా విప్రః పాప పరాయణః ॥ కుంభీపాకే మహాఘోరే వసత్యాచంద్రతారకం । — ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ మాంసవిక్రయిణః పత్నీం పుత్రీం వా భగినీమపి । స్నుషాం వా ముఖజః పాపీ రమేత్వా—

మాతురస్సకృత్ । నతస్యపునరావృత్తిః కుంభీపాకాద్భయంకరాత్ ॥ పున ర్భ్రవముపాగమ్య జాయతే హీనజాతిషు ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో సూనోర్నారీంద్విజోగత్వా పాపీయాన్ పాపరూపిణీం ॥ కుంభీపాకముపాగ మ్య జాయతే భువిహీనవాన్ ॥ ప్రాజాపత్యంమాసమాత్రే చాంద్రంప్రోక్త మృతుత్రయే । తతఃపతితవద్జ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ అభ్యాసేదాహ యేత్సమ్యక్కారీ షేణపునఃపునః ॥ అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తి యావద్గర్భవి ధారణం । విప్రస్త్రీణాంపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ ఇతి హేమా ద్రివిరచితే మాంసవిక్రయికస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కులాల

—*కులాలస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ కులాలకస్యయోనారీం వి ప్రఃకామాతురఃసకృత్ । అంగీకార తయారాజన్ బలాత్కారేణవాపు నః ॥ రమేద్దినంవాపక్షంవామాసంబుతుమథాపివా । తస్యాన్యానిష్కృతి ర్నాస్తిపునస్సంస్కారకర్మణః ॥ — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ ఇష్టకాభువిఖాం డాని కృత్వాయోదాహయేన్మదా ॥ సచండాలసమోజ్ఞేయ స్సర్వవర్ణబహి ష్కృతః ॥ తదంగనాతత్పమాస్యాద్దర్శనాత్పాపకారిణీ । ఏనాంద్విజోర హోగచ్ఛేత్సమహాపాతకీస్మృతః ॥ తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టా పూర్వవన్ముని భిఃస్సకృత్ ॥ మాసషణ్మాసవత్సరతారతమ్యేన ప్రాయశ్చిత్తంయోజనీయం। గర్భేవత్సరాంతేచపతితవత్ప్రాయశ్చిత్తమర్హతి । విప్రస్త్రీణాంపూర్వవ త్ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ఇతి కులాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥

—*మద్యవిక్రయిణస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ మద్యవిక్రయిణ స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ మ ద్యవిక్రయిణోగత్వానారీంగ్రామేవనాంతరే ॥ ద్విజఃపాపమవాప్నోతి త్రి షుజన్మసుసంగతః ॥ — ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ యోద్విజోధ్వజినోదారాన్ గృహ్ణీయాత్కామపీడితః ॥ నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన ॥ —॥ నారదః ॥ శ్లో ॥ ప్రత్యహంమద్యవిక్రేతామాంసస్యాపిమహామునే । ఉ భయోర్నిష్కృతిర్నాస్తిభువిచండాలజన్మతః ॥ తస్యోపనయనంభూయః ప్రాజాపత్యందినత్రయే ॥ మాసేచాంద్రమృతౌతద్వద్ద్విగుణంవ్రతముచ్యతే ॥

అతఃపరంనశుద్ధిస్స్యాత్కారీషదహనాదృతే । అశక్తోగోసహస్రంవావర్షమాత్రంచరేద్వ్రతః । విప్రస్త్రీణాంపూర్వవత్ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మద్యవిక్రయిణస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అ

—*కారుకనాపితస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

థకారుకనాపిత స్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ కారుకస్యస్త్రియంగత్వానాపితస్యద్విజాధమః । శావకాతురోమహాపాపీ నపునర్భువిజాయతే ॥ నాపితఃక్షౌరకః ॥ కారుకస్త్వయఃపిండకారీ॥ — । జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ తయోర్విప్రస్సతీందృష్ట్వాగ్రామేవాస్వగృహేపివా । యభేత్కామాతురఃపశ్చాద్దేహశుద్ధింసమాచరేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ క్షౌరకస్య ద్విజోగచ్ఛేత్కారుకస్యప్రియాంయదా । తదాపతతిదుష్టాత్మానతస్యపునరుద్భవః । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥ పరాకంయావకంచైవతప్తంచాంద్రమనంతరం ॥ ఏకదినత్రిదినమాససంవత్సరక్రమేణ యోజనీయం ॥ అతఊర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తం॥ ఆభీరస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమేవమేవ వేదితవ్యం । విప్రస్త్రీణామపిపూర్వవత్ । క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే నాపితకారుకస్త్రీగమనప్రా

—*బ్రహ్మచండాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ బ్రహ్మచండాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో । పరార్థంకాశికాయాయోదత్తాగ్నిఃకీకసానుగః ॥తపతేబ్రహ్మచండాలావాజ్ఞాత్రేణాపినార్చయేత్ ॥ తత్రకాశికాయాంస్వకృతపుణ్యరాశిందాస్యామీతి భృతకంగృహీత్వాయః కాశీంగతః పరార్థంసకాశికాయాయీ । అహమేతస్యకుణపస్యాగ్నిదాహాదికంకరిష్యామీతి మూల్యంగృహీత్వా కృతవాన్యస్సదత్తాగ్నిః ॥ కీకసాన్యస్థినిపరకీయానిఅహంధృత్వాగంగాంభసిస్థాపయిష్యామీతిపూర్వవద్ధనంగృహీత్వాయఃకరోతి సకీకసానుగః॥ —॥ తదాహమనుః ॥ శ్లో ॥ కీకసానిద్విజోధృత్వా పరకీయానిపార్థివ ॥ ఏకప్రస్థానమాత్రేణసచండాలసమోభవేత్ । ప్రేతకృత్యమహంకుర్యామేతస్యాద్యమశేషతః ॥ ఇతియఃసురుతేబుద్ధిం సచండాలఇతీరితః ॥ పరార్థంమూల్యమాదాయకాశీయాత్రాంకరోతి । ఇతియోమనసిస్థ

చండాలత్వమర్హతి । ఏతేషామేకతః పత్నీం ద్విజో యస్సంగ్రహేద్గృహాత్ । ఏకరాత్రం త్రిరాత్రం వా మాసం సంవత్సరం చ వా ॥ యభేత్కామాతురస్స ద్యస్సత్స్యనిష్కృతీరితా । చండాలగమనే రాజన్నిష్కృతిః కథితోత్తమైః ॥ సైవాత్రాపి ప్రయోక్తవ్యా కారీషవధవర్జితం । పునస్సంస్కారవిధినా కర్తవ్యం కర్మ తస్య వై ॥ విప్రస్త్రీణాం బ్రహ్మచండాల సంసర్గ ప్రాప్తౌ విప్రస్యార్ధం । గర్భత్యాగపన । క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రి విరచితే బ్రహ్మచండాలస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ రజస్వలా

—*రజస్వలాగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గమన ప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ రాజః పుష్పవతీం భార్యాం ద్విజః కామాతురో యభేత్ ॥ మహాంతం నరకం గత్వా రక్తస్రావి సుదో భవేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ విప్రో రజస్వలాం పత్నీం గచ్ఛేత్కామాతురస్సకృత్ । మహవార్ఞభవితా రాజః రక్తస్రావీ భవేద్భువి ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ యో విప్రః పంచబాణార్తో యభేత్పత్నీం రజస్వలాం । న తస్య పునరావృత్తిర్యమలోకాద్భయంకరాత్ । ప్రథమేహని యో గచ్ఛేచ్చండాలీగమనే చయత్ । తత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి హ్యన్యథా దోషభాగ్భవేత్ । ద్వితీయేహని బ్రహ్మఘ్నీగమనే యదుదాహృతం । తదత్రాపి నియోక్తవ్యం నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్ । తృతీయే రజకీసంగే ప్రాయశ్చిత్తం తదత్ర వై । కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి ఇహలోకే పరత్ర చ । — । భవిష్యోత్తరే । శ్లో ॥ ప్రథమేహని చండాలీ ద్వితీయే బ్రహ్మఘాతినీ । తృతీయే రజకీ ప్రోక్తా చతుర్థేహని శుద్ధ్యతి । దినత్రయేపి గమనే తత్తత్ స్త్రీగమనే యద్యత్పాపముదీరితం ॥ తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ పునస్సంస్కారశ్చ । విప్రస్త్రీణాం రజస్వలానాం పురుషసంసర్గే విప్రస్యార్ధం ప్రాయశ్చిత్తం । క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ రజస్వలాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ । * । అథ విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః । శ్లో । బ్రా

—*విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ్మణో మదలోభేన విధవాం విప్రనందినీం । యభేత్కామాతురః పశ్చాచ్చండా

త్వాసౌపతివర్జితా । ఇతిమత్వావ్రజేద్గంధమాదనంపర్వతోత్తమం । తత్ర చాపాగ్రమాసాద్య ప్రాతస్స్నాయాద్దినేదినే॥ మాసమాత్రేణశుద్ధస్స్యాన్నా న్యథాశుద్ధిరీరితా । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పూర్వజోవిధవాంవిప్ర నందినీం విషయాతురః । అజ్ఞానాత్సకృదాగమ్య పశ్చాత్తాపపరాయణః ॥ యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం చాపాగ్రేస్నానమాచరేత్ । ఏతదజ్ఞానవిషయం ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాత్వావిప్రస్సకృద్గత్వావిధవాం కామపీడితః । తస్యా న్యానిష్కృతిర్నాస్తి కారీషదహనాదృతే ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ఉభయో ర్యదిసమ్మత్యా ద్విజః పాపమసంస్మరన్ । యభేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధికామోనృతః కారీషవహ్నినా ॥ శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్రఅథవా భూపతిక్రమాత్ । త్రివా రం క్ష్మాంపరిక్రమ్య పునస్సంస్కారపూర్వకం ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛు ద్ధిమాప్నోతి పార్థివీం । ఏతద్గర్భధారణవిషయం ॥— శివరహస్యే ॥ శ్లో ॥ యో విప్రోవిధవాం సాధ్వీంగచ్ఛేదాగర్భధారణాత్ । సచండాలసమోజ్ఞే యస్తస్యాస్త్యాగోవిధీయతే ॥ గర్భధారణే పతితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధి మాప్నోతి ॥ గర్భధారణవిషయె విశేషమాహ ।— ॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ వర్ణత్రయాద్యావిధవా సవర్ణాద్యదిగర్భిణీ । విప్రైస్తస్యాఃపరిత్యాగః కార్యోధర్మపరాయణైః । తద్దర్శనే మహాపాపమవాప్నోతీహ పూ ర్వజః ॥ —॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥ వర్ణత్రయాత్సవర్ణాద్వా విధవాగర్భిణీయది । తస్యాదర్శనమాత్రేణ బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయా త్ ॥ అతస్త్యాగోమునిశ్రేష్ఠాఅన్యథా కింప్రయోజనం । గర్భేత్యాగో విధీయతఇతి మనువచనం సర్వత్రానుసంధేయం ॥ విధవాయావిప్రస్యా ర్థం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ క్షత్రియవైశ్యపురుషగమనే ద్విగుణం ప్రాయశ్చి త్తం । క్షత్రియాదీనాం విప్రప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివి రచితే విధవాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ వేశ్యాగమన ప్రాయశ్చిత్త

— * వేశ్యాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

మాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురో వేశ్యాం యభేదేకదినం ముదా । నతస్య నిత్యపుణ్యాని క్షీణంత్యత్రనసంశయః ॥ —స్కాందే ॥శ్లో॥ ద్విజః కామాతురో వేశ్యాం నిత్యంయదియభేద్భువి । తస్య నిత్యవిధిర్నష్టస్స

న్యేవ నసంశయః ॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగాత్పతితస్స్యాన్నసంశయః । య
దిచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమతులాం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ పునస్సంస్కారమత్రైవ
కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । క్షత్రియాదీనామేవమేవ ॥ * ॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే వేశ్యాగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ దాసీగమనప్రాయ

— * దాసీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

శ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ దాసీం ద్విజో యదాగచ్ఛేత్స్వధర్మం
నావలోకయన్ । మహాపాపమవాప్నోతి మహాహానిశ్చ జాయతే ॥ — ॥
మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ దాసీ మానధనంహంతి వేశ్యాహంతి తపోయశః ।
విధవాయుశ్శ్రియంహంతి సర్వంహంతి పరాంగనా ॥ అతోదాసీ నగంతవ్యా
కర్మణా మనసాగిరా । ఏకస్మిన్నహ్ని యోదాసీం యభేత్కామాతురస్స
కృత్ ॥ యావకంతత్రకర్తవ్యం పరాకంతు దినత్రయే । ప్రాజాపత్యం తథా
మాసే వర్షే చాంద్రం పృథక్పృథక్ ॥ అతఃపరం సమాప్నోతి చండాల
త్వం విగర్హితం ॥ — సంవర్తః ॥ శ్లో ॥ శూద్రాన్నం శూద్రసంపర్కం
మాసమేకం నిరంతరం । ఇహ జన్మని శూద్రత్వం చండాలఃకోటిజన్మసు ॥
వర్షాత్పరం పతితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా దాసీగమనపాపాత్పూతోభవతి ॥
పునస్సంస్కారశ్చ ॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితే దాసీగమనప్రాయశ్చిత్తం ।

— * పాషండపతితశూద్రస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ పాషండపతితశూద్రస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో
బౌద్ధపాషండపతితశూద్రస్త్రీణాం సకృద్ద్విజః । రతిం కృత్వా దినాభ్యాసే
చాంద్రాయణమథాచరేత్ ॥ దినత్రయేయావకంచ తప్తంమాసే ప్రకల్పితం ।
వర్షాదూర్ధ్వం నసంభావ్యః పతితస్సర్వకర్మసు ॥ — మార్కండేయః ॥
శ్లో ॥ పాషండబౌద్ధపతితశూద్రాణాంస్త్రీర్యభేద్ద్విజః । దినత్రయేయావకం
స్యాత్తప్తంమాసేప్రకీర్తితం ॥షణ్మాసేచాంద్రమిత్యేవవర్షేపతతిసద్విజః ।
పతితప్రాయశ్చిత్తం వర్షాదూర్ధ్వం కృత్వా శుద్ధ్యతి ॥ గర్భేపుత్రజననేవా
తస్య పరిత్యాగఏవ । — తదేవాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ ఏతేషాం స్త్రీషుయో
విప్రో రమయన్ ప్రత్యహంఖలః । గర్భేవాపుత్రజననే బహిష్కారోవిధీయ
తే ॥ యదిచ్ఛేత్పుత్రవాత్సల్యాత్పితానరకమశ్నుతే ।సంసర్గాత్తస్యరాజేం

ద్రపాతిత్యంభవతిధ్రువం ॥ పాపకృన్నభవేత్పుత్రస్సశత్రురితి కీర్తితః । తస్మాదేనం పరిత్యజ్య పితా సుఖపరాయణః । — తథాచ శ్రుతిః ॥ శ్లో ॥ సశూద్రయోనిసంఛన్నో రేతసా సించతే పితౄన్ పితృద్రోహీతి । అతశ్శూద్రస్త్రీషు పుత్రముత్పాదయన్ పుత్రస్త్యాజ్యఏవ ॥ ఔరసం దోషకారిణంత్యజేదితి వచనాత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పాషండబౌద్ధపతితశూద్రస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ మద్యపస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ।—

— * మద్యపస్త్రీగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

దేవలః ॥ శ్లో ॥ మద్యపాన రతాం నారీం ద్విజఃకామాతురస్సకృత్ । యభేద్యదీహపాపాత్మా చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురోగచ్ఛేత్ స్త్రియం మద్యపరాయణాం । మహాంతం నరకం గత్వా చండాళత్వం భజేదిహ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ మద్యపానరతాం నారీం ద్విజః కామాతురోయభేత్ । అనుభూయాథనరకం చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ షడబ్దం మాసమాత్రేతు షణ్మాసే చాంద్రభక్షణం వత్సరేపతితోభూయాచ్చరేత్పతితనిష్కృతిం ॥ తస్యాపనయనం భూయః పంచగవ్యమతఃపరం । విప్రస్త్రీణాం మద్యపపురుషసంసర్గేవిప్రప్రాయశ్చిత్తార్థం ॥ క్షత్రియాదీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మద్యపస్త్రీగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ ఋతుకాలపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమా

— * ఋతుకాలపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

హ। — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఋతుస్నాతాంతుయోభార్యాం స్వస్థస్సన్నోపగచ్ఛతి । భ్రూణహత్యామవాప్నోతినరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ ఋతుకాలవ్యతిక్రమేహేతుమాహ ॥ — ॥ శ్లో ॥ వ్రతశ్రాద్ధాదికాలేషు పంచపర్వసుచద్విజః ।భార్యామృతుమతీం స్నాతాం యోగచ్ఛేత్సతుపాపభాక్ ॥ — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ ఋతుకాలేసమాయాతేశ్రాద్ధకాలఉపస్థితే। వ్రతకాలే తథారాజన్నుభయం నపరిత్యజేత్ ॥ తయోర్ద్వయోర్బలీయాన్ సశ్రాద్ధకాలో మహత్తరః ॥ ఋతోర్దినానిసంత్యేవ శ్రాద్ధాదిషునసంతిహి ॥ అతశ్శ్రాద్ధాదికాలశ్చ నత్యాజ్యో విప్రపుంగవైః ॥ శ్రాద్ధవ్రతపరిత్యాగే దోషబాహుళ్యాత్తత్కాలస్యాసంభవాచ్చ శ్రాద్ధాదికాలో బలవాన్ । ఋతుకాలస్యషోడశదినానిసంతి ॥ రో

గాదిరహితోభర్తా పుత్రకామీసమదినేషు శ్రాద్ధవ్రతాదిరహితేషు సంసర్గం కుర్యాత్ ॥ —తదేవాహ । కాత్యాయనః ॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాం ద్విజోభార్యాం వ్రతశ్రాద్ధవివర్జితే । స్వయంచరోగరహితోయభేత్సంతానకామ్యయా ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తమిహార్హతి । —॥ మహారాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ అనిమిత్తతయావిప్రః పత్నీమృతుమతీం త్యజన్ । భ్రూణహత్యామవాప్నోతి ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ నిమిత్తైః పూర్వోక్తైర్వినా ఋతుమతీం భార్యాం సంత్యజన్ విప్రః ప్రాజాపత్యం కృత్వా దోషముక్తోభవేత్ ।—బృహత్పరాశరః ॥ శ్లో ॥ఋతౌనగచ్ఛేద్యోభార్యాం సోపికృచ్ఛ్రార్ధమాచరేదితి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఋతుకాలపత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కన్యకాగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—దే

—* కన్యకాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

వలః ॥ శ్లో ॥ అప్రౌఢాం కన్యకాంవిప్రోయభేతా–మాతురోన్వహం । తస్యైవనరకేవాసః కానీనస్స్యాత్తదుద్భవః ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అసంస్కృతాం పుష్పహీనాం కన్యకాం యోద్విజాధమః । రంతుమిచ్ఛతి పాపాత్మా నరకం యాతిదారుణం । — పరాశరః ॥ శ్లో॥ముఖజోముఖజాజ్జాతాం కన్యాం యస్సంపరిగ్రహేత్ । సఏవ నరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం॥ ప్రాజాపత్యం తదామాసే వర్షేచాంద్రంప్రకల్పితం । అతఃపరమశుద్ధస్స్యాత్సురాపూరితభాండవత్ ॥ వర్షాదూర్ధ్వంపతితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి । విప్రస్తు క్షత్రియవైశ్యకన్యాసంసర్గే పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తం పాదహీనం కృత్వా శుద్ధ్యతి ॥ శూద్రకన్యాగమనే పూర్వవత్ ॥ *॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే కన్యకాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కన్యాదూ

— * కన్యాదూషణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

షణప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో॥ ద్విజోయోదక్షిణాం కన్యాంసభామధ్యే వినిందయేత్ । సఏవ పాపకర్తా స్యాన్మృత్వానరకమశ్నుతే ॥— గౌతమః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోదక్షిణాంకన్యాంవినిందయతి సర్వదా । సగత్వా నరకం ఘోరం భువిభూయాన్మృతప్రజః ॥ కన్యాదూషణంతు మధ్యమా–నామికాభ్యాం యోనిప్రవేశంకృత్వాశోధనం ॥ — ॥ తదాహ జాబాలిః ।

శ్లో ॥ మధ్యమానామికాభ్యాంహి కన్యామాత్రప్రవేశనే। కుర్యాత్ప్రవేశ నంవిప్రస్తత్కన్యాదూషణం విదుః ॥ నవివాహ్యోద్విజైస్సాతు యోనిదేశవి శోధనాత్ । ప్రాయశ్చిత్తమిదం కుర్యాత్కన్యాదూషణదోషభాక్ ॥ చాం ద్రాయణత్రయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపార్థివీం । అదక్షిణాదూషణేప్యేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కన్యాదూషణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ పుం

— * పుంసిమైథునప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

సి మైథునప్రాయశ్చిత్తమాహ। — దేవలః ॥ శ్లో ॥ యోహి విప్రః పురుషం గచ్ఛేత్పంచబాణాతురః ఖలః । స్వదారేషు ముఖేవాపి యభేత్పాపపరా యణః ॥ తస్యవీర్యంక్షరత్యాశు మృతో నరకమశ్నుతే। — మార్కండే యః ॥ శ్లో ॥ యో విప్రః పుంసి సంసర్గం స్వదారేషు రతింముఖే। కుర్యా ద్యదిహ పాపాత్మా తద్రేతః క్లీబతామగాత్ ॥ యమలోకముపాగమ్యతత్ర వాసస్సదాభవేత్ । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి పునస్సంస్కరణంవినా॥ —నారదః ॥ శ్లో ॥ స్వదారేషుముఖే రాజన్ యభేద్యః పురుషంద్విజః । త స్యవీర్యం క్షయం యాతి సవై నరకమశ్నుతే ॥ పశ్చాత్తాపమవాప్యాథయ దీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమాత్మనః । ఏకస్మిన్ దివసే తప్తం మాసే చాంద్రం సమాచరే త్ ॥ అబ్దాత్పరం మునిశ్రేష్ఠ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । తస్యోపనయనం భూయః షటగర్భవిధానతః । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్పూతోభవతిసర్వదా * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పుంసి మైథునప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథఖరో

— * ఖరోష్ట్రాదిమైథునప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ష్ట్రాదిమైథునప్రాయశ్చిత్తమాహ —। దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఖరముష్ట్రించ బ డబాం విప్రోయది మదాంధవాన్ । యభేద్యఇహ పాపాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ॥ — వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ బడబాం ఖరముష్ట్రించ విప్రః కామాతురస్స కృత్ । యభేల్లజ్జాం విహాయాశు సవై నరకమశ్నుతే ॥ —జాబాలిః ॥శ్లో ఖరముష్ట్రించబడబాం యభేద్విప్రోమదాతురః । రౌరవం నరకంయాతియా వదాభూతసంప్లవం । తస్య దోషవినాశార్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥ ఖరే చాంద్రం తథోష్ట్రేచ పరాకం బడబాగమే । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి పునస్సం స్కారపూర్వకం ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నిశ్చయఇతి ॥ క్షు

త్రియవైశ్యయోర్ద్విప్రోక్తద్విగుణంప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఖరోష్ట్రబడబాసంసర్గప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథవత్సమహిషీబస్తాజాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ బస్తాం

— * వత్సమహిషీబస్తాజాదిగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

వా మహిషీంవత్స మజ మేణాదికంతువా । యశ్చేద్ద్విజో మహాపాపీ సద్యః పతితుమర్హతి । — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ బస్తం మేషం తథావత్సం మహిషీం మదనాతురః । విప్రోయది రమేత్సోపి యమలోకమవాప్నుయాత్ ॥ — నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ వత్సం మేషం తథాబస్తం మహిషీం ముఖసంభవః । యఛేత్కామాతురః పాపీ మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యముదీరితం । వత్సే బస్తేతథా మేషే తప్తకృచ్ఛ్రం విశోధనం ।మహిష్యాంచ హరిణ్యాంచ ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥పునస్సంస్కారమత్రైవకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాదభ్యాసే చాంద్రముచ్యతే ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేతద్ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే వత్సబస్తమహిష్యాదిగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * అథ కటాడౌ రేతోత్సర్గప్రా

— * రేతోత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యశ్చిత్తమాహ । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అయోనౌచ వియోనౌచ పశుయోనౌచభారత । సముత్సృజంతి యేశుక్లం తేవై నిరయగామినః । అయోనిర్వస్త్రాదిః ॥ వియోనిః కాకాదిః । పశుర్గోవత్సాదిః ॥ — నారదః ॥ శ్లో ॥ కటాడౌపశుపక్ష్యాదౌ జలేవా వహ్నిమధ్యతః । విప్రః కామాతురఃపాపీ రేతోత్సర్గం యదాచరేత్ । తదాయమపురం గత్వా తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం ॥ — మనుః ॥ శ్లో ॥ పశుపక్షిజలేమార్గే కటేవాబీజముత్సృజన్ ॥ సగచ్ఛేన్నరకం ఘోరం పునరావృత్తిదుర్లభం । పరేద్యుర్వా తదానీంవా సచేలం స్నానమాచరేత్ । జపేత్సహస్రంగాయత్రీం తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ నాన్యథా శుద్ధిరస్తీహ తస్యపాపాపనుత్తయే । గృహస్థః కామతఃకుర్యాద్రేతసస్స్ఖలనం భువి ॥ సహస్రంతు జపేద్దేవ్యాః ప్రాణాయామైస్త్రిభిస్సహేతి । క్షత్రియవైశ్యయోర్విప్రప్రాయశ్చిత్తాద్ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కటాడౌ రేతోత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథావకీర్ణినా

— * అవకీర్ణిప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ప్రాయశ్చిత్తమాహ। — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఆశ్రమాణాం పురోవర్ణీ బ్రహ్మచారీ హ్యదైవతః। రేతోత్సర్గం యదాకుర్యాత్స్వప్నేవా ముష్టిమైథునే। అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః। మహాపాపమవాప్నోతి జపః క్షరతి తత్క్షణాత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఉపనాయదినాద్వర్ణీ బ్రహ్మచర్యపరాయణః। ప్రమాదాదుతబోధాద్వా యభేన్నారీమకల్మషాం॥ అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః। — గాలవః ॥ శ్లో ॥ అమౌంజీబంధనాద్ద్విజః బ్రహ్మచర్యమకల్మషః। చరన్ వర్ణీహదుస్సంగాద్యోనౌ రేతస్సముత్సృజేత్ ॥ అవకీర్ణీసవిజ్ఞేయస్సర్వదాతం పరిత్యజేత్। తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం పరాకం కృచ్ఛ్రమీరితం ॥ ఇష్ట్వాగార్దభమాలభ్య శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివ। పునస్సంస్కారపూతాత్మా పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏతైః సశుద్ధిమాప్నోతి బ్రహ్మచారీ నచాన్యథా॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రావవకీర్ణిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ మిథ్యోదితప్రాయశ్చిత్తమాహ। — దేవలః ॥ శ్లో

— * మిథ్యోదితప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యో విప్రస్సాధువృత్తేషు పుణ్యవత్సుద్విజేష్విహ। మిథ్యారోపాన్మహాదోషాహ్యస్తీతి ప్రవదేన్నృపా। సమిథ్యావాదవాన్ లోకే సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ సాధువృత్తేషువిప్రేషు యోవిప్రోమిథ్యయావదన్। స్తేయంవావ్యభిచారోవా హత్యావాప్యస్తిసర్వదా। ఇతియోవదతేసాధూంత్సమిథ్యోదితవాన్ద్విజః ॥ దేవకార్యేషుపిత్ర్యేషు హ్యనర్హో మిథ్యయావదన్। — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పాపినాం పాపగణినాం నవదేద్దైవకదాచన। అస్తిత్వేతుల్యపాపీస్యాన్మిథ్యాత్వేద్విగుణం భవేత్ ॥ — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ మిథ్యయా సాధువృత్తేషు దోషారోపీగుణేష్వపి। విప్రేషుకలుషం వాచావదన్ గ్రామే సభాస్థలే॥ సపవనరకంగత్వా శ్వానయోనిషుజాయతే। తస్యదోషవినాశాయ ప్రాయశ్చిత్తం మహత్తరం॥ విప్రేషు తప్తకృచ్ఛ్రంస్యాదంగనాస్విహకాయికం। బాలవృద్ధాతురేష్వేషువదన్పారాకమాచరేత్। క్షత్రియాదిషు సర్వేషు ప్రాజాపత్యముదీరితం॥ నమిథ్యాభాషణంకుర్యాద్దోషారోపం పరిత్యజేత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేష్వి

ఖ్యాదితప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దే

— * అభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

వలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వవన్నిందయేల్లోకమభిశస్తస్సఉచ్యతే । అమోఘ్యాహ వ్యకవ్యేషు నిందితస్సర్వదాజనైః ॥ నాస్త్యకీర్తిసమోమృత్యురిహలోకేపరత్రచ । అస్తివానాస్తివాదోషోహ్యయశఃపరివర్తతే ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । అభిశస్తోమహాదోషాన్ముచ్యతేనాత్రసంశయః ॥ — గాలవః । శ్లో ॥ మిథ్యయాంపాపయాబద్ధోహ్యభిశస్తఇతీరితః । పాపమస్తి నవాలోకే వార్తాసర్వత్రగణ్యతే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । తతశ్శుద్ధోభవత్యేవ మిథ్యాత్వేవిప్రపుంగవః ॥ సదోషోవిద్యతేయత్ర తత్రశాంతంసమాచరేత్ । అన్యథాదోషమాప్నోతి తస్యపాపస్యగూహనాత్ ॥ మిథ్యాత్వేప్రాజాపత్యద్వయం విశోధనం ; అస్తిత్వే ప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతీత్యర్థః॥ విప్రస్త్రీణాంవిప్రప్రాయశ్చిత్తార్ధం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అభిశస్తప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కు

— * కుగ్రామవాసినఃప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

గ్రామవాసినఃప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ కుగ్రామవాసినాం పుంసాం ద్వావనర్థౌప్రకీర్తితౌ । అపూర్వస్యాగమోనాస్తి పూర్వవిద్యావినశ్యతి ॥ — కుగ్రామలక్షణమాహ ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ శ్రోత్రియశ్చ తటాకాదితృణంపర్ణంతథేంధనం । బాంధవాస్స్వకులీనాశ్చ విద్వాన్వైద్యో మహాధనీ ॥ నసంతియత్రగ్రామేచ సకుగ్రామఇతీరితః । అపిచ ॥ యత్రవిద్యాగమోనాస్తి యత్రనాస్తిధనాగమః । యత్రపుణ్యాగమోనాస్తినతత్రదివసం వసేత్ ॥ తత్రగ్రామేద్విజోయస్తు హవ్యకవ్యపరాఙ్ముఖః । ఏకస్మిన్దివసేతిష్ఠేన్మహాపాపమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్దృష్టావర్షేచాంద్రాయణవ్రతం । మాసేపరాకం షణ్మాసే ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ తస్మాదముంపరిత్యజ్య బంధుమధ్యేవసేత్సదా । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే కుగ్రామవాసినః ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కుత్సితసేవాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

— * కుత్సితసేవాప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

— దేవలః ॥ శ్లో ॥ నటశ్చ గాయకశ్చైవశూద్రోదుర్జనఏవచ । పిశున

శృఖలశ్చైవమద్యపాదమర్జనస్తథా । స్త్రైయీచకితవశ్చైవతపతేమర్జనా
స్మృతాః ॥ ఏతేషాంయోద్విజస్సేవాం ప్రత్యహంసముపాచరేత్ । తస్యా
న్యానిష్కృతిర్నాస్తితప్తకృచ్ఛ్రత్రయాదృతే ॥ — ॥ సేవాప్రకారమహ।
గౌతమః । శ్లో । శౌచార్థంమృత్తికాంతోయంప్రత్యహంవచనక్రియాం । త
ద్వాక్యమనుస్మృత్యైవహస్తపాదవిమర్దనం । ఉచ్ఛిష్టమార్జనంతేషాంపా
త్రచేలాదిధారణం ॥ ఏవంద్విజఃప్రతిదినం సేవాంకుర్వన్ప్రవర్తతే । స
ఏవనరకస్థాయీబ్రహ్మకల్పత్రయాదిహ। కల్పత్రయమవధీకృత్యేత్యర్థః । త
ద్దోషపరిహారార్థం పక్షమాసదినక్రమాత్ । దినైకస్మిన్పరాకంస్యాత్పక్షే
తప్తముదీరితం । ప్రాజాపత్యంతథామాసే వర్షేచాంద్రస్యభక్షణం ॥ కృ
త్వాశుద్ధిమవాప్నోతి వర్షాదూర్ధ్వం పతత్యసౌ । వర్షాదూర్ధ్వంపతి
తప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా ॥ * । ఇతి కుత్సితసేవా
ప్రాయశ్చిత్తం । * । అథఖరోష్ట్రాద్యారోహణప్రాయశ్చిత్తమాహ। దేవలః।

—*ఖరోష్ట్రాద్యారోహణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో । ఖరముష్ట్రంచమహిషమనడ్వాహమజంతథా। బస్తమారుహ్యముఖజః
క్రోశమాత్రంప్రవర్తయేత్ ॥ మహాంతందోషమాసాద్యభువిభూయాత్సవా
నరః ! — । పరాశరః । శ్లో । ఖరముష్ట్రమనడ్వాహంబస్తంమహిషమేవ
చ । అజమారుహ్యసహసావిప్రఃక్రోశంగతోయది॥ మహాంతంనరకంగత్వా
వానరోభువిజాయతే। — । క్రోశప్రమాణమాహ। లౌగాక్షిః । శ్లో ॥
తిర్యగ్యవోదరాణ్యష్టావూర్ధ్వావావ్రీహయస్త్రయః । ప్రమాణమంగుళ
స్యోక్తం వితస్తిర్ద్వాదశాంగుళః । వితస్తిద్విగుణారత్నిస్తాద్వౌకిష్కుః-స్తు
తౌధనుః ॥ ధనుస్సహస్రంక్రోశశ్చతుష్క్రోశంతుయామినం । యామినం
సార్ధక్రోశంచ యోజనంపరిచక్షతే । విప్రస్యైషామారోహణే పృథక్పృథ
క్ప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః । శ్లో । ఖరమారుహ్యవిప్రాసౌ
యోజనంయదిగచ్ఛతి । తత్ర సాంతపనం ప్రోక్తం శరీరస్య వి
శోధనం । పునఃకర్మప్రకుర్వీతపటగర్భవిధానతః ॥ ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి ద్వి
జోనాన్యేనశుధ్యతి । ఏకస్మిన్దివసేఏకయోజనేఉక్తప్రాయశ్చిత్తం । ద్వితీ
యేతృతీయేఽభ్యాసేద్విగుణంత్రిగుణంచతుర్గుణంక్రమాద్వేదితవ్యం ॥ స
ర్వత్రపునరుపనయనం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే ఖరోష్ట్రాద్యారోహణ

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథోద్వాహితాయాఃకన్యాయాః పునరుద్వాహే

—*ఉద్వాహితాయాఃపునరుద్వాహేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో॥ సముద్రయాత్రాస్వీకారఃకమండలువి
ధారణం ॥ దత్తాక్షతాయాఃకన్యాయాఃపునర్దానంపరస్యచ ॥ దీర్ఘకా
లంబ్రహ్మచర్యంవర్జయంతికలౌయుగే ॥ ఏతాన్ధర్మాన్పరిత్యజ్య యోవి
ప్రోదోషభాగ్భవేత్ ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తితప్తకృచ్ఛ్రశతాదపి ॥—
గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పూర్వముద్వాహితాంకన్యామన్యస్మైధర్మకాంక్షయా॥
మత్పరాద్వాపరాజేంద్రదద్యాద్విప్రోధనాతురః ॥ భ్రూణహత్యాసమంపా
పమవాప్నోతిహితత్క్షణాత్ ॥ దాతుశ్శుద్ధిఃకరీషాగ్నిఃపరిణేతుస్త్వథైందవైః।
సాకన్యాజారిణీప్రోక్తాతత్పుత్రాఃకుండసంజ్ఞితాః ॥ అనేకదోషబాహుళ్యా
దేనంమార్గంపరిత్యజేత్ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥పూర్వముద్వాహితాం
కన్యాంపితాభ్రాతాథవేచ్ఛయా ॥ తయోర్యదిహదోషాద్వాహ్యన్యాధీనాం
కరోతిచేత్ ॥ మహాదోషమవాప్నోతి పితరౌయాంత్యధోగతిం ॥ దాతుశ్శు
ద్ధిఃకరీషాగ్నౌర్వోఢుశ్చాంద్రాయణత్రయైః ॥ సాకన్యాపాంసులాజ్ఞేయా
తత్పుత్రాఃకుండసంజ్ఞితాః ॥ ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్॥
కన్యాదాతాతుచాపాగ్రిప్రత్యహంస్నానమాచరేత్ ॥ వర్షమాత్రేణసం
శుద్ధోనాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే॥ తద్భర్తారంపరిత్యజ్యకుర్యాచ్చాంద్రాయణ
త్రియం ॥ తస్యోపనయనంభూయశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥ సాకన్యా
పూర్వజంచాన్యంత్యక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ శిశుచాంద్రాయణమిత్య
ర్థః ॥ అన్యథానరకంవ్రజేదితి । ఉభయోస్సంత్యాగే పుత్రాభావః ॥ పు
త్రాభావేకన్యాయాశ్చాంద్రాయణాచ్ఛుద్ధిః ॥పుత్రోత్పత్తౌతస్యాస్తత్పుత్రా
ణాంచ గతిర్నాస్తి ॥ అతస్తూభయోస్త్యాగఏవపరః ॥ * ॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే కన్యాయాఃపునరుద్వాహే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథమాతృ

—*మాతృస్వసృసంబంధపరిణయేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్వసృసంబంధపరిణయే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః । శ్లో ॥ స్వసారం
మాతరంయస్తు హ్యవిచార్యస్వబంధుతః ॥ పశ్చాజ్జ్ఞాతాపరిత్యాజ్యాస్వసా
మాతాతుధర్మతః ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ సంబంధంబోధయిత్వాదౌ

మాతృతః పితృతస్తథా ॥ సగోత్రీం ప్రవరాం కన్యాం మాతరం భగినీం త్యజేత్ ॥ యది కామాదుద్వాహ్యేత మహాదోషమవాప్నుయాత్ ॥ తయోస్సంసర్గతో విప్రః మాతృగామీతి గణ్యతే ॥ సగోత్రజాం ప్రవరజాం త్యక్త్వా సుఖమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సగోత్రప్రవరామేనాం మాతరం భగినీం తథా ॥ అజ్ఞానాత్ప్రాక్స్వముద్వాహ్య జ్ఞాత్వా పశ్చాత్పరిత్యజేత్ । యది పుష్పవతీం గచ్ఛేల్లోభాత్కామాన్మాతురస్సకృత్ ॥ మాతృగామీతి విజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ పుత్రాశ్చ స్త్రీతయోః పుత్రా అంత్యజత్వమవాప్నుయుః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం దేహశుద్ధిం సమాచరేత్ ॥ అజ్ఞాత్వా యత్ర చోద్వాహస్తత్ర చాంద్రి ముదీరితం ॥ యదా పుష్పవతీం గచ్ఛేత్తదా దోషమవాప్నుయాత్ ॥ గురుతల్పసమం ప్రోక్తం ముష్కచ్ఛేదవివర్జితం ॥ పుత్రోత్పత్తౌ కరీషాగ్నౌ దాహపవిత్రీయతే ॥ సగోత్రప్రవరజాయాః పరిణయాద్దా ప్రాయశ్చిత్తమిదం ॥ పునస్సంస్కారస్త్వేవమేవ ॥ తస్యాః కన్యాయాః పురుషస్యార్థం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేతద్ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే మాతృస్వసృసంబంధపరిణయప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ

—*స్వదారపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్వదారపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ నిష్కారణతయా పత్నీం సంత్యజేత్పూర్వజోరుషా । నాసావిహ పరత్రాపి నిందితః పూజ్యతే జనైః । — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అప్రజాం దశమే వర్షే స్త్రీప్రజాం ద్వాదశే తథా । మృతప్రజాం పంచదశే సద్యస్త్వప్రియవాదినీం । అప్రియవాదో నామ కలౌ యుగే సాక్షాద్వ్యభిచారః ॥ అప్రియాణి భర్తృవిషయే కలౌ యుగే బహూని సంతి ॥ సాక్షాద్వ్యభిచారఏవా ప్రియా వాదః తదా త్యాజ్యా। అన్యథా దోషమాహ ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ వ్యభిచారాదృతే పత్నీం యో విప్రస్సంపరిత్యజేత్ ॥ భ్రూణహత్యామవాప్నోతి ఋతుకాలవ్యతిక్రమాత్ ॥ ఖరాజినం బహిర్లోమ పరిధాయ సమంతతః ॥ శరావపాత్రమాదాయ భిక్షార్థం గ్రామమావిశేత్ । స్వదారవ్యతిక్రమిణే భిక్షాం దేహీతి యాచయేత్। సప్తాగారణ్యటిత్వా ఖభోజయేత్ప్రాయమాదరాత్ ॥ షణ్మాసమేవం కృత్వా తు శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివికీం ॥ — ॥ తదాహాపస్తంబః ॥ దారవ్యతిక్రమీ ఖరాజినం

బహిర్లోమ పరిధాయదారవ్యతి క్రమిణేభిక్షామితి సప్తాగారిణీచరేత్సా
వృత్తిష్షణ్మాసాన్ స్త్రీణాం భర్తృత్యాగేపి నిష్కారణతయా ప్యేవమర్ధం
ప్రాయశ్చిత్తం ॥ మహాపాతకిశంకాస్తి చెత్త్యాగఏవవిహితః ॥ కారణంసఏవ
నో చేత్ భర్తృప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్ । ఖరచర్మవినాభిక్షార్థం
పర్యటేత్ పూర్వవత్షణ్మాసాన్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పత్నీత్యాగప్రా

—*అసంస్కృత కన్యారజోదర్శన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథపితృగృహేఅసంస్కృత కన్యారజోదర్శనే ప్రాయ
శ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః । శ్లో ॥ పితుర్గృహేతుయాకన్యా రజఃపశ్యత్యసం
స్కృతా ॥ సాకన్యావృషలీజ్ఞేయాతద్భర్తా వృషలీపతిః ॥ వృషలశ్శూద్రః ॥
—॥మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ యాకన్యాపితృవేశ్మస్థాయదిపుష్పవతీభవేత్ ।
అసంస్కృతాపరిత్యాజ్యానపశ్యేత్తాంకదాచన । వివాహేచనయోగ్యాస్యా
ల్లోకద్వయవిగర్హితా । ఏతాంపరిణయేద్విప్రో నయోగ్యోహవ్యకవ్య
యోః ॥ నతస్యాంజనయేత్పుత్రం కానీనఇతికథ్యతే । మాతాపితాచపుత్రశ్చ
త్రయస్తేవృషలాస్మృతాః । యస్మాత్పుష్పవతీకన్యా తద్దైవత్యక్తుమర్హతి ॥ న
తత్రదోషస్తస్యాస్తి గేహస్థాచేత్సదోషభాక్ । — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో । యదా
రహఃపుష్పవతీద్విజస్తాముద్వహేద్యది ॥ కాలాంతరేయదాజ్ఞాతా తదా
తాంసంపరిత్యజేత్ । యదీచ్ఛేదాత్మనశ్శుద్ధిం తదాచాంద్రాయణంచరేత్
కామాతురస్తదావర్తేత్సచండాలసమోభవేత్ ॥ పుత్రోత్పత్తిర్యదిభవే
త్తదాపతితఏవసః । * । ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రప్రాయశ్చిత్తా
ధ్యాయే పితృగృహస్థితకన్యారజోదర్శనప్రాయశ్చిత్తం । * । అథ కారా

—*కారాగృహవాస ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గృహవాసప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః । శ్లో ॥ కారాగృహేబలాత్కా
రాత్స్థిత్వామాసమతంద్రితః ॥ నస్నానంనచసంధ్యాదిన దేవపితృతర్పణం ।
నస్వాధ్యాయోనవాహోమశ్శూద్రఏవనసంశయః । — । మరీచిః ।శ్లో
మాసంకారాగృహేవాసోనాభిర్యాత్రాదినత్రయం ।మ్లేచ్ఛావాసస్తథాప
క్షం ద్వావర్తేత్సతుపాతకీ । — । గౌతమః ।శ్లో॥ బలాద్దాసీకృతాయేతు
మ్లేచ్ఛచండాలదస్యుభిః । అశుభంకారితాఃకర్మగవాది ప్రాణిహింసనం ।

ఉచ్ఛిష్టమార్జనం తేషాంతథాతస్యైవభక్షణం॥తత్ స్త్రీణాంచతథాసంగస్తా భిశ్చసహభోజనం । మాసోషితేద్విజాతౌతుప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ ప్రా జాపత్యంచచాంద్రంచ చరేత్సంవత్సరోషితః । ఆహితాగ్నిస్త్రియంకుర్యా ద్యదికారాగృహేవసేత్ ॥ స్త్రీణామేతత్సంభవేవిప్రస్యప్రాయశ్చిత్తార్థం మనూదితంవేదితవ్యం ॥ — ॥ యమః ॥ శ్లో ॥ కారాగృహాద్వినిర్గత్య ప్రాయశ్చిత్తంయథోదితం । కృత్వావిప్రఃపునఃకర్మ కుర్యాచ్ఛుద్ధిమవాప్ను యాత్ ॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి యథాభువిసురాఘటః ॥ * ॥ ఇతి కా రాగృహవాసప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ బందీగృహీతనారీణాంప్రాయశ్చి

—*బందీగృహీతనారీప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ బందీకృతాయదానార్యో నివసేయు స్తదాలయే । పక్షంమాసమృతుంవాపి సంవత్సరమథాపివా ॥ తదాసాంని ష్కృతిర్నాస్తి వ్యభిచారోయదాభవేత్ । తత్రాపిగర్భసంపత్తౌపతిత్యాగో విధీయతే ॥ గర్భేత్యాగోవిధీయతఇతి మనుస్మరణాత్ ॥ — ॥ తదాహగౌ తమః ॥ శ్లో ॥ బలాద్బందీకృతానారీ తత్రైవ నివసేద్యది । పక్షంమాసమృ తుంచాబ్దంనతస్యానిష్కృతిర్భవేత్ ॥తత్రైవవ్యభిచారస్స్యాద్యదిగర్భమథా త్తదా । దైవాత్తైఃపునరుత్సృష్టాతత్రశుద్ధిఃకథంచన ॥ తాంపతిఃపునరా దాతుంబిభేద్వైలోకవార్తయా ॥ ఇచ్ఛేత్సభాముపానీయ వదపాపంహ్యా దిస్థితం ॥ ఇతిభర్తురనుజ్ఞాతా సావదేత్సత్యమాదరాత్ । ఉక్తేసత్యేతయా సాతు సభాసద్భిర్విచార్యచ ॥ షష్టిభిస్సృత్తికాభిశ్చకృతశౌచమనంతరం। కారయిత్వావిధానేన స్నాపయిత్వానదీజలైః । కారయేత్పూర్వవద్విప్రఃప్రా యశ్చిత్తమనుక్రమాత్ ॥ అథముక్తంతతస్త్రీణాంప్రాయశ్చిత్తంవిశో ధనం। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి శాస్త్రదృష్టేనవర్త్మనా ॥ తస్యదోషనివృ త్తిస్స్యాజ్జనవాదోనహీయతే । అతస్తుపోషణంతస్యా స్సంసర్గాదీన్నకార యేత్ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేబందీకృతనారీప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అ

—*రోగనివృత్త్యర్థంమద్యపానస్తన్యపానప్రాయశ్చిత్తమ్*—

థరోగనివృత్త్యర్థంమద్యపాన స్తన్యపాన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ యదిరోగనివృత్త్యర్థం ద్విజోవాపితరంగనా । సన్నిపాతే మహో

ఘో రేతన్నివృత్త్యర్థమంజసా ॥ ఔషధార్థం పిబేన్మద్యం స్తన్యం వా వై
ద్యచోదితం । తదా రోగనివృత్తిశ్చేన్మరణం వా భవేమత । తస్య దేహవిశు
ద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ శవభావే పునః కర్మకర్తవ్యం దేహశు
ద్ధయే । తప్తకృచ్ఛ్రం ద్విజైః కార్యం దత్వా వా బహుదక్షిణాం । ఏతేన శుద్ధిమా
ప్నోతి మృతో జీవన్ హి వా తదా ॥ రోగోల్బణేన సన్నిపాతే స్తన్యం వా మద్యమే
వ వా ॥ పీత్వా జీవేత్తప్తకృచ్ఛ్రం ప్రాయశ్చిత్తం తు సంస్కృతిరితి ।
పీత్వా జీవేత్తప్తకృచ్ఛ్రం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా పునస్సంస్కారం కృ
త్వా శుద్ధ్యతి । మృతశ్చేత్తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయం బ్రాహ్మణైః కారయి
త్వా తత్పుత్రాదిభిః పరలోకసాధనార్థం శవమన్వారభ్య పటగర్భ విధాన
మంత్రావృత్తిః కార్యా । ఏవమేతస్మిన్ కృతే సతి స్తన్య మద్యపానదోషాన్ము
క్తః పరలోకే సుఖమాప్నోతి । అన్యథా పాపకర్మైవ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివి
రచితే రోగనివృత్త్యర్థం స్తన్యపాన మద్యపాన ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథే

—*జాతిభ్రంశకరప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దానీం జాతిభ్రంశకరప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వ్యతీపాతేయ
దన్నం చ మహాపురుషభోజనం । కర్మణ్యారేజనే భుక్తిర్దశాహే బలిరేవ చ ॥
భూతప్రేతపిశాచానాం యదన్నం పరికల్పితం । కుటుంబభోజనం చైవ బ్రహ్మ
రాక్షసభోజనం ॥ ఏతాని దురన్నాని ॥ శ్లో ॥ ఏతేష్వంధస్తు యో విప్రో ధన
లోభపరాయణః । భుఙ్క్తే తస్య గతిర్నాస్తి తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ అంధో
న్నం ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ దుష్టాన్నం ముఖజో భుక్త్వా వస్త్రద్రవ్య
పరాయణః । తదానీం మృత్యుమాప్నోతి జీవేద్వా పాపకార్యసౌ ॥ న తస్య పు
నరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన । పిశాచజన్మ భుక్త్వా తు తదంతే కుక్కు
టో భవేత్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ దుష్టాన్నం పూర్వజో జగ్ధ్వా పూర్వో
క్తం పాపరూపితత్ ॥ సద్య ఏవ పరం మృత్యుముపస్పృశ్య జ్వరాదిభిః । మృ
త్వా నరకమాసాద్య కాలజ్ఞానీ భవేత్తదా ॥ అస్య దోషోపశాంత్యర్థం ప్రా
యశ్చిత్తమిదం స్మృతం ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వ
కం ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి భూతలే ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివి
రచితే దురన్నభోజన ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాయుత బ్రాహ్మణభోజనస

—* అయుతబ్రాహ్మణసహస్రబ్రాహ్మణభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

హస్రబ్రాహ్మణభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ అయుతే వాస
హస్రే వా నానావర్ణసమాగమే । పతితక్లీబషండాలవ్రాత్యతస్కరపూరి
తే । కుండగోళకసంకీర్ణే నటగాయకసంకులే ॥ పాషండజనసంసర్గే సర్వ
పాతకిసంకులే । భాండోచ్ఛిష్టస్వయంపాకేస్త్రీజనైరుపశోభితే ॥ యో వి
ప్రో లోకమన్విచ్ఛన్న భుంజీయాత్కదాచన । య మోజిహ్వాం దహత్యేవసం
దంశైర్భృశదారుణైః ॥ తదంతే భుసమాసాద్య విడ్వరాహత్వమాప్నుయా
త్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అయుతే వా సహస్రే వా ద్విజో బ్రాహ్మ
ణభోజనే । జిహ్వాచాపల్యతః క్షిప్రం యది భుంక్తే ద్విజాధమః ॥ తస్య జిహ్వాం
యమః క్షిప్త్వా నరకే స్థాపయత్యఘః ; తత్రైవ నరకం భుక్త్వా సూచకత్వమ
వాప్నుయాత్ ॥ ఏకస్మిన్ దివసే భుక్త్వా పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ పక్షం వా మా
సమాత్రం వా భుక్త్వా విప్రో నిరంతరం । తప్త్వా పరాకం చాంద్రం చ కృత్వా
శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ వర్షం పరిహా శూద్రత్వం ప్రాప్నోతి బహువత్స
రాన్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అయుతభోజనసహస్రభోజనప్రాయ

—* దీర్ఘసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

శ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ దీర్ఘసత్ర భోజన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥
వర్షద్వయం వా వర్షం వా షణ్మాసాన్ వా జనాధిప । సంకల్ప్య భోజయేద్వి
ప్రాన్ తద్దీర్ఘం సత్రముచ్యతే ॥ విప్రస్తత్ర న భుంజీయాత్పూర్వవద్దుష్టసంగ
మాత్ । మహాదోషమవాప్నోతి నరకం చాధిగచ్ఛతి ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో
దీర్ఘసత్రే న భుంజీయాదేకస్మిన్ దివసే నృప । మహాదోషమవాప్నోతి తత్ర
నానాజనాగమాత్ ॥ కర్తారం స్వకృతం పుణ్యం సంవత్సరముపార్జితం ।
సద్యస్త్యజతి విప్రశ్చేత్సర్వమన్నమాత్రపరిగ్రహాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్తస్మాదన్య
థా దోషకార్యసౌ ॥ మాససంఖ్యాదికమాలోచ్య పూర్వప్రాయశ్చిత్తవత్స
ర్వం కుర్యాత్ ॥ తేన శుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ * ॥ ఇతి దీర్ఘసత్రభోజన

—* శూద్రసత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ శూద్రసత్రభోజన ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః
॥ శ్లో ॥ శూద్రసత్రే న భుంజీత ప్రాణైః కంఠకగతైరపి । ఇచ్ఛన్విప్రో ముహుః

లోకం దుస్సంగాద్వామహాభయాత్ । దేహాంతే నరకంగత్వాభవేచ్ఛ వసవాయసః ॥ చండాలోవా ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ శూద్రాన్నంశూద్రసంపర్కం మాసమేకంనిరంతరం । కృత్వాశూద్రత్వమాసాద్య చండాలఃకోటిజన్మసు ॥— ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ తదన్నంతద్గృహేభుక్తిస్తదనుజ్ఞానిరీక్షణం । తదనుజ్ఞామవాప్యాథ స్వయంవాపినిరీక్షణం ॥ భుక్త్వావిప్రస్సపాపీయాంషడ్విధంశూద్రభోజనం । ఏతేషామేకమన్నంవా భుక్త్వావిప్రస్తుచాపలాత్ ॥ మహాంతంనరకంగత్వావాయసత్వమవాప్నుయాత్ । పక్షేమాసబుతావద్దైభోజనేతుయథాక్రమం ॥ యావకంతప్తకృచ్ఛ్రంచప్రాజాపత్యమథైందవం । క్రమశశ్శుద్ధిమాప్నోతి కృత్వాపాపాద్యమానుగాత్ ॥ విప్రస్త్రీణాంభోజనేప్రోక్తేపక్షమాసాదిక్రమేణ తత్తత్ప్రతిపదోక్తం విప్రస్యార్థంప్రాయశ్చిత్తంవేధితవ్యమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌశూద్రాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథశూద్రవేశ్యాగృహయోస్స్వయం

—*శూద్ర వేశ్యాగృహస్వయంపాకాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పాకాదిభిర్భోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ జాతుకర్ణిః । శ్లో ॥ శూద్రవేశ్యాగృహేవిప్ర స్తదామంసంపచన్ముదా । తత్రైవభోజనంకృత్వా సద్యశ్చండాళతాంవ్రజేత్ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వేశ్యాశూద్రాలయేరాజన్ తద్ద్రవ్యంపాచయేద్ద్విజః । తత్రైవభోజనంకుర్యా త్తదనుజ్ఞాపురస్సరం । జ్ఞానేననిష్కృతిర్నాస్తి ప్రాయశ్చిత్తాయుతైరపి॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ వేశ్యాశూద్రగృహేరాజన్గృహీత్వామంసకృద్ద్విజః ॥ తత్రైవపక్త్వా తద్ద్రవ్యం భోజయిత్వావిచారయన్ । సమహాంతంగిరింగత్వాతత్రైవపతనం చరేత్ ॥ తేనశుద్ధిమవాప్నోతినాన్యథాగతిరస్తిహి ॥ — ॥ పరాశరః॥శ్లో శూద్రాలయేవావేశ్యాయా ఆమంత్ర్యత్వాతదర్పితం । భుక్త్వావిప్రస్సపాపీయా న్మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ పునర్భూతలమాసాద్యచండాలత్వమవాప్నుయాత్ ।తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం ॥ తదానీం వాపరేద్యుర్వావాపయిత్వాశిరోరుహాన్ । స్నానంకృత్వాతతఃపశ్చాత్తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా చ్ఛుద్ధోభవతినిశ్చితం । విప్రస్త్రీణామప్యేవం॥ * ॥ఇతిహేమాద్రివిరచితే శూద్రవేశ్యాగృహభోజ

— * అగ్న్యాదివైకోద్దిష్టభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

నప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాగ్న్యాదివైకోద్దిష్టభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ।— దేవలః ॥ శ్లో ॥ మృతాహైకాదశేవిప్రో భుక్త్వాకబళసంఖ్యయా । తావద్యుగసహస్రాణి రౌరవం నరకంవ్రజేత్ ॥ తదంతేభువమాసాద్య రక్తపాస్తు భవేజ్జలే । యావంత్యన్నపులాకాని కబళేకబళేన్నృప ॥ తావంతఃకృమయస్స్యుర్వై భక్షితాస్తేనపార్థివ । — మహానారదీయే ॥ శ్లో ॥ ఏకాహాదివసేరాజన్ ద్వాత్రింశత్కబళసంఖ్యయా । గృహీత్వా మూల్యమశ్నాతి తావంతః కృమిరాశయః ॥ భక్షితాస్తేనరాజేంద్రతతస్త్వేతత్పరిత్యజేత్ । కబళేకబళే చాంద్రం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ పునఃకర్మవిధానేన పటగర్భేణశుద్ధ్యతి । అన్యథాదోషమాప్నోతి ప్రేతభూతశ్చరన్భువి ॥ మహాపాతకయుక్తోవా యుక్తోవాసర్వపాతకైః । పటగర్భవిధానేన పునస్సంస్కారకృన్నరః ॥ శుద్ధిమాప్నోతిరాజేంద్ర పటగర్భోమహత్తరః । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఏకాహభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ నవశ్రాద్ధాద్యన్నప్రతిగ్రహ

— * నవశ్రాద్ధాద్యన్నప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధేనవశ్రాద్ధే గృహీత్వాన్నం ద్విజోత్తమః । నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన ॥ జాయతే భువిదుష్టాత్మా స్థావరత్వమవాప్నుయాత్ । — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధం దశాహాభ్యంతరేద్వయం ॥ ప్రోక్తంపాపాలయం న్నృణాం మహతాంగర్హితంద్వయం । — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధంచ నవ్నంచ సూతకాంతగర్హితంద్వయం । తద్వయంప్రతిగృహ్యాశుమహారౌరవమశ్నుతే ॥ — మరీచిః । శ్లో ॥ నవశ్రాద్ధేతుచాంద్రంస్యాత్ప్రాజాపత్యంనవాదికే । ఆద్యస్థానే తదర్ధంస్యాత్తదర్ధంస్యాత్సపిండనే ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదంకృత్వా శుద్ధోభవతిపూర్వజః । విప్రప్రతిగ్రహే యథాశాస్త్రంక్షత్రియవైశ్యయోః ప్రతిగ్రహే ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నవశ్రాద్ధాదిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ సూతకద్వితయే భోజనప్రాయశ్చిత్తమా

— * సూతకద్వితయే భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

హ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ సూతకద్వితయేరాజన్ జ్ఞాతేరన్యద్విజోయది ।అ

జ్ఞానాద్భోజనంకృత్వా సద్యస్సంస్కారమర్హతి ॥ జ్ఞాత్వాతదన్నం సంప్రా ద్య పంచగవ్యంపిబేత్తతః । చర్దయిత్వాథవాతదాస్నాత్వా పునఃకర్మణాపరేహని॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుధ్యతి । అథవా నరకం ఘోరంయాత్యే త్రైవనసంశయః ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥సూతకద్విత్వయోజ్ఞానాద్వి ప్రాభోజనమాదరాత్ । కృత్వాసద్యఃపతత్యేవ పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ ఛర్దయిత్వాతదన్నంవా పంచగవ్యేనశుధ్యతి ॥ చర్దయిత్వాథవాతదాస్నాత్వా పు నఃకర్మవిధానతః। కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరీరితా ॥ * ॥ ఇ తి హేమాద్రిపరచితే సూతకద్విత్వయభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథశ్రా

— * శ్రాద్ధావశిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ద్ధావశిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥అమాయాం పైతృకశ్రాద్ధే పర్వశ్రాద్ధేమహాళయే । శ్రాద్ధేవాషణ్ణవత్యాఖ్యే సపిండీకర ణేతథా ॥ మాసికేషుతథావిప్రోనకుర్యాచ్ఛేషభోజనం । — మహాభారతే॥ శ్లో ॥ చౌళకర్మణిభోక్తారో భోక్తారోయజ్ఞకర్మణి । శ్రాద్ధశిష్టాన్నభో క్తారస్తేవైనిరయగామినః ॥ సగోత్రాణాంసకుల్యానాంజ్ఞాతీనాంచనదోషభా క్ । పుత్రీణామన్యగోత్రాణాం విధవానాంనశస్యతే ॥ యతీనాంకర్మనిష్ఠా నాం మహతాంబ్రహ్మచారిణాం । అభోక్తవ్యం పైతృకాదౌ పితృశిష్టం మహా త్మనాం ॥ — జాబాలిః । శ్లో ॥ శ్వశురస్యగురోర్వాపి మాతులస్యమహా త్మనః । జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చపిత్రోశ్చ బ్రహ్మనిష్ఠస్యజ్ఞానినః ॥ ఏతేషాంశ్రాద్ధశిష్టా న్నం భుక్త్వాదోషోనవిద్యతే ॥ ఇతికేచిత్ప్రశంసంతి ఇతియత్తదసాంప్రతం। — లైంగే ॥ శ్లో ॥ మాతులస్య గురోర్వాపిశ్వశురస్యమహాత్మనః । పిత్రో శ్చబ్రహ్మనిష్ఠస్య జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ జ్ఞానినః॥పైతృకేషునభోక్తవ్యంవిధవానాం మహామునే । విధవానామన్యగోత్రాణాం శ్రాద్ధేష్వేతేషు నభోక్తవ్యంశ్రా ద్ధశేషాన్నం ॥ అన్యగోత్రాణాం బ్రహ్మచారిణామపి । — తదాహ మార్కం డేయః । శ్లో ॥ పిత్రాదీనామథాన్యేషాం శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనం ।వ్రతినాం విధవానాంచ యతీనాంచవిగర్హితం॥ విధవానామన్యగోత్రాణామిత్యర్థః। — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥విప్రస్త్వన్యగృహేశ్రాద్ధే చరేచ్ఛిష్టాన్నభోజనం ।ప్రా జాపత్యేనశుద్ధస్స్వజ్ఞాతిగోత్రేనదోషభాక్ ॥ అన్యగోత్రావితంతుర్యాశ్రా

ద్ధశిష్టాన్నభుగ్యది । కేశానాంవపనంకృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ వ్రతినాం యోగనిష్ఠానాం తథాసన్యాసినామపి । ఉభయోర్దేహశుద్ధ్యర్థం పరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ సన్యాసీవపనంకృత్వా తథాస్నానం సమాచరేత్ । ఉపవిశ్య శుచిర్భూత్వా ప్రణవంలక్షమాచరేత్ ॥ సర్వత్ర పంచగవ్యప్రాశనం సన్యాసిభిర్వినా । బ్రహ్మచారిణాంస్వపిత్రన్నశిష్టభోజనే నదోషః । వ్రతినామపివిధవానామన్యగోత్రాణాం తత్రాపి నభోక్తవ్యం । సన్యాసిభిర్నకుత్రాపి॥*॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్॥*॥

— * క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ దేవాలయేషు మార్గేషు గ్రామేషు నగరేషుచ । విప్రః క్రీతాన్నభోక్తాచేత్తదానరకమాప్నుయాత్ ॥ — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ క్రీతాన్నందేవతాగారే గ్రామేవా పట్టణేపివా ॥యోభుఙ్క్తే పూర్వజోజ్ఞానాన్నరకంససమాప్నుయాత్ । — దేవీపురాణే । శ్లో ॥ విప్రః కంఠగతప్రాణః క్రీతాన్నంభక్షయేద్యది । గ్రామేవా నగరే తీర్థే మహాదేవాలయేపివా ॥ సగత్వా నరకం ఘోరం నానాయోనిషుజాయతే । తస్మాత్తస్యవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥ త్రిరాత్రం భోజనేకాయం పక్షైతప్తంనిరంతరం ॥ మహాతప్తంతుమాసేచ వత్సరే చాంద్రముచ్యతే । అతఃపరం శూద్రతుల్యో విద్వానపిసదోషభాక్ । విప్రస్త్రీణామేతదర్ధం ॥ యతి బ్రహ్మచారి విధవానాంతస్త్వైగుణ్యం మహాక్షేత్రమితి జనసాదృశ్యాత్ । క్రీత్వా భోజనే విశేషమాహ । — జాబాలిః ॥ ॥ శ్లో ॥ విప్రస్త్వైతన్మహాక్షేత్రం మహాతీర్థంజనావృతం । క్రీత్వాన్నంజనసాదృశ్యాదితిజగ్ధ్వాసకృద్యది ॥ కేశానాం వపనంకృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేదితి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే క్రీతాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥

— * సంఘాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ సంఘాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ సంఘీభూయయదావిప్రాస్త్రయోవా రాజవల్లభ । స్వైస్స్వైర్ద్రవ్యైరేకభాండేపాచయేయుః పృథక్పృథక్ ॥ పృథక్పృథగితి భిన్నపాత్రేవా । భుక్త్వాదోషమవాప్నుస్తేశూద్రతుల్యాభవంత్యథ ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో॥ విప్రాస్త్వేకగ్రామస్థ

స్థాస్తీర్థయాత్రాదికర్మసు । సంఘీభూయసర్వైర్ద్రవ్యైః పాచయిత్వాన్న భోజినః ॥ శూద్రతుల్యాభవంత్యేతే నరకంవావిశేషతః । ఏకగ్రామస్థా ఇతి పదంయత్రయత్రసంఘీభావస్తత్రతత్రయోజనీయం ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో సంఘీభూయద్విజాస్సర్వే మార్గేతీర్థాగమేపివా । స్వద్రవ్యమేళనం కృత్వా పక్త్వాభుక్త్వైకదేశతః ॥ తే సర్వే నరకం యాంతి శూద్రతుల్యానసంశయః । తేషామిదం మునిప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం। ఏకరాత్రేపంచగవ్యం ద్విరాత్రేయావకంచరేత్ ॥ ప్రాజాపత్యంత్రిరాత్రేచ పక్షేచాంద్రాయణం స్మృతం। మాసేతుశూద్రతుల్యాస్స్యుస్త్రీణామర్థం మనీషిభిరితి ॥ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సంఘాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ

— * యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ యజ్ఞేషు పశుబంధేషు యాగార్థంపచనంహవిః । తథా విప్రైర్నభోక్తవ్యం లోకేప్సుభిరకల్మషైః ।పచనంహవిరితియజ్ఞశాలాయాం దీక్షితగృహే వా సంపాదితమన్నమిత్యర్థః ॥ — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ పశుబంధేషుయజ్ఞేషు అన్నమత్తియదాద్విజః । తదా నరకమాప్నోతిసబిడాలసమోద్విజః ॥ — కణ్వః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రయాగశాలాసు వపాయాగాదధోయది ।భుక్త్వాన్నంతత్రసంభూతం మహాపాతకమశ్నుతే ॥ పునస్తస్యాపనయనం ప్రాజాపత్యేనశుధ్యతి ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం వపాయాగాత్పూర్వం భోజనే వేదితవ్యం ॥ తతఃపరం భోజనే విశేషమాహ । — గౌతమః ॥ శ్లో ॥వపాయాగాత్పురావిప్రభోజనే దీక్షితాలయే। ప్రాజాపత్యం విశుద్ధ్యర్థం మునిభిఃపరికీర్తితం ॥ ఋత్విజాం విప్రస్త్రీణామేవంవేదితవ్యం । — తదేవాహ కాత్యాయనః ॥శ్లో ॥ ఋత్విజాంచపరస్త్రీణాంభోక్త్రాణాంయాగసద్మని । ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి॥ సువాసినీనాం తద్భర్తుః పాదోదకం । విధవానాంకేశవపనం బ్రహ్మకూర్చవిధానంచ॥ యతిబ్రహ్మచారిణాం వపాయాగాత్పూర్వమన్నభక్షణే చాంద్రం । అతఃపరం ప్రాజాపత్యం ॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే యాగాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ చౌళాన్నభోజనప్రాయశ్చి

—*చౌళాన్నభోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ చౌలకర్మణిసీమంతే మహాలాత్ప్రా
ద్భోజనేవరం । సురాపానసమంప్రోక్తమతోనేచ్ఛంతిసూరయః ॥ — ॥
గౌతమః ॥ శ్లో ॥ సీమంతేపుంసవేచైవచౌళకర్మణియోద్విజః । అసగోత్రస్త
దన్నాదస్సురాపీత్యుచ్యతేబుధైః ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ చౌళక
ర్మణిసీమంతే పుంసవేయోన్యగోత్రజః । మహాలాత్పూర్వంభుక్త్వాపి
సురాపాన మవాప్నుయాత్ ॥ప్రాయశ్చిత్తంద్విజైఃప్రోక్తందుష్టాన్నాదివి
భోజనే । సుమహాలాత్పరంతప్తం తత్పూర్వం వేదమాతరం ॥ జప్త్వా
శుద్ధిమవాప్నోతి సహస్రంవిధిపూర్వకం ॥ స్త్రీణామర్థంయతీనాంచ వ్రతి
నాంచాంద్రముచ్యతే । చౌళకర్మణిపూర్వత్రపరత్రచసమంవిదుః ॥ * ॥ ఇ
తిహేమాద్రివిరచితే చౌళసీమంతాన్న భోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ

—*అథగణికాన్నదేవలకాన్న భోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గణికాన్నదేవలకాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ యో
న్నందేవలకస్యాపి భుక్తేన్నంగణకస్యచ । మద్యపౌతౌవిజానీయాత్సర్వక
ర్మబహిష్కృతౌ ॥ విష్ణురహస్యే ॥ శ్లో ॥ దేవలకాన్నంతుయో భుక్తేత
థాగణకభోజనం । ఉభౌతుపాపకర్మాణౌనసంభాష్యౌకదాచన ॥ — ॥ గా
రుడపురాణే । శ్లో ॥ దేవార్చకస్యయోభుక్తేతథాగణికవేశ్మని । అన్న
మితిశేషః ॥ శ్లో ॥ ఉభౌతౌనాపినాప్రోక్తౌ ప్రాయశ్చిత్తమథాహతః ॥
ఏకరాత్రేపంచగవ్యం త్రిరాత్రేయావకంస్మృతం ॥ మాసమాత్రేపరాకం
స్యాదబ్దేచాంద్రముదీరితం । తతఃపరంతప్తమస్యాత్ స్త్రీణామర్థముదీ
రితం ॥ యతిబ్రహ్మచారివిధవానామేతద్వైగుణ్యం ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రౌగ
ణకాన్నదేవలకాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాస్నానభోజన ప్రా

—*అస్నానభోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ అస్నాతాశీమలంభుక్తేహ్యజపీపూయ
శోణితం ॥ అహుతాశీక్రిమింభుక్తేఅదాతావిష్ఠమశ్నుతే । — ॥ మహా
భారతే ॥ శ్లో ॥ అరోగీస్నానహీనస్సన్ యః కృత్వాభోజనమాదరాత్ ॥యా
వంత్యన్నపులాకాని తావన్మలముదీరితం ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥॥అస్నా

త్వాభోజనంవిప్రో నీరోగఃకురుతేయది । సమలాశీసదాజ్ఞేయ స్సర్వకర్మ సుగర్హితః ॥ — ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ శ్లో ॥స్వస్థావిప్రాయదాఽస్నాత్వా భుఙ్క్తే-మోహపరాయణః । విష్ఠాంతదన్నమిచ్ఛంతి మునయస్తత్వదర్శినః। శ్రాద్ధకాలేతుచాంద్రంస్యాత్ గ్రహణేతద్వయంస్మృతః । పంచపర్వసుతప్తం స్యా దితరత్రతుయావకం । విధవానాంబ్రహ్మచారిణాం యతీనాంగృహస్థ ప్రాయశ్చిత్తాద్ద్వైగుణ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌఅస్నాతాన్నభోజనప్రా

—*పర్యుషితాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథపర్యుషితాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ జలేనిధాయపూర్వేద్యుర్యదన్నంజలసేచితం । తత్తుపర్యుషితంజ్ఞేయం తద్భుక్త్వాపాపమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ దుర్గంధి జలసిక్తంచరూపహీనంయదస్తిహి । తతఃపర్యుషితంత్యాజ్యం భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ — ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ దధ్నాఘృతేనతైలేన యదన్నంసంస్కృతంభవేత్ ॥ దుర్గంధరహితంభోజ్యమన్యథాచాంద్రిముచ్యతే ॥ — ॥ గౌతమః । శ్లో ॥ హింగుజీరకసంమిశ్రం తింత్రిణీరసవేష్టితం । దుర్గంధరహితంచాన్నంభోక్తవ్యంద్విజపుంగవైః । ఏతైర్ద్రవ్యైఃపరిష్కృత్యదుర్గంధరహితంయది ॥ కృత్వాపిపూర్వదివసే భోక్తవ్యంస్యాద్ద్విజన్మభిః । దుర్గంధంజలసంమిశ్రంపూర్వేద్యురుదకేధృతం॥ తత్పర్యుషితసంజ్ఞం స్యాద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ త్రిరాత్రంపంచరాత్రంవా భుక్త్వాపర్యుషితంద్విజః । తస్యాపనయనంభూయ శ్చాంద్రాయణమథాచరేత్ ॥ బ్రహ్మచారివిధవాయతీనాంద్విగుణంప్రాయశ్చిత్తం ॥బ్రహ్మచారిణాంసంవత్సరభోజనేపునరుపనయనంచాంద్రాయణద్వయంచ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రౌపర్యుషితభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదుర్భక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమా

—*దుర్భక్ష్యభక్షణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ దేవలః॥ శ్లో ॥ దుర్గంధసహితంభక్ష్యంతథాపర్యుషితంచయత్ । శష్కులీమాషనిర్మాణం విపణిస్థంచయద్భవేత్ ।తైలపక్వవిహీనంచ నభోజ్యంస్యాద్ద్విజాతిభిః । — ॥పరాశరః ॥ శ్లో ॥ భక్ష్యంవైమాషసంభూతం విపణిస్థమతైలజం । దుర్గంధంపూతిగంధంచపిత్రృదేవవివర్జితం ॥ శష్కు-

లీ ఫేణికారాజ్యవటకామాషసంభవాః । నిష్కారణతయావిప్రోనభుంజీ యాత్కదాచన ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ అన్ననిర్మితవస్తూని శష్కులీభూతానిశ ష్కులీః । మాషకామాషసంభూతాహింగుజీరపరిష్కృతాః । దుర్గంధీ పూతిగంధీనివిపణిస్థానియానిచ । అనర్పితానిదేవానాం శుభపైతృకవర్జి తం । నభుంజీయాదిమానీహ విప్రోదుష్టాన్నభుక్తదా ॥ తస్యైవని ష్కృతిర్దృష్టావిప్రైర్ధర్మపరాయణైః । పిత్రర్థందేవకార్యార్థం ప క్త్వాభుక్త్వానదోషభాక్ ।జిహ్వాచాపల్యమాగమ్య భక్షయేద్యదిపూర్వజః ॥ వృథాతానీహ భక్షిత్వాయావకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । శోభనేపితృకార్యే షు దేవకార్యేషు యేషుచ । భక్షయిత్వాయదావిప్రస్తదాదోషైర్నలిప్య తే ॥ స్త్రీణామేతదర్ధం । విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం విప్రాద్ద్విగుణం ॥ * ఇతిహేమాద్రౌఅభక్ష్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥అథదుష్టశాకభక్షణప్రాయ

—*దుష్టశాకభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ కర్ణికారస్యయచ్ఛాకంయచ్ఛాకందుశ్చరి కృతం ॥ వేశ్మోపకేశశాకంచ శాకమాఖుశ్రవంతథా । గుగ్గురీచంచరీశా కంశాకంవల్మ్యుద్భవంచయత్ ॥ కరంజశాకం దుర్భక్ష్యం దేవతాపితృవర్జి తం ॥ అతీవలవణందుష్టం దుష్టంతేనవివర్జితం । అత్యామ్లయుక్తందుర్గం ధితచ్ఛాకంపరివర్జయేత్ । ఉల్లంఘనేచయచ్ఛాకం యచ్ఛాకంపాదతాడి తం। పలాండులశునాక్రాంతం భావదుష్టంపరిత్యజేత్ । ఏతానివిప్రాననయో త్తథాతాననభక్షయేత్ । జ్ఞాత్వాభక్షేద్యదాపాపీఉపోష్యరజనీమిమాం ॥ పరేద్యుర్భక్షయేత్పంచగవ్యంహోమపురస్సరం ॥ ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి దుష్ట శాకాన్నభుక్ద్విజః । స్త్రీణాంవిధవానాం బ్రహ్మచారిణాం యతీనాంచపూ ర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం ॥ *॥ ఇతి హేమాద్రౌదుష్టశాకభక్షణప్రాయశ్చిత్తం॥

—*కారణంవినాపరమాన్నకృసరాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ కారణంవినాపరమాన్నకృసరాన్న భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవ లః ॥ శ్లో ॥ పరమాన్నంచకృసరం వృథాపక్వంద్విజోత్తమః ॥ భుంజీయా త్కేవలంతచ్చ నరకేవాసమశ్నుతే ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ రవౌ ధనుస్సమాయాతే గృహేకన్యారజస్వలా । పిత్రర్థందేవకార్యార్థంపర

మాన్నంప్రశస్యతే । ధనుర్మాసేకృసరం ప్రశస్తంమహితాస్వసా భగినీ
స్నుషావాప్రథమరజస్వలాయదితత్రకృసరాన్నభోజనే తీర్థయాత్రాసుచ
నదోషః ॥ — ॥ తదాహ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ధనుర్మాసేగృహేకన్యాయది
స్యాత్ప్రథమార్తవా । దేవయాత్రాసుసర్వాసు కృసరాన్నంనదోషభాక్ ॥ పై
తృకాదిషుదేవకార్యే బంధుసమాగమేచ పరమాన్నంనదోషభాక్ ॥ — ॥
తదాహమనుః ॥ శ్లో ॥ పితృకార్యేషుసర్వేషు దేవబంధుసమాగమే । ప
క్త్వాభుక్త్వాతదన్నంతు ప్రభూతక్షీరసంభవం । నదోషభాగితిశేషః ॥ శ్లో ॥
ద్విజోవినానిమిత్తైస్తద్భుక్త్వాపాపంసమశ్నుతే । ఛర్దయిత్వాతదన్నం
చ ఉపోష్యరజనీమిమాం ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతినాన్యథా ।
స్త్ర్యాదీనాంపూర్వవత్ ॥*। ఇతిహేమాద్రౌకృసరాన్నపరమాన్నభోజనప్రా

—*ఏకాదశ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తం । * ॥ అథఏకాదశ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ।
ఏకాదశ్యాంనభుంజీత పక్షయోరుభయోరపి । యదిభుంక్తేసపాపీస్యాద్రౌ
రవంయాతిదారుణం ॥ — ॥ మార్కండేయః । శ్లో ॥ హరివాసరభుక్త్వా
పి జయంత్యన్నవిమర్దనః । కృష్ణేశుక్లేతథారాజన్ మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ।
— ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ యానికానిచపాపాని బ్రహ్మహత్యాయుతానిచ । అ
న్నమాశ్రిత్యతిష్ఠంతితస్మాదన్నంపరిత్యజేత్ । శుక్లామేవసదాగృహీతివచనం
పాక్షికంకామ్యవిషయం । నిత్యత్వేన భోక్తవ్యంకేచిత్తత్రభుంజతే తదసమీ
చీనం ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మనిష్ఠస్యవిప్రస్య సర్వద్రవ్యపర
స్యచ । కృష్ణపక్షేహరిదినే హ్యన్నం భుక్తంనదోషకృత్ । — ॥ గౌతమః ॥
శ్లో । కృష్ణపక్షేహరిదినే ద్విజోబ్రహ్మపరాయణః । భుక్త్వాసర్వసమస్సోపి ఉ
పవాసఫలంలభేత్ । అన్యథావిప్రమాత్రశ్చేద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥
— ॥ గాలవః । శ్లో ॥ ఏకాదశ్యన్నభుక్త్వాపిశుద్ధ్యర్థంచాంద్రమాచరేత్ ।
విప్రస్సర్వసమన్తత్రభుక్త్వాదోషైర్నలిప్యతే । విధవానాం వ్రతినాంసన్యాసి
నాంద్విగుణం ప్రాయశ్చిత్తం । * ; ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఏకాదశ్యన్న

—*వ్రాత్యాన్న కుష్ఠ్యన్న భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

భోజనప్రాయశ్చిత్తం । * ॥ అథవ్రాత్యాన్నకుష్ఠ్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్త

మాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ వ్రాత్యాన్నం యదికుష్మ్యన్నం భుఙ్క్తే విప్రః క్షుధాతురః । కబళైకబళైః చాంద్రం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ నగ్నో వేదపరిత్యాగీ వ్రాత్యో గాయత్రినాశకః । కుస్త్రీతత్రసవిజ్ఞేయో మశ్చస్త్వామాతృఘాతకః ॥ తయోరన్నం ద్విజో భుక్త్వా శుద్ధశ్చాంద్రాయణాదిహ । — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ మశ్చమర్ణణశ్చవ్రాత్యస్యాన్నం భుక్త్వాద్విజస్సకృత్ । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థం చాంద్రముక్తం మునీశ్వరైః ॥ విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే కుష్మ్యన్నవ్రాత్యాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ కుం

— * కుండగోళకపరివిత్తిపరివేత్త్రన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

డగోళకయోః పరివిత్తిపరివేత్రోరన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ కుండశ్చగోళకశ్చైవ పరివిత్తిఃపరివేత్తా । తేషామన్నంనభోక్తవ్యం విప్రైఃపాపపరాఙ్ముఖైః ॥ కుండాదిలక్షణమాహ ॥ — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ స్వస్థేభర్తరియానారీ జారాసక్తాభవేద్యదా । తదుత్పన్నస్తుకుండస్స్యాత్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ మృతేభర్తరి యా నారీ జారాత్సుతమవాప్నుయాత్ । సవై గోళకసంజ్ఞస్స్యాత్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ స్వస్థం జ్యేష్ఠం సముత్సృజ్య కనీయాన్యుద్వహేత్త్రియం । తజ్జ్యేష్ఠఃపరివిత్తిస్స్యాత్పరివేత్తా సహానుజః । తత్పుత్రః పరివిన్నస్స్యాత్పరివిందో ద్వితీయజః ॥ యమళయోర్వ్యత్క్రమసంస్కారే రాజ్యపాలనే ఆందోళికారోహణేప్యేవం వేదితవ్యం । — గాలవః ॥ శ్లో ॥ కుండగోళకయోశ్చాన్నం పరివిత్తేస్తథైవచ । పరివేత్తుర్యదన్నంచ తత్పుత్రాణాంచయద్భవేత్ ॥ తయోర్వ్యత్క్రమసంస్కారే యదన్నం మృష్టసంజ్ఞితం । తదన్నం సంపరిత్యాజ్యం పూర్వైర్ధర్మవత్సలైః ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ పరివిత్తిఃపరివేత్తా తథా తౌకుండగోళకౌ । తేషాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ యమళౌ యదివ్యత్క్రమౌ । తేషామన్నం న భోక్తవ్యం ముఖజైర్ధర్మలిప్సుభిః ॥ తత్ర భుక్త్వాద్విజోజ్ఞానాదేకవారే విధుంచరేత్ । చాంద్రాయణమిత్యర్థః ॥ మాసేచాంద్రంపరాకంచచరేత్సంవత్సరే శృణు । చాంద్రాయణంపరాకంచ ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ తతఃపరం తత్సమాస్స్యాదపాఙ్క్తేయస్సదాశుచిరితి ॥ విధవాదీనాంపూర్వవత్ । * ॥ ఇతి

హేమాద్రివిరచితే కుండగోళకాన్నప్రాయశ్చిత్తమ్॥ * ॥అథయత్యన్నదంపతిశి

—* యత్యన్న దంపతిశిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ష్టాన్నభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ।—దేవలః॥శ్లో॥యత్యన్నంయతిపాత్రస్థం యతినా ప్రేరితం తథా। దంపత్యోర్భుక్తశేషంయత్ తద్భుక్త్వాచాంద్రమాచరేత్ ॥ యతిర్ద్రవ్యాణ్యార్జయిత్వా సమారాధనాదికం కరోతి తద్యత్యన్నం॥ యతిః భిక్షామటిత్వా స్వభోజనోపరి యచ్ఛిష్టం తద్యతిపాత్రస్థం॥ స్త్రీపురుషయోర్భుక్త్యనంతరం యదన్నం పరిశేషితం తద్దంపతిశిష్టం। —తదేవాహమనుః ॥ శ్లో ॥ ధర్మార్థకామాన్ సంత్యజ్య ప్రథమంమమతాం త్యజేత్। ఇతి ధర్మం పరిత్యజ్య యతిః పాపపరోభవేత్ ॥ బాలాంశ్చ కులవృద్ధాంశ్చ గర్భిణ్యాతురకన్యకాః। సంభోజ్యాతిథిభృత్యాంశ్చ దంపత్యోశ్శేషభోజనం॥ ఇదం ధర్మం పరిత్యజ్య విపరీతంతయోర్యది॥ తత్ర భుక్త్వా ద్విజోయస్తు శుద్ధ్యర్థం చాంద్రమాచరేత్ ।—గౌతమః॥శ్లో॥ యతేరారాధనే భుక్త్వా యత్యన్నం భోజనోపరి। దంపత్యోర్భుక్తశిష్టంయద్భుక్త్వాచాంద్రాయణం చరేత్ ॥ విధవాదీనాం పూర్వవత్పరికల్పనీయం ॥ * ॥ఇతి హేమాద్రివిరచితే యత్యన్న దంపతిశిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * అథఉ

—* ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

చ్ఛిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ। — దేవలః ॥ శ్లో ॥ఉల్లంఘితంపాదహతం బిడాలాఖువిమర్దితం। పూర్వోక్తశాకసంయుక్తం పలాండు లశునాన్వితం ॥ దేవపూజావిహీనంయద్వైశ్వదేవవివర్జితం। ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టేన బ్రాహ్మణేనవిఘాతితం ॥ నప్రక్షాళనభాండేషు తథామానవివర్జితం। పుత్రైః పౌత్రైశ్చానుజైర్వా పుత్రీపుత్రైరథాపివా ॥ భార్యావిలోకనేచైవయద్యదన్నమసాక్షికం। దేవాలయేచయద్భుక్తం యదన్నం మూల్యసంభవం॥విఘాతైర్నైవరూపేణ వదనేనానిలేనచ॥ శాంతం పిండీకృతంచాన్నం యదన్నం జీవతండులం। తుషపాషాణసంయుక్తం ఫలీకరణమిశ్రితం ॥ ఏతద్దుష్టం విజానీయాత్పూర్వోక్తంగాలవాదిభిః। ఏతద్భుక్త్వాద్విజోయస్తు మహాపాపంసమశ్నుతే ॥ భోక్తురాగమనాత్పూర్వం భోజనపాత్రేపరివేషితం తదసాక్షికం। శిష్టం స్పష్టం ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ దుష్టాన్నం యోద్విజోభు

త్త్వా పూర్వముక్తం మనీషిభిః । పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం పరాకం కృచ్ఛ్రమా చరేత్ ॥ ఏతత్సగోత్రబాలభోజనవిషయం ॥ భగినీపుత్రాదిసహభోజనే ద్విగుణం। విధవాబ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉచ్ఛిష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ పత్నీసహ భోజనప్రాయ

— * పత్నీసహ భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

శ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురో యస్తు పత్న్యా స హయదాన్నభుక్ । పశ్చాచ్చాంద్రాయణం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీం ॥ పత్నీసహ భోజనకాలమాహ ॥ — మనుః ॥ శ్లో ॥ మహారణ్యేచ యాత్రాయాం పథిచోరాకులే సతి । అసహాయో యది భవేత్తదా భుక్త్వా న దోషకృత్ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ వివాహకాలే యాత్రాయాం పథిచోరసమాకులే। అసహాయో భవేద్విప్రస్తదా కార్యం ద్విజన్మభిః ॥ ఏకత్రయానమారోహే దేకపాత్రేఽన్నభోజనం । భార్యయా సహ భుక్త్వా తు విప్రస్తత్ర న దోషభాక్ ॥ అన్యత్ర భోజనే యానే మహాంతం నరకం వ్రజేత్ । తద్దోషపరిహారార్థం పశ్చాచ్చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ఏకత్రయానమారోహే దేకపాత్రే తు భోజనం ॥ వివాహే పథియాత్రాయాం కృత్వా విప్రో న దోషభాక్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి పశ్చాచ్చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ అభ్యాసే ద్విగుణంచైవ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పత్నీసహ భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ శూద్రభాండభోజనప్రాయశ్చి

— * శూద్రభాండభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

త్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥ అతీవతృషితో విప్రో న శూద్రస్యోదకం పిబేత్ । తద్భాండే భోజనే చైవ హ్యజ్ఞానాద్యది మార్గతః ॥ తస్యోపనయనం భూయస్తప్తకృచ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యతి । — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ శూద్రభాండోదకం పీత్వా ప్రపాయాం జలసేవనాత్ । శూద్రభాండస్థమన్నం చ భుక్త్వా శుద్ధః కథం ద్విజః ॥ తస్యోపనయనం భూయస్తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । — శంఖః ॥ శ్లో ॥ ప్రపాయాం శూద్రభాండే చ స్థితం తోయం ద్విజో యది । అన్నం వాజ్ఞానతో భుక్త్వా పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । విధవా బ్రహ్మచారియతీనాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి

హేమాద్రివిరచితే శూద్రభాండభోజనోదకపానప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అ

—* పతిత దుర్మార్గదుష్టాక్రాంతపంక్తౌ భోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

థ పతిత దుర్మార్గదుష్టాక్రాంతపఙ్క్తి-భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ పతితశ్చ ఖలశ్చైవ దుర్జనః పిశునస్తథా । జారశ్చ గాయకశ్చైవ నిత్యం యాచ్ఞాపరస్తథా ॥ భిషక్చోరస్తథామర్షీ ఆతతాయీభయప్రదః ॥ ఏతేవై దుర్జనాఃప్రోక్తానపాఙ్క్తేయాఃకదాచన । కుండశ్చగోళకశ్చైవ అయాజ్యానాంచ యాజకః ॥ చక్రాంకితతనూ రాజన్ తథాలింగాంకితోపివా । చారువాకో దూషకశ్చ ఉన్మత్తః కితవస్తథా ॥ ఏతైరావేష్టితా పఙ్క్తిఃపాపదా సర్వదానృణాం । ఏతేషామన్నభుగ్విప్రః పాపమేవసమాశ్రయేత్ ॥ ఏకత్రభోజనే రాజన్ చాంద్రాయణమథాచరేత్ । మాసభోజీ మహాపాపీ చాంద్రం పారాకమాచరేత్ ॥ వర్షభోజీ మహాచాంద్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । విధవా బ్రహ్మచారిసన్న్యాసినాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితేపతితాది దుష్టాక్రాంతపఙ్క్తి-భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ పిణ్యాకకరమథితతక్రపానపలాండులశునగృంజనాదిభక్షణ

— * పిణ్యాకకరమథితతక్రాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తం * —

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ లశునంగృంజనంతక్రంపలాండుం లయనంతథా । త్యక్త్వా భోజ్యం బ్రాహ్మణేన జగ్ధ్వాపాపం సమశ్నుతే॥ గృంజనం కామవృద్ధ్యర్థం పర్ణచూర్ణంకరమథితం తక్రం విలయనం ఘృతమలంకారీషోపరి జాతం ఛత్రిం ఏతాని విప్రైర్నభోక్తవ్యాని ॥ — తదాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఛత్రాకం విడ్వరాహంచ పలాండుంగ్రామకుక్కుటం లశునం గృంజనంచైవ మత్యాజగ్ధ్వాపతేద్ద్విజః ॥ జ్ఞాత్వాభుక్త్వాతుచాంద్రం స్యాదజ్ఞానాత్తప్తమీరితం ॥ సకృదేవంవిజానీయాద్బహువారేష్వారావృతం॥ అబ్దాదూర్ధ్వంమహాపాపీ పతితస్స్యాన్నసంశయః । విధవాబ్రహ్మచారిణాం పూర్వవత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పిణ్యాకాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తం ।

—* శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్ర్వాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ శ్వేతవృంతాక రక్తశిగ్రువృత్తాలాబుకతకకాళింగ బిల్వోదుంబర భిస్సటాభక్షణెప్రాయశ్చిత్తమాహ । — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ వార్తాకకతకాళింగ

బిల్వోదుంబరభిస్సటాః। రక్తశిగ్రుమలాబుంచ భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ వృన్తాలాబుం రక్తశిగ్రుం శ్వేతవృంతాకమేవచ। కాళింగభిస్సటాబైల్వం కతకోదుంబరంతథా ॥ మత్యాజగ్ధ్వాప తేద్విప్రః పశ్చాచ్చాంద్రాయణం చరేత్ । — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ వార్తాకకతకాళింగబిల్వోదుంబరభిస్సటాః। యస్య కుక్షౌ ప్రవర్తంతే తస్య దూరతరో హరిః ॥ రక్తశిగ్రుమలాబుంచ శ్వేతవృంతాకమేవచ। భక్షయిత్వా ద్విజోయస్తు సతు చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ యతి బ్రహ్మచార్యాదనాంపూర్వవత్ ।*। ఇతి హేమాద్రివిరచితే శ్వేతవృంతాకరక్తశిగ్రువృన్తాలాబుకతకకాళింగబిల్వోదుంబరభిస్సటాభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథతామ్ర

— * తామ్రపాత్రస్థగవ్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

పాత్రస్థగవ్యభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ తామ్రపాత్రస్థితం దుగ్ధం గోమూత్రం తక్రమేవవా। దధివా తామ్రపాత్రస్థం నారికేళోదకంతథా ॥ ద్విజఃపీత్వా సురాపానం కృతవాన్నాత్రసంశయః । అజ్ఞానాజ్జ్ఞానతోవాపి సురాపానసమం విదురితి ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ గవ్యం మూత్రం తథా తక్రం నారికేళోదకం తథా। తామ్రపాత్రస్థితం పీత్వా పయో లవణసంయుతం ॥ ద్విజఃకామాత్సురాపానమజ్ఞానాచ్చాంద్రభక్షణం। కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి మద్యాఘ్రాణేతథైందవం ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ నారికేళోదకం తామ్రపాత్రస్థం గవ్యమేవచ। లవణాక్తంపయశ్చైవ మద్యాఘ్రాణం తథైవచ ॥ ద్విజోజ్ఞాత్వా చరేచ్చాంద్రం పీత్వాజ్ఞానాత్ప్రాజాపతిం। అన్యథాదోషమాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ — యమః॥ శ్లో ॥ తామ్రపాత్రస్థితంగవ్యం నారికేళోదకం తథా। లవణాక్తంపయశ్చైవ మద్యగంధం తథైవచ ॥ పీత్వా ద్విజశ్చరేచ్చాంద్రం ప్రాజాపత్యమకామతః। మద్యాఘ్రాణే విశేషమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ హింతాళ తాళఖర్జూర నారికేళవనే చరన్ । దైవాద్వాయువశాత్ప్రాప్తం ఘ్రాత్వావిప్రస్య దక్షిణం । హస్తమాఘ్రాయసహసా శుద్ధిమాప్నోతి తత్క్షణాత్ ॥ అథావే భాస్కరం పశ్యేత్స్పృష్ట్వాకర్ణం జపేద్ధరిం । దైవాన్మద్యగంధం శాకపరిపక్వతగంధం వాయువశాత్ప్రాప్తమాఘ్రాయపశ్చాద్విప్రదక్షిణహస్తమా

ప్రాయశుద్ధ్యతి ॥ అభావే మార్తాండం పశ్యేత్ ।స్వదక్షిణశ్రవణంస్పృష్ట్వా హరిం మనసా స్మరన్ శుద్ధ్యతి ॥ తతఃపరం నాసికాం పిధాయ గచ్ఛేత్ । విప్రస్యాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే తామ్రపాత్రస్థగవ్యాది భక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథపీతశేషోదకపానేప్రాయశ్చిత్తమాహ।—

— * పీతశేషోదకపానప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

దేవలః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్య పీతశేషంయత్తోయమన్యః పిబేద్యది । మద్యపాన సమం ప్రాహుస్తత్తోయం మునిపుంగవాః ॥ — వ్యాసః ॥ శ్లో ॥పీతశేషం ద్విజఃపీత్వా సురాపానసమం జలం । పీత్వాజ్ఞానాద్విజఃకుర్యాత్ప్రాజాప త్యంవిశుద్ధయే ॥ ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టానాం విప్రాణాం పాత్రసంస్థితం । పీతశే షం జలంపీత్వావిప్రఃకుర్యాత్ప్రాజాపతిం॥ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నశుద్ధస్త్వ న్యథాద్విజః। పీతశేషమపి కించిత్తోయం భూమౌ నిపాత్య పీత్వా నదోషః — తదాహ ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పాత్రాభావే జలాభావే పీతశే షం ద్విజఃపిబేత్ । భూమౌ కించిన్నిపాత్యాథ పీత్వావిప్రో నదోషభాక్ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పీతశేషం కబంధంయత్పాతుమిచ్ఛన్ ద్విజోయది భువి కించిజ్జలం క్షిప్త్వా పీత్వా తత్ర నదోషభాక్ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పీతశేషం జలంవిప్రః పాతుమిచ్ఛన్తృషాతురః । భువికించిజ్జలం క్షిప్త్వా పీ త్వా తత్రవిశుద్ధ్యతి ॥ ఏతత్పృథక్పాత్రాభావవిషయం । పాత్రేవిద్యమానే సతి స్వపాత్రస్థోదకమేవ పిబేత్ ॥ నాన్యత్ ॥ — యమః ॥ శ్లో । ఆస నం శయనం వస్త్రం జాయాపత్యం కమండలుః । ఆత్మనః శుచిరేతాని ప రేషామశుచిర్భవేత్ ॥ అతస్స్వపాత్రస్థోదకమేవ సమీచీనమభావే పూర్వో క్తం కృత్వా శుద్ధ్యతీత్యర్థః। * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే పీతశేషోదకపాన ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ ముఖనోదకపానఖరోష్ట్రహరిణీక్షీరయామలసవ క్షీరపాన మృతవత్సగోక్షీరపానప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥శ్లో ॥

— * ముఖనోదకపానఖరోష్ట్రక్షీరాదిపానప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ఉష్ట్రక్షీరం ఖరక్షీరం హరిణీక్షీరమేవచ । మృగీక్షీరంచ సాంధిన్యం క్షీరం యామలసంతథా ॥ ముఖనోదకపానంచ మృతవత్సా పయస్తథా । పీత్వా ద్విజస్సకృన్మోహాత్కాలం మహిషీపయః ॥ తస్యాపనయనం భూయస్తప్త

కృచ్ఛ్రం విశోధనం । ఘృతవత్పాయసఃపానం ముఖేనోదకపానం వివేత్యర్థః॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఘృతవత్పాయసఃపీత్వా ముఖపీత్వాజలం ద్విజః । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ — గౌతమః ॥శ్లో॥ సాంధిన్యం యామలం మద్యముష్ట్రీక్షీరంచ మార్గజం । ఖరోష్ట్రయోః పయఃపీత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతినాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ —ప్రజాపతిః॥ శ్లో ॥ ఖరోష్ట్రయోశ్చ సాంధిన్యం యామలం మార్గజంతథా । కేవలం మహిషీమద్యం ద్విజః పీత్వా పతత్యధః ॥ తస్యాపనయనంభూయః తప్తకృచ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యతి । విప్రస్త్రీణాం బ్రహ్మచారిణాం సన్న్యాసినాం ద్విగుణం ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం । ఖరోష్ట్రయోః క్షీరపానే ఔషధార్థం తప్తకృచ్ఛ్రమాత్రం నపునస్సంస్కారః ॥ — తదాహగౌతమః ॥ శ్లో ॥ ఔషధార్థం ద్విజః పీత్వామద్యం ఖరక్రమేళయోః । తప్తకృచ్ఛ్రం చరేత్పశ్చాన్నపునఃకర్మగౌరవాత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉష్ట్రీక్షీరాదిపానప్రాయశ్చిత్తమ్॥ * ॥ అథ మనుష్యమృగపక్ష్యాది మలమూత్రాదిభక్షణే ప్రాయశ్చి

—* మనుష్యమృగపక్ష్యాది మలమూత్రాదిభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

త్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥మనుష్యస్య ఖరస్యాపి సూకరస్య ద్విజన్మనః । మలం మూత్రం పిబేద్యస్తు రేతో వా రోగపీడితః । ద్విజఃపశ్చాత్పునఃకర్మ తప్తం కృత్వావిశుద్ధ్యతి ॥ అజ్ఞానాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి జ్ఞాత్వాచాంద్రం విశోధనం । ఏతదనాతురవిషయం ॥ — ఆతురవిషయెప్రాయశ్చిత్తమాహ। గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ఆతురోరోగముక్త్యర్థం ఖరమానుషసూకరాః । ఏతేషాం మలమూత్రంచ పీత్వా దోషమవాప్నుయాత్ ॥ రోగాంతే దేహశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రం చరేత్సుధీః । అనాతురః పునఃకర్మ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ద్విజఃపీత్వా మలం మూత్రం ఖరమానుషయోఃకిటేః ॥ అగదోదేహశుద్ధ్యర్థం పునఃకర్మపురస్సరం । తప్తకృచ్ఛ్రం చరేత్పశ్చాద్రోగీతప్తం సమాచరేత్ ॥ఏతేనశుద్ధోభవతినచాన్యైః కర్మభిర్ద్విజః ॥ — యమః ॥ శ్లో ॥ద్విజఃపీత్వామలం మూత్రంఖరమానుషయోః కిటేః ॥ మయూరహంసగృధ్రాణాం సకృచ్ఛక్త్వాతుపాతకీ । పు

నఃకర్మ ప్రకుర్వీత తప్తకృచ్ఛ్రం విశోధనం ॥ రోగిణో నపునః కర్మ తప్తకృ
చ్ఛ్రముదీరితం । సుఖీభూత్వా పిబేద్గవ్యం నారీణామర్ధమీరితం ॥ యతీనాం
విధవానాం బ్రహ్మచారిణాం ద్విరావృత్తం । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే శు
నవ్యమలమూత్రఖరసూకరాదిమలమూత్రభక్షణే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అ

— * అస్థిచర్మపక్షిలోమకేశోపహతశాకాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

థాస్థిచర్మపక్షిబహులోమకేశమలోపహతశాకాన్నభోజనే ప్రాయశ్చి
త్తమాహ ! — దేవలః ॥ శ్లో ॥ శాకమధ్యేన్నమధ్యేవా దంతకేశనఖాద
లం । అస్థిచర్మద్విజస్యాంగలోమకీటాఖవస్తథా ॥ బహ్వన్నం నపరిత్యాజ్యం
స్వపాత్రస్థం పరిత్యజేత్ । అన్నప్రమాణమాచారాధ్యాయే ద్రవ్యశుద్ధిప్రకర
ణేభిహితం ॥ అతోన్నవిశేషమాహ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో । అల్పేన్నే శాక
మధ్యేవా దధిక్షీరాదిషుద్విజాః । దంతకేశనఖాస్థీని ద్విజలోమాస్థిచర్మచ ।
కీటాఖుక్రిమయస్తత్ర పచనం సంపరిత్యజేత్ ॥ స్వపాత్రస్థం గృహేచాల్ప
ముభయం సంపరిత్యజేత్ । భుక్త్వానంతరం శాకాదనపాత్రయోర్విద్యమానే త
గన్నం ఛర్దయిత్వా ఉపోష్య శుధ్యతి ॥ ఛర్ద్యభావే ఘటికాసప్తప్రమాణాదూ
గాత్రిభోజనంవిరమ్య గాయత్ర్యష్టశతంజప్త్వా పంచగవ్యం పీత్వా శుధ్యతి ॥ —
తదాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాత్వైతైర్దూషితం భక్తం భుక్త్వా విప్రః ప్రమా
దతః । ద్విముహూర్తేన ముహూర్తేనవా తదన్నం జీర్ణతామగాత్ ॥ త
దంతేవమనం కృత్వా శుద్ధో భవితుమర్హతి । న చేత్పరేద్యురుషసి స్నాత్వా
జప్త్వా విధానతః ॥ అష్టోత్తరశతం పశ్చాత్పంచగవ్యం పిబేత్తతః । శుద్ధిమాప్నో
తి రాజేంద్ర నశుద్ధస్త్వన్యథా ద్విజః ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పక్వం వాల్పం
త్యజేచ్ఛాకమన్నమల్పం త్యజేత్తథా ॥ ఏతైరుపహతం భుక్త్వా తదానీం ఛర్ది
మాచరేత్ । జీర్ణే పరేద్యురుషసి స్నాత్వా దేవీం జపేచ్ఛతం । బ్రహ్మకూర్చ
విధానేన పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి మృన్మయం తత్పరి
త్యజేత్ । బహుకేశేషు శాకాన్నయోర్మధ్యేస్థితేషు పూర్వవత్ ప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ ఏకస్మిన్ స్థితే విశేషమాహ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అన్నేవా ప
క్వశాకేవా కేశమాత్రేవ్యవస్థితే । కబళేవాపి రాజేంద్ర కబళం తం పరిత్యజే
త్ ॥ గండూషమేకం కృత్వాతు శేషాన్నం ప్రోక్షయేజ్జలైః । మృదంభస్మతః

పేత్తత్రపశ్చాద్భుక్త్వానదోషభాక్ ! మృదంవాభస్మవేత్యర్థః । అన్యైర్నా రీభిర్వాస్వపాత్రస్థమన్నంప్రోక్షణాదిభిః శుద్ధింకారయిత్వాస్వయంగండూ షమేకంకృత్వాభుక్త్వానదోషభాగిత్యర్థః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే చ ర్మాస్థినఖమలాదిదూషితాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథభోజనకాలేదీప

—*భోజనకాలేదీపనిర్వాణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నిర్వాపణప్రాయశ్చిత్తమాహ ।—॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ దీపఃప్రజ్వాలయన్రాశ్యాం భోజనేనాశమాప్నుయాత్ ॥ ధృత్వాపాత్రంతదాదోర్భ్యాంసంస్మరన్భా నుమవ్యయం।పునర్దీపాగమే జాతగాయత్ర్యాగ్నౌజలంక్షిపేత్ ॥ తదన్నము త్సృజ్యభుక్త్వా శుద్ధిమాప్నోతి పండితః । అన్యదన్నంపునర్భుక్త్వాపంచగవ్యాం పిబేత్తదా ॥ పూర్వపరివేష్టితమన్నమేవ భోక్తవ్యం ॥ నపునర్దాతవ్యం । —॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ దీపోయదాప్రణష్టశ్చేద్వాయునాతైలవర్జనాత్ ॥ పాణిభ్యాం పాత్రముద్ధృత్యస్మరన్మార్తాండమవ్యయం ॥ పునర్దీపాగమే చాన్నంస్థితంపాత్రపరివేష్టితం ॥నపునస్తత్ప్రదాతవ్యంభుక్త్వాశుద్ధిమవాప్ను యాత్ ॥ విధవాబ్రహ్మచారియతీనామేవంవేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమా ద్రివిరచితే భోజనసమయేదీపనాశన ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథఏకహ

—*ఏకహస్తవామహస్తపటపాషాణాదౌ భోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్తవామహస్తపటపాషాణాదౌభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఏకహస్తేనవామేనపటేపుష్పఫలేత్వచి । పాషాణేదారుతామ్రేవాభుక్త్వా దోషమవాప్నుయాత్ ।—॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ త్వచిపుష్పేథపాషాణే తా మ్రేవస్త్రేథస్థండిలే । ఉపలాయాంమునిఃశ్రేష్ఠవామహస్తేనవాద్విజః ॥ ఏకే నపాణినాతోయపానంవామేనభోజనం ॥ త్వచిపుష్పఫలేవాపి పాషాణే తామ్రభాజనే ॥ ఉపలాయాంచవస్త్రేవాఅంజలౌస్థండిలేపివా । భుక్త్వా స్నానంపూర్వజోక్షానా తాప్యకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ।—॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ ఉపలాయాంచవస్త్రేవాఅంజలౌస్థండిలేపివా । త్వచిపుష్పఫలేవాపిపాషా ణేతామ్రభాజనే ॥ ఏకేనపాణినాతోయపానంవామేనభోజనం ॥ ద్విజస్తు మృన్మయేపాత్రేకృత్వాకాయంసమాచరేత్ ॥ వ్రతార్థంవామహస్తభో జనేస్త్రీణాంనదోషః ॥ తదాహ గాలవః ॥—॥ కామ్యార్థంభోజయేన్నా

రీ వామహస్తేనసర్వదా॥ నతేనదోషమాప్నోతిప్రతంయాంపత్సమాప్యతే॥ కం
టూతవ్రణాదిభిరాక్రాంతేవామహస్తే భోజనేనదోషః॥—॥తదాహగౌతమః॥
వామహస్తేనభుంజీయాద్విప్రోఽవామేవ్రణాదిభిః।దుష్టేనతేనదోషస్స్యాద
న్యథాశూద్రపవసః ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితేపకహస్తపానసాపాణిప
టూదాభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ *॥అథశవాశ్రితగ్రామభోజనేప్రాయశ్చి

—* శవాశ్రితగ్రామభోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥—॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ గ్రామేవాపట్టణేపల్ల్యాంకుణపావిప్ర
సంజ్ఞితః ॥ నతావద్భోజనంకుర్యాద్యావద్గ్రామేవసత్యదః ॥—॥ మహా
భారతే ॥ శ్లో ॥ బాలోవాకన్యకావాపివిప్రోవాథనితంబినీ । మృత్వాగ్రా
మేస్థితోయత్రవిప్రస్తత్రనభోజయేత్ ॥ యదిభుఙ్క్తే సపాపీస్యాత్తదన్నంక్రి
మిసంజ్ఞితం ॥—॥ మరీచిః॥ శ్లో ॥పట్టణేస్వగృహేత్యాజ్యంగ్రామేవీథ్యాం
పరిత్యజేత్ ॥ అన్యత్రసర్వేస్వంత్యాజ్యంభోజనంతోయధారణం ।—॥
సంవర్తః ॥శ్లో ॥ యత్రైవకుణపస్తిష్ఠేద్విప్రస్తత్రమహాజనః। పాకయత్నం
తదాభుక్తింజలాహరణమేవచ । నకుర్యాత్తావత్తావిప్రోయావత్తిష్ఠతిభూత
లే ॥ నతత్రభోజనంకుర్యాదన్యథాకాయమాచరేత్ । కుణపేనాశ్రితగ్రా
మేవిప్రోభుక్త్వాసపాతకీ ॥ పశ్చాత్తాపంప్రకుర్వీతపంచగవ్యామతఃపరం ।
బాలానాంస్త్రీరపానేననదోషోగృహమేధినాం ॥ ఏతత్సర్వేషాంసమం ॥ *॥
ఇతి హేమాద్రివిరచితే శవాశ్రితగ్రామభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ

—*సూర్యసోమోపరాగకాలభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సూర్యసోమోపరాగకాలభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః॥శ్లో
సూర్యసోమోపరాగేచఉక్తకాలంవినాద్విజః ॥ తదన్నంమాంసమిత్యాహు
స్తద్భుక్త్వామాంసభుక్తదా ॥—। మరీచిః ॥ శ్లో ॥ సూర్యగ్రహేతునాశ్నీ
యాత్పూర్వంయామచతుష్టయం । చంద్రగ్రహేతుయామాంస్త్రీన్ భుక్త్వా
పాపంసమశ్నుతే । ఇతిధర్మంపరిత్యజ్య యోవిప్రస్త్వన్యథాచరేత్ ॥
తస్యాపనయనంభూయః తప్తంసాంతపనంస్మృతం ॥ సూర్యగ్రహభోజనేత
ప్తం । చంద్రగ్రహభోజనేసాంతపనం । — ॥తదేవాహమనుః॥ శ్లో ॥ సూ
ర్యోపరాగేయోభుఙ్క్తే తస్యపాపంమహత్తరం । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థంత్ర

ప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం । చంద్రోపరాగకాలేతు భుక్త్వాకాయంసమాచరేత్ । ఉభయోర్భోజనేవిప్రఃపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ విధవానాంసన్యాసినాంపునస్సంస్కారవర్జనం ॥ బ్రహ్మచారిణామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సూర్యసోమోపరాగకాలభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ భిన్నపాత్రభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణేవారాజతేకాంస్యే ప్రత్యహంభోజనంచరేత్ । తద్భిన్నంయదిరాజేంద్ర నకుర్యాదత్రభోజనం ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణరాజతకాంస్యేషుపలాశకదళీషుచ । విప్రో భుంక్తేమహాపుణ్యమవాప్నోతినసంశయః । యదిభిన్నంపరిత్యాజ్యం త దాభుక్త్వైందవంచరేత్ ॥ ఏతానిస్వర్ణరజతకాంస్యానీషద్విచకలితాని చేత్సర్వథాత్యాజ్యాన్యేవ ॥ తదేవాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణంకాంస్యం తథారాజన్ రాజతంభిన్నమేవయత్ । తత్రభుక్త్వాచరేత్కాయ మన్య థాదోషమాప్నుయాత్ । పలాశకదళీపర్ణాదిషుయోభోజనంచరేత్ తా న్యేవాహరణీయాని నపాత్రాంతరాణి । అన్యథాపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వాశుద్ధ్యతి ॥ — ॥ తదేవాహ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ యేషుపర్ణేషుయో భుక్తిస్తేషుతాంముఖజశ్చరేత్ ॥ అన్యపాత్రంతథాభిన్నం తత్రభుక్త్వైం దవంచరేత్ । అభిన్నభాండేపక్వపాత్రేచ భోజనే విప్రాణాంధర్మోవర్ధతే అన్యథాక్షీణతామాప్నోతి ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అభిన్నపాత్రేయో విప్రః పర్ణేష్వేకేషుజాతితః ॥ భోజనంకురుతేసోయంసంపూర్ణాయుర్భవేదిహ । సర్వేషామేతదేవవేదితవ్యం । నాన్యత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భిన్నపాత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథసంధ్యాదిభోజనకాలేషు చండాలాదిధ్వనిశ్రవణేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ స్నానభోజనవేళాయాం జపహోమేషుపైతృకే । సంధ్యాదినిత్యకామ్యేషు దేవపూజాసుసర్వదా । చండాలాస్త్రివిధాఃప్రోక్తాస్తేషాంసంభాషణాదికం । శ్రుత్వాకర్మపరిత్యజ్యదృష్ట్వాతత్పునరాచరేత్ । అన్యథాదోషమాప్నోతి కర్మభ్రష్టోహిజాయతే । చండాలస్యైవయత్కర్మ శ్రుత్వాదృ

(Marginal headings printed within the text:)

—*భిన్నపాత్రభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

—*సంధ్యాదిభోజనకాలేషుచండాలాదిధ్వనిశ్రవణేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ష్ట్వాపరిత్యజేత్ । గ్రామచండాలానాం తత్తత్సాధనధ్వనిశ్రవణంకృత్వా భోజనాదికంపరిత్యజేత్ । తత్తత్సాధనానిరజకస్యవస్త్రసంఘట్టనధ్వనిః । చర్మకారకస్యచర్మతాడనం । స్వర్ణకారకస్యస్వర్ణతాడనం । తక్షకస్యదారుశోష్ఠవార్థంతక్షణం । తిలఘాతకస్యతిలయంత్రధ్వనిః । సూనోర్మాంసఖండనం । కులాలస్యఆర్ద్రభాండతాడనం । ఏతేషాంతత్సాధనభూతానాం ధ్వనిశ్రవణౌదర్శనేచతత్త్యాజ్యంపునఃకర్మకరణీయం । — ॥ తదేవాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఏతేషాంసాధనానాంచ ధ్వనింశ్రుత్వాసుకర్మసు । కర్మతత్సంపరిత్యజ్యశ్రోత్రంస్పృష్ట్వాచదక్షిణం । అక్షిణీపయసాస్పృష్ట్వా పునఃకృత్వావిశుద్ధ్యతి । దర్శనేసంపరిత్యజ్యపునఃకర్మసమాచరేత్ । అన్యథాభోజయేద్విప్రఃకర్మకుర్యాత్తదాయది ॥ అష్టోత్తరశతంజప్త్వాగాయత్రీం వేదమాతరం । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతిద్విజోనాన్యత్రకర్మణా ॥ యతిబ్రహ్మచారిణామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే చండాలాదిధ్వనిశ్రవణప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథసత్కర్మాచరణకాలేసూకరాదిదర్శనె ప్రా

—*సత్కర్మాచరణకాలెసూకరాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తం*—

యశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవలః॥శ్లో॥సూకరంకుక్కుటంశ్వానంద్విజోదృష్ట్వాసుకర్మసు । తత్కర్మసంపరిత్యజ్యపునఃకృత్వావిశుద్ధ్యతి॥ భోజనేభోజనంత్యక్త్వాసుఖమాప్నోతిపూర్వజః । అన్యథాదోషమాప్నోతి యదిలోభాత్ప్రవర్తతే । స్నానాదినిత్యకర్మమధ్యేసూకరాదికందృష్ట్వాపూర్వవత్ శ్రోత్రాదికంస్పృష్ట్వాపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వావిశుద్ధ్యతి।నాన్యకర్మభిః ॥ శ్రుణాంయతిబ్రహ్మచారిణామేవంప్రాయశ్చిత్తం॥*॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సత్కర్మాచరణకాలెసూకరాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥ అథరజస్వలాన్న

—*రజస్వలాన్న భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవలః॥ శ్లో ॥ రజస్వలాన్నంమోహాద్భుక్త్వా ద్విజోజ్ఞానాత్సకృద్యది ॥ రౌరవంనరకంయాతి భవేత్పశ్చాద్విగర్హితః । ఋతుమత్యాఅజ్ఞానాత్పచనాదికంకృత్వా భుక్త్వానంతరమీషచ్ఛ్వపర్కంరజోదృష్ట్వాఅహంరజస్వలాభవామీతి జ్ఞాత్వాఉపసరతితదపసరణెసర్వే భుక్తవంతో రజస్వలాన్నభోక్తారః । తేషాం భోక్తౄణాంపునరుపనయనచాంద్రాయణా

ఖ్యాం వినా శుద్ధిర్నాస్తి । — తదేవాహ । మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అ
జ్ఞాత్వా పుష్పిణీనారీ కృత్వావై పచనక్రియాం । పశ్చాచ్ఛుష్కం రజోదృ
ష్ట్వా తస్మాద్దేశాదపాక్రమేత్ ॥ తాం దృష్ట్వా భాషణంశ్రుత్వాభోక్తారోద్వి
జసాయకాః । కృత్వాశుద్ధిమవాపుస్తే చాంద్రం వ్రతమనుక్రమాత్ ॥ పంచ
గవ్యేన శుద్ధాస్యుర్యరన్యథా పాపినోభవన్ । యతిబ్రహ్మచారిణాం స్త్రీణా
మప్యేవం ॥*॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే రజస్వలాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తం

— * స్పృష్టాన్నదృష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ స్పృష్టాన్నదృష్టాన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥ శ్లో ॥
శూద్రైర్నానావిధైర్వర్ణైశ్చండాలాదిభిరీక్షితం ।పుష్పవత్యాసూతికయా
దృష్టంవా పతితాదిభిః ॥ అన్నం భక్ష్యం తథాశాకం భుక్త్వావిప్రస్యకృద్వ్య
ది । ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్వాపి నకర్తవ్యోభవేదిహ ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥చం
డాలపతితవ్రాత్యచారువాకాజితేంద్రియైః । అస్నాతవద్భిర్జారైశ్చ శ్వ
పాకైః పరిదూషితం ॥ మలమూత్రసమీపస్థంతుషాంగారకపాలవత్ । ఉచ్ఛి
ష్టస్పృష్టసంస్పృష్టంభక్ష్యమన్నంచయద్భవేత్ ॥ ద్విజైస్తత్తన్నభోక్తవ్యం
శాకంవా భోజ్యమేవవా । యదిమోహవశాద్భుక్త్వా ప్రాయశ్చిత్తీభవేది
హ ॥ — లౌగాక్షిః ॥ శ్లో ॥పూర్వోక్తైర్వానిమిత్తైర్వా స్పృష్టముచ్ఛిష్టమే
వయత్ ॥ తదన్నం యోద్విజో భుక్త్వా పశ్చాత్తాపమవాప్యచ । స్వశరీరవి
శుద్ధ్యర్థం కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యేనశుద్ధిస్స్యాత్ వ్రతినాం
యతినామిహ । విధవానామిదంశుద్ధం నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ *॥ఇతిహే
మాద్రివిరచితే స్పృష్టాన్న దృష్టాన్న భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథని

— * నిషిద్ధదినేషు ద్విర్భోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

షిద్ధదినేషు ద్విర్భోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ । దేవలః ॥ శ్లో ॥ పిత్రోర్మృ
తాహేత్వాస్యైద్యుర్భానువారేచసంక్రమే ।తథాచతుర్దశ్యష్టమ్యోర్వ్రతే
షుచ మహోత్సవే ॥ శ్రోత్రియే మరణంప్రాప్తే గురూణాం దుఃఖసంభవే ।
పితరౌవ్యాధినాగ్రస్తౌ మహారాజనిపాతనే ॥ ఉక్తేష్వేతేషు సర్వేషు అన్యే
షువ్రతపర్వసు । నద్వివారంసమశ్నీయాద్విప్రోధర్మపరాయణః ॥ — మా
ర్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అర్కద్విపర్వరాత్రౌచ మృతాహేత్వార్వాపరే ।త

థా చతుర్దశ్యష్టమ్యోర్వ్రతేషుచ మహోత్సవే ॥ పితరౌ వ్యాధినాక్రాంతౌ మహారాజనిపాతనే । శ్రోత్రియే మరణం ప్రాప్తే గురూణాం మఖసంభవే ॥ ఉక్తేష్వేతేషుచాన్యేషు పుణ్యేషువ్రతపర్వసు ॥ నద్వివారంసమశ్నీయాద్విప్రధర్మమనుస్మరన్ । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం సహసా నిష్కృతించరేత్ ॥ అజ్ఞానాత్కాయకృచ్ఛ్రంస్యాజ్జ్ఞాత్వాతప్తంసమాచరేత్ । పంచగవ్యేనశుద్ధస్స్యాద్ద్విప్రోద్విర్వారభోజనే । * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నిషిద్ధదివసేషు ద్విర్భుక్తిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ దేవపూజావైశ్వదేవపరిత్యాగభోజనే

—— * దేవపూజావైశ్వదేవపరిత్యాగభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * ——

ప్రాయశ్చిత్తమాహ । —— దేవలః ॥ శ్లో ॥ దేవతారాధనం త్యక్త్వా వైశ్వదేవం తథాతిథిం । యోవిప్రో భోజనం కృత్వా నిత్యహోమంతథాత్యజేత్ ॥ సురాపీసహివిజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః । —— మార్కండేయః ॥ శ్లో వైశ్వదేవం నిత్యహోమం తథైవాతిథిభోజనం । దేవతారాధనంచైవత్యక్త్వా విప్రో మహామునే ॥ భుక్త్వాజ్ఞానాన్మహాదోషస్సురాపీకథ్యతేబుధైః ।—— జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ వైశ్వదేవం దేవతార్చాం నిత్యహోమం తథాతిథిం । బ్రహ్మయజ్ఞం పితౄణాంచ తర్పణంద్విజవల్లభ ॥ త్యక్త్వాభుక్త్వాతథావిప్రస్సురాపీత్యుచ్యతేబుధైః । తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్పాపీ తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ పంచగవ్యేనపూతాత్మా నాన్యథాశుద్ధిరస్తిహి । * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే దేవపూజావైశ్వదేవాతిథిబ్రహ్మయజ్ఞపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ ఉష్ణో

——*ఉష్ణోదకస్నానకూపోదకస్నానమృత్తికాహీనశౌచప్రాయశ్చిత్తం*——

దకస్నానకూపోదకస్నానమృత్తికాహీనశౌచప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —— దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉష్ణోదకేన సప్తాహం తథాకూపోదకేనచ । మృత్తికాభిర్వినా శౌచం కృత్వా సప్తాహమాదరాత్ ॥ చతుర్వేదధరోవిప్రః శూద్రపవనసంశయః । —— గౌతమః ॥ శ్లో ॥ మృత్తికాభిర్వినాశౌచంస్నానముష్ణోదకేనవై । కూపోదకేన సప్తాహం కృత్వావిప్రస్సశూద్రవత్ ॥ —— జాబాలిః శ్లో ॥ కూపోదకేన సప్తాహం తథాప్యుష్ణేనవారిణా । మృత్తికాభిర్వినాశౌచం తథాకూపోదకంమహత్ ॥ కృత్వా శౌచాదికం విప్రశ్శూద్రపవనసంశయః । ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తమృషిభిర్లోకసమ్మతం ॥ ప్రాజాపత్యంవి

శుద్ధ్యర్థం చరేత్పూతో భవేదిహ । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్తేనశుద్ధిర్నచా
న్యథా ॥ యతిబ్రహ్మచారివిధవానాం ద్విగుణం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే
ఉష్ణోదకకూపోదకస్పృష్టికారహితశౌచప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథోపవీతశి

—— * ఉపవీతశిఖావినా భోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ *

ఖావినాభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ । —— దేవలః ॥ శ్లో ॥ వినాయజ్ఞోపవీ
తేన శిఖయాచద్విజోత్తమః । ఉచ్ఛిష్టో యది మోహాత్మా పాపకారీ భవేద్ద్విజః ।
—— । మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ శిఖయా బ్రహ్మసూత్రేణ వినావర్తేత యో
ద్విజః । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥ —— గౌతమః ॥ శ్లో ॥
శిఖాచ బ్రహ్మసూత్రంచ నష్టం భ్రష్టంయదాభవేత్ ।ధృత్వానవంపునర్మం
త్రాద్భ్రష్టం తత్రజలేక్షిపేత్ ॥ శిఖాంవినాద్విజశ్రేష్ఠః కర్ణే గోవాలలోమ
భిః ॥ ధృత్వా తద్దోషశాంత్యర్థం కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ । యావచ్ఛి
ఖాపునర్జాతా తావత్కర్ణేనధారయేత్ ॥ బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాఖ్యాబ్రహ్మ
సూత్రస్య తంతవః । ఏకస్మింస్తు త్రుటితే విప్రః పునర్ధృత్వా నవంముదా ॥ ని
త్యకర్మ ప్రకుర్వీత త్రుటితం నిక్షిపేజ్జలే । బ్రహ్మసూత్రందక్షిణేంసే భ్రష్టం
స్యాచ్చతురంగులం ॥ ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాపునస్సంస్థాపనంచరే
త్ । కూర్పరే బ్రహ్మసూత్రం చేద్భ్రష్టం యదిహ దైవతః ॥
ప్రాణాయామశతం కృత్వా స్వస్థానే పూర్వవత్క్షిపేత్ ।
మణిబంధేస్థితం సూత్రం భ్రష్టంయదిహపూర్వవత్ ॥ తద్దోషపరి
హారార్థంప్రాణాయామసహస్రకం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి వామహస్తా
దధోగతం ॥ తత్సూత్రంసహసాత్యక్త్వా ధృత్వాచాన్యన్ముదాద్విజః । జలే భ్ర
ష్టం పరిత్యజ్య సహస్రం వేదమాతరం ॥ జప్త్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా
శుద్ధిరీరితా ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ఉపవీతశిఖావినా భోజనే నిత్యక
ర్మకరణేచ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ భోజనకాలే క్షుతజృంభణాపాన

——* భోజనకాలే క్షుతజృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్ *——

వాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమాహ । —— దేవలః ॥ శ్లో ॥ విప్రో భోజనకా
లేషు క్షుతంవాజృంభణంతథా । అపానవాయోరుత్సర్గం కృత్వావిప్రస్తు
పాపభాక్ ॥ —— ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్యభుక్తిసమయే క్షుతంజృంభణ

మేవవా । అపానవాయుమోక్షంచ కృత్వా భుంజీతపాపభాక్ ॥—విష్ణుః॥ శ్లో ॥ ద్విజో భోజనకాలేతు జృంభణం క్షుతమేవచ । అపానవాయుమోక్షంచ ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా ॥ అన్యోద్దోష్ణాజలం ధృత్వా తస్య మూర్ధని విన్యసేత్ ॥ పృచ్ఛేత్తం జన్మసదనం దివావాయదివానిశి । క్షుతేతుతస్య సంజాతేఏవంకృత్వావిశుద్ధ్యతి । జృంభణేప్యేవం । అపానవాయోరుత్సర్గజాతేన్నం పరివర్జయేత్ ॥ భుక్త్వాపాపమవాప్నోతి పాపంయచ్చాప్యచవర్జనే । లోభేనభుక్త్వాతద్భుక్తంస్నాత్వా కాయంసమాచరేత్ ॥ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి ద్విజోనాన్యత్రకర్మణేతి । స్త్రీణాం యతిబ్రహ్మచారిణామప్యేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే భోజనసమయే క్షుతజృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్॥*॥అథసూతకద్వితయభోజనప్రాయశ్చిత్తమాహ।—

—*సూతకద్వితయభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచద్వితయేరాజ న్నసగోత్రోథవావ్రతీ । విధవాచాన్యగోత్రావాయతిర్వానియమస్థితః ॥ సూతకద్వితయేభుంజన్ మహాంతం నరకంవ్రజేత్ ॥ —గాలవః ॥ శ్లో॥యతిర్వాబ్రహ్మచారీవావిధవావాఽన్యగోత్రజా ॥ అసగోత్రోథవావిప్రస్త్వాశౌచద్వయనిర్మితం । అన్నంభుక్త్వా మహాపాపీ నరకంయాతిదారుణం । భువమాసాద్యతత్పశ్చాజ్జాయతేరోగబాధితః ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్త్వాహారమన్విచ్ఛన్ యతిర్వాప్రథమాశ్రమః ॥ సూతకద్వితయేభుక్త్వా నారీవాపతివర్జితా । పునస్సంస్కారపూతాస్స్యాతప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చా చ్ఛుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా । యతివిధవయోః పునస్సంస్కారవర్జం । ప్రాయశ్చిత్తంవివేచనీయ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే సూతకద్వితయ భోజనప్రాయశ్చిత్తం । * ॥ అథాన్యోన్యసంస్పృష్టాన్నభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*అన్యోన్యసంస్పృష్టాన్న భోజన ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

॥— దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టౌయాభుంజానౌతౌపరస్పరం॥ స్పృష్టాన్నమత్యర్జభుక్త్వాజ్ఞేయౌతౌమాంసభోజినౌ ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టాయేభుంజంతోముఖజాస్సకృత్ ॥అన్యోన్యస్పర్శనంకృత్వా

మత్యాజద్ధ్వాస్వపాత్రజం ; మాంసతుల్యం తదన్నం స్యాద్భోక్తా గోమాంసభోజినః । ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టశ్చ బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణం స్పృశేత్ । తదన్నమత్యజన్ భుక్త్వా ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్తదా ! అన్యగోత్రం ద్విజం స్పృష్ట్వా భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ స్వగోత్రస్పర్శనే భుక్త్వా తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ పితా పుత్రం భ్రాతరం వా స్పృష్ట్వా భుక్త్వా తు కాయికం ॥ పుత్రస్య వా కనిష్ఠస్య పితురుచ్ఛిష్టభోజనే । న దోషః పుత్రయోస్తత్ర పితా కాయికమాచరేత్ ॥ ఉచ్ఛిష్టం తత్ర కబళ మాత్రప్రాశనం । న పాత్రస్థాన్నభోజనం ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పితానుజస్య పుత్రస్య తయోః ప్రీతిం సముద్వహన్ । నిక్షిపేత్కబళం తత్ర న దోషస్తత్ర భోజనే । పితా తాభ్యాం సహ న భుంజీయాత్ ॥ । కబళదానేన దోషః ॥ — తదాహ ఆపస్తంబః ॥ ప్రీతిహ్యుపలభ్యతే । పితుర్జ్యేష్ఠస్య చ భ్రాతురుచ్ఛిష్టం భోక్తవ్యం । ధర్మవిప్రతిపత్తావభోజ్యమితి । యతివిధవాబ్రహ్మచారిణామేవం వేదితవ్యం । ఇతి హేమాద్రివిరచితే పరస్పరోచ్ఛిష్టభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ శివనిర్మాల్యభోజనే ప్రాయ

—*శివ నిర్మాల్యభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ శంభోర్నివేదితం భక్తం తత్తీర్థం శాకమేవవా ॥ విప్రః కదా న భుంజీయాద్భుక్త్వా తప్తం సమాచరేత్ । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ శివే నివేదితం భక్తం ప్రత్యేకం దేవతాం వినా । ద్విజో జ్ఞానాద్యదా భుంక్తే తదా తప్తం సమాచరేత్ ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ శివాలయే శివే భక్తమర్పితం దేవతాం వినా । ద్విజో భుక్త్వా చరేత్తప్తం తథా తత్తీర్థసేవయా । సాలగ్రామాది దేవతా సమూహే విశేషమాహ ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ శివే విష్ణ్వాదిభిర్దేవైర్వేష్టితే యత్సమర్పితం । తద్భుక్త్వా విప్రవర్యోసౌ న భవేద్దోషభాగితః ॥ — హారీతః ॥ శ్లో ॥ సాలగ్రామాదిభిశ్శంభోర్వేష్టితస్య యదర్పితం ॥ తద్భోక్తవ్యం ద్విజైర్నిత్యం తత్త్రోయం పరివర్జయేత్ । సాలగ్రామాది దేవతాసహితే శివేర్పితం నైవేద్యం చాంద్రాయణసమం । తద్వినా శివనిర్మాల్యభక్షణం తత్త్రోయం చ మాంసతుల్యం । — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ శివే నివేదితం భక్తం సాలగ్రామాదివేష్టితే ॥ తద్భక్తభోజనే చాంద్రం కృతవాన్నాత్ర సంశయః । అన్యథా మాంసతుల్యం

స్యాత్తత్త్రయమస్పృజాసమమితి। యతిబ్రహ్మచారిణామేవం ॥ * ॥ ఇతి హే
మాద్రివిరచితే శివనిర్మాల్యభోజనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథనీలీవస్త్రం

—* నీలీవస్త్రంధృత్వా భోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ధృత్వాభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—దేవలః॥శ్లో॥నీలీవస్త్రంచతచ్చిహ్నం
ధృత్వాజ్ఞానాద్ద్విజశ్చరేత్ ॥ సవిప్రస్త్వశుచిర్నిత్యంనకర్మార్హోభవే
దిహ । తచ్చిహ్నమితి నీలీతంతుభిర్గ్రథితే వస్త్రమధ్యేవాసమ్మిలితంవ
స్త్రంతద్ధారణేవిప్రస్త్వశుచిః ॥ — తదాహ గౌతమః ॥ శ్లో । నీలీమయం
పటంధృత్వా విప్రస్తచ్చిహ్నమాత్రకం । ధృత్వాకర్మాణిభుక్త్వావా నత
త్కర్మఫలంలభేత్ ।భోజనే మాంసభుగ్విప్రస్సర్వథాతత్పరిత్యజేత్ ॥—
గాలవః ॥ శ్లో ॥ నీలీవస్త్రంతుతచ్చిహ్నం ధృత్వాకర్మకరోతియః ॥ సవి
ప్రస్తునకర్మార్హస్తత్కర్మ విఫలంభవేత్ ।ఏకత్రదివసే భుక్త్వాధృత్వా
నీలీమయంపటం। కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంయానకంముని చోదితం । అ
భ్యాసేతు పరాకంస్యాద్వత్సరే చాంద్రముచ్యతే । యతిబ్రహ్మచారి విధవా
నాం ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రయోక్తవ్యం॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే నీలీవ
స్త్రం ధృత్వాభోజనేప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతి జాతిభ్రంశకర ప్రాయ

—*ప్రకీర్ణకరప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తం॥ అథ ప్రకీర్ణకరప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ పాపే
భ్యఃపూర్వముక్తేభ్యోనవభ్యోన్యత్రవిద్యతే । తత్ప్రకీర్ణకమిత్యాహుర్దుర్మ
ర్మృతేశ్చవిశోధనం । విద్యుదగ్నిపయఃపాశ చండాలైర్బ్రాహ్మణోహతః॥
ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ।విద్యుదశనిః । అగ్నిర్దా
వానలః స్వకృతోవా ॥ పయఃతటాకనదీస్థం । పాశఃరజ్జుః ।చండాలోజనం
గమః । ఏతైర్నిమిత్తైర్విప్రఃప్రమాదాత్ జ్ఞాత్వావామ్రియతేతస్యసద్యో
దహనపక్షే ఏతద్వచనోక్తాః కృచ్ఛ్రాణికృత్వాదహేత్ ॥ అశక్తవిషయే
కాలమాహ । శ్లో ॥ మాసత్రయేతు షణ్మాసే వత్సరేవావిచక్షణః ।పుత్రా
దిర్దుర్మృతస్యాస్యకుర్యాత్సంస్కారమాదరాత్ । దేశకాలవైపరీత్యాశం
కయాదుర్మృతస్యలోకమాకాంక్షన్ తన్నిమిత్తోక్తకృచ్ఛ్రాచరణంకృత్వాద
హేత్ । తత్ప్రకారమాహ ॥ — గౌతమః ॥శ్లో॥ విద్యుతావహ్నినాతో

న్యైః పాశైర్వాఽథజనంగమైః ॥ విప్రఃప్రాణాన్పరిత్యజ్యేత్తస్యశుద్ధిరుదీరి
తా। సద్యోదహన పక్షేతుకుర్యాత్పూర్వోక్తమాదరాత్ । విద్యుద్గతస్యష
కంషడబ్దంతదానీందహనేవిశోధనం । అగ్నిదగ్ధస్యషడబ్దద్వయంవిశోధనం ।
జలెమృతస్యత్రిగుణితషడబ్దం ॥ పాశమృతస్యచతుర్గుణషడబ్దం । చండా
లేనహతస్య పంచషడబ్దం । దుర్మృతస్యైతాని కృచ్ఛ్రాణి తత్తత్సంఖ్యాపరి
మితాని కృత్వాదగ్ధ్వాదుర్మృతి దోషాత్పూతోభవతి ॥ — తదాహ గౌత
మః ॥ శ్లో ॥ దుర్మృతానాంతదాపుత్రః కృత్వాకృచ్ఛ్రాణిధర్మతః । ద
హేత్త్వాపవిశుద్ధస్స్యాదన్యథాదోషభాగ్భవేత్ ॥ — గ్రంథాంతరే ॥ శ్లో ॥
దుర్మృతస్యతదానీం యస్సంస్కారంకర్తుమిచ్ఛతి। ఏకద్విత్రిచతుఃపంచష
డబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । ఏతేనశుద్ధిమాప్నోతి సకాలస్యనిరీక్షణం ॥ పిశాచ
తానతస్యాస్తి పుత్రస్యాగస్పృశస్తదా ॥మాసత్రయషణ్మాస వత్సరకృతానాం
దుర్మృతిప్రాయశ్చిత్తంతారతమ్యేనవిశినష్టి ॥ — గోభిలః ॥ శ్లో ॥ మా
సత్రయేదుర్మృతానా మబ్దమాత్రంవిశోధనం ॥ ఋతుత్రయేతుద్వ్యబ్దంస్యా
త్త్ర్యబ్దంసంవత్సరేస్మృతం । నారాయణబలింకృత్వా కుర్యాత్కర్మార్
ధ్వదైహికం। ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి పరలోకంచగచ్ఛతి ॥ — వ్యాఘ్రా
దిభిర్హతస్య విశేషమాహ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ వ్యాఘ్రభల్లూకవా
రాహ సర్పవృశ్చిక కుంజరైః ॥ శృంగిభిర్విషపానాద్యైర్వృక్షశైలనిపాత
నైః ॥ విప్రోయదామృతింప్రాప్తః ఖడ్గదండాదిభిఃఖలైః ॥ గ్రహభిత్త్యశ్మభి
ర్వాపి స్తంభకంటకశంకుభిః । తంతదాదాహయేత్పుత్రః సద్యఃకృత్వాషడ
బ్దకం। మాసత్రయేఽబ్దమాత్రంస్యాత్ త్ర్యబ్దంతు ఋతుదర్శనాత్ । వత్సరే
తుషడబ్దంస్యాత్సర్వేషాందుర్మృతౌస్మృతం । విద్యుదగ్నిభిర్హతైర్వినా ॥
—॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ దేశాంతరేవాయుద్ధేవాహతంవ్యాఘ్రేణవాయది
మధునాసర్పిషా సిక్త్వాదాహయే ద్విధినాచతం । విధిరిత్యుక్తప్రాయశ్చిత్త
మిత్యర్థః । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనస్య దుర్మృతస్యపిశాచతా । సద్యశ్శతగు
ణంప్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తంమనీషిభిః॥ * ॥ఇతి హేమాద్రివిరచితేదుర్మృతస్య
విప్రస్యప్రాయశ్చిత్తం ॥ *॥అథక్షత్రియవైశ్యయోర్దుర్మృతయోఃప్రాయశ్చి

—*క్షత్రియవైశ్యయోర్దుర్మృతయోః ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో । బాహుజస్త్వూరజోవాపి నిమిత్తైర్యదియోహ
తః॥ప్రాయశ్చిత్తంమునిప్రోక్తంవిప్రస్యార్ధంసమాచరేత్ ॥వైశ్యస్యక్షత్రియ
స్యాంపాదజేపాదమాచరేత్ ॥ తత్త్రీణాంతదర్ధంస్యాత్ప్రాయశ్చిత్తం
విశోధనం।రాజ్ఞాంగజాశ్వశస్త్రపాషాణలగుడాదిభిర్యుద్ధకాలేమృతానాం న
ప్రాయశ్చిత్తం॥అన్యత్రమరణేపూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తం॥ విప్రస్త్రీణాంపూ
ర్వోక్తైర్నిమిత్తైర్మరణసంభవేవిప్రస్యార్ధం వేదితవ్యం। కన్యకానాంబాలా
నాంవిప్రసంబంధినాం దుర్మరణేప్రాజాపత్యం కృచ్ఛ్రమాత్రంవాకృత్వాదహ
నంవాఖననంవాకుర్యాత్ ॥*॥ఇతిక్షత్రియాదీనాందుర్మృతిప్రాయశ్చిత్తం ॥*

—*దుర్మృతానాంరజ్వాదిచ్ఛేత్ౄణాం ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథదుర్మృతానాంరజ్వాదిచ్ఛేత్ౄణాంప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ —దేవలః॥శ్లో
కంఠపాశం దుర్మృతస్యయోవిప్రః ఛేత్తుమిచ్ఛతి ॥ తప్తకృచ్ఛ్రంతదాకృ
త్వాశుద్ధిమాప్నోతి తత్క్షణాత్ ॥ కంఠరజ్జురుపలక్షణం ॥ యేనయేననిమి
త్తేన విప్రోమృతఃతత్తదపసరణే కంఠరజ్జుచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తవత్తన్నిర్వాపకః
కుర్యాత్ ॥ శుద్ధిమాప్నోతి ॥— తదాహ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ యేనయేననిమి
త్తేనవిప్రోమరణమృచ్ఛతి।తస్యతస్యాపహర్తాచ తప్తకృచ్ఛ్రంచరేత్తదా ॥
అన్యథాదోషమాప్నోతితత్పాపార్ధఫలంలభేత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రివి
రచితే రజ్వాది చ్ఛేత్ౄణాం ప్రాయశ్చిత్తం । * ॥ అథదుర్మృతవాహ

—*దుర్మృతవాహకానాంప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కానాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ దుర్మృతంయోవహేత్
స్కంధే ప్రదహేద్వాతథైవచ । పరాకముభయోఃప్రోక్తందేహశుద్ధ్యర్థ
మాదరాత్ ।—పరాశరః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోదుర్మృతంస్కంధే ధృ
త్వాదగ్ధ్వాసదోషభాక్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంతదాకుర్యాత్పరాకంమునిచోది
తం । తదస్థీనిపరిత్యజ్య దుర్మృతస్యాఖిలస్యచ । పతితస్యచజారస్యభస్మాం
తంసూతకంభవేత్ । యదిమోహాత్తదస్థీని ధృత్వా విప్రస్సదోషభాక్ ।
కాలాంతరేగతిమన్విగ్యాసద్యశ్చేద్గ్రాహ్యా మాదరాత్ । దుర్మృతంపతి
తంస్పృష్ట్వాసచేలంస్నానమాచరేత్ । దృష్ట్వాపశ్యేత్తదాభానుమన్యథా

రౌరవంవ్రజేత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ మృతశవవాహక ప్రాయశ్చి

—*మూల్యంగృహీత్వాశవవాహకస్యప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తం ॥ —॥ అథమూల్యంగృహీత్వాశవవాహకస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ —॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్సర్వత్రమూల్యంవైగృహీత్వాకుణపంవహేత్। దగ్ధ్వావాపిమహాఘోరంనరకంయాతిసర్వదా ।—గాలవః ॥శ్లో ॥మూల్యం ధృత్వాద్విజోయస్తు విప్రఃకుణపముద్వహేత్ । దగ్ధ్వావాపాపమాప్నోతి నరకేనియతస్సదా॥ — ॥ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ అనాథంవాసనాథంవా యోవి ప్రఃకుణపంవహేత్ । గృహీత్వామూల్యమారాద్వాదగ్ధ్వావాపాపభాగ్భవె త్ । తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నాప్రాజాపత్యావిహప్రభో ॥ అన్యథాదోష మాప్నోతి భారవాహీభవేద్భువి ॥ — ॥నారదః ॥ శ్లో ॥ ఉదాసీనతయా విప్రః కుణపంయస్సముద్వహేత్ । పదేపదేఽశ్వమేధస్యసంపూర్ణఫలమ శ్నుతే ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ మూల్యంగృహీత్వా వాహకదాహకానాం

—*ధనిష్ఠాపంచకమరణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ ధనిష్ఠాపంచకమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— దేవలః ॥ శ్లో ॥ ధనిష్ఠాపంచకేయస్తు విప్రో యదివిపద్యతే। తదాకర్తృవినా శస్స్యాద్గృహేవారిష్టమశ్నుతె ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ మరణంయదివి ప్రాణామన్యేషాంవసుపంచకే। తదాగృహపతేర్భీతిర్గృహంవారిష్టమశ్ను తే ॥ —॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ యస్యైకస్యమృతిస్తత్రధనిష్ఠాపంచకే యదా । తదాకర్తరిశంకాస్యాద్గృహంవాపాపమశ్నుతే ॥ తద్దోషపరిహా రార్థమపుత్రిందానమాచరెత్ । ఏకాశీతి పలంకాంస్యంతదర్ధంవాతద ర్ధకం ॥ నవషట్త్రిపలంవాపి దద్యాద్విప్రాయశక్తితః ॥పక్షాంతరమాహ॥ —॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ధనిష్ఠాపంచకమృతెహిరణ్యశకలంముఖె । న్యస్యా హుతిత్రయంతత్రతతోవహదహామితి ॥ హుత్వాదహేత్తదాదోషాన్నాశమా ప్నోతిసర్వదా ॥ కర్తాగృహంసుఖీభూయాదన్యథాదోషమశ్నుతె ॥ సర్వ వర్ణసమమేతద్ధోమంవినా॥* ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధనిష్ఠాపంచక మరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ నందాభద్రాదితిథిమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ

—*నందాభద్రాది తిథిమరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉభయోఃపక్షయోఃప్రతిపష్ఠీచైవహరేర్దినం । ఏతానం
దామహారాజ భద్రాంవక్ష్యేతథాశృణు ॥ ద్వితీయా - సప్తమీచైవద్వాదశీప
క్షయోర్ద్వయోః । ఏతేభద్రాశ్చతిథయోమరణేపాపదాయినః ॥— ॥కా
త్యాయనః ॥ శ్లో ॥ నందాసుభద్రతిథిషుయోవిప్రోమరణంగతః। తస్యగృహే
సర్వదారిష్టంభవత్యేవమహాత్మనాం ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ నందాయాం
తు యదాభద్రే యస్యస్యాన్మరణంభువి ॥ నతత్రవృద్ధిరుత్పన్నా దత్తైర్దా
నశతైరపి ॥తత్పరిహారమాహ ॥—। యమః ॥ శ్లో ॥ నందాయాంగౌఃప్ర
దాతవ్యా భద్రేభూమిరనంతరం ॥ విప్రేభ్యోదీయతేయేన నదోషస్తత్రవి
ద్యతే ॥ కర్తాసుఖమవాప్నోతిమృతస్సద్గతిమాప్నుయాత్ ॥ క్షత్రియాదీ
నామేవం వివేచనీయం ॥ * ॥ఇతి హేమాద్రౌ నందాభద్రయోర్మరణదోష

—*దుష్టవారేషు మృత ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథదుష్టవారేషుమృతప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ — దే
వలః ॥ శ్లో ॥ భానుఃకుజోభృగుర్మందవారోదుష్టానృణాంమృతౌ । ఆయు
ర్హానిర్యశోహానిః కీర్తేఃకులవినాశనం । మరణేతుక్రియాద్రాజన్ యోజ
నీయాశ్శనైశ్శనైః ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ భానువారఃకుజోవారో భృగువా
రశ్శనైశ్చరః ॥ ఏతేషుమరణేదోషంజానీయాద్బహుళంక్రమాత్ ॥ — త
త్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ భానౌకుజేశనౌవ
స్త్రం తత్తద్వర్ణంప్రదాపయేత్ ॥ భృగౌహిరణ్యసహితం వస్త్రదానం
విశోధనం । — తదాహమరీచిః ॥ శ్లో ॥ భద్రేభూమిప్రదానంస్యాత్త్రి
పాదర్క్షేహిరణ్యదః । వారేవారాధిదైవత్యః వాసోదానంవిధీయతే ॥ ర
క్తంవస్త్రంకుజేభానౌ శ్వేతంశుక్రేప్రకల్పితం । శనైశ్చరేతునీలంస్యాదేతద్దో
షోపశాంతయే । దద్యాచ్ఛుద్ధిమవాప్నోతి హ్యదత్వాదోషమాప్నుయాత్ ॥
క్షత్రియాణామప్యేవం । * । ఇతిహేమాద్రౌ దుష్టవారేమృతప్రాయశ్చి

—*త్రిపాన్నక్షత్రమరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తం ॥ * ॥ అథ త్రిపాన్నక్షత్రమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ । — దేవలః ॥
శ్లో ॥ వహ్నిభేదితిథైచైవ నక్షత్రేభగదైవతే॥ ఇంద్రాగ్నిభేవైశ్వభేచఉ

త్త్రగాషాఢపనచ।పూర్వాభాద్రా)తదా రాజన్నక్షత్రాణిమహాంతిచ । త్రిపదే
ష్వేషుయోమృత్వాగ్రామేరిష్టంభవేత్తదా ।వారేత్రిపాదనక్షత్రేమృత్వాచే
ద్వాటికాభయం।తిథౌ వారేత్రిపదభేమృత్వాగృహపతేర్భయం।తదాహగౌ
తమః॥శ్లో॥త్రిపాదుడుయోగే గ్రామేవారోడుయోగేచవాటికాయాంభయం।
తిథివారోడుయోగే తథాగృహపతేర్గృహనాశశ్చ।త్రిపాన్నక్షత్రే మృత్వా
హిరణ్యదానమాచరేత్ ।వారేత్రిపదభేమృత్వాహిరణ్యంవస్త్రమేవచ। తిథౌ
వారేత్రిపదభే సంచరేద్గోత్రయంముదా ॥ భృగౌవిశేషతోవశ్యేత్రిపుష్క-
రసమోభృగుః। ఏవంవైమష్టనక్షత్రేతిథౌ దుష్టేమృతిర్యదా । తదాగృహపతే
ర్దోషామృత్యోర్భీతిమహత్తరా । తద్దోషపరిహారార్థం గోత్రయంస
మ్యగాచరేత్ । తిథిర్నందాచభద్రాచ ।గ్రంథాంతరే। నక్షత్రమరణేస్వర్ణం
ద్వయోర్యోగేద్వయంచరేత్ । త్రయాణాంయోగమాత్రేచగోత్రయంతత్ర
సంచరేత్ । కృతేత్వేతద్దోషముక్తస్స్యాదన్యథాహానిమావిశేత్ । క్షత్రియా
దీనామప్యేవం ॥ బాలకన్యకాస్త్రీమరణేష్వేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌత్రి
పాన్నక్షత్రమరణేప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ షణ్నిమిత్తప్రాయశ్చిత్తమా

—*షణ్నిమిత్తప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥— దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఊర్ధ్వోచ్ఛిష్టమధోచ్ఛిష్టమంతరామరణంతథా ।
కర్ణమంత్రేణరాహిత్యమస్నానమరణంతథా । తథాపర్యుషితంచైవ ష
ణ్నిమిత్తమితీరితం । ఏతైర్నిమిత్తైర్యోమృత్వానరకంసమపద్యతే ॥— మరీ
చిః ॥ శ్లో ॥ షణ్నిమిత్తేద్విజోమృత్వాత్రయేణద్వితయేనవా ॥ తదానర
కమాప్నోతికర్తురాయుఃక్షయోభవేత్ ॥ —కణ్వః ॥ శ్లో ॥ ద్విజోయష్ష
ణ్నిమిత్తైశ్చ సహమృత్వాతుదైవతః । త్రయేణద్వితయేనాపి సహితోయ
దిపూర్వవత్ ॥తదానరకమాప్నోతి తత్కర్తురశుభంభవేత్ ॥తద్దోషపరిహా
రార్థం ప్రాజాపత్యంపృథక్చరేత్ । ఏకైకస్యనిమిత్తస్య ప్రత్యేకంప్రాజాప
త్యం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతి । — తదేవాహజాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ఏకైకస్యనిమి
త్తస్య ప్రత్యేకంకృచ్ఛ్రమీరితం ॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి కర్తురాయుర్వి
వర్ధనం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ షణ్నిమిత్తప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥అథశవా

—*శవోపర్యుచ్ఛిష్టపతనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పర్యుచ్ఛిష్టపతనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ శ్లేష్మశింఘాణికాశ్రూణిరుదతాంసంపతంతిచేత్ । కుణపోఽశుద్ధిమాప్నోతి ఉచ్ఛిష్టంకర్తకార్యసౌ ॥ — రాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ పిపీలికాక్రిమిశ్చైవ ఉచ్ఛిష్టంపతనోద్భవం ॥ శ్లేష్మసింఘాణికాశ్రూణి పతంతికుణపోపరి ॥ తదాశుద్ధిమవాప్నోతి కర్తానరకమశ్నుతే ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పిపీలికాభిఃక్రిమిభిః శ్లేష్మశింఘాణికాశ్రుభిః ॥ కుణపోఽస్పృశ్యతాంయాతితత్కర్తాకల్మషీభవేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం స్పృష్టోచ్ఛిష్టంస్వపాణిభిః । మార్జయేన్మూలతైస్తోయైరాపోహిష్ఠాదిమంత్రితః ॥ ఎతైశ్శుద్ధిమవాప్నోతిదాహయోగ్యోభవిష్యతి ॥ క్షత్రియాదీనామేవం ॥ స్త్రీణాంచ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రౌ శవోపర్యుచ్ఛిష్టపతనప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథశవస్యశూద్రాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చి

—*శవస్య శూద్రాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తం *—

త్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ శూద్రమార్జాలకాకాద్యైః స్పృష్టశ్చేద్రజకాదిభిః ॥ రజస్వలాదిభిస్త్రీభిఃశ్వభిఃపతితకుండజైః ॥ నశవస్యపరోలోక స్తత్కర్తాపాపభాగపి ॥ — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ రజస్వలాదిభిస్త్రీభిశ్శ్వభిఃపతితకుండజైః ॥ శూద్రమార్జాలకాకాద్యైఃస్పృష్టశ్చేద్రజకాదిభిః ॥ శవస్యాపిగతినాస్తికర్తురాయుఃక్షయోభవేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం స్నాపయిత్వాశవంతథా । నూతనైర్నైవవస్త్రైర్ణపిధాయకుణపంతథా ॥ రజస్వలాదిభిస్పర్శే ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ కాయంశునాచశూద్రేణ ఇతరేషాంహిగణ్యతః ॥ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి పశ్చాద్దాహాదికంచరేత్ ॥ క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ శవస్యశూద్రాదిస్ప

—*ఆసంద్యవభంజన ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ర్శనే ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాసంద్యవభంజనప్రాయశ్చిత్తమాహ— దేవలః ॥ శ్లో ॥ గ్రామశ్మశానయోర్మధ్యేయద్యాసంద్యవభంజితా ॥ కర్తుర్హానిర్గృహారిష్టంభవత్యేవనసంశయః ॥ — యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ గృహాదారభ్యదహనపర్యంతంయదిభంజితా ॥ కర్తుర్నాశోగృహపతేర్మహాదారిద్ర్యమంజసా ॥ —శాలిహోత్రః ॥ శ్లో ॥ ఆసందీయదిరాజేంద్ర భజ్యతేపథి

ద్వైవతః ॥ ఆదాహదేశపర్యంతం కర్తుర్దుఃఖంవినాశనం ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం । ప్రాజాపత్యం తదాకార్యం కర్త్రాత్మమలమోచనే । తదాసౌ సుఖమాప్నోతి తస్య దోషః ప్రశామ్యతి । సర్వ్వవర్ణసమమిదం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అసంద్యవభంజనప్రాయశ్చిత్తమ్ * ॥

— * శవపతనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ శవపతనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ అసంచేచ్ఛకటాద్వాపి కుణపో భువియఃపతేత్ । తస్యారిష్టం గృహేభూయాద్వ్యాధితస్కరరాజభిః ॥ — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ గ్రామశ్మశానయోర్మధ్యే కుణపో యది దైవతః । ఆసందరనసో వేషాద్భూమౌపతనమృచ్ఛతి ॥ తత్కర్తురతివేగేన మృత్యుర్హానిర్యశఃక్షయః ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ శకటాద్వనసో వాపి కుణపోయఃపతేద్భువి । శ్మశానగ్రామమధ్యేతు తత్కర్తురతివేగతః॥ హానిర్మృత్యుర్యశఃక్లేశః సంభవత్యేవసర్వథా । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ ॥ తత్కర్తుర్నభవేద్వ్యాధిర్గృహ్యధామశుభమావిశేత్ । కన్యకాబాలక్షత్రియాదీనామేవం వేదితవ్యం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ శవస్యభూపతనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దే

— * అగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

వలః ॥ శ్లో ॥ శ్మశానగృహయోర్మధ్యే యదివహ్నిఃపతేద్భువి । ప్రేతస్యచగతిర్నాస్తి కర్తురాయుర్వినశ్యతి ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ గ్రామశ్మశానయోర్మధ్యే పాత్రం భిత్వాపతత్యసౌ । కర్తురాయుర్వినాశస్స్యాత్ప్రేతోనరకమశ్నుతే ॥ — గార్గ్యః ॥ శ్లో ॥ శ్మశానగ్రామయోర్మధ్యే పాత్రాద్వహ్నిఃపతేద్భువి । తదాకర్తురభద్రంస్యాన్నిర్జీవోయాతినారకం ॥ తద్దోషపరిహారార్థం తస్మిన్నష్టాన్ఘృతాహుతిః । అగ్నిమీళేతిమంత్రేణ అగ్నిమూర్ధేతిమంత్రతః ॥ హుత్వా హుతిద్వయంతత్ర తమగ్నింసత్యజంస్తదా । పునఃపాత్రాంతరేస్థాప్య శేషంకర్మసమాపయేత్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి పూర్వ్వవత్పాపభాగ్భవేత్ । బాలకన్యాక్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అగ్నిపతనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ దహనమో

—* దహనయోగ్యస్యఖననేప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

గ్యస్య ఖననే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ బాలికాం బాలకం వాపి దాహయోగ్యం ఖనేచ్ఛవి । సబాలోయాతినరకం తత్కర్తా బాలఘాతకః ॥ — మరీచిః ॥ శ్లో ॥ దాహయోగ్యం యదాబాలం ఖనేదజ్ఞానతోద్విజః । బాలః పిశాచతాం యాతి తత్కర్తా భ్రూణహాభవేత్ ॥ — కాత్యాయనః ॥ శ్లో ॥ బాలాంవా బాలకంవాపి దాహయోగ్యం ఖనేద్ద్విజః । మహాంతం నరకంగత్వా భవేద్బాలగ్రహస్తదా ॥ బిలాముద్ధృత్య తం బాలం మోక్షయేత్పంచగవ్యతః । తత్తన్మంత్రైర్జలైః పశ్చాద్దూర్వామిర్దూర్భస్నానమవాకతః ॥ తం బాలమభిమంత్ర్య త్రికృత్వాకృచ్ఛ్రంవిధానతః ॥ కర్తా శం దాహయేత్పశ్చాద్ధర్మశాస్త్రవిధానతః ॥ ఏవం క్షత్రియాదీనామపి ॥ — *ఇతి హేమాద్రౌ దహనయోగ్యస్యఖననేప్రాయశ్చిత్తమ్ *॥

— * ఖననయోగ్యస్య దహనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ ఖననయోగ్యస్య దహనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రః ఖననేయోగ్యం ద్వివర్షాత్కించదూనకం । దహేదితి శేషః ॥ స గత్వాసౌ నరకం యాతి బాలోయాతి పిశాచతాం ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాన్మఖజో బాలం ఖనయోగ్యం యదాదహేత్ । సబాలోయాతి పైశాచ్యం కర్తాసౌ నరకీభవేత్ ॥ — పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ఊనద్వివర్షంనిఖనేత్కన్యకాం బాలమేవవా । అజ్ఞానాద్యదివా మోహాద్దహేద్ధర్మపరాఙ్ముఖః ॥ బాలో యాతిమహద్దుఃఖం కర్తానరకమశ్నుతే । తద్దోషపరిహారార్థం వసూన్హుత్వాహుతత్రయం ॥ వహ్నిం ప్రజాపతిం సోమం వ్యాహృతీస్తదనంతరం । హుత్వా తం శవమాదాయ ఖనేద్భూమౌ ప్రయత్నతః తద్దోషపరిహారస్స్యాత్కృతే ఏవం నాన్యథాభవేత్ । క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఖననయోగ్యస్య దహనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ *॥

— * దాహయోగ్యస్య దాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ దాహయోగ్యస్య దాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః । శ్లో । యో. విప్రో మాతరం తాతం భ్రాతరం భగినీం సతీం । స్నుషాం దుహితరం సాధ్వీం పుత్రీంవా పుత్రమేవవా ॥ ప్రజాపతిమాత్మనస్స్వదాహయోగ్యాన్

స్వబాంధవాన్ । లోభాద్వా నాస్తికాద్వాపి వాశాస్త్యాద్వాధర్మచారిణాం ॥ అదగ్ధ్వైవతాన్ కర్మ కుర్వన్ మృతాన్వరకేమజ్జతే । తేపి వైప్రేతభూతా స్సర్వేముక్తాస్సర్వ్యమాలయాత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ యఃపుమాన్ దాహయోగ్యాన్ స్వాన్ బాంధవాన్ దాహవర్జితాన్ । కృత్వా తేషాం క్రియాఃకుర్యాన్నరకంప్రతిపద్యతే ॥ స్వస్య స్వపితరః ప్రేతాః యమలోకే మహత్తరే । తద్దోషపరిహారార్థం మంతదాహే విశుద్ధిదం ॥ ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వా కర్తా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । మృతాస్తే పితరం ప్రాపురభివృద్ధిశ్చజాయతే ॥ క్షత్రియాదీనామప్యేవం ॥ * ఇతి హేమాద్రౌ దాహయోగ్యస్యదాహాభావే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథోత్తరీయశిలాపాత్రక

— * ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే ప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

ర్తృద్రవ్యవిపర్యయే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే । కృచ్ఛ్రత్రయం తదా కృత్వా పునః కర్మసమాచరేత్ ॥ ఉత్తరీయం ప్రేతస్యపూర్వధారితవస్త్రఖండం । శిలా। దహనానంతరం సంస్కారార్థం యా శిలా గృహ్యతే సైవశిలా। పాత్రం। ప్రథమదివసేచరుశ్రపణార్థం సంపాద్య తేనపచనందశాహపర్యంతం॥ కర్తా। మరణదినే దహనకర్తా। పిండపచనస్థానంపిండనిక్షేపస్థానం। పిండద్రవ్యంతండులముద్గాదికం । తేషామేకైకస్య నాశే ప్రత్యేకం కృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వా తత్కర్మపునర్దహనదినాదారభ్యకుర్యాత్ ॥ — ॥ తదాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే । యదివైవాద్భవేత్తేషాం నాశోపహార్దివిడ్వరైః ॥ కృచ్ఛ్రత్రయంతదాకృత్వా తత్తత్కర్మయథాక్రమం । దహనదినాదారభ్యేత్యర్థః । కర్తా జ్వరాదినా పీడితఃతదాన్యః పూర్వవత్కృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వాదహనదినాదారభ్యశిలాస్నానమృదాస్నానాదికం కుర్యాత్ । — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవా నారీవా యదివాపుమాన్ । ప్రథమేహనియఃకర్తా స దశాహంసమాపయేత్ ॥ తదభావే పునశ్చాన్యః స్నాత్వాకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ । తత్తత్కర్మాణిపర్వాణి తానికుర్యాద్యథాక్రమం ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి ప్రేతత్వంనవిముచ్యతే । క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హే

మాద్రౌ ఉత్తరీయశిలాపాత్రకర్తృద్రవ్యవిపర్యయే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥*॥

— * పిండోపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ పిండోపహతిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ శ్వసృగాలఖరైః పిండె స్పృష్టైభిన్నైప్రమాదతః । కర్తురాయుష్యనాశస్స్యాత్ప్రేతస్తం నోపసర్పతి ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ సృగాలరాసభశ్వాద్యైర్దత్తః పిండో భువస్థలె । స్పృష్టో భిన్నోథవా రాజన్ కర్తురాయుష్యనాశనం ॥ ప్రేతస్తస్మిన్నిరాశస్స్యాత్తార్కస్పర్శాదినావినా । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ దత్తః పిండో భువః స్థానె శ్వసృగాలఖరాదిభిః ॥ స్పృష్టో భిన్నస్తదా కర్తురాయుష్యం లయమేష్యతి । భిన్నో విదళితః । స్పృష్టః । శ్వాదిభిర్భక్షితః । తయోరేకత్ర సంభవే కర్తురాయుర్నాశాదికం యోజనీయం ॥ — తస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ జాతుకర్ణః ॥ శ్లో ॥ దళితే శ్వాదిభిస్స్పృష్టే పిండె దోషో మహాన్భవేత్ । తదా కర్తురనాయుష్యం ప్రేతస్తం నోపజీవతి ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యం ప్రకల్పయెత్ । పునస్నాత్వా తదా కర్తా పిండం కుర్యాద్యథావిధి ॥ క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ పిండోపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాస్థిసంచయనాత్ప్రాక్ప్రే

— * అస్థిసంచయనాత్ప్రాక్ప్రేతాగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

తాగ్నినాశె ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ ప్రేతాగ్నిశ్చ వివాహాగ్నిర్వప్రేతాగ్నిర్జాతకర్మణి । నష్టైహృతశ్చోపహతశ్శాంతశ్చేత్తత్ర దోషభాక్ । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ప్రేతాగ్నిర్జాతకర్మాగ్నిర్వప్రేతాగ్నిశ్చ వివాహజః । శాంతో నష్టశ్చోపహతో హృతశ్చేద్దోషపాతనం । నష్టః అపసరణం । నానాదిక్షుహృతో జ్ఞానిభిర్గృహీతః । ఉపహతోన్యాగ్నిమేళనం । శాంతో నష్టప్రాయః । ఏతేషాం చతుర్విధానామగ్నీనాం మేళనప్రాయశ్చిత్తం గ్రంథకారిభిస్మృతికర్తృభిశ్చ దర్శితం ॥ వయంతదేవ బ్రూమః । — కూర్మపురాణె ॥ శ్లో ॥ తత్తద్భస్మసమూహేష్వశు శన్నొదేవీత్యృచాజలైః । ప్రోక్ష్య తత్రైవసమిధం నిధాయమనసాహరిం । స్మరన్నెతైశ్చ మంత్రైశ్చ అభిమంత్ర్య చ తాం పునః ॥ ఆయంతఇతిమంత్రేణ అజుహ్వానేతిమంత్రితః । ఉద్బుధ్యస్వేతితాం త్యక్త్వా లౌకికాగ్నౌ నిధాపయెత్

తత్రైవ గాం ప్రదాతవ్యా శ్రోత్రియాయ కుటుమ్బినే । చతుష్పాత్రప్రయోగేణ స్రుచాజ్యం ప్రతిగృహ్యాచ ॥ అయాశ్చ జుహుయాత్పూర్వం పశ్చహోతారమాదితః । బ్రాహ్మణపకహోతా దశమనసవ్రతీర్జుహుయాత్ ॥ శ్లో ॥ మిన్దాశ్చజుహుయాత్పశ్చాన్మహావ్యాహృతయస్తదా । అనాజ్ఞాతత్రయం హుత్వా వ్యాహృతీః ప్రణవైస్సహ ॥ ఇమమ్మేవరుణతత్వాయామీతిచ తస్త్వన్తుమతీం హునేత్ । కృత్వావిప్రస్తతః పశ్చాత్తత్కర్మసమాపయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిహీనంయత్తత్కర్మవిఫలం భవేత్ ॥ స్థాలీపాకానన్తరం శేషహోమపర్యన్తం వివాహాగ్నౌ శాన్తే ఏతదేవ ప్రాయశ్చిత్తమ్ । ఉపనయనాదూర్ధ్వం చతుర్థీహోమపర్యన్తం శాన్తే తదేవ । శిశౌ జాతే తదా జాతకర్మకృత్వా ఫలీకరణహోమాగ్నౌ దశరాత్రమధ్యే శాన్తే తదేవ ॥ శవాగ్నౌ తు స్పష్టం ॥ క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే అగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాస్థ్యుపహతిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —

అస్థ్యుపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్

దేవలః ॥ శ్లో ॥ అస్థిసంచయనాత్పూర్వమస్థీన్యుపహతాని చేత్ । ఖరైస్సృగాలైశ్శ్వనక్రైః కఙ్కగృధ్రాదిభిః కథమ్ ॥ ప్రేతోత్ర నరకం యాతి కర్తురాయుర్విశఙ్కితమ్ । — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అస్థీన్యస్పృశ్యతాం యాతే శ్వసృగాలఖరాదిభిః । ప్రేతస్య యామకో లోకః కర్తురాయుర్విపర్యయః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం పంచగవ్యైర్విశోధయేత్ । పురుషసూక్తేన తాన్యద్భిః స్నాపయేదస్థిసంచయమ్ ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాదుభయోశ్శుద్ధిహేతవే । తత్తత్కర్మ ప్రకుర్వీత న తేనసహిదోషభాక్ ॥ అన్యథాత్వశుభం జ్ఞేయం తత్కర్తుర్గృహవాసినః । క్షత్రియాదీనామేవం ॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితే అస్థ్యుపహతిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాస్థ్నా

అథాస్థ్నాంజలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమ్

ఞ్జలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్య కీకసానీహ కర్తామ్భసి ననిక్షిపేత్ । ప్రేతో వైతరణీం యాతి తత్పుత్రోశుభమాప్నుయాత్ ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ మృతస్య యానిశల్యాని కర్తాంభసి ననిక్షిపేత్ । తత్కర్తా నరకం యాతి ప్రేతో యాతి మహానదీం ॥ ఆ

హితాగ్నేర్వినారాజన్నన్యేషాం విధిగౌరవాత్ ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ దశాహమధ్యే తత్కర్తా వహ్నైవాశల్యసంగ్రహం । జలనిక్షేపణాత్పుత్రః పితరో లోకమాప్నుయుః ॥ కర్తాసుఖమవాప్నోతి అన్యథా పూర్వహోభవేత్ । తేషాం నష్టే భువస్థానే కులనాశోభవేత్తదా ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । పశ్చాదస్థీనిచాదాయ ప్రక్షిపేజ్జలమధ్యతః ॥ యావదస్థిమనుష్యాణాం గఙ్గాతోయేషు తిష్ఠతి । తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయతే ॥ భాగీరథ్యభావేయత్ర కుత్ర సముద్రగామినదీజలే స్థాపయేత్ । అన్యథాదోషమాప్నుయాత్ ॥ క్షత్రియాదీనామేవమేవ ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రివిరచితే అస్థ్యాంజలనిక్షేపాభావప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ పరిషద్విప్రప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥

— * పరిషద్విప్రప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

పరిషత్థితస్య విప్రస్య పాపబాహుళ్యమస్తియత్ । తత్పాపస్య విశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ పరిషదర్థం ద్విజోయస్తు భాగైకం పాపమశ్నుతే । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాజాపత్యత్రయంస్మృతమ్ ॥ ఉపోష్య రజనీమెకాం బ్రహ్మకూర్చం పిబెత్తతః ।ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరస్తిహి ॥ — జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పరిషద్దక్షిణాభాగం గృహీత్వావిప్రపుఙ్గవః । పాదదోషాభవత్యాశు తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ ప్రాజాపత్యత్రయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నిశ్చితమ్ । పంచగవ్యం పిబెత్పశ్చాన్నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ఇతి హేమాద్రివిరచితే పరిషద్విప్రప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ విధాయక

—* విధాయకప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ విధాయకశ్చ పాపానాం తదర్థం దోషభాగ్భవేత్ । తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ విధాయకో విధాతాచ పాపానాం పాపకర్మణామ్ । తదర్ధదోషభాగ్భూయాత్తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం చరేత్ ॥—॥జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ విధాయకోమహాపాపీ పాపరాశిసముద్భవాత్ । తప్తకృచ్ఛ్రద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పార్థివ ॥ పంచగవ్యం తతఃపశ్చాత్ పీత్వా

శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । క్షత్రియాదీనామేవం॥ఇతివివాదాయకప్రాయశ్చిత్తం ॥

—శ్రీ అనువాదకప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

అథానువాదకప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ పాపాన్యనువదే
ద్యస్తు సభామధ్యేతుపాపినః । తుల్యపాపీభవేత్సోఽపి నాత్రకార్యావిచార
ణా ॥ —గాలవః ॥ శ్లో ॥ సభామధ్యేద్విజోయస్తు పాపాన్యనువదేన్నృ
ణామ్ । తుల్యపాపీభవేత్పశ్చాన్నరకంయాతిదారుణమ్ ॥ —గౌతమః ॥
శ్లో ॥ నదీగర్భసభామధ్యే పాపాన్యనువదన్నృణామ్ । సతుల్యపాపీతేనా
శుమహాన్తంనరకంవ్రజేత్।పశ్చాన్మహానదీంగత్వాస్నాత్వాశుద్ధజలైర్ముదా।
గోమయైర్మృత్తికాభిశ్చ అష్టోత్తరశతంచరేత్॥పశ్చాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థంచాన్ద్రా
యణపరాయణః । స్మరన్నారాయణందేవమనన్తమపరాజితమ్ ॥వ్రతాన్తేప
ఞ్చగవ్యేన శుద్ధింకృత్వావిచక్షణః । దేయాద్విజాయగౌరేకాతత్పాపపరి
శోధినీ । తులాదిసంగ్రహీతౄణాం మహతాంపాపినామపి । అనువాదేభ
వేద్యస్తు తత్పాపార్ధఫలంలభేత్ ॥ క్షత్రియాదీనామప్యేవమ్॥ * ॥ ఇతిహే
మాద్రౌ అనువాదకప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథదేశాన్తరమరణప్రాయశ్చి

—శ్రీ దేశాన్తరమరణప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

త్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ జననీజన్మదేశశ్చ జమ్బూద్వీపేజనార్దనః ।
తథాచజాహ్నవీనౄణాంజకారాఃపఞ్చదుర్లభాః । మరణంజాహ్నవీతీరేనృ
ణాంముక్తిప్రదాయకమ్।వికృతౌయస్స్మరేత్తస్యముక్తిదస్స్యాజ్జనార్దనః। జ
ననీజన్మదేశశ్చ మరణేముక్తిదస్సదా । తస్మాత్సర్వజన్మదేశశ్చ పావనాశకరో
నృణామ్ । దేశాన్తరేమృతిర్యస్య తస్యజన్మనిరర్థకమ్॥మృత్వానరకమాయా
తి జన్మభూమ్యతిలంఘనాత్ । తస్యదోషనివృత్త్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమా
చరేత్ । కృత్వాదహనకాలేతు దద్యాత్పశ్చాద్యథాక్రమమ్ ॥ నతేనదోష
మాప్నోతి హ్యన్యథానరకంవ్రజేత్ । విప్రస్త్ర్యాదీనామేవమ్ ॥ * ॥ ఇతి
హేమాద్రౌ దేశాన్తరమరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ దేశాన్తరమృతానా
మస్థిశరీరాభావేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ దేశాన్తరమృ

—శ్రీ దేశాన్తరమృతానామస్థిశరీరాభావేప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

తేఃపుంసః శరీరాస్థ్నారభావతః । అగ్న్యస్థితెగృహీతస్య పాలాశవిధిరుచ్య

తే। త్రయాణామప్యభావేపి దేశాన్తరమృతస్యచ।క్రియాంకృత్వావిశుద్ధస్స్యాదన్యథానరకంవ్రజేత్ । — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ అసాహితాగ్నేర్విప్రస్య దేశాన్తరమృతస్యచ। శరీరాస్థ్నోరభావేపి గృహ్యాగ్నౌసంస్థితేగృహే। పాలాశవిధిరత్రైవతదభావేజలక్రియా। —పరాశరః ॥ శ్లో॥ స్వగృహేవిద్యమానాగ్నిర్దేశాన్తరగతోమృతః । శరీరాస్థ్నోరభావేపి పాలాశవిధిరుచ్యతే। తస్మిన్గృహేవినష్టేగ్నౌజలమధ్యేక్రియాతదా ॥ —మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ స్వగృహేవిద్యమానాగ్నిర్దైవాద్దేశాన్తరేమృతః। అభావేప్యుభయోస్తస్య దహేత్పాలాశకర్మణా ॥ అగ్నౌనష్టేగృహేతస్య విషమధ్యేక్రియాతథా। ప్రాయశ్చిత్తంతదాకృత్వా మునిభిఃపరికీర్తితమ్ ।చతురబ్దంతదాకృత్వాదహేత్పాలాశధర్మతః ॥ —గౌతమః ॥ శ్లో ॥ జీవేత్త్ర్యబ్దంవిశుద్ధ్యర్థం నిర్జీవేద్విగుణంస్మృతమ్ । అస్థినిత్రిగుణంప్రోక్తంపాలాశేతుచతుర్గుణమ్। షడబ్దముదకస్థానే కృత్వాకర్మసమాచరేత్ ।అన్యథాశౌచమాప్నోతి కర్తానాప్నోతితత్ఫలమ్ । గృహేష్వగ్నిషువిద్యమానేష్వాహితాగ్నిర్దేశాన్తరేవిపద్యతేఅరణ్యుద్భవేనాగ్నినాదగ్ధ్వాఅస్థీన్యాదాయవహ్నిసమీపేపరలోకక్రియాంత్రిగుణితాబ్దప్రాయశ్చిత్తపురస్సరంసర్వాంకుర్యాత్ ।శరీరాస్థ్నోరభావేపాలాశైర్దహంకల్పయిత్వాచతురబ్దప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా కుర్యాత్ ॥—తదేవాహమనుః॥ శ్లో ॥ అగ్నిష్వస్థీయమానేషు స్వగృహేయాజకోయది। దేశాన్తరేమృతస్తస్యదహేత్తోఽరణివహ్నినా। శరీరాస్థ్నోరభావేపి పాలాశవిధిరుచ్యతే ॥ చతురబ్దంతదాకృత్వాదహేత్తంపూర్వవత్క్రమాత్ । తేషామభావేతస్యాపి షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ కృత్వాకుర్యాజ్జలేసమ్యక్పరలోకక్రియాంముదా । విధవాస్త్రీక్షత్రియాదీనామేవమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ దేశాన్తరమృతానాంశరీరాస్థ్నోరభావేప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథవ్రణేకృమ్యుత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తమా

—*వ్రణేకృమ్యుత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ యస్యకస్యవ్రణేసాధుక్రిమయస్సమ్భవంతిహి।నతస్యపునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన ॥ — గాలవః ॥ శ్లో ॥ ద్విజస్యయస్యదేహేతు వ్రణంక్రిమిసమాకులమ్ । తేనైవమరణంగత్వా నరకేవాసమ

మృతస్యదేశాన్తరగతస్యకృతక్రియస్యపునరాగమనేప్రాయశ్చిత్తమ్ ఛాం

శ్నుతే ॥ — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ రాజన్యస్యశరీరేతు క్రిమిరాశిర్భవే ద్యది । తేనైవమరణంగత్వా సవైనరకమశ్నుతే।తద్దోషపరిహారార్థంకృచ్ఛ్రం సాంతపనంచరేత్। పశ్చాచ్ఛ్రాత్తంవిధానాన తేనసహదోషభాక్॥స్త్రీణామ ప్యేవంక్షత్రియాదీనామపి॥*॥ఇతి హేమాద్రౌవిక్రిమ్యుత్పత్తిప్రాయశ్చిత్తం

—*మృతస్యపునరాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథమృతస్యపునరాగమనప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—దేవలః॥ శ్లో॥మృత్వాపూ ర్వందివ్జోదైవాత్కృతప్రేతక్రియస్తథా ॥ తతః పరంమృతింత్యక్త్వాపునరుజ్జీవ యేద్యదా॥తదాస్పృశ్యోభవేత్సర్వైర్బ్రహ్మధర్మపరాయణైః।— గౌతమః॥ శ్లో ॥ మృత్వాద్విజోపమృత్యోర్యః పూర్వంపశ్చాత్ప్రజీవతి ।తదాస్పృశ్యో భవేత్సర్వైర్బ్రహ్మకర్మపరాయణైః ॥ —జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ పూర్వంసరా ననూంత్యక్త్వాహ్యనాచారపరోద్విజః ।పశ్చాజ్జీవముపాగచ్ఛేత్కృతప్రేత క్రియోయది । నతంసంభాషయేత్కోపిద్విజోవాన్యఃపుమానిహ ।తస్యదో షవిశుద్ధ్యర్థం పితృసూక్తంజపేత్తదా ।పఞ్చగవ్యేనసంప్రోక్ష్య స్నాప్యశుద్ధ జలైర్మృదా । అన్యేనవాససాచ్ఛాద్య ఉపవేశ్యసుఖాసనే । ప్రాజాపత్యంష డబ్దఞ్చకృత్వాస్వస్త్యయనంచరేత్ । గర్భాధానంతదాకుర్యాత్స్పటగర్భవి ధానతః । ఔపాసనాదికంసర్వంకుర్యాత్పూర్వవదత్రహి । ఏవంకృత్వా శుచిర్భూయాన్మృతఃపునరిహాగతః । అన్యథాదోషమాప్నోతిమృతవత్తంపరి త్యజేత్।కృతక్రియఇతికర్ణమన్త్రపణ్ణిమిత్తాత్రాకంతితిలపాత్రసర్వప్రాయశ్చి త్తప్రేతవాహకవరణాదికమ్ । అనాచారఇతిసన్ధ్యాదినిత్యకర్మలోపః ॥*॥ఇ తిహేమాద్రౌమృతస్యపునరాగమనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథదేశాన్తర

ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వంప్రేతక్రియానన్తరమాగతస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్

వాసినోద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వం ప్రేతక్రియానన్తరంపునరాగతస్య ప్రాయ శ్చిత్తమాహ ॥ —॥దేవలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వం దేశాన్తరంగత్వాభ్రమన్ భూమణ్డలంపునః । ద్వాదశాబ్దైగతేతస్మిన్ గత్వాస్వగృహమఞ్జసా ॥ కృత క్రియస్యపుత్రాద్యైఃకథంశాస్త్రప్రవర్తనమ్ ।శృణుధ్వంమునయస్సర్వేతస్యని ష్కృతిముత్తమామ్ ।—గాలవః ॥శ్లో॥ పూర్వంవిప్రోషితోవిప్రో ద్వాదశా బ్దమితస్తతః । భ్రమన్స్వగృహమాగత్యస్వపుత్రైఃకృతసత్క్రియః । బ్రా

తృపుత్రకళత్రేషు శాస్త్రదృష్టిః కథం భవేత్ । —మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ చిరకాలాగతం బన్ధుం హఠాత్తం నావలోకయేత్ । భిత్త్వా కాంస్యాదికం పశ్యేన్మహానద్యన్తరం న చేత్ । భగినీ భ్రాతరం పుత్రం స్వసా తు భగినీమపి । ద్వాదశాబ్దాగతే తస్మిన్ హఠాత్తం నావలోకయేత్ । ఉభయోః పశ్యతో హాని స్తీర్థం నద్యన్తరం న చేత్ । భిత్త్వా కాంస్యాదికం దృష్ట్వా తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే అన్యథా హానిరుదితా ద్వయోర్వా ధనసంక్షయః । —పరాశరః । శ్లో ॥ ద్వాదశాబ్దాత్పరం ప్రాప్తం భ్రాతృభిః కృతసత్క్రియమ్ । దృష్ట్వా కాంస్యాదికం భిత్త్వా పశ్చాత్స్వగృహమానయేత్ । స్నానమభ్యజ్య కర్తవ్యం కారయిత్వా తు తం పునః । పుణ్యాహవాచనం కృత్వా నాంద్యాహ్వానం యథాక్రమం ॥ షటగర్భవిధానేన పునస్సంస్కారమాచరేత్ । బ్రహ్మోపదేశమారభ్య పశ్చాగవ్యాన్తమాచరేత్ । ఉపాంతస్త్వేతమంత్రేణ స్వగృహ్యాగ్నివిధానతః । అష్టోత్తరశతం హుత్వా గోఘృతస్యాహుతీః పృథక్ । హోమశేషం సమాప్యైవ తమగ్నిం త్రిః పరిక్రమేత్ । పత్నీం వికుణ్ఠనవతీం దృష్ట్వా జప్త్వాఘమర్షణం తతస్స్పృష్ట్వా స్వయం పత్నీం జపేత్సూక్తం చ పౌరుషమ్ । ఉపవిశ్య తతస్తాస్తుమార్జయేదఘమర్షణైః । పునర్వస్త్రాన్తరం ధృత్వా ధవేన సహితామునా లాజహోమవిధానేన కృత్వా శేషం సమాపయేత్ । షడబ్దముభయోః కృత్వా ప్రత్యేకం విధిపూర్వకమ్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తతో భుంజీత వాగ్యతః । ఏవం కుర్యాన్నరో యస్స తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే । అన్యథా నివృత్తిర్నాస్తి జాయాపత్యోరిహానయోః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ దేశాన్తరగతస్య పరలోకక్రియానన్తరం పునరాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

—* ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వమాగతభ్రాత్రాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వమాగతభ్రాతృపుత్రాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ వత్సరాద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం భ్రాత్రాదీన్యదిపశ్యతి ఉభయభ్రాతృపత్నీనాం వినాశస్సమ్పదామపి ॥—శాతాతపః ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాబ్దైర్వ్యతీతేతు భ్రాతృపుత్రాదిదర్శనే । కులహానిర్భవేత్తత్ర భ్రాత్రాణాంచ వినాశనం ॥ — తత్ర ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ అతీతద్వాదశాబ్దానాం భ్రాత్రాదీనాం విశేషతః । దర్శనేతు మహానద్యాస్తటే

కాంస్యం నిధాయచ ॥ షడబ్దం విధివత్కృత్వా పునస్సంస్కారపూర్వకం।
ఉశన్తస్త్వేతి మన్త్రేణ అష్టోత్తరశతంహునేత్ ॥ దర్శనేచైవపత్న్యాస్తుఅవ
కుంఠనపూర్వకం । లాజహోమం తతఃకుర్యాత్తతఃపాణిగ్రహస్మృతఇతి॥
— శౌనకః ॥ శ్లో ॥ అతీతద్వాదశాబ్దస్య భ్రాతుఃపుత్రస్యవైస్వసుః । ద
ర్శనే నిష్కృతిఃకార్యాఅన్యథా మృతిమాప్నుయుః ॥ — తత్ర నిష్కృ
తిమాహ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ మహానద్యాః ప్రవాహేఽథకాంస్యంభిత్వా
యథావిధి। మృత్యుప్రతికృతిం దద్యాజ్జప్త్వాతత్సూక్తమేవచ ॥ చాన్ద్రాయ
ణం తతఃకుర్యాత్స్నానంచగవ్యం తతఃపిబేత్ । ఏవంకృతేతుతత్పాపైర్ముచ్యతే
నాత్ర సంశయః ॥ స్త్రీణామప్యేవమేవేతి భగవాన్ బాదరాయణః ॥ —
యమః ॥ శ్లో ॥ బహుసంవత్సరేఽతీతే ఆగతే సోదరేతథా । పత్న్యాంపి
తరి పుత్రేచ కృత్వా నిష్కృతిమాత్మనః ॥ పశ్యేద్భక్త్యా సమారాధ్య దేవ
దేవంమహేశ్వరం । ఏకాదశగుణాన్వాపి రుద్రానావర్త్యధర్మవిత్ ॥ పా
పైరేతైర్విముచ్యేత నాత్రకార్యావిచారణేతి। దేవాలయే నదీతీరే గోష్ఠే
వా విప్రసన్నిధౌ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యోయథాశక్తిదత్వావస్త్రాదికం ధనమ్ । అ
వలోక్యశ్రియం గచ్ఛేత్పుత్రానాయూంషిసమ్పదః ॥ * ॥ ఇతి హేమా
ద్రివిరచితే ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వమాగతభ్రాత్రాదిదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్॥

—* సూతకద్వితయే మృతస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ సూతకద్వితయే మృతస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ సూ
తకద్వితయె రాజన్ యో విప్రో మృతిమన్వగాత్ । తస్యాన్యా నిష్కృ
తిర్నాస్తి షడబ్దాత్కృచ్ఛ్రసంగ్రహాత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥
ద్వయోరాశౌచయోర్మధ్యే విప్రో దైవాన్మృతోయదా ।. తస్య శుద్ధిరిహో
దితా మునిభిస్సత్యవాదిభిః ॥ శుద్ధిఃకార్యాషడబ్దాచ్చ పరిషద్విధిపూర్వకం।
— జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ద్వయోరాశౌచయోస్సన్ధౌ యస్యస్యాన్మృతినిశ్చ
యః । తస్యశుద్ధిష్షడబ్దాచ్చ కృచ్ఛ్రాదిహవినిశ్చితా ॥ జాతకేతు షడబ్దం
స్యాన్మృతకేతద్ద్వయం చరేత్ । అస్థిసంచయనాత్పూర్వం త్రియబ్దం కృ
చ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ క్షత్రియాదీనామేవమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే
సూతకద్వితయే మృతస్యప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథసహగమనభీతాయాః

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్లో ॥ పూర్వం గచ్ఛామియా బుద్ధ్వా

—*సహగమనభీతాయాః ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

పత్యాసహ హుతాశనమ్ । దహనస్థానమాగమ్య పశ్చాద్యదినివర్తయేత్ తస్యాలోకాన్తరం నాస్తి పతిర్గచ్ఛతి నారకం । — గౌతమః ॥ శ్లో ॥ మృతం భర్తారముద్దిశ్య గమిష్యామి హుతాశనమ్। ఇతి యా భాషితాపూర్వం పశ్చాద్భీతానివర్తతే ॥ సైవయాతిమహాదుఃఖం భర్తానరకమశ్నుతే । — మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ తిస్రఃకోట్యోర్ధకోటిశ్చ రోమ్ణాం యా మానుషే స్మృతా । తావత్కాలం వసేత్స్వర్గే భర్తారం యానుగచ్ఛతి ॥—యమః ॥ శ్లో ॥ పూర్వం యామీతి భర్తారం పశ్చాద్భీతానివర్తయేత్ । యాతిసా నరకంఘోరం భర్తాభవతి కిల్బిషీ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం శవాగ్నౌ జుహుయాత్రికమాత్ । శతాయుస్స్వాహేతినవభిః దశభిఃహుత్వాశేషేణాజ్యేనపత్న్యాస్సర్వాఙ్గంవిలేపయేత్ । తతశ్శుద్ధాభవతి । భర్తాచవిశుద్ధ్యతి ॥—ఏవంక్షత్రియాదీనామ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌసహగమనభీతాయాఃప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథదేశాన్తరమృతస్యాహితాగ్నేరరణ్యాగ్ని

—*దేశాన్తరమృతాహితాగ్నేలౌకికాగ్నిదాహేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నావినాలౌకికాగ్నినాదాహేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ శ్లో ॥ దేశాన్తరమృతంరాజన్యజ్వానంలౌకికాగ్నినా । దహేత్పుత్రో వృథాభూయాత్స్వాగ్నిభిశ్చత్రిభిర్వినా ॥ —॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నిమరణ్యాగ్నేర్దేశాన్తగమృతంవినా । లౌకికాగ్నేర్దహేత్పుత్రస్తయోఃప్రోక్తాహ్యధోగతిః ॥—మార్కణ్డేయః ॥ శ్లో ॥ సోమపంస్వాగ్నిముత్సృజ్యాహ్యరణ్యాగ్నేర్వినాగహేత్ ॥ ఉభయోర్నరకశ్చాత్ర నతత్కర్మఫలంలభేత్ ॥— ఆఙ్గిరాః ॥ శ్లో ॥ దేశాన్తరమృతంపుత్రోహ్యరణ్యాగ్నేర్వినాదహేత్ । సో మహానరకంగచ్ఛేత్తత్పుత్రోయాత్యధోగతిమ్ ॥—గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నింద్విజంపుత్రోహ్యరణ్యాగ్నేర్వినాదహేత్ । సయజ్వానరకంయాతి తత్కర్తానరకంవ్రజేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ తదస్థీనిసమాదాయపుత్రో దేశాత్స్వమాలయమ్। గత్వాతంధర్మమార్గేణప్రాజాపత్యత్రయంచరేత్ । మథిత్వాసమ్యగరణీతదుద్భవహుతాశనే। ప్రా

యశ్చిత్తన్తు త్రైగుణ్యం కృత్వా వహ్ని ప్రదాహయేత్ । కృత్వా తదౌర్ధ్వకం క
ర్మ ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥
తత్పత్న్యా విధవాయా అప్యేవమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఆహితాగ్నేర్విప్ర
స్య మృతస్య లౌకికాగ్నినా దహనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ గర్భిణీమృతిప్రా

—*గర్భిణీమరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ యదా యా గర్భిణీ నారీ దైవాద్వ్యాధివిపద్య
తే । ఊర్ధ్వం షణ్మాసతస్తస్యా గర్భం ఛిద్వ్యాచ్ఛిశుం హరేత్ । మాతుః పాద
ప్రదేశే తు శిరోభాగే ధవా ఖనేత్ ॥ యది జీవేత్తదా బాలం గృహీత్వా పో
షయేచ్ఛనైః । యదా మృతస్తదా బాలం పూర్వవన్నిక్షిపేద్భువి ॥ గర్భం
సూచ్యాథ స్నాయ జుహుయాదాహుతిత్రియమ్ । ప్రా
జాపత్యద్వయం కృత్వా దహేత్తాం శాస్త్రమార్గతః । ఛేత్తుర్గర్భస్య శుద్ధ్యర్థం
తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితమ్ ॥—గౌతమః ॥ తృతీయే పఞ్చమే వ షష్ఠే మృతా స్యా
ద్యది గర్భిణీ । తత్ర దాహేన దోషస్స్యాత్కృత్వాత ఇత్యభిధీయతే ॥ మాసి షష్ఠే శి
శుః ప్రాణైర్యుజ్యతే తత్ర దోషభాక్ । తదా శ్మశానదేశే తు నీత్వా తాం
గర్భిణీం మృతామ్ ॥ నారీ వాస్యాథవా వాపి ఛిద్వ్యా నాభేరధస్స్థలమ్ । శిశుం
త్యక్త్వా క్షిపేద్భూమౌ శిరస్థానే త్రిపాదయోః ॥ స్నాయ సూచ్యా తం గర్భం
జుహుయాదాహుతిత్రయమ్ । ఆహుతయః ॥—ప్రాజాపత్యద్వయం కృ
త్వా దహేత్తాం శాస్త్రమార్గతః । గర్భచ్ఛేత్తుర్విశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రము
దీరితమ్ । శిశుర్యది తదా జీవేత్పోషయేద్యత్నతశ్శనైః । యదా మృతస్తదా
దాయ పూర్వవన్నిక్షిపేద్భువి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గర్భిణీమృతిప్రాయ

—*సూతికామృతిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమ్ ॥ * అథ సూతికామృతిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ సూ
త్వా పుత్రం యదా నారీ దశాహాభ్యంతరే మృతా । న తస్యాః పునరావృ
త్తీ రక్తకుణ్డాన్మహాభయాత్ ॥— మరీచిః ॥ యా నారీ తనయం సూత్వా య
ది దైవాత్ప్రమీయతే । సూతకే పునరావృత్తిర్న తస్యా యమమన్దిరాత్ ॥—
గౌతమః ॥ సూత్వా నారీ మృతా పశ్చాద్దశాహాభ్యన్తరే యది । న తస్యా య
మలోకాద్వై నిష్కృతిర్బహువత్సరైః । తద్దోషపరిహారార్థం చత్వారస్త్రివ...

భిః పృథక్ ॥ ఏకఏవద్విజో వాపి వారుణాన్ కలశాన్ క్షిపేత్ । పూర్వాదిదిక్షు సర్వత్ర జలేనాపూర్య యత్నతః । వరుణం పూజయేత్తత్ర ఋత్విగేకశ్చతుష్వపి ॥ కలశాన్పాణిభిస్స్పృష్ట్వా మంత్రానేతానుదీరయేత్ । నమకం చ మకం చైవ పురుషసూక్తం చ వైష్ణవమ్ ॥ పవమానానువాకం చ హిరణ్యశృంగమితిక్రమాత్ । శాన్తిభిర్దశభిశ్చైవ కలశానభిమంత్రయేత్ । అన్యేన వా సహాచ్ఛాద్య సూతికాం కృతశౌచికామ్ । మార్జయేదృత్విజస్తోయైః కలశస్థైః పవిత్రజైః । ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః దేవస్యత్వేతి మార్జయేత్ । తతశ్శవం బహిర్దేశే స్నాపయిత్వాథ దేశికః । శతకుంభోదకైః ప్రోక్ష్య నూతనేనైవ వాససా । ఆచ్ఛాద్య కుణపం పశ్చాద్దహేదౌపాసనాగ్నినా ॥ —గౌతమః॥ తుషాగ్నినా దహేత్కన్యాం కపాలేన వటుం తథా । విధురం విధవాం చైవ హ్యాత్తస్పైనైవ దాహయేత్ । గృహస్థం చైవ తత్పత్నీం దహేద్గృహ్యాగ్నినా పృథక్ ॥ ఆహితాగ్నిం చ తత్పత్నీం వహ్నిభిశ్చ త్రిభిర్దహేత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి గతిస్తేషాం న విద్యతే । కన్యకాం బాలం వా ధనిష్ఠాదిషు మృతం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా దహేత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ సూతికామరణప్రాయశ్చిత్తం

—*రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ రజస్వలా తు యా నారీ మృతిం ప్రాప్నోతి యదా సతీ । నరకం యాతి సా నారీ రక్తకుండే నిమజ్జతి ॥ గౌతమః ॥ యదా పుష్పవతీ నారీ దైవాద్యది విపద్యతే । తస్యాశ్చ నిష్కృతిర్నాస్తి రేతఃకుండాద్భయంకరాత్ ॥ —జాబాలిః ॥ రజస్వలా తు దైవేన దినేషు త్రిషు యత్ర హి । మృతా తస్యా గతిర్నాస్తి రక్తకుండాద్భయంకరాత్ । సూతికామరణప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ రజస్వలామరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాహితాగ్నేర్దూరమృతిప్రాయశ్చిత్త

—*ఆహితాగ్నేర్దూరమృతిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ —దేవలః ॥ అత్ర భారద్వాజసూత్రం । యద్యాహితాగ్నిరధ్వానం గచ్ఛేత్సహాగ్నిహోత్రేణానువ్రజేత్ । యావతో గ్రామమర్యాదా నద్యశ్చ తావతీర్గ్రామాతిహరేయుః । యద్యతిహరేయుః లౌకికాస్సంపద్యేరన్ ॥ యది ప్రవసన్నసీమాన్తరే ఽభినిమ్రోచేదభ్యుదియాద్వా పునరాధేయం । న తస్య ప్రా

యశ్చిత్తిః । యద్యాత్మన్యరణ్యోర్వాసమారూఢేష్వగ్నిషుయజమానోమ్రి
యేత । పూర్వవదగ్నీన్ప్రయుతనాడికల్పయిత్వాయజమానాయతనే ప్రేతంని
ధాయగార్హపత్యాయతనేఅరణీంసన్నిధాయమస్థతి । ప్రేతస్యదక్షిణపా
ణిమఖినిధాయతత్పుత్రోభ్రాతాన్యోవాప్రత్యాసన్నబన్ధురుపావరోహ జాతవే
ద ఇతీమం స్వర్గాయలోకాయ త్వం నఃప్రజానాన్నాయుః ప్రజాగ్రయిమస్మా
సుధేహి ప్రేతాహుతీశ్చాస్యజుహుస్వస్వాహేత్యరణ్యోర్వోపావరోహ్యామం
థేత్ ।అరణ్యోస్సమారూఢస్యాగ్నిర్వర్తమానే ప్రేతమన్వారభ్యయిత్వే
మం మన్త్రింజపేత్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఆహితాగ్నిమరణమృతి
ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాపస్మారిశ్వసృగాలాద దష్టమృతస్య విప్రస్య

—*అపస్మారిశ్వసృగాలాదిదంశమృతిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—దేవలః॥ అపస్మారిశునాదష్టావిప్రస్స్యాత్ప్రలపన్
సదా । జమ్బుకేనాథవాదష్టః ప్రలపన్పూర్వవన్మృతః ॥—పరాశరః॥ జం
బుకేనశునావిప్రో బుద్ధిభ్రంశేనదంశితః । ప్రలపన్ప్రత్యహంతద్వన్మృతో
యదిహదైవతః । వినాస్యనిష్కృతిర్నాస్తి షడబ్దైఃకృచ్ఛ్రసంజ్ఞితైః ।వి
ధినాదాహయేత్పశ్చాన్నతేనసహదోషభాక్ । —మార్కండేయః ॥ జం
బుకేనశునారాజన్ విప్రోదష్టస్తదాకథం । ప్రలపన్ప్రత్యహంతద్వన్మృతో
యదిసదైవతః ; వినాస్యనిష్కృతిర్నాస్తి షడబ్దైఃకృచ్ఛ్రసంజ్ఞకైః । విధినా
దాహయేత్పశ్చాన్నతేనసహదోషభాక్ ॥ నతస్యమరణేదోషో నపిశా
చోభవేత్తదా ॥ విధవావిప్రస్త్రీణాంతుక్షత్రియాదీనామేవం॥*॥ ఇతి హేమా
ద్రౌఅపస్మారిశ్వసృగాలదష్టమృతప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథశునాదష్టస్యప్రా

—*శునాదష్టస్యప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥—దేవలః॥ దివావాయదివారాత్రౌ శునావిప్రో విదంశి
తః । దివాసచేలంస్నాయాత్తేనరాత్రౌస్నానమాచరేత్ ॥ —గౌతమః ॥
శునావిప్రోదివారాత్రౌదంశితస్తత్క్షణాజ్జలైః । స్నాత్వాదివావిశుద్ధస్స్యా
ద్రాత్రౌనస్నానమాచరేత్ ॥ —పరాశరః॥ దివావాయదివారాత్రౌవిప్రః
కబళితశ్శ్వభిః । ధర్మనాశస్తదాభూయాద్దివాస్నానంసమాచరేత్ ।తం

దేశం ప్రక్షాళయేత్తోయైరగ్నిసంస్పర్శనం చరేత్ । పునఃప్రవేశో ఖ్యాతం దేశంపో దౌప్రవేశో ఖ్యవాగ్యతః । ఆచమ్య శుద్ధిమాప్నోతి పరేద్యుస్స్నానమాచరేత్ ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యేన శుద్ధ్యతి । స్త్రీబాలవృద్ధాతురాణామేవం ॥ క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ శునాదష్టప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ ఇతి

—*షోడశకర్మణాం కాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రకీర్ణకరప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథేదానీం షోడశకర్మణాం స్మృత్యుక్తానాం తత్త త్కాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ గర్భాధానం పుంసవ నం సీమంతో జాతకర్మ చ । నామాన్నప్రాశనం చౌలం మౌంజీవ్రతచతుష్ట యం । గోదానాఖ్యం స్నాతకంచ వివాహః పైతృమేధికం । కర్మాపి శ్రావణా ఖ్యంచ మహాయజ్ఞాస్తథైవ చ । ఏతత్కర్మాతిక్రమే కర్మభ్రష్టాః పథిభ్రష్టాః శా ఖారండాః బ్రహ్మభ్రష్టాశ్చతుర్విధాశ్చాసంభాష్యా అపాఙ్క్తేయాశ్చ ॥ — మ నుః ॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః । యేనావర్తన్త మార్గే ణ తత్పుత్రస్తేన సంచరేత్ ॥ — గౌతమః ॥ యేనాస్య పితరో యాతాః యే న యాతాః పితామహాః । తేన యాయాత్సతాం మార్గం తేన గచ్ఛన్న తరిష్య తి । అన్యథా యది వర్తన్తే చక్రలింగాదిధారిణః ॥ పథిభ్రష్టాస్తు తేజ్ఞేయా స్సర్వకర్మబహిష్కృతాః । గర్భాధానాదిసంస్కారాన్ శక్తాః కర్తుం భువి ద్విజాః । తైర్వినా యే ప్రవర్తన్తే కర్మభ్రష్టాస్త ఏవ హి । యస్స్వశా ఖాం పరిత్యజ్య హ్యన్యశాఖామనుస్మరేత్ ।ఉపనయనాదికం తత్ర కుర్వన్విప్రో య దా భవేత్ । శాఖారండస్స విజ్ఞేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః । సంధ్యాది నిత్య కర్మాణి గాయత్రీజపమేవ చ । యజ్ఞోపవీతం పరిత్యజ్య స మర్త్యో పి ద్విజోత్తమః । యది వర్తేత లోకేస్మిన్ బ్రహ్మభ్రష్టస్స ఉచ్యతే ॥ అత ఏతాని కర్మాణి శ్రుతిస్మృ త్యుదితాని చ । త్యాజ్యాని న కదాప్యేతైర్విప్రైః పాపభీరుభిః ॥ — అథ గర్భాధానత్యాగే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ స్నాతన త్యాగ్యృతౌ

—*గర్భాధానత్యాగే ప్రాయశ్చిత్తం*—

పత్న్యా గర్భాధానం సమాచరేత్ । చతుర్థేహని వా రాజన్ పంచమే హని వా ధవః । కృత్వాభ్యుదయికం ప్రాతస్తద్రాత్రౌ మంత్రపూర్వకం । గ ర్భాధానం తదా కుర్యాత్పూర్వగర్భవిశుద్ధిదం ॥ న తత్ర ప్రతిగర్భం తన్నిషే

కంమంత్రివర్జితం । అన్యథా దోషమాప్నోతి గర్భపాతీ నిగద్యతే । తద్దోషపరిహారార్థం గర్భశుద్ధ్యర్థమేవచ । ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాత్ప్రీతయే పునరాగ్తవే । అన్యథా గర్భపాతీస్యాద్యథా జారస్తథైవసః ॥ శ్రుత్యాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గర్భాధానాకరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ

—* సీమన్తపుంసవనాకరణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

సీమన్తపుంసవనాకరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ సీమన్తః ప్రథమే గర్భే చతుర్థే మాసి శస్యతే । అథవా దైవయోగేన కుర్యాత్షష్ఠేష్టమే ద్విజః ॥ పుంసవనం తత్ర కుర్వీత సీమన్తేన సహైవ వా । — జాబాలిః ॥ సీమన్తః ప్రథమే గర్భే యుగే మాసి ఋతౌ చ వా । వసుమాసే ప్రకుర్వీత గర్భశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ ॥ రజః పాపసముద్భూతం శుక్లం పాపానువర్తియత్ । తయోస్సంసర్గతో గర్భే ప్రథమే దోషసంభవః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం సీమన్తోన్నయనం చరేత్ । శలల్యాదర్భపింజీలైస్త్రైగ్జయుతా న దోషభాక్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి నశుద్ధిర్గర్భధారిణః । — తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః ॥ సీమన్తపుంసవనయోర్యది తద్దోషనాశనం । నకుర్యాత్పూర్వజః పాపీ ప్రాజాపత్యద్వయం పృథక్ । కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి గర్భశుద్ధిస్తు జాయతే ॥ శ్రుత్యాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి పుంసవన సీమన్తాకరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —

—* జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

దేవలః ॥ జాతే పుత్రే పితా స్నాత్వా సచేలం జాతకర్మణి । హేమ్నా వా ధాన్యజాతేన జాతశ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ అలూననాభిం తం పుత్రం పితా పశ్యేత్ప్రయత్నతః । యః పుత్రముఖమీక్షేత స్వర్గద్వారగమనావృతం ॥ పుత్రం స్పృష్ట్వా తథా భూమౌ జాతకర్మ సమాచరేత్ । ఫలీకరణమిశ్రైశ్చ సర్షపైరాహుతీర్యజేత్ ॥ అజస్రాగ్నిస్తదాతిష్ఠేద్యావదాశౌచనిర్గమః । దశరాత్రం పితా కుర్యాదేవం పుత్రాభివృద్ధయే ॥ — జాతకర్మాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గౌతమః ॥ జాతకర్మ న కుర్వీత పూర్వజో యది నాస్తికాత్ । వ్రతకాలే చ తత్కర్మ కుర్యాద్విధిపురస్సరం ॥ ప్రాజాపత్యద్వయం కుర్యాచ్చాపి వా నామకర్మణి । ముఖ్యకాలో దశరాత్రమధ్యం । గౌణస్తు

నామకరణ చౌలోపనయనాని ముఖ్య కాలాతిక్రమే గౌణకాలేష్వేషు ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా తత్కర్మకృత్వా శేషం సమాచరేత్ । ఏవం క్షత్రియాదీనామపి ॥ * ॥ ఇతి జాతకర్మాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥అ

—* యమళవ్యుత్క్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

థ యమళవ్యుత్క్రమణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ యమళౌ యుగపజ్జాతౌ మాతుర్యోనివిభేదనాత్ । తయోర్జ్యేష్ఠః పూర్వజన్యో ద్వితీయోఽనుజ ఏవ హి ॥— మార్కండేయః ॥ పితుర్వీర్యనిషేకేణ మాతుర్మదనసద్మని । శుక్లశోణితసంసర్గాద్ద్విధా గర్భౌ భవిష్యతః ॥ తౌ వర్ధయన్తౌ పేశిన్యాం దశమే మాసి సంభవే । గర్భద్వారాద్వినిష్క్రాన్తౌ యుగపత్ప్రతతో భువి ॥ పూర్వజస్తు తయోర్జ్యేష్ఠో ద్వితీయోఽనుజ ఏవ హి । — జాబాలిః పేశిన్యాం వీర్యబాహుల్యాన్మాతుర్గర్భే పితుస్తథా । బిన్దవస్సంపతన్త్యత్ర ద్విధా భవతి పూరణాత్ ॥ పిండద్వయం తదా భూయాద్వర్ధతే బహుమైథునాత్ । ఆగతే ప్రసవే కాలే జాతౌ యుగపదున్నతౌ ॥ పూర్వజః పూర్వజో జ్యేష్ఠో ద్వితీయోఽవరజస్తథా । తయోర్న కారణం బిన్దుర్జనిరేవాత్ర కారణమ్ ॥ యదా జనిర్యస్య శిశోః స ఏవాత్రైవ పూర్వజః । —పరాశరః ॥ యోనిమార్గాద్వినిష్క్రాన్తౌ యుగపద్గర్భగోళతః । జాతౌ యమళజౌ జ్ఞేయౌ తయోర్జ్యేష్ఠస్తు పూర్వజః ॥ ఉపానయాదికం కర్మ తస్య పూర్వం సమాచరేత్ । యోనిబింబసముత్పత్తిర్నదృష్టా బాహ్యతో జనైః ॥ ప్రత్యక్షాదృష్టసామగ్రీ సైవ కర్మఫలప్రదా । —మరీచిః ॥ ఏకయోనిసముత్పన్నౌ జాయేతాం యమళాత్మకౌ । తయోర్జ్యేష్ఠః పూర్వజస్స్యాత్కనీయానపరః క్షితౌ ॥ యోనౌ బిందోరదృష్టత్వాజ్జనిరత్రైవ కారణమ్ । తస్మాజ్జ్యేష్ఠః పూర్వజస్స్యాత్కర్మార్హో భువి గౌరవాత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి పరివేత్తైవ సర్వదా । — భరద్వాజః ॥ తయోర్వ్యుత్క్రమతః కుర్యాత్పితా యమళయోశ్శుభమ్ । పరివిత్తిః పూర్వజస్స్యాత్పరివేత్తా ద్వితీయజః ॥ తయోర్యదిహ సన్తానం పరివిన్దాదయోర్భవేత్ । తస్మాద్విమృశ్య కుర్వీత వ్రతకర్మాదికం పితా ॥ వ్యుత్క్రమాన్మౌంజిబన్ధాది కర్మాజ్ఞానాత్కృత్వా పరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా వివాహాదికం కుర్యాత్ ।అన్యథా దోషమాప్నోతి ॥ క్షత్రియవైశ్యయోరేవం

* ॥ ఇతి యమళయోర్వ్యత్క్రమప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ నామకరణలో

—* నామకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

పప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ ఏకాదశేహ్ని సంప్రాప్తే పితరౌ నామకర్మ యత్ । కుర్యాతాం తేన సంపత్తిరాయుషాం లేస్యతత్క్షణాత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ పితరౌ నామకరణం పుత్రస్య దశమేహని । విచార్యవదతో వేగాత్కుర్యాతాం శుభమాదరాత్ ॥ పుత్రస్యవా కన్యకాయా నామకర్మశుభాప్తయే । పితా కుర్యాత్ప్రయత్నేన మహద్భిర్ద్విజపుంగవైః ॥ — గౌతమః ॥ పుత్రస్య నామకుర్వీత పితా నైకాదశేహని । ఆయుషస్తస్యవృద్ధ్యర్థం స్వస్య సమ్పత్సమృద్ధయే ॥ నామత్రివిధం ॥ మాసనామనక్షత్రనామవ్యవహారనామచేతి త్రయాణాం కరణాత్పుత్రస్యాయుషః పరివృద్ధిః ॥ నామకరణమేకాదశేహని విహితమ్ ॥ ఏతేషాం కరణాత్పుత్రశ్శతవర్షమఖండకం । ఆయురాప్నోతి సహసాతస్మాదేతత్క్రియం చరేత్ । ఏకాదశాహం సన్త్యజ్య భోజనే చౌలకేపివా । వ్రతబన్ధేతు రాజేన్ద్ర ప్రాజాపత్యద్వయం పితా ॥ కృత్వా కర్మ ప్రకుర్వీత ముఖ్యకాలవ్యతిక్రమాత్ ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తి హి । క్షత్రియాదీనామేవమ్ ॥* ఇతి హేమాద్రౌ నామకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాన్నప్రాశనకాలవ్యతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శిశూనాం భోజనే

—— అన్నప్రాశనకాలవ్యతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ——

రాజన్ కాలష్షణ్మాసఈరితః । తదతిక్రమణే నాస్తి ముఖ్యకాలో ద్విజన్మనామ్ ॥ — హారీతః ॥ శిశూనాం భోజనం శస్తం షణ్మాసే మునిచోదితం । తదతిక్రమణే దోషో వ్రతబన్ధేతు మధ్యమః ॥ — జాబాలిః ॥ షష్ఠేమాసి కృతశ్రాద్ధో వాచయిత్వా శిపోద్విజైః । బ్రాహ్మణం తత్ర సమ్పూజ్యభోజయేత్తం శిశుం ముదా ॥ ముఖ్యకాలపరిత్యాగాచ్ఛిశుర్గుణవిహీనవాన్ । అతష్షణ్మాసతఃకుర్యాదన్నప్రాశనమాదరాత్ ॥ తదతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ఉశనా ॥ అత్ర గ్రన్థపాతః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అన్నప్రాశనకాలాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ చౌలకర్మణో ముఖ్యకా

——※ చౌలకర్మణో ముఖ్యకాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ※——

లాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ చూడాకార్యా ద్విజాతీనాం సర్వేషామేవ ధర్మతః । ప్రథమేబ్దే తృతీయే వా కర్తవ్యా శ్రుతిచోదనాత్ ॥ — పరాశరః ॥ చూడా నామ శిశూనాంచ వపనం తచ్ఛిఖాం వినా। పంచ వా త్రిశిఖామేకామవశిష్య వపేత్తదా॥ శిశుర్దీర్ఘాయురత్రైవ జాయతే పృథివీపతే । అన్యథా దోషమాప్నోతి ఆయుర్హీనో భవేత్తదా।— మరీచిః ॥ ప్రథమేవా తృతీయేబ్దే శిశూనాం ముండనం స్మృతమ్ । శిఖాగ్రం చైవ సంశిష్టా ఆపస్తంబానువర్తినామ్ ॥ యస్యైవ ఋషయోయేచ యస్యైవ కులధర్మతః । తత్సంఖ్యయా శిఖాం స్థాప్య వాపయేదితరాని మాన్ ॥ —గౌతమః ॥ దేశకాలానురోధేన యది దైవాన్నలుప్యయేత్ । ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా తత్పాపపరిశోధనాత్ ॥ చతుష్పాత్రవిధానేన పరిస్తీర్య హుతాశనమ్ । మహావ్యాహృతిహోమంచ కృత్వా కర్మ సమాచరేత్ ॥ శిశుశ్శుద్ధిమవాప్నోతి కర్తాచైవ నదోషభాక్ । క్షత్రియాదీనామేవమ్ ॥ ※ ॥ ఇతి హేమాద్రౌ చౌలకర్మణో ముఖ్యకాలాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ ※ ॥ అ

——※ శిశూనామక్షరాభ్యాసకాలాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమ్ ※——

థ శిశూనామక్షరాభ్యాసకాలాతిక్రమణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ ఉదగ్గతే భాస్వతి పంచమేబ్దే ప్రాప్తేక్షరస్వీకరణం శిశూనామ్। సరస్వతీం విష్ణువినాయకౌ చ గురుం దినాద్యైరభిపూజ్య కుర్యాత్ ॥—గాలవః పంచమేబ్దే శిశూనాంచ కుర్యాద్విద్యాపరిగ్రహమ్ । వినాయకం శారదాంచ్చ పూజయిత్వా జనార్దనం ॥ — మార్కండేయః ॥ ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేద్విద్యామిచ్ఛేద్వినాయకాత్ । శ్రియం మహేశ్వరాదిచ్ఛేన్మోక్షమిచ్ఛేజ్జనార్దనాత్ ॥ అతః పంచమే వర్షే విద్యాభ్యాసః ప్రశస్తః ॥ మేధావీచ భవతి। తదతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — పరాశరః ॥ పంచమాబ్దం విలంఘ్యాశు శిశోరక్షరసంగ్రహే । కాయకం తత్ర కర్తవ్యం కృచ్ఛ్రం కృత్వా విశుద్ధ్యతి ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి విద్యా తం న ప్రబోధయేత్ । విద్యాగ్రహణం నామ పంచాశద్వర్ణమాతృకాస్వీకారః ॥— గాలవః ॥ పంచమేబ్దే శిశుస్సమ్యగ్గురోర్మాతరమభ్యసేత్ । అభ్యర్చ్య గణ

పం విష్ణుం శారదాం భక్తవత్సలామితి ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ శిశూనామ
క్షరాభ్యాసకాలాతిక్రమణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ ఉపనయనకాలాతి

ఉపనయనకాలాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తమ్

క్రమప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ గర్భాష్టమేష్టమేవ్దేవా బ్రాహ్మణ
స్యోపనాయనమ్ । గర్భద్వాదశేమే రాజ్ఞో విశష్షోడశవత్సరే ॥ — తదాహ
గృహ్యకారః ॥ గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణం । గర్భైకాదశేషు రాజన్యం ।
గర్భద్వాదశేషు వైశ్యమితి ॥ ద్వాదశవర్షపర్యన్తం కామ్యోపనయనకాలమా
హ ॥ — సఏవ ॥ సప్తమే బ్రహ్మవర్చసకామం అష్టమే ఆయుష్కామం న
వమే తేజస్కామం । దశమేన్నాద్యకామం ఏకాదశే ఇన్ద్రియకామం ద్వా
దశే పశుకామమితి । గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణమితి బహువచనం । పంచ
మవర్షాదారభ్య గర్భాష్టమపర్యన్తం ముఖ్యకాలః ॥ గర్భాష్టమజన్మాష్ట
మయోరేవ మేధావీ ఆయుష్మాన్ భవతి వటుః ॥ గర్భాష్టమే బ్రాహ్మణమి
తి వచనమ్ । ముఖ్యకాలగౌరవాత్ । — ॥ తదేవాహ గౌతమః ॥ గర్భా
ష్టమే కుమారాణాం వ్రతబంధో విధీయతే । మేధావీదీర్ఘకాలాయుర్వటు
ర్భవతి నిశ్చయఇతి ॥ యదిద్దైవాద్గర్భాష్టమాభావే జన్మాష్టమాబ్దేవా కుర్యా
త్ । — తదేవాహ మనుః ॥ శీఘ్రగర్భాష్టమాభావే కుర్యాజ్జన్మాష్టమేపివా
దీర్ఘాయుర్బ్రహ్మవిద్వాన్స కృతకృత్యోభవేత్తతఇతి ॥ తతః గర్భాష్టమజ
న్మాష్టమయోరేవ విహితః । నవమే దశమేవా మధ్యమః ॥ ఏకాదశద్వాద
శయోఃకనీయాన్ ॥ — తదేవాహ గౌతమః ॥ నవమే దశమేద్దేచ వ్రత
బన్ధస్య మధ్యమః । ఏకాదశే ద్వాదశేబ్దే కనీయాన్ వ్రతబన్ధనే ॥ కాల
ఇతి శేషః । ముఖ్యకాలే వ్రతీభూయాన్మధ్యమే మధ్యమోభవేత్ । నీ
చాబ్దే నీచతాం యాతి అష్టమాబ్దం నలంఘయేత్ ॥ అష్టమాబ్ద
స్య బలవత్తామాహ ॥ — పరాశరః ॥ బాలస్తు బలహీనోపి గర్భి
ణ్యామపి మాతరి । యో యదీచ్ఛేద్ద్విజన్మత్వమష్టమాబ్దం నలంఘయేత్ ॥ ఆ
షోడశాబ్దపర్యన్తం కాలమాహుర్మనీషిణఇతి । కాలనిరీక్షణాపేక్షయా కలౌ
యుగే దోషబాహుల్యాద్దేశవిద్వరాచ్చపంచమవర్షాదారభ్యాష్టమాబ్దప
ర్యన్తం సమీచీనమ్ ॥ ఉత నవమ దశమవర్షేవా । ఏతేషాం ముఖ్యకాలా

తిక్రమే దోషమాహ ॥ — కాత్యాయనః ॥ జన్మగర్భాష్టమే రాజన్ వ్యతిక్రమ్య విధన్నపి । గౌణకాలేపి పుత్రాణాం వ్రతబన్ధం యదాచరేత్ ॥ తదా పితా మహాపాపమవాప్య రఘునన్దన । సపుత్రః పాపకర్మా స్యాద్దుర్భాతో పాపసంభవో ॥ యదికామాదష్టవర్షాన్తం లంఘయిత్వా చరేద్వ్రతమ్ । ప్రాజాపత్యమిత్యర్థః ॥ నవమే తప్తకృచ్ఛ్రం స్యాద్దశమే చోభయం స్మృతం । ఏకాదశద్వాదశౌ వా హ్యతిక్రమేఽబ్దమాచరేత్ ॥ త్రయోదశాబ్దాదారభ్య షోడశాబ్దవ్యతిక్రమే । నసంభాష్యో న పాఙ్క్తేయస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ తతఃపరం యదీచ్ఛేత్తు ద్విజన్మత్వం పితాత్మజే । కృత్వా స్వయం పునః కర్మ చరేచ్చాన్ద్రాయణత్రయమ్ ॥ పుత్రస్య దేహశుద్ధ్యర్థం కుర్యాద్గోముఖసమ్భవం । గోముఖజననమిత్యర్థః ॥ ప్రాజాపత్యత్రయం కృత్వా మౌంజీబన్ధనమాచరేత్ । అన్యథా పతితం విద్యాన్నకర్మార్హోఽభవేదిహ ॥ క్షత్రియస్య ద్వావింశతి వర్షాతిక్రమే వైశ్యస్య చతుర్వింశతివత్సరాతిక్రమే చైవమేవ ప్రాయశ్చిత్తం ద్విగుణం కృత్వోపనయనం చరేత్ । అన్యథా త్రయో వర్ణా దోషమాప్నుయుః ॥ * ॥ ఇతిఉపనయనకాలాతిక్రమప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ దణ్డాజినమౌంజ్యభావే వటోః ప్రాయశ్చిత్తమాహ

* దణ్డాజినమౌంజ్యభావే వటోః ప్రాయశ్చిత్తమ్ *

— దేవలః ॥ అజినం మేఖలాం దండం వ్రతీ నిత్యం భజేత్తదా । యావత్సోఽపి గృహస్థస్స్యాత్తావద్వర్ణీ న సంత్యజేత్ ॥ — పరాశరః ॥ మేఖలాజినదండానాం నిత్యం వర్ణీ పవిత్రవాన్ । కర్మ కుర్యాత్తదా మౌనీ యదా కర్మ సమాప్యతే ॥ — గౌతమః ॥ మేఖలామజినం దండం బ్రహ్మచారీ సదా వహేత్ । సన్ధ్యాదికం యదా కుర్యాత్తదానన్త్యాయకల్పతే ॥ — మహారాజవిజయే ॥ అజినంమేఖలాందండముద్వహేత్ ప్రథమాశ్రమః ॥ సన్ధ్యాది నిత్యకర్మాణి కుర్యాద్యది తదా శృణు । సర్వాణి ఫలవన్త్యస్య బ్రహ్మతేజోఽభివర్ధతే ॥ తతో వేదానధీయీత గురుశుశ్రూషణం తథా । బ్రహ్మచారీ యదిత్యజ్యాదాషాఢం మేఖలాజినే ॥ దినత్రయం వా పక్షం వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । నష్టే భ్రష్టే నవం మన్త్రాద్ధృత్వా భ్రష్టం జలే క్షిపేత్ ॥ తథా మాసపరిత్యాగే తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । అబ్దమాత్రపరి

త్యాగే కుర్యాచ్చాంద్రాయణవ్రతం ॥ త్రిరాత్రాదీనామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ మేఖలాదండాజినధారణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ

— శ్రీ — బ్రహ్మచర్యవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ — శ్రీ —

బ్రహ్మచర్యవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ అశుచిత్వం దివాస్వాపస్తథా తాంబూలభక్షణం । నృత్తం గీతం తథా వాద్యం ద్యూతం స్త్రీవ్యసనం తథా ॥ గన్ధః పుష్పం తథోష్ణీషం ఛత్రం వా పాదుకాద్వయం । పాషండజనసంసర్గస్తథా పాషండభాషణం ॥ తథా వేదపరిత్యాగో గురవ్యశుశ్రూషణం తథా । గ్రామచండాలసంభాషా బ్రహ్మచర్యాలభాషణం ॥ దర్పణం దన్తకాష్ఠంచ పరనిన్దాత్మకత్థనమ్ । ఏతాని సంత్యజేన్నిత్యం బ్రహ్మచారీ జితేన్ద్రియః ॥ ఏతేషాం సంపరిత్యాగే వ్రతీ బ్రహ్మపదం వ్రజేత్ । ఏతేషాం పూర్వవద్గ్రాహే హ్యేకమేవయదా వ్రతీ ॥ ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్సోపి బ్రహ్మచారీ నసంశయః । ఏతాంశ్చ నియమాంస్త్యక్త్వా బ్రహ్మచారీ యదావసేత్ । చాంద్రాయణవ్రతం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నిశ్చయః ॥ మహాపాతకయుక్తో వా యుక్తో వా సర్వపాతకైః। బ్రహ్మచర్యపరోయస్తుసగచ్ఛేద్బ్రాహ్మణఃపదం॥*॥ఇతి హేమాద్రౌ బ్రహ్మచర్యవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథాగ్నికార్య బ్రహ్మయజ్ఞతర్పణగురుసేవాదిలోపప్రా

—* అగ్నికార్య బ్రహ్మయజ్ఞతర్పణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

యశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । బ్రహ్మచారీ యది త్యక్త్వా భుక్త్వా చాన్ద్రాయణంచరేత్ ॥— గౌతమః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । త్యక్త్వా వ్రతీ యదాభుఙ్క్తే అజ్ఞానాచ్చాన్ద్రాయణంచరేత్ ॥ —మార్కండేయః ॥ అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । దేవపూజాం గురోస్సేవాం త్యక్త్వానతేఽతచేద్వ్రతీ ॥ భుక్త్వా చాన్ద్రాయణంకుర్యాన్మాసమాత్రంనిరన్తరం । — జాబాలిః ॥ దేవపూజాం గురోస్సేవాం తథావృద్ధాభివాదనం । అగ్నికార్యం బ్రహ్మయజ్ఞం దేవర్షిపితృతర్పణం । ఏకత్ర దివసే త్యక్త్వా బ్రహ్మచారీ యదావసేత్ ॥ లౌకికాగ్నిం సమాధాయవ్యాహృతీహోమమాచరేత్ । మాసేతు పంచగవ్యంస్యాద్వ్రతౌ కాయం విశోధనం ॥ సం

వత్సరేతు చాంద్రంస్యాత్తతఃపతితవద్భవేత్ । *॥ఇతి హేమాద్రౌ బ్రహ్మచారిణామగ్నికార్యబ్రహ్మయజ్ఞదేవర్షిపితృతర్పణగురుసేవాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తం॥ అథ వేదాధ్యయనలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—దేవలః। మౌంజీవ్రతము

శ్రీ వేదాధ్యయన లోపప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

పక్రమ్య పరం శ్రావణకర్మణః । బ్రహ్మచారీవృథాకుర్వన్ వేదాభ్యాసం వినాదినమ్ ॥ దినానీత్యర్థః ॥ వేదఘాతీసవిజ్ఞేయస్సర్వకర్మస్వనర్హవాన్ ॥ —గౌతమః ॥ ఉపాయనదినాదూర్ధ్వం పరంశ్రావణకర్మణః। అవంధ్యందివసంకుర్వన్ బ్రహ్మచారీసలోకభాక్ । అన్యథాదోషమాప్నోతి వేదఘాతీసఉచ్యతే ॥— పరాశరః ॥ బ్రహ్మచారీసదాశుద్ధో వేదాభ్యాసేన బుద్ధిమాన్ । వేదోనారాయణస్సాక్షాత్తదభ్యాసే మహాన్భవేత్ ॥ —॥ జాతుకర్ణిః ॥ ఉపాయనదినాదూర్ధ్వంపరంశ్రావణకర్మణః । బ్రహ్మచారీబ్రహ్మవిద్యాంత్యక్త్వా వర్తేతసర్వదా ॥ వేదఘాతీసవిజ్ఞేయో బ్రహ్మకర్మస్వనర్హవాన్ । తద్దోషపరిహారార్థం కాయకృచ్ఛ్రంతతఃపరమ్ కృత్వాభ్యాసంచరేద్వేదానధీత్యబ్రహ్మవిద్భవేత్ । ఏకవర్షాదూర్ధ్వమేతత్ప్రాయశ్చిత్తం। వర్షద్వయేవర్షత్రయేవా చాంద్రాయణం । ఇతి హేమాద్రౌ వేదాధ్యయనలోప ప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథానధ్యాయేషు

శ్రీ *—అనధ్యాయేషు వేదపాఠప్రాయశ్చిత్తమ్—* శ్రీ

వేదపాఠప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ మాసేమాసేతు పర్వాణి తథామన్వాదయఃపరం । యుగాదయస్తథాశుక్లే హ్యష్టమీ చ చతుర్దశీ । శయనోత్థానద్వాదశ్యౌ మహాభరణీ తథైవచ । సంధ్యాయాంగర్జితే మేఘే తథాభూకంపనే౽పిచ । గ్రామదాహేరాజనాశే తథాసర్పాదదర్శనే। మాతాపిత్రోర్మృతాహేసు శ్రోత్రియేమరణంగతే ॥ జాతాశౌచే చజ్ఞాతీనాంగజచ్ఛాయాహ్వయేతథా । మహాపాతకినోదృష్ట్వా చండాలాన్బహిరాశ్రితాన్ ॥ ఏతేషూక్తేషు రాజేంద్ర వేదాంతం వేదమేవవా । యో౽ధీతేమూఢధీఃపాపీస్మృత్వానరకమశ్నుతే ॥ —నారదః ॥ వేదాంతంవాథవేదంవా అనధ్యాయేష్వధీతవాన్ । ద్విజఃపాపమవాప్నోతి బ్రహ్మహత్యాంచవిందతి ॥ —గౌతమః ॥అనధ్యాయేష్వధీతానాంప్రజ్ఞామాయుఃప్రజాంశ్రి

యం । మాత్రపిర్వ్యక్షయభయాసాంచార్యేవ జైవహంతివ । పక్షపరాకఃక
థితః మాసైతప్తముదీరితం । వర్షేచాంద్రంతత్కృపశ్చాత్తు బ్రహ్మహ
ణోవ్రతం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ అనధ్యాయే వేదాభ్యాసప్రాయశ్చిత్తం
అథ వేదవ్రతాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యం

—*వేదవ్రతాతిక్రమ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తథాసౌమ్యమాగ్నేయం వైశ్వదేవికం ॥ చత్వారి వేదసంజ్ఞాని వ్రతాని సు
మహాంతిచ । ప్రాజాపత్యమృచాం వేదే సౌమ్యం యాజుషమేవచ । ఆగ్నే
యం సామవేదేచ వైశ్వదేవం చతుర్థకమ్ । ఏతాని కురుతే యస్తు ద్విజః పా
పాత్ప్రముచ్యతే ॥ —మార్కండేయః ॥ వేదవ్రతానిచత్వారి వేదసం
జ్ఞానియోద్విజః । తత్త్వాలేషుకుర్వీత వాజపేయఫలంలభేత్ । ఋచం
వేదమధీత్యైవ ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । యజుర్వేదమథాధీత్య యాజు
షంవ్రతమాచరేత్ । ఆగ్నేయం సామవేదంచ అధీత్యైవ తథాఽమలమ్ । అ
థర్వణం వైశ్వదేవం కుర్యాద్విప్రో యథాక్రమమ్ । ఏతాని క్రమశః కృత్వా
వాజపేయఫలంలభేత్ । నతత్రకర్మలోపస్స్యా దన్యథా పతితో భవేత్ ॥
అకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —జాతుకర్ణిః ॥ అకృత్వా యోద్విజో మో
హాదేతద్వ్రతచతుష్టయమ్ । ఏకతన్త్రేణవా రాజన్ కర్మహీనో భవేద్ధ్రు
వి । అకృతైర్వ్రతానియో మోహాత్ పాణిగ్రహణమాచరేత్ । సమహాన్తం
నరకంగత్వా భువిజాయేతనిష్ప్రజః ॥ ఏతద్వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమా
హ ॥ —హారీతః ॥ ప్రమాదాద్బ్రాహ్మణోలోభాద్దేశకాలవిపర్యయాత్
అకృత్త్వైర్వ్రతానిసర్వాణి ప్రాజాపత్యంపృథక్చరేత్ । తతఃపరంనదోషస్స్యా
ద్వివాహే స్నాతకవ్రతే ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ వేదవ్రతాతిక్రమణప్రాయ
శ్చిత్తం ॥ * ॥ అథ గోదానికవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ షో

—*గోదానికవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

డశేవర్షేకేరాజన్ విప్రాణాంపాపనాశనమ్ ॥ గోదానికం మహాకర్మ
కుర్యాద్విప్రస్సమాహితః । యఃకుర్యాత్కర్మసంపూర్ణం భవేద్విప్రస్సపు
ణ్యభాక్ ॥ — జాబాలిః ॥ గోదానికం మహాకర్మ విప్రాణాంకర్మ
పూర్తయే । కుర్యాద్విప్రఃప్రయత్నేన నతేనసహదోషభాక్ ॥ —గౌతమః

వశ్యాంకరణీయంయద్విజైర్గోదానికంమహత్ । నతత్కర్మపరిత్యాజ్యం
విప్రైర్ధర్మానువర్తిభిః । ఏతద్గోదానికంత్యక్త్వా వర్తతే బ్రహ్మవిత్తమః ।
కుర్యాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థంప్రాజాపత్యంవిశోధనమ్ । సర్వపాపహరంపుణ్యం
ప్రాజాపత్యంవిదుర్బుధాః । అన్యథాదోషమాప్నోతి ద్విజఃపాపభయాది
హ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గోదానికవ్రతలోపకరణ ప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥ అ

—*సమావర్తనలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

థసమావర్తనలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ వేదానధీత్య వేదౌ
వా వేదంవాపియథాక్రమమ్ । అవిప్లుతబ్రహ్మచర్యో గృహస్థాశ్రమమాచరే
త్ ॥ —మార్కండేయః ॥ స్నాతకంబ్రహ్మచర్యస్యవ్రతలోపంసుపుణ్యదం;
యఃకృత్వాస్నాతకంకర్మసర్వవ్రత ఫలంలభేత్ । —గాలవః ॥ స్నాత
కంవ్రతలోపంయఃబ్రహ్మచర్యవ్రతంపరమ్ । యఃకృత్వైవవివాహోఢా స
గృహస్థశ్చిరంసుఖీ ॥ — మార్కండేయః ॥ స్నాతకంవ్రతనిర్లోపం మ
హాపాతకనాశనం ।యఃకుర్యాత్సవివాహోఢా సపత్రిపఙ్క్తిపావనః ॥—
ఉదాహోపస్తమ్బః ॥ విద్యయాస్నాతీత్యేకేయావత్ర్విద్యాఅధీతేవిప్రః తా
వంతిస్నాతకవ్రతానివిప్రఃకుర్యాత్తదశక్తావేకవిధంవాకుర్యాత్ ॥నత్యాజ్యం
॥—గౌతమః ॥ అవశ్యంస్నాతకంకుర్యాద్ద్విజఃప్రోక్తలోకపరాయణః ॥ అన్య
థాదోషమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః । స్నాతకవ్రతసంత్యాగేకుర్యా
చ్చాంద్రాయణద్వయమ్ ॥ పశ్చాద్వివాహయేత్కన్యాంకులశీలానువర్తినీమ్
చాంద్రాయణద్వయంకృత్వావివాహేనతుదోషభాక్ ॥ * ॥ ఇతి హేమా
ద్రౌస్నాతకవ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథఉపాకర్మలోపప్రాయశ్చి

—*ఉపాకర్మలోపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ వేదాన్తానాఞ్చవేదానామధీతానాఞ్చ వీర్య
కృత్ । బ్రహ్మచారిగృహస్థానాం సర్వపాపహరంపరం । సంవత్సరేతుపాపం
యద్గృహస్థబ్రహ్మచారిభిః । కృతంతత్పరిశోధార్థముపాకర్మసమాచరే
త్ ॥ —బోధాయనః ॥ సంవత్సరకృతంపాపం గృహస్థబ్రహ్మచారిభిః । ఉ
పాకర్మహరేత్క్షిప్రంప్రమత్తైర్విష్ణుస్మృతిర్యథా ॥ —నారదః ॥ వ్రతినాఞ్చ
గృహస్థానాం సంవత్సరకృతంమహత్ । అఘందహతిహోమశ్చశ్రావణేమా

సిసమ్మానః ॥ ఏవం హోమమకృత్వైవ నేదారమ్భం న కారయేత్ । హేమూలో
హిప్రోక్తో సౌమూలాభావే ఫలం కుతః । తస్మాద్విప్రైర్న సంత్యాజ్యం శ్రావణాంక
ర్మ తచ్ఛుభమ్ । అకృత్వా బ్రహ్మచారీ వా ద్విజో వా వేదసన్మగః । ఏవం శ్రావ
ణికం హోమం త్యక్త్వా యది హి వర్తతే । తప్త్రత్రయం ప్రకుర్యాద్గృహ
స్థో పిద్వయం చరేత్ । కృత్వైవ తద్వర్షకే ప్రోక్తం శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః ।
ప్రత్యబ్దం సన్త్యజేత్కర్మ శ్రావణాఖ్యం పవిత్రదమ్ ॥ పతితస్స తు విజ్ఞేయ
స్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రావుపాకర్మత్యాగప్రా

—*రాక్షసాదివివాహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ రాక్షసాదివివాహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—
దేవలః ॥ బ్రాహ్మో దైవస్తథా చార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః । గా
న్ధర్వో రాక్షసశ్చైవ పైశాచశ్చాష్టమోऽధమః ॥ —లిఙ్గపురాణే ॥ సూ
తః ॥ బ్రాహ్మే వివాహే రాజేన్ద్ర బన్ధుశీలశ్రుతం తథా । ఆరోగ్యం సమ్యగా
లోచ్య పరీక్ష్య తైర్వరం ముదా । ప్రజాసహత్వకర్మభ్యస్తస్మై కన్యాం ప్రదా
పయేత్ ॥*॥ ఇతి బ్రాహ్మో వివాహః ॥*॥ దైవే వివాహే భూపాల స్వాధ్వరే
ఋత్విజే ముదా । దక్షిణార్థం తదా కన్యాం స దైవ ఇతి కథ్యతే ॥*॥ ఇతి దై
వవివాహః ॥*॥ ఆర్షే పాణిగ్రహే రాజన్ జామాతుర్మిథునద్వయమ్ ।
గవాం దత్వా సుతాం సమ్యగలంకృత్య తతః పరమ్ । దద్యాత్తస్మై తదా కన్యాం
స ఆర్ష ఇతి కథ్యతే ॥ * ॥ ఇత్యార్షో వివాహః ॥ * ॥ సుతామాదాయ వి
ప్రాయ దద్యాద్ధర్మం చరేతి తి । ఇత్యుక్త్వా దీయతే కన్యా ప్రాజాపత్యస్స ఈరి
తః ॥ * ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యవివాహః ॥ * ॥ కన్యావరో యదాన్యోన్యమంగీ
కృత్య సుఖాప్తయే । తత్రైవ చరతో రాజన్ స గాన్ధర్వ ఇతీరితః ॥ * ॥ ఇతి గాన్ధ
ర్వవివాహః ॥ * ॥ కన్యాదాత్రే ధనం దత్వా తత్సుతాం యో వహేద్యదా ।
స ఆసుర ఇతి జ్ఞేయస్సర్వదా తం పరిత్యజేత్ ॥ ఇత్యాసురః ॥ కన్యాదాతార
మథవా వఞ్చయిత్వా బలాదిహ । సంపరామేత్య వా జిత్వా కన్యామాదాయ
సత్వరమ్ ॥ ఉద్వహేద్యది పాపాత్మా స రాక్షస ఇతీరితః । కన్యాం సుప్తాం ప్రమ
త్తాం వా మోహ్యాత్వా తాం సముద్వహేత్ । రుదతీం పాపకర్మాసౌ స పైశాచ

ఇతిరీతిః । ఆద్యాస్త్రయః ప్రశస్తాస్స్యుర్వివాహాః పఞ్చగర్హితాః । యథా
యుక్తో వివాహశ్చ తథా యుక్తాః ప్రజా భవేత్ ॥ —తదాహాపస్తమ్బః ॥ బ్రా
హ్మో వివాహే బన్ధుశీలశ్రుతారోగ్యాణి బుద్ధ్వా ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపా
దయేచ్ఛక్తివిషయేణాలఙ్కృత్యాఽఽర్షే దుహితృమతే మిథునౌ గావౌ దేయౌ ॥
దైవే యజ్ఞతన్త్రే ఋత్విజే ప్రతిపాదయేత్ । సహధర్మం చరత ఇతి ప్రాజాపత్యః ।
మిథః కామాత్సంవర్తేతే స గాన్ధర్వః । శక్తివిషయేణ ద్రవ్యాణి దత్వా వహే
రన్స ఆసురః । దుహితృమతః ప్రోథయిత్వా వహేరన్స రాక్షసః । సు
ప్తాం ప్రమత్తాం వాపహరేత్స పైశాచః ॥ తేషామాద్యాస్త్రయః ప్రశస్తాః ।
పూర్వః పూర్వశ్శ్రేయాన్ । యథా యుక్తో వివాహస్తథా యుక్తాః ప్రజా భ
వన్తి ॥ అతస్త్రయో వివాహా అపరాః సమీచీనాః । యో యో వివాహోఽను
ష్ఠేయో భవతి । తద్రూపయుక్తం సన్తానం భవతి ॥ అతో గాన్ధర్వా
సురరాక్షసపైశాచవివాహేషు విప్రాణాం నిషేధాత్పృథక్పృథక్ప్రా
యశ్చిత్తమాహ ॥— మార్కణ్డేయః ॥ వివాహే త్వాసురే విప్రశ్చరేచ్చా
న్ద్రాయణత్రయం । చాన్ద్రత్రయం పరాకంచ గాన్ధర్వే సమ్యగాచరేత్ ।
రాక్షసే చ మహాచాన్ద్రం తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం తథా । పైశాచే కాయకృచ్ఛ్రా
శ్చ తథా చాన్ద్రత్రయం స్మృతం । పూర్వం కామాతురః కృత్వా పశ్చాదేతచ్చ
రేత్పృథక్ । కృత్వా సంశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తి హీతి । బ్రాహ్మ్యో దైవ
స్తథా చార్షః ప్రాజాపత్యో ద్విజన్మనాం । ముఖ్యసంతానకర్తారస్తస్మా
దేతాన్సమాచరేత్ । ఆసురాదివివాహాశ్చ కేవలం సుఖదాయినః । ఆసు
రాది వివాహేషు దైవాద్యధికపూర్వజః । ప్రాయశ్చిత్తం తదా కృత్వా ప
శ్చాత్తేషు ప్రవర్తయేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి పాపయోనిషు జాయతే
* ॥ ఇతి హేమాద్రౌ రాక్షసాదివివాహప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథపరివిత్తి

—*పరివిత్తిపరివేత్తృప్రాయశ్చిత్తం*—

పరివేత్తృప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—దేవలః ॥ అనూఢే భ్రాతరి జ్యేష్ఠే యవీ
యాన్ సపరిగ్రహః ॥ జ్యేష్ఠస్తు పరివిత్తిస్స్యాత్పరివేత్తా తదానుజః ॥ వివాహే
రాజ్యలాభే చ శ్రేయసాం వ్యుత్క్రమేఽపి చ । అనుజస్య వివాహే హేతుమా
హ ॥ —మార్కణ్డేయః ॥ పతితం క్లీబమున్మత్తం కుబ్జం కాణం రుజార్దితం ।

అపస్మారంపరిత్యజ్య వివాహేన సదోషభాక్ ॥ —కాత్యాయనః॥ కాణంరు
జార్దితంకుబ్జం పతితం క్లీబమేవచ । అపస్మారంవివాహ్యైవకదళ్యాంశుభవృ
ద్ధయే । తదనుజ్ఞామవాప్యాథ వివాహేనతుదోషభాక్ ॥ —జాతుకర్ణిః ॥
కాణంరుజాన్వితంకుబ్జం పతితంక్లీబమేవవా । అపస్మారంపూర్వజాతం కద
ళ్యాంతువివాహయేత్ ॥ పశ్చాదనుజ్ఞయారాజ్ఞః వివాహేనతుదోషభాక్ ॥ క
దళీవివాహస్తుపురాభిహితః । తేషామన్నపానాదికేషు వృత్తింవిధాయప
శ్చాదుద్వాహయేత్ ॥ — తదాహ దేవలః ॥ తేషాంవృత్తింవిధాయాథకద
ళ్యాంతాన్వివాహ్యచ । పశ్చాత్పరిణయేత్కన్యాం నదోషస్తత్రపార్థివ ॥
యమళయోర్వ్యుత్క్రమసంస్కారే జ్యేష్ఠఃపరివిత్తిః । ద్వితీయఃపరివేత్తా । త
త్ప్రకారస్తుపూర్వమేవాభిహితః ॥ తేషాంప్రాయశ్చిత్తమపి తత్రైవాభి
హితం ॥ తయోఃపుత్రాఃపరివిందపరివిన్నాః ॥ తేషాంపరివిత్తిపరివేత్త్రోస్త
త్పుత్రాణాంచ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — లౌగాక్షిః ॥ పరివిత్తిశ్చరేత్కృ
చ్ఛ్రమూర్ధ్వంచాంద్రిచతుష్టయం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాపతి
తోభవేత్ । పరివేత్తాచరేత్కృచ్ఛ్రశతం దేహవిశుద్ధయే ॥ తత్పుత్రాస్తు
తయోఃకుర్యుః ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ పరివిత్తిప
రివేత్త్రోః తత్పుత్రాణాంప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథవివాహమధ్యే వధ్వాః

—*వివాహమధ్యేవధ్వాఃప్రథమార్తవప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రథమార్తవప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ వివాహేవితతేతంత్రే
హోమకాలఉపస్థితే । వధూఃపశ్యేద్యదాపుష్పం ప్రథమందోషసంభవం ॥
సావధూశ్శ్వాన్యకన్యాస్యాత్తత్పతిర్వ్రతలోపమః ।తయోఃపుత్రస్తువృషలః
తేయాంతినరకంధ్రువమ్ ॥ — మరీచిః ॥ వివాహదివసాద్రాజన్నారభ్య
ప్రథమార్తవా ॥ వధూర్యాశేషహోమాత్ప్రాగుభౌనరకగామినౌ ॥ —
గౌతమః ॥ వివాహశేషహోమాత్ప్రాగ్వధూర్యాప్రథమార్తవా । తత్ప్రతి
ష్ఠావధూశ్చోభౌ ప్రాయశ్చిత్తమిహార్హతః ॥ — గర్గః ॥ హవిష్మతీరిమా
అద్భిర్వధూంతాంస్నాపయేన్ముదా ।అన్యవస్త్రేణసంఛాద్య తస్మిన్నగ్నౌవి
ధానతః । సంస్కారాజ్యేనజుహుయాద్ యుంజానేతి ద్వయంముదా । హు
త్వాతదాచరేత్కృచ్ఛ్రం పావనంకాయసంజ్ఞితం । ఏవంశైవప్రత్యహంకు—

ర్యాత్ పంచమేహనిపూర్వవత్।స్నాపయిత్వాపరీధాయ పూర్వవచ్ఛుద్ధవాససా। పూర్వవజ్జుహుయాదగ్నౌసప్తతతశ్చాగ్రాయణంపృథక్ । కృత్వాలాపాపశుద్ధాస్తామన్యథాదోషసంభవా । తదానీంనపరిత్యాజ్యా పూర్వం పుష్పవతీనచేత్ ॥ నయోగ్యాహ్యన్యకర్మేషు సానారీవృషలీభవేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంతదాకృత్వా కర్మకుర్వన్నదోషభాక్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌవివాహమధ్యేవధ్వాఃప్రథమార్తవదర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథఉద్వాహౌ

—*ఉద్వాహౌపాసనమధ్యే అగ్నిశాంతి ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పాసనమధ్యేలాజహోమాదనంతరం ప్రాగ్వాగ్నిశాంతి ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ ఉద్వాహౌపాసనాత్పూర్వ మనలశ్శాంతిమన్వగాత్ । మహాదోషోభవేత్తత్రపత్యావాధపరిగ్రహే ॥ —గౌతమః ॥ వివాహోత్సగతోవహ్నౌ లాజహోమార్ధసంభవః । రాత్రేరౌపాసనాత్పూర్వంశాన్తశ్చేదత్రదోషభాక్ ॥ —జాబాలిః ॥ లాజహోమానలోదైవా ద్రాత్రేరౌపాసనాదధః । శాంతశ్చేదుభయోర్దోషఃప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే కుర్యాద్వరస్తదానీంవాప్యుత్తరాత్రౌవిశేషతః। తప్తకృచ్ఛ్రంతదాకృత్వా లౌకికాగ్నింసమాహరేత్ ॥ ప్రతిష్ఠాప్యవిధానేన హ్యాజ్యభాగాంతమాచరేత్ । స్రువేణాజ్యంసమాధాయ హునేదత్రాహుతీఃపృథక్ ॥ మహావ్యాహృతయః ॥ తతశ్చజుహుయాదత్ర వ్యాహృతిత్రితయంపునః । తిస్రోవ్యాహృతయః ॥ తమగ్నింధార్యనత్ర కృత్వాయుగలాజాంతరంపునః । మంత్రావృత్తింతతఃకృత్వానతత్రసహదోషభాక్ ।ఔపాసనంతతఃకృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌలాజహోమాదనంతరం ప్రాగ్వాగ్నిశాంతి ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథస్థాలీపాకస

—స్థాలీపాకసమయేఽగ్నినాశ ప్రాయశ్చిత్తమ్—

మయేఽగ్నిశాంతిప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—దేవలః॥స్థాలీపాకేయదావహ్నౌశ్శాంతస్తత్రమహద్భయం॥తత్రకృత్వాకాయకృచ్ఛ్రంవిప్రఃకుర్యాదనంతరం పూర్వోక్తంతత్రకర్తవ్యంప్రాయశ్చిత్తంయథాక్రమం।పూర్వోక్తంశవాగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తవదత్రాపిసర్వంకుర్యాత్ ॥*॥ ఇతిస్థాలీపాకేగ్నినాశప్రాయశ్చి

త్తమ్ ॥ * ॥ అథాగ్నేయస్థాలీపాకాదూర్ధ్వమౌపాసనాత్ప్రాక్పత్నీ

స్థాలీపాకాదూర్ధ్వమౌపాసనత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్

భర్త్రా వాఽపాధిగచ్ఛేత్తస్తదౌపాసనత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవ
లః ॥ స్థాలీపాకాత్పరం రాజన్నుభయోర్హోతృకర్మణి । అథావై నిత్యహో
మస్య పతిః పత్నీరుజార్జితః । తయోరేకతరాభావే నిత్యహోమోత్రిదోష
భాక్ ॥ తయోరేకతరం స్థాప్య హ్యగ్నిసాన్నిధ్యమాదరాత్ । మహాసాంత
పనం కృత్వా హ్యాధ్వర్యుర్హోమమాచరేత్ ॥ స్రుచా ఘృతేన ॥ సమక్షవివయో
పత్నీ ఉద్దేశత్యాగకారికా ॥ తదభావే చాధ్వర్యురేవ ॥ — తదాహ కాత్యా
యనః ॥ సన్నిధౌ యజమానస్స్యాదుద్దేశత్యాగకారకః । అధ్వర్యుస్సన్నిధౌ
పత్నీ అధ్వర్యుస్తదనుజ్ఞయా ॥ ఇతి ప్రాయశ్చిత్తపురస్సరం ॥ నిత్యహో
మం కృత్వా తతః పరం శేషహోమం కృత్వా లౌకికాదికం కుర్యాత్ ॥ * ॥ ఇ
త్యాగ్నేయస్థాలీపాకాదూర్ధ్వం దేహోపాటవాదౌపాసన లోపప్రాయశ్చి

అన్వారమ్భణీయలోపప్రాయశ్చిత్తమ్

త్తం ॥ * ॥ అథాన్వారమ్భణీయలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥
అథాన్వారమ్భణీయస్య లోపం విప్రో న కారయేత్ । కుర్యాద్యదీహ మూఢా
త్మా పతితో భూన్న సంశయః ॥ — మార్కండేయః ॥ ప్రథమాయాం తు పౌర్ణ
మాస్యాం వోఢా దేవాహుతీర్యజేత్ । అగ్నిస్తథాగ్నావిష్ణూ చ సరస్వాంశ్చ సర
స్వతీ ॥ అగ్నిశ్చ భగినీ చైవ స్విష్టకృద్దేవతాస్త్వమూః । ప్రథమే పౌర్ణమాస్యాం
తు హ్యన్వారంభణమిష్యతే । హోయతిదేవతాహుత్వా తాస్సర్వా వరదా
స్త్రయోః ॥ — గౌతమః ॥ పరవర్షే తదా రాజన్ ప్రథమే పౌర్ణమీదినే ॥
హోమయేద్దేవతాస్సమ్యక్తస్యాయుర్వృద్ధిమన్వగాత్ ॥ — మరీచిః ॥ ప్ర
థమా పౌర్ణమీ రాజన్ పరవర్షే శుభప్రదా । తామకృత్వా పరాయస్తు త
స్యాయుః క్షయమేష్యతి । తద్దోష పరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం మనూది
తం ॥ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రం తదా కుర్యాద్దోషశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ ॥ యథావ
త్తదర్థం కథితం మునిభిర్ధర్మదృష్టిభిః । తతోఽన్యస్యాం తథా కుర్యాత్పౌర్ణ
మీ దేవతాస్త్వమూః । అన్యథా దోషమాప్నోతి హ్యశుభం స్యాత్తదోదితః ॥
ఇతి హేమాద్రౌ అన్వారంభణీయలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథవ్రతిప

—— శ్రీ ప్రతిపద్ధోమలోప ప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ ——

ద్ధోమలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ ప్రతిపద్ధోమలోపేతు శుక్లే కృష్ణేతథైవచ । మహాంతం దోషమాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ —గౌతమః ధార్యాగ్నియోర్గృహీ హోమలోపీ ప్రతిపదోః పర్వయోః । తస్యాన్యానిషట్కృతీర్నాస్తి కాయకృచ్ఛ్రాదిహ ద్విజాః ॥ —పరాశరః ॥ గృహీతాగ్నిహోమకుండే ప్రతిపత్పర్వణోర్ద్వయోః । అగ్నిస్విష్టకృదగ్నిశ్చ దేవతే తేన సంత్యజేత్ । త్యజేద్యదీహ మూఢాత్మా హ్యగ్నిస్తం సంపరిత్యజేత్ । తస్యాగ్నిస్సంపరిత్యాగాద్విప్రస్యాధోగతిర్భవేత్ ॥ తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ —హారీతః ॥ ప్రతిపత్సుం వహ్నితిథౌ సర్వపాపాపహం నృణాం । ద్విజాహోమం పరిత్యజ్య దేవతాద్వయప్రీడం ॥ నరకం యాంతి తే ఘోరం హోమలోపాదతో మునే ॥ ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం పరలోకజిగాంసయా । తేషాం విశుద్ధిరుదితా కాయకృచ్ఛ్రం మహాత్మభిః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రి ప్రతిపద్ధోమలోపప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ అథాగ్రయణలోపప్రా

—*ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ నవధాన్యసమాయాతే బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవిత్తమాః । వ్రీహ్యాదీనాం నవానాంచ శుద్ధ్యర్థం మునిచోదితం । స్థాలీపాకం తదా కృత్వా హుత్వాగ్రయణదేవతాః । శేషం చరుం ప్రభుంజీయాద్బ్రాహ్మణైర్బ్రహ్మవిత్తమైః । అన్యథా దోషమాప్నోతి ధాన్యవృద్ధిర్నజాయతే । రక్తస్రావీ చాసనే స్యాదతో దోషో మహత్తరః ॥ —మార్కండేయః ॥ ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ విష్ణుశ్చ విశ్వేదేవా మహాబలాః । ద్యావశ్చైవ పృథివీ చైవ అగ్నిస్విష్టకృదత్ర హి ॥ నవధాన్యసమాయాతే దేవాంస్త్వేతాన్ గృహీ యజేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి లోపేచాగ్రయణే గృహీ ॥ వ్యాధినా భవతి క్షిప్రం గుదేరక్తం నిరంతరమితి ॥ —మరీచిః ॥ ఆగ్రయణం ద్విజో లోభాచ్ఛరత్కాలేతు సంత్యజేత్ । నవేధాన్యగృహం యాతే సదోషః పాపభాగ్భవేత్ । తస్య దోషాపశాంత్యర్థం పర్ణకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ పునస్తద్దేవకర్తవ్యాగ్రశ్యామాకైర్వ్రీహిభిర్నవైః ॥ పునస్తద్దేవతైర్హోమాంతే వా శ్యామాకైర్నవైర్వ్రీహిభిస్స్థాలీపాకం కృత్వా పూర్వోక్తదేవతాయజేదిత్యర్థః ।

దర్శపూర్ణమాసాగ్రయణాన్వారమ్భణప్రతిపత్స్థాలీపాకాదికం సర్వశాఖాసమమ్ ఏతేషాం పరిత్యాగే ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తమేవోపదర్శితమ్ ।అన్యథా పూర్వోక్తదోషో భవతీతి తాత్పర్యార్థః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఆగ్రయణస్థాలీపాకలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ గృహస్థానాం బ్రహ్మయ

— * గృహస్థానాం బ్రహ్మయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

జ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞపరిత్యాగీ గృహస్థో గృహమాస్థితః । దేవహన్తా స విజ్ఞేయో మన్త్రబ్రాహ్మణకోవితః ॥ — మరీచిః ॥ దేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో నృనామకః । బ్రహ్మసంజ్ఞశ్చ యజ్ఞశ్చ పఞ్చయజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః ॥ గృహస్థైర్న పరిత్యాజ్యా వేదధర్మపరాయణైః । పఞ్చయజ్ఞైర్గృహస్థాస్స్యురన్యథా గృహరక్షిణః । పఞ్చయజ్ఞపరిత్యాగీ బ్రహ్మహేత్యభిధీయతే ॥ అతో యజ్ఞో న లోప్తవ్యో బ్రాహ్మణైః పాపభీరుభిః । — గౌతమః ॥ బ్రహ్మయజ్ఞమకుర్వాణో విప్రో బ్రహ్మహణో వ్రతమ్ ॥ సంవత్సరపరిత్యాగే కపాలధ్వజవర్జితమ్ । ఏకరాత్రదివసే త్యాగే వ్యాహృతీభిర్హునేద్ఘృతమ్ ॥ దశరాత్రపరిత్యాగే స్నాత్వా శుచిరలఙ్కృతః ॥ విభూతిం విశ్వరూపం చ ఊర్ధ్వమూలం తతః పఠేత్ ॥ తథా మాసపరిత్యాగే ఫలకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । ఋతుత్రయపరిత్యాగే పక్షమేకం నిరన్తరమ్ ॥ పఠేదుపనిషద్వాక్యం తథా నారాయణం పఠేత్ । మార్తాణ్డోదయమారభ్య యావదస్తంగతో రవిః ॥ తావద్విరమ్య సహసా హవిష్యాశీ భవేత్తదా । పక్షమాత్రేణ శుద్ధిస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిరీరితా ॥వర్షత్యాగే పూర్వముక్తం వ్రతం కృత్వా విశుద్ధ్యతి । సర్వశాఖాసమమేతత్ । * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గృహస్థస్య పఞ్చయజ్ఞలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ ॥*అ

— * ఔపాసనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

థౌపాసనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ ఔపాసనపరిత్యాగీ సురాపీత్యుచ్యతే బుధైః । న కర్మార్హో భవేదత్ర శూద్రోపవనసంశయః ॥ — పరాశరః ॥ సాయం ప్రాతర్ద్విజో హోమం ధార్యాగ్నౌ విధిపూర్వకమ్ । కృత్వా లోకమవాప్నోతి దేవమానుష్యదుర్లభమ్ ॥ —మనుః ॥ గృహ్యాగ్నౌ ప్రత్యహం విప్రస్సాయం ప్రాతరనన్యధీః । తండులైర్వా

యుష్మైర్వాపి లోకోత్కృష్టం సమశ్నుతే ॥ — మరీచిః ॥ పూర్వజన్మని రాసీనః స్వగృహ్యాగ్నౌ యువైర్యుదా । అగ్నిమగ్నిం సముద్దిశ్య హుత్వా లోకమవాప్నుయాత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తీ భవేదిహ । — తదాహాపస్తంబః ॥ త్రిదినం యదివిప్రోసావహరేకముపోషయేత్ । ఆయామశ్చ వ్యాహృతీస్తత్ర ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ ఉపోషణం నకర్తవ్యం పత్న్యావా స్వేనవాన్యప । పక్షత్యాగే తుద్విదినం మాసత్యాగే దినత్రయమ్ ॥ మాసం సంవత్సరత్యాగే పయోవా భక్షయేన్సదా । ఆయామశ్చవ్యాహృతీస్తత్ర హుత్వా నోపోషణం తయోః ॥ అన్యథా రౌగవంయాతిఅగ్న్యుత్స్యాగాదితస్తత ఇతి ॥ బహ్వబ్దత్యాగే విశేషమాహ ॥ — మార్కండేయః । ద్వయం త్రీంశ్చబహువర్షాన్వా యస్త్యక్త్వాగ్నిం ప్రవర్తయేత్ । సవిప్రో మద్యపైస్తుల్యగ ప్రాయశ్చిత్తం సమర్హతి ॥ మాసిమాసి చరేత్కృచ్ఛ్రం ప్రాజాపత్యం విశోధనమ్ । స్త్రీణాం తదర్ధమిచ్ఛన్తి సర్వజ్ఞామునిపుఙ్గవాః ॥ — తదాహాపస్తమ్బః ॥ నిత్యోధార్యానుగతో మధ్యశ్శ్నో త్రియాగారాద్వాహార్య ఉపవాసశ్చ వ్రతస్య భార్యాయాఃపత్యుర్వానుగతోపివాత్రరయావాజుహుయాన్నోపవసేదితి ॥ — గౌతమః ॥ ఔపాసనం ద్విజః కుర్యాత్స్వాయం ప్రాతస్సమాహితః । వహ్నేర్లోకమవాప్నోతి నిత్యమగ్నిపరిగ్రహాత్ ॥ అకరణే ప్రత్యవాయమాహ ॥ — జాతుకర్ణిః ॥ యస్తు స్థితాయాం భార్యాయాం మగ్నిం త్యజతి మూఢధీః । అనగ్నిక ఇతిఖ్యాతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ ఔపాసనలోపప్రాయశ్చిత్తం

— * దేవతార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

అథ దేవతార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ అస్నాత్వా నైవభుంజీత అజప్త్వాగ్నిమపూజ్య చ । సాలగ్రామం హరేశ్చిహ్నం ప్రత్యహం పూజయేద్ద్విజః ॥ భాస్కరం గణపం విష్ణుం శమ్భుంచైవ సరస్వతీం । మహాలక్ష్మీం మహామగౌరీం నిత్యం విప్ర స్సమర్చయేత్ । సాలగ్రామశిలాతీర్థం పిబేద్యో మనుజోత్తమః ॥ తస్య పాపాని నశ్యన్తి బ్రహ్మహత్యాదికానిచ । — మనుః ॥ ఆజన్మకృతపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనమ్ । సాలగ్రామశిలావారి పాపహారి నిషేవ్యతామ్ ॥ పురుషసూక్తంశే

జ్ఞితోయం సాలగ్రామశిలాతథా । సుధౌష్ణవాచ క్రపాణిః పఞ్చతీర్థం ప్రచక్షతే । యఃపిబేద్ధారయేన్మూర్ధ్ని నిత్యం పాపాపనుత్తయే ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమం పదమ్ । ద్విజానామావశ్యకే త్వాత్సాలగ్రామశిలార్చనమ్ నత్యాజ్యం । దేవపూజాత్యాగే దోషమాహ ॥ — గౌతమః ॥ యదివిప్రస్సముత్సృజ్య దేవతార్చనమాదరాత్ । సయాతి నరకం ఘోరం యావదాచన్ద్రతారకమ్ ॥ తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదాహృతమ్ । బ్రహ్మకూర్చం చరేత్తత్ర దినైకస్మిన్ ద్విజోత్తమః ॥ మాసత్యాగేసహస్రకృచ్ఛ్రం వర్షత్యేమస్సరంచరేత్ । సాలగ్రామో యత్ర నాస్తి యత్ర నైవామృతోద్భవా ॥ స్మశానసన్నిభం గేహం సవిప్రః పఙ్క్తిదూషకః । గృహస్థబ్రహ్మచారి సన్యాసినామేవం ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ దేవార్చనపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ వైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమా

— * వైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

హ ॥ — దేవలః ॥ వైశ్వదేవం ద్విజైః కార్యమన్నశుద్ధ్యర్థమాదరాత్ । పఞ్చసూనాపనుత్త్యర్థం లవణవ్యంజనైర్వినా ॥ ద్విజస్త్వహరహః కుర్యాద్వైశ్వదేవం హుతాశనే । అన్యథా దోషమాప్నోతి వృక్షస్స్యాత్కంటకీ భువి ॥ అన్నందుష్టం త్రివిధమ్॥ సంసర్గదుష్టం క్రియాదుష్టంస్వభావదుష్టంచేతి ॥ దేవపూజావైశ్వదేవరహితం సంసర్గదుష్టం । ఏకపఙ్క్తౌ భుంజానే ద్విజే భోజనం త్యక్త్వా గచ్ఛతిసతి శేషైర్యద్భుక్తం తత్క్రియాదుష్టం । స్వభావదుష్టం లశునాదికం ॥ — తదాహ మనుః ॥ సంసర్గదుష్టం విజ్ఞేయం వైశ్వదేవవివర్జితమ్ । ఏకపఙ్క్తిపవిష్టశ్చ త్యక్త్వా పాత్రం గతో యది ॥ క్రియాదుష్టంహివిజ్ఞేయం తద్భోక్తౄణాం ద్విజన్మనామ్ । స్వభావదుష్టం లశునం విప్రైస్సర్వత్ర గణ్యతే ॥ తస్మాద్వైశ్వదేవమవశ్యంకరణీయం ॥ అన్యథా దోషమాహ ॥ — గౌతమః ॥ వైశ్వదేవం పరిత్యజ్య యోభుఙ్క్తేసద్విజోత్తమః । మహాన్తం నరకం గత్వా వృక్షోభవతి కంటకీ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం వైశ్వదేవాపరిగ్రహే । ఫలకృచ్ఛ్రం తదాకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః । మాసత్యాగేతుచాన్ద్రంస్యాద్వర్షత్యాగ పతత్యసౌ ॥ అతఊర్ధ్వం పతితప్రాయశ్చిత్తముక్తమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ

వైశ్వదేవపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథ పిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రా

— * పిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

యశ్చిత్తమాహ ॥ దేవలః ॥ మృతాహంసమతిక్రమ్య చణ్డాలః కోటిజన్మసు అతోవిప్రైర్నతత్త్యాజ్యం ప్రాణైః కంఠగతైరపి ॥ — నారదః ॥ అధ్వగశ్చాతురశ్చైవ విహీనశ్చ ధనైస్తథా । ఆమశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత హేమ్నా వా ద్విజసత్తమః ॥ దరిద్ర్యాభావే ద్విజాభావే అన్నమాత్రంతు పాచయేత్ । పైతృకేనతుసూక్తేన హోమం కుర్యాద్విచక్షణః ॥ అత్యన్తద్రవ్యశూన్యశ్చేద్భక్త్యాదద్యాద్గవాం తృణం । స్నాత్వాచవిధివద్విప్రః కుర్యాద్వా తిలతర్పణమ్ ॥ అథవా రోదనం కుర్యాదత్యుచ్చైర్విజనేవనే । దరిద్రోఽహం మహాపాపీ వదన్నితి విచక్షణః ॥ పరేద్యుః శ్రాద్ధకృన్మర్త్యో యోనతర్పయతేపితౄన్ । తత్కులం నాశమాప్నోతి బ్రహ్మహత్యాంచ విన్దతి ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కుర్యాచ్చాన్ద్రాయణోత్తమమ్ । మాతురప్యేవమ్ ॥ అవిభక్తజ్యేష్ఠకనిష్ఠపితృవ్యభ్రాత్రాదిష్వేవమ్ ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ పిత్రోరాబ్దికపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ అథార్ఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —

— * అర్ఘ్యవిస్మరణప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

దేవలః ॥ పితృకార్యపరోయస్తు పూర్వజోవిస్మరేదిహ । అర్ఘ్యపాత్రోదకం విప్రపాణౌ పైతృకకర్మణి ॥ కర్తాయాతి మహాఘోరం పితరోయాన్త్యధోగతిమ్ । తదన్నం రాక్షసం ప్రోక్తం తద్భోక్తారోవిడాశినః ॥ — మరీచిః ॥ ప్రవర్తమానశ్రాద్ధేషు అర్ఘ్యపాత్రోదకం ద్విజః । విస్మరేద్విప్రపాణౌతు తత్కర్తానరకం వ్రజేత్ ॥ భోజనాన్తేయదిస్మృత్వా విప్రేష్వశేషు తత్తదా । ఆచాన్తేషూపవిష్టేషు తదాతత్కర్మకృద్ద్విజః ॥ లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య యథావిధి । స్రువేణాజ్యం సమాదాయ హుత్వాగ్నౌ విధివద్ద్విజః ॥ సముద్రాయవయునాయ సిన్ధూనాం పతయేనమః । నదీనాగ్సర్వాసాం పిత్రే ఇత్యన్తముక్త్వాచతస్ర ఆజ్యాహుతీరేవజుహుయాత్ ॥ భూర్భువఃస్వరితి వ్యాహృతీశ్చ హుత్వా విప్రసన్నిధౌ అర్ఘ్యపాత్రాణి పునరాస్తీర్య అర్ఘ్యప్రదానం కృత్వా శేషం కర్మ సమాపయేత్ । — తదాహ మనుః ॥ విప్రస్త్వర్ఘ్యమకృత్వాతు పైతృకే విప్రహ

స్త్రయోః । పశ్చాద్వా భోజనే కాలే పునస్స్మృత్వా ప్రమాదజమ్ ॥ ఆచాన్తేషూపవిష్టేషు విప్రేషు శ్రాద్ధకృత్తదా । లౌకికాగ్నిం సమాదాయ పరిస్తీర్య యథావిధి ॥ స్రువేణాజ్యం సమాదాయ సముద్రాయద్వయంస్మరన్। చతస్ర ఆహుతీర్హుత్వా కర్మశేషం సమాపయేత్ ॥ పార్వణేషు ప్రకర్తవ్యం సఙ్కల్పేషు నపిష్యత ఇతి । సర్వశాఖాసమమిదమ్ ॥ * ॥ — ఇతి హేమాద్రౌ పార్వణశ్రాద్ధేష్వప్యుర్విస్మరణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ

— * పార్వణశ్రాద్ధే అగ్నౌకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

పార్వణశ్రాద్ధే అగ్నౌకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ శ్రాద్ధకర్తా యదావిప్ర గృహ్యేగ్నేర్దక్షిణేనలే । అనఙ్గహోమమకృత్వాతు పార్వణే సముపస్థితే ॥ నిరాశాఃపితరోయాన్తి కర్తా యాతి యమాలయమ్ ।తచ్ఛ్రాద్ధం రాక్షసంజ్ఞేయం తీర్థాన్యేతాని వృథావృథా ॥ — మార్కండేయః ॥ ద్విజశ్శ్రాద్ధే పార్వణాఖ్యేహ్యకృత్వాగ్నౌ హవిర్యదా । తత్కర్తా నరకంయాతి పితరోయాన్త్యధోగతిమ్ ॥ తచ్ఛ్రాద్ధం రాక్షసంజ్ఞేయం తస్మాదేతన్నసన్త్యజేత్ । యదిమధ్యే తదాస్మృత్వా భోజనాత్పూర్వమాదరాత్ ॥ హవిరగ్నౌతదాకృత్వా యథావిధిపురస్సరమ్ । అన్తేవా భోజనే కాలే స్మృత్వా కర్తా యదాద్విజః ॥ విప్రంవాథద్వయంవాపి నిమన్త్ర్య పునరాచరేత్ । తచ్ఛ్రాద్ధం విధివత్కృత్వా నతేనసహదోషభాక్ ॥ — అఙ్గిరాః ॥ ద్విజోగ్నౌ పార్వణశ్రాద్ధే హోమం విస్మృత్య నైవతః । పరివేషణకాలేతు స్మృత్వా కృత ఏవ సమాచరేత్ ॥ భోజనానన్తరంవాపిస్మృత్వా తత్సమ్పరిత్యజేత్ । ఏకంవిప్రం ద్వయంవాపి నిమన్త్ర్య పునరాచరేత్ ॥ సాయంకాలే నహోమస్స్యాత్ పైతృకం బలవత్తరమ్ । — తయోరకరణే దోషమాహ ॥ నాస్తిక్యాత్పైతృకత్యాగే హ్యకృత్వాగ్నౌ తదాహుతిమ్ । నిరాశాఃపితరోయాన్తి శాపం దత్వా సుదారుణమ్ ॥ తత్కర్తాచాన్ధతా మిస్రం తచ్ఛ్రాద్ధం రాక్షసం భవేత్ । ద్వయోరేకమకృత్వాచ ద్విజోయదిహవర్తతే ॥ సచండాలసమోజ్ఞేయస్సర్వదా తం పరిత్యజేత్ । తస్యదోషవిశుద్ధ్యర్థం శిరఃకృత్వాథవాపనమ్ ॥ కృచ్ఛ్రమాదుంబరంకృత్వా పఞ్చగవ్యేనశుధ్యతి । పునశ్శ్రాద్ధం తతఃకుర్యాదన్యథాపతి

తాంభవేత్ ॥ సర్వశాఖాసమమిదమ్ ॥ * ॥ — ఇతిహేమాద్రౌ పార్వణ
శ్రాద్ధేష్వగ్నౌకరణవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌ

—* శ్రాద్ధపఙ్క్తౌ అన్యోన్యస్పర్శనప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

భుంజానానాం ద్విజానామన్యోన్యస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవ
లః ॥ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతు భుంజానో బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణంస్పృశేత్ । తదన్న
మత్యజన్భుక్త్వా గాయత్ర్యష్టశతం జపేత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ శ్రా
ద్ధపఙ్క్తౌ ద్విజౌన్యోన్యం ప్రమాదాత్సంస్పృశేద్యది। తదన్నంనపరిత్యా
జ్యం భోక్తృభిశ్శ్రాద్ధకర్మణి ॥ పరేద్యుర్భోజనాత్పూర్వం స్నాత్వా శుద్ధేన
వారిణా । ఉపవిశ్య తదాకుర్యాదష్టోత్తరశతంమహత్ ॥ శ్రాద్ధభోక్తృషు
విప్రేషు పతన్త్యుచ్ఛిష్టబిన్దవః ॥ తదా ప్రక్షాళ్య తం దేశం భుక్త్వాన్నంన
పరిత్యజేత్ । పరేద్యురుదకం స్పృష్ట్వా జపేదష్టోత్తరం శతం ॥ నిపతన్తియ
దాపాత్రే పితౄర్భోజనసంజ్ఞికే। బిన్దవః । ప్రక్షాళ్య పూర్వవత్పాత్రం
భోజనేతు నదోషభాక్ । గాయత్రీం పూర్వవజ్జప్త్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూ
ర్వజః ॥ — మనుః ॥ శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభోక్తారో ద్విజాయదిపరస్పరం ।
స్పృశన్తి బిన్దవోవాపి హ్యన్యతోచ్ఛిష్టసంజ్ఞకాః ॥ కుక్కుటం పతితంశ్వా
నం దృష్ట్వాన్నం నపరిత్యజేత్ । అకుత్సయిత్వాపాత్రస్థమన్నంభుక్త్వాతతః
పరం । సమ్యక్ స్నాత్వా పరేద్యుస్తే జపేయుర్వేదమాతరమ్ ॥ అష్టోత్తర
శతంకృత్వా శుద్ధిమాపుర్నసంశయః ॥ అన్యథాదోషవన్తస్తేద్విజాఃపాపాను
వర్తినః । శ్రాద్ధపఙ్క్తౌతుభోక్తౄణాం దేహేషు భోజనపాత్రేషువా అ
న్యోన్యోచ్ఛిష్టబిందురన్యోన్యస్పర్శోవా శునకాదిదర్శనంవా ప్రాప్తం తదా
తత్తద్దేశం ప్రక్షాళ్య తత్రశ్రాద్ధసమాప్తిపర్యన్తం భుక్త్వా పరేద్యుస్స్నా
త్వా శ్రాద్ధాన్నే జీర్ణేసతి అష్టోత్తరశతగాయత్రీజపం కృత్వాశుధ్యతిసర్వ
వర్ణసమం ॥ * ॥ — ఇతిహేమాద్రౌ శ్రాద్ధభోక్తౄణామన్యోన్యస్పర్శన
ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ —అథపార్వణవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ — దే

—* పార్వణవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తం *—

వలః ॥ ద్విజోయఃపార్వణశ్రాద్ధే పార్వణం విస్మరేద్యది । శ్రాద్ధహన్తాసవి
జ్ఞేయస్సర్వదా తం నభావయేత్ ॥ — మరీచిః ॥ శ్రాద్ధేషుపార్వణేష్వేషు

యదివిస్మృత్య భోజయేత్। పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృత్స్నాత్వాయోవిప్రశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ —— కాత్యాయనః ॥ యోవిప్రః పార్వణశ్రాద్ధేతద్విస్మృత్యైవ భోజయేత్ । పరేద్యుశ్శ్రాద్ధకృత్స్నాత్వాతో హ్యన్యథాపతితోభవేత్ ॥ —— గాలవః ॥ ద్విజః పార్వణశ్రాద్ధేషు యదా విస్మృత్యభోజయేత్ । తదైవపతితోజ్ఞేయః పునశ్శ్రాద్ధంస మాచరేత్ ॥ —— కాశ్యపః ॥ అకృత్వాపార్వణశ్రాద్ధే ద్విజః పార్వణమాదరాత్ । స్వభుక్తైః పూర్వతస్సన్కృత్వా పిండకృద్విప్రసన్నిధౌ ॥ శుద్ధిమాప్నోతిసర్వత్ర నచేదన్యత్రసంచరేత్ । పరేద్యుశ్శ్రాద్ధంకుర్యాదిత్యర్థః ॥ —— మనుః ॥ స్వభుక్తైః పూర్వతస్సన్కృత్వాశ్రాద్ధే పార్వణసంజ్ఞితే । పిండస్తదా ప్రకర్తవ్యో భుక్త్వాశ్రాద్ధం పరేహని॥ నతత్ర దోషోభవతి హ్యన్యథాపతితోభవేత్ । ద్వయం విస్మృత్యమోహేన గచ్ఛేన్నరకమంజసా ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ఫలకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్। కృత్వాకృచ్ఛ్రంపరేద్యుస్స్నాత్వా పునశ్శ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ * ॥ —— ఇతి హేమాద్రౌ పార్వణశ్రాద్ధేషు పార్వణవిస్మృతిప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥——

—— * పార్వణభంగే బిడాలాదస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తం * ——

అథ పార్వణభఙ్గే బిడాలాదిస్పర్శనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —— దేవలః ॥ పైతృకే పార్వణశ్రాద్ధేపిండనిక్షేపణేయదా । సపిండోద్విదళో భూయాత్తత్కర్తుర్మహద్భయం ॥ —— హారీతః ॥ పార్వణే పైతృకేకర్తా పిండం కృత్వా దృఢంముదా । నిక్షిపేత్పార్వణస్థానే హ్యప్రమత్తో భయాతురః ॥తదావిదళితఃపిండో భూమౌరాజన్మహద్భయం । కులహానిః కర్తృహానిః పుత్రహానిరనన్తరం ॥ తస్మాత్కృత్వాదృఢంపూర్వం నిక్షిపేద్భూతలేముదా। —— దేవలః ॥ పిండవిక్షేపణే శ్రాద్ధే కర్తాకృత్వాదృఢంసకృత్ । నిక్షిపేద్భూతలేరాజన్నప్రమత్తః ప్రమోదతః ॥ తదాభవేద్ద్విధాపిండః కర్తృనాశోభవేదిహ । యదిప్రమాదతఃపిండం బిడాలాదిస్పృశేత్తదా ॥అధోగతిః పితౄణాంచ స్వస్యహానిశ్చ జాయతే ॥ యదావిదళితః పిండో బిడాలాద్యైర్విఘాతితః । కర్తుశ్చ తత్పితౄణాంచ నరకంచ మహద్భయం ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కృచ్ఛ్రంమాహేశ్వరంచరేత్ । బిడాలాద్యైరుపహతే పిండే కృచ్ఛ్రంచ పూర్వవత్ ॥ కృత్వాత్మదేహశుద్ధ్యర్థం పునఃపిం

ఠం సమాచరేత్ । మార్జారోపహతేపిండే పునఃకరణమర్హతి ॥ దోష
ఏవ మహానత్ర పిండె విదళితే క్రమాత్ । ఏవమన్యత్ర ద్రష్టవ్యం వర్ణత్ర
యస్య ॥ * ॥ ఇతిహేమాద్రౌ పార్వణభఙ్గబిడాలాదిస్పర్శనప్రాయశ్చి
త్తం ॥ * ॥ — అథాహితాగ్నేరగ్నిహోత్రలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ

— * ఆహితాగ్నేరగ్నిలోపప్రాయశ్చిత్తం * —

— దేవలః ॥ క్రత్వనుష్ఠానదివసాద్యాజీయద్యగ్నిహోత్రకం । త్యక్త్వా
యోహి ప్రవర్తేత భ్రూణహత్యామవాప్నుయాత్ ॥ మార్కండేయః ॥
— యస్మిన్ దినే క్రతుంకుర్యాత్తద్దారభ్యాగ్నిహోత్రకం । యస్త్యజే
న్మన్దబుద్ధిస్స భ్రూణహత్యామవాప్నుయాత్ ॥ — కాత్యాయనః ॥ సో
మంపిబతి యత్రైవ తదారభ్యానలంయజేత్ । యస్త్యజేద్బహుశో వా వ్యాజా
దాలస్యాద్వాద్విజాధమః ॥ సయాతి నరకం ఘోరం భ్రూణహత్యామవా
ప్నుయాత్ । దినత్రయేగ్నిహోత్రస్య త్యాగేకుర్యాద్విశుద్ధిదం ॥ ప్రాజా
పత్యం పశుమాత్రే తప్తంమాస్యైన్దవంచరేత్ । వర్షాదూర్ధ్వంభ్రూణ
హత్యా ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం ॥ కలౌపంచవివర్జ్యమేదితి పూర్వముక్తం ।
ఇదానీంతు అగ్నిహోత్రత్యాగినాం నరకప్రాప్తిరితి భీత్యా క్రతుర్విప్రై
ర్నకర్తవ్య ఇత్యుక్తం । తస్మాద్బ్రాహ్మణ్యనివృత్త్యర్థంక్రతుంకృత్వాగ్ని
హోత్రం నసన్త్యజేదితి వాక్యార్థః ॥ * ॥ — ఇతిహేమాద్రౌ ఆహితాగ్నే
రగ్నిహోత్రత్యాగప్రాయశ్చిత్తం ॥ * ॥ — అథ దర్శపూర్ణమాసలో

— * దర్శపూర్ణమాసలోపప్రాయశ్చిత్తం * —

పప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చక్షుషీసో
మయాజినః । తయోర్లోపం నకుర్వీత బహుధా యత్నతశ్చరేత్ ॥ —
మార్కండేయః ॥ దర్శంచ పూర్ణమాసంచ సోమయాజీ నసన్త్యజేత్ । త్య
క్త్వా యదిప్రవర్తేత చక్షుర్హీనోభవేదలం । — కాత్యాయనః ॥ ద
ర్శంచ పూర్ణమాసంచ పశుయోరుభయోర్యజేత్ । అన్యథా దోషమాప్నో
తి మహాపాతకినాం వరః ॥ — గౌతమః ॥ సోమయాజీమహాన్ లోకే అ
ష్టమూర్త్యైర్యదంశభాక్ । దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ చక్షుషీసోమయాజినః ॥
తయోరేకం పరిత్యజ్య మహాపాపమవాప్నుయాత్ । తద్దోషపరిహారార్థం

పథికృన్మఖమాచరేత్ ॥ —హారీతః ॥ పక్షయోరుభయోరిష్టింసోమయాజీనసంత్యజేత్ ॥ మహాంతంనరకంగత్వా చక్షుర్హీనోభవేద్భువి ॥ తద్దోషపరిహారార్థం పథికృన్మఖమాచరేత్ । పశ్చాత్తుకుర్వీతతామిష్టిం సర్వపాపాపహారిణీం । యద్దైవదర్శపౌర్ణమాసయోర్లోపోద్దైవాత్తద్దైవపథికృన్మఖేనహుత్వాపశ్చాదిష్టింసమాచరేత్ ॥ * ॥ — ॥ ఇతిహోమాప్రసోమయాజినోదర్శపూర్ణమాసలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథసో

—శ్రీసోమయాజిన ఆగ్రయణ లోప ప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

మయాజిన ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ నవధాన్యసమాయాతే శరద్యాగ్రయణంచరేత్ ॥ సోమయాజీతుసంత్యజ్య నదేవద్రోహమాచరేత్ । శరద్యాగ్రయణంకుర్యాచ్ఛ్యామాకైర్వ్రీహిభిర్నవైః । ఆగ్రయణందేవతాతుష్ట్యైసోమయాజీనసంత్యజేత్ ॥ —పరాశరః ॥ వర్షేవర్షేశరత్కాలే నవధాన్యసమాగతే ॥ బహుదేవోపకారాయ ఇష్టింతత్రసమాచరేత్ ॥ — గౌతమః ॥ ప్రతివర్షంశరత్కాలే శ్యామాకైర్వ్రీహిభిర్నవైః । కుర్యాదాగ్రయణంయాజీ బహుదేవోపకారకమ్ ॥ అకృత్వానరకంయాతి యావదాభూతసంప్లవమ్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కుర్యాత్పథికృతంవశీ । సోమయాజీఆగ్రయణలోపేదర్శపూర్ణమాసలోపప్రాయశ్చిత్తవదత్రాపిపథికృన్మఖే నేష్ట్వానతద్దోషభాగ్భవతీతి భాష్యకారమతం ॥ — ॥ ఇతి సోమయాజిన ఆగ్రయణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథపిండ పితృయజ్ఞలోపప్రా

—*పిండపితృయజ్ఞలోప ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ —దేవలః ॥ సోమయాజీతదాకుర్యాద్యదామాసఃప్రవర్తతే ॥ తత్రైవపిండయజ్ఞస్స్యాదనంతఫలదాయకః ॥ — గౌతమః॥మాసిమాసియదాదర్శస్సోమయాజీతదాచరేత్ । ఉద్దిశ్యస్వపితౄన్సర్వాన్ భుక్తిముక్తిఫలప్రదాన్ ॥ — పరాశరః ॥ మాసిమాస్యపరాహ్ణేచఉద్దిశ్యస్వపితౄన్సుతః । సోమయాజీతదాపిండాన్ కుర్యాద్వై దక్షిణేనలే । నతుబ్రహ్మపదంయాతి పితరోయాంతిసద్గతిం । అన్యథాదోషమాప్నోతి నరకాదోపపద్యతే । ప్రమాదాద్దైవయోగాద్వా దక్షిణాగ్నౌసంచరేత్ ॥

పునఃపిండప్రదానేతు యజేద్దైవసప్తహోతృకాన్ । సప్తహోతారమిత్యర్థః ।
ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం శుద్ధ్యర్థం సోమయాజినః । మాసిమాసిపునః
కార్యం లోపేకృత్వేదమంజసా ॥ — ॥ ఇతి పిండపితృయజ్ఞలోపప్రాయ
శ్చిత్తమ్ ॥ — ॥అథసోమసూర్యోపరాగయోః విద్యమానాగ్నేఃసోమయా

—*సోమసూర్యోపరాగే సాగ్నిస్సోమయాజినః కర్తవ్యమ్*—

జినఃకర్తవ్యమాహ ॥ — దేవలః ॥ సూర్యసోమోపరాగేషు సోమయా
జ్యగ్నిహోత్రివాన్ । గార్హపత్యేసమిద్ధేగ్నౌ స్రుచాహుత్వా విధానతః ॥
—॥మార్కండేయః ॥ సూర్యసోమోపరాగేషు స్నాత్వాయాజీప్రయత్న
తః ॥ మోక్షస్నానంపునఃకృత్వా మౌనమాస్థాయసత్వరం । గార్హప
త్యంసమిద్భిశ్చ ప్రజ్వాల్యాజ్యంస్రుచోద్వహన్ । సూర్యోపరాగేజుహుయా
దుదుత్యంచిత్రమిత్యృచా ॥ ఉపస్థాయతతఃపశ్చా స్నాత్వాస్తుత్వావిసర్జయే
త్ । ఏవంకృత్వాతదాయాజీ సూర్యలోకమవాప్నుయాత్ । సోమోపరా
గేజుహుయాదాప్యాయస్వేతి మంత్రతః ॥ సంతేపయాంసిచపునర్హు
త్వాచాజ్యాహుతిద్వయం । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి సోమయాజీమహానిహ ॥
—॥జాబాలిః ॥ గ్రహణేచోభయోరాజన్నగ్నేర్వీర్యంక్షయంగతం । రా
హుస్పర్శేతయోఃపీడా హ్యాగ్నౌసంక్రమ్యతిష్ఠతి । సోమయాజ్యష్టమూ
ర్త్యంశఃపుష్పవంతౌతథానృప । అతోహోమైఃప్రకర్తవ్యోయజ్వభిర్యత్న
తోనృప । ఆత్మనశ్చాగ్నిహోత్రస్య పునర్వీర్యబలాప్తయే ॥ సోమయాజిన
స్త్వష్టమూర్తిత్వమస్తీత్యుక్తమ్ ॥ —భవిష్యోత్తరే ॥ పృథివీసలిలం తేజో
వాయురాకాశమేవచ । సూర్యాచంద్రమసౌ సోమయాజీచేత్యష్టమూర్త
యః॥—ఇతిసూర్యసోమోపరాగేయజ్వభిఃకర్తవ్యాంశలోపప్రాయశ్చిత్తం
అథాన్వాధానేష్టిమధ్యేసోమయాజినో వ్రతలోపప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥
—॥దేవలః ॥ అత్ర గ్రంథపాతః ॥ —అథగృహస్థధర్మాతిక్రమప్రాయ
శ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ గృహస్థస్యసదాచారం వక్ష్యామిశృణుత
త్వతః । యంశ్రుత్వాసర్వపాపేభ్యో ముచ్యతేనాత్రసంశయః ॥ వివా
హాదిషువిప్రస్యకర్తవ్యం యచ్ఛృణుష్వమే । యజ్ఞోపవీతద్వితయం సోత్త
రీయంచధారయేత్ ॥ సువర్ణకుండలేచైవ ధౌతవస్త్రద్వయంతథా । అ

నులేపనలిప్తాంగః కృత్తకేశనఖశ్శుచిః । ధారయేద్వైణవందండంసోదకంచ కమండలుం । ఉష్ణీషమమలంఛత్రంపాదుకేచాప్యుపానహౌ । ధారయేత్పుష్పమాలాంచ సుగన్ధంప్రియదర్శనం ॥ నిత్యంస్వాధ్యాయశీలస్స్యాద్యథాచారంసమాచరేత్ ॥ పరాన్నంనైవభుంజీత పరవాదంచ వర్జయేత్ ॥ పాదేననాక్రమేత్పాదముచ్ఛిష్టంనైవలంఘయేత్ ॥ నసంహతాభ్యాంపాణిభ్యాం కండూయాదాత్మనశ్శిరః । పూజ్యందేవాలయంచైవ నాపసవ్యంవ్రజేద్ద్విజః । దేవార్చనవ్రతస్నాన జపహోమార్చనాదిషు ॥ నభవేన్ముక్తకేశశ్చ నైకవస్త్రధరస్తథా ॥ నారోహేదుష్ట్రయానంచ శుష్కవాదంచ వర్జయేత్ ॥ అన్యస్త్రియంనగచ్ఛేచ్చ పైశున్యంపరివర్జయేత్ । నదుర్జనైస్సహవాసేన్నాశాస్త్రంశృణుయాత్తథా । నాపసవ్యంవ్రజేద్విప్ర మశ్వత్థం చచతుష్పథం । అసూయాంమత్సరంచైవ దివాస్వాపంచవర్జయేత్ ॥ నవదేత్పరపాపాని స్వపుణ్యంనైవకీర్తయేత్ । స్వవయశ్చస్వనక్షత్రం నామచైవాతిగోపయేత్ ॥ ఆసవద్యూతగీతేషు నరస్తునరతించరేత్ ॥ ఆర్ద్రాస్థిచతథోచ్ఛిష్టం శూద్రంచపతితంతథా । నర్తనంచకితవంస్పృష్ట్వా సచేలంస్నానమాచరేత్ । చితించచితికాష్ఠంచయూపంచండాలమేవచ ।స్పృష్ట్వాదేవలకంచైవ సవాసాజలమావిశేత్ । దీపఖట్వాతనుచ్ఛాయా కేశవస్త్రనఖోదకం । అజమార్జారరేణుశ్చ హంతిపుణ్యంపురాతనం। స్నానం రజకతీర్థేషు భోజనంగణికాగృహే॥ నాపితస్యగృహేక్షౌరంహంతిపుణ్యంపురాకృతం । ద్వావిప్రౌవిప్రమగ్నించదంపత్యోర్గురుశిష్యయోః ॥నందిశంకరయోర్మధ్యేహంతిపుణ్యంపురాకృతం ।శూర్పవాతంప్రేతధూమం తథాశూద్రాన్నభోజనం । వృషలీపతిసంగంచదూరతఃపరివర్జయేత్ । అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనంఖాదనంనఖకేశయోః । తథైవనగ్నశయనంసర్వదాపరివర్జయేత్ । గామశ్వత్థంసభాంచైవతథైవచచతుష్పథం । దేవతాయతనంచైవనాపసవ్యం వ్రజేద్ద్విజః ॥ శిరోభ్యంగావశిష్టేన తైలేనాంగం నలేపయేత్ ।. తాంబూలమశుచిర్నాద్యాత్తథాసుప్తంనబోధయేత్ ॥ పర్ణమూలేభవేద్వ్యాధిః పర్ణాగ్రే పాపసంభవః । చూర్ణపర్ణంహరేదాయుస్సిరాబుద్ధివినాశినీ॥ నాశుద్ధోగ్నింపరిచరేన్నపూజాంగురుదేవయోః । నవామహస్తేనైకేన పి

చేద్వక్త్రేణవాజలం । నచాక్రమేద్గురోశ్ఛాయాంతదాజ్ఞాంచనలంఘయే
త్ । ననింద్యాద్యోగినోవిప్రాన్వ్రతినోపియతీన్స్వగాన్ । పరస్పరస్యకర్మాణి
కదాచిన్నవదేద్ద్విజః । దర్శేచపౌర్ణమాస్యాంచ యాగంకుర్యాద్యథావి
ధి । ఔపాసనంచహోతవ్యంసాయంప్రాతర్ద్విజాతిభిః । ఔపాసనపరిత్యా
గీ సురాపీత్యుచ్యతేబుధైః ॥ అయనేవిషువేచైవ యుగాదిషుచతుర్ష్వపి ॥
దర్శేచప్రేతపక్షేచ శ్రాద్ధంకుర్యాద్గృహీద్విజః ॥ మన్వాదిషుమృతాహే
చాష్టకాదిషుసత్తమః । నవధాన్యసమాయాతే గృహీశ్రాద్ధంసమాచ
రేత్ । శ్రోత్రియేగృహమాయాతే గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః ॥ పుణ్య
క్షేత్రేపుణ్యతీర్థే గృహీశ్రాద్ధంసమాచరేత్ । యజ్ఞోదానంతపోహోమ
స్స్వాధ్యాయఃపితృతర్పణం । వృథాభవతిరాజేంద్ర ఊర్ధ్వపుండ్రంవినా
కృతం । ఇత్యేవమాదయోధర్మా గృహస్థస్యసమీరితాః । తేషాంవ్యుత్క్రమ
ణేరాజన్ ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్ద్విజః ॥ —మరీచిః ॥ ధర్మాణాం వ్యుత్క్రమే
విప్రా నశుద్ధ్యతికదాచన ॥ అశుద్ధస్యవృథాకర్మ చర్మణాచ్ఛాదితోయ
థా ॥ నివృత్తిస్తస్యనైవస్యాద్యజ్ఞైరిష్ట్వామహాధనైః । ఏతేషాంత్యాగమా
త్రేణవిప్రోదోషమవాప్నుయాత్ । తతశ్శూద్రత్వమాయాతి తస్మాదేతాన్న
సంత్యజేత్ । ఏతేషాంవ్యుత్క్రమేప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —మనుః ॥ బ్రా
హ్మేముహూర్తేచోత్థాయశౌచాచమనపూర్వకం । దంతాన్సంశోధ్యయ
త్నేనప్రత్యూషాద్యద్భిర్ముఖంద్విజః । స్నాత్వావాదేహశుద్ధ్యర్థంధౌతం
వాపరిధాయచ । పుండ్రాదికంతదాధృత్వా మానసంస్నానమాచరేత్ ॥
ప్రాతస్సంధ్యాముపాసీత హ్యర్థజ్ఞానపురస్సరం । మంత్రైః షోడశభిస్సమ్య
క్ప్రోక్షయేదమ్బుభిశ్శిరః । మంత్రపూర్వంక్షిపేదర్ఘ్యంసూర్యస్యాభిము
ఖోజలే ॥ సూర్యస్యాభిముఖోభూత్వా జప్త్వావై వేదమాతరం । ద్విజస్య
యావతీసంఖ్యా తావజ్జప్త్వానదోషభాక్ ॥ బ్రహ్మచారీగృహస్థశ్చశతమష్టో
త్తరంజపేత్ ॥ వానప్రస్థోయతిశ్చైవ సహస్రాదధికంజపేత్ । ఏవంప్ర
భావాసాసంధ్యా సర్వపాపప్రణాశినీ ॥ — సంధ్యాయాస్సమ్యగాచర
ణంతదుత్పత్తించాహ ॥ —గౌతమః ॥ పితామహఃపితౄంత్సృష్ట్వామూ
ర్తింతాముత్ససర్జహ । తదాప్రభృతిసాదేవీ సంధ్యారూపేణపూజ్యతే ॥

పతాంసంధ్యాంయథాశాస్త్రం యేతుదీర్ఘముపాసతే ॥ దీర్ఘాయుషోభ
విష్యంతి నీరుజాఃపాపవర్జితాః ॥ — సమ్యక్సంధ్యాచరణేకాలమాహ॥—
కశ్యపః ॥ ఉత్తమాతారకోపేతా మధ్యమాలుప్తతారకా । నీచాస్యాదుద
యాదూర్ధ్వం ప్రాతస్సంధ్యాత్రిధామతా । కాలేనాచరితాయాస్యాత్సా
సద్యఃఫలదాయినీ । అకాలాచరితాసంధ్యా వంధ్యానారీవనిష్ఫలా। తస్మా
త్పూర్వోదయాత్ప్రాగ్వై ప్రాతస్సంధ్యాంసమాచరేత్ । పూర్వోక్తదోష
నిర్ముక్తః ప్రయాతిపరమంపదం ॥ —తథాచశ్రుతిః ॥ యదహ్నాత్కురు
తేపాపం తదహ్నాత్ప్రతిముచ్యతే ॥ యద్రాత్ర్యాత్కురుతేపాపం తద్రా
త్ర్యాత్ప్రతిముచ్యతఇతీతి।సంధ్యైవసమ్యగాచరితాసర్వాఘౌఘనికృంత
నీభవతి । తావత్కాలంతత్రైవమనస్సమాధాయసంధ్యాంసమాచరేత్ ।
సర్వేషాంపూర్వోక్తానాం గృహస్థధర్మాణాంప్రమాదాదతిక్రమేసంధ్యైవ
ప్రాయశ్చిత్తంనాన్యత్ ॥ అతఏవద్విజాతీనాంసంధ్యాకర్మైవబలవత్తరం॥
—॥ఇతిహేమాద్రౌగృహస్థధర్మాతిక్రమేప్రాయశ్చిత్తమ్॥—॥అథసర్వోప

శ్రీ మానసస్నానవిధిః శ్రీ

జ్ఞాపకార్థంమానసస్నానమాహ ॥దేవలః॥ ధ్యాత్వాతంపుండరీకాక్షంచిన్తయే
త్పురుషోత్తమమ్॥అనన్తాదిత్యసంకాశంవాసుదేవంచతుర్భుజం ।శంఖచక్రగ
దాపద్మధారిణంవనమాలినం। ధ్వజవజ్రాంకుశైర్లక్ష్యపాదపద్మంసునిర్మలం
తత్పాదోదకజాంగంగాం నిపతంతీంస్వమూర్ధని । చిన్తయేద్బ్రహ్మరంధ్రే
ణ ప్రవిశంతీంస్వకాంతనుం । తయాసంక్షాళయేత్సర్వ మంతర్దేహగతం
మలం । తత్క్షణాద్విరజామర్త్యో జాయతేస్ఫటికోపమః । ఇదంమానసికం
స్నానం ప్రోక్తంహరిహరాదిభిః । సార్ధత్రికోటితీర్థేషు స్నానాత్కోటి
గుణాధికం ॥ యోనిత్యమాచరేదేవం సవైనారాయణస్మృతః । కాలమృ
త్యుమతిక్రమ్య జీవత్యేవనసంశయః ॥ ఇడాభాగీరథీగఙ్గా పిఙ్గళాయమునా
స్మృతా । తయోర్మధ్యగతానాడీ సుషుమ్నాఖ్యాసరస్వతీ । జ్ఞానహ్రదే
ధ్యానజలే రాగద్వేషమలాపహే । యస్స్నాతిమానసేతీర్థేసయాతిపర
మాంగతిం । అచ్యుతోహమనంతోహం గోవిందోహమహంహరిః ॥ ఆనం
దోహమశేషోహమజోహమమృతోస్మ్యహం । నిత్యోహంనిర్వికల్పోహం

నిరాకారోహమవ్యయః । సచ్చిదానందరూపోహం పరిపూర్ణోఽస్మిసర్వ
దా ॥ బ్రహ్మైవాహంనసంసారీ ముక్తోహమితిభావయేత్ । అశక్నువన్
భావయితుం వాక్యమేతత్సమభ్యసేత్ । ఏవంయఃప్రత్యహంస్మృత్వామాన
సంస్నానమాచరేత్ । సదేహాంతేపరబ్రహ్మపదం యాతినసంశయః ॥ ⁕ ॥
— ॥ ఇతి హేమాద్రౌ మానసస్నానవిధిః ॥ ⁕ ॥ — ॥ అథనిషిద్ధదివసే

శ్రీనిషిద్ధదివసే తాంబూలభక్షణ ప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

షు తాంబూలభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ అమాయాంచపి
తృశ్రాద్ధే తీర్థయాత్రాసుసర్వదా । క్షయేరాజ్ఞోబంధుమృతౌ పక్షద్వయ
హరేర్దినే ॥ అశుచౌమార్గమధ్యేచ సంధ్యయోరుభయోరపి । దేవాలయే
సభాస్థానే తథాకర్మాందిభాషణే । దుఃఖాయితేబహుజనే తథైవోత్సవద
ర్శనే । రాజ్యభంగేప్రజాక్షోభే గురుదేవార్చనేషుచ । వ్రతాచరణకాలే
షు పురాణశ్రవణేతథా । తాంబూలంభక్షయేద్యస్తు విష్ఠాసమమిదంనృప ॥
— ॥ మహారాజవిజయే ॥ ఇక్షూనపఃఫలంమూలం తాంబూలంపయఔష
ధం । భక్షయిత్వాపికర్తవ్యా బ్రహ్మయజ్ఞాదికాఃక్రియాః । ఏతద్వచనము
క్తకాలవ్యతిరిక్తవిషయం ॥ — ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ గౌతమః ॥ అమాశ్రా
ద్ధాదికాలేషు తాంబూలంయస్తుఖాదయేత్ । తస్యదోషనివృత్త్యర్థంజపే
దష్టశతంద్విజః । అన్యథాదోషమాప్నోతి విష్ఠాశీజాయతేభువి ॥ ⁕ ॥ — ॥
ఇతిహేమాద్రౌ నిషిద్ధదివసే తాంబూలభక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ ⁕ ॥ — ॥

శ్రీతులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

అథతులాదిషోడశమహాదానానామితరదానానాంచ ప్రతిగృహీతౄణామాచా
ర్యాదీనాంప్రాయశ్చిత్తంబ్రూమః తత్రాదౌ తులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి
త్తమాహ ॥ దేవలః ॥ ఋణాపకరణార్థంవాహ్యతయాగార్థమేవవా ॥
ద్విజఃప్రతిగ్రహంకృత్వా తముద్ధరణమాచరేత్ ॥ — దేవస్వామీ ॥ తులా
ప్రతిగ్రహీతాచ పూర్వజోవిషయాతురః । సారణ్యేనిర్జలేదేశేభవతిబ్ర
హ్మరాక్షసః ॥ తస్యాస్యానిష్కృతిర్నాస్తినవలక్షజపాదృతే ॥ — తులాత్రి
విధా ॥ — స్వర్ణమయీ ॥ రజతమయీ ॥ రత్నమయీచ ॥ తాసాంప్రతిగ్రహే
ఆచార్యబ్రహ్మణోర్నిష్కృతిర్నాస్తి । తథాపిమునిభిఃకుత్రాపినిష్కృతిదృ

ష్టా ॥ తదేవాహమార్కండేయః ॥ తాసాం ప్రతిగ్రహే విప్రో ఘృణయా
గావిభిర్వినా । రౌరవే నరకే ఘోరే ఋత్విగ్భిస్సహ మజ్జతి ॥ ఋత్విజః బ్ర
హ్మసదస్యాః ద్వాస్థాః జాపకా హోతారశ్చ ॥ —దేవీపురాణే ॥ ఆత్మతుల్యం
సువర్ణం యః ప్రతిగృహ్యాధనాతురః । అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య ఋత్విగ్భి
స్సహ రాక్షసః ॥ —కూర్మపురాణే ॥ కాశ్యాదిపుణ్యతీర్థేషు ఉపరాగాది
సంభవే ॥ ప్రతిగృహ్య తులాం రాజ్ఞః సహస్రాబ్దం పిశాచతా ॥ —గారుడ
పురాణే ॥ శ్రీశైలే హేమకూటే వా హ్యాచలే గంధమాదనే ॥ అహోబిలే వేం
కటాద్రౌ కాశ్యాదిషు విశేషతః ॥ సూర్యోపరాగకాలేషు అన్యకాలేషు వ
ర్వసు । ప్రతిగృహ్య తులాం విప్రో రాజ్ఞో యో భోగలోలుపః ॥ సారణ్యే ని
ర్జలే దేశే వృత్తిహీనో నిరాశ్రయః । సహస్రాబ్దం భవేద్రక్షో నవలక్షజపా
దృతే ॥ నవలక్షజపశ్చ గాయత్ర్యాః ॥ —బ్రహ్మాండే ॥ సేత్వాదిపుణ్యతీ
ర్థేషు ఉపరాగాదిపర్వసు ॥ పూర్వజః ప్రతిగృహ్ణీయాత్తులాం రాజసుతా
ద్యది ॥ భవేద్రక్షస్సహస్రాబ్దం వృత్తిహీనో నిరాశ్రయః ॥ నిష్కృతిస్తస్య
గాయత్ర్యా నవలక్షజపోపిహ ॥ తదశక్తౌ ॥ —లింగపురాణే ॥ వాణి
జ్యస్యాష్టమం భాగం కృషేర్వింశతమం తథా ॥ ప్రతిగ్రహే చతుర్థాంశం ద
త్వా పాపైర్నలిప్యతే ॥ —శ్రీదేవాహమార్కండేయః ॥ వాణిజ్యస్యాష్టమం
భాగం భాగం వింశతముక్తం కృషేః ॥ ప్రతిగ్రహే చతుర్థాంశం దత్వా విప్రో
నదోషభాక్ ॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దానైర్నాతీర్థసేవనైరితి ॥ —
మహారాజవిజయే ॥ యదా ప్రతిగ్రహస్తస్య తదా పాతిత్యమర్హతి । సం
ధ్యాదినిత్యకర్మాణి విఫలంతి నసంశయః । సావిత్రీపతితం విద్యాత్పునస్సం
స్కారమర్హతి ॥ —స్కాందే ॥ ప్రతిగృహ్యతులామాశు నవలక్షం జపే
త్పృథక్ ॥ వ్యయం కృత్వా చతుర్థాంశం యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం ॥ ప్రయుతం
వాభిషేకస్య శంభో రుద్రవిధానతః । తదర్ధం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం తథైవచ
సదస్పతేః ॥ హోతౄణాం ద్వారపాలానాం పాఠకానాం మహామునే ॥ జా
పకానామిదం ప్రోక్తం తయోరర్ధం విచక్షణైరితి ।తయోః బ్రహ్మసదస్యయో
రర్ధం సర్వేషాం ప్రాయశ్చిత్తం మునిభిర్దర్శితం ।అన్యథా దోషమాహ ॥—
బ్రహ్మాండే ॥ అగ్నిష్టోమే తీర్థేషు పుణ్యకాలేషు పర్వసు । భోగాసక్త

స్తులాం ధృత్వా హ్యకృత్వా నిష్కృతీరిమాః ॥ తదాచార్యస్సహస్రాబ్దం భవతి
బ్రహ్మరాక్షసః । తచ్ఛిష్యశ్చ సదస్యశ్చ కోటరౌ నామ రాక్షసౌ । ఘోరౌ తారక్షి
ప్రేతభూతాస్స్యుర్ద్వారపాలా మహోదరాః ॥ పాఠకాః క్రూరవాక్యస్థాః
కూశ్మాండా జాపకా భవన్ ॥ అకృత్వా నిష్కృతిం భూప యానమ్మ్యాభూమౌ చ
రన్త్రిహి ॥ నభవంతీహ కర్మాణి నసంభాష్యాః కదాచన । ఆహో నిష్కృతిరే
తైర్యా కార్యా లోకవిశుద్ధయే ॥ తత్రాపి సులభమాహ ॥ — మార్కండేయః ॥
తులాప్రతిగ్రహీతా చ ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ ॥ చతుర్థాంశభాగాంశభా
గేన పరిషద్విధిపూర్వకం । చతుర్థాంశధనం సర్వం చతుర్థాంభాగమాచ
రేత్ ॥ అనువాదే భాగమేకం భాగమేకం విధాయకే ॥ విధాయకేష్విత్య
ర్థః ॥ భాగః పరిషది ప్రోక్తః । శేషం కృచ్ఛ్రాదిమన్న్యసేత్ । తతః పరం విశు
ద్ధో భూదివ్యలోకపరత్ర చ । బ్రహ్మరాక్షసనివృత్త్యై కృత్వా యాగానికం సు
ధీః ॥ పునస్సంస్కారవిధినా హ్యభ్యసేద్వేదమాతరం । బ్రహ్మోపదేశం తత్రై
వ కుర్యాదాచార్యవాక్యతః । తతః పరం జపేద్వేదమాతరం ప్రత్యహం సుధీః । ప్ర
తిగ్రహపరాఙ్ముఖో విముఖో విష్ణుమాదరాత్ । చింతయన్వర్తయన్విప్రస్స
ఖీహ చ పరత్ర చ । ఏవం కృత్వా ద్విజో యస్తు నిష్కృతిం శుద్ధమానసః । తులా
ప్రతిగ్రహే రాజన్ శుద్ధో భవతి నాన్యథా । అకృత్వా నిష్కృతీరేతాః ప్రకా
శాపి నరేశ్వర । సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పిత్ర్యకార్యాణి యాని చ ॥ నఫలంతి
హి సర్వాణి భస్మని న్యస్తహవ్యవత్ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ పునరాయాం
తి తాని వై । అతః ప్రతిగృహీతా తు ఆత్మదేహవిశుద్ధయే । కుర్యాద్ద్వై విరజాహోమం
పంచగవ్యమనంతరం ॥*॥ ఇతి హేమాద్రౌ తులాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥*॥

—* హిరణ్యగర్భ ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవీపురాణే ॥ పూ
ర్వజో ద్విజ్యలోభేన నిమిత్తైః పూర్వజైర్వినా । గర్భం స్వర్ణమయం ధృత్వా
ఋత్విక్స్యాద్బ్రహ్మరాక్షసః ॥ — కూర్మపురాణే ॥ హిరణ్యగర్భం గృహ్ణీయాద్ద్వి
జో లోకపరాఙ్ముఖః । తస్యోపనయనం భూయో భవేద్దైవ నక్తచార్యసౌ । —
మాత్స్యే ॥ హిరణ్యగర్భం భూపాలభూపాలాద్ద్విజవల్లభః । ప్రతిగృహ్యాస
శీఘ్రం నక్తంచారీ భవేద్భువి ॥ ఋత్విజః కికసా నామ పిశాచాస్స్యుర్భవన్త్వి

త । అరణ్యే నిర్జలే దేశే హ్రస్వపాదా మహోదరాః ॥ నతేషాం నిష్కృతి ర్దృష్టా ప్రాయశ్చిత్తాయుతైరపి । కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టా పునర్గర్భాన్న చాన్యథేతి ॥ — దేవీపురాణే ॥ దక్షిణామాత్రమాలప్స్య ప్రధానం సమ్పరిత్యజేత్ । తయాపి యాగధర్మార్థీ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ శేషయేద్యది మోహేన స్వార్థం భోగలోలుపః । తస్యోపనయనం భూయో జననం గర్భగోళతః ॥ పఞ్చాయుతేన శమ్యోర్వా హ్యభిషేకాత్ప్రముచ్యతే । అష్టలక్షజపాద్దేవ్యాః కూష్మాండాయుతహోమతః ॥ చాతుర్భాగస్య యోవాపి యజ్ఞో వా సర్వదక్షిణః । ఏవం కుర్యాద్ద్విజో యస్తు తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ అభిషేకాద్యశక్తౌ దక్షిణామాత్రపరిగ్రహే హిరణ్యగర్భగ్రహణే సులభం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య యాగార్థం దక్షిణాం హరేత్ । తస్యైవ నిష్కృతిరియం మునిభిః పరికీర్తితా ॥ పరేద్యుర్వా తదానీం వా స్నాత్వా శుచిరలంకృతః । నీలవర్ణాశ్చగామేకాం శ్యామామాదాయ నిర్గదామ్ ॥ ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మన్త్రైః ప్రాఙ్ముఖీం మార్జయేజ్జలైః । రక్తేన వాససాచ్ఛాద్య త్రిః పరిక్రమ్య యత్నతః ॥ తన్మాత్రస్థానమాసాద్య జపేన్మన్త్రమిమం సుధీః । హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్ర ఇహ విషావిధే మేత్యన్తముక్త్వా విష్ణుర్యోనిమిత్యాదిసమర్థయాం తాభిరనుమన్త్రయేత్ ॥ తతః పరం ముహూర్తమాత్రం స్థిత్వా గోగర్భగమాత్మనో మూర్ధానం విధాయ అష్టయోనీమష్టపుత్రామిత్యనువాకం పఠేత్ ॥ తతః పరమాత్మానం పునర్జాతం మత్వా స్వయంవా పితా వా ఆచార్యోవా జాతకర్మాద్యుపనయనాన్తం కుర్యాత్ ॥ గాం వస్త్రాణి చాచార్యాయ దత్వా తుమాపయేత్ । తతః పరం పూతో భవతి ॥ దక్షిణామాత్రప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమేతద్వేదితవ్యమ్ ॥ ప్రధానత్యాగాభావే పూర్వోక్తైరష్టలక్షజపాదిభిః పూతో భవతి । అన్యథా ననిష్కృతిః ॥ తదేతద్దోషమాహ ॥ — హరిసాగరే ॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యకృత్వా నిష్కృతిం దిమాః । సహస్రాబ్దం భవేద్రక్షః ఆచార్యో ద్రవ్యలోభతః ॥ బ్రహ్మా నరస్స్వస్తిశ్చైవ తదర్ధం రాక్షసా వనే । ద్వారస్థా ఋత్విజశ్చైవ పాఠకా జాపకా అపి ॥ తయోరర్ధం భవేయుస్తే రాక్షసా ఘోరరూపిణః । ఆచార్యార్థం జ

పశుప్రాప్తౌ బ్రహ్మాణస్సదసస్పతేః ॥ తయోరర్ధం హోతృకాణామితరేషామి త్యేష స్థితిః । — నాగరఖండే ॥ ఏవం హైరణ్యగర్భస్య గ్రహణే నిష్కృతిః పురా । దృష్టా మన్వాదిభిర్విప్రై ర్ధర్మశాస్త్రపరాయణైః । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి ప్రాయశ్చిత్తైర్జలాప్లుతైరితి ॥ * ॥ — ఇతి హేమాద్రౌ హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్ర

—* బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవీపురాణే ॥ ద్విజైర్బ్రహ్మాండసంజ్ఞో వై ఘటస్త్వాపత్సుయాసుచ । న ధార్యః పుణ్యతీర్థేషు ఆత్మనాశకరో మహాన్ ॥ — దేవలః ॥ బ్రహ్మాండం యోఽనుగృహ్ణీయాద్ద్విజః కర్త్రాదిభిర్వినా । ఋత్విగ్భిస్సహ మృష్టాత్మా రాక్షసో భవతి ధ్రువమ్ ॥ — మాత్స్యే ॥ ద్విజో గృహీత్వా బ్రహ్మాండం రాజ్ఞో దానాధికారిణః । తస్యైవాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యాశీత్యబ్దాత్స వ రాక్షసాత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ బ్రహ్మాండం పుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలేషు పర్వసు । గృహీత్వా నిష్కృతిర్నాస్తి వసులక్షజపాదృత ఇతి ॥ — బ్రహ్మకైవర్తే ॥ బ్రహ్మాండం ముఖజో ధృత్వా పాపీ లోభపరాయణః । అష్టలక్షజపాదస్య నిష్కృతిర్బ్రహ్మరాక్షసా ఇతి ॥ — మహాభారతే అష్టలక్షజపాద్దేవ్యా బ్రహ్మాండస్య పరిగ్రహే । వినేతి శేషః ॥ ఆసహస్రాబ్దపర్యన్తం నముక్తిర్బ్రహ్మరాక్షసా ఇతి ॥ — దేవీపురాణే ॥ దశలక్షజపాద్దేవ్యా విప్రస్య బ్రహ్మాణో ఘటే । ఆసహస్రాబ్దపర్యన్తమితి యత్ర దసావప్రితమ్ ॥ — తదాహ ॥ లింగపురాణే ॥ గౌతమః ॥ బ్రహ్మాండం యో ద్విజో ధృత్వా వసులక్షజపాదిహ । పూతో భవతి మర్త్యాత్మా ఇహలోకే పరత్ర చ ॥ నియుతేనాభిషేకస్య శమ్యోర్ఘపూర్వసదాస్థితః । చాతుర్భాగవ్యయం కృత్వా యజ్ఞం వా బహుదక్షిణమ్ ॥ సర్వస్వదక్షిణమిత్యర్థః । న శేషయేత్ ॥ ఏషా వై నిష్కృతిస్తస్య ఋత్విగ్భిస్సహితస్య చ । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి సహస్రాబ్దం పిశాచతః ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దోషమాహ ॥ — భవిష్యోత్తరే ॥ ఆచార్యో జీవకో నామ భవతి బ్రహ్మరాక్షసః । బ్రహ్మో భవేద్ఘోరారూఢస్సహస్రాణిపదస్యవాన్ ॥ ద్వావప్యాస్సుర్నమాత్రకర్మాణః పాతకాః పిశితాశనాః ।హోతారశ్చర్త్విజా సాస్స్యుర్జాపకాః పాదహీనజాః ॥ ఆచార్యార్ధం తయోః ప్రా

క్తం ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రభో । ద్వారస్థానాం తదర్ధం స్యాదితరేషాం చ
పూర్వవత్ ॥ అథవా తచ్చతుర్థాంశస్యాయం వా కురుతే తదా । అన్యథా ని
ష్కృతిర్నాస్తి దానైస్తీర్థావగాహనైః ॥ ఆచార్యం ప్రవిశేత్పాపం రా
జ్ఞో దానాధికారిణః । పాదహీనం ద్వయోః ప్రోక్తం శేషం సర్వేషు సంవి
శేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తైర్వినా రాజ్ఞః సపునస్తు ప్రతిగ్రహాత్ । తస్మాదిదం
ప్రకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభిః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా శు
ద్ధో భవతి నాన్యథేతి ॥ * ॥ —ఇతి హేమాద్రి బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్ర
హప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

— * కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ * —

మాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ ఆపత్స్వపి సమ్యగ్విప్రా న గృహ్ణీయాద్ద
ముం తరుమ్ । యావన్తి సన్తి పర్ణాని ఫలాని కుసుమాని చ ॥ తావన్తి హాయ
నాని స్యాద్రాక్షసో నిర్జలే వనే । ఋత్విగ్భిర్బ్రహ్మణా సార్ధమర్ధపాదవివర్జి
తః ॥ — సౌపర్ణే ॥ న గృహ్ణీయాద్ద్విజః పాపీ బహుభిః కారణైర్వినా । త
రుమేనం పర్ణపంక్తం రక్షో భవతి కాననే ॥ దృష్ట్వా పద్భ్యాం వినా రాజన్య
త్వగ్భిస్సహాని జలే । యావంతి తస్య పర్ణాని తావదబ్దం నరాధిపేతి । దా
తారం బ్రహ్మణ్యాని వృత్త్యర్థం క్రీతుః ॥ పితృభిరాత్మనా వా కృతమృణం స్యాత్ । నైవ కృ
తో గ్రహోరస్తు టాకో వా ఖిలీభవతి చేత్ తదుద్ధరణార్థం ప్రతిగ్రహః
ఏతాని నిమిత్తాని ప్రతిగ్రహే । ఏతేషాం రక్షణార్థం సర్వధనవ్యయే
న దోషః ॥ — తదాహ గౌతమః ॥ కుటజం ప్రతిగృహ్యైనం ద్విజో ఋ
ణవిముక్తయే । యాగార్థం స్వకృతారంభతటాకాదివినాశనే ॥ స ర్వం తద
ర్థం సహసా వ్యయం కృత్వా న దోషభాక్ ॥ శుద్ధో భవతి మానుష్యో న భ
వేద్బ్రహ్మరాక్షస ఇతి । — మార్కండేయః ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభా
త్తరుమేనం సుఖాప్తయే । నిష్కృతిస్తస్య నాస్తీహ నరకాదేకవింశతేః ॥ క
ల్పం చిన్నిష్కృతిర్దృష్టా మనునారదగాలవైః । అష్టలక్షా ద్వేదమాతుశ్చతు
ర్థాంశవ్యయేన వా ॥ అభిషేకేణ వా శంభోర్భూమేర్వా త్రిః పరిక్రమా
త్ । సేత్వాది పుణ్యతీర్థేషు త్ర్యబ్దం వా స్నానమాచరేత్ ॥ ఏతా నిష్కృ
తయో దృష్టాస్తరోరేతస్య సంగ్రహే । బ్రహ్మసదస్య ఋత్విజాం తావా

తృజాపకపాతకానాం ప్రాయశ్చిత్తమధోఽర్ధాంశేన వేదితవ్యమ్ । బాహుజాదేకగుణితం పాదజాద్ద్విగుణంచరేత్ ॥ముఖజాముక్తమానేనహత్వారుజాత్ క్షత్రవన్నృప ।ఏతాభ్యోనిష్కృతిభ్యశ్చ గతిర్నాన్యత్ర దృశ్యత ఇతి ॥*॥—ఇతి హేమాద్రౌ కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥*॥—

—* గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

అథ గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥తులాయాం గోసహస్రేచ ఆచార్యస్య పునర్భవః । ఆబ్రహ్మణోబ్దపర్యంతం నాస్తి భూషా పిశాచితః ॥ —గ్రంథాంతరే । తులాయాం గోసహస్రే చ ఆచార్యో యదిపూర్వజః ॥ తస్య నాస్తి పునర్జన్మయావద్బ్రహ్మలయంగతః। తథాచార్యస్తథాబ్రహ్మా సదస్యా రాక్షసాస్త్రయః ।యావద్బ్రహ్మలయం యాతి తావత్తేసంచరంత్యధః ॥ — మార్కండేయః ॥ ఏకాగౌర్న ప్రతిగ్రాహ్యా ద్వితీయా నకదాచన । సాచేద్విక్రయమాపన్నాదహత్యా సప్తమం కులమ్ ॥ —విష్ణురహస్యే ॥ కాశీక్షేత్రేచగౌతమ్యాం కృష్ణవేణ్యాం నదీతటె । శ్రీశైలెవెంకటాద్రౌచ మహాక్షేత్రే అహోబిలె ॥కాంచీక్షేత్రే చ శ్రీరంగె గోకర్ణే గంధమాదనే । ధనుష్కోట్యాంమహారాజాత్తులాం వా గోసహస్రకమ్ ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోలోభాదృణయాగైర్వినానృప। పుత్రపౌత్రైశ్చపరివృతో నరకేవాసమశ్నుతఇతి ॥ — స్కాందే ॥గ్రహణె సంక్రమేచైవ పుణ్యతీర్థేషు పర్వసు । గోసహస్రం తులాం విప్రః ప్రతిగృహ్యధనాతురః ॥ పూర్వోక్తా నిష్కృతీరేతాః పరిత్యజ్యతు నిర్విశేత్ ॥ సపుత్రపౌత్రసహిత స్సహస్రాబ్దంనిశాచరఇతి ॥ —దేవీపురాణె ॥ గోసహస్రంద్విజోధృత్వా అకృత్వాతద్వ్రయంసుధీః॥సొఽరణ్యేనిర్జలేదేశే కులెన సహరాక్షసఇతి ॥ —మార్కండేయః ॥ ధృత్వాగ్రజో గోసహస్రం రాజ్ఞోన్యస్మాద్ద్విజన్మనః । నవలక్షం జపెద్దేవ్యాః పునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥—మాత్స్యే ॥ పుణ్యక్షేత్రెపుణ్యతీర్థే సూర్యాచంద్రమసోగ్రహే ॥ ధేనూనాంయస్సహస్రంచ ప్రతిగృహ్యాధనాతురః క్షుధః ప్రదక్షిణంకృత్వా నవలక్షంజపెత్తతః ॥ కేశానాం వపనంకృత్వాపునస్సంస్కారమర్హతి ॥ —మహారాజవిజయె ॥ సహస్రధేనుదానేతు

ఆచార్యత్వంవ్రజేద్ద్విజః॥తస్యాన్యాన్నిష్కృతిర్నాస్తి నవలక్షజపాదృతే। భూమేఃప్రదక్షిణంకృత్వా కేశానాంవపనంపునః । ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా పునస్స్వంస్థానమాప్నుతేతి ॥ ఏతదశక్తౌపక్షాంతరమాహ ॥ —కూర్మపురాణే ॥ సహస్రధేనుదానేతు ఆచార్యోయదిలోభతః । భూమేఃప్రదక్షిణంకృత్వా నవలక్షంజపేత్తతః । తదశక్తౌమహాశమో బ్రహ్మకూర్చైశ్చమహైశ్చభిః ॥ కృత్వాఽభిషేకంవిధివచ్చతురయుతంప్రయత్నతః । సర్వవ్యయంచయాగేనా కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ —నాగరఖండే ॥ బ్రహ్మాసదస్యాఃపూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తార్ధమర్హతః । తదర్ధంద్వారపాలానాం పాఠకానాంతథైవచ । హోతౄణాంజాపకానాంచ పూర్వవన్మునిభిస్స్మృతమ్ ॥ తత్ర విశేషమాహ ॥ — లిఙ్గపురాణే ॥ గోసహస్రేతులాయాంచాప్యాచార్యోయద్ధనంహరేత్ । అకృత్వాతస్యప్రాయంధర్మ్యాణాంపత్నీపుత్రపరిష్కృతః । తత్పత్నీనాంచపుత్రాణామనుజానాంజనాధిప । హవ్యకవ్యేషుయోభోక్తాయేవాసంబంధిబాంధవాః । తత్తత్కృచ్ఛ్రత్రయంపత్న్యాన్యనిష్కృతిఃకథితోత్తమైః । ఏతదబ్దపర్యంతం । అతఃపరంనిష్కృతిర్నాస్తి ॥ చాంద్రాయణత్రయంప్రోక్తం తత్పుత్రాణాంధనాగమే । తద్భ్రాతౄణాంపరాకంస్యాద్యదిచేద్విభజేద్ధనం । హవ్యకవ్యేషుభోక్తౄణాముపవాసాదినంభవేత్ ।పరేద్యుఃప్రాశనంకృత్వా పఞ్చగవ్యంవిశేషతః ॥ తేషాంపరాకస్సంప్రోక్తోయేచసంబన్ధిబాన్ధవాః । తస్యసంభాషణాదేవ కుర్యాత్సూర్యావలోకనమ్ ॥ తస్మాచ్చనిష్కృతిఃకార్యాఽఽచార్యేణశుభేప్సునా । అన్యథాదోషమాప్నోతి ఇహలోకేపరత్ర చ । తులాప్రతిగ్రహేప్యేవమేవవేదితవ్యమ్ ॥ గోసహస్రంతులాచద్వయంసమమ్ ॥ తస్మాత్తయోరపరిగ్రహఏవవరమ్ । ఉభయోర్లోకయోరతిగర్హితత్వాత్ ॥ * ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథహిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహ

॥ శ్రీ హిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ శ్రీ

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —మహాభారతే ॥ వ్యాసః ॥ శృణుధర్మజవక్ష్యామి స్వర్ణకామదుహంసకృత్ । ప్రతిగృహ్యాద్విజోయస్తు ససద్యఃపతితోభవేత్ ॥ తస్యాన్యాన్నిష్కృతిర్నాస్తి పునర్బ్రహ్మోపదేశతః । అష్టలక్షజ

పాత్రార్జనవ్యయాద్వాఽష్టమభాగతః॥ అభిషేకేణవా శమ్భోర్యజ్ఞాద్వాపి సర్వదక్షిణాత్ ॥ ఏతైశ్శుద్ధిమవాప్నోతి హ్యుభయోర్లోకయోరపి ॥ — లిఙ్గపురాణే ॥ హిరణ్యకామధుక్పూర్వం రాజ్ఞాం శ్రేయోభివృద్ధయే । సర్వపాపక్షయకరీ మహాపాతకనాశినీ । అగ్నికుణ్డాత్సముత్పన్నా పశ్యతాం సర్వసదాం సతామ్ ॥ దృశా బ్రహ్మణమద్రాక్షీద్భ్రిష్టోతాం ప్రత్యువాచ హ ॥ ఇతఆగచ్ఛభద్రేంతేమహీం గచ్ఛ ప్రయత్నతః । రాజానస్తత్ర వర్తన్తే మహ్యర్థం పాపకారిణః । తత్ర తాన్ రక్షదానేన సుఘోరాత్పాపసఙ్కటాత్ ॥ ఓమిత్యుక్త్వా తదా ధేనుర్భువం గతవతీయదా । తదాప్రభృత్యసౌ ధేనుః కామధుక్స్వర్ణరూపిణీ ॥ రాజ్ఞాం పాపనిబద్ధానాం వక్ష్యేంహ పాపచేతసామ్ । పాపనిమోచనీ తేషాం స్వర్చితాపుణ్యసఙ్గమే ॥ ఏతాదృశీం పుణ్యరూపాం స్వర్ణకామదుహం ద్విజః । ప్రతిగృహ్ణాతి యో లోభాత్స స్యాత్ పతితో భవేత్ ॥ — కూర్మపురాణే ॥ స్వర్ణకామదుహం రాజ్ఞా స్వర్చితాం శాస్త్రవర్త్మనా । ద్విజో యః ప్రతిగృహ్ణాతి ససద్యస్పాతకీ భవేత్ ॥ — శివపురాణే ॥ ససర్వదా పవితోఽపి రాజభిః పూజితామిమామ్ । యోగృహ్ణీయాత్పుణ్యకాలే పూర్వోక్తైః కారణైర్వినా ॥ ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్సద్యః పునర్బ్రహ్మోపదేశతః । అష్టలక్షజపం కృత్వా ప్రత్యహం విధిపూర్వకం॥ ధనస్యాష్టమభాగేన ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । అభిషేకేణవాశమ్భో ర్యజ్ఞాత్సర్వస్వదక్షిణాత్ ॥ ఏతేషూక్తేషు రాజేన్ద్ర ప్రాయశ్చిత్తేన బుద్ధిమాన్ । ఇహలోకే పరత్రాపి శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥ — మహాభారతే ॥ స్వర్ణకామదుహం ధృత్వా ద్విజో నిష్కారణాన్మనే । అష్టలక్షజపం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీమ్ ॥ ధనస్యాష్టమభాగేన ప్రాయశ్చిత్తేన వా ద్విజః । అభిషేకేణవాశమ్భోర్నిశ్శేషఋణమోచనాత్ ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ద్విజో లోభాద్ధనార్జక ఇతి ॥ నియమేన గాయత్రీజపం కృత్వా స్వర్ణకామధేను ప్రతిగ్రహాత్పూతో భవతి । తదశక్తౌ ధనాష్టమభాగేన తులా ప్రతిగ్రహోక్తప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ నమకచమకైశ్శమ్భోః ప్రయుతాభిషేచనాత్పూతో భవతి । అథవా ధనేన ప్రతిగ్రహలబ్ధేన నిశ్శేషమృణమోచనం కృత్వా పఞ్చగవ్యం ప్రాశ్య శుద్ధో భవతి ॥ * ॥ — ఇతి

హేమాద్రౌ హిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అ

శ్రీ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

థ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — కూర్మపురాణే ॥ హిరణ్యావాజినం కృష్ణా ద్విజో లోభపరాయణః। జన్మత్రయే రాక్షసత్వమనుభూయ పిశాచతామ్ ॥ తదన్తేషువమాసాద్య రాసభత్వమవాప్నుయాత్ । తదన్తే రోగవాన్ భూత్వా నరకం యాతి పాండవేతి ॥ — మత్స్యపురాణే ॥ హిరణ్యావాజినం ధృత్వా రాజ్ఞో దానపరాయణాత్ ।పుణ్యకాలే పుణ్యదేశే ద్విజో యో భోగలోలుపః ॥ సోపి దేహాన్తరే భూయాదదశ్యో రాక్షసస్తరా । తదన్తే రాసభో భూత్వా తతో నరకమాప్నుయాత్ ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ హిరణ్యావాజినం విప్రః ప్రతిగృహ్య ధనాతురః। సోరణ్యే నిర్జలే దేశే రాక్షసత్వం భజేదిహ ॥ తతస్తు గార్దభతనుమనుభూయ తతఃపరమ్ । తతో వ్యాధిభిరాక్రాన్తో నరకే వాసమశ్నుతే ॥ నతస్య పునరావృత్తిర్దేవ్యాలక్షాష్టకాదృతే ఇతి ॥ — తదేవాహ ॥ వామనపురాణే ॥హిరణ్యాశ్వం ద్విజో లోభాత్ప్రాజ్ఞః పుణ్యాదినేష్విహ ।ప్రతిగృహ్యాత్మభోగార్థం సభవేద్బ్రహ్మరాక్షసః ॥ తతః ఖరత్వమాసాద్య రోగవాన్ జన్మనాం త్రయే । తతో నరకమాసాద్య తిష్ఠత్యాచన్ద్రతారకమ్ ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యష్టలక్షజపాదృతే ॥ —॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ హిరణ్యాశ్వం ద్విజో ధృత్వా తస్య నిష్కృతిరీరితా । అష్టలక్షజపాద్వాపి నియుతాదథివైకతః అష్టమాంశవ్యయాద్వాపి యాగైర్వా సర్వదక్షిణైః । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునర్మాంజీవిధానత ఇతి ॥ పునస్సంస్కారాదిత్యర్థః ॥ తద్బ్రహ్మవసదస్యాశ్చప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హతః। ద్వాభ్యాం స్తజ్జాపకారాజన్నర్హాన్త్యర్థార్ధమంశతః ॥ అన్యథా దోషవన్తస్తేనసమ్భాష్యాఃకదాచన।నసంస్పృశ్యానహాజ్ఞేయానాలపేత్తానిహద్విజానితి ॥ * ॥ —ఇతి హేమాద్రౌ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రా

శ్రీ * హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్ * శ్రీ

యశ్చిత్తమాహ ॥ —బ్రహ్మకైవర్తే ॥ హిరణ్యాశ్వరథం దివ్యం పూజితం నృపసూనుభిః । తం ధృత్వా బ్రాహ్మణో లోభాద్యఃకశ్చిద్రాజవల్లభః ॥ సమ్మ

త్వా రాక్షసో ఘోరో నిర్జలే విజనే వనే । భవత్యేవ సదా క్రూరో నిష్ఠురం సర్వదా వదన్ ॥ — భవిష్యోత్తరే ॥ విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చ స్త్రియా లోకవిమోహనే । అకల్పయత్పురా బ్రహ్మా హిరణ్యాశ్వరథం ముదా ॥ తే ఆరోప్య రథే తస్మిన్నానయన్తి దివం సురాః । రథం తమిన్ద్రః స్పృహసా ఆలోక్యాప్సరసాం గణైః ॥ ఆరురోహ ముదా యుక్తో హత్వా రాక్షసాన్ బహూన్ । హిరణ్యాశ్వరథం దృష్ట్వా తద్దీప్త్యా రాక్షసా హతాః ॥ తదన్తే దివమాసాద్య హిరణ్యాశ్వరథేన వై । తతః పరం తముత్సృజ్య దేవేన్ద్రో రథమంజసా ॥ బ్రహ్మా తమవలోక్యాథ హిరణ్యాశ్వరథం పునః । హస్తే గృహీత్వా తం దివ్యం రాజభ్యః ప్రదదౌ ముదా ॥ దానం కురుత విప్రేభ్యస్సర్వపాపాపనుత్తయే । హింసాకరమిమం దివ్యం పూజితం మన్త్రితం ద్విజైః । ఇతి తేభ్యో ముదా దత్వా బ్రహ్మా లోకపితామహః ॥ తూష్ణీమాస్తే తతస్తే పి చక్రుర్బ్రహ్మానిదేశతః । తస్మాద్ధింసాకరం విప్రో న గృహ్ణీయాత్కదాచన ॥ — శమ్భురహస్యే ॥ హిరణ్యాశ్వరథం యస్తు ద్విజో గృహ్ణాతి నరాధిపాత్ । సారణ్యే నిర్జలే దేశే ఋత్విగ్భిస్సహ రాక్షసః ॥ యావద్బ్రహ్మా సృజద్విశ్వం తావద్రాక్షసదేహవాన్ । తస్యైవ నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్వదర్శిభిః ॥ వసులక్షజపాద్వాపి నియుతేనాభిషేకతః । అష్టమాంశవ్యయేనాపి ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః ॥ ఇదం తేవపనం ప్రోక్తం పునస్సంస్కారమర్హతి । ఏవం చేచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తేన భూయసా । అన్యథా తేన శుద్ధాస్స్యుర్న సంభాష్యాః కదాచన । బ్రహ్మసదస్యాధ్వర్యూణామృత్విజాం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం ॥ పునస్సంస్కారః పూర్వవత్ ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథ హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహప్రాయ

హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్చిత్తమాహ ॥ బ్రహ్మాండపురాణే ॥ హిరణ్యహస్తినం దత్వా పుణ్యకాలేషు పర్వసు । యో విప్రో లోభమోహేన రాజ్ఞో దానార్థినో నృప । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి దశలక్షజపాదృతే ॥ లక్షహోమేన కూష్మాండైః శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥ — బ్రహ్మకైవర్తే ॥ హిరణ్యహస్తినం భూపాద్ద్విజో యో లోభమోహతః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యేషు తీర్థేష్వాయతనేషు చ ॥ ప్ర

తిగృహ్యాతతో లోభాదకృత్వా నిష్కృతిం పృథక్ । హారిణ్యాం నిర్జలే దేశే రా
క్షసాంబరచారవాన్ ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి వినా లక్షజపాద్ధృతే ॥ ల
క్షహోమేన కూష్మాండైః శ్శుద్ధిమాప్నోత్యవైదికీమ్ । కృష్ణమాంశవ్యయేనాపి ప్రా
యశ్చిత్తవిధానతః । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి హ్యశుద్ధో హ్యన్యథా ద్విజఃఇతి ॥
—॥ దేవీపురాణే ॥ హేమహస్తిరథం ధృత్వా విప్రో యది విమోహితః । ని
శాచరత్వమాసాద్య ఋత్విగ్భిస్సహ పార్థివ । నిశాచరాద్విముక్తో భూన్నైవ
లక్షజపాదిహ ॥ లక్షహోమేన కూష్మాండైః శుద్ధో భవతి నిశ్చయః । కేశానాం
వపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమాచరేత్ । తదర్థం బ్రాహ్మణైః ప్రోక్తం తథైవ
సదసస్పతేః ॥ తదర్థం ద్వారపాలానాం జాపకానాం తదర్థతః । ప్రాయ
శ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం హేమహస్తిరథగ్రహే ॥ —లింగపురాణే ॥ పురా దై
వాసురే యుద్ధే నిర్మితం విశ్వకర్మణా ॥ హేమహస్తిరథం దివ్యమారురో
హ ప్రజాపతిః ॥ జిగాయ రాక్షసాన్సర్వాన్ హేమహస్తిరథేన వై । జిత్వా
లోకం పునర్గత్వా దృష్ట్వా రథమనుత్తమమ్ ॥ బభాషే దేవతామధ్యే యో
వాకో వా భువస్థలే ॥ పూజయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ దత్వా మాం ప్రతిపద్యతే ॥
ఇతీరయిత్వా తం దివ్యం దత్తవాన్ కృపయా తదా । తదా ప్రభృత్యహో యానం
నృణాం పాపహరం మహత్ । పూజయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ యో దద్యాత్స
ప్రజాపతిః ॥ తం ధృత్వా బ్రాహ్మణో యస్తు తస్య పాపం మహత్తరం ॥ తే
నైవ నిష్కృతిరియం సర్వపాపప్రణాశనీతి ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ
హేమహస్తిరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥— ॥ అథ పంచలాంగల

॥ పంచలాంగల ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — శివపురాణే ॥ పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యకా
లే రాజా ధర్మపరాయణః । లాంగలం వాథ పంచైవ హ్యాత్మదోషాపశాం
తయే ॥ కుర్యాద్యది స పూతాత్మా పాపాదస్మాత్ప్రముచ్యతే ॥ తత్రజ్ఞాత్వా
ద్విజో యశ్చ లోకద్వయవిగర్హణమ్ । లాంగలం ప్రతిగృహ్ణీయాదేకం వా
పంచ ఏవ వా ॥ ఋత్విగ్భిస్సహ ముక్తాత్మా ఖిలీభూతే జలే వనే । సహస్రాబ్దం భ
వేద్రక్షః శ్వపచజన్మాత్మనస్తదా ॥— మహాభారతే ॥ లాంగలం యోనుగృ
హ్ణీయాద్ద్రాక్షః కర్మాణి కారిణః । సవనే నిర్జలే ఘోరే సహస్రాబ్దం భవేత్త

రే ॥ ఆజన్మకల్పపర్యంతం నిష్కృతిర్నాస్తి కుత్రచిత్ ॥ దశలక్షజపో ద్దేవ్యాః క్వచిద్దృష్టా మనీషిభిః ॥ ప్రధానత్యాగమాత్రేణ యాగార్థం దదక్షిణాం వహేత్ ॥ తదర్థం మునిభిః ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం । ఏతద్దక్షిణామాత్రప్రతిగ్రహవిషయం । ప్రధానత్యాగాభావే దశలక్షజపాచ్ఛుద్ధిః ॥ —శివధర్మే ॥ లాంగలం దేవి గృహ్ణీయాన్మోహాద్భోగలోలుపః ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి దశలక్షజపాదృతే ॥ ఏతదశక్తౌ పక్షాంతరమాహ ॥ —వసిష్ఠసంహితాయాం ॥ లాంగలం మోహతో ధృత్వా పంచవార్షికమేవ వా । తస్యైవ నిష్కృతిర్వక్ష్యే శృణు నాన్యమనాః ప్రభో । దశలక్షజపం వాథ ప్రయుతం వాభిషేచనమ్ ॥ చతుర్భాగవ్యయం వాపి యజ్ఞం వా సద్వదక్షిణం । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం పరేద్యుర్వాన్యతోపి వా ॥ మార్తాండస్యోదయాదర్వాక్ స్నానం కృత్వా యథార్హతః । నిత్యకర్మ సమాప్యాశు యావత్సూర్యోదయో భవేత్ ॥ తావద్గత్వా జలాధారం నదీం పుష్కరిణీమపి । కణ్ఠదఘ్నజలే స్థిత్వా స్మరన్నారాయణం విభుం । ముఖముద్ధృత్య మార్తాండం పశ్యన్నుత్తానపాణికః । అఘమర్షణసూక్తం చ జపన్పాపవిముక్తయే । యావదస్తంగతో భానుస్తావత్కాలం జపేత్సుధీః । మధ్యమాధ్యాహ్నికం కృత్వా బ్రహ్మయజ్ఞం చ తర్పణం ॥ మనసా దేవమారాధ్య పునర్గత్వా జలం జపేత్ ॥ సాయంసంధ్యాముపాసిత్వా సాయంహోమమనంతరం । హోమానంత్య క్త్వాతదా రాజన్ఫలాహారం సమాచరేత్ ॥ ఉత్తమం యావకం భక్ష్యేదథవా ముద్గభక్షణం । అథ స్నాయీ భవేత్తత్ర కృతం పాపమనుస్మరన్ । ప్రభాతాయాం తు వ్యుష్టాయాం పూర్వవద్వ్రతమాచరేత్ ॥ ఏవం తు మండలే పూర్ణే విరజాహోమమాచరేత్ । ఉపోష్య దినమేకం చ పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్తేభ్యో దత్త్వా చ దక్షిణామ్ ॥ పశ్చాత్స్వయం ప్రభుంజీయాత్తద్విప్రానుజ్ఞయా సహ ॥ సర్వేష్వవా యేషు లోకేషు మృత్యవో న్వాయత్తా ఇత్యఘమర్షణసూక్తం । ఔపాసనాగ్నౌ తైస్సప్తభిస్తిలాజ్యహోమ ఇతి మంత్రైర్విరజాహోమః ॥ పంచగవ్యం బ్రహ్మకూర్చవిధానేన । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తమాచార్యస్య ॥ సర్వేషాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —మాత్స్యే ॥ బ్రహ్మస్వసదస్పృశశ్శోభా తదర్ధం భాగమర్హతః ॥ ద్వా

రక్షానాంతదర్ధంస్యాత్తదర్ధమితరేషువై । ప్రాయశ్చిత్తవిధిశ్చైవ నాన్యథాగతిరస్తిహి । —ప్రాయశ్చిత్తాకరణేదోషమాహ ॥ గౌతమః ॥ తులాయాంగోసహస్రేచ లాంగలేయేచఋత్విజః । ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వాచేన్నైతైస్సంభాషణంచరేత్ ॥ నతేషాందర్శనంకుర్యాన్నైతైస్సహానసంవిశేత్ ॥ మహాదానేషుసర్వేషు ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం । తదకృత్వాద్విజోగర్వాచ్చండాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ నయోగ్యోహవ్యకవ్యేషు నసంభాష్యః కదాచన ॥ సోనుభూయమహత్పాపం మృత్వేహచపరత్రచ । ఇహజన్మని చండాలః పరత్రబ్రహ్మరాక్షసః ॥ తస్మాదేవంప్రకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజోత్తమైః । * ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ పంచలాంగల ప్రతిగ్రహప్రాయ

॥ ధరాదాన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

శ్చిత్తం । * ॥— ॥ అథధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —మార్కండేయః ॥ యోరాజామండలంరక్షేద్ధర్మశాస్త్రానుసారతః । సోపి స్వర్గమవాప్నోతి కిమన్యైర్దానసాగరైః । తథాపికురుతేపాపంవిప్రగ్రామేషు సర్వదా ॥ దేవద్రోహంజనద్రోహంవిప్రద్రోహం మహత్తరం । చండాళాదపిసర్వత్రధనార్జనమితీరితం । దుష్టదండశ్చసర్వత్రతథానిష్ఠురభాషణం । నదానం పుణ్యకాలేషు రతిర్బాహ్యేషుసర్వదా । వ్రతత్యాగస్సదాచారన్యేషు విత్తార్జనంమహత్ । బ్రహ్మహత్యాదిపాపాని మనసాచింతయేత్సదా । ఏవమాదీని పాపాని రాజ్ఞస్సంతిదినేదినే ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ధరాదానంసమాచరేత్ ॥ అభ్యర్చ్యగంధవస్త్రాద్యైర్దద్యాద్వేదవిదేముదా ॥ — శివపురాణే ॥ ధరామభ్యర్చ్యగంధాద్యైర్యోరాజాపుణ్యసంగమే ॥ విప్రసాత్కురుతేయత్ర తస్యచాంతోనవిద్యతే । గృహ్ణీయాద్యోధరామేనాం పుణ్యకాలేషుపర్వసు । తస్యవిప్రస్యనాస్తీహపునర్జన్మచరాక్షసాత్ । బ్రహ్మణాపదేశఃకర్తవ్యస్సావిత్రీదానమేవచ । తతఃపరంజపేద్దేవ్యాదశలక్షమతంద్రితః ॥ —పద్మపురాణే । ధరామభ్యర్చితాంరాజ్ఞో ధర్మశాస్త్రానుసారతః । యోవిప్రఃప్రతిగృహ్ణీయాద్ధనలాభపరాయణః ॥ యజ్ఞాదికమకృత్వాచేత్ భవతిబ్రహ్మరాక్షసః । దశలక్షజపాద్దేవ్యాస్తస్యవిముక్తిరీరితా । పునస్సంస్కారవిధినా గాయత్రీం వేదమాతరం । గృహ్ణీయాద్విప్రముఖ్యేభ్యస్త

తశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥— బ్రహ్మాండే ॥ అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైః ధరామేనాం మహీభుజా । దీయతే విప్రవర్యాయ సర్వపాపాపనుత్తయే । రాజ్ఞా దత్తాం ధరామేనాం నిస్తారణతయా ద్విజః । పుణ్యకాలేషు గృహ్ణీయాత్స హరేత్తస్య కిల్బిషం । తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి కదాచిద్బ్రహ్మగాత్రసాత్ నిష్కృతిస్తస్య కథితా దశలక్షజపాదిహ ॥ పునర్బ్రహ్మోపదేశశ్చ కర్తవ్యో బ్రహ్మవిత్తమైః । జప్తవ్యా తేన సావిత్రీ పునస్సంస్కారమార్గతః । అన్యథా సనయోగ్యస్స్యాద్ధవ్యకవ్యేషు కర్మసు । అసంభాష్యో హ్యపాంక్త్యో న తేన సహ సంవిశేత్ । సదస్య బ్రహ్మణోరర్ధం ద్వారస్థానాం తదర్ధకం । తదర్ధం జాపకానాంచ హోతౄణాంచ తథైవచ । మార్జనం సర్వదానానామాచార్యాణాం స్వయంభువా । ఉక్తం పురా దేవమధ్యే లోకస్యాస్య హితైషిణా । అన్యథా మృత్యుమాప్నోతి కుర్యాదేతత్ప్రయత్నతః ॥ * ॥ —॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధరాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథవిశ్వచ

॥ విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

క్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవలః ॥ పురా స్వాయంభువా రాజా లోకానాం హితకామ్యయా । విశ్వచక్రమిదం సృష్టం రాజ్ఞాం పాపాపనుత్తయే ॥ స్థావరా జంగమాశ్చైవ దేవరాక్షసపన్నగాః । యక్షాః పిశాచాః కూశ్మాండా విశ్వచక్రం సమాశ్రితాః । కాలమృత్యుహరం చేదం సర్వపాపప్రణాశనం ॥ రాజ్ఞాం శ్రేయస్కరం దివ్యం విశ్వచక్రమిదం ద్విజాః । నిర్మాయ లోకం గతవాన్ హంసారూఢశ్చతుర్ముఖః ॥ మాంధాతృప్రముఖాన్దృష్ట్వా క్షితిపాలాన్మహాజనః । దదౌ పరమయా భక్త్యా విప్రేభ్యో దీయతామితి ॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్ తదాదత్వా పునర్లోకం జగామహ ॥ తదాప్రభృతి తచ్చక్రం పూజ్యతే రాజభిస్సదా । దీయతే విప్రవర్యేభ్యస్సర్వక్లేశోపపత్తయే ॥ — కూర్మపురాణే ॥ యో రాజా బ్రహ్మణాదత్తం విశ్వచక్రం మహత్తరం । అభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైర్ధర్మమార్గోపదేశతః । విప్రాయ వేదవిదుషే దత్వా చేత్పుణ్యసంగమే । తస్య పుణ్యస్య లేశం వా మయా వక్తుం న శక్యతే । కల్పకోటిసహస్రాణి కల్పకోటిశతాని చ ॥ స్థిత్వా స బ్రహ్మణో లోకే పునర్భువముపాగతః । చక్రవర్తిత్వమాప్నోతి కిమన్యైర్బహుభాషితైః ॥

॥— మహాభారతే ॥ ఏతాదృశం విశ్వచక్రమర్చితం రాజవల్లభైః । దత్తం విప్రోऽనుగృహ్ణీయాద్యది సంస్కారణాదిహ । న తస్య పునరావృత్తీ రాక్షసాద్బ్రహ్మనామకాత్ । కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః । అరణ్యే నిర్జలే స్థిత్వా మణ్డలం వాయుపూరితః । తత్ర త్రిషవణస్నానం కుర్వన్ సన్ధ్యాదికాః క్రియాః । మార్తాణ్డోదయమారభ్య యావత్సూర్యోऽలయం గతః ॥ తావజ్జపేచ్చ సావిత్రీం తిష్ఠన్నుత్తానపాణికః ॥ రవౌ మధ్యంగతే తత్ర మాధ్యాహ్నికమథాచరేత్ ॥ పునర్జపేచ్చ సావిత్రీం యావదస్తంగతో రవిః । తావన్నిరిమ్య నియమాదబ్భక్షో వాయుభక్షకః ॥ అన్యాశక్త్యాగఫలాహారః కేవలే స్థణ్డిలే స్వపేత్ । ఏవం మణ్డలమావర్త్య తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥— మార్కణ్డేయః ॥ విశ్వచక్రం ద్విజో ధృత్వా నిర్నిమిత్తేన లోభతః । అరణ్యే నిర్జలే దేశే రాక్షసస్స్యాద్భయఙ్కరః ॥ న తస్య పునరావృత్తిస్సహస్రాబ్దం మహాభయాత్ । ఏషా వై నిష్కృతిర్దృష్టా వసిష్ఠేన మహాత్మనా ॥ చతుర్థాంశవ్యయం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః । పునస్సంస్కారవిధినా పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ బ్రహ్మోపదేశం సావిత్రీ ముఖ్యాసేద్ద్విజపుఙ్గవాత్ । ప్రయుతేనాభిషేకేణ నిష్కృతిస్తస్య నాన్యథా ॥ తదర్ధం బ్రహ్మణాఽప్రోక్తం తత్రైవ సమసస్పృతేః । ద్వాదశానాం జాపకానాం చ తయోరర్ధం ప్రకల్పయేత్ ॥ విశ్వచక్రం మహాఖ్యాతం సర్వపాపహరం పరమ్ । మృత్యుదం తద్గ్రహీతౄణాం దాతుః శ్రేయఃప్రదం సదా ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం విప్రః విశ్వచక్రధృతౌ నృణామ్ । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరీరితేతి ॥ * ॥ —ఇతి హేమాద్రౌ విశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — అథ కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— దే

శ్రీ కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

వీపురాణే ॥ కల్పవల్లీ సురైః పూజ్యా హ్యుత్పన్నా క్షీరసాగరే । విష్ణుప్రియకరీ నిత్యం సర్వదా సర్వదా నృణామ్ ॥ లక్ష్మీరూపామిమాం వల్లీం పూజయిత్వా నరాధిప । పుణ్యకాలేషు సంక్రాన్త్యవ్యతీపాతే చ వైధృతౌ । విప్రాయాధ్యాత్మవిదుషే ప్రయో దద్యాత్స జనార్దనః ॥— మహానారదీయే ॥ లతామిమాం మద్విభవామర్చయిత్వా జనాధిప । పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యకాలే విప్రసాత్కురుతే యది । షష్టికోటి

లైర్యుక్తో మాతృతఃపితృతస్తథా । విష్ణులోకంసమాసాద్యస్థిత్వాతత్రచతుర్యుగం । పునర్భువముపాగమ్య ధనవాన్ క్షితిపాలక । బ్రహ్మజ్ఞానముపాగమ్య పశ్చాన్నిర్వృతిమాప్నుయాత్ ॥— విష్ణురహస్యే ॥ దత్త్వామిమాం కల్పలతాం రాజభిఃపూజితాంశుభాం ॥ యోగృహ్ణీయాద్ద్విజఃకామాత్సభవేద్రాక్షసోవనే । యావత్తిష్ఠంతిజ్యోతీంషి తావత్తిష్ఠతిరాక్షసః॥—లైంగే। ఇమాంకల్పలతాం దివ్యాం పూజితాం రాజవల్లభైః । దత్తాంపర్వసుకాలేషు ద్విజోయస్తాంప్రతిగృహేత్ ॥నతస్యపునరావృత్తిశ్చిరాత్సైవబ్రహ్మరాక్షసాత్ । తద్బ్రహ్మాచసదస్యశ్చ తద్వద్ధ్వాన్జాపకాఅపి ॥ రాక్షసాఃక్రూరకర్మాణో భవంత్యేవతతఃక్షణాత్ ॥ సహస్రంచతదర్ధంచ తదర్ధంవైయథాక్రమం । కల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం కల్పతరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తవద్వేదితవ్యం ॥ * ॥ —॥ ఇతిహేమాద్రౌకల్పలతాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథసప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

—॥గారుడపురాణే ॥ లవణేక్షుసురాసర్పిర్దధిక్షీరోదకార్ణవాః ॥ జంబూద్వీపశ్చప్లక్షశ్చ శాల్మలీద్వీపమేవచ । కుశద్వీపశ్చక్రౌంచశ్చ శాకఃపుష్కలఏవచ । ఏతేద్వీపాస్సముద్రాణాం మధ్యేతిష్ఠంత్యనామయాః ॥ మేరుశ్చ హిమవాన్శైలః కైలాసోగంధమాదనః ।మహేంద్రోమలయశ్శైలస్త్రికూటాఖ్యోమహాగిరిః ॥ ఏతేసప్తశైలాశ్చ లవణోదధిమధ్యగాః । జంబూద్వీపేమనుష్యాయే వసంత్యత్రనిరామయాః । ప్లక్షద్వీపేమహాపుణ్యే తురంగాస్యావసంత్యథ। తత్రైవశాల్మలిద్వీపే కిన్నరాస్సంతికామినః । కుశద్వీపేమహారాజ వసంతీచ్ఛావిహారిణః । క్రౌంచద్వీపేమహాపుణ్యే తిష్ఠంతిపితరస్తథా । శాకద్వీపేమహారాజ విశ్వేదేవావసంత్యథ । వసంతిపుష్కలద్వీపే దేవాశ్చాగ్నిపురోగమాః । మర్త్యాన్ అశనమిచ్ఛంతి ప్రత్యహంమునివల్లభ ॥ తస్మాన్నాస్తిప్రభావశ్చ నిగ్రహానిగ్రహేనృణాం । తురంగాస్యాస్తథారాజన్ వారేవారేన్నకాంక్షిణః ॥ కిన్నరాఃపక్షమాత్రేణ హ్యాదంత్యన్నంసకృత్సకృత్ । కుశద్వీపగతారాజన్ వింశత్యాదివసాశినః ॥ క్రౌంచద్వీపేతు పితరస్సకృన్మాసానుభోజినః । శాకద్వీపేతుశృణుమేవిశ్వేదేవామహాబలాః

విప్రశ్రాద్ధేషుభుంజంతి శ్రాద్ధాహారాయత్రిజంతవః ॥ దేవాశ్చపుష్కలద్వీపే
ప్రతివర్షంప్రభోజినః ॥ ఏతైస్సముద్రాః పుణ్యాహాః స్తద్దానంపృథివీపతిః ।
నిష్కామనతయాకుర్వన్ సన్నృపః పురుషోత్తమః ॥ సూర్యసోమోపరాగేషు
పుణ్యకాలేషుపర్వసు। పుణ్యక్షేత్రేపుణ్యతీర్థే యః కుర్యాత్పృథివీపతిః । అ
భ్యర్చ్య గంధవస్త్రాద్యైః స్సాగరాంత్సప్తసంఖ్యయా॥ కులముద్ధృత్యసహసా
దశపూర్వాందశాపరం । వైకుంఠేవాసమాసాద్య తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం ॥
ముఖజోధనలోభేన యోగృహ్ణాత్సప్తసాగరం। కులేనసహసంయుక్తో రాక్ష
సస్స్యాత్స్వనేఽజలే॥ యాగార్థందక్షిణాంగృహ్ణన్ ప్రధానత్యాగమాచరన్ ।
యాగేసర్వవ్యయంకృత్వా నాస్తితస్యపిశాచతా । ప్రాయశ్చిత్తేనపూతా
త్మా ఇహలోకేపరత్రచ ॥ పూతోభవతిరాజేంద్ర నాత్రకార్యావిచారణా॥
—॥లైంగే॥ యోవిప్రః పృథివీపాలాద్గృహ్ణీయాత్సప్తసాగరం ॥ కులేనైకేన
సంవీతో రాక్షసస్స్యాన్మహావనే ॥ అశేషయిత్వాతద్ద్రవ్యం యాగంకుర్యా
ద్ద్విజోయది ॥ తస్యనాస్తిపిశాచత్వ మిహలోకేనదోషభాక్ ॥ — నాగర
ఖండే ॥ యోవిప్రః పుణ్యకాలేషు రాజ్ఞాదత్తంసుఖాప్తయే ॥ సప్తసాగర
దానంచ ప్రతిగృహ్యాథనాతురః ॥ రాక్షసత్వంభవేత్తస్య నపునర్జన్మరాక్ష
సాత్ । తద్దోషపరిహారార్థం ద్వాదశలక్షమాచరేత్ । తస్యోపనయనం
భూయోగాయత్రీదానమేవచ।కుర్యాద్బ్రహ్మోపదేశంచపునస్సంస్కార
మార్గతః ॥ —గారుడపురాణే । విప్రోయదిహమూఢాత్మా గృహ్ణీయా
త్సప్తసాగరం। ససద్యః పతితోభూయాత్పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ తద్దోష
పరిహారాయాలం కుర్యాద్ద్వాదశలక్షకమ్ ॥ చాతుర్భాగవ్యయేనాపి ప్రాయ
శ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయ స్సావిత్రీదానమేవచ । పున
స్సంస్కారరూపేణ కుర్యాద్బ్రహ్మోపదేశనం ; వ్యసహారక్షమోభూ
యాదిహలోకేపరత్రచ । బ్రహ్మోసదస్యస్తస్యార్థం ప్రాయశ్చిత్తమిహార్హ
తః । తయోరర్థంతుద్వాస్థానాంజాపకానాంయథాక్రమం। ప్రాయశ్చి
త్తమిదంకార్యం సాగరాణాంప్రతిగ్రహే ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతిపతిత
స్స్యాన్నసంశయః ॥తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥*॥
—॥ఇతి హేమాద్రౌ సప్తసాగరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అ

—౼ శ్రీ చర్మధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ ౼—

అథ చర్మధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —వాయుపురాణే ॥ పురా చర్మమయీ ధేనుర్నిర్మితా విశ్వకర్మణా ॥ సర్వపాపహరా పుణ్యా విష్ణులోకప్రదాయనీ ॥ తామర్చయిత్వా యో రాజా పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ దద్యాత్తాం విధివద్విప్రవర్యాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ స రాజా కులసంయుక్తో మాతృతః పితృతస్తథా ॥ యావంతి ధేనురోమాణి తావత్కాలం వసేద్దివి ॥ తతస్తు భువమాసాద్య చక్రవర్తిత్వమాగతః ॥ తతో జ్ఞానముపాప్యైవ బ్రహ్మణా సహ మోదతే ॥ దేవీసారే ॥ — ధృత్వా చర్మమయీం ధేనుం పుణ్యకాలేషు రాజభిః ॥ దత్తాం విప్రోనుగృహ్ణీయాద్ధనభోగపరాయణః ॥ సప్తజన్మసు రాజేంద్ర విజనే నిర్జలే వనే ॥ కృత్వం పాపమనుస్మృత్యా స భవేద్బ్రహ్మరాక్షసః ॥ తస్య నిష్కృతిరద్యాపి దేవ్యా ద్వాదశలక్షతః ॥ తస్యోపనయనం భూయః పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ —కూర్మపురాణే ॥ యో ధృత్వా చర్మణో ధేనుం ద్విజో దత్తాం నృపాత్మజైః ॥ పూజితాం పుణ్యకాలేషు న భూయో రాక్షసాన్నరః ॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్దృష్టా దేవ్యా ద్వాదశలక్షతః । బ్రహ్మోపదేశః కర్తవ్యో గాయత్రీదానమేవ చ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ పూతో భవతి చోభయోః ॥ అన్యథా పతితం విద్యాన్నాలపేత్తం కదాచనేతి ॥ —పరాశరః । ముఖజో యోనుగృహ్ణీయాద్ధేనుం దత్తాం నృపాత్మజైః గ్రహణాదిషు కాలేషు పుణ్యతీర్థేషు యేషు చ । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి చతుర్భాగవ్యయాదృతే ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానేన శుద్ధో భవతి పాపతః ॥ దేవ్యా ద్వాదశలక్షేణ నియుతేనాభిషేకతః ॥ శుద్ధిం పరామవాప్నోతి పునస్సంస్కారతస్సుధీః । బ్రహ్మోపదేశ గాయత్రీప్రదానవిరజాహోమా అత్ర దర్శితాః ॥ బ్రహ్మాసదస్యయోస్తదర్ధం పూర్వవదృత్విజామపి ॥ అపమృత్యూత్తరణ మార్జనమత్రాపి ప్రయోజ్యం ॥ —తథా చ గారుడపురాణే ॥ తులాయాం గోసహస్రే చ పంచలాంగలసంజ్ఞితే । విశ్వచక్రే చర్మధేనౌ మహాభూతఘటగ్రహే ॥ హేమహస్తిరథే చైవ ఆచార్యం మృత్యురావిశేత్ ॥ తస్మాత్తన్మార్జనం కర్మ మృత్యూత్తరణహేతవే ॥ తదానీం వాపరేద్యుర్వా పక్షే వా పంచమేహని । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥

వ్యవహారతస్తయోర్భూయాదుభయోర్లౌకికయోరపి । అన్యథా దోషమాప్నో
తి న ముక్తిర్బ్రహ్మరాక్షసాత్ ॥ *॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ చర్మధేనుప్రతిగ్ర
హప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥ అథ మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥—దేవలః ॥ మహాభూతఘటస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తమిదం శృణు ॥
యేన పూతో భవేద్విప్రస్తదహం కథయామి తే ॥ పంచభూతఘటం గృహ్ణ
న్విప్రో భవతి రాక్షసః । సహస్రాబ్దం వనే ఘోరే నిర్జలే నిర్జనే ఘనే ॥ తులాదీ
నిచ దానాని యో రాజా కర్తుముద్యతః ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తస్స్వర్గలోకమ
వాప్నుయాత్ ॥ పూజితం భూమిపాలైస్తం మహాభూతఘటం శుభం ॥ ధృ
త్వా మోముఖజో లోభాత్తస్య నాస్తి హి నిష్కృతిః । పురా వృత్రవధే రాజన్వి
డౌజా విప్రహత్యయా । పీడితశ్శరణం గత్వా ధిషణం స్వపురోహితం ॥ ఉవా
చ వచనం పశ్చాత్తద్దోషాపరమాయ వై ॥ గురుస్తం పునరస్యాహ లోకాను
గ్రహకామ్యయా । రాజానః క్రూరకర్మాణో రాజ్యార్థం ధనలోభతః ॥ మాత
రం పితరం పుత్రం ఘ్నంతి వా భ్రాతరం తథా । కిం న కుర్వంతి కామాంధాః కిం
న కుర్వంతి పాపినః ॥ కిం న కుర్వంతి భూపాలాః కిం న కుర్వంతి యోషితః । త
స్మాదేతస్య శుద్ధ్యర్థం త్వయా రాజన్యశేఖర । కర్తవ్యం పుణ్యకాలే తు మ
హాభూతఘటస్సకృత్ ॥ యస్యాచరణమాత్రేణ ముక్తో భవతి కిల్బిషాత్ ॥ త
థేతి వృత్రహా సద్యః పుణ్యకాలఉపాగతే ॥ యథోక్తం గురుణా పూర్వం విధి
నా తచ్చకార హ ॥ విప్రహత్యాగతా సద్యః కిమన్యైరుపపాతకైః ॥—మ
త్స్యపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషు జన్మర్క్షే యో రాజా ధర్మవత్సలః ॥ మహా
భూతఘటం సమ్యగర్చయిత్వా ద్విజన్మనే ॥ దద్యాత్స్నేహాన్మతో రాజన్
తస్య నాస్తి పునర్భవః ॥ యో గృహ్ణాతి ద్విజస్తస్మాత్తస్య నాస్తి పునర్భ
వః ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ అర్చితం పుణ్యకాలేషు భూపాలేన మహాత్మ
నా । యో గృహ్ణాతి ద్విజస్సోపి అరణ్యే బ్రహ్మరాక్షసః ॥ పక్షమా
త్రం జపేద్దేవ్యాస్సంఖ్యయా పరిశుద్ధయే ॥ తస్యోపనయనం భూయః పున
స్సంస్కారపూర్వకం ॥ నియుతేనాభిషేకేణ చతుర్భాగగవ్యయేన వా ॥ నా
న్యథా శుద్ధిమాప్నోతి బ్రహ్మరాక్షసదేహతః ॥ —మత్స్యపురాణే ॥ అర్చి

తంఘామిహాలేన ఘృణ్యాకాలేషుపర్వసు ॥ మహాభూతఘటంవిప్రోగృహ్ణీయాద్యస్తమోహతః । తస్యాన్యానివృత్తిర్నాస్తి గాయత్ర్యాఃపక్షసంఖ్యయా ॥ ఉపనయనంపునఃకుర్యాత్పునస్సంస్కారమేవచ ॥ ఇహలోకేపరత్రైవ శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం । తదర్థంబ్రహ్మణఃప్రోక్తం తత్రైవసదసస్పతేః ॥ ద్వాస్థానాంజాపకానాంచ తయోరర్థంప్రకల్పయేత్ ॥ మహాభూతఘటస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తమిదంద్విజాః ॥ యఃకుర్యాద్ద్విజశార్దూల స్సోపిముక్తోనసంశయః । పునస్సంస్కారహీనేన ప్రాయశ్చిత్తేననిష్ఫలం । బ్రహ్మహత్యాయుతేవిప్రే నపునంతీహసత్క్రియాః ।అలంకృతంప్రయత్నేన సురాభాండమివాపగాః । ప్రాయశ్చిత్తేకృతేవిప్రే స్సంతుష్టాస్సర్వదేవతాః ॥ ఋషయఃపితరోదేవా స్సంతుష్టాస్స్యుర్నసంశయః ॥ సంతుష్టేష్వేషుదేవేషుసంతుష్టస్స్యాజ్జనార్దనః । మహాపాతకజాలాని ప్రాయశ్చిత్తంగహత్యహో ॥ మరన్నంమద్యసంసర్గం మర్దనంమప్రతిగ్రహమ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తందహత్యాశు తూలరాశిమివానలః ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిహీనేనద్విజేనవిమహానునే ॥ తేనకార్యంకిమస్తీహతస్యజన్మనిరర్థకం ॥ * ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌమహాభూతఘట ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥ అథేదానీం తులాదిదానేష్వాచార్యబ్రహ్మర్త్విజామపమృత్యూత్తారణమార్జ

—*తులాదిష్వాచార్యాదీనామపమృత్యూత్తరణమార్జనమ్*—

నమాహ ॥ —స్కాందే ॥ తులాపూరుషేలాంగలేచ గోసహస్రప్రతిగ్రహే ॥ విశ్వచక్రేచమర్ధేనౌ సప్తసాగరసంగ్రహే ॥ మహాభూతఘటగ్రాహే ఆచార్యోమృత్యుమావిశేత్ ॥ తదానీంవాపరేద్యుర్వాపంచాహేపక్షసంజ్ఞితే । మాసేవాథత్రిమాసేవా వత్సరేపూర్ణతాంగతే ॥ తస్మాదేతత్ప్రకర్తవ్య మపమృత్యూపశాంతయే ॥ —భవిష్యోత్తరే ॥రాజ్ఞాంపాపానియాంతి బ్రహ్మహత్యాయుతానిచ ॥ సప్తజన్మార్జితానీహ మిళిత్వాతానిసర్వశః ॥ పాపాన్యేతానిరాజేంద్ర పిశాచాస్సంభవంత్యథ ॥ ఖేచరీమర్భరీభృంగీ ఖేటకీలంబనస్తనీ । పంచైతేచమహాభూతా ఆచార్యనిధనప్రదాః ॥ రాజ్ఞశ్శ్రేయస్కరానిత్య మాయుర్వర్ధనకారిణః ॥ తులాసహస్ర గోదాన లాంగలేసప్తసాగరే ॥ విశ్వచక్రేచమర్ధేనౌ మహా

భూతఘ్నేత తథా ॥ దానైశ్చైతేషు కర్తారం త్యక్త్వాకాశముపాశ్రితాః । ఆ
చార్యం ప్రవిశంత్యేవం బ్రహ్మాణం వా నరేశ్వర ॥ వాయురూపేణ సహసా
హ్యుత్థితాభ్యాజనాగమే॥ తస్మాత్సర్వాసు తాన్వాపి స్వయం వాప్యపమృత్యుమాప్ను
యాత్ ॥ తత్పరిహారమాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ తదాసీం వాపరేద్యు
ర్వా హ్యపరేద్యురథాపి వా ॥ స్నాత్వా శుచిరలంకృత్య దర్భపాణిర్జితేంద్రి
యః ॥ ఆచార్యం వరయిత్వా ప్రాజ్ఞమపమృత్యూపశాంతయే ॥ ప్రాఙ్ముఖస్స్వ
యమాసీనో ద్వితీయోదఙ్ముఖస్తతః ॥ కాంస్యపాత్రం పంచపలం తైలైరాపూ
ర్య యత్నతః ॥ తతో ప్రపరిలిఖ్య పద్మం కలశం తత్ర నిక్షిపేత్ ॥ వరుణం పూజయే
త్తత్ర గంధపుష్పాక్షతాదిభిః ॥ ఇమం మే వరుణ ఇతి పూజామంత్రైః॥ కుశాగ్రై
ర్వారుణైర్మంత్రైః రక్షార్థేఽభిరాదరాత్ ॥ ఆపోహిష్ఠామయోభువ ఇ
తి తిసృభిః । హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా ఇతి చతసృః ॥ పరం మృత్యో
అనుపరేహీతి వీరాం ఇత్యంతం । అపమృత్యుమపక్షుధమిత్యనువాకః మృ
త్యవే స్వాహేత్యంతం॥ హిరణ్యశృంగమిత్యనువాకః ॥ పవమానస్సువర్జనః ॥
సహస్రశీర్షం దేవమిత్యనువాకః ॥ ఝేతి ప్రైమైత్వేతి పఞ్చభిః ॥ నమకైశ్చ
మకైశ్చ । మృత్యో మాం జహి యజమానం జహి యజమానం రక్ష మాం
రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వాహా ॥ — ౧ — ॥ బ్రహ్మఘ్న రాజఘ్న నారీఘ్న
మృత్యో మాం జహి యజమానం జహి యజమానం రక్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ
స్వాహా ॥ ౨ ॥ సర్వపాపమయ సర్వభూతమయ సర్వఘ్న శ్రియోఘ్న మృ
త్యో మాం జహి యజమానం జహి యజమానం రక్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వా
హా ॥ ౩ ॥ నిశాచరాణామధిప ప్రేతరాజ మహామృత్యో మాం జహి యజ
మానం జహి యజమానం రక్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వాహా ॥ ౪ ॥ భూతప్రే
తపిశాచ బ్రహ్మరాక్షస శాకినీ డాకిన్యధిప మహామృత్యో మాం జహి యజ
మానం జహి యజమానం రక్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వాహా ॥ ౫ ॥ భూమ్య
న్తరిక్ష దిగ్విదిగీశ మహాకాలరూప మహామృత్యో మాం జహి యజమానం జహి
యజమానం రక్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వాహా ॥ ౬ ॥ సముద్ర గిరి వన యంత్ర
తంత్ర మంత్రాధిప మహామృత్యో మాం జహి యజమానం జహి యజమానం ర
క్ష మాం రక్ష గచ్ఛ గచ్ఛ స్వాహా ॥ ౭ ॥ సర్వాన్తర్యామిన్ సర్వసంచార సర్వ

వ్యాధిమయనుసోమృత్యుమాంజహియజమానంజహియజమానంరక్షమాం
రక్షగచ్ఛగచ్ఛస్వాహా॥౮॥ఇత్యథర్వణోక్తామార్జనమన్త్రాః॥ ఏతైర్యజమా
నం మార్జయేత్ ॥ దేవస్యత్వేతిమార్జనశేషంసమాప్య ॥ యజమానః
పునఃస్నాత్వాధౌతవస్త్రధరశ్శుచిః । నిత్యకర్మాణినిర్వర్త్య ఆచార్యంపరి
తోషయేత్ । కాంస్యంరుద్రసముద్భూతం సర్వదేవమయంచయత్ । కాంస్య
దానేనమహతా మమపాపంవ్యపోహతు ॥ కాంస్యదానం । తిలాఃపాపహ
రానిత్యం విష్ణుదేహసముద్భవాః ॥ తిలదానాదసహ్యంమె పాపంనాశయ
కేశవ । తిలదానం । కలశో బ్రహ్మదైవత్యః కలశేవిష్ణురాస్థితః ॥ కలశశ్శం
కరస్సాక్షాదతశ్శాంతింప్రయచ్ఛమె ॥ కలశదానం॥ దక్షిణాభిశ్చబహ్వీభిరా
చార్యంపరితోషయేత్ । ఏవంప్రతిగ్రహీతాచకృత్వామృత్యుంతరేత్తతః ।
అన్యథామృత్యుమాప్నోతిపశ్చేవమాసేపివాద్విజః । తతఃపరంవిశుద్ధాత్మా
బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతః ॥ ప్రాయశ్చిత్తంతతఃకుర్యాదిహలోకేసుఖాప్త
యే ॥ * ॥—॥ ఇత్యపమృత్యూత్తరణమార్జనవిధిః ॥ * ॥—॥ ఆచార్యా

॥ శ్రీ తులావిష్వాచార్యాదీనాంపునస్సంస్కారః శ్రీ ॥

దీనాం పునస్సంస్కారమాహ ॥— దేవలః ॥ తులాయాంగోసహస్రేచ
లాంగలేవిశ్వమండలె । సప్తసాగరదానేచ చర్మధేనుప్రతిగ్రహే ॥ మహా
భూతఘటేచైవఆచార్యోయోభవేద్ద్విజః ॥ససద్యఃపతితోభూయాత్పునస్సం
స్కారమర్హతి । తస్యోపనయనంభూయో సకర్మార్హోభవేదిహ ॥—॥
మత్స్యపురాణె ॥ తేషూక్తేషుద్విజోయస్తు కర్మణస్త్వాచార్యతాంవ్రజేత్ ॥
సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి తస్యనశ్యంత్యధోగతేః ॥ యదాప్రతిగ్రహస్తేషుదానే
ష్వేతేషుసత్క్రియా । భస్మీభవతిరాజేంద్ర దానమశ్రోత్రియేయథా । త
స్యోపనయనంభూయస్సావిత్రీదానమేవచ। బ్రహ్మోపదేశఃకర్తవ్యో బ్ర
హ్మకర్మఫలాప్తయె ॥ —సౌపర్ణె ॥ ఏతేషూక్తేషుదానేషుహ్యాచార్య
త్వంసకృద్ద్విజః ॥ కరోతిధనలోభేన తస్యసంధ్యాదికాః క్రియాః ॥ నపునం
తిపునస్తస్య భస్మనిన్యస్తహవ్యవత్ ।అధికారోజపేనాస్తి నిత్యకర్మసుయే
షువై ॥ సావిత్రీపతితంవిద్యాన్నాలపెత్తంకదాచన॥ — బ్రహ్మాండె ॥ ఆ
చార్యాయెభవంత్యేషు దానేషుద్విజపల్లభాః। తేషాంసంధ్యాదికర్మాణిగాయ

త్రిజప ఏవ చ ॥ న ఫలంతి ద్విజాస్తే తు కర్మాణ్యసంభవంత్యథ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥ — భవిష్యోత్తరే ॥ తులాదిష్వేషు దానేషు ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది । తస్య సంధ్యాదికర్మాణి న ఫలంతి ద్విజన్మనః । పైతృకాదిషు రాజేంద్ర నాధికారో భవేదిహ ॥ అతస్తద్దోషశాంత్యర్థం పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ — కౌర్మే ॥ మహత్స్వేతేషు దానేషు యదా యస్య ప్రతిగ్రహః ॥ తదా ప్రభృత్యసౌ విప్రః పతితస్స్యాన్న సంశయః ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పితృకార్యాణి యాని చ ॥ తాని సర్వాణి విప్రర్షే న ఫలంతి ద్విజన్మనః ॥ పత్నీనాతనయోభ్రాతా నస్పృశేత్తం కదాచన । తస్మాద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ నవలక్షగాయత్రీజపాదిషు త్రిష్వేకేన ప్రాయశ్చిత్తేన దోషపరిశుద్ధో భూత్వా పశ్చాత్సంస్కారం కుర్యాత్ ॥ —॥ తదాహ దేవలః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా నవలక్షజపాదినా ॥ పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః ॥ అధికారో భవేత్పశ్చాత్పైతృకాదిషు కర్మసు ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ — నృసింహపురాణే ॥ పటగర్భం సమావృత్య తత్ర తం వినివేశయేత్ ॥ నూతనేనైవ వస్త్రేణ కుర్యాద్గర్భం కుసూలవత్ । తస్యావస్తండులాన్స్థాప్య తత్రప్రస్థం లిఖేత్తతః । తస్యోపరి న్యసేద్విప్రః కర్తారం పాపముక్తయే ॥ పిధాయ తేన వస్త్రేణ తత్ర బ్రహ్మాణమర్చయేత్ ॥ గంధపుష్పాక్షతైర్ధూపదీపనైవేద్యవందనైః ॥ పటం భింద్యాత్తతః పశ్చాత్ హిరణ్యగర్భ ఇత్యృచా ॥ — లింగపురాణే ॥ పంచమే దివసే పక్షే మాసే వాన్యదినేపి వా । అభ్యజ్య దంపతీ స్నాత్వా ప్రాతః కాలే యథావిధి ॥ పుణ్యాహవాచనం కుర్యాన్నాంద్యాహ్వానం తతః పరం । పూతేన మనసా రాజన్ ద్రవ్యలోభపరాఙ్ముఖః ॥ స్వగృహే రహసి స్థానే పాషండజనవర్జితే ॥ ఆచార్యం వరయేత్ప్రాజ్ఞమన్యగోత్రం కుటుంబినం । స్థవిరం కర్మకుశలం ద్రవ్యలోభపరాఙ్ముఖం ॥ బ్రహ్మజిజ్ఞాననిరతం బ్రహ్మపూజా ॥ పూజాంతే పూర్వమంత్రేణ గర్భం భింద్యాత్ । తతోఽనంతరకర్తవ్యం । దివస్పరీత్యనువాకం జపేదాచార్య ఏవ చ ॥ అంగాదంగాదితి ద్వాభ్యామభిమన్త్రణం ॥ మూర్ధన్యవఘ్రాణం ॥ దక్షిణే కర్ణే జపః । గర్భనిర్మాణమంత్రౌ । పరిధాస్యై యశోధాస్యే ఇతి ॥ మంత్రేణ పటం దళీకుర్యాత్ ॥ యశసె

మాద్యావాపృథివీతిమంత్రేణ గర్భాత్ప్రవేశః ॥ తతఃపూజాకర్తా వ్యాపూర్వవత్ । ఉద్ధృతోసిగర్భాత్పూతోభవసి । గర్భాత్త్వపాత్పూతోభవసి । నరకాదుత్తారోభవసీతిమంత్రైః కర్తారంవిముచ్య ॥ నూతనకాంస్యేఘృతంపూరయిత్వా। తత్రప్రలోకనంకారయిత్వా । క్షేత్రియైత్వేతిపంచభిఃసకృత్స్నపయిత్వా । ఆచార్యస్స్వసమీపేఉపవేశ్య । లౌకికాగ్నింప్రతిష్ఠాప్య ఆలజృత్యపరిస్తీర్యస్వగృహ్యోక్తవిధినాజ్యభాగాన్తంకృత్వా పాహిత్రయోదశహోమంకుర్యాత్ । అథకర్తాన్వారబ్ధేతస్మిన్నేవాగ్నౌపూర్వవత్పరిస్తరణాన్తేపిష్టాజ్యసంమిశ్రైస్తిలైర్విరజాహోమంకుర్యాత్ ॥ తతఆచార్యఃకర్తారముదఙ్ముఖంకృత్వాబ్రహ్మోపదేశముపనయనవత్కుర్యాత్ ॥ తతోయజ్ఞోపవీతధారణంకృత్వా ఆచార్యోగాయత్రీముపదిశేదుపనయనవత్ । తతస్త్వౌపాసనాగ్నిఃపునస్సంధానమ్ । ఔపాసనానన్తరంపఞ్చగవ్యవిధినా పఞ్చగవ్యప్రాశనంపత్నీపుత్రేషుయోజ్యమ్ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాద్యథావిభవపూర్వకం ॥ పశ్చాద్భవతిపూతాత్మా ఇహలోకేపరత్రచ । నిత్యకర్మసుకామ్యేషు పిత్ర్యకార్యేషు సర్వదా । నాస్తిక్యాల్లోకసాదృశ్యాదాలస్యాద్వాశఠాదపి । విసృజన్యఃపునఃకర్మవర్తయేద్యదిమోహతః ॥ దుఃఖీభవతిపాపాత్మాఇహలోకేపరత్రచ । రాక్షసత్వంభవేత్తస్య జలపానవివర్జితం ॥ పునస్సంస్కారకృత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిచోభయోః ॥ వేదశాస్త్రపురాణాని ప్రమాణంబ్రహ్మణేరితం । కలౌయుగేపి శేషేణ ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదం । ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా తరేల్లోకద్వయంముదా । ఆచార్యంత్రిఃపరిక్రమ్య ప్రణిపత్యక్షమాపయేత్ ॥ దద్యాద్ద్రవ్యాణిసర్వాణి ఆచార్యాయసుధీమతే॥*॥—ఇతిహేమాద్రౌతులాదిప్రతిగ్రహీత్రూణామాచార్యాదీనాంపునస్సంస్కారవిధిః॥*॥— అథపశుపురోడాశభక్షణప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

పశుపురోడాశ భక్షణప్రాయశ్చిత్తమ్

—॥దేవీపురాణే ॥ యజ్ఞేషుసాధువృత్తేషు ఫల్గ్వార్జితధనేషుచ । తత్రైవభక్షయేన్నైధ్యంపశుంప్రత్యర్థమాదరాత్ ॥ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మపిత్వాతఃపశుంయద్యభిహారయేత్ ॥ తస్యైవనిష్కృతిర్భ్యాప వేదపారాయణంస్మృతం॥ ఏతదబన్ధుకృత్యవిషయమ్ ॥అన్యత్రద్విగుణం ॥ అశ్రోత్రియేత్రిగుణమ్ । శూ

ప్రద్రవ్యగ్రహణయజ్ఞేషు కశుభక్షణే పంచగుణమ్ ॥ పునస్సంస్కారశ్చ । తదేవాహ ॥ —కూర్మపురాణే ॥ స్వబన్ధుకృతయజ్ఞేషు ప్రాప్తం యత్పశుభక్షణమ్ । పారాయణవిశుద్ధం స్యాదన్యత్ర ద్విగుణం భవేత్ ॥ అశ్రోత్రియే తు త్రిగుణం । శూద్రే పంచగుణం భవేత్ ॥ పునస్సంస్కారకృత్వాతశ్శుద్ధో భవతి సర్వదా ॥ తత్ప్రతిగ్రహేదోషమాహ ॥ — త్రైంగే ॥ పశుం భక్షయతో యస్తు ద్విజస్యాకృతనిష్కృతేః ॥ ప్రతిగృహ్యసువర్ణం వాజ్ఞాత్వాన్నం సంప్రతిగ్రహేత్ ॥ అజ్ఞాత్వా కృచ్ఛ్రమాత్రేణ జ్ఞానే నైవద్వయం స్మృతమ్ ॥ అన్నభుక్పంచగవ్యేన శుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ అల్పసువర్ణప్రతిగ్రహే ప్రాజాపత్యం ॥ సువర్ణమాత్రప్రతిగ్రహేద్విగుణమ్ ॥ అన్నభక్షణే పంచగవ్యాచ్ఛుద్ధిః ॥ * ॥ —॥ ఇతి హేమాద్రౌ యజ్ఞేషు పశుపురోడాశభోక్తృతత్ప్రతిగ్రహీతృప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥*॥— ॥అథా

—శ్రీ అయాజ్యయాజనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

యాజ్యయాజనతత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—స్కాందే॥ యాజయేద్యాజనే యోగ్యాన్ విప్రో వృత్త్యర్థమాదరాత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి న కర్త్రాహోఽభవేదిహ ॥ యాజనే అనర్హాః ॥ —కూర్మపురాణే ॥ దేవాలకశ్చ గణకో వ్రాత్యో దుశ్శీలవర్జనః । శూద్రాపతితకర్మహీనో లోకే కుత్సితవృత్తిమాన్ ॥ మహాపాతకినస్సంగీ క్షయరోగీ భగందరీ । మత్స్యన్దాశూద్రసేవీ చ భిషక్స్యాద్రాన్నభక్షకః। తులాదిసంగ్రహీమర్త్యో మర్యాదాఘాతకస్సదా ॥ గ్రామదాహీగ్రామణీశ్చ తథా దుస్సంగవర్జనః ॥ — దేవలకః ॥ జీవనార్థం గ్రామదేవార్చకః॥ గణకః॥ గ్రామరాష్ట్రేషు ధనధాన్యాదికం నిత్యం లేఖయన్ వ్యవర్తతే సగణకః॥ వ్రాత్యః॥ గాయత్రీజపనాశకః ॥ —తదేవాహ మనుః ॥ నగ్నో వేదపరిత్యాగీ వ్రాత్యో గాయత్రినాశక ఇతి॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి త్యక్త్వా వసర్వదావర్తయన్ ॥ శూద్రాపతితః స్పష్టః । కర్మహీనః ॥ ఐహికాముష్మికకర్మపరిత్యజ్య వ్యవహారాదికమనువర్తయన్ కర్మహీనః ॥ కుత్సితవృత్తిః । పరేషామన్నపచనాదికృత్ ॥ మహాపాతకీతత్సంయోగీ చ స్పష్టః। క్షయరోగిభగన్దరి మత్స్యర్ణాణస్స్పష్టాః ॥ కర్మణ్యనర్హత్వాత్ ॥ సదాశూద్రసంసర్గీ శూద్రసేవీ ॥ భిషగ్రసవిక్రయికః ॥ శూద్రా

న్నభోజీ । శూద్రకృతేషు సత్త్రేషు నిత్యభోజీ ॥ తులాదీన్ గృహీత్వా తత్ప్రాయశ్చిత్తం పునస్సంస్కారపరాఙ్ముఖః తులాదిసంగ్రహీ ॥ మర్యాదాఘాతకః । పితరం జ్యేష్ఠభ్రాతరం త్యక్త్వా ఆన్దోళికాద్యారోహణకారీ । గ్రామదాహీ గ్రామణీశ్చ స్పష్టః ॥ దుస్సఙ్గవాన్ । దుర్జనైరాతతాయిభిస్సంసర్గవాన్ । ఏతే నకర్మార్హాః । ఏతేషాం యజ్ఞయాజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — వామనపురాణే ॥ అనర్హేషు చ యాగేషు విప్రో యాజయతే సకృత్ । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనశ్చేచ్ఛ్వపిపాషణ్డవాన్ భవేత్ ॥ పాషణ్డో నామ వేదశాస్త్రానుసారిణో విప్రాన్ దృష్ట్వా నిన్దయన్తి పితామాతాతత్పితా యేన మార్గేణ వర్తయన్తి తన్మార్గం పరిత్యజ్య తప్తముద్రాదిధారిణో యే విప్రాస్తే పాషణ్డాః ॥ — తదాహ మనుః ॥ అనర్హాణాఞ్చ వ్రాత్యానాం భిషజామాతతాయినామ్ । యజ్ఞేషు యే యాజయన్తి తే పాషండా భవన్త్యహో ॥ — శివపురాణే ॥ మహాపాతకినాం చైవ భిషక్షూద్రోపజీవినామ్ । యజ్ఞేషు యే ప్రవర్తన్తే తే పాషణ్డాః ప్రకీర్తితాః ॥ తేషాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — కౌర్మే ॥ అనర్హాణామధ్వరేషు యే బ్రహ్మో ఋత్విగాదయః ॥ తేషాం పాపవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమీరితమ్ । కేశానాం వపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా । ఏతేభ్యః ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ — లైంగే ॥ అనర్హాణాన్తు యో యజ్ఞే సోమపానాదికం చరేత్ । తస్మాత్ప్రతిగ్రహం కుర్యాత్ప్రాయశ్చిత్తాదధో యది । తత్పాపార్ధఫలం భుక్త్వా ఏకం చాన్ద్రాయణం చరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తే కృతే పశ్చాద్దతో దోషో న విద్యతే । చాన్ద్రాయణం సువర్ణస్య తదర్ధే పాదమాచరేత్ । అన్నమాత్రం యదా ప్రాప్తం గాయత్రీశతమాచరేత్ । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా తత్ప్రతిగ్రహాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే అయాజ్యయాజనే తత్ప్రతిగ్రహే చ ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథేదానీం తులాది

* తులాదిష్వాచార్యాదీనాం నదీస్నానాదివిధిః *

ప్రతిగృహీతౄణాం పుణ్యక్షేత్రనదీస్నానాదిరూపప్రాయశ్చిత్తవిధిమాహ ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ హంసద్వారం చ కేదారం నరనారాయణాశ్రమమ్ ॥ కౌర[illegible]ంచంసకారణ్యం తతో వారాణసీపురమ్ ॥ ప్రయాగం పౌష్కరక్షేత్రం గం

గాసాగరసంగమః ॥ జగన్నాథశ్చసిమ్హాద్రిః ద్రాక్షారామేశ్వరంమహత్ ।
మార్కండేయంశోభనాద్రిజయవాదీమహాన్యదః ॥ తతఃపరంధర్మపురీ
నృసింహోయత్రతిష్ఠతి। తతస్సప్తనదీసంగశ్శ్రీశైలఃపుణ్యపర్వతః। అహోబిలం
మహాక్షేత్రంవైద్యనాథమతఃపరమ్ । వేఙ్కటాద్రిగకాళహస్తి కాఞ్చీచక్షే
త్రమతఃపరమ్ । అరుణాచలంమహాక్షేత్రంమహత్క్షేత్రంచిదంబరమ్ । క
మలాలయంమహాక్షేత్రంవృద్ధాచలమతఃపరం। మధ్యార్జున
నంమహాక్షేత్రంకుమ్భకోణం మహత్తరమ్ । తత్రైవ జంబునాథంచశ్రీ
రఙ్గంమహామన్నతమ్ । తతస్తుమధురాదేశే సున్దరేశోమహానభూత్ । తతః
పరంమహాక్షేత్రంమధురాగ్నేయభాగతః ॥ రామేశ్వరంమహాక్షేత్రంజనా
ర్దనమతఃపరం । అనంతశయనంగోకర్ణం సుబ్రహ్మణ్యంమహత్తరమ్ ॥
ఏష్వాక్షేత్రమితిప్రోక్తం పుణ్యక్షేత్రంయథాక్రమమ్ ॥ ఏతానిపుణ్యక్షే
త్రాణిస్వయంభూని॥ —అథపుణ్యనద్యః ॥ గంగాసరస్వతీచైవ యమునాఫ
ల్గునీతథా । గండకీశోణభద్రాచ నర్మదాగౌతమీతథా ॥ మలాపహారీభీమ
రథీకృష్ణవేణీతథైవచ ॥ తుంగభద్రాతథాఖ్యాతా నదీచభవనాశనీ। పినాకి
నీచకావేరీ తామ్రపర్ణీమహానదీ ॥ పయోష్ణీ వంజుళాచైవ తథా వేగవ
తీనదీ ॥ ఏతాఃపుణ్యతమానద్యఃస్మరణాత్పాపనాశనాః॥—ఏతామహానద్యః
అయోధ్యామధురామాయా కాశీకాంచీఅవంతికా ॥ పురీద్వారవతీచైవ స
ప్తైతాముక్తిదాయికాః॥క్షేత్రేష్వేతేషురాజేంద్రనద్యేష్వేతాసుపూర్వజః ॥
ప్రతిగృహ్యతులాదీని రాజ్ఞఃపాపపరాయణాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనపూతా
త్మా పునస్సంస్కారపూర్వకమ్ ॥ గంగాయాంమాసలస్నానైష్షణ్మాసాచ్ఛు
ద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ రేవాయాంతుతథాస్నాత్వా శుద్ధిమాప్నోతిదైహికీం।
వర్షేణైవసరస్వత్యాం ప్రత్యహంవిధిపూర్వకం ।స్నానైస్త్రిషవణంసమ్య
క్ఛుద్ధిమాప్నోతిపూర్వజః ॥ ఫల్గున్యాంప్రాతరారభ్య వర్షార్ధంస్నాన
మాచరేత్ ॥ తత్రాపిత్రిషవణమిత్యర్థః ॥ పూర్వవచ్ఛుద్ధిమాప్నోతిదానే
ష్వేతేషుసంగ్రహాత్ ॥ ప్రాతరారభ్యగండక్యామాసాయంస్నానమాచ
రేత్ ॥ వర్షద్వయేనపూతాత్మా హ్యుభయోర్లోకయోరపి । తథైవశో
ణభద్రాయాంపూర్వజశ్శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ గౌతమ్యాంనియమాత్స్నా

త్వా నిత్యకర్మపరాయణః ॥ వింశత్యా మాసలస్నానైరబ్దమాత్రేణ శుధ్య
తి ॥ స్నానైర్మలాపహారిణ్యాం త్రింశత్యానుదినం ద్విజః ॥ అబ్దమాత్రేణత
త్రాపి శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీం ॥ భీమరథ్యాం మహానద్యా మర్ధరాత్రే జి
తేంద్రియః ॥ జానుదఘ్నజలే స్థిత్వా జపేన్మంత్రం త్రియంబకమ్ ॥ సహ
స్రం పూర్ణతాం యాతి యావత్తాపద్వరవ్యతత్ ॥ ఏవం మాసత్రయం కృ
త్వా శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వకీం । కృష్ణవేణ్యాం మహానద్యామేకాదశ్యామి
నోదయే ॥ స్నాత్వా నిత్యం సమాప్యాథ నాభిదఘ్నజలే వసన్ । నమో నారా
యణాయేతి జపేత్త్రిణవపూర్వకం । మాధ్యాహ్నికం తతః కృత్వా బ్ర
హ్మయజ్ఞం చ తర్పణం ॥ కృత్వా తతః పునర్జప్త్వా సాయంకాలే విరమ్య చ ।
అవతిఘ్నం తతః కృత్వా పునరేకాదశీ యదా । తత్రైవ పూర్వవత్కృత్వా
శుక్లే కృష్ణే తథైవ చ । వర్షమాత్రేణ పూతాత్మా తరేల్లోకద్వయం ముదా ॥
తథైవ తుంగభద్రాయాం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ జపేదహోబిలక్షే
త్రే కుండే వారాహసంజ్ఞితే ॥ తత్రైవ భవనాశిన్యాం జానుదఘ్నజలే
వసన్ ॥ జపేన్నృసింహగాయత్రీం మాసమేకం నిరంతరం । తతశ్శుద్ధిమవా
ప్నోతి నప్రతిగ్రహదోషభాక్ ॥ పినాకినీనదీతీరే ప్రతిగృహ్య తులాదికాన్ ।
జపేత్పంచాక్షరం మంత్రం శైవం పాపహరం పరమ్ । స్నాత్వా ప్రాతశ్శుచి
ర్భూత్వా త్రిసహస్రం దినే దినే ॥ మాసత్రయేణ శుద్ధస్స్యాత్తులాదీనాం ప్ర
తిగ్రహాత్ । అఖండాయాం తు కావేర్యాం ప్రాతస్స్నాత్వా యథావిధి ॥
నిత్యకర్మ సమాప్యాథ కంఠదఘ్నజలే వసన్ ॥ జపేచ్చ పౌరుషం సూక్తమ
ష్టోత్తరశతమనుక్రమాత్ ॥ యదా సమాప్తిర్భవతి తదా మౌనం పరిత్యజేత్ ॥ ఏ
వం కుర్యాత్ప్రతిదినం శుద్ధస్స్యాదృతుమాత్రతః ॥ తామ్రపర్ణీనదీతోయే
హ్యవగాహ్య దినత్రయం । త్రియంబకం జపేన్నిత్యం సంఖ్యాం మనసి ధార
యన్ । దినత్రయే తు పూర్ణేఽస్మిన్నిర్విఘ్నే నజనాధిప । పూతో భవతి విప్ర
స్తులాదీనాం ప్రతిగ్రహాత్ । పయోష్ణీవంజులాతీరే ధనుష్కోట్యాం త
థైవ చ । తులాదికానాం దానానాం గ్రహీతా ధనలోభతః । స్నాత్వా
మధ్యాహ్నవేళాయాం గత్వా రామేశ్వరాలయమ్ ॥ ఔపాసనాగ్నౌ జు
హుయాద్ద్వారజాహోమయాదితః ॥ అథశ్చాయీభవేన్నిత్యం మాసమేకం ని

రంతపం ॥ దుగ్ధాహారఃఫలాహారో వ్యయో నైకంసమాచరేత్ ॥ ఏవంమాసత్రయంకుర్యాత్తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ ఏతన్నదీస్నానాదివ్రతంయాగాదికర్తౄకర్తౄణామ్। పూర్వోక్తనిమిత్తైఃపూతస్యతునదీస్నానాదికమప్రయోజనమ్ ॥ శరీరక్లేశఏవ ॥ — తదాహమనుః ॥ తులాదిసంగ్రహీతౄణాంపూర్వశుద్ధిమనిచ్ఛతాం ॥ పునస్సంస్కారలాభానాం నదీస్నానముదీరితమ్ । ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధానాం పూర్వశుద్ధిమతాంసతాం । పునస్సంస్కారపూతానాంనదీస్నానంనిరర్థకం । నదీస్నానానీత్యర్థః ॥*॥—ఇతి హేమాద్రౌ తులాది ప్రతిగ్రహీతౄణాం నదీస్నానాది రూపప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥ అథతులా ప్రతిగ్రహీతౄణాంప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిమాహ ॥

శ్రీ తులాది ప్రతిగ్రహీతౄణాంప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః శ్రీ

మహానారదీయే ॥ తులాయాంగోసహస్రేచ లాంగలేవిశ్వమండలే ॥ సాగరేచర్మధేన్వాంచ మహాభూతఘటే నృప । తిలగర్భేకాలచక్రే కోటిహోమేజనాధిప ॥ ఆచార్యాయేభవంత్యద్య తేసర్వేదోషభాగినః ॥ —లైంగే ॥ ఆత్మతుల్యసువర్ణేచ గోసహస్రేచలాంగలే ॥ మహోదధిషుభూతాఖ్య ఘటేధేనౌచచర్మణః ॥ కోటిహోమేకాలచక్రే తిలగర్భేతిలాచలే ॥ కార్పాసపర్వతేరాజన్ తథాలవణపర్వతే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినేయేచ ప్రముఖాస్స్యుర్ద్విజోత్తమాః ॥ తేషామేవానుకంపార్థమిదమాహప్రజాపతిః ॥ ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధ్యర్థమిహలోకేపరత్రచ ॥ —కౌర్మే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినేకాల చక్రేలవణపర్వతే ॥ కార్పాసపర్వతేకోటిహోమేగర్భేతిలాహ్వయే ॥ గోసహస్రేతులాయాంచ లాంగలేవిశ్వమండలే ॥ సాగరేచర్మధేనౌచ మహాభూతఘటేతథా । ఆచార్యత్వంయదిప్రాప్తందానానాంపుణ్యసంగమే ॥ ఆచార్యోయోభవేద్విప్రస్తస్యనిష్కృతిరుచ్యతే ॥ ఆచార్యఇతివాక్యమార్ద్రకృష్ణాజినాదిప్రతిగ్రహీతౄణాంతులాగోసహస్రప్రతిగ్రహీత్రాచార్యబ్రహ్మసదస్యఋత్విజాముపలక్షణార్థమ్ ॥ — తదాహవసిష్ఠసంహితాయామ్॥ ఆత్మతుల్యసువర్ణస్యగోసహస్రప్రతిగ్రహే ఆచార్యప్రభృతీనాంచఋత్విజాంపాపనాశనం । ప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రోక్తం దేహశుద్ధ్యర్థమాదరాదితి ।నారదీయేచ ॥ పూర్వముక్తేషుదానేషు తులా

గోలాంగలాదిషు ॥ ఆచార్యాదీనాం చ సర్వేషాం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనమి
తి ॥ ఏతద్వ్యతిరిక్తతిలగర్భాదిష్వాచార్యాణామేవ నేతరేషాం తముక్తమ్ ॥—॥
హిరణ్యగర్భసంహితాయాం ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినే రామ కోటిహోమే తిలా
చలే ॥ కార్పాసపర్వతే కాలచక్రే లవణపర్వతే ॥ తిలగర్భే చ రాజేంద్ర సప్త
స్వేతేషు యో ద్విజః ॥ తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితా మునిపుంగవైః ॥ పూ
ర్వోక్తానాం తులాదీనాం దానానాం యే ద్విజోత్తమాః ॥ ఆచార్యా ఋత్విజో
భూపాల తేషామేవేహ నిష్కృతిః ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ — దేవలః ॥ త
దానీం వా పరేద్యుర్వా పంచమే వాథ సప్తమే ॥ యస్మిన్కస్మిన్దినే వాపి మ
నసా పరిపూర్ణవాన్ ॥ గంధాక్షతాన్ పంచగవ్యం తాంబూలాని కుశాన్య
పి । బ్రాహ్మణాన్వేదసంపన్నానానయిత్వా నదీతటం ॥ గత్వా వా సర్వైస్స
మాలోచ్య బంధుభిస్సహ పార్థివ ; తైరనుజ్ఞామవాప్యాశు ప్రణిపత్య య
థాక్రమమ్ । ద్రవ్యలోభితయా విప్రా మయాకారి ప్రతిగ్రహః । యాగాది
కరణేఽశక్తః తత్క్షంతవ్యం ద్విజోత్తమాః ॥ ఇతి నత్వా వ్రజేత్తీర్థం ప్రార్థయి
త్వా క్షమాపయేత్ ॥ మలాపకర్షణం కృత్వా నిత్యకర్మ సమాప్య చ ॥ పుం
డ్రాదికం తతో ధృత్వా దర్భపాణిర్జితేంద్రియః ॥ చతుర్వింశతి విప్రాన్వా వేద
శాస్త్రపరిష్కృతాన్ ॥ అష్టాదశ ద్వాదశ వా పరిషదర్థే నియోజయేత్ ।
స్నాపయిత్వా తతః సమ్యక్ పరిషదం విధిపూర్వకం ॥ ఉపవేశ్య శుచౌ దేశే త
దగ్రే ప్రాఙ్ముఖశ్శుచిః ॥ ఉపవిశ్య శుచౌ సమ్యక్ప్రాణాయామత్రయం చరేత్ ॥
పుణ్యాహవాచనం కుర్యాత్తేన తోయేన మార్జయేత్ । నాంద్యాహ్వానం తతః కు
ర్యాత్కేచిదిచ్ఛంతి పార్థివ । ప్రాణానాయమ్య విధివద్దేశకాలౌ చ కీర్తయేత్ ।
నిమిత్తం కీర్తయేద్విద్వాన్యస్మిన్ క్షేత్రే యదా తిథౌ ॥ యేన రాజ్ఞా సముత్పన్నం
పాపమేతత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥ తద్గోత్రనామనక్షత్రరాశిపూర్వం సముచ్చరే
త్ ॥ స్వగోత్రనామనక్షత్రరాశ్యాదికమథోచ్చరేత్ । తద్దత్తం స్వగృహీతం తు
దానమత్ర ప్రకీర్తయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమహం కుర్యాం ధర్మశాస్త్రానుసార
తః । ఇతి సంకల్ప్య విధివద్గంధపుష్పాక్షతైర్ముదా । అభ్యర్చ్య పరిషదం సమ్య
ఙ్నారాయణమనుస్మరన్ । తదష్టమాంశం ద్రవ్యస్య చాతుర్భాగస్య వాగ్యతః ॥
భాగమేకం తతో బద్ధ్వా స్వవస్త్రేక్షతపూర్వకమ్ । సమస్తసంపదిత్యాదినా

క్యంపౌరాణికంపఠేత్। త్రిః పరిక్రమ్యయత్నేన ప్రణమ్యోత్థాయ దండవ
త్। తదగ్రేదక్షిణాంస్థాప్య తతోవిజ్ఞాపయేత్సుధీః ॥ యేనదోషస్సముత్పన్న
స్తన్నిరాసార్థనిష్కృతిం ॥ కరిష్యఇతివిజ్ఞాప్య తత్సభాసన్నిధౌవసేత్॥ స
భాపి తాంతుసంగృహ్య తేనవిజ్ఞాపితంవచః ॥ శ్రుత్వావిప్రాస్సప్తపంచత్రీ
న్వాపివిదుషోముదా। పూర్వోక్తదక్షిణాందత్వా ప్రేషయేదనువాదకం ॥
ప్రేషయంత్వితితానుక్త్వా స్మరేన్నారాయణంవిభుం ॥ తేప్యేకంవిదుషం
శాంతమనువాదార్థమాదరాత్ ॥ దక్షిణాంబహుశోదత్వా ప్రేషయేయు
ర్ద్విజోత్తమాః ॥ సోపిస్నాత్వాదర్భపాణిః కర్తారమనుబోధయేత్। త
ద్గోత్రనామనక్షత్రమనూచ్చార్యోపదేశయేత్ ॥ తత్సర్వమనువాదాత్స
శ్రుత్వాశక్యంసమాచరేత్ ॥ హిరణ్యస్నానరూపేణ ప్రాయశ్చిత్తంవిశో
ధనం। ప్రాచ్యాంగవపనంకృత్వా దన్తధావనపూర్వకం ॥ స్నానంకృత్వా
పంచగవ్యైస్తత్తన్మంత్రైః పృథక్పృథక్ ॥ గోదానంచతతఃకృత్వా ప్రా
చ్యాంగపరిపూర్తయే। ఉదీచ్యాంగానిసర్వాణి శాలాహోమంతతఃపరమ్।నా
న్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవాఖ్యం పంచగవ్యమనంతరం। శాలాహోమఃపునఃకార్య ఉ
త్తరాఖ్యోవిచక్షణైః। పునర్గోదానకృత్కర్తా దశదానమనుక్రమాత్ ॥
భూరిదానంతతఃకృత్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్సుధీః ॥ ఏవంకుర్యాద్ద్విజోయ
స్సముక్తోదోషాత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి దుఃఖీస్యాజ్జన్మ
జన్మని ॥ —ఇతిమూలవచనాని ॥ అథప్రాయశ్చిత్తప్రకారః ॥ —॥ఆదౌ
మలాపకర్షణస్నానం ॥ తతఃపరిషన్మేళనం ।అష్టావింశతిశ్చతుర్వింశతిరష్టా
దశద్వాదశవావిప్రావిద్వాంసః పరిషదర్థే నియోక్తవ్యాః ॥ తతఃపరిషద
గ్రేసంకల్పః ॥ తతఃపరిషదర్చనం ॥ సంకల్పితద్రవ్యం వస్త్రాంతరేబద్ధ్వా
దర్భపాణి ర్ముకుళితహస్తస్సమస్తసంపదితిమంత్రముచ్చరన్ ।పరిష
దంత్రిఃప్రదక్షిణీకృత్యదండవత్ప్రణమ్యదక్షిణాంపరిషదగ్రేనిధాయముకుళి
తపాణిస్సన్। అశేషే హే పరిషత్ మదీయాంవిజ్ఞాపనామవధార్యమయా
సమర్పితామిమాంసౌవర్ణీమల్పీయసీమపి దక్షిణాంయథోక్తదక్షిణాత్వేన
స్వీకృత్య కాశ్యపగోత్రమముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతం అముకశాఖా
ధ్యాయినంఅముకశర్మాణం మాముద్ధరేత్యుక్త్వా పునఃప్రణమ్యోత్థాయముకు

ధృతకరస్సన్ అశేషే హే పరిషత్ పూర్వేద్యుః ప్రపూర్వేద్యుర్వా యస్మిన్కస్మిన్నహని వా అముకనదీతీరే అముకదేవతాసన్నిధౌ అముకపుణ్యకాలే అముకగోత్రేణాఽముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతేన అముకశాఖాధ్యాయినా అముకనామధేయేన ధర్మనర్తినా రాజ్ఞా విప్రేణ వైశ్యేన వా కృతేషు తులాదిమహాదానేషు కాశ్యపగోత్రస్య అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతస్య అముకశాఖాధ్యాయినః అముకనామధేయస్య మమ అదైవాత్ప్రతిగ్రహః ప్రాప్తః॥ తస్మాద్బ్రహ్మరక్షస్త్వభయనివృత్తిద్వారా తులాదిదానేషు ప్రతిగ్రహోత్పూర్వసంధ్యాదినిత్యకర్మభ్రంశిత్వాయాతదోషపరిహారద్వారా ఉత్తరత్ర సంధ్యాదినిత్యకర్మానుష్ఠానాధికారసిద్ధ్యర్థం కృత్వాదద్యనుష్ఠానే అశక్తోఽహం యుష్మదనుజ్ఞయా ప్రతిగ్రహలబ్ధస్య ధనస్య చతుర్థభాగేన వా తదర్ధేన వా ధర్మశాస్త్రోక్తవిధినా ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య॥ పునః ప్రణమ్యోత్థాయ తదగ్రే ముకుళితకరస్సన్ తిష్ఠేత్ ॥ పూర్వసంకల్పస్త్వేవమేవ। అశేషాపి పరిషద్విచార్య సప్తపంచత్రీన్వా విదుషో విప్రాన్ పరిషద్దక్షిణా సమదక్షిణయా తోషయిత్వా హే విద్వాంసో యూయం సమ్యగ్విచార్య కాశ్యపగోత్రేణ అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతేన అముకశాఖాధ్యాయినా అముకనామధేయేనాస్మత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితస్య తులాదిషోడశమహాదానమధ్యే యస్య దానస్య ప్రతిగ్రహాత్పాపముత్పన్నం తత్ప్రతిగ్రహాదేతస్యాపనయన ప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యన్తం సన్ధ్యాదినిత్యకర్మాణి భ్రంశితాని తత్పాపనోదనం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రేషు నిశ్చిత్య శక్యప్రత్యామ్నాయరూపేణోపదిశేత్యేకమనువాదకం తత్పాపోచ్చారణదక్షం ప్రేషయన్త్వితి పరిషత్ప్రేషయేద్విధాయకాన్ ॥ — అథ విధాయకవాక్యమ్ ॥ సర్వే స్నాతవస్త్రాః ఏకం విపశ్చితం గ్రహణధారణోచ్చారణదక్షం స్వదక్షిణాతుల్యదక్షిణయా సమ్భావ్య ॥ భో అనువాదక ఇతః ఆగచ్ఛ ఇమాం దక్షిణాం స్వీకృత్య అముకనదీతీరే అముకదేవతాసన్నిధౌ అముకపుణ్యదివసే అముకగోత్రస్య అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతస్య అముకశాఖాధ్యాయినోఽముకనామధేయస్య ఏతస్య పూర్వేద్యుః ప్రపూర్వేద్యుర్వ్యస్మిన్కస్మిన్వా దినే తులాదిషోడశమహాదానేషు మధ్యే యస్య ప్రతిగ్రహాత్పాపముత్పన్నం తత్ప్ర

తిగ్రహాదేతస్యాపనయనప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యన్తం సన్ధ్యాదినిత్యకర్మాణి భ్రంశితాని తత్పాపనోదనం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రేషు విచార్య పరిషదా నిర్ణీతం శక్య ప్రత్యామ్నాయ రూపేణాస్యోపదిశేత్యేకం విప్రం ప్రేషయేయుః ॥ — అనువాదకవాక్యమ్ ॥ — సతు సచేలం స్నాత్వాదర్భపాణిస్సన్ కర్తారమభిముఖీకృత్యోత్తానపాణిస్సన్ హే కాశ్యపగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతఅముకశాఖాధ్యాయిన్నముకనామధేయత్వయా పరిషత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితస్య పాపస్యాపనోదనమస్యాన్నిర్ణీతం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాంగసహితం పూర్వోత్తరశాలాహోమానుగతం వైష్ణవనాన్దీశ్రాద్ధసహితమేకమఖణ్డం శక్య ప్రత్యామ్నాయరూపేణ త్వస్యోపదిశేతి విధాయకముఖేనాస్మై పరిషత్త్వాం ప్రేషితవతీ ॥ అహముపదిశామి సావధానస్సమాకర్ణయ । కాశ్యపగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాతఅముకశాఖాధ్యాయన్నముకనామధేయఅముకనదీతీరే అముకదేవతాసన్నిధౌ అముకపుణ్యదివసే అముకగోత్రేణ అముకనక్షత్రేఅముకరాశౌ జాతేన అముకనామధేయేన స్వధర్మనిష్ఠేన రాజ్ఞాకృతేషు తులాదిషోడశమహాదానేషు మధ్యే యస్య దానస్య ప్రతిగ్రహాద్యత్పాపముత్పన్నం ఇతఃపూర్వం త్వయాచరితనిత్యకర్మణాం ఫలమపి ధ్వస్తం ఇతఃపరం నిత్యకర్మానుష్ఠానాధికారసిద్ధ్యర్థం పతత్పాపనోదనం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రరూపమబ్దం ప్రకృతీకృత్య విప్రేభ్యః ప్రతిగ్రహశ్చేత్ షడబ్దప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం విశోధనం భవతి క్షత్రియేభ్యో ద్విగుణం విశోధనం వణిగ్భ్యస్త్రిగుణం శూద్రేభ్యశ్చతుర్గుణం సఙ్కరేభ్యశ్చేత్ షడ్గుణితషడబ్దప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం విశోధనం భవతి ॥ రాజ్ఞాం హత్యాదిదోషబాహుల్యాత్తత్ప్రతిగ్రహే అశీత్యధికసహస్రప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాఙ్గసహితం పూర్వోత్తరశాలాహోమవైష్ణవనాన్దీశ్రాద్ధపఞ్చగవ్యానుగతం భవతి । సాక్షాచ్చర్యాయాం శక్తశ్చేదాచరన్ పూతో భవేత్ । సాక్షాచ్చర్యాయామశక్తశ్చేత్ప్రత్యామ్నాయానాచరేత్ ॥ ధేనుదానసముద్రగామినదీస్నానసంహితామాత్ర వేదపారాయణాయుతగాయత్రీజపద్విశతప్రాణాయామమృత్యుఞ్జయ

మన్త్రేణ సహస్రతిలహోమద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనాని ప్రత్యామ్నాయాః
ఏతైః ప్రత్యామ్నాయరూపైరస్మిన్ సర్వప్రాయశ్చిత్తే కాశ్యపగోత్రేణా
ముకనక్షత్రేఽముకరాశౌ జాతేనాముకశాఖాధ్యాయినాముకనామధేయేనత్వ
యా సమ్పూర్ణమనుష్ఠితే సతి అముకగోత్రేణాముకశాఖాధ్యాయినా స్వధర్మ
వర్తినా రాజ్ఞా కృతేషు తులాదిషోడశమహాదానేషు యస్య దానస్య ప్రతి
గ్రహోఽస్ప్రతిగ్రహాత్ సత్త్వమితః పూర్వం సన్ధ్యాదినిత్యకర్మభ్రంశోఽపి జాత
స్తస్మాత్ప్రతిగ్రహాత్ సాన్నిత్యకర్మభ్రంశదోషాత్సర్వేభ్యః పాపేభ్యశ్చ ము
క్తో భవేరిత్యనువాదకఉచ్చైర్వదేత్ ॥ పరిషదప్యేకవాక్యేన తథాస్త్వితి వ
దేత్ । అనువాదకోఽపి ప్రాకృతభాషయా తథా పునర్వదేత్ ॥ పరిషదపి
తథాస్త్వితి పునర్వదేత్ ॥ తస్మాద్దేశాదపక్రమ్య శుద్ధాచమనం కృత్వా
కృచ్ఛ్రేణ ప్రత్యామ్నాయరూపేణ స్వయం కృత్వా బ్రాహ్మణైర్వా కా
రయిత్వా ప్రాచ్యాఙ్గభూతాని దన్తధావనవపనమృద్భస్మగోమూత్రగోమ
య క్షీర దధి సర్పిస్స్నానాని తత్తన్మన్త్రైః పృథక్కృత్వా ప్రాచ్యాఙ్గగోదా
నం కృత్వా ప్రాచ్యాఙ్గభూతం పూర్వశాలాహోమం కృత్వా వైష్ణవనా
న్దీశ్రాద్ధం కుర్యాత్ ॥ అనన్తరం బ్రహ్మకూర్చవిధినా పఞ్చగవ్యం పీత్వా త
దఙ్గదశదానాని కృత్వా ఉదీచ్యాంగభూతముత్తరశాలాహోమం కృత్వా ఉ
దీచ్యాఙ్గభూతగోదానం కృత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్ ॥ అనన్తరం పున
స్సంస్కారవిధినా పునస్సంస్కారం కృత్వా పూతో భవేదుభయోర్లోక
యోర్వ్యవహారయోగ్యో భవేత్ ॥ ఏవం కోటిహోమే ఆచార్యాదీనాం ప్రా
యశ్చిత్తమ్ ॥ కాలచక్రతిలగర్భప్రతిగ్రహీతౄణామేవం ప్రాయశ్చిత్తమ్॥
నాన్యథా శుద్ధో భవతీతి ॥ —— తదాహ గౌతమః ॥ యథా చర్మమయో
వత్సో యథా దారుమయో గజః । తథా నిష్కృతిహీనోఽసౌ ద్విజో లోకవిగ
ర్హితః ॥ యాగాదికమకృత్వాతు ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః । అపవిత్రస్సదా
భూమావనర్హస్సర్వకర్మసు । యో వా కో వా ద్విజో లోకే విప్రసాత్కృతని
ష్కృతేః । గృహే యదిహ భుంజీయాద్గోమాంసాశీ నిగద్యతే ॥ ద్విజస్యాకృ
తచిత్తస్య గృహే నిత్యం సమాశ్రితాః । బాలగ్రహపిశాచాశ్చ శ్మశానస
దృశం గృహమ్ ॥ పితరో నాత్ర భుంజన్తి న దేవా నర్షిపుఙ్గవాః । న విష్ణుః

పృథివీగావశ్చపశవస్త్వర్థనరాధమమితి ॥ * ॥ — ఇతి హేమాద్రౌ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం ప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః ॥ * ॥ — అథ తులాదిదానే

⁂ తులాదానాచార్యాదీనాముభయయన్త్రోద్ధారః ⁂

షు ప్రతిగ్రహీతౄణామాచార్యాదీనాం భయహరయన్త్రోద్ధారప్రకారమాహ ॥ — మన్త్రరహస్యే ॥ తులాపురుషదానేషు కాలపురుషప్రతిగ్రహే । గాఢాలిఙ్గనదానేవ ఖట్వాధో రోగిణాం గృహే ॥ అపామార్జనకాలేచ ఆసన్నమరణే గృహే । శవదర్శనకాలేచ సఙ్గ్రామే రక్తదర్శనే॥ ఏతేషూక్తేషు కాలేషు పిశాచాస్సంచరన్త్యథః ॥ కేచిచ్ఛవాయురూపేణ కేచిచ్ఛజనదర్శనే । దాతుః ప్రతిగృహీతుశ్చ దృష్ట్వా కేచిచ్చరన్త్యగః ॥ తత్కర్తుస్సర్వపాపాని సర్వేరోగాజ్వరాదయః । సర్వాణ్యరిష్టజాతాని దానమాత్రాద్వ్రజన్త్యథః ॥ రుదన్తి ప్రవిశన్త్యాశు ఆచార్యం భయవిహ్వలమ్ । తదానీంవా పరేద్యుర్వా పక్షే చమే దశమేపివా ॥ పక్షేవా మాస మాత్రేవా ద్వితీయేవా తృతీయకే । శిరఃకమ్పో జ్వరోవాపి శూలంవా కుక్షిమధ్యతః ॥ భ్రమిస్సర్వత్ర మర్త్యానాం కరపాదవిపీడనమ్ । సర్వదాభ్రమబుద్ధిస్స్యాక్షుదే తదేవ విచేష్టితమ్ ॥ మన్దాగ్నిరరుచిర్నిత్యమేతల్లక్షణమీరితమ్ । కోటిహోమకాలే శిరోభ్రమణాదికం ఆలిఙ్గనదానే స్వయంవా పతతిపాదౌ హస్తౌవా నచలతః । రక్తదర్శనే సఙ్గ్రామే కుణపదర్శనే మహాభీతిః ॥ సైవ వ్యాధిహేతుః ॥ తేషాం సంరక్షణార్థాయ లోకానాం హితకామ్యయా । సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వోపద్రవనాశనమ్ ॥ సర్వభూతహరం దివ్యం సుదర్శనమనుత్తమమ్ । వక్ష్యామి శృణు రాజేన్ద్ర సర్వభూతపలాయనమ్ ॥ భూర్జేవా తాళపత్రేవా స్వర్ణేవా రజతేపివా । లిఖిత్వాత్ర పుటిబ్రహ్మణ దానకాలే వహేత్కరే ॥ తద్దృష్ట్వా ప్రపలాయన్తే మహాభూతా దిశోదశ । భూర్జపత్రే లిఖేద్యన్త్రం స్వర్ణకార్పాసశాఖయా ॥ గోరోచనేనపూతాత్మా ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖశ్శుచిః । పత్రమధ్యే లిఖేద్యన్త్రం రేఖాత్రయసమన్వితం । చతుశ్శూలం చతుర్దిక్షుతన్మధ్యేతు నృకేసరీ । లక్ష్మీబీజం లిఖేత్పూర్వం ప్రహ్లాదం పశ్చిమే లిఖేత్ । దక్షిణే మారుతం బీజముత్తరే గారుడం లిఖేత్ ॥ మగార్ణభిరష్టపూర్వాభిర్వలయాకారమాలిఖేత్ । ఏవం యన్త్రం విలి

ఖ్యాదౌ పూజయేద్గంధపుష్పకైః । నానావిధైఃఫలైశ్చైవ ధూపదీపనివేదనైః పూజయిత్వాన్వ్యసేద్యంత్రం స్వర్ణే వారాజతేపివా । బధ్నీయాద్ధస్తమూలేతు సర్వభూతనివారణే । ప్రతిగ్రహేతుదానానాం తులాదీనాంవిశేషతః । రణమధ్యేకోటిహోమే శవసందర్శనేతథా । శ్మశానమధ్యేరాజేంద్రే నభీతిర్నభవేద్గదః । నీరోగీజాయతేపశ్చాన్నరసింహప్రసాదతః। దానప్రతిగ్రహేకాలే మార్జనేవాన్యతోపివా । బధ్నీయాత్సర్వదాయన్త్రంతత్స్త్రీపుత్రార్థబాలకః । ఆయుఃపూర్ణంచసర్వేషాం నభయంవిద్యతేక్వచిత్ ॥ * ॥—॥ ఇతిహేమాద్రౌ తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణామాచార్యాదీనాంభయహరసుదర్శన యంత్రోద్ధారప్రకారః ॥ * ॥—॥ తథాపిభయ

తులాదిష్వాచార్యాదీనాంజ్వరాదిహరమృత్యుపూజా

నిబద్ధానాం తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాంజ్వరాదిరోగహరమృత్యుప్రతిమాపూజావిధానంతద్దానంహోమప్రకారంచదర్శయతి ॥ —మార్కండేయః ॥ తథాభయనిబద్ధానామాచార్యాణాంచఋత్విజాం । దానప్రతిగ్రహేకాలే మృత్యురాయాతిసర్వదా । అంధకారతయారాజన్నతదీప్త్యామహాత్మయా ॥ అథవాజనఘోషేణ దృష్ట్వావాన్యస్యపాపినః ॥ వ్యాధిరావిశతేదేహే ఆచార్యస్యద్విజన్మనః । కమ్పశ్శూలంశిరశ్శూలంపాతనంపాదఘాతనైః। పిత్తంచవమనంచైవ ఆంత్రవృద్ధిరథాపివా । బహుమూత్రంబహుమలం బహువాక్సర్వదాభ్రమః । ఏతల్లక్షణమేతేషామాచార్యాణాం జనాధిప । మృత్యుస్తువాయురూపేణ అంగమావిశతేసదా । తదాతత్పరిహారార్థం మృత్యుపూజాంసమాచరేత్ । మృత్యుంస్వర్ణమయంకృత్వా పలమానసువర్ణతః। చతుర్భుజంనీలవర్ణం దీర్ఘాస్యంరక్తలోచనం । రక్తపాత్రంచఖడ్గంచ పాశంశూలంచపాణిభిః । దధానంపద్మమధ్యస్థంపూజయేద్వ్యాధిశాంతయే । ఆచార్యఃపూజయేన్మృత్యుంరక్తగన్ధాక్షతైర్ముదా ॥ తిలపక్షే పూర్ణమాసే స్వగృహేశుద్ధదేశతః । వరంమృత్యో ఇతిపూజామంత్రః। గంధపుష్పాక్షతధూపదీపనైవేద్యైః ప్రదక్షిణనమస్కారైః పూజాంసమాప్యతదీశాన్యదిగ్భాగేస్థండిలేసమిదాజ్యచరుభిర్హోమంకుర్యాత్ । హోమే పూజాయాంసఏవ మంత్రః । హోమాంతేఅపమృత్యూత్తారణమార్జనవ

రోగిణం మార్జయేత్ । ద్వివర్షత్రివర్షచతుర్వర్షమధ్యే యదా రో
గోద్భవః తత్రైవ కార్యమాచార్యాదీనాం । అన్యథా మృత్యోస్త్రాణం న భవ
తి । హోమాంతే మార్జనం కృత్వా తతో దానం సమాచరేత్ । ఆచార్యం గ
న్ధపుష్పాద్యైరలంకృత్య యథార్హతః ॥ ఉదఙ్ముఖాయ విప్రాయ స్వయమిం
ద్రాననశ్శుచిః । తిలాః పాపహరా నిత్య మితి తిలదానమ్ ॥ శీతవాతోష్ణసంత్రా
ణమితి వస్త్రదానం । మృత్యురూపా మిమాం దివ్యాం సర్వరోగోపశాంతయే ॥
మహాభయనిరాసార్థం దాస్యేహం ద్విజవల్లభ । ప్రతిగ్రహసముద్భూతం
పాపం మేయముపార్జితం । తత్సర్వం విలయం యాతు వ్యాధిర్మే నశ్యతామి
యాత్ ॥ ఇతి ప్రతిమాదానమన్త్రః । తతస్తు దక్షిణా దేయా దశ గావస్స్వ
యమ్భువః । ఏతద్రోగవిశుద్ధ్యర్థం బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్తతః ॥ ఏవం ప్ర
కురుతే యస్తు సద్యో రోగాత్ప్రముచ్యతే । అన్యథా దోషమాప్నోతి జన్మజన్మ
ని పార్థివ ॥ * ॥—॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తా
ధ్యాయే మృత్యుప్రతిమాదానవిధిః ॥ * ॥—॥ అథ కోటిహోమే లక్షహో

కోటిహోమాదిష్వాచార్యాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తమ్

మే చాచార్యాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— మహానారదీయే ॥ యో విప్రః
కోటిహోమేషు లక్షహోమేషు వా నృప । ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాత్తదా నశ్యం
తి సత్క్రియాః । దేహాంతే నరకం గత్వా పిశాచోల్ముఖసంజ్ఞకః । తస్యా
న్యా నిష్కృతిర్నాస్తి త్రిః పరిక్రమణాద్భువః ॥— లైంగే ॥ కోటిహోమేషు
యో విప్రో నిర్నిమిత్తం ప్రధానభాక్ ॥ మహాంతం నరకం భుక్త్వా పిశాచో జన్మ
నాం త్రయే । నిష్కృతిః కుత్రచిద్దృష్టా శంభునా లోకశమ్భునా । త్రిః పరిక్రమణా
ద్భూమేరుత కాశీనివాసనే ॥ ఆజన్మపతనాత్తత్ర తదా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । త
థాహ గౌతమః ॥ కోటిహోమేషు నియమా బహవస్సంతి పార్థివ । మౌనం
పద్మాసనం ధ్యానం హవిష్యాన్నస్య భక్షణం । స్థండిలే శయనం గంధతాంబూలా
దీని వర్జయేత్ । మంత్రాంతముచ్చరన్ భుక్త్వా హవిరుత్తానపాణినా । కృమి
కీటాస్థికేశాది బాహుళ్యాద్ధాన్యమధ్యతః ॥ * ॥ సంత్యజ్య నియమానేతాన్నా
ర్త్విజ్యే వర్తయేద్యది । దోషాన్నియమసంత్యాగాన్న హోమఫలమశ్నుతే ॥—
రాజవిజయే ॥ అవ్రతఘ్నం తిలాన్ హుత్వా పరార్ధం శంభుమంత్రతః । స

ఏవగ్రామచండాలస్తాంకదానాలపేత్సుధీః । చతుర్దశైవచండాలాగ్రామ
స్థాః ; తానాహ ॥ —లైంగే ॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నటోబురుడఏవచ ।
కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చసౌచికః ॥ తక్షకస్తిలయంత్రీచసూను
శ్చక్రీలధ్వజీ ॥ ఏతే గ్రామచండాలా వాప్యాత్రేణాపినాలపేత్ । అ
పిచ ॥ ఏతే బ్రహ్మచండాలా వాక్యాత్రేణాపినాలపేత్ । పరార్థంకా
శికాయాంయో దత్వాగ్నిః కీకసానుగః । అతోపిదోషబాహుల్యాద్ధోమమేనం
పరిత్యజేత్ ॥ ఈషన్మాత్రస్యసౌఖ్యస్య దోషమానంత్యమిచ్ఛుభిః ॥ నృభిస్త్యా
జ్యః కోటిహోమోలక్షహోమశ్చపార్థివ ॥ —బ్రహ్మాండే ॥ హోమంకృ
త్వాప్యధావిప్రః కోటింలక్షమథాపివా । యాగాద్యర్థం వెకుర్వీత ప్రాయ
శ్చిత్తంవిశుద్ధయే । విప్రస్యార్థే కృతేహోమే షడ్బ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥
బాహుజార్థం కృతేహోమే తదేవద్విగుణంచరేత్ । వణిగ్భ్యస్త్రిగుణంప్రో
క్తంపాదజేభ్యశ్చతుర్గుణం । సంకరార్థంకృతేహోమే షడ్గుణంపూర్వవ
చ్చరేత్ । సదస్యబ్రహ్మణోరర్థం తదర్థంబుత్విజాంస్మృతం । పూర్వో
క్తప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణేదోషమాహ ॥ —
మార్కండేయః ॥ లక్షహోమేకోటిహోమే ఆచార్యో ఋత్విజోయది ॥ త
ద్దోషపరిహారార్థం మకృత్వానిష్కృతింసకృత్ । పైశాచ్యమనుభూయాథ
తిలఘాతీభవేద్భువి । భిషక్స్యాత్త్రీణిజన్మాని గర్దభః పంచజన్మసు। వానర
స్సంభవేత్పశ్చాత్ తత్కాలానస్తతఃపరం ॥ తతోభువంసమాసాద్యబహురో
గీప్రజాయతే । ఆచార్యార్థంతయోః ప్రోక్తంతదర్థంచర్త్విజాంపృథక్
ప్రాయశ్చిత్తంపూర్వోక్తరూపం పూర్వవత్సర్వంకుర్యాత్ ॥ లక్షహోమేప్యే
వమేవ ॥ లక్షహోమేకోటిహోమేచ ప్రాయశ్చిత్తార్ధమాచార్యస్య । తద
ర్ధంసదస్యబ్రహ్మణోః । తదర్ధమృత్విజాం । తదాహ ॥ —బోధాయ
నః ॥ లక్షేచకోటిహోమేర్ధం ప్రాయశ్చిత్తంప్రధానకే॥ తదర్ధముభయోః
ప్రోక్తం తదర్ధంచర్త్విజాంపృథక్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంసర్వంపూర్వవత్కు
ర్యాత్ ॥ * ॥ — ॥ ఇతిహేమాద్రౌ లక్షహోమకోటిహోమప్రాయశ్చి

శ్రీ కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

త్తమ్ ॥ * ॥—॥ అథేదానీం కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥

కౌర్మే ॥ జన్మన్యేకత్ర పైశాచ్యం కాలచక్రప్రతిగ్రహే ॥ ఏప్రాభవతిమష్టా త్మా పూర్వజైఃకారకైస్త్వితా ॥ —మాత్స్యే । భోగాసక్తో ద్విజో విద్వాన్ సోఽపిచక్రప్రతిగ్రహే । పిశాచో భవతి క్షిప్రం రాజ్ఞః పాపానువర్తనః । తస్యాన్యానిపక్ష్యతి స్నాత్వా తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్ । సత్క్రియాయాస్త్వస్యనశ్యన్తి పునస్సంసారమర్హతి ॥ —గారుడే ॥ ముఖజో యమచక్రస్య సంగ్రహీ పాపమశ్నుతే ॥ పైశాచత్వం భవేత్తస్య జన్మన్యేకత్ర భూమిప । నిష్కృతిః కథితా విప్రైస్తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి హ్యకృత్వా నియమానిమాన్ ॥ స్థవిరయోః పిత్రోస్సంరక్షణమ్ ॥ పశుదర్శపూర్ణమాసాదయః । ఏతే నియమాః ॥ ఏతేషాం నియమానాం లోపే దోషప్రాప్తిః ॥ తస్మాదేతత్పరిపూరణార్థం కాలచక్రకాలపురుషాదిప్రతిగ్రహాః ॥ ఏతద్ద్రవ్యస్యసర్వస్యవ్యయేఏకాంగజనీమాహాష్యపంచగవ్యప్రాశనం విశోధనం । అన్యథా తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయపూర్వకప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ ఉభయోరేతయోరభావే పిశాచత్వానంతరం సహస్రవృషణో నామమృగవిశేషో జాయతే ॥— తదాహ కౌర్మే ॥ పిత్రాదిరక్షణాభావే నియమానామసమ్భవే ॥ ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వా తు సహస్రవృషణో మృగః ॥ తతః పరం వరాహస్స్యాద్బిడాలస్త్రిషు జన్మసు ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ ఉభయోర్లోకయోః పూజ్య ఉభౌ లోకౌ తరేత్తదా —॥ ఇతి కాలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ఇదానీం కాలపురుష

॥ * కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ * ॥

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — స్కాందే ॥ రాజ్ఞః పీడానిబద్ధస్య సూర్యసోమగ్రహేఽపి వా । పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే ద్విజో భోగపరాయణః ॥ గృహ్ణీయాత్కాలపురుషం స తు కాలవశో భవేత్ । తతః పరం పిశాచస్స్యాచ్ఛూన్యాగారేషు సర్వదా ॥ — మాత్స్యే ॥ పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే ద్విజో భోగపరాయణః । గృహ్ణీయాత్కాలపురుషం రాజ్ఞో దోషానువర్తినః ॥ యమస్య సదనం గత్వా యమపాశనిపీడితః । తతః పరం పిశాచస్స్యాచ్ఛూన్యాగారేషు వర్తయన్ ॥ సన్త్రాసయన్సర్వజనాన్ బాలవృద్ధాతురానపి । తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా గాయత్ర్యాశ్చపఞ్చలక్షతః ॥ తిలాస్సన్త్రిహయావ

న్తస్తావత్కాలం నవిష్కృతిః । పఞ్చలక్షేణ గాయత్ర్యాస్తిలాభస్మీభవం త్యజ ॥ —వైంగె ॥ కాశ్యాది పుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలేషు భూమిపాత్ । గృహీయాత్కాలపురుషం ద్విజో మోహాన్నిమిత్తతః ॥ సతుకాలవశంయాతి బహుశృఙ్ఖలయావృతః । శూన్యాగారేషు సర్వేషు పిశాచస్సంచరన్ భవేత్ ॥ పఞ్చలక్షైర్వేదమాతుర్నిష్కృతిస్స్యాన్నచాన్యథా । తిలాస్సన్త్యత్ర యావన్తః పురుషే కాలసంజ్ఞితే ॥ తావన్త్యేతానిపాపానిరాజ్ఞస్తస్యపరిగ్రహాత్ । తదా విశంతితం విప్రం తస్మాద్విప్రస్సపాతకీ ॥ తం కదా నాలపేద్బ్రహ్మన్ కదా తం నావలోకయేత్ । తస్మాద్విశుద్ధిం కుర్వీత పంచలక్షైర్నచాన్యథా ॥ సర్వవ్యయం వా కురుతే యాగార్థం నసదోషభాక్ । కాలచక్రం కాలపురుషం ద్వయమేతత్సమం భువి ॥ యమస్తు కాలపురుషశ్చక్రంతస్యాయుధం మహత్ । ఉభయం యదిగృహ్ణీయాద్దోషస్తత్రనగణ్యతే ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా ఉభయం సన్తరేత్తదా ॥ * ॥ — ఇతి హేమాద్రౌ కాలపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ —అథగజప్ర

॥ గజప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవీపురాణే ॥ గజప్రతిగ్రహీతాచవిప్రః పుణ్యాహసజ్జమే । నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యమిష్టాపూర్త్తాదికంచయత్ ॥ తత్సర్వం విఫలం యాతి భిన్నభాణ్డోదకం యథా । నిత్యకర్మఫలాభావాచ్చక్రీభవతి భూతలే ॥ చక్రీ-కులాలః ॥నిత్యం స్నానసన్ధ్యాది॥నైమిత్తికం గ్రహణస్నానాది ॥ కామ్యమనన్త వ్రతాది ॥ఇష్టమగ్నిష్టోమాది ॥ పూర్త్తం తటాకఖననిక్షేపాది ॥ సప్తసన్తానమితియావత్ ॥ — ॥ తదేవాహకార్ష్ణే॥ తటాకో ధననిక్షేపో బ్రహ్మస్థాప్యం సురాలయః । సత్కృతిర్వనకాసారౌ సప్తసన్తానమిష్యతే ॥ — ॥ చతుర్దశచణ్డాలభేదాః ॥ — ॥ మార్కణ్డేయపురాణే ॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నటోబురుడపవచ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చ సౌచికః ॥ తక్షకస్తిలయింత్రీచ సూనుశ్చక్రీ తథాధ్వజీ । చతుర్దశసమాఖ్యాతే చణ్డాలాఃపరికీర్త్తితాః ॥ — నిత్యకర్మభ్రంశీనామధారకఇత్యుచ్యతే ॥ — తదేవాహ శివపురాణే ॥ శూద్రాన్నపతితఃకర్మహీనో వేదహీనశ్చ దూషకః । లోకే కుసీదవృత్తిశ్చ నామధారకసంజ్ఞితాః ॥ అతఃప్రతి

గ్రహో రాజన్ గర్హితస్సాధువర్తినామ్ । యాగాదిసత్ఫవే కాలేన దోషస్త
త్ప్రతిగ్రహే ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి దుఃఖీస్యాజ్జన్మజన్మని ॥ — శం
ఘుపురాణే ॥ నిష్కృతిస్తస్య కథితా గజం యస్సంప్రతిగ్రహేత్ ।చాన్ద్రా
యణత్రయంకృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ — స్కాందే ॥ హస్తినం
ప్రతిగృహ్ణీయాద్యోద్విజశ్శృఙ్ఖలాన్వితమ్ ॥ తస్యైవ నిత్యకర్మాణి నఫలన్తి
ద్విజన్మనః । చాన్ద్రాయణత్రయం కృత్వా పునస్సంస్కారకృద్ద్విజః ॥ శు
ద్ధిమాప్నోతి చణ్డాలాదన్యథా పతితో భవేదితి । చాన్ద్రాయణలక్షణం కృ
చ్ఛ్రప్రకరణేఽభిహితమ్ ॥ — భవిష్యోత్తరే ॥ మంజూషాశృఙ్ఖలాబద్ధం
హస్తినం పాపదాయినమ్ । దేవాలయే పుణ్యతీర్థే యోగృహ్ణీయాద్ద్విజా
ధమః ॥ కులాలకస్యసద్యస్స్యాత్తస్య నిత్యం వినశ్యతి । చాన్ద్రాయణత్ర
యం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నైహికీమ్ ॥ పునస్సంస్కారపూతాత్మా కుర్యా
ద్యాగాదికం పునః । అన్యథా దోషమాప్నోతి పుత్రహానిశ్చ జాయతే ॥
— ॥ * ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గజప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ —

శ్రీ శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

అథ శ్వేతాశ్వ ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — కౌర్మే ॥ పురా దు
ర్వాససశ్శాపాద్గతైశ్వర్యః పురన్దరః । తదర్థం మథ్యతే సిన్ధుర్దివిజైరాశుసాన్వి
తైః ॥ ఐరావతఃకల్పతరుశ్చన్ద్రమాఃకమలోద్భవా । ఉచ్చైశ్శ్రవాస్సముత్ప
న్నశ్శ్వేతాశ్వస్తదనన్తరమ్ ॥ దేవమధ్యే హరిస్సాక్షాదిదమాహవచస్తదా ।
శృణ్వన్తు దేవతాస్సర్వాశ్శ్వేతాశ్వం తం భువస్థలే ॥ సపల్యాణం సకివికం
సాయుధం వ్యాధివర్జితమ్ । యో రాజా విప్రసాత్కుర్యాత్సగచ్ఛేన్మామ
కం పురమ్ ॥ తం హయం యోఽనుగృహ్ణీయాద్ద్విజః పాపపరాయణః । యా
గాదికమకృత్వాతు ఆత్మభోగపరాయణః ॥ సభవేన్మరణే విప్రోగర్దభఃక్రో
ధసంయుతః । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్ ॥
— లైంగే ॥ శ్వేతాశ్వం పుణ్యకాలేషు పుణ్యతీర్థేషు పర్వసు । సాయు
ధం సహపల్యాణముపస్కరసమన్వితమ్ ॥ నిష్కారణం ద్విజో ధృత్వా వ్ర
జేద్గర్దభతాం భువి । తస్యైవ నిష్కృతిరియం కథితా మునిపుఙ్గవైః ॥ త
ప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వా కేశానాం వపనం చరేత్ । త్రయం త్రిశ

తమ్ ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యేన శుద్ధ్యతి । యాగాదికరణే తస్య పఞ్చగవ్యమలం సకృత్ ॥ న ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ తస్మాత్పరిశుద్ధో భవతి ॥ — మాత్స్యే ॥ సాయుధం చ సపల్యాణముపస్కరసమన్వితమ్ । పుణ్యకాలేషు తీర్థేషు దత్తం రాజ్ఞా ద్విజో గ్రహీత్ ॥ దేహాన్తే తస్య వై జన్మ ఖరస్య క్రోధజన్మనః । తద్ధనేన ద్విజో యాగమృణమోచనమేవ వా ॥ అకృత్వా యది భోగీ స్యాత్స సద్యో గర్దభో భవేత్ । ప్రాయశ్చిత్తమిదం కృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయమ్ ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ ద్విజో హయం శ్వేతరూపం గృహ్ణీయాత్పుణ్యసంగమే । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తప్తకృచ్ఛ్రశతత్రయాత్ ॥ కేశానాం వపనం కృత్వా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ * ॥—॥ ఇతి శ్వేతాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥

తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

అథ తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ పురా శంభూ రథారూఢః ప్రతస్థే పురసాధనే । వేదా హయాః సూర్యచంద్రౌ రథచక్రే బభూవతుః ॥ మేరుర్ధనుర్గుణః శేషస్సాయకస్తు చతుర్ముఖః । సారథిర్భగవాన్ సాక్షాచ్ఛమ్భురేవ హి సాధకః ॥ తథాపి తేన రాజేంద్ర న సాధ్యం తత్పురత్రయం । తిలచక్రం హరిరిదం నిర్మాయ తదపూజయత్ ॥ పూజితం విప్రవర్యాయ దత్త్వా శీఘ్రం పురత్రయమ్ । అజయత్పునరాగత్య మహేంద్రాయ కథాం హరిః । బిడౌజాస్తు స్వయం కృత్వా హ్యజయచ్ఛత్రుమండలం । సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వాపద్వినాశనమ్ । రాజ్యదం స్వర్గదం నృణాం తిలచక్రం సుదుర్లభమ్ ॥ పూజయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ యో దద్యాత్స నరో భువి ॥ అనుభూయ భువశ్చక్రం తదంతే హరిమశ్నుతే ॥ — స్కాందే ॥ పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే తిలచక్రం భువః పతిః । పూజయిత్వా ద్విజే దద్యాత్తస్యాంతో నాస్తి కుత్రచిత్ ॥ స భువో మండలం సాగ్రం శతవర్షం ద్విజైస్సహ । పాలయిత్వా హరేర్వేశ్మ గచ్ఛేత్స్వకులసంయుతః ॥ తచ్చక్రం యో ద్విజో ధృత్వా బహుభిః కారణైర్వినా । రాజభిః పుణ్యకాలేషు దత్తం లోభపరాయణః ॥ స భవేచ్ఛ్వవిచండాలస్తిలఘాతీ త్రిజన్మసు ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కృచ్ఛ్రాణాం తపవాచ్ఛతాత్ ॥ నిష్కృతిర

కృతేయాగాదికవిషయమ్ ॥ యాగాదికంకృత్వా ఏకాహముపోష్యపంచగవ్యమేవాలం ॥ నప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — తదేవాహ శివధర్మే ॥ తిలచక్రంద్విజోధృత్వా నిష్కారణతయానృప । సభవేత్తిలఘాతీచ త్రిషుజన్మసుపాపభాక్ ॥ కృత్వాశతంసాన్తపనం శుద్ధోభవతిపావకః ॥ అన్యథాపాపమేవాశుభుక్త్వానరకమశ్నుతే ॥ కృచ్ఛ్రంసాన్తపనంనామ మహాపాతకనాశనమ్ । ఏతచ్ఛతంద్విజఃకృత్వా తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ సాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణం కృచ్ఛ్రప్రకరణేఽభిహితమ్ ॥ * ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ తిలచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥— ॥ అథేదానీంతిలగర్భ

॥ తిలగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ ॥—బ్రహ్మాణ్డే ॥ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మసమ్పన్నో యమలోకభయాతురః । గర్భంతిలమయంక్వాపి నగృహ్ణీయాజ్జనాధిప ॥ తిలగర్భంద్విజోధృత్వా తిర్యగ్యోనిత్వమాప్నుయాత్ । నతస్యపునరావృత్తిస్తిర్యగ్జన్తోర్నరాధిప ॥—నారదీయే ॥ ఇహలోకేసుఖంభుంజన్ పరలోకభయాతురః ॥ త్యజేత్తిలమయంగర్భ మన్యథాసూకరోభవేత్ ॥—విష్ణుధర్మే ॥ నిష్కారణంతిలమయం గర్భంధృత్వాద్విజోయది । అనన్తంనరకంభుక్త్వా తిర్యగ్యోనిత్వమాప్నుయాత్ ॥—దేవీపురాణే ॥ ధృత్వాతిలమయంగర్భం పూర్వజఃకారణంవినా । మహాదోషమవాప్నోతి సూకరోభువిజాయతే ॥ హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తవత్సర్వం కుర్యాత్ ॥—॥ ఇతి తిలగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథకనకప్రతిగ్రహ

॥ కనకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —బ్రహ్మాణ్డే ॥ ద్విజోయఃపుణ్యకాలేషుతీర్థేష్వాయతనేషుచ ॥ రాజభ్యశ్చాన్యతోవాపి లోభమోహపరాయణః ॥ కనకంప్రతిగృహ్ణీయాదణుమాత్రమకించనః । సదరిద్రోభవేత్పాపీ నరకాననుభూయచ । పునస్సంసృతిమాపన్నో మృతఃకర్పటకేక్రిమిః ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి చాన్ద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥— నారదీయే ॥ పుణ్యకాలేషుపుణ్యక్షేత్రే పుణ్యేష్వాయతనేషుచ । హిరణ్యమణుమాత్రంవా ద్విజోయదినరాధిప । ప్రతిగృహ్యప్రభోఃపాపీ మృతఃకర్పటకేక్రిమిః ॥ తస్యాన్యాని

స్మృతిర్నాస్తి చాన్ద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ —భారతే ॥ కనకం ప్రతిగృహ్ణీయాద్ద్విజో నిష్కారణాన్మనే ॥ స మహానిరయం గత్వా క్రిమిః కర్పటసమ్భవః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తశ్చాన్ద్రాయణచతుష్టయం । కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ —బ్రహ్మకైవర్తే ॥ బ్రహ్మనాభిసముద్భూతం కారవల్లీఫలం యథా । తద్వదాభాతి సర్వత్ర కనకం తముదాహృతమ్ ॥ రాజ్ఞః పాపం తదాదద్యాద్దానకాలేవి శేద్ద్విజమ్ । అతః పరిగ్రహస్త్యాజ్యో ద్విజైర్లోకే పుమ్భిస్సదా ॥ కనకప్రమాణం స్తేయాదిప్రకరణేఽభిహితం ద్రష్టవ్యమ్ ॥ —బ్రహ్మకైవర్తే ॥ హిరణ్యగర్భసమ్భూతం కనకం యస్సకృద్వహేత్ ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యేషు తీర్థేషు ద్విజవల్లభాత్ ॥ తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా చాన్ద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ అథవా త్రిః పరిక్రమ్య భూమణ్డలమిహేశ్వర ॥ అణుమాత్రమితి శ్లోకపూరణార్థమ్ । కనకస్య యావత్ప్రమాణం పూర్వముక్తమ్ ॥ తావత్ప్రతిగ్రహే పాపబాహుళ్యమిత్యర్థః ॥ కనకం శుద్ధసువర్ణం ఖదిరాఙ్గారదీప్తియుక్తం దానాధ్యాయే యావత్ప్రమాణముక్తం తావదిత్యర్థః ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కనకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥ అథేదానీం తిలప్రతిగ్రహప్రాయ

॥ తిలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

శ్చిత్తమాహ ॥ —మార్కణ్డేయః ॥ ముఖజో బాహుజాద్రాజ్ఞః పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ తిలప్రతిగ్రహం కృత్వా నిష్కారణతయా ధనీ ॥ మహాపాపమవాప్నోతి వ్రణరోగీ స జాయతే ॥ —బ్రహ్మాణ్డే ॥ మధుకైటభయోర్యుద్ధే మాసమేకం నిరన్తరమ్ । అత్యన్తగ్లానిమాపన్నో హరిస్స్వేదామ్బుభృత్తదా ॥ స్వేదబిన్దుసముత్పన్నాస్తిలాగాశ్యభవంస్తదా । తిలానాలోక్య సహసా హరిరత్ర జగాద హ ॥ యుష్మాకం దత్త్వా తు హుత్వా తు భుక్త్వా వా జనవల్లభ ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తో మామకం పదమశ్నుతే ॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్ గృహీత్వా దాద్దివో మునిగణాయ సః ॥ మధుకైటభనామానౌ హత్వా వైకుణ్ఠమాయయౌ ॥ తదారభ్య తిలాస్తే వై తేలోకేస్మిన్ సంచరంతి హి ॥ తానే తాన్యో నరో దద్యాద్విష్ణులోకమవాప్నుయాత్ ॥ —లైఙ్గే ॥ విష్ణుదేహోద్భవం ధాన్యం యో ధృత్వా పుణ్యసఙ్గమే ॥ ద్విజస్త్వజ్ఞానతాం యాతి ద్విపా

శ్వశురు దాహృతః ॥ తేషాం ప్రతిగ్రహే రాజన్ ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః ద్విజో లోకద్వయం త్యక్త్వా పశురూపమవాప్నుయాత్ ॥ తస్యైవ నిష్కృతిరియం కణ్ఠదఘ్నజలే వసన్ ॥ ప్రాతరారభ్య సాయాహ్నే ఫలభోజనమాచరేత్ ॥ తద్విష్ణోరితిమంత్రేణ మాసమాత్రేణ శుద్ధ్యతి ॥ నిష్కారణతయా తిలాన్ ప్రతిగృహ్య పశ్చాత్తాపసంయుక్తః ప్రాతః కాలమారభ్య కణ్ఠదఘ్నజలే వసన్ తద్విష్ణోరితిమన్త్రముచ్చరన్ సాయంకాలే విరమ్య ఫలాహారం కృత్వా స్థండిలే శయీత । ఏవం మాసమాత్రేణ శుద్ధో భవతి, నాన్యేన । దశదానమధ్యే తిలదానస్య యావన్తస్తిలాస్తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తనిదం వేదితవ్యమ్ ॥ నాల్పస్య ॥—తదాహ బ్రహ్మపురాణే ॥ తిలప్రతిగ్రహే విప్రః పశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ ప్రాతః స్నాత్వా నిత్యకర్మ సమాప్య విధిపూర్వకమ్ ॥ ఓదయాజ్జలమావిశ్య కణ్ఠదఘ్నజలే వసన్ ॥ తద్విష్ణోరితిమంత్రేణ జపన్నాసాయమాదరాత్ ॥ విరమ్య నియమాత్సమ్యక్ ఫలాహారం సమాచరేత్ ॥ కేవలే స్థండిలే సుప్త్వా స్మరన్నారాయణం విభుమ్ ॥ మాసమాత్రేణ శుద్ధస్స్యాదశుచిస్త్వన్యథా ద్విజః ॥— ఇతి హేమాద్రౌ తిలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥— అథేదానీం దాసీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

శ్రీ దాసీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

మాహ ॥ —మార్కండేయః ॥ సురూపాం సుస్తనీం సుభ్రూం సుకేశీం శూద్రయోనిజాం । దాసీం ద్విజోనుగృహ్ణీయాద్యో భగార్థం పతితో భవేత్ ॥ నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం నద్యః క్షురతి పాపినః॥ విక్రయేద్యది తాం మూఢశ్చణ్డాలత్వమవాప్నుయాత్ ॥ —లైంగే ॥ దాసీం శూద్రసముత్పన్నాం సర్వాభరణభూషితాం ॥ నిష్కారణతయా బ్రహ్మన్ సంగృహ్ణాతి ద్విజో యది । స సద్యః పతితో భూయాద్విక్రయిత్వా చ తాం రమేత్ ॥ చండాలయోనిమావిశ్య వసేదా బ్రహ్మణః పదాత్ ॥ —భవిష్యోత్తరే ॥ దాసీమలంకృతాం రాజన్ దత్తాం రాజభిరాదరాత్ ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో యస్తు కారణైర్బహుభిర్వినా ॥ రమేద్వా విక్రయేద్వాపి స చండాలో భవేత్తదా । యావద్బ్రహ్మా సృజద్విశ్వం తావచ్చండాలజన్మతా ॥ — శివపురాణే ॥ దాసీమలంకృతాం యస్తు ప్రతిగృహ్య ద్విజాధమః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రధా

నంసపరిత్యజేత్ । యాగంకృత్వాఋణంతీర్త్వా తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తిత్రివర్షంయావభక్షకః । కేశానాంవపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ఏవంత్రివర్షాచ్ఛుద్ధస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ —బ్రహ్మకైవర్తే ॥ దాసీమలంకృతాంశూద్రీం నిష్కారణతయాద్విజః । ప్రతిగృహ్యపునఃపశ్చాత్తాపేనానేనసంయుతః ॥కృత్వా త్రిషవణస్నానం జప్త్వానారాయణాక్షరం । చతుర్థకాలఆయాతే యవభుక్ స్థండిలేశయః ॥ ప్రధానంసంపరిత్యజ్య వర్షత్రయమతంద్రితః । ఇహలోకేపరత్రాపి శుద్ధిమాప్నోతిదైహికీమ్ । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తంఋణమోచనయాగాద్యకరణే వేదితవ్యం । తదాపంచగవ్య మాత్రేణశుద్ధిః ॥ తయోరభావే ప్రాయశ్చిత్తేనానేన శుద్ధిమాప్నోతి । నాన్యథేత్యర్థః ॥ సర్పదష్టస్యయథావిషనివారణమౌషధంయోజనీయమ్ ॥ నాన్యథా॥తద్వదత్రాపీతిభావః ॥ * ॥ —॥ ఇతిహేమాద్రౌదాసీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

శ్రీ సోపస్కరగృహప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

అథసోపస్కరగృహప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ గృహంసోపస్కరంరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యద్విజాధమః ॥ అకృత్వాతద్వ్యయం భోగాద్వ్యాళీభవతి కాననే ॥ —లైంగే ॥ గృహంసోపస్కరంరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యైవబాహుజాత్ । యాగాదికంనకుర్యాచ్చేద్దందశూకోభవేద్వనే । సోపస్కరమితినిక్షేపధాన్యంవర్షపూర్త్యర్థంనూతనభాండఘటావపీఠకుసూలముసలోలూఖలకుండలినీదృషదుపలపశ్వారామకూప గోమహిష్యాదికమింధనాదికం గృహిణః ప్రతిగృహీతుర్వర్షపూరణంయేనభవతి తేనప్రకారేణ గృహంనిర్మాయశ్రోత్రియాయదత్వాగృహదానఫలమాప్నోతి ।నోచేద్యావద్దత్తం తావన్మాత్రఫలమ్ । తద్గ్రహీతుస్తావన్మాత్రమేవపాపం ॥ — తదాహమార్కండేయః ॥ సోపస్కరంగృహంరమ్యం నిర్మాయదృఢవత్ప్రభుః ॥ పుణ్యతీర్థేపుణ్యకాలే శ్రోత్రియాయకుటుంబినే సప్తజన్మసురాజేంద్రహరేఃప్రీతికరోభవేత్ ॥ తద్గృహీత్వాద్విజోలోభాద్యాగాదికమనర్థకం ॥ వ్యయంకృత్వాసమాధాత్మా వ్యాళీభవతికాననే । తద్దోషపరిహారార్థంవర్షత్రైవర్షపీడితః ॥మార్తాండోదయమా

రభ్యుక్లిన్నవాసాబహిస్థలే । జపన్నేవ వారుణం సూక్తం స్వమూర్ధ్ని న్య
స్తబాహుకః ॥ మధ్యాహ్నే నిత్యకర్మాణి కృత్వా పూర్వవదాచరేత్ । సా
యంకాలే ఫలాహారస్స్వపేద్వై స్థండిలే వ్రతీ । వర్తనమేవం నీత్వా
థ శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ । వారుణం సూక్తం హిరణ్యశృంగమిత్యనువా
కః ॥—బ్రహ్మాండే ॥ సోపస్కరం గృహం విప్రః ప్రతిగృహ్య నరాధిపాత్ ।
తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి సర్వజన్మతయా నృప ॥ వర్తతే జలవాతా
తః క్లిన్నవాసా జితేంద్రియః ॥ న్యస్తబాహుస్సోర్ధ్వమాంగే బహిరేవ వ
సేత్సదా । జపన్నేవ వారుణం సూక్తం యావదస్తంగతో రవిః । తదావి
రమ్య సహసా ఫలాహారం సమాచరేత్ ॥ స్థండిలే చ స్వపేద్రాత్రౌ కృతం
పాపమనుస్మరన్ । ఏవం మాసద్వయం కృత్వా గృహదానప్రతిగ్రహాత్ । త
స్మాద్దోషాత్ప్రముక్తస్స్యాదన్యథా భుజగో భవేత్ ॥ యాగే ఋణే వా సర్వ
స్వవ్యయం కృత్వా న దోషభాక్ ॥ ప్రధానత్యాగమథవా పశునిత్యేవ వర్జి
తమ్ ॥ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి సముక్తస్సర్వజన్మతః ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హే
మాద్రౌ సోపస్కరగృహదాన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అ

శ్రీ శయ్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

థ శయ్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —మాత్స్యే ॥ శయ్యాం
సోపస్కరాం దివ్యాం సఖట్వాం బాహుజాద్ద్విజః । పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే య
ది పర్వసు సంగ్రహేత్ । తస్య మృత్యుభయం ప్రోక్తం షణ్మాసాభ్యంతరే య
మాత్ ॥ తతః పిశాచతాం యాతి త్రిషు జన్మసు గోఖరః ॥— స్కాందే ॥
ఏకాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం చంద్రసూర్యగ్రహే ద్విజః ॥ పుణ్యకాలే పు
ణ్యతీర్థే శయ్యాం చోపస్కరాన్వితామ్ ॥ రాజ్ఞస్సంపాదయేద్యస్తు తస్య మృ
త్యుభయం భవేత్ ॥ తతః పిశాచో భవతి గోఖరత్వమవాప్నుయాత్ ॥— ॥
భవిష్యోత్తరే ॥ ఆషాఢశుద్ధద్వాదశ్యాం పుణ్యతీర్థే నరాధిప. ॥ శయ్యాం సోప
స్కరాం రాజ్ఞో ద్విజో యస్సంపరిగ్రహేత్ । స ఖరత్వమవాప్నోతి మృత్యు
వక్త్రాద్విమోచితః ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి తీర్థదానశతైరపి ॥—
బ్రహ్మాండే ॥ శయనోత్థానద్వాదశ్యోః పుణ్యకాలే నదీతటే ॥ సఖట్వాం
దామసంయుక్తాం శయ్యాం యస్సంపరిగ్రహేత్ ॥ షణ్మాసాన్మృత్యుమా

ప్నోతి గోఖరత్వమవాప్నుయాత్ । తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టాబ్రహ్మణాలో
కవర్తినా ॥ చాతుర్భాగవ్యయంవాపి యాగార్థందక్షిణాంవహన్ । ఉభ
యాసంభవేరాజన్ శృణునిష్కృతిముత్తమామ్॥ వసంతతౌజలేస్నాత్వా
హ్యశ్వత్థంసముపాశ్రయేత్ ॥ హస్తమాత్రంవిలిప్యాథో గోమయేనసువర్చ
సా ॥ ఉపవిశ్యాత్రదేశేవైనిత్యకర్మసమాప్యచ ॥ మౌనవ్రతముపాస్థాయ
జపేదస్తమయావధి ॥ త్రియంబకంమహామంత్రంన్యాసధ్యానపురస్సరం।
మాధ్యాహ్నికంతతఃకృత్వా పునఃకర్మసమారభేత్ ॥ సాయం సంధ్యా
ముపాస్యాథ నిత్యహోమంసమాప్యచ । ఫలాహారం తతఃకృత్వా స్థండిలే
స్వగృహేస్వపేత్ ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతంకుర్వన్ కృతం పాపమనుస్మరన్ ॥
ఏవంమాసద్వయంతీర్త్వా శుద్ధస్తల్పపరిగ్రహాత్ ॥ అన్యథాదోషమా
ప్నోతి పిశాచత్వంభవేదిహ ॥ సోపస్కారామితి ॥ శయ్యాడోళార్థంశ్శృం
ఖలాచతుష్టయమ్ ॥ హస్తపాదనివేశనార్థం సూక్ష్మతల్పవదుపబర్హణం।
సోత్తరచ్ఛదంచ । ఏతత్సోపస్కారం । సోపస్కారంతల్పంద్విజైర్లోకేప్సుభి
ర్నిష్కారణాన్నప్రతిగ్రాహ్యం । ఉభయోరభావే మధుమాధవమాసయోః
పూర్వోక్తనిష్కృతింకృత్వా తల్పప్రతిగ్రహాచ్ఛుద్ధోభవతీత్యర్థః ॥*॥—
ఇతిహేమాద్రౌశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథకన్యా

కన్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

దానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— దేవీపురాణే ॥ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మస
మ్పన్నో బ్రహ్మచర్యపురస్కృతః । సముద్వహేత్స్వకులజాం కన్యాంబ్రా
హ్మాదిషుస్థితాం ॥ తయోఃప్రసూతఃకులజః పితృభక్తిపరాయణః । సంతరే
దుభయంలోకం సత్పుత్రఃపుత్రవాన్ద్విజః । బ్రాహ్మాదిషుపంచవిధ వివా
హేషుకన్యాస్వీకరణేనదోషః ॥ — తదేవాహ నారదీయే ॥ బ్రాహ్మోదై
వస్తథాచార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః ॥ గాంధర్వోరాక్షసశ్చైవ పై
శాచశ్చాష్టమోమతః । తేషాం త్రయఃప్రశస్తాస్స్యుశ్శేషాః పంచవిగర్హి
తాః ॥ తస్మాద్బ్రాహ్మాదిషుబ్రహ్మన్వివాహః పుణ్యలోకదః । ఏవం ద్విజో
యఃకురుతే సపితౄన్తారయేత్తదా ॥ ఏతం ముఖ్యతమంత్యక్త్వా యోవి
ప్రబాహుజాదిషు ॥ కన్యాశుల్కంధనమాదాయ కామలోభపరాయణః । త

ద్రవ్యేణవివాహ్యైనాం కన్యాంయదిహపాపభాక్ ॥ రతిమాత్రసుఖంత
స్య సంతతిర్దాతు రేవహి । తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం ద్విజైస్సర్వత్ర సర్వదా
బ్రాహ్మణవ్యతిరిక్తజాతిభ్యః కన్యాధన సంగ్రహే దోషమాహ ॥ — కా
ర్శ్మే ॥ ముఖజోన్యత్రజాతిభ్యో వివాహార్థంధనంవహన్ । తేనాపూతేనవ
సునా యదికన్యాంసముద్వహేత్ ॥ సవిప్రఃపతితోభార్యా తత్పుత్రాః
పతితాభవన్ । తత్పత్నీతత్సుతారాజన్ విప్రయత్రధనార్జనం । కలౌ
యుగేవిశేషేణ స్వజాతేస్సంపరిగ్రహః । ఇతరేషుయుగేష్వేషు అన్యజాతి
పరిగ్రహః । తేషుముఖ్యతమఃప్రోక్తః కలౌనేచ్ఛంతిసూరయః ॥ — బ్రా
హ్మేకైవర్తే ॥ స్వజాతేరన్యజాతిభ్యో ద్విజఃకన్యాపరిగ్రహం ॥ దత్తాక్షతా
యాఃకన్యాయాః పునర్దానంపరస్యచ ॥ సముద్రయాత్రాస్వీకారం కమ
ణ్డలువిధారణం । దీర్ఘకాలబ్రహ్మచర్యం వర్జయేత్తుకలౌయుగే ॥ తతః
పాణిగ్రహార్థంవా నాహరేద్ధనమన్యతః । అపత్యార్థంవివాహశ్చ యా
గార్థందుష్ప్రతిగ్రహః । బ్రహ్మణ్యంపరలోకార్థం బ్రహ్మచర్యంతు
ముక్తయే ॥ పాతివ్రత్యంకులాధ్యక్షం జపఃపాపప్రణాశనే । సత్యంధర్మ
ప్రతిష్ఠార్థమాచారః కులవృద్ధయే ॥ తస్మాత్కన్యాపరిత్యాజ్యా విప్రైరన్య
కులోద్భవా । కన్యేతికన్యార్థంధనపరిగ్రహః ॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషం
ప్రాయశ్చిత్తంచాహ ॥ — కౌర్మే ॥ ముఖజఃపుణ్యదేశేషు పుణ్యకాలేషు
పర్వసు । జాతిత్రయాద్ధనంహృత్వా దారార్థం సుఖలిప్సయా ॥ సా పత్నీ
తత్కులోద్భూతా తత్సంతానంతదివ్యతే । తద్భర్తాచత్రయంలోకే యా
వత్కాలంచరేదితః । తత్కాలంతత్పతిఃపుత్రాఃపతితాస్స్యుర్నసంశయః । త
త్రైవవర్జయేత్పశ్చ విప్రోలోకపరాయణః । కన్యాదానంనమస్కారం
భోజనంసహభాషణమ్ ॥ ఆమన్త్రణంపితృశ్రాద్ధే స్వప్నేపిచనసంస్మరేత్ ॥
ప్రాయశ్చిత్తంయదీచ్ఛేత్సపశ్చాత్తాప సమన్వితః । పత్నీపుత్రాన్ పరిత్యజ్య
ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ పూర్వంపతితప్రాయశ్చిత్తముక్తమ్ ॥ తత్స
ర్వంకృత్వావిశుద్ధిమాప్నోతి । నాన్యథా ॥ తత్పుత్రాణాం తత్పత్న్యాశ్చ
ప్రాయశ్చిత్తంనేచ్ఛన్తి ॥ పతితప్రాయశ్చిత్తంసమ్యక్కృత్వాస్వకులేక
న్యాముద్వాహ్యలోకే సమ్యగ్వ్యవహరేత్ ॥ తత్పాపంప్రకటయేత్ ।నగూ

హయేత్ ॥ — తదాహ నారదః ॥ గురురాత్మవతాం శాస్తా శాస్తా రాజా దురాత్మనామ్ । ఇహ ప్రచ్ఛన్నపాపానాం శాస్తా వైవస్వతో యమః । తస్మాద్ద్విజః కులేన్యత్ర నాచరేద్దారసంగ్రహమ్ ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కన్యాదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథ కపిలధేను ప్రతిగ్ర

శ్రీ కపిలధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవీపురాణే ॥ కపిలాం వత్ససహితాం రాజ్ఞా దత్తామలంకృతామ్ ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే ద్విజో యస్సంపరిగ్రహేత్ ॥ తస్య వై జన్మ విఫలం విపినస్థేవ చన్ద్రికా । యావన్తి ధేనురోమాణి తావన్నరకమశ్నుతే ॥ — హరివంశే ॥ కపిలాం సంగ్రహేద్వత్సాం ద్విజో లోభపరాయణః ॥ తద్రోమాణి హ యావన్తి తావన్నరకభాగిహ ॥ — మాత్స్యే ॥ కపిలా బ్రహ్మణా దత్తా లోకోపకరణాయ హి ॥ రాజ్ఞా దత్తా ద్విజేభ్యశ్చ దేహిపాపాపనుత్తయే । ఇతీరితం తదా వాక్యం మాన్ధాతృప్రముఖా నృపాః । తాం గృహీత్వా ద్విజాగ్ర్యేభ్యో దదుః పాపవిమోచనే । తదాప్రభృత్యసౌ ధేనుర్దాతౄణాం పుణ్యవర్ధనీ । తథైవ పుణ్యకాలేషు స్వర్గదా మోక్షదాయినీ ॥ — నారదీయే ॥ కపిలాం సమలఙ్కృత్య సవత్సాం విధిపూర్వకం అర్చయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ యో దద్యాత్సోపి పుణ్యభాక్ । తాం తు యో ముఖజో ధృత్వా వృథా తద్ద్రవ్యసంగ్రహే ॥ స్వారణ్యే నిర్జలే దేశే గవయో భవతి ధ్రువమ్ ॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి త్రిజన్మసు పార్థివ ॥ — బ్రహ్మాణ్డే ॥ ద్విజో దత్తాం పుణ్యకాలే రాజ్ఞా వత్సాన్వితాం సతీమ్ । కపిలాం ద్రవ్యవాత్సల్యాత్స భవేద్గవయో వనే । తస్యైవ నిష్కృతిరియం దృష్టా మునివరోత్తమైః । గాం సవత్సాం పరిత్యజ్య తద్ద్రవ్యం యాగపూర్తయే । వ్యయం కృత్వా ఋణే వాపి న దోషః కపిలాగ్రహే ॥ ప్రాజాపత్యసహస్రాణాం త్రయాణాం శుద్ధిరీరితా । పూర్వోక్తేనైవ మార్గేణ పరిషద్విధిపూర్వకమ్ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా యాగమాత్రం సమాచరేత్ ॥ ఆధానీ వా భవేత్సోపి దర్శపూర్ణాదికాః క్రియాః ॥ న భవేత్తస్య దోషాత్ర అగ్నిర్దహతి పాతకమ్ ॥ — తదాహాపస్తమ్బః ॥ అగ్నినా దాహ్యస్యైవ సర్వత్ర కృత్స్నమితి వచనబలాదాధానదీక్షామనుసరన్నగ్నిహోత్రాదికాన్సంచరన్ సర్వపా

పైభ్యోముక్తోభవేదితి వేదితవ్యమ్ ॥ * ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ కపిలధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥ — ॥ అథపృథ్వీదానప్రతిగ్రహప్రా

శ్రీపృథ్వీదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.శ్రీ

యశ్చిత్తమాహ ॥ — దేవీపురాణే ॥ పృథివీభూమిపాలేన దత్తా శాలీక్షుసంభవా । యాగార్థమగ్నిహోత్రార్థం ప్రతిగ్రాహ్యా ద్విజోత్తమైః । తత్రోద్భవేనధాన్యేన ఆధానాదికమాచరేత్ ॥ ఆధానానన్తరం పశుదర్శపూర్ణమాసాదిః ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణోయస్మాద్భూవంభూపాలవల్లభాత్ ॥ ప్రతిగృహ్యాగ్నిహోత్రాదీనతిథీంశ్చాపి పూజయేత్ ॥ — మార్కండేయః ॥ కుటుంబపాలనేచైవ క్రతోర్వాయావతీచభూః । సమాప్తిశ్చయయాభూమ్యా తావతీంత్వాంపరిగ్రహేత్ ॥ — రాజవిజయే వృద్ధౌచమాతాపితరౌ సాధ్వీభార్యాసుతశ్శిశుః ॥ సత్క్రియాఃక్షుయమాపన్నా ధర్మోపిక్షీయతే యదా । తదా ప్రతిగ్రహే భూమేర్విప్రశ్చైవనదోషభాక్ । అశీతివర్షాదూర్ధ్వంవృద్ధః ॥ యానారీస్వప్నేపిపరం నచిన్తయేన్నసంభాషయేత్ పతిపాదప్రక్షాళనాదికం ప్రత్యహంమనసాప్యకుత్సయంతీకుర్యాత్సాసాధ్వీ॥షోడశవర్షాత్పూర్వంశిశుః ॥ సత్క్రియాఅగ్నిష్టోమాదయః । ధర్మోనిత్యస్నానాదిః ॥ తదాత్వాంపరిగ్రహేవిప్రస్యనదోషః యావత్యాభువాఏతేషాంపరిపూరణంభవతి తావద్భూమిపరిగ్రహే నదోషః ॥—॥ విష్ణురహస్యే ॥ పితృపత్నీసుతానాంచ అగ్నిష్టోమాదికర్మణామ్ ॥ లోపేసంరక్షణేరాజన్ నదోషఃక్ష్మాపరిగ్రహః । వినాప్యేతైర్నిమిత్తైర్యః పృథివీంసంగ్రహేద్ద్విజః ॥ సభార్యాపుత్రసహితో నరకేవాసమశ్నుతే ॥ —॥ మార్కండేయః ॥ ధాన్యంప్రభూతంముఖజస్త్రజాతంవృథావ్యయే ॥ విక్రయిత్వాత్మభోగార్థం భవేయంధనికోభువి । ఇత్యూహం కారకృన్యస్తు సచండాలత్వమాప్నుయాత్ ॥ నిష్కృతిస్తస్యకథితా వసిష్ఠేనమహాత్మనా ॥ పాదత్రయేబ్దకృచ్ఛ్రం స్యాత్తత్తైర్గుణ్యేద్విధామతమ్ । బీజానాంప్రస్థమాత్రాణాం సమాప్తిర్యావతీక్షితిః ॥ తస్యాఃపరిగ్రహేకాయం మునిభిఃపరికీర్తితమ్ । సమాప్తిర్ద్రోణబీజానాంపృథివీయావతీభవేత్ ॥ తస్యాఃపరిగ్రహేచాన్ద్రం ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనమ్ ॥ వింశ

త్యాదశభిర్నిర్గైర్యావతీస్త్యామహీంభుజా । దత్తావహేద్ద్విజోయస్తాం శ
తంచాన్ద్రాయణంచరేత్ ॥ అతఃపరంద్విజస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తంనదృశ్య
తే ॥ సవిప్రశ్శూద్రతాంయాతి వృథాభూమేఃపరిగ్రహాత్ । యదా పి
త్రార్జితంక్షేత్రం రాజాక్రాన్తంహృతంభవేత్ ॥ ఆత్మార్జితంవా రా
జేన్ద్ర సమాక్రాన్తంనృపాత్మజైః । తదా ప్రతిగ్రహంకుర్యాద్యావ
న్మాత్రేణజీవనమ్ । తావత్పరిగ్రహేదోషో నభవేత్తాం ప్రగృహ్ణతః ॥
కౌర్మే ॥ రాజాక్రాన్తంజనాక్రాన్తం క్షేత్రంపిత్రార్జితంయది । త
దా ప్రతిగ్రహంకుర్యాద్యావన్మాత్రేణజీవనమ్ ॥ తావత్ప్రతిగ్రహేవిప్రో
రాజ్ఞస్తేననదోషభాక్ ॥ * ॥—॥ ఇతిహేమాద్రౌ పృథివీప్రతిగ్రహప్రా
యశ్చిత్తమ్ ॥*॥—॥ అథేదానీంసప్తమహాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం

॥ కనకాచల ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

బ్రువన్ కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— దేవీపురాణే ॥
అచలంకనకంధృత్వా రాజ్ఞఃపుణ్యానువర్తినః । ద్విజోయదిమహామోహాత్స
సభవేద్వైపిశాచకః ॥— కనకస్వరూపమాహ ॥ లైంగే ॥ పదేష్వప్సుసుసం
శుద్ధం శోధితంవహ్నితాపనాత్ ॥ అతీవశుద్ధతాంయాతికనకం తదుదాహృ
తమ్ ॥ —పాద్మే ॥ కనకాద్రింద్విజోధృత్వా రాజ్ఞఃపుణ్యానువర్తినః ॥
పుణ్యక్షేత్రేషుపుణ్యేహ్ని సభవేత్పిశితాశనః ॥ — మార్కండేయః । క
నకాద్రింనదీతీరే పుణ్యకాలేషురాజభిః ॥ దత్తంద్విజోయోగృహ్ణీయాత్సపి
శాచోభవేద్ధ్రువమ్ ॥ —శంభురహస్యే ॥ నదీషుపుణ్యతీర్థేషు పుణ్యకాలె
షుపర్వసు । కనకాద్రింద్విజోరాజ్ఞో ధృత్వానిష్కారణంభువి ॥ సభవె
ద్విన్ధ్యశైలేషు పిశాచఃకాంతివర్జితః । చతుర్థాంశవ్యయంకృత్వాయా
గంవాసర్వదక్షిణమ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా పునస్సంస్కారమాత్ర
తః । శుద్ధిమాప్నోతిలోకేస్మిన్నర్హతాం నిత్యకర్మసు । భిక్షాటనం వరం
నృణామేతస్మాత్సంపరిగ్రహాత్ । సంసారంవా త్యజేద్విద్వాం త్సన్న్యా
సంవాఽపరిగ్రహమ్ । కృత్వాముక్తిమవాప్నోతి కనకాద్రింత్యజేదతః ।
అపరిగ్రహవిప్రస్య ముక్తిదావృత్తిరీరితా ॥ ఉంఛవృత్తిస్సిలావృత్తిః కుంభ
వృత్తిఃకుసూలితా । చతుర్థావృత్తయఃప్రోక్తాః కనకాద్రేఃప్రతిగ్రహే

త్ । ఏతేషాంపూర్వోక్తానామభావేకనకాద్రిప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చి
త్తమాహ ॥ —మార్కండేయః ॥ కనకాద్రింద్విజోయస్తుధృత్వానిష్కా
రణంసుధీః ॥ సతుశుద్ధిమవాప్నోతి కృచ్ఛ్రాణ్యయుతసంఖ్యయా। కృచ్ఛ్రా
ణిప్రాజాపత్యాని ॥ —లైంగే ॥ కనకాద్రింద్విజోధృత్వా రాజ్ఞః పుణ్యా
గమేసుధీః ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః కృచ్ఛ్రాణామయుతంచరేత్ ॥ అ
ద్రేరాధిక్యాత్కృచ్ఛ్రాధిక్యమ్ ॥ — నృసింహపురాణే ॥ కృచ్ఛ్రైర
యుతసంఖ్యాకైః కనకాద్రింసముద్వహన్ । శుద్ధిమాప్నోతిముఖజః పున
స్సంస్కారపూర్వకమ్ ॥—బ్రాహ్మే ॥ కనకాద్రింద్విజోయస్తు రాజ్ఞఃపు
ణ్యాగమేవృథా । కృచ్ఛ్రైరయుతసంఖ్యాకై శ్శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథా ॥*॥
—॥ ఇతిహేమాద్రౌ కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * ॥—॥ అ

రజతాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

థరజతాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — వామనపురాణే ॥ రాజ
తంయోనుగృహ్ణీయాదచలంరాజవల్లభాత్ । పూర్వజోభోగమోహాత్మా
కాలపాశవశంగతః ॥ తత్పాపమనుభూయాశు బలాకస్సభవేద్వనే । త్రి
షుజన్మసుకంకస్స్యాచ్ఛ్వేతరోగీభవేత్తతః ॥ —శివపురాణే ॥ రాజభిఃపు
ణ్యకాలేషు దత్తంయోరజతాచలమ్। వినానిమిత్తైర్బహుభిః ప్రతిగృహ్యా
త్మభోగవాన్ ॥ శీఘ్రంకాలవశంగత్వా దుఃఖంతత్రానుభూయచ । బలా
కస్సభవేత్పశ్చాచ్ఛ్వేతరోగీసజాయతే ॥ జన్మత్రయేతుకంకస్స్యాత్కదా
ముక్తిర్నజాయతే ॥ —స్కాన్దే ॥ అచలంప్రతిగృహ్యాదౌ ప్రాయశ్చిత్త
పరాఙ్ముఖః । బలాకస్సంభవేత్పశ్చాత్కంకస్స్యాత్త్రిషుజన్మసు । కథంచి
న్ముక్తిమాపన్నశ్శ్వేతరోగీభవేత్తదా । ఏతదకృతప్రాయశ్చిత్తవిషయమ్ ॥
కృతప్రాయశ్చిత్తస్య నబలాకాదిజన్మ ॥ —తదేవాహ ॥ గారుడపురాణే ॥
ప్రాయశ్చిత్తేనపూతస్య ద్విజస్యాస్యశృణుష్వయత్ । తస్యైవనబలాకాది
ర్దైహికీశుద్ధిరీరితా । ప్రాయశ్చిత్తంపురాకృత్వా ధర్మశాస్త్రోక్తమా
ర్గతః । తతఃపశ్చాత్పునఃకర్మపంచగవ్యమతఃపరమ్ । ఏవంపూతస్యవిప్ర
స్య పక్షిజన్మనజాయతే ॥ కనకాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తార్థమత్రాపి ని
ష్కృతిర్నాన్యథా ॥ * ॥ — ॥ ఇతిరజతాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

అథరత్నాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — మార్కండేయః ॥ ర

—*రత్నాచల ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్నాచలం ద్విజో గృహ్ణాద్రాజ్ఞః పుణ్యాగమే దినే ॥ న తస్య పునరావృత్తి ర్నర
కాద్దుఃఖదాయినః ॥ — బ్రహ్మాండే ॥ గఙ్గాతీరేథ గౌతమ్యాం కృష్ణవేణీన
దీతటే ॥ శ్రీశైలే సఙ్గమే వాపి భీమరథ్యానదీతటే ॥ అహోబిలే మహాక్షే
త్రే వైద్యనాథస్య సన్నిధౌ । కాఞ్చీస్థానే వెంకటాద్రౌ శ్రీరఙ్గే కుమ్భఘోణ
కే ॥ మధురాయాం మహారాజ చాపాగ్రే గన్ధమాదనే ॥ ద్విజో యో ధన
లోభేన రాజ్ఞా దత్తాని మానగిరీన్ । న ముక్తిస్తస్య విప్రస్య పైశాచ్యాజ్జన్మ
నాం త్రయే । నిష్కారణతయా భూప నిమజ్జన్నరకార్ణవే ॥ పిశాచాం తే
మర్త్యలోకే జాయతే పిటకాకృతిః । తేషాం మధ్యే యదా రాజన్ రత్నా
చలపరిగ్రహః । అరణ్యే నిర్జనే దేశే పిశాచో భవతి ధ్రువమ్ ॥ — స్కాన్దే
గ్రహణే సంక్రమే చైవ మన్వాదిషు యుగాదిషు ॥ అయనద్వితయే చైవ వ్య
తీపాతే చ వైధృతౌ ॥ కృష్ణాంగారచతుర్దశ్యామమాయాం పూర్ణిమాదినే ॥
ద్వాదశీషు స్వనక్షత్రే ద్విజో లోభపరాయణః । అచలాన్ రాజభిర్దత్తా
నేషు పుణ్యదినేష్విహ । ధృత్వేతి శేషః । అకృత్వా నిష్కృతిం తేషాం తత్త
త్పాపవిముక్తయే । యమస్య సదనం గత్వా హ్యనుభూయ మహద్భయమ్ ॥
పిశాచో భవతి క్షిప్రం విజనే నిర్జలే వనే ॥ — భవిష్యోత్తరే ॥ రత్నాచల
మిమం ధృత్వా ద్విజో నిష్కారణాన్మనే । అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య మృత్వా
నరకమాప్నుయాత్ ॥ పిశాచానుభవం కృత్వా జాయతే పిటకాకృతిః । త
స్యైవ నిష్కృతిరియం బ్రహ్మణా పరికల్పితా ॥ అరణ్యం నిర్జనం గత్వా శూ
న్యం దేవాలయం విశేత్ । కృత్వా త్రిషవణస్నానం భస్మకృష్ణాజినం వహన్
మౌనవ్రతముపాస్థాయ వీరాసనముపాశ్రితః । రుద్రాధ్యాయం జపన్ని
త్యం తావత్సంఖ్యాం సమాచరేత్ । యావదస్తంగతో భానుర్విరమేత్తావ
తా జపాత్ ॥ అవ్రితఘ్నుం పయో వాపి హ్యశక్తౌ ఫలభోజనమ్ । స్వపేచ్చ
స్థణ్డిలే రాత్రౌ ద్విజస్యైతస్య నిష్కృతిః । ఏవం బుతుత్రయం నీత్వా శు
ద్ధిమాప్నోతి హైహికీమ్ । అశక్తౌ తద్ధనస్యార్ధం తదర్ధం వ్యయమాచరేత్ ॥
ఏవం చేన్నిష్కృతిర్భూప రత్నాచలపరిగ్రహాత్ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ

శుద్ధో భవతి నిశ్చయ ఇతి। ప్రతిగ్రహధనస్య చతుర్థభాగవ్యయేన పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా పునస్సంస్కారకాలే బ్రహ్మోపదేశం గాయత్రీం గురుణా స్వీకృత్య శుద్ధిమాప్నోతి। నాన్యథా శుద్ధిరిత్యర్థః ॥—॥ ఇతి రత్నాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ * * * * * * * * * * * *

—*ధాన్యాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ ధాన్యాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవీపురాణే ॥ శ్లో ॥ ధాన్యాచలప్రదాతా చ పుణ్యక్షేత్రేషు పర్వసు। అర్చయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ స వై లోకాధిపో భవేత్ ॥—॥ కౌర్మే ॥ అర్చితాయ ద్విజాగ్ర్యాయ ధాన్యాచలమనుత్తమమ్। అర్పితం శాస్త్రమార్గేణ పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ యో దద్యాత్పృథివీపాల స గచ్ఛేద్విష్ణుమందిరమ్ ॥—॥ లైంగే ॥ ధాన్యాచలం ద్విజో మోహాత్పుణ్యకాలే ఉపాగతే। ప్రతిగృహ్య నృపశ్రేష్ఠాదకృత్వా ధర్మసంగ్రహమ్ ॥ ఆరామేష్వృక్షదేశేషు పిశాచో మర్త్యగో భవేత్। తత్రానుభూయ నరకం పునర్యాపకతాం వ్రజేత్ ॥—॥ స్కాందే ॥ శృణు షణ్ముఖ వక్ష్యామి ధాన్యాచలపరిగ్రహే। దోషం ప్రతిగ్రహీతుర్వై రాజ్ఞో ధర్మానువర్తినః ॥ శాలిక్షేత్రే వనేష్వేవమారామే వృక్షసంకులే। పిశాచో మర్త్యగో నామ త్రాసయన్వై జనాన్ బహూన్ ॥ మహాంతం నరకం భుక్త్వా హ్యకృత్వా ధర్మనిష్కృతిమ్ స భవేన్మ్లాపకస్థూలస్త్రిషు జన్మసు సంగ్రహాత్ ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ ధాన్యాచలం ద్విజో ధృత్వా ద్రవ్యలోభపరాయణః। అకృత్వా నిష్కృతిం తస్య స భవేత్పిశితాశనః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం కృత్వా చాంద్రాయణత్రయమ్। పునస్సంస్కారమాత్రేణ శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీమ్ ॥—॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ పుణ్యకాలేషు సంక్రాంత్యాం ద్విజో రాజ్ఞః పరిగ్రహాత్। ధాన్యాచలస్య మహతస్తస్య నిష్కృతిరీరితా ॥ యోగాదికం పరాకృత్య ప్రోక్తం చాంద్రాయణత్రయం। పునస్సంస్కారపూతాత్మా గాయత్రీమభ్యసేద్ద్విజాత్ ॥ తాం పఠన్ప్రయతో నిత్యం వర్తయేద్యది శుద్ధిమాన్। అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి పాపస్యైతస్య గౌరవాత్ ॥—॥ విష్ణుపురాణే ॥ సప్తాచలాస్సముద్రాశ్చ నిర్మితాశ్చక్రపాణినా। జనానాం పాపనాశాయ స్మరణాత్కీర్తనాదిహ ॥ తేషాం ప్రతిగ్రహే రాజన్ పతితస్స్యాద్ద్విజాధమః। అతస్తస్య పునః కర్మ మునిభిః పరికీర్తి

తమ్ । పునఃకర్మపునస్సంస్కారఇత్యర్థః ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ ధాన్యా చలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ తిలాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమా

—*తిలాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥—॥ నారదీయే ॥శ్లో॥ తిలాచలఃకాలపురుషస్తిలధేనుస్తిలాస్తథా । తి లచక్రంప్రతికృతిరార్ద్రఃకృష్ణాజినంతథా ॥ తిలకృష్ణాజినంచైవ శకటంసయు గంతథా ॥ ఏతానివిప్రవర్యాణాం మహానరకదానివై ॥ నిష్కారణతయాగా జః ప్రతిగృహ్యద్విజాధమః । మహాంతంనరకంభుక్త్వా స్త్రీజన్మతదనంతరం॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తంయదీచ్ఛతి । ప్రాయశ్చిత్తేనమహ తా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ — ॥ బ్రహ్మాండే ॥ ధనలోభేనయోవిప్రః ప్రతిగృహ్యతిలాచలమ్ । సప్తజన్మసునారీస్యాత్ తత్రాపివిధవాభవేత్ ॥ నా ర్యేవనరకస్థానం కిమన్యైర్బహుభాషితైః । వైధవ్యసదృశందుఃఖంస్త్రీణా మన్యన్నవిద్యతే ॥ తత్రాపిబాలవైధవ్యం తిలాచలపరిగ్రహాత్ ॥—॥స్కాం దే ॥ పుణ్యకాలేషుయఃపుత్ర పుణ్యతీర్థేషుపర్వసు । తిలాచలంద్విజోధృ త్వా మహాంతంనరకంవ్రజేత్॥ పశ్చాద్భవతినారీత్వం సప్తజన్మసుకుత్సితమ్॥ వైధవ్యదుఃఖితామేత్యపశ్చాతక్షండూతిమాన్భవేత్ ॥ అతోద్విజన్మనఃపుత్ర ధిగేతస్యప్రతిగ్రహమ్ । కృత్వాప్రతిగ్రహంవిప్రో యాగాదిషుపరాఙ్ముఖః ॥ అజాగళస్తనఇవ తస్యజన్మనిరర్థకమ్ ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ విప్రస్తిలాచ లంధృత్వా రాజభిఃపుణ్యపర్వసు । శుద్ధోయాగాదికంకృత్వా హ్యన్యథాని త్యసూతకీ ॥—॥ కౌర్మే ॥ యావంతఃపర్వతారాజన్ తిలారాశీకృతాన్నృభిః॥ తావంతిపాపజాతాని కర్తుఃపుత్రననంశయః ॥ అతోవిప్రవరాణాంహి గ ర్హితస్తత్పరిగ్రహః ॥ యదీచ్ఛేన్మనసాశుద్ధిం తిలాచలపరిగ్రహాత్ ॥ అను జ్ఞాతోద్విజేంద్రాణాం మనసాహరిమర్చయన్। నద్యాంసముద్రగామిన్యాం ప్రాతస్స్నాత్వాయథావిధి ॥ నిత్యకర్మసమాప్యాశు స్వగృహేదేవసన్నిధౌ॥ స్వగృహ్యోగ్నింప్రతిష్ఠాప్య హ్యాజ్యభాగాంతమాచరేత్ ॥ త్రియంబకేతిమం త్రేణ తిలైరాజ్యవిమిశ్రితైః । ఆసాయంజుహుయాద్వహ్నౌ తావత్సంఖ్యాం సముద్వహన్ ॥ విరమయ్యతదాహోమం తమగ్నింనత్యజేద్బుధః ।అవ్రతఘ్నౌ బ్రాన్ భుక్త్వాస్వపేద్దైనగృహేముదా ॥ పరేద్యుఃప్రాతరుత్థాయపూర్వవ

ద్ధోమమాచరేత్ । ఉపోష్య రజనీమేకాం పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ ఏషావి
శుద్ధిరుదితా తిలాచలపరిగ్రహే । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దాతైస్తీర్థా
పగాహనైః ॥ ప్రయుతం దశలక్షమ్ ॥—॥ తదుక్తం మహాభారతే ॥ అయు
తం దశసాహస్రం నియుతం లక్షముచ్యతే । ప్రయుతం దశలక్షం స్యాదర్బుదం
కోటిరుచ్యతే ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాకరణవిషయే । స్వధనస్య చతుర్థభాగే
న పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాదన్యథా న నిష్కృతిః ॥—॥ ఇతి హేమా
ద్రౌ తిలాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ కార్పాసాచలప్రతిగ్ర

—*కార్పాసాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ సబీజం కృమికీటాద్యైర్విశో
ధితం పుణ్యపర్వసు । కార్పాసం ద్విజవర్యాయ యో దద్యాత్సోఽపి ముక్తిభాక్ ॥
—బ్రహ్మాండే ॥ కార్పాసస్యాచలం రాజా పుణ్యక్షేత్రేషు పర్వసు । అర్చి
తం గంధపుష్పాద్యైశ్శాస్త్రమార్గేణ ధర్మతః ॥ యో దద్యాద్ద్విజవర్యాయ
సముక్తస్సంసృతేర్భయాత్ । తద్బీజానీహ యావంతి తావత్కాలం వసేద్ది
వి ॥—॥ కౌర్మే ॥ కార్పాసస్యాచలం విప్రః ప్రతిగృహ్యాజనాధిపాత్ । సద్యః
క్షరతి పుణ్యం స్వం కర్తుః పాపం చ సంవిశేత్ ॥ స విప్రః పతితో భూయాద్దాస్య
ఘాతీ నరేశ్వర । మృతః కాలవశం గత్వా కాకోలం నరకం వ్రజేత్ ॥ తదంతే
భువమాసాద్య శ్వేతరోగీ దరిద్రవాన్ । పత్నీపుత్రపరిత్యాగే దుఃఖితస్స్యా
త్పునః పునః ॥—॥ బ్రహ్మాండే ॥ యో విప్రః పుణ్యకాలేషు గిరిం కార్పాససం
జ్ఞితం । అర్చితం గంధపుష్పాద్యైః ప్రతిగృహ్యాజనాధిపాత్ ॥ అకృత్వా త
ద్వ్రియం సమ్యగ్యమపాశవశం గతః । కాకోలం నరకం గత్వా శ్వేతరోగీ భవే
ద్భువి ॥ అతస్తద్దోషశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం చరేద్బుధః ॥—॥ స్కాం
దే ॥ కార్పాసస్యాచలే పుత్ర ప్రాయశ్చిత్తమిదం శృణు । పశ్చాత్తాపసమా
యుక్తః ప్రాప్యానుజ్ఞాం ద్విజోత్తమైః ॥ విపినం నిర్జనం గత్వా వపనం కార
యేత్తతః । తత్ర త్రిషవణస్నానం కృత్వా విష్ణుపరాయణః ॥ నాభిదఘ్నజలే
స్థిత్వా ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖశ్శుచిః । పురుషసూక్తం జపంస్తిష్ఠేద్దానతస్తావద
యాజ్జలే ॥ తతో విరమ్య సహస్రసంఖ్యాం మనసి ధారయన్ । హస్తద్వయ
ఘుటితాన్సక్తూన్భక్షయేద్గుడవర్జితమ్ ॥ స్వపేన్నారాయణస్యాగ్రే కేవలే

స్థండిలేవ్రతీ । పునఃపరేద్యురుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ తత్రైవపూర్వవత్సంఖ్యా యావత్కాలేనసాధ్యతే । తదావిరమ్యపూర్వేద్యురుపోష్యవిధిపూర్వకమ్ ॥ పునఃకర్మతథాకుర్యాద్దండమౌంజ్యజినంవినా ।. ఏతేనైవవిశుద్ధిస్స్యాన్నాన్యథాశుద్ధిరిష్యతే ॥ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాకగణే॥ పూర్వవత్సర్వధనార్థార్ధప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధిదమ్.।స్వధనస్యచతుర్థభాగేన పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వాశుద్ధో భవతీత్యర్థః॥నచాన్యథా ॥—॥ ఇతికార్పాసాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథలవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*లవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

మాహ ॥—॥ మార్కండేయపురాణే॥శ్లో॥లవణాచలంనరపతిరాదదాతుకర్యాన్నదీపుణ్యాతిథిపుపర్వసు । విప్రాయవేదాధ్యయనాత్మశీలసైనతస్యభూమౌపునరాత్మసమ్భవః ॥—॥ స్కాందే ॥ పురాహిమవతఃపార్శ్వేకన్యకా కాచిదప్సరాః । సుకేశీసుదతీసుభ్రూర్హాసస్మితసుందరస్తనీ ॥ విహారార్థం బహిర్గత్వా విచచారగృహాంకణే । తదాతామవలోక్యాథ రావణోనామదైత్యరాట్ ॥ కామాతురస్తదాతన్వీహస్తం జగ్రాహపాణినా ।హస్తస్యస్పర్శమాత్రేణ తదాభూత్స్వేదోదయః॥ స్తమ్భప్రళయరోమాంచాస్స్వేదోవైవర్ణ్యవేపథూ । అశ్రువైస్వర్యమిత్యష్టౌ సాత్వికాఃపరికీర్తితాః॥స్వేదోదకంతదాతస్యా నదీరూపాత్ప్రవర్తతే । తదాప్రభృత్యసౌసింధులావణేభువివిశ్రుతా ॥ సాతదాహిమవత్పార్శ్వాత్ప్రత్యేకంసాగరంగతా। స్వేదరూపప్రవాహేణ షత్త్రిభాష్టపరిచ్యుతః ॥ అంగీచకారసలిలం లావణ్యంలవణాప్సుసి । తదాప్రభృత్యసౌసింధురుదకేజలసంగమాత్ ॥అత్యాపరతయారాజ్ఞ లవణోదధిరీరితః । తతోత్పన్నంతులవణం దోషాధికతయామునే ॥ నప్రతిగ్రహణంతస్య కేచిదిచ్ఛంతిసూరయః । లవణంచాణుమాత్రంవా ప్రతిగృహ్యద్విజోయది ॥ తన్నిష్కృతింపరాకృత్య వింధ్యాదేశేపిశాచతా ॥ —॥ మార్కండేయః ॥ లవణస్యాచలంధృత్వా రాజ్ఞఃపుణ్యాగమేసకృత్। విప్రోయదీహదుష్టాత్మా యమపాశవశంగతః ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వాపిశాచోభవతిధ్రువం । పశ్చాద్భువముపాగమ్య స్వేదాంగోజాయతేసదా ॥—॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ పూర్వజోహ్యచలంకృత్వా లావణంరాజవల్లభాత్। పుణ్యా

తీర్థే వా పుణ్యదేశే పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ నిష్కారణం తయా లోభాద్యను లో-
కముపాగతః । మహద్భయం తదా భుక్త్వా పునర్భవముపావిశేత్ ॥ పిశాచజ-
న్మతామేత్య తదంతే స్వేన దేహవాన్ । అతః ప్రతిగ్రహస్తస్య గర్హితో లో-
కవర్జితః ॥—॥ శైవే ॥ ముఖజో బాహుజో వాపి కృత్వా లావణ్యమచలం భువి ।
పిశాచత్వం భవేత్తస్య స్వదారాం గోజాయతే పునః ॥ తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రా-
యశ్చిత్తమిదం ద్విజైః । దర్శితం లోకరక్షార్థం తదహం కథయామి తే ॥
విప్రానుజ్ఞామవాప్యాశు పశ్చాత్తాపసమన్వితః । స్నాత్వా శుద్ధనదీతోయే
గత్వా పర్వతగహ్వరం ॥ కంటకం బాదరం ధృత్వా స్వయం పూర్వాభిముఖస్త-
స్తదా । తిష్ఠంస్తత్ర జపేదేనం సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ నారాయణం హృదా
ధ్యాయన్ సర్వపాపప్రణాశనం । ఆధారం సర్వమంత్రాణాం యావదస్తం
గతో రవిః ॥ తదా విరమ్య సహస్రం గణనాం హృది ధారయన్ । హస్తద్వయ-
ప్రమాణేన పిబేద్గోదుగ్ధమాదరాత్ ॥ స్వపేన్నారాయణస్యాగ్రే స్థండిలే
కేవలే భువః । తతః పరేద్యురుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ ఏవంబుతుద్వా-
యం కృత్వా నియుతం విధిపూర్వకం । రుద్రాధ్యాయం పఠేజ్జప్త్వా ఉత విష్ణోర-
నుజ్ఞయా ॥ ఏతద్ద్వయోరభావేపి ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ।పూర్వవత్సర్వ-
థనాథార్థం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం ॥ అన్యథా నివృత్తిర్నాస్తి లవణా-
చలసంగ్రహే । నియుతం నమకచమకౌ ఆరణ్యకం దశాధ్యాయాః నారాయ-
ణం సర్వమంత్రాణామాకరత్వాల్లవణాచలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం భవ-
తి । దశాధ్యాయం సకృజ్జప్త్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ తదేవాహ ॥ అత్యా-
శనాదతీపానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాదతి ॥ అత్యాశనం సపిండీకరణశ్రా-
ద్ధాదిషు నిమిత్తస్థానే భోజనం ॥ అతీపానం శూద్రప్రపాదిషు పానం ॥ ఉగ్రప్ర-
తిగ్రహాః శూద్రాదేర్లవణాచలాదిప్రతిగ్రహాః ॥ ప్రాయశ్చిత్తపక్షే పున-
స్సంస్కారం పూర్వవత్కృత్వా శుద్ధో భవతి ॥ నాన్యథేతి ॥—॥ ఇతి లవణా-
చలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ గుడాది దశధేనుప్రతిగ్రహప్రాయ-
శ్చిత్తం బ్రువన్ తత్రాదౌ గుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మా-

—*గుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్స్యే ॥ శ్లో ॥ గుడధేనుస్తిలమయీ ఘృతధేనురనంతరం । ధేనుర్జలమయీ పా

శ్చాత్ క్షీరధేనురనంతరం ॥ మధుధేనుస్తతః పశ్చాచ్ఛర్కరాధేనురుత్తమా ॥ దధిధేనురిక్షురసధేనుః ప్రత్యక్షరూపిణీ ॥ ఇతి దశధేనవః॥ తాసాం ప్రతిగ్రహే పృథక్పృథక్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ ధేనుం గుడమయీంకృత్వా తామలంకృత్య సర్వతః । పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే యో దద్యాత్సోఽపి దేవరాట్ ॥—॥ శైవే ॥ పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే యో రాజా గుడనిర్మితామ్ । ధేనుం సదక్షిణాం దద్యాద్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ సోఽపి విష్ణుపదం యాతి తత్రైవ పరిమోదతే । పునర్భువముపాగమ్య మండలాధిపతిర్భవేత్ ॥—॥ గారుడే ॥ గుడధేనుం సమభ్యర్చ్య గంధవస్త్రాదిభూషణైః । బ్రాహ్మణాయ సుశీలాయ యో దద్యాత్సోఽపి ముక్తిభాక్ ॥ యో విప్రస్తాం తదా గృహ్ణన్ పరలోకపరాఙ్ముఖః । యమస్య వశమాపన్నః కాలసూత్రనిపీడితః ॥ పునర్భువముపాగమ్య జాయతే భిల్లజన్మవాన్ । యాగాదికం తతః కృత్వా శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥—॥ కౌర్మే ॥ ధేనుం గుడమయీం గంధవస్త్రాదిభిరలంకృతామ్ । పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే పుణ్యక్షేత్రే నదీతటే ॥ యో గృహ్ణన్ పృథివీపాలాద్బ్రాహ్మణో ధనలోభతః । యమలోకముపాగమ్య పీడితో యమకింకరైః ॥ భిల్లజాతిర్భవేద్భూమౌ యాగాదిషు పరాఙ్ముఖః ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం కృత్వా పశ్చాత్తాపసమన్వితః । విప్రానుజ్ఞామవాప్యాశు ప్రతిపాన్నతాన్యథావిధి ॥ ఇదం కరిష్యే నియమం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే । ఇత్యుక్త్వా త్రిపలం తిష్ఠేద్ధేమంతే శీతసంకటే ॥ జలాహారస్తదా తిష్ఠేద్యావత్ప్రాతః పునర్భవేత్ । ప్రాతరారభ్య మేధావీ స్మరన్నారాయణం విభుం ॥ చతుర్థే కాల ఆయాతే యావకం భోజనం చరేత్ । యావకమితి హస్తమాత్రీయవాన్ పక్త్వా భోజయేత్ । పునరస్తంగతే భానౌ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ జపేన్మృత్యుంజయస్యాన్యాసధ్యానపూర్వకం । అనాహారో బహిరేవ నిశాగే వర్షతి సతి సంఖ్యాముద్వహన్ తిష్ఠేత్ ॥ ఏవమృతుద్వయం నీత్వా పంచగవ్యం పిబేత్తదా । ఏవంకృతే విశుద్ధః స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ ఏతదాచరణాశక్తౌ పూర్వవత్స్వధనచతుర్థభాగేన ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ న పునస్సంస్కారాదిః ॥—॥ ఇతి గుడధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ తిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ దేవీపురాణే

—*తిలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

॥శ్లో॥ మహాపుణ్యానదీతీరే వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ । గ్రహణేసంక్రమేచైవమన్వాదిషుయుగాదిషు ॥ రాజ్ఞాదత్తాంతిలమయీం ధేనుంగంధాక్షతైరలం । అర్చితాంయోద్విజోధృత్వా సవైమృత్యువశంగతః ॥ అనుభూయమహాఘోరాం వేదనాందూతనిర్మితాం । పశ్చాద్భవతిపాపాత్మా నిష్కృతోఽరోగవాన్భువి ॥—॥ కౌర్మే ॥ పుణ్యకాలేషుపుణ్యాహే జన్మర్క్షేజన్మసమ్భవే । గంధాద్యైరర్చితాందత్తాంరాజభిస్తిలరూపిణీం॥యోద్విజఃప్రతిగృహ్యైశుష్కాం కృత్వానిష్కృతింశుభాం । తత్రైవమృత్యుమాయాతి హ్యనుభూయమహద్భయం ॥ పశ్చాత్పాపీమహాఘోరో నిష్కృతోఽరోగవాన్భవేత్ । తిలాస్సంతిహియావంతో హ్యాజినేధేనువత్సయోః ॥ తావద్వర్షసహస్రాణి నరకేవాసమశ్నుతే । తస్యైవనిత్యకర్మాణి క్షరంత్యేతత్ప్రతిగ్రహాత్ । తస్మాత్ప్రతిగ్రహోధేనోర్నిష్కారణతయానృప । గర్హితోముఖజానాంహి తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ లైంగే ॥ పూర్వోక్తేష్వేషుపుణ్యేషు దినేషుపృథివీపతేః । ధేనుంతిలమయీంధృత్వా విప్రోభోగపరాయణః ॥ తస్యనిత్యంచకామ్యంచ ఇష్టాపూర్తాదికంచయత్ । సర్వంక్షరతితత్కాలే దానమశ్రోత్రియేయథా ॥ తస్యైవనిష్కృతిరియం కథితామునిపుంగవైః । తద్ద్రవ్యంసంపరిత్యజ్య దక్షిణామాత్రముద్వహేత్ ॥ ఆధానంవాక్రతుంవాపికృత్వాసర్వస్వదక్షిణమ్ । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునస్సంస్కారపూర్వకమ్ ॥ అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తి పంచచాంద్రాయణైర్వినా ॥—॥ స్కాందే ॥ దౌర్బ్రాహ్మణ్యానివృత్త్యర్థంధేనుంతిలమయీంద్విజః । అగ్న్యాధేయంచయాగంవా కృత్వాతన్నావశేషయేత్ ॥ ప్రధానంసంపరిత్యజ్య నదోషస్తత్ప్రతిగ్రహాత్ । అథవాపంచభిశ్చాంద్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతివైదికీం ॥ పునస్సంస్కారమాత్రేణ నిత్యకర్మస్వివాహితా । ఉభయంయఃపరిత్యజ్య కేవలంభోగలాలుపః ॥ తదంతేనిష్ప్రజోభూయాత్సమహారోగవాన్భువి ॥—॥ ఇతి తిలధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథఘృతధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ—

—*ఘృతధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్కాందే ॥ ధేనుంఘృతమయీంశుద్ధాం కృష్ణాజినపరిష్కృతామ్ । స్వర్చి

తాం గంధపుష్పాద్యై రాజభిః పుణ్యసంగమే ॥ వృథాపరిగ్రహం కృత్వా ద్వి
జో యాగాదిభిర్వినా। యమలోకముపాగమ్య కుమ్భీపాకే నిమజ్జతి ॥ తదంతే
భువమాసాద్య వైణవో జాయతే భువి । అతో మహాదోషభయాత్పరిత్యాజ్యా
ద్విజన్మభిః ॥—॥ లైంగే ॥ ధేనుమేకాం ద్విజో రాజన్నజినే ఘృతనిర్మితాం ।
సవత్సాం భూషణైర్వస్త్రైర్విప్రా గ్రహణతయా వహేత్ ॥ కుమ్భీపాకే నిరుచ్ఛ్వా
సః పీడితో యమకింకరైః । తదంతే పృథివీమేత్య వైణవానాం కులోద్భవః ॥ హీ
నజాతిషు సర్వాసు భూత్వా భూత్వా న నిష్కృతిః । యాగాదికమకృత్వా చే
దేతస్మాన్న విముచ్యతే ॥—॥ గారుడే ॥ కృష్ణాజినేషు పుణ్యేషు నిర్మితాం ఘృ
తరూపిణీం । పూజితాం రాజపురుషైర్ధేనుం యో ముఖజో వహేత్ ॥ తస్యైవ
నరకో ఘోరః కుమ్భీపాకస్సముజ్జ్వలః । తత్ర పక్త్వా పునః పాపీ ప్రాప్య వైణ
వజన్మతామ్ । నానాయోనిషు సంభూయ యాగాదిషు పరాఙ్ముఖః । పశ్చా
త్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తీ భవేత్తతః ॥—॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ
బ్రహ్మాండే ॥ ఘృతధేనుం రాజదత్తాం స్వర్చితాం వస్త్రభూషణైః । పుణ్య
కాలేషు పుణ్యాహే ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది ॥ ద్రవ్యలోభపరీతాత్మా ప్రాయ
శ్చిత్తమిదం చరేత్ । నదీషు పుణ్యతీర్థేషు స్నాత్వా ప్రాతర్యథావిధి ॥ స్వగృ
హం పునరాగమ్య స్వగృహ్యాగ్నివిశుద్ధయే । అగ్నీంధనాదికం కృత్వా ఆజ్యభా
గాంతమాచరేత్ ॥ తస్మిన్నగ్నౌ సపత్నీకః కూశ్మాండం జుహుయాద్ఘృతం। తే
దథర్వంగణహోమం చ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ నిరాహారస్తదా తిష్ఠే
త్పయో వా ధేనుసమ్భవం । అథశ్శాయీ భవేత్తత్ర పత్నీపుత్రవివర్జితః ॥
ఏవం ప్రతిదినం కుర్యాత్సంఖ్యా యావత్సమాప్యతే । తదంతే భోజయేద్గవ్యం
హోమశేషం విశుద్ధయే ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ।
స్వయం చ పారణం కుర్యాత్పత్నీపుత్రసమన్వితః ॥ ఏవం కృత్వా ద్విజశ్శుద్ధో
హ్యన్యథా పాతకీ భవేత్ । ఏతదాచరణే త్వసమర్థః ॥ పూర్వవత్స్వధనా
ర్ధార్ధప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం॥ ఇత్యుక్తరీత్యా స్వధనచతుర్థభాగేన పూ
ర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ స్మృతధే
నుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తే

——*జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*——

మాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ శృణువత్స ప్రవక్ష్యామి జలధేనుప్రతిగ్రహే ॥ అమాయాం పర్వసంక్రాన్తౌ ద్వాదశీపూర్ణిమాదినే । మహోత్సవే తీర్థేషు పుణ్యేషు తథాపుణ్యాలయేషు చ । కృష్ణాజినేవినిర్మాయ ధేనుం జలమయీం శుభాం । అర్చితాం గన్ధపుష్పాద్యైర్ధర్మమార్గేణ రాజభిః । దత్తాం ద్విజో వృథా గ్రాహీ ద్రవ్యలోభపరాయణః ॥ ఆత్మనః పరలోకార్థమకృత్వా నిష్కృతిం యది । స్నానుధూయ మహత్పాపం యమలోకే తదాజ్ఞయా ॥ పునర్భూర్భాగమాసాద్య జాయతే కచ్ఛపో మహాన్ । అతః ప్రతిగ్రహోద్దోషః పూర్వజానామిహాన్వతః ॥—॥ కౌర్మే ॥ ధృత్వా జలమయీం ధేనుం ద్విజో లోభపరాయణః అర్చితాం ప్రభుభిః పూతాం శాస్త్రప్రపూతేన వర్త్మనా । యాగాదికం పరాకృత్య పరాకృత్యైవ నిష్కృతిమ్ ॥ స్థిత్వా త్వఘోరోదకే కూపే తదంతే భువమావిశేత్ ॥ అగాధే జాయతే కూర్మో హ్రదే జలపరిష్కృతే । ఏతద్దోషభయాన్మూఢపత్యాజ్యోఽపి పైః ప్రతిగ్రహః ॥—॥ మాత్స్యే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభాద్ధేనుం జలమయీం నృపాత్ । యాగాదికం స్వశుద్ధిం వా హ్యకృత్వా భోగలోలుపః ॥ యమలోకే మహాఘోరే పీత్వా త్వఘోరోదకం బలాత్ । తదన్తైత్రసమాగత్య జాయతే కచ్ఛపో జలే ॥ ఏతద్దోషాపశాంత్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । గంగాయాం వాథ గౌతమ్యాం కృష్ణవేణ్యాం నదీతటే ॥ కావేర్యాం తుంగభద్రాయాం చాపాగ్రిగన్ధమాదనే । ఆత్మనో యదియత్తీర్థం పూర్వోక్తేష్వేషు సమ్భవేత్ ॥ అనుజ్ఞాప్య ద్విజైస్స్నానం గత్వా పుణ్యోదకం తదా । నిమిత్తం కీర్తయిత్వాథ స్నానం మానసలమార్గతః ॥ త్రిసహస్రం చ ద్విశతం వింశత్యుత్తరమేవ చ । ఏతత్కృత్వా విశుద్ధాత్మా పరిషత్సన్నిధౌ తదా ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజన్మనామ్ । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి జలధేనుప్రతిగ్రహాత్ ॥ పరిషత్సన్నిధౌ యథాశాస్త్రం పూర్వవత్కృత్వా పశ్చాత్స్నానాదికం కృత్వా పంచగవ్యం పీత్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేదితి ॥— ఇతి జలధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ క్షీరధేనుప్రతిగ్రహ ప్రా

——*క్షీరధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*——

యశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ పురావణ్ముఖరాక్షీర్థారమాజాతాసక్ష

నుకా । సవత్సాక్షీరసంపన్నా సర్వావయవసున్దరీ ॥ పోషయామాసజలధి ర్దుగ్ధధేనుంసవత్సకామ్।పురుషోత్తమాయలక్ష్మీంతాంప్రదదౌసర్వసాక్షిణే॥ సప్రాయచ్ఛత్సతాంధేనుంపుత్రీవాత్సల్యగౌరవాత్।యయాచేజలధింధేనుం వృత్రహాపాపమోచనీమ్ ॥ తథేతిప్రదదౌసింధుర్దదౌతస్మైత్రివాచికం ॥ తాందుగ్ధధేనుమాదాయ పునఃప్రాయాత్స్వమాలయం । ధిషణాయస్సవృత్తాన్తం కథయామాసదేవరాట్ ॥ పుణ్యకాలఉపాయాతేదుగ్ధధేనుంసపుత్రిణీం । దాపయామాసవిప్రాయ వృత్రహత్యావిముక్తయే ॥ తదాప్రభృత్యసాధేను బ్రహ్మహత్యావినాశినీ । రాజాయఃప్రదదౌధేను మర్చితాం కృష్ణచర్మిణీం ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తో విష్ణులోకమవాప్నుయాత్ ।యోవిప్రః స్వర్చితాంధేనుం నిర్మితాందుగ్ధరూపిణీం ॥ ప్రత్యగృహ్ణాద్ధనేలోభాత్సం ప్రాప్తేపుణ్యపర్వణి । సకాలవశమాపన్న స్తపనుభూయమహద్భయం ॥త ద్వంతేభువమాసాద్య మృతదారోభవేద్భువి ॥—॥ దేవీపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషుపుణ్యర్క్షే పుణ్యక్షేత్రేజనాధిప । యోరాజాస్వర్చితాంధేనుం నిర్మితాందుగ్ధరూపిణీం ॥ విప్రాయవేదవిదుషే ప్రదద్యాత్సోపిముక్తిభాక్ ॥ ఏతాదృశీందుగ్ధమయీం ద్విజోనిష్కారణాద్గ్రహేత్ । తస్యేహనిష్కృతిర్నాస్తి పంచచాంద్రాయణాదృతే ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతిదుగ్ధధేను ప్రతిగ్రహాత్ ॥—॥ లైంగే ॥ పుణ్యకాలేషురాజేంద్ర పుణ్యపర్వసువాద్విజః । దుగ్ధధేనుంప్రగృహ్ణీయాత్ వృథాభోగపరాయణః । తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టాపం చభిశ్చాంద్రభక్షణైః ॥ అథానయాగప్రాప్తౌన ప్రాయశ్చిత్తం ॥పంచగవ్య ప్రాశనమేవ ॥ తదాహ ॥—॥ కౌర్మే ॥ ద్విజోదుగ్ధమయీంధేనుం ప్రతిగృహ్యజనాధిపాత్ । యాగాదికంప్రకుర్వీత పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ అకృత్వాద్రవ్యలోభేన హ్యశక్తఃపాపభీస్తదా । పంచచాన్ద్రాయణైశ్శుద్ధిర్నాన్యథాతీర్థసేవనైరితి ॥—॥ఇతిక్షీరధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥—॥అథమ

—*మధుధేనుప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్ *—

ధుధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ అథాపరం ప్రవక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తంవిశుద్ధయే । మధుధేనుగృహీతౄణాం ద్విజానాంహితకామ్యయా । నిష్కారణప్రవృత్తానాంభోగేచ్ఛావాంశ్శృణుష్వమే। పుణ్య

కాలేషు సంక్రాన్తౌ వ్యతీపాతాదిసమ్భవే ॥ కల్పితాం స్వర్ణమయైః పాత్రైః రచితాం రాజవల్లభైః । మధుధేనుం సవత్సాం చ సర్వాలంకారభూషితామ్ ॥ గృహ్ణీయాద్యో ద్విజో లోభాత్ స సద్యః పాపమవాప్నుయాత్ । యమశాలాం ప్రవిశ్యాథ పునర్జన్మ నముపాగతః ॥ మధువృక్షో భవేత్సోఽపి యది తన్నిష్కృతిర్నచేత్ । కథం చిన్నిష్కృతిర్దృష్టా తేషాం పాపరతాత్మనామ్ ॥ పంచ చాంద్రాయణైశ్శుద్ధిర్నచాన్యైశ్శుద్ధిరీరితా ॥ క్షౌద్రధేనుః క్షుద్రజాతేర్ద్విజైర్న ప్రతిగృహ్యతే । దైవాద్యది హి లభ్యేత పంచభిశ్చాంద్రభక్షణైః ॥ శుద్ధిమాప్నోతి సర్వత్ర మధుధేనుప్రతిగ్రహాత్ । ఏతద్విప్రాత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తం బాహుజేభ్యో ద్విగుణం । ఊరుజేభ్యస్త్రిగుణం । పాదజేభ్యశ్చతుర్గుణం । సంకరజాతిభ్యః పంచగుణం వేదితవ్యం ॥ తదాహ ॥—॥ బృహ్మకైవర్తేన ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభ్యః ప్రతిగృహ్య కథంచన ॥ యావదుక్తం తదేవాలం బాహుజేభ్యో ద్విధా స్మృతం । ఊరుజేభ్యస్త్రిధా ప్రోక్తం పాదజేభ్యశ్చతుర్గుణం । ఏతేభ్యో వ్యతిరిక్తేభ్యః పంచధా పరికీర్తితం ॥ సర్వవర్ణేభ్యస్సర్వదాన ప్రతిగృహీత్రాణామేవం ప్రాయశ్చిత్తం వేదితవ్యం ॥ కలౌ యుగే సంకరజాతయో బహ్వ్యః । తత్ప్రతిగ్రహస్య నిషిద్ధత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యముక్తం । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనా ద్విజాః శ్లేష్మమధ్యస్థమక్షికావన్నానాజాతిషు సమ్భవన్తి ॥ అతః ప్రాయశ్చిత్తమేవ ప్రతిగృహీతౄణాం సాధనం నచాన్యత్ ॥ యస్య యస్య ప్రతిగ్రహస్య ధర్మశాస్త్రే ప్రతిపదోక్తం యద్యత్ప్రాయశ్చిత్తం తత్తత్కర్తవ్యం ద్విజన్మభిః ॥ నాన్యథా శుద్ధిరీరితేతి ॥—॥ ఇతి మధుధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ శర్క-

—*శర్కరాధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

రాధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ ధేనుం శర్కరయా కృత్వా సవత్సామజినే శుభాం । యో రాజా ద్విజవర్యాయ దద్యాత్పుణ్యాగమే ముదా । అర్చితాం గన్ధపుష్పాద్యైః బహుభిర్భూషణైర్వృతాం । స గచ్ఛేద్విష్ణుభవనం యావదాచన్ద్రతారకం ॥—॥ శివధర్మోత్తరే ॥ కృత్వాఽజినేషు యో ధేనుం శర్కరాభిరలంకృతామ్ । అర్చితాం గంధపుష్పాద్యైర్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ దద్యాత్పుణ్యతమే కాలే తీర్థేషు గృహేషు చ ॥

నతస్యపునరావృత్తి ర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥—॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ కృత్వాశర్కరయాధేనుం పుణ్యకాలేషుపర్వసు । దద్యాద్దక్షిణయాసార్ధం విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ సనిస్తరతిసంసారం నావాబ్ధింనావికోయథా॥—॥ ప్రతిగ్రహేదోషమాహ ॥ మహానారదీయే ॥ యోగృహ్ణీయాద్ద్విజో ధేనుం పుణ్యాంశర్కరయాచితాం । పుణ్యకాలేషుతీర్థేషు ద్రవ్యలోభపరాయణః మహాంతంనరకంభుక్త్వా స్థావరత్వమవాప్నుయాత్ । తస్యైషానివృత్తిర్దృష్టా మునిభిఃబ్రహ్మవాదిభిః ॥ స్నాత్వాప్రాతర్యథాచారం దంతధావనపూర్వకం । విభూతింవిశ్వరూపంచ హుత్వార్ధ్వమూలమంత్రవరం । జపంస్త్రిషవణస్నానం కృత్వానిత్యమతంద్రితః । ఆసాయంప్రాతరారభ్య సంఖ్యయాగణయన్జపం ॥ ఫలాహారోత్రికర్తవ్యః స్వపేద్దేవసమీపతః । పునఃప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ యదాభవేత్త్రియుతం తదాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । యద్దైవసద్గృహేద్ధేనుం శర్కరాయాఃపృథగ్ద్విజః ॥ తదాపాపాన్యనేకాని ప్రవిశంతిప్రతిగ్రహే । తత్పాపశోధనార్థాయ ప్రాయశ్చిత్తమిదంశుభం । ఆధానంవాప్రకుర్వీత యాగసాధనముత్తమం ॥ సర్వేషాంసప్తతంతూనా మాధానంప్రథమంవిదుః । వర్ణానాంచయథావిప్రో దేవానామపివాసవః । భృగుర్ఋషీణాంప్రవరో వాచాంసత్యంయథాభవేత్ ॥ తథైవసర్వయజ్ఞానా మాధానంమూలకారణం । ప్రాయశ్చిత్తమిదంవాపి హ్యాధానంవాద్విజశ్చరేత్ । తాభ్యాంపాపవినిర్ముక్తః ప్రయాతిపరమంపదం —ఇతి శర్కరాధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథదధిధేనుప్రతిగ్ర

—*దధిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ శృణుషణ్ముఖవక్ష్యామి దధిధేనుప్రతిగ్రహే । ప్రతిగృహీతుర్విప్రస్య దోషోభవతిసర్వదా । తద్ద్రవ్యత్యాగమాత్రేణ ఆధానంయజ్ఞమేవవా । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి కర్తాహర్తాజాయతేభువి ॥—॥ శివధర్మోత్తరే ॥ దధిధేనుమలంకృత్య గంధవస్త్రాదిభూషణైః । అభ్యర్చ్యవిధివద్భక్త్యా దద్యాద్యోవిప్రపుంగవే । నతస్యయమబాధాస్తి తద్గృహేవాప్రవేశనం । తద్దర్శనంవారాజేంద్ర నభవేజ్జన్మజన్మని ॥— బ్రహ్మకైవర్తే ॥ యోరాజాపుణ్యకాలేషు పుణ్యతీర్థేషుపర్వసు ॥ కృష్ణాజి

నైదధిమయీం ధేనుంకృత్వాసవత్సకాం ॥ అభ్యర్చ్యగంధవస్త్రైశ్చద్రవ్యైర్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ నతంమృత్యుర్‌రవాప్నోతి నవ్యాధిర్నచతస్కరః। అన్తేవిష్ణుపదంయాతి యావదింద్రాశ్చతుర్దశ । బాహుజోధేనుమారాధ్య దద్యాత్కృష్ణాజినేశుభాం । నతస్యపునరావృత్తి బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజోధేనుం రాజ్ఞఃపుణ్యాదినేష్వపి। ప్రాయశ్చిత్తంతదాకుర్యాత్పూర్వవద్ధనభాగతః॥ అథవాధానకంకర్మ యజ్ఞంవాసర్వదక్షిణం । ఋణనిర్మోచనంకుర్యాచ్ఛుద్ధస్స్యాత్తత్ప్రతిగ్రహాత్ ॥—॥ మాత్స్యే ॥ దధిభిస్తుకృతాం ధేను మర్చితాంసర్వభూషణైః । పూజితాంగంధపుష్పాద్యైః పుణ్యకాలేషుపర్వసు ॥ తీర్థేషుదేవఖాతేషు ప్రతిగృహ్యద్విజోయది । అకృత్వానిష్కృతింతస్య సభవేద్దుంధమాషకః ॥—॥ దేవీపురాణే॥ తద్దోషోపశమంరాజన్ శృణుసర్వంప్రయత్నతః । ప్రాతస్స్నాత్వానదీతోయే నిత్యకర్మసమాప్యచ ॥ నిత్యహోమంచకుర్వీత వృక్షమూలముపాశ్రితః । కృత్వారుద్రజపంతత్ర యావదస్తమయోభవేత్ ॥ తదావిరమ్యామనసాఫలాహారంసమాచరేత్ । గృహంగత్వాస్వపేత్తాత నారాయణమనుస్మరన్ ॥ పునఃపరేద్యురుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ । త్ర్యహ్నయుతంపూర్ణంలా మేతిలావత్పారణమాచరేత్ ॥ అశక్తోసులభం తాత ఆధానంయజ్ఞమేవవా । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి విప్రోధేనుప్రతిగ్రహాత్ ॥—॥ ఇతి దధిధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథేక్షురసధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—॥

—*ఇక్షురసధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

వామనపురాణే ॥ యోరాజాపుణ్యకాలేషు ధేనుమిక్షురసోద్భవాం । అర్చితాంగంధపుష్పాద్యైః భూషితాంసర్వభూషణైః ॥ విప్రాయవేదవిదుషే శాన్తాయాథకుటుంబినే । దద్యాద్దక్షిణయాసార్ధం సరాజావిష్ణుమందిరం ॥ గత్వాస్థిత్వాచిరంకాలం భూమండలపతిర్భవేత్ । తత్రాపిజ్ఞానమాసాద్య దానధర్మపరాయణః ॥ కృత్వాధర్మానశేషేణ విష్ణుసారూప్యతాంవ్రజేత్ ॥—॥ మహాభారతే ॥ శృణుధర్మంప్రవక్ష్యామి ధేనుమిక్షురసోద్భవాం అర్చితాంశాస్త్రమార్గేణ భూషితాంబహుభూషణైః ॥ పుణ్యకాలేషు సంక్రాన్తా వయనద్వితయేతథా । అర్ధోదయేమహాపుణ్యే గ్రహణేచన్ద్ర

సూర్యయోః ॥ రచయిత్వాజినే సమ్యగ్విప్రాయాభ్యర్చ్య వేదినే । దక్షిణాభి
శ్చ బహ్వీభిర్దద్యాత్సుప్లానమానో యదా ॥ తదా వైకుంఠమాప్నోతి పునరావృ
త్తివర్జితం ॥—॥ నృసింహపురాణే ॥ కల్పితాం రాజపురుషైరిక్షూణాంపక్వ
రసేనతాం । అర్చయిత్వా విధానేన హ్యర్చితాయ ద్విజన్మనే ॥ దక్షిణా
భిర్యథోక్తాభిర్దద్యాన్మనసి నిస్పృహః । తస్య దేవః ప్రసన్నః స్యాత్ప్రహ్లా
దాయ యథా పురా ॥—॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ బ్రహ్మాండే ॥ పూర్వజో
బాహుజాద్ధృత్వా ధేనుమిక్షురసోద్భవాం । అకృత్వా నిష్కృతిం పశ్చాద్దా
ధానం వా క్రతుం తథా ॥ యమలోకముపాగమ్య నరకానేకవింశతిం । అను
భూయ సపాపాత్మా గోమాయుర్భవతి క్షితౌ ॥—॥ మాత్స్యే ॥ విప్రో
ధేనుం రసమయీం దత్తాం రాజసమార్జకైః । గృహీత్వా పుణ్యకాలేషు తన్ని
ష్కృతిపరాఙ్ముఖః ॥ యాగాదికం పరాకృత్య గోమాయుర్భవతి ధ్రువం ॥
తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ॥ ప్రాతరారభ్య మేధావీ
స్నాత్వా నిత్యం సమాప్య చ । వృక్షమూలముపాగమ్య పఠేదుపనిషత్త్రయం ॥
సంఖ్యాం సముద్వహన్సమ్యగ్యావదస్తంగతో రవిః । తావజ్జపాద్విరమ్యాథ
ఫలాహారం సమాచరేత్ ॥ స్వపేద్దేవసమీపే తు కృతం పాపమనుస్మరన్ । పరే
ద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్ ॥ ద్వ్యయుతంపూరణాత్తామే
తి తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం యాగాద్యకరణవిషయం
తత్ప్రాప్తౌ పంచగవ్యమాత్రం ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ ఇతీక్షురసధేనుప్రతిగ్ర

—*సాక్షాద్ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

హప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ సాక్షాద్ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ—
మాత్స్యే ॥ ఏతాః షోడశ ధేనూనాం ప్రత్యక్షాః పాపనాశినీ । మహాపాపవిశు
ద్ధ్యర్థం బ్రహ్మణా నిర్మితా పురా ॥ రాజా వా విప్రముఖ్యో వా దశనిష్కాధిపో
పి వా । ధేనుమేకామలంకృత్య హ్యభ్యర్చ్య విధిపూర్వకం ॥ పుణ్యకాలేషు
పుణ్యర్క్షే యో దద్యాద్విప్రపుంగవే । స యాతి విష్ణుభవనం దేవైస్సహ నరాధి
ప ॥—॥ లైంగే ॥ ధేనుం యస్సమలంకృత్య పుణ్యకాలేషు పర్వసు । అభ్య
ర్చ్య గంధపుష్పాద్యైర్యో దద్యాద్విప్రపుంగవే ॥ స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం య
త్ర గత్వా న శోచతి । పశ్చాద్భువముపాగమ్య స భవేన్మండలాధిపః ॥—॥ మ

హారాజవిజయే ॥ ధేనుమేకామలంకృత్య పుణ్యకాలేషుపర్వసు । పుణ్యక్షే
త్రేపుణ్యదినే వ్యతీపాతేచవైధృతౌ ॥ యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ సయాతిప
రమాంగతిం । పునర్భువముపాగమ్య రాజాభవతిధార్మికః ॥—॥ స్కాన్దే ॥
ధేనుంవిప్రోనుగృహ్ణీయాద్యథాభోగపరాయణః । అకృత్వానిష్కృతింలో
భాద్వ్యాళీభవతికాననే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం జపేన్మంత్రమథాయుతం
తదాదోషవినిర్ముక్తశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ యో
ధేనుంసమలంకృత్య దశధేన్వనుయాయినీం । గన్ధపుష్పాక్షతైర్వస్త్రైస్స్వర్ణా
భరణభూషితామ్ ॥ దత్తాంరాజకుమారేణ పుణ్యకాలేషుపర్వసు । ప్రతి
గృహ్యాద్ద్విజోలోభాదకృత్వానిష్కృతింశుభాం ॥ వ్యాళీభవతిమష్టాన్నాయా
గంవాదానమేవవా । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం రుద్రంద్వ్యయుతముచ్యతే ॥
ఉపక్రమ్యతదానీంవా పరేద్యుర్వాపరేహని । స్నాత్వాప్రాతర్యథాచారం
నిత్యకర్మసమాప్యచ ॥ రహస్థానంసమాగమ్య సంఖ్యాంమనసిధారయన్ ।ఆ
రభ్యచోదయాద్భానో రస్తమేతిదివాకరః ॥ విరమ్యనియమంపశ్చాత్ఫలా
హారంప్రకల్పయేత్ । స్వపేద్వాస్వగృహేదేవ సమీపేస్థండిలేవ్రతీ ॥ పరే
ద్యురేవంకుర్వీతయావత్సంఖ్యాసమాప్యతే । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి యజ్ఞదాన
పరాఙ్ముఖః ॥—॥ ఇతిసాక్షాద్ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథార్ద్ర

—*ఆర్ద్రకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

కృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ శృణుపుత్రప్ర
వక్ష్యామి ఆర్ద్రకృష్ణాజినంశుభం । తిలైరాపూర్యతచ్చర్మ దద్యాద్విప్రాయ
ధీమతే ॥ సనరఃపాపనిర్ముక్తో బ్రహ్మలోకంసమశ్నుతే । పశ్చాద్భువముపా
గమ్య సప్తజన్మభవేద్ద్విజః ॥ తత్రాధీత్యశ్రుతింసమ్యగ్బ్రహ్మజ్ఞానమవాప్యచ
తేనజ్ఞానేన మహతా నిర్వాణంసమవాప్నుయాత్ । సూర్యసోమగ్రహే
రాజన్ మన్వాదిషుయుగాదిషు । అయనద్వితయేచైవ వ్యతీపాతేచవైధృతౌ
సంక్రమేషుచజన్మర్క్షే నదీతీరేసురాలయే । స్వగృహేవాపిరాజేంద్రపుణ్య
క్షేత్రేషుపర్వసు । నరోయస్సమ్యగభ్యర్చ్య ఆర్ద్రకృష్ణాజినందృఢమ్ ॥తిల
పూర్ణంద్విజేంద్రాయ హ్యర్చితాయసుభూషణైః । దద్యాద్దక్షిణయాసా
ర్ధం తస్యపుణ్యఫలంశృణు ॥ యావంత్యజినరోమాణి యావంతస్తత్రవైతి

లాః । తావద్వర్షసహస్రాణి బ్రహ్మలోకమవాప్నుయాత్ ॥—॥ లిఙ్గపురాణే ॥ తిలపూర్ణంపుణ్యకాలే ఆర్ద్రకృష్ణాజినంనరః। అభ్యర్చ్యగంధవస్త్రా ద్యైస్సమ్యక్పుష్పాక్షతాదిభిః ॥ యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ సగచ్ఛేద్వైష్ణవంపదమ్ ॥—॥ తత్ప్రతిగ్రహదోషప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ స్కాందే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినంరాజ్ఞః పుణ్యకాలఉపాగతే । యోవిప్రఃప్రతిగృహ్ణీయాత్స సద్యఃపతితోభవేత్ ॥ నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యం యాగాదికమనంతరం । తదానశ్యంతికర్మాణి గాయత్రీజపఏవచ ॥ యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వా తత్రమహద్భయమ్ । సపాపీభువమాసాద్య నారీత్వంసప్తజన్మసు ॥—॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ యోవిప్రఃపుణ్యకాలేషు కృత్తిమార్ద్రాంతిలైర్యుతాం । తాంద్విజఃప్రతిగృహ్ణీయాద్వైధాభోగపరాయణః ॥ తదానశ్యంతికర్మాణి ఇష్టాపూర్తాదికానిచ । తదామృత్యువశంయాతి పుణ్యభ్రంశాద్యమాలయే ॥ మహాంతంనరకంభుక్త్వా స్త్రీజన్మతదనంతరమ్ ॥ ప్రాప్నోతీతిశేషః ॥—॥ బ్రహ్మాండే ॥ తిలపూర్ణంపుణ్యకాలే చర్మార్ద్రంరాజవల్లభాత్ । ప్రతిగృహ్య ద్విజోమోహాత్సత్తంతు పరాఙ్ముఖః ॥ యమలోకముపాగమ్య చిరంనరకభాక్తతః । నానాజన్మానుభూయాశు కృకలాసోభవేద్భువి ॥ తస్యైవాని ష్కృతిర్దృష్టా మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః। అపమృత్యూత్తారణమార్జనంపూర్వవత్కృత్వాతదనంతరం ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ ప్రాతస్స్నాత్వాతిలైస్సమ్యగఘమర్షణపూర్వకమ్ । ఆర్ద్రవాసాస్తటంగత్వా హ్యనుజ్ఞాప్యద్విజన్మనః ॥ ప్రతిగ్రహవిశుద్ధ్యర్థం తంతుమర్హథసజ్జనాః । ఇతిప్రార్థ్యద్విజాన్ సర్వాన్పరిక్రమ్యప్రణమ్యచ ॥ తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా పునస్సంస్కారమాచరేత్ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిలౌకికః ॥ కృచ్ఛ్రాచరణేన ప్రాయశ్చిత్తంపునఃకర్మపూర్వకంకృత్వా తదంగప్రాయశ్చిత్తేన పూతోభూత్వా యాగాదికంకుర్యాత్ ॥ అన్యథాపునఃకర్మాసంభవేయాగాదికంనఫలతి । పునఃకర్మైవహ్యాచార్యత్విజాంసర్వకర్మసాధనమ్ । నోచేన్మలముష్టిప్రక్షాళనవత్ ॥ అతఃపునః కర్మైవ బలవత్తరం ॥—॥ ఇత్యార్ద్రకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథతిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*తిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥తిలైరాపూర్య యశ్చర్మ దద్యాత్పుణ్యాగమే నృప । నతస్య యమలోకోఽస్తి వైకుంఠే వాసమశ్నుతే ॥—॥ కౌర్మే ॥ పుణ్యకాలే పుణ్యదినే సాంగే కృష్ణాజినే తిలాన్ । నిక్షిప్య విప్రవర్యాయ యోదద్యాత్సతు పుణ్యభాక్ ॥—॥ స్కాందే ॥ పూర్వవత్తిలసంయుక్తం శుభం చర్మ ద్విజాతయే । పుణ్యకాలేషు పుణ్యాహే యోదద్యాత్సోఽపి వైహరిః॥అజినం యోను గృహ్ణీయాచ్ఛుభం విప్రస్తిలైర్యుతమ్ ।అపమృత్యుమవాప్నోతి నారీత్వం ప్రాప్నుయాదిహ ॥—॥ దానసాగరే ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యాహే పుణ్యతీర్థే నృపోత్తమ । తిలకృష్ణాజినం ధృత్వా వృథా భోగపరాయణః ॥యమలోకమవాప్నోతి స్థిత్వా భుంజన్మహద్భయం । పునర్నారీత్వమాప్నోతి తిలచర్మ ప్రతిగ్రహే ॥ ఆర్ద్రకృష్ణాజినే పూర్వం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రదర్శితమ్ ।పాదహీనం ద్విజః కుర్యాత్తిలకృష్ణాజినగ్రహే ॥ పాదహీనం పంచోత్తరసప్తతితప్తకృచ్ఛ్రాణి కృత్వా పునస్సంస్కారం పూర్వవత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథేతి ॥—॥ ఇతి తిలకృష్ణాజినప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథయోగ

—*యోగవ్రతాదిషు కృష్ణాజిన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వ్రతాదిషు కృష్ణాజిన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మాత్స్యే ॥అర్ధనారీశ్వరే యోగే యోగే హరిహరాత్మకే । లక్ష్మీనారాయణే యోగే వ్రతేష్వన్యేషు షణ్ముఖ ॥కృష్ణాజినే వ్రతాంగత్వాన్న దోష ఇతి గోభిలః। తథాపి శృణు వక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం ॥—॥ మహానారదీయే ॥ యోగేషు వ్రతకాలేషు అర్ధనారీశ్వరాదిషు । యో దద్యాదజినం విప్రే వ్రతం తస్య ఫలప్రదం ॥పురా నారాయణో దేవో లోకాన్సంహృత్య చాత్మని । నిధాయ జలధౌ శిశ్యే దీర్ఘకాలమరిందమః ॥ తన్నాభౌ శైవలం జజ్ఞే తత్రాభూత్పంకజం మహత్ । హిరణ్మయం బృహన్నాళం రక్తకుంకుమకేసరం ॥ సహస్రపత్రం తరుణం ప్రతప్తకనకోజ్జ్వలం । తత్రజజ్ఞే విధాతా చ వ్యస్రాక్షీజ్జగతాం పతిం ॥ హరిః ప్రసన్నవదనో బభాషే కమలాసనం । సృజ విశ్వమిదం భద్ర వేదాన్యజ్ఞాన్ ద్విజానపి ॥ ధేనుం చ లోకరక్షార్థం మా లస్యం మా కురు ద్రుహ। ఇత్యుక్త్వా భగవాన్విష్ణుస్తత్రైవాంతరధీయత ॥ బ్రహ్మా తదవధార్యాథ సృష్టవా

న్విశ్వమోజసా । వేదాన్యజ్ఞాన్ ద్విజాన్గాశ్చ తన్మంత్రాంస్తత్రసాధకాన్ ॥ అరణింస్రుక్స్రువౌదర్వీం ధ్రువాం జుహూంతదాయుధం । కృష్ణాజినం చ ముసలము లూఖలమతఃపరం ॥ పాత్రాణ్యన్యానివిశ్వాత్మా ససర్జ జగదీశ్వరః । వ్రతేషుయ జ్ఞదానేషు బ్రహ్మచర్యవ్రతాదిషు ॥ అజినం దానపూర్త్యర్థం దశావిప్రే భ్య ఆదరాత్ । తదాప్రభృత్యదశ్చర్మ ప్రసిద్ధిమగమద్భువి ॥ యస్త్వేతచ్చర్మ దానేషు వ్రతేషు నియమేషు చ । ప్రధానంకురుతే సోపి బ్రహ్మనిర్వాణమాప్ను యాత్ ॥ తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ యో గాదిషు వ్రతేష్వేతత్ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః । ప్రాయశ్చిత్తంతదాకుర్యా త్పునస్సంస్కారవర్జితం ॥ దశాయుతానిగాయత్రీ రథనారీశ్వరేవ్రతే ॥ తథాహరిహరేయోగే లక్ష్మీనారాయణే తథా ॥ ఉగ్రవ్రతేషు దానేషు పుంవం ధ్యత్వహరాదిషు । ఏతేషు వ్రతేషు కృష్ణాజినానామంగత్వాల్లఘుప్రాయశ్చిత్త ముక్తం ॥ ఆద్యే కృష్ణాజినాదేస్స్వయం ప్రధానత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తబాహు ళ్యం ॥ పునస్సంస్కారశ్చ ॥ ఏతేషు నోభయం । ఉక్తప్రాయశ్చిత్తమేవాలం ॥ ఇతి యోగాదిషు కృష్ణాజిన ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ తిలపద్మప్ర

—*తిలపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ।—॥ స్కాందే ॥ యో రాజా పుణ్యకాలేషు పు ణ్యతీర్థేషు పర్వసు । తిలపద్మం యథాశాస్త్ర మర్చయిత్వ ద్విజన్మనే ॥ ద ద్యాద్దక్షిణయా సార్థం తస్యాఘ్నో నైవ విద్యతే । పునర్భూమముపాగమ్య మం డలాధిపతిర్భవేత్ ॥ —॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ తిలపద్మం ద్విజో ధృత్వా రా జ్ఞః పుణ్యాదినేషు యః । సతు దేహవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ పునస్సంస్కారపూతాత్మా శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీమ్ ॥—॥ లైంగే ॥ ప్రతి గృహ్య ద్విజో లోభా ద్భాగ్యేష్ణాపరాయణః । తిలపద్మం సముత్సృష్టం రాజ భిః పుణ్యసంగమే । పునః కర్మ ప్రకుర్వీత తతః పశ్చాచ్ఛృణుష్వమే ॥ సమ్యా గ్విప్రైరనుజ్ఞాత షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । తతః పాపవిముక్తస్స్యాన్నదా నైర్నాన్యకర్మభిః ॥ ద్విజోలోభపరాయణోభోగేచ్ఛయా తిలపద్మం ధృత్వా పూర్వం పునస్సంస్కారం కృత్వా పశ్చాత్పరిషదుపస్థానపూర్వకం ప్రాజాప పత్యకృచ్ఛ్రాణాం షడబ్దమాచరేత్ । తేనపూతోభవతి । నదానైర్నాన్య

కర్మభిః పూతస్స్యాత్ ॥—॥ ఇతి తిలపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అ

—*రజతపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

థ రజతపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ కమ
లం రాజతం దద్యాద్యో రాజా పుణ్యసంగమే । అభ్యర్చ్య విధినా శాస్త్రీ ద్వి
ప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ నతస్య పునరావృత్తిః బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥—
శైవే ॥ నిష్కామనతయా రాజన్ శుద్ధిస్స్యాద్ధరిణావ్యయమ్ । హరం వా ద్విజవ
ర్యాయ దద్యాత్పుణ్యాగమే సుధీః ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తః పుత్రపౌత్రపరిష్కృ
తః । ఇహైవ విపులాన్భోగాన్భుక్త్వా దేవపదం వ్రజేత్ ॥—॥ చతుర్వింశతిమ
తే ॥ యో ధృత్వా రాజతం పద్మం పుణ్యకాలేషు రాజభిః । దత్తం సర్వ్యాగలం
కృత్య తస్య శుద్ధిరనుత్తమా ॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్య కృత్వా చాంద్రాయణ
ద్వయం । శుద్ధిమాప్నోతి మహతీమేతత్పద్మప్రతిగ్రహాత్ ॥ ఆధానం వా బ్రా
హ్మణం తీర్త్వా తేన విప్రో నదోషభాక్ । ఆధానకరణే సర్వస్వదక్షిణే ప్రాయశ్చి
త్తం పంచగవ్యప్రాశనం ॥—॥ ఇతి రాజతపద్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥

—*రోగప్రతికృతిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ రోగప్రతికృతిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాందే ॥ క్షయః
కాసశ్చ గుల్మశ్చ శిరోవాయుర్భగందరః । అశ్మరీరోగస్తథా శూలం గండ
మాలా శిరోభ్రమః ॥ ఏతే మహాపాతకజన్యాః ॥ వాతవ్యాధ్యశ్మరీకుష్ఠమ
హోదరభగందరాః । అర్శాంసి గ్రహణీత్యష్టౌ మహారోగాః ప్రకీర్తితాః ॥
ఇత్యేతే ఉపపాతకజన్యాః ॥ ప్రమేహో మధుమేహశ్చ జ్వరశ్శీతోష్ణసంభవః ।
కంపశ్చ పక్షఘాతశ్చ ఆంత్రవృద్ధిస్తథైవ చ ॥ ఇత్యేతే సంకలీకరణజన్యాః ॥
అరుచిశ్చ తథా పిత్తం బహుమూత్రం శిరోవ్రణం । సర్వాంగతాపనం తద్వద్బ
ధిరత్వమనగ్నితా ॥ ఇత్యేతే మలినీకరణజన్యాః ॥ అక్షిశూలం కర్ణశూలం
పాదశూలం తథాంగులం । కండూతిర్దర్దురో లోగః కామిలా చ తథా భ్ర
మః ॥ ఇత్యేతేఽపాత్రీకరణజన్యాః ॥ నక్తాంధత్వం గుదశూలం నాసారోగ
స్తు జృంభితం । హిక్కా క్షుతమజీర్ణత్వం కంఠశోషణమేవ చ ॥ ఇత్యేతే జా
తిభ్రంశజన్యాః ॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో వ్యాధయః పాపసంభవాః । ఇహ జన్మ
ని వా రాజన్ పూర్వజన్మని వార్జితాః ॥ వ్యాధయః పాపమూలాస్స్యుః ప్ర

త్యక్తునరకాన్త్స్వమీ । సర్వవ్యాధ్యుపశాంత్యర్థం కుర్యుఃప్రతికృతింబుధాః॥ బ్రహ్మహత్యాదిరోగనిరాసార్థంయస్యయస్యపాపస్య రోగోయోరోగోజాతః తన్నిరాసార్థంప్రధానదేవతా స్తికర్మవిపాకేషూపైవప్రతికృతిః ॥ తత్ప్రతిగ్రహేద్విప్రస్య పాపబాహుళ్యమ్ ॥ తస్మాత్కర్తవ్యంప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ వామనపురాణే ॥ కృష్ణాజినంప్రతికృతిం మేషీంచోభయతోముఖీం । శకటంయోనుగృహ్ణాతి నభూయఃపురుషోభవేత్ ఏతదకృతయాగాదికస్యాకృతప్రాయశ్చిత్తస్యవిషయే ॥ ఉభయోరేకతరాసంభవేస్త్రీత్వం ॥—॥ తదాహమార్కండేయః ॥ ద్విజఃప్రతికృతింధృత్వా యాగంవానికృతింతువా । అకృత్వాద్రివ్యలాభేన సస్త్రీభవతిసర్వదా ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ కూర్మపురాణే ॥ ధృత్వాప్రతికృతింవిప్రః సప్తతంతుపరాఙ్ముఖః । తత్ప్రతిగ్రహశుద్ధ్యర్థం కుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రియమ్ ॥ నిరంతరమహోరాత్రం జపన్నారాయణంవిభుమ్ । స్వాపేచ్ఛదేవతాగారే స్థండిలేకేవలేవసన్ ॥ కబళంభక్షయేత్రాత రవిర్మందాయతేయదా । ఏవంమాసత్రయేపూర్ణే శుద్ధస్స్యాత్తత్ప్రతిగ్రహాత్ । ఆధానంవాప్రకుర్వీత ఋణనిర్మోచనంతువా ॥ ద్వయోరభావేలాభార్ధే ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । తత్రాపిచపునఃకర్మ శుద్ధిమాప్నోతినాన్యథేతి ॥—॥ ఇతి రోగప్రతికృతి ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథమృతశయ్యాప్రతిగ్రహ

—※మృతశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్※—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ కూర్మపురాణే ॥ జనస్యమరణేకాలేయముదూతగణైస్సహ । పాపానితస్యయావన్తిసంఘీభూయవ్రజంత్యథః ॥ భూతప్రేతపిశాచాద్యా మృతశయ్యాబహిస్థితాః । కేచిద్దృష్టిపథంయాతాః కేచిత్ప్రేతంశపంత్యలం । మ్రియమాణంతతోదృష్ట్వా కుత్సయన్తితథాపరే । మరణాంతేయథారాజన్ శయ్యాస్పృశ్యానసాజనైః । తత్పుత్రాదిస్తతాంశయ్యాం విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ ద్వాదశేదివసేదద్యాన్మృతస్స్వర్గమవాప్నుయాత్ । బహ్వీభిర్దక్షిణాభిశ్చ తోషయేద్విప్రవల్లభం ॥ తత్ప్రతిగ్రహదోషమాహ ॥—॥ మాత్స్యే ॥ విప్రోలోభపరీతాత్మా మృతతల్పం పరిగ్రహేత్ । నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యం సద్యఃక్షరతిసర్వథా । నిత్యనైమి

త్తికాభావాత్పతితస్స్యాద్ద్విజాధమః । గర్భాధానాదిసంస్కారాః పునః
కార్యాద్విజాతిభిః ॥ తతఃపరం చరేత్కృచ్ఛ్రం ద్విశతం తప్తసంజ్ఞకమ్ ।
తతఃపూతోభవత్యేవ కర్మార్హోలోకయోర్ద్వయోః ॥ అన్యథానిష్కృతిర్నా
స్తిహ్యాధానక్రతుభిర్వినా । ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య ప్రాయశ్చిత్తం స
మాచరేత్ ॥ అన్యథాస్యాత్సదుష్టాత్మాపచ్యాలూకో నిర్జనే వనే । ఏతద్వ్యాగ
ప్రాయశ్చిత్తాద్యకరణవిషయమ్ ॥ ఉభయోరేకతరసమ్భవేనోలూకత్వమ్ ॥
— ॥ ఇతి మృతశయ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ గోచర్మ

※శ్రీ※గోచర్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్※శ్రీ※

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —లిఙ్గపురాణే ॥ గోచర్మవిప్రవర్యా
య రాజా ధర్మపరాయణః । పుణ్యకాలఉపాయాతే దద్యాద్దక్షిణయా స
హ ॥ యావన్తఃపాంసవో భూమే రాశీభూతాభవన్తిహి । తావద్యుగస
హస్రాణి విష్ణులోకే మహీయతే ॥ గోచర్మప్రమాణమాహ ॥ — ॥ రఙ్గ
రాజీయే ॥ గోశతస్య సవత్సస్య సఞ్చారస్స్వచ్ఛయా భవేత్ । సతుద్వా
దశధా యాతో గోచర్మేతి విదుర్బుధాః ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ అనర్గళతయారా
జన్ సఞ్చారో గోశతస్యచ । రాత్రౌ యావత్ప్రదేశేస్యాత్సవత్సస్య నృ
పోత్తమ ॥ సతు ద్వాదశమానేన గోచర్మేతి ప్రకీర్తితమ్ । తం దేశం విప్ర
వర్యాయ అర్చితాయ కుటుమ్బినే ॥ యాగాసక్తాయయోదద్యాత్సవైనారా
యణస్స్మృతః । పునర్భువముపాగమ్య మణ్డలాధిపతిర్భవేత్ ॥ — ॥ లిఙ్గపు
రాణే ॥ పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ । నదీతీరే పుణ్యది
నే మన్వాదిషు యుగాదిషు ॥ అర్చితాయ ద్విజాగ్య్రాయ కర్మనిష్ఠాయశీలి
నే । యో రాజా చర్మతద్దద్యాత్సవై విష్ణుమవాప్నుయాత్ ॥ — ॥తత్ప్ర
తిగ్రహే దోషప్రాయశ్చిత్తే దర్శయతి ॥ స్కాన్దపురాణే ॥ గోచర్మద్రవ్య
లోభేన యోవిప్రస్సమ్ప్రతిగ్రహేత్ । పుణ్యకాలే పుణ్యదినే దత్తం రా
జ్ఞానువర్తినా ॥ సద్యఃపతన్తి రాజేన్ద్రసత్క్రియాఃకాయసమ్భవాః । నిత్య
కర్మపరిభ్రంశాత్సూకరత్వమవాప్యతే ॥ తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి యా
గేభ్యస్తత్ప్రతిగ్రహే । తదభావే నరశ్రేష్ఠశతచాన్ద్రాయణం చరేత్ ॥
— ॥ త్రయస్త్రింశన్మతే ॥ పూర్వజఃప్రతిగృహ్ణీయాద్రాజదత్తం సుపూ

జితమ్ । గోచర్మేతి భువస్థానం స్త్రీవ్యలోభేన పార్థివ ॥ తస్య కర్మాణి నశ్యన్తి మృత్యూరాయాతి తత్క్షణాత్ । నరకానుభవం కృత్వా సూకరో భవతి క్షితౌ ॥ బహుసంస్కారపూతేభ్యో యాగాదిభ్యోఽథ నివర్త్యతః । తస్యోపనయనం భూయః కర్మభిశ్శాస్త్రవేదితః ॥ కృచ్ఛ్రాతిచరణపూర్వకముపనయనాదికం కృత్వా పశ్చాద్యాగాదికర్తవ్యః ॥ తదభావే చాన్ద్రాయణశతం కృత్వా దణ్డమేఖలాశ్మస్థాపనాదికం వర్జయిత్వా కల్పోక్తవిధినా సర్వం కుర్యాత్ ॥ నాన్యథా శుద్ధిరీరితేతి ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రౌ గోచర్మప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ శకటదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమా

శ్రీ* శకటదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ *శ్రీ

హ ॥ — ॥ మత్స్యపురాణే ॥ స్థితే కర్కటకే భానౌ మకరస్థే దివాకరే। మాఘమాసే పూర్వపక్షే సప్తమ్యాం రవివాసరే ॥ అయనద్వితయే చైవమన్వాదిషు యుగాదిషు । శకటం ధాన్యసమ్మిశ్రం యుగరజ్జుపరిష్కృతమ్ ॥ చతుర్భిరనడుద్భిశ్చ యుక్తం వస్త్రైరలఙ్కృతమ్ । యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ నతస్య పునరుద్భవః ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ తీర్థేషు పుణ్యకాలేషు పుణ్యవత్సు దినేష్వపి । యో రాజా శకటం దద్యాద్విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ అనడుద్యుగసంయుక్తం రజ్జుధాన్యపరిష్కృతమ్ । అర్చితం గన్ధవస్త్రాద్యైరుక్తదక్షిణయాసహ ॥ సూర్యలోకమవాప్నోతి కులత్రయసమన్వితః । తదన్తే భువమాసాద్య సర్వసస్యసమృద్ధిమాన్ ॥ దానైరన్యైః పూతాత్మా నిర్వాణముపపద్యతే । శకటే ధాన్యాదినిర్మాణప్రకారస్తు పరిభాషాయామభిహితః ॥ — ॥ నారదీయే ॥ శకటం పుణ్యకాలేషు యో రాజా పృథివీతలే। విప్రాయ వేదవిదుషే దద్యాద్దక్షిణయాసహ ॥ మాతృతః పితృతశ్చైవ కులమేకం సముద్ధరేత్ । మేరుముల్లఙ్ఘ్య సహసా విష్ణులోకం ప్రపద్యతే ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ శకటం యోనుగృహ్ణీయాద్యాగతీర్థపరాఙ్ముఖః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే సభవేచ్చక్రధారకః ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం చరేచ్చాన్ద్రాయణాష్టకమ్ । యాగాద్యకరణే దోషః శకటస్య ప్రతిగ్రహే ॥ ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । పరిషదుపస్థానపూర్వకం పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ — ॥ ఇతి

శకటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ఉభయతోముఖీప్రతిగ్ర

॥ ఉభయతోముఖీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ సూయమానాం యదా ధేనుం పరిక్రమ్య ప్రణమ్య చ । యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ స వై విష్ణుపదం వ్రజేత్ ॥ సాయం వా ప్రాతరథవా సూయమానాం విలోకయన్ । శిరఃపాదౌ యదా వక్త్రే తదా దానం మహత్తరమ్ ॥ పిత్రూనుద్దిశ్య వా రాజన్నుత విష్ణుం హరం చ వా । తం తం లోకమవాప్నోతి పునరావృత్తివర్జితమ్ ॥ — ॥ మహానారదీయే ॥ సూయమానా యదా ధేనుః సర్వపాపక్షయంకరీ । తదా నరేణ దాతవ్యా విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ న తస్య పునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥ — ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ ద్విముఖీం వత్సదాం ధేనుమనువ్రజ్య ప్రణమ్య చ । యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ స తు బ్రహ్మపదం వ్రజేత్ ॥ — ॥ మహాభారతే ॥ ద్విముఖీం వత్సదాం శుద్ధాం విలోక్య జనవల్లభ । పరిక్రమ్య ప్రణమ్యాథ ద్విజాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ బహ్వీభిర్దక్షిణాభిశ్చ దద్యాద్యది నరోత్తమ । యావన్తి పశురోమాణి తావద్బ్రహ్మపదం వ్రజేత్ ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ ద్విముఖీం వత్సదాం ధేనుం విప్రో లోభపరాయణః । ప్రతిగృహ్య ద్విజో దేవి యావద్భోగపరాయణః ॥ తావద్యుగసహస్రాణి నారీత్వం ప్రాప్నుయాదిహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ ద్విజో యో ద్విముఖీం ధేనుం సోపస్కరసదక్షిణామ్ । సవస్త్రాం విధివద్గృత్వా తదా మృత్యువశం గతః ॥ నరకానుభవం కృత్వా నారీజన్మ సమశ్నుతే । నారీపాపస్య మూలం హి కిము తస్య ప్రతిగ్రహే ॥ యావన్తి పశురోమాణి తావన్నరకమశ్నుతే । కేచిత్పుంస్కారమిచ్ఛన్తి హ్యుభయోర్ముఖసంగ్రహే ॥ స్త్రీత్వాపత్తిదోషబాహుల్యాత్ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః । లక్షత్రయేణ గాయత్ర్యాశ్శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీమ్ ॥ యాగాదిభ్రంశనే తాత ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా ప్రధానం సమ్పరిత్యజేత్ ॥ అనేనవిధినా శుద్ధిర్నత్వేకైకార్ణజపాదిభిః । లక్షత్రయజపానన్తరం పునస్సంస్కారం కృత్వా హ్యుభయతోముఖీప్రతిగ్రహాచ్ఛుద్ధిరితి తాత్పర్యమ్ ॥ — ॥ ఇత్యుభయతోముఖీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథోత్క్రాన్తిగోప్ర

—— శ్రీ ఉత్క్రాన్తిగో ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ ——

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ విపత్సూత్క్రాన్తికాలేతు హ్యవిచార్య మహద్భయమ్ । తాం ధేనుం ప్రతిగృహ్యైవ మహాపాతకమశ్నుతే ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ ఉత్క్రాంతిధేనుమాసన్నాం తన్మూల్యం వా యథార్థతః । ప్రతిగృహ్య ద్విజోయస్తు సవైనరకమశ్నుతే ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ ద్విజోయశ్శ్రీసమ్పన్నః ప్రతిగ్రహపరాయణః । ఉత్క్రాన్తికాలే తన్నామ్నీం ధేనుం ధృత్వాసదోషభాక్ ॥ నరకాననుభూయాశు దరిద్రోభువిజాయతే । అన్నవస్త్రపరిక్షీణస్సదారో బహులప్రజః ॥ కిం కరోమి క్వగచ్ఛామి కంవా శరణమాశ్రయే । ఇతీవ వర్తయన్నిత్యమేతద్దారిద్ర్యలక్షణమ్ ॥ దారిద్ర్యం మరణాత్కష్టం దరిద్రోనహిపూజ్యతే । దరిద్రస్య వృథా జన్మదరిద్రస్య వృథా వయః ॥ దరిద్రస్య వృథారూపం దరిద్రస్య వృథాగుణాః । తత్రాపి బాలదారిద్ర్యం క్షణమాత్రం నశక్యతే ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే । ఉత్క్రాన్తిధేనుమాగృహ్ణన్ ప్రధానం సమ్పరిత్యజేత్ ॥ లక్షద్వయేన గాయత్ర్యాశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం । నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి దరిద్రత్వేన్నముక్తిభాక్ ॥ దారిద్రంజన్మధిగ్రూపం ధిగ్దరిద్రంపునఃపునః । దారిద్ర్యజనకం ధేనోర్గ్రహణం నభవేదిహ ॥ — ॥ ఇతి ఉత్క్రాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ — ॥ అ

—— *వైతరణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ * ——

థ వైతరణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కూర్మపురాణే ॥ యమలోకే మహాఘోరే సరిదఙ్గారరూపిణీ । షష్టియోజనవిస్తీర్ణా శతయోజనమాయతా ॥ సా సరిత్పాపినాదృష్ట్వా ప్రజజ్వాలతదారుషా । దృష్ట్వాపుణ్యజనాన్ సైవ శాన్తిమాప్నోతి తత్క్షణాత్ ॥ పాపినఃపాపకర్మాణః పుణ్యవాన్పుణ్యమాచరేత్ । పాపీ నరకమాప్నోతి పుణ్యవాన్ పుణ్యలోకభాక్ ॥ పుణ్యం సుఖార్థీ కుర్వీత దుఃఖార్థీపాపమాచరేత్ । దుష్టప్రతిగ్రహఏవపాపం ॥ తదపరిగ్రహఏవ పుణ్యం ॥ దుష్టప్రతిగ్రహఉత్క్రాన్తివైతరణ్యాదిః తేషాం త్యాగఏవ పుణ్యం । ద్రవ్యస్యాల్పత్వాత్పాపబాహుళ్యాద్యాగాదికరణస్యాశక్యత్వాత్పరిత్యాజ్యమేవ సర్వథా ॥ — ॥ మాత్స్యే ॥ — ॥ దా

రిద్ర్యం స్థిరతామేతి వైతరణ్యాః ప్రతిగ్రహే । సర్వేషామేవ పాపానాం
దారిద్ర్యమధికం విదుః ॥ దారిద్ర్యాద్దోషబాహుల్యాత్త్యజేదేతత్ప్రతిగ్ర
హం । దారిద్ర్యాదపరం పాపం జనస్యేహ న విద్యతే ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తమా
హ ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో ధేనుమాశౌచాన్తే నరాధిప ।
పిణ్డనిర్వాపణే కాలే దీయమానాం దరిద్రిణాం ॥ ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య
స్నాత్వా నిత్యం సమాహితః । లక్షద్వయం జపేద్దేవీమేతద్దోషాపశాన్త
యే ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి దారిద్ర్యాన్న విముక్తిమాన్ ॥ — ॥ ఇతి వై
తరణీధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ మృత్యుమహిషీప్రతి

— మృత్యుమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ —

గ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కణ్డేయే ॥ విప్రో యో మ
హిషీం గృహ్ణన్ సాక్షాన్మృత్యుస్వరూపిణీం । మృత్యునాశకరీం దాతుః గృ
హీతుర్మృత్యుదాయినీం ॥ అభ్యర్చ్య నీలవస్త్రాద్యైర్ధాన్యైర్దక్షిణయా స
హ । సాక్షాన్మృత్యుమవాప్నోతి షణ్మాసాభ్యన్తరే నృప ॥ — ॥ స్కాన్దే
మహిషీం యోను గృహ్ణీయాత్ మృత్యుదాం పాపనాశినీమ్ । ధాన్యైర్గం
ధాక్షతైస్తైలైరర్చితాం మృత్యురూపిణీమ్ ॥ సమక్షం రోగిభిర్దత్తాం బ్రా
హ్మణో భయవర్జితః । మృత్యుమాప్నోతి సహసా పశ్చాత్సూకరతాం వ్రజే
త్ ॥ — ॥ బ్రహ్మాణ్డే ॥ భానుః కుజో భృగుశ్చైవ శనీ రాహుర్గ్రహాస్త్వమీ
ద్వాదశాష్టమజన్మస్థాః పశ్యన్తే యస్య దేహినః ॥ కుర్వన్తి ప్రాణసన్దే
హం స్థానభ్రంశం ధనక్షయమ్ । తదా మృత్యువశం యాతః పీడితో గ్రహ
నాయకైః ॥ — ॥ పీడాః ॥ జ్వరశ్శూలం వాతపిత్తం శ్లేష్మాల్పణమసూరి
కాః । విషూచీ గ్రహణీపాదహస్తశూలం మహద్భయమ్ ॥ జ్వరాతిసారౌ
నిశ్శక్తిః మూర్ఛా భ్రమణమేవ చ । కమ్పో వా బహుమూత్రో వా రోగాణ్యా
ణాం భవన్తి హి ॥ సర్వరోగవినాశాయ మృత్యూత్తరణహేతవే । తదా
యో మహిషీం దద్యాత్పూజితాం వస్త్రభూషణైః ॥ మృత్యురూపాయ వి
ప్రాయ స నద్యో రోగముక్తిభాక్ । గృహ్ణీయాన్మహిషీమేనాం ద్విజో దరి
ద్ర్యాతురస్తదా ॥ మృత్యుమాయాతి సహసా సూకరత్వమవాప్యతే । త
త్ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ గారుడే ॥ తదానీం వా పరేద్యుర్వా స్నా

త్వా శుచిరలఙ్కృతః । నిత్యకర్మవిశుద్ధాత్మా జపేన్మృత్యువినాశనమ్ ॥ అయుతం నియుతం కృత్వా త్ర్యహం సఙ్ఖ్యయా నృప । అయుతేన విశుద్ధస్స్యాన్మహిషీం తేనానుమన్యతే ॥ పక్షమాత్రం దశాహం వా దీక్షామారభ్య బుద్ధిమాన్ । చతుర్థకాలఆయాతే హవిర్భోజనమాచరేత్ ॥ అపమృత్యుమపక్షుధమితి నవభిర్వాక్యైః జపః ॥ — ॥ ఇతి మృత్యుమహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ —

— మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ —

వామనపురాణే ॥ కృష్ణాఙ్గారచతుర్దశ్యాం కృష్ణాష్టమ్యామమాదినే । మహిషీం నీలవస్త్రైర్ద్రవ్యైరర్చితాం సర్వభూషణైః ॥ దద్యాద్యో విప్రవర్యాయ తస్య నాస్తియమాలయః ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ యుగాదిషు చతుర్ష్వేషు కృష్ణాష్టమ్యామమాదినే । కృష్ణాఙ్గారచతుర్దశ్యామమాయాం భృగువాసరే ॥ మహిషీం సమలఙ్కృత్య వస్త్రగన్ధాదిభూషణైః ॥ యో దద్యాద్విప్రవర్యాయ యమపీడానివృత్తయే । యమస్త్వం పూజయన్ పశ్యన్ ప్రత్యుద్గానాదివన్దనైః ॥ స్వర్గలోకం నయత్యాశు లోకో బన్ధుజనం యథా । తస్యైవ పూర్వవత్పుత్ర నిష్కృతిః కథితా బుధైః ॥ తేన శుద్ధో భవేద్విప్రః పాపాదస్మాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ ఇతి మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ —

— గోముఖజననశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ —

అథ గోముఖజననశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ అభుక్తే గణ్డనక్షత్రే లగ్నసన్ధౌ చతుర్దశీ । తథైవ విషనాడీషు వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ॥ మాతా పితా తథా జ్యేష్ఠభ్రాతుర్నక్షత్రసమ్భవే । ఏతేషు సమ్భవః పుత్రః కులనాశకరో భవేత్ ॥ — ॥ అభుక్తసంజ్ఞామాహ ॥ జ్యోతిర్నిబన్ధే ॥ ఆశ్లేషామఘానక్షత్రసన్ధిః । జ్యేష్ఠామూలానక్షత్రసన్ధిః । రేవత్యశ్వినీసన్ధిః । ఇత్యేతే హ్యభుక్తాః ॥ కుళీరసింహయోః కీటచాపయోర్మీనమేషయోః ॥ గణ్డాన్తమన్తరాళం స్యాద్ఘటికాద్వితయం స్మృతమ్ । ఏతేషు జాతః పుత్రో వా పుత్రీ వాతిథిగణ్డకే । మధ్యే పూర్ణానన్దయోస్తు పితరౌ హన్త్యసంశయమ్ ॥ ఆశ్లేషా చిత్రా జ్యేష్ఠా మూలా పుష్య పూర్వాషాఢా హస్తా భరణీ విశాఖా ఏతాని గణ్డనక్షత్రాణి । ద్వయోర్లగ్నయోరన్తరాళం ల

గ్నసన్ధిః । చతుర్దశీ కృష్ణచతుర్దశీ । అమా చ స్పష్టా ॥ ఏతద్దోషవిముక్త్యర్థం జననం గోముఖాత్పురా । పశ్చాచ్ఛాన్తిం ప్రకుర్వన్తి తత్తద్దోషోపశాన్తయే ॥ సా ధేనుర్విప్రసూర్లోకే సర్వమఙ్గలకారిణీ । స్వజాతిప్రసవం త్యక్త్వా హ్యన్యజాతిం ప్రసూయతే ॥ తదా ప్రభృత్యసౌ ధేనుస్సర్వపాపవివర్ధినీ । తస్మాదేనాం ద్విజో ధృత్వా సద్యః పాతిత్యమర్హతి ॥ మృత్వా నరకమాప్నోతి పుళిందేష్వభిజాయతే । తస్యోపనయనం భూయః కుర్యాచ్చాన్ద్రాయణత్రయమ్ ॥ ఏషా తు నిష్కృతిస్తస్య నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే । పూర్వం పునస్సంస్కారం కృత్వా తేన శుద్ధో భూత్వా పశ్చాచ్చాన్ద్రాయణత్రయం కుర్యాత్పూతో భవతి ॥ — ॥ ఇతి గోముఖజననశాన్తిమద్ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ఆలిఙ్గనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ — ॥

—*ఆలిఙ్గనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వామనపురాణే ॥ ధనార్థం ముఖజో యస్తు రోగిణం యది గూహయేత్ । స రోగీ భవతి క్షిప్రం తదా వర్షశతక్రమాత్ ॥ ఉత పత్నీసుతో వాపి నిధనం యాతి పార్థివ । తం కదా నాలపేద్విప్రో యది నిస్తానుషా మహీ ॥ — ॥ గారుడే ॥ ధనార్థం యది యో విప్రో మహాన్తం రోగిణం నరమ్ । ఆలిఙ్గ్య సహసా భూమౌ రోగీ భవతి నిశ్చయః ॥ యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వా తత్రైవ వేదనామ్ । పత్నీపుత్రవియోగస్స్యాత్సప్తజన్మాన్తరే నృప ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । సూక్తమేనం జపేన్నిత్యం స్నాత్వా శుచిరలఙ్కృతః ॥ మాసం వా పక్షమేకం వా దీక్షామారభ్య వాగ్యతః । హవిష్యాశీ భవేన్నిత్యం స్వపేన్నారాయణం స్మరన్ ॥ పరేద్యురేవం కుర్వీత హ్యయుతం యది పూర్యతే । తదా విసృజ్య నియమం బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతః ॥ ఏవం యః కురుతే సమ్యక్ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే । సద్యస్తరతి పాపాని పాపేభ్యో ముచ్యతే తదా ॥ ముఞ్చామి త్వేతి ప్రముక్తమేనమిత్యన్తమ్ ॥ — ॥ ఇత్యాలిఙ్గనదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

—*దుష్టనక్షత్రశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ దుష్టనక్షత్రశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — మార్కణ్డేయే ॥ దుష్టభే విషనాడీషు వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ । అమాకృష్ణచతుర్దశ్యోః

పిత్రోర్నక్షత్రకే యదా ॥ చన్ద్రసూర్యగ్రహే చైవ యస్యపత్నీ ప్రసూయతే । తదా శాన్తిం ప్రకుర్వీత తత్తద్దోషోపశాన్తయే॥ శాన్త్యఙ్గభూతా యా ధేనుస్సా దేయా విప్రపుఙ్గవే । ఏతస్మిన్ దుష్టనక్షత్రే జాతస్య శిశోర్దోషశాన్త్యర్థం తత్తన్నక్షత్రాధిదేవతాప్రీత్యర్థం తత్తద్దేవతావర్ణా గౌర్దేయేతి మయా శాన్త్యధ్యాయేభిహితమ్ ॥ అలాభే కపిలా వా తదాచార్యత్వే ధేనుస్స్వమ్భవతి । తదా ప్రాయశ్చిత్తీభవతి ॥ —తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ కౌర్మే ॥ దుష్టనక్షత్రజాతస్య శాన్తికర్మసు యోద్విజః । ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాద్గౌరత్ర ప్రతిగృహ్యతే ॥ తస్యైవ నరకే వాసః కాలసూత్రే మహత్తరే । తదన్తే భువమాసాద్య షాణ్డత్వమవాప్నుయాత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః ॥ స్వాధ్యాయదివసే రాజన్నుపవిశ్య సుఖాసనే । తదా పారాయణం ప్రోక్తం దశరాత్రమతన్ద్రితః ॥ తతఃపరముపోష్యైవ పఞ్చగవ్యేన శుధ్యతి । సంహితామాత్రపారాయణం । నపదక్రమాది । నపరాయతాది పఠనమ్ । పశ్చాత్పఞ్చగవ్యం పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా । వేదో నారాయణస్సాక్షాదితి స్మరణాత్ ॥ — ॥ ఇతి దుష్టనక్షత్రజననశాన్తిషు ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ దుష్టనక్ష

దుష్టనక్షత్రే ప్రథమరజోదర్శనశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

త్రే ప్రథమరజోదర్శనశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ మార్కణ్డేయః ॥ యస్యపత్నీ నరశ్రేష్ఠ దుష్టర్క్షేష్వాహపుష్పిణీ । పత్నీ వాథస్వయం వాథ హ్యావశ్యం మృత్యుమావిశేత్ ॥ భరణీ కృత్తికార్ద్రా పునర్వసూ ఆశ్లేషా మఘా పూర్వఫల్గునీ జ్యేష్ఠా పూర్వాషాఢోత్తరాషాఢా పూర్వాభాద్రా ఏతాని దుష్టనక్షత్రాణి ॥ ప్రతిపద్ద్వితీయా చతుర్థీ షష్ఠీ అష్టమీ నవమీ ద్వాదశీ ఉభయత్ర చతుర్దశీ అమా ప్రథమార్తవే ఏతాని దుష్టదినాని ॥ భాన్వఙ్గారకమన్దవారాః । ఇతి దుష్టవారాః । మేషలగ్నం వృషభలగ్నం సింహలగ్నం । ఏతాని దుష్టలగ్నాని । జామిత్రే । ప్రథమరజోదర్శనం లగ్నాత్సప్తమలగ్నం జామిత్రస్థానం । తత్ర దుష్టగ్రహశ్చేజ్జాయాపత్యోరమఙ్గళప్రాప్తిః । ఏతేషు నారీప్రథమరజోదర్శనకాలే । ఏకైకం ద్వయం

వా ప్రాప్తంచేత్తద్దోషపరిహారార్థం శాన్తికర్మ । తత్ర ఆచార్యో హోమాది పరిస్తస్యా ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ పాద్మే ॥ యో ద్విజో యస్య భార్యాయాః ప్రథమార్తవశాన్తిషు । సర్వం ప్రముఖతః కృత్వా తత్ర ధేనుప్రతిగ్రహం । తత్తదేవచ గృహ్ణీయాదర్పితం వస్త్రభూషణైః ॥ అనుభూయాతతః పాపం నిత్యయాత్రాపరో భవేత్ । తద్దోషోపశమాయాలం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ప్రధానం సమ్పరిత్యజ్య దేహశుద్ధింసమాచరేత్ ॥ స్త్రీణాం రజస్సముద్భూతంపఞ్చధాపాపమీరితమ్ । తదాచార్యశ్చ ప్రథమం గోర్ద్వితీయమనన్తరం ॥ తృతీయం ప్రతిమాదానం చతుర్థం తత్రభోజనం । పఞ్చమం ఋత్విజాంప్రోక్తమేతత్పాపస్య లక్షణమ్ ॥ ఆచార్యేతు షడబ్దం స్యాద్ద్విగుణం ధేనుసఙ్గ్రహే । షడబ్దం పాదహీనంస్యాత్ప్రతిమాయాః ప్రతిగ్రహే ॥ తదర్ధం భోజనే ప్రోక్తం తదర్ధం ఋత్విజాం స్మృతమితి ॥ నారీప్రథమరజోదర్శనశాన్తిధేనుప్రతిగ్రహప్రస్తావేతచ్ఛాన్తిప్రతిమాప్రతిగ్రహే తదాచార్యస్య ఋత్విజాంచ సంసర్గజా దోషగుణాభవన్తీతి న్యాయాత్ప్రాయశ్చిత్తం తేషామప్యుక్తం ॥ అన్యత్రానుక్తత్వాత్ ॥ — ॥ ఇతి దుష్టనక్షత్ర ప్రథమరజోదర్శనశాన్తిధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

అద్భుతశాన్తిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

అథాద్భుతశాన్తిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ అద్భుతేషు మహత్స్వన్యదివ్యేషు పృథివీపతే । ఆన్తరిక్షేషు భౌమేషు శాన్తిస్సర్వత్ర సర్వదా ॥ అద్భుతాః నాయా సరతిసతి రక్తం పయోదో వర్షతి దుర్గన్ధయుక్తో వా యదా వాయుర్వాతి । నీహారాః పూతిగన్ధా యదాభవన్తి । యేన వాయునా సౌధా వృక్షా అధోనిపతన్తి సఏవ మహోద్భుతః ॥ సూర్యాచన్ద్రమసోః పరివేషః । అకాలే మహేన్ద్రచాపోద్భవః । యత్రయత్ర దిశి సూర్యమణ్డలాకారమేఘకాంతిరుత్పద్యతే । సతు ప్రతిసూర్యః ॥ మత్స్యాకారః ధ్వజవదాకాశే మేఘవికారో దృశ్యతే । సఏవ మత్స్యః । గన్ధర్వనగరంనామ కోశమాత్రం వలయాకారవదాకాశే దృశ్యతే తద్గన్ధర్వనగరం । నక్షత్రేషు వాలో యదా జాతః తద్వాలనక్షత్రం । అశ్విన్యాదినక్షత్రాణాం గ్రహాణాంచ దర్శనం విపరీతవద్దృశ్యతే తదద్భుతవిశేషః ॥

నక్షత్రాణి క్వచిద్ధ్వజాకారవద్విభాన్తి సతు ధ్వజో నామాద్భుతః ॥ ఇతి దివ్యాద్భుతాః ॥ వసన్తర్తౌ మేఘాస్సూర్యమావృత్య దినమేకం దినద్వయం వా తిష్ఠన్తి సోప్యద్భుతః ॥ ఇత్యాద్యాన్తరిక్షాః ॥ ఆగామేషు వృక్షేషు క్షీరం రక్తం జలం వా స్రవతి । ప్రతిమాదయః కమ్పన్తే । తాసు స్వేదోద్భవః । నిరగ్నిర్ధూమోద్భవః । ఆకస్మికోధ్వనిః । బహిస్సంచరతాం మండూకానాం వాలోద్భవః । వాయసాః శ్వేతపక్షాః । ఆకస్మికో భూకమ్పః । దేవాలయేషు ధూమోద్భవః । అకాలే వృక్షేషు ఫలోత్పత్తిః । అకాలే వృష్టిశ్చ దేశభేదే న ద్రష్టవ్యా । వృష్టింవినా తటాకానాం జలాగమః । ఇతి భౌమాద్భుతాః॥ గృహే ఉత్పాతాః । సుజనస్య దుర్గుణః । దుర్జనస్య సుగుణః । మహిషీయమళప్రసూః । నారీ పితరం సర్పం యమళం వా ప్రసూయతే । సదన్తజననం ఊర్ధ్వదన్తజననం । గృహే ఉత్పలశిథిలీమధుపటలోద్భవశ్చ ఉలూఖలముసలే వాయసారోహణం । గృహే వాయసప్రవేశః । స్వేనైవ గృహోపరి ఉలూకగృధ్రపింగళ్యాద్యారోహణం । స్వపుత్రాదిదేహేష్వంగవైకల్యం । అశ్వో దివాజాతః । కదళ్యాగామే దక్షిణభాగే కోశోద్భవః । నారీ ప్రసవసమయే పాదోత్పత్తిః । మార్జాలమూషికాదీనాం ప్రసవకాలే వైపరీత్యజననం । సర్పమార్జాలాదీనాం ధ్వన్యాదివికారః । ఏతే స్వగృహోద్భవా ఉత్పాతాః ॥ స్వస్థస్య మనుష్యస్య శిరోవిహీనమంగం దృశ్యతే । సప్తర్షిమండలం మేఘావరణాదిరహితేపి నదృశ్యతే । తన్మనసి దుష్టగ్రహస్సంచరంతీతి సదాభ్రమః । స్వహృదయస్థగన్ధశ్లేష్మం శుష్కాయతే । ధ్వనేర్వికారః ॥ ఇతి స్వస్థారిష్టాః । ఇతి దివ్యాన్తరిక్షభౌమాద్భుతేషు దృష్టేషు తచ్ఛాన్తిః ప్రజాక్షోభభయాద్రాజపురుషైః కర్తవ్యా ॥ గృహదేహాద్భుతేషు గృహపతిభిః కర్తవ్యా । అన్యథా మహాన్ దోషః । తచ్ఛాన్తిషు విప్రస్య ప్రధానప్రతిమాప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కార్ష్ణే ॥

అద్భుతేష్వేషు దృష్టేషు తచ్ఛాన్తిషు ద్విజోత్తమః । ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాత్తదా పాపం సమశ్నుతే ॥ అల్పద్రవ్యే ప్రధానస్య ప్రతిమానస్య ప్రతిగ్రహే । యథోక్తప్రతిమాదానే దోషాధిక్యం భవేత్తదా ॥ యమస్య సదనం గత్వా భుక్త్వాపాపమయం తదా । వ్యాఘ్రో భవతి దేహాన్తే సర్వ

ప్రాణివిహింసకః ॥ అతస్తద్దోషశాన్త్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ , యథోక్తప్రతిమాదానే దక్షిణాత్వేనకల్పితే । చాన్ద్రాయణద్వయంకుర్యాత్తదభావే ప్రతిగ్రహే ॥ అతోన్యాసేహి సర్వత్ర విప్రశ్చాన్ద్రాయణం చరేత్ । ప్రతిమాల్పత్వేదక్షిణాల్పత్వే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ నృసింహపురాణే ॥ సమ్పూర్ణే దక్షిణాదానే కుర్యాచ్చాన్ద్రాయణద్వయమ్ । నోచేద్ద్విజః ప్రకుర్వీత ఏకం చాన్ద్రస్య భక్షణం ॥ అతిసూక్ష్మతయా విప్రః ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । శేషాణామృత్విజాం ప్రోక్తం వేదమాతుశ్శతం ద్విజాః ఇతి ॥ — ॥ఇత్యద్భుతశాన్తిప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥

ఛాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

అథ ఛాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కణ్డేయః ॥ ద్విజఃపర్వణి సఙ్క్రాన్త్యామమాయాంపుణ్యసజ్ఞకే ।సకృచ్ఛాగంప్రగృహ్యోశు నృపేభ్యఃపాపభూయసె ॥ సప్తజన్మసునారీత్వమన్తేచోష్ట్రత్వమాప్యతే॥ — ॥ లిఙ్గపురాణె ॥ ఛాగం యః ప్రతిగృహ్ణీయాద్విప్రో భోగపరాయణః । సప్తజన్మసునారీత్వమనుభూయ మహద్భయమ్ ॥ ఉష్ట్రోభవతి దుష్టాత్మాభారవాహీవిగర్హితః ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ ఛాగం రాజ్ఞోద్విజో ధృత్వా అకృత్వానిష్కృతింత్విమాం । నారీత్వమనుభూయాథ క్రమెళ్లోభువి జాయతె ॥ తత్పాపపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । పఞ్చపర్వసుపంచైవ కబళాన్భుంజయన్వ్రతి ॥ ఋతుద్వయం జపేద్దేవ్యాః ద్విలక్షం'జపముత్తమమ్ । అన్తర్దినేషు పర్వేషు హవిష్యాశీజితేన్ద్రియః ॥ ఋతుద్వయావసానేతు జపేచపరిపూరితే । ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యేనశుద్ధ్యతి॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి దానైః బ్రాహ్మణభోజనైః ॥ — ॥ఇతి ఛాగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథఅనడుద్దానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

శ్రీ అనడుద్దానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ

మాహ ॥ — ॥ మాత్స్యే ॥ త్రిషు జన్మసు పైశాచ్యమనడ్వాహప్రతిగ్రహాత్ । తదన్తే నరకం గత్వా వానరత్వమవాప్యతే ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥అనడ్వాహం ద్విజో ధృత్వా గోణీగుడసమన్వితం । దత్తం దోషవిముక్త్యర్థం రాజభిఃపుణ్యవర్తిభిః ॥ పర్వకాలె యదా సూర్యసోమగ్రహణసమ్భవే ।

అర్చితం గన్ధవస్త్రాద్యైర్వానరత్వమవాప్యతే. ॥ — ॥ లైఙ్గే ॥ రాజా వృషభమారాధ్య గన్ధవస్త్రాదిభూషణైః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే॥ దద్యాద్యది గ్రహప్రీత్యై నిష్కారణతయా జడైః । న భవేద్గ్రహపీడాభిః బద్ధో భువి ససర్వదా ॥ ఏనం వృషం ద్విజో ధృత్వా సద్రవ్యం కారణం వినా । సప్తజన్మసు పైశాచ్యమనుభూయ తతఃపరం ॥ మహాన్తం నరకం గత్వా వానరో భువి జాయతే॥ — ॥ బ్రహ్మాండే ॥ అనడ్వాహం ద్విజో ధృత్వా నిష్కారణతయా మునే । ద్రవ్యలోభేన మనసా ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ ద్విజానుజ్ఞామవాప్యాథ పరాకాన్వింశతిం చరేత్ । తతః పూతేన మనసా పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి అనడ్వాహ ప్రతిగ్రహాత్ ॥ — ॥ ఇతి అనడుత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ అథ

॥ తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాన్దే ॥ శృణు షణ్ముఖ వక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తం సుఖాప్తయే । శనిపీడానివృత్త్యర్థం ప్రదత్తం రాజవల్లభైః ॥ అర్చితం గన్ధపుష్పాద్యైః ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః । యమస్య సదనం గత్వా స్థిత్వా తత్ర బహూన్ సమాః ॥ తిలఘాతీ భవేత్పశ్చాత్సర్వకర్మబహిష్కృతః । తద్దోషపరిహారార్థం యావకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ — ॥ మహానారదీయే ॥ అయోఘటం సమాచ్ఛాద్య నీలవస్త్రేణ యత్నతః । అభ్యర్చ్య గన్ధవస్త్రాద్యైః దానం దద్యాద్ద్విజాతయే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో యస్తు ఘటం తైలేన పూరితమ్ । యమలోకే చిరంకాలం స్థిత్వా తత్రైవ ముక్తిమాన్ ॥ తిలఘాతీ భవేత్పాపీ ప్రాయశ్చిత్తం న చేదిహ । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యావకం మండలం చరేత్ ॥ తతఃపరం విశుద్ధాత్మా పఞ్చగవ్యం పిబేద్వ్రతీ । బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వకీమ్ ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తం వినా నృప ॥ — ॥ ఇతి తైలఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ కనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

॥ కనకాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

మాహ ॥ — కౌర్మే ॥ దుష్టగ్రహస్య పీడాయాం జన్మనక్షత్రసఙ్గమే । జన్మర్క్షే భకుజో యత్ర శనిర్వా రాహురేవ వా ॥ తదా తస్య మహద్దుఃఖం భ

వేదేతస్య సఙ్గ్రహే । తదా రాజా ప్రకుర్వీత కనకాజ్యసిరీక్షణమ్ ॥ బ్రా
హ్మణాయ సుశీలాయ దరిద్రాయ కుటుమ్బినే । బహుదక్షిణయా సాకం ద
ద్యాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ జన్మభే జన్మరాశౌ చ
తథా జన్మదినే శుభే ; అఙ్గారకః శనిర్వాథ రాహుర్వా సంగతో యది ॥
తదా మహద్భయం తస్య రోగో వా రాజపీడనమ్ । తద్దోషపరిహారార్థం క
నకాజ్యనిరీక్షణమ్ ॥ కృత్వా సుఖమవాప్నోతి మేఘముక్తో రవిర్యథా । త
త్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ కనకాజ్యం న
గృహ్ణీయాతాఙ్కారజ్ఞైర్బహుభిర్వినా । ద్విజశ్శుద్ధిమవాప్నోతి యావత్కైఃపం
చభిఃకృతైః ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి గృహగోధాభవేదిహ । ప్రాయశ్చి
త్తేనపూతాత్మా తరేదేతద్భయం ముదా ॥ — ॥ ఇతి కనకాజ్యావేక్షణప్ర
తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథాలఙ్కారధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

అలఙ్కారధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

మాహ ॥ — ॥ మార్కణ్డేయః ॥ ధేనుం సమ్యగలఙ్కృత్య వస్త్రైరాభ
రణైశ్శుభైః । దద్యాద్ద్విజాయ యో రాజన్ దక్షిణాదానపూర్వకమ్ ॥ స
యాతి విష్ణుభవనం నిష్కామనతయా నృప । యావన్తి పశురోమాణి తా
వద్వర్షసహస్రకమ్ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ స్వర్ణశృఙ్గీం రౌప్యఖురాం కాం
స్యదోహనసంయుతామ్ । తామ్రపృష్ఠాం సవత్సాంచ ముక్తాలాఙ్గూలభూ
షితామ్ ॥ ఘణ్టాచామరసంయుక్తాం వస్త్రపుష్పైరలఙ్కృతామ్ । యోద
ద్యాద్విప్రవర్యాయ ప్రోక్తదక్షిణయాసహ ॥ సయాతి విష్ణుభవనం యా
వచ్చన్ద్రదివాకరమ్ । తాం ధేనుం యో ద్విజో ధృత్వా వృథా పాపపరా
యణః ॥ నతస్య పునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన ॥ — ॥ విష్ణుధర్మే ॥
అలఙ్కృతాం వస్త్రయుతాం ద్విజో ధేనుం సముద్వహేత్ । నిష్కారణం
తు భోగార్థం నరకం యాతి దారుణమ్ ॥ పశురోమాణి యావన్తి తావద్వ
ర్షం నసంశయః ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త
మాహ ॥ అలఙ్కృతాం ద్విజో ధేనుం ప్రతిగృహ్య మహద్భయమ్ । అను
భూయ తతః పశ్చాన్నరో నరకమశ్నుతే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రధా
నం సమ్పరిత్యజేత్ । ప్రాతఃస్నాత్వా యథాచారం నిత్యకర్మసమాపయే

త్ ॥ జపేత్త్రియమ్బకం మన్త్రం ప్రత్యహం న్యాసపూర్వకమ్ । యావ
దస్తంగతో భానుః తావన్నిత్యం సమాప్యచ ॥ ఫలాహారం ప్రకుర్వీతహ్యా
శక్త్యాయావకం చరేత్ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవజ్జపమాచరేత్
లక్షద్వయం యదా పూర్ణం తావచ్ఛుద్ధోభవేదిహ । నాన్యథా శుద్ధిమా
ప్నోతి ధేనుదానప్రతిగ్రహాత్ ॥ — ॥ ఇత్యలఙ్కారధేనుప్రతిగ్రహ
ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ప్రాచ్యాఙ్గధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*ప్రాచ్యాఙ్గధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ ప్రాయశ్చిత్తాంగినీధేనుః సా ప్రాచ్యాంగము
దీరితా । సర్వథా నప్రతిగ్రాహ్యోద్విజైర్ధర్మపరాయణైః ॥ —॥ మాత్స్యే
ప్రాచ్యాంగధేనుదాతాచ సర్వపాపవివర్జితః । సయాతి బ్రహ్మణస్థానం
పునరావృత్తిదుర్లభమ్ ॥ ధేనుం తాం యోనుగృహ్ణీయాద్ద్విజో లోభపరా
యణః । కర్తుస్సర్వాణి పాపాని శీఘ్రమాప్నోతి నిశ్చయః ॥ మహాన్తం నర
కం గత్వా సూనుజన్మసమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ ప్రాచ్యా
ఙ్గధేనుం గృహ్ణీయాద్ద్విజఃపరమధార్మికః । సయాతి నరకం ఘోరం య
మలోకేమహత్తరమ్ ॥ పశ్చాత్పూనుర్భవేత్సోపి యదితన్నిష్కృతిం వినా ।
వర్తేతేతి శేషః ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ రేణుకాఖం
డే ॥ ప్రాచ్యాంగభూర్యదా ధేనుః సా ధేనుఃపాపదాయినీ । ప్రతిగ్రహీతు
స్సద్యోహి సర్వశ్రేయోవినాశినీ ॥ బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతశ్చరేచ్చాన్ద్రాయ
ణత్రయమ్ । పశ్చాత్స్నానసి పూతాత్మాపఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏవం శుద్ధి
మవాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరీరితా ॥ — ॥ ఇతి ప్రాచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహ
ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథఉదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమా

—*ఉదీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ — లైంగే ॥ ద్విజో యఃపరితుష్టాత్మాప్రాయశ్చిత్తైర్నృపోత్తమ । ధే
నుం ద్వితీయాం సంగృహ్ణన్నుదీచ్యాంగం పయస్వినీమ్ ॥ తస్యైవ నిష్కృ
తిర్నాస్తి ధ్యానైస్తీర్థావగాహనైః । చాన్ద్రాయణత్రయం కుర్యాత్పూర్వవ
ద్రాజవల్లభ ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పరత్రాముత్రదుర్గ్రహాత్ ॥ — ॥ ఇత్యు
దీచ్యాంగధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ గ్రహమాలికాప్రతి

—*గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

గ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లైంగే ॥ ఆదిత్యాదిగ్రహాస్సర్వే జన్మరాశౌస్థితాస్సకృత్ । అష్టమద్వాదశస్థాస్సుర్యస్య పుంసో మహద్భయం ॥ పఞ్చైకశో మిళితా యస్య తస్య మృత్యుభయం భవేత్ । సర్వాభావే తు సప్తైవ షడ్వా సంమేళయంతి హి ॥ రాజ్యభ్రంశో విత్తనాశో భవేదావశ్యకం నృప । దుష్టగ్రహా వా రాజేన్ద్ర ద్వాదశాష్టమజన్మగాః ॥ పూర్వవద్దుఃఖమాప్నోతి గ్రహచక్రం సమాచరేత్ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ యస్య రాజ్ఞో జనస్యాపి ద్వాదశాష్టమజన్మగాః । క్రూరగ్రహాశ్చ పంచైతే మేళయన్త్యేకరాశితః ॥ తస్య రాష్ట్రభయం విప్రజననాశో భవేదితః । శరీరపీడా బాహుళ్యం నిమిత్తై రాజసమ్భవైః ॥ గ్రహమాలా ప్రకర్తవ్యా రాజభిర్దోషశాన్తయే । తస్యానుష్ఠానమాత్రేణ తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ తత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ గ్రహమాలాం న గృహ్ణీయాద్ద్విజః పాపభయాదిహ । గృహీత్వా యది లోభాత్మా యమలోకం సమావిశేత్ ॥ స్థిత్వా తత్ర చిరం కాలమనుభూయ మహద్భయమ్ । పునర్భువముపాగమ్య గోలాంగూలో భవేదిహ ॥ — ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ భోగమోహపరీతాత్మా నిష్కారణతయా ద్విజః । గ్రహమాలాం ప్రగృహ్యైవ యమలోకముపాగతః ॥ నరకాననుభూయాథ జాయతే వానరో మహాన్ । తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ అతికృచ్ఛ్రద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీం । పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాన్నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ అతికృచ్ఛ్రలక్షణం కృచ్ఛ్రప్రకరణేఽభిహితం ॥ — ॥ ఇతి గ్రహమాలికాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥

—వక్రగ్రహయోః ప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

అథ వక్రగ్రహయోః ప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కణ్డేయః ॥ యస్య కస్య జనస్యాపి జన్మరాశౌ జనేశ్వర । అష్టమే ద్వాదశే వాపి సాంఘాతే సాముదాయికే ॥ నామలగ్నే గ్రహాస్సర్వే షణ్మేళనముపాప్నుయుః । తస్య రోగభయం వాపి పత్నీపుత్రవినాశనం ॥ గృహనాశో రాజభయం ధననాశోపి వా భవేత్ । యస్మిన్ దినే మేళయేయురేతే వక్రగ్రహనాయకాః ॥ తస్మిన్ దినే పరేద్యుర్వా హ్యభ్యజ్య స్నానమాచరేత్ । పు

ణ్యాహవాచనం కృత్వా శాన్తికర్మసమాచరేత్ ॥ సూర్యాదిగ్రహషట్క-
స్య ప్రతిమాస్తత్స్వరూపిణీః । సవాహనాస్సాయుధాశ్చ పత్నీపరిజనావృ-
తాః ॥ సువర్ణేన ప్రమాణేన ప్రత్యేకం ప్రతిమాః క్రమాత్ । తదాచా-
ర్యస్య వక్ష్యామి ధేన్వాసహపరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తం మునిశ్రేష్ఠ సర్వ-
పాపవిశోధనమ్ । ఇహలోకే పరత్రాపి తారకం గతిసాధనం ॥ అర్చితాం
గన్ధవస్త్రాద్యైస్తత్తన్మన్త్రైః పృథక్పృథక్ । యోద్విజః ప్రతిగృహ్ణీశు తన్ని-
ష్కృతిపరాఙ్ముఖః ॥ సవైనరకమాసాద్య వక్రాఙ్గో జాయతేభువి । తద్దో-
షాపశమాయాలం స్వగృహ్యాగ్నౌ విధానతః ॥ మాసం దీక్షాముపక్రమ్య స-
హస్రం జుహుయాత్తిలైః । చతుర్థకాలఆయాంతే ఫలాహారో విధీయతే ॥
జపేద్దేవసమీపేతు నారాయణమనుస్మరన్ । పునః ప్రాతస్సముత్థాయ పూ-
ర్వవద్ధోమమాచరేత్ ॥ త్ర్యయుతం పూర్ణతామేతి తదోషావ్యపరేహని ।ప-
ఞ్చగవ్యవిధానేన కృత్వా తత్ప్రాశయేత్సుధీః ॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చా-
ద్యథావిభవపూర్వకం । అనేన శుద్ధిమాప్నోతి నశుద్ధిస్త్వన్యకర్మభిః ॥ సౌ-
మ్యగ్రహాః దుష్టగ్రహైర్మిళితాశ్చేద్దుష్టగ్రహఫలదాయినః । అతస్తేషాం
ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమిదం కథితం ॥ — ॥ ఇతి షడ్గ్రహయోగే ధే-
న్వాసహ ప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ పంచగ్రహమే-

—*పంచగ్రహమేళనప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ళనప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ యస్య గా-
ష్ఠః ప్రభోర్వాపి జన్మర్క్షే నామభే పివా । కాలచక్రవశాద్రాజన్ సర్వభద్ర-
వశాదపి ॥ పంచగ్రహాః ప్రమేళంతే జన్మరాశౌ వథ ఽష్టమే। చతుర్థేద్వాదశే
వాపి సాక్షాత్తే సాముదాయికే ॥ ధనహానిర్యశోహానిర్గృహక్షేత్రాపహర-
ణం । దేహపీడాభవేత్తస్య మాసార్ధమాసతోపివా ॥ తస్మాదేషాం ప్రక-
ర్తవ్యం శాన్తికర్మసుఖాప్తయే । తత్రాచార్యోభవేద్యస్తు విద్వానపి విమూ-
ఢధీః ॥ హోమే జపేచ పూజాయామపచారోభవేదిహ ।మన్త్రముచ్చార్య
మనసా స్వాహాంతే జుహుయాద్ధవిః ॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచ సమిన్మ-
ధ్యం ప్రగృహ్యచ । మన్త్రాంతేజుహుయాద్వహ్నౌ సమిద్ధోమో విధీయతే ॥
అంగుళ్యగ్రే గృహీత్వాతు షష్టిభిః పులకైర్యుతాం । ఆహుతిం జుహుయా

ధ్యసాత్మా మనసా మన్త్రముచ్చరన్ ॥ స్వాహాంతె దేవతోద్దేశం కుర్యాద్ధో మఫలాప్తయె । మార్జనం భోజనం దానం హోమనుత్తానపాణినా ॥ అర్చనం దెవపూజాసు ప్రోక్షణంచార్ఘ్యమేవవా। ఉత్తానపాణినా కార్యం నాధోరూపెణ కారయేత్ ॥ షష్టిబీజైర్ధాన్యహోమో హ్యాజ్యేన చతురంగులం । ద్రవాహుతిం స్రువంపూర్యవహ్నౌ హుత్వా ప్రదేశికః ॥ అంగుష్ఠాగ్రేణ యజ్జప్తం యజ్జప్తం మేరులంఘనె । ద్విధాచిత్తేనయజ్జప్తం తత్సర్వం నిష్ఫలంభవేత్ ॥ ఎతే హోమనియమాః ॥ ఎతేషాం వ్యుత్క్రమె మహాన్ దోషః ॥ సత్వాచార్యమేవ ప్రవిశతి ॥ —॥ తదాహ కౌర్మే ॥ పత్నీపాపం పతిర్భుఙ్క్తే శిష్యపాపం గురుస్తథా । రాజా రాష్ట్రకృతం పాపం రాజపాపం పురోహితః ॥ ఆచార్యశ్చర్త్విజాంపాపం గ్రామణీర్గ్రామసమ్భవం ।ఆచార్యాపాపబాహుళ్యాదజ్ఞత్వాద్ధనసంగ్రహం ॥ పాపబాహుళ్యమస్త్యేవహ్యాచార్యస్య నసంశయః । యద్యాచార్యోభవేదస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ పూర్వవన్నియమం కృత్వా హోమకర్మసమాచరేత్ । షడ్గ్రహపంచగ్రహచాతుర్గ్రహ మేళనెప్రాయశ్చిత్తాఙ్గభూతే త్ర్యయుతహోమె పురుషసూక్తమేవ మన్త్రః ॥ చతుర్భిరావృత్త్యైరేకాహుతిః ॥ ప్రత్యహంసఙ్ఖ్యాం గణయన్ జుహుయాత్ ॥ హోమపరిపూరణె పూర్వవదాచరేత్ ॥ ఎవం చాతుర్గ్రహ మేళనె తదాచార్యస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ ధెన్వంగతయా ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే పూర్వముక్తపాపం ప్రాప్నోతి ॥ —॥ ఇతిపంచగ్రహచాతుర్గ్రహమేళనకర్మణ్యాచార్యాదీనాంతత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ రాశిచక్రప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥మా

—*రాశిచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ర్కండేయః ॥ రాశిచక్రం ద్విజోలోభాద్రాజ్ఞాదత్తం సుపూజితం । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి చాంద్రాయణచతుష్టయాత్ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ రాశిచక్రం ద్విజోధృత్వా పూజితం వస్త్రభూషణైః । వినానిమిత్తైర్బహుభిఃపాపం మనసి ధారయన్ ॥ తన్నిష్కృతిమకృత్వాతు నరకం కాలచోదితం । అనుభూయ మహద్దుఃఖం చక్రవాకోభవేద్భువి ॥ —॥ లైంగె ॥ బ్రాహ్మణశ్చక్రధృల్లోభాత్సప్తతంతుపరాఙ్ముఖః । భోగాసక్తఃప్రగృహ్యాతిద్రాశి

చక్రం సుపూజితమ్ ॥ యథోక్తదక్షిణాభిశ్చ పాకం రాజ్ఞావివర్జితం । తన్ని ష్కృతిం పరాకృత్య స్మృత్వా నరకమశ్నుతే ॥ తత్రానుభూయ నరకం తిల యన్త్రం మహద్భయం । తదంతే భువమాసాద్య చక్రవాకో భవేద్భువి ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం క్రతుంసర్వస్వదక్షిణం । ఆధానం నిత్యహోమంచ చ రేత్పాపవిశుద్ధయే ॥ ద్వయోరాసంగతఃపాపమోచనం దేహశుద్ధిదం । చా న్ద్రాయణైశ్చతుర్మాసాః చతుర్భిఃపాపమోచనమ్॥కృత్వా లోకవిశుద్ధస్స్యా చ్ఛ్రౌతస్మార్తేషు కర్మసు । నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం కృత్వాతత్ఫలమశ్ను తే ॥ అన్యథాదోషమాప్నోతి నగతిఃపాపమోచనే । తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం ద్విజైర్లోకపరాయణైః ॥ — ॥ ఇతి రాశిచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అ

నవగ్రహమఖేప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

థ నవగ్రహమఖేప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాన్దపురాణే ॥ అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజన్మనాం । గ్రహయజ్ఞే ప్రధా నత్వం యఃకరోతి ద్విజోత్తమః ॥ గ్రహాణాం దేవతానాంచ నిగ్రహఃపాప వృద్ధయే । హోమకర్మసుపూజాయాం నియమాతిక్రమేతథా ॥ ఏకగ్రహస్య సంగ్రాహీస్వర్చితస్య సుఖాసనే । దేహాంతే నరకం యాతి ఇక్షుయంత్రం మహద్భయం ॥ సర్వేషాం మండలే పత్రే స్వర్చితానాం నృభిఃక్రమాత్ । ప్రతిగ్రహే మహద్దుఃఖమనుభూయ యమాలయే ॥ తదంతే భువమాసా ద్య నీలబిందుఃప్రజాయతే ।¦ ప్రతిగ్రహవిశుద్ధ్యర్థం పశ్చాత్తాపపరాయణః॥ బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతష్షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అన్యథా నిష్కృతిర్నా స్తి హ్యుదాసీనతయా నృణాం ॥ఏతద్విప్ర ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తవిషయం రాజప్రతిగ్రహే ద్విగుణం ॥ ఊరుజప్రతిగ్రహే త్రిగుణం ॥ శూద్రప్రతిగ్ర హే చతుర్గుణం ॥ సంకరజాతిప్రతిగ్రహేపంచగుణం ॥ చతుర్దశచండాలా త్ప్రతిగ్రహే పాతిత్యమేవ ॥ సర్వదానప్రతిగ్రహేష్వేవమేవ వేదితవ్యం ॥ చతుర్దశచండాలస్వరూపం పూర్వముక్తం ॥ జాతిభేదప్రతిగ్రహే ప్రత్యే కమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ పూర్వజే యత్ప్రయత్నోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజోత్తమైః । తదేవ పూర్వజానాంచ ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ త ద్ద్వైగుణ్యం బాహుజానామూరుజానాం తథా స్మృతం । చాతుర్గుణ్యం పా

దజానాం సఙ్కరాణాంతు పంచధా ॥ చతుర్దశవిధానాంతు సంగ్రహేపతితో భవేత్ । సర్వత్ర ప్రతిగ్రిహప్రాయశ్చిత్తేష్వేవం వివేచనీయం ॥— ఇతి నవగ్రహమఖప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం॥—॥అథధర్మవిక్రయిణ

——శ్రీధర్మవిక్రయిణస్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.శ్రీ——

స్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ ఉత్తరఖండే ॥ ధర్మవిక్రయిణఃపుంసో నిత్యే కామ్యే తథా క్రతౌ । ప్రతిగ్రహే ద్విజస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే ॥ నిత్యం మాతాపిత్రోశ్శుశ్రూషాది । కామ్యం వ్రతాదికం । అపిచ ॥ నిత్యప్రాతస్స్నానసన్ధ్యాదికం కృత్వా కామ్యం వ్రతాదికం గఙ్గాస్నానాదికంచ కార్యం ॥ ఆరామస్థాపన కూప తటాకదేవాలయ ధర్మనిక్షేప నిత్యమవారితాన్నదాన పరోపకారవస్త్ర హిరణ్య రజతకాంస్య అశ్వ మహిషీభూదానాదికం ధర్మాః ॥ తేషాం యం కం వాపి విక్రయిత్వా యోజీవేత్ సధర్మవిక్రయీ ॥ ఏతద్విక్రయమూల్యగ్రహణపాతిత్యం విప్రస్య సూచితం ॥ — ॥ తదాహకూర్మపురాణే ॥ ధర్మవిక్రయిణశ్చైవ సోమవిక్రయిణస్తథా । స్మృతివిక్రయిణశ్చైవ పునస్సంస్కార ఉచ్యతే ॥—॥ పాద్మపురాణే ॥ విక్రయిత్వా స్వధర్మాన్యః పత్నీపుత్రాన్వివర్ధయేత్ । సోఽక్షయ్యాం నరకం భుక్త్వా మాతంగత్వమవాప్నుయాత్ ॥ ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి చాన్ద్రాయణశతైరపి । అథవా శృణురాజేన్ద్రత్రిః పరిక్రమ్య భూతలం ॥ ఏతేన ద్వివిధామాశు శుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం । నాన్యథా శుద్ధిరస్తీహ పాపస్యైతస్య భూమిప ॥ తస్మాత్ప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తం తావదాహ ॥ — ॥ విష్ణురహస్యే ॥ ధర్మవిక్రయిణో విప్రః ప్రతిగృహ్య ధనాదికం । దానం వా పర్వకాలేషు సవిప్రస్తత్సమో భవేత్ ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ ముఖజో ధర్మవిక్రేతుః పర్వకాలేషు వైనకృత్ । అణుమాత్రసువర్ణంవా దానంవా ధర్మచోదితం ॥ ప్రతిగృహ్య యమం గత్వా నరకాననుభూయచ । లేదంతె భువమాసాద్య జలే వాసం సమశ్నుతే ॥ తద్దోషోపశమాయాలం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । పలాశసమిదాజ్యాన్నైః స్వగృహ్యోక్తపృథక్పృథక్ ॥ సహస్రం హావయేన్నిత్యం ప్రాతస్స్నానాదిపూర్వకం । అచ్యుతాయేతి సమిధమనన్తాయేతి వైష్ణవం ॥

చరుం గోవిన్దనామ్నాథ హ్యయుతేన విశుద్ధయే। సమిధో దశసాహస్రీమా
జ్యహోమస్తథైవచ ॥ చతురయుతసంఖ్యా యదా పూర్యతే తదా హోమం
విరమ్యదీక్షామధ్యే ఫలాహారః కర్తవ్యః ॥ అథశ్శయనాదికం పూర్వవత్ ॥
తదంతే పంచగవ్యప్రాశనంచ। ఏతద్విశోధనం భవతి నాన్యథా ॥ — ॥ఇ
తి ధర్మవిక్రయిణస్సకాశాత్ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥అథ నామవిక్రయి

నామవిక్రయిణః ప్రాయశ్చిత్తమ్

ణఃప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—॥దేవీపురాణే॥స్వపుత్రస్యాత్మనోవాపి
దారాణాం భ్రాతురేవవా। నామధేయం విక్రయిత్వా జీవేద్యది నరాధ
మః ॥తస్యావ్యానివృత్తిర్నాస్తి నరకాదేకవింశతేః। తదంతేభువమాసా
ద్య భవేత్పారావతః క్షితౌ ॥ — ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ విక్రీయ పుత్రభ్రాతౄ
ణామన్యస్మై ప్రభవేయదా। క్షేత్రార్థంవాధనార్థంవాతస్యజన్మనిరర్థకం ॥
నరకాననుభూయాథ భువి పారావతో భవేత్। తస్యైషా నివృత్తిర్దృష్టా
మునిభిస్సత్యవాదిభిః ॥ ఋతౌ శరది హేమంతే ప్రాతస్స్నానం యథా
విధి। ఆర్ద్రవాసాజపేత్ తిష్ఠేత్ విష్ణోర్మన్త్రం దశాక్షరం ॥ ప్రత్యహం ని
యతాహారః క్షితిశాయీ జితేన్ద్రియః। ఋతుద్వయం యదా పూర్ణం ని
ర్విఘ్నేన జనాధిప ॥ తదా శుద్ధిమవాప్నోతి పాపాదస్మాదిహావ్యయాత్।
తస్మాత్ప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ నామవి
క్రయిణోయస్మాదాధానేవా క్రతౌతువా। దానంవా పుణ్యకాలేషు ప్ర
తిగృహ్య ద్విజోత్తమః ॥ సువర్ణేద్దం మునిప్రోక్తంప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం।
భారమాత్రేతుధాన్యేహి ప్రాజాపత్యముదీరితం ॥ సువర్ణార్ధేతదర్ధంస్యా
త్పాదేపాదంవిశోధనం ॥ పైతృకేభోజనేచైవ జ్ఞాత్వోపోష్య దినద్వయం।
పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాదేతత్పాపవిశోధనం ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి ద్వి
జోభోగపరాయణః ॥ —॥ ఇతి నామవిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి
త్తమ్ ॥ — ॥ అథ స్మృతివిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

—*స్మృతివిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

— ॥ దేవీపురాణే ॥ స్మృతివిక్రయిణోమర్త్యాదప్రతిగ్రహణం వరం। ప్ర
తిగృహ్య ద్విజోలోభాద్ధాన్యంవా స్వర్ణమేవవా ॥ అధ్యాపనాదిషు కాలేషు

సువర్ణం చన్ద్రసూర్యగ్రహణకాలేషు ధాన్యం ద్విజైర్ద్వయమపి నప్రతి గ్రాహ్యం ॥ దోషాధిక్యాత్ ॥ స్మృతయః ॥ మనుఃపరాశరశ్చైవ యాజ్ఞవల్క్యో మహామునిః । జాబాలిరంగిరాః కణ్వో జాతుకర్ణోథ గోభిలః ॥ విశ్వామిత్రో వసిష్ఠోత్రి ర్మరీచిః కాశ్యపో భృగుః ॥ విష్ణుఃపులస్త్యోధర్మాత్మా గౌతమః పుణ్యవర్ధనః । ఏతే స్మృతికర్తారః ॥ అష్టాదశపురాణాని ॥ బ్రాహ్మ్యం పాద్మం వైష్ణవంచ వారాహం వామనం తథా । భవిష్యం నారదీయాఖ్యం శైవం భాగవతం తథా ॥ బ్రహ్మాండం బ్రహ్మకైవర్తం లైఙ్గ్యం స్కాన్దంతథైవచ । మార్కండేయం మాత్స్యకౌర్మేచాగ్నేయం గారుడంతథా ॥ ఇత్యష్టాదశపురాణాని వేదానుసారీణి ॥ మునయః పురాణేభ్యః సారముద్ధృత్య స్మృతీర్లిఖితవంతశ్చతుర్వర్ణోపకారార్థం తాః స్మృతీర్విలిఖ్య యే విక్రయం తే తే స్మృతివిక్రయిణః । తేభ్యః ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥— మార్కండేయే ॥ స్మృతివిక్రయిణో యేచ మూల్యం ధృత్వా ద్విజాభువి । తైర్వైబ్రహ్మనిహన్తారస్తేషాం శుద్ధిర్మనీషిభిః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీమ్ । ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏతేభ్యో యో ద్విజో దానమణుమాత్రం ప్రతిగ్రహేత్ । ప్రాజాపత్యత్రయం కుర్యాదల్పస్వర్ణప్రతిగ్రహే ॥ స్వర్ణప్రమాణప్రతిగ్రహే విశేషమాహ ॥—॥ కౌర్మే ॥ స్మృతివిక్రయిణః పాపాత్స్వర్ణమాత్ర ప్రతిగ్రహే । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ నతేషుభోజనం కుర్యాన్నతానభ్యవహారయేత్ । సర్వధర్మవిక్రయిణాం పాపం యదస్తి తత్పాపం స్మృతివిక్రయీ ప్రాప్నోతి ॥ స్నేహరూపేణ దానరూపేణవా దద్యాన్నతుమూల్యరూపేణ ॥ తదేవాహ ॥—॥ స్కాన్దపురాణే ॥ స్మృతిం పురాణం శాస్త్రంవా జ్యోతిషం సూత్రమేవవా । లిఖిత్వా స్నేహరూపేణ దద్యాద్దోషం నచాప్నుయాత్ ॥ భరణమాత్రేణ దోషస్స్యాద్దాధానార్థం నదోషభాక్ । వృథా లిఖిత్వా విక్రీయ పూర్వోక్తం దోషమాప్నుయాత్ ॥—॥ ఇతి స్మృతివిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

—— శ్రీ సోమవిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్. శ్రీ ——

అథ సోమవిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ స్కాన్దపు

రాణే ॥ సోమఇతి సోమాత్మకోలతావిశేషః॥ సోమాహుతిసాధనభూతంసోమం పిబతీతి సోమపాః ॥ ఏషశబ్దో దౌర్బ్రాహ్మణ్యనివర్తకః । తస్య యజ్ఞసాధనత్వాత్ । తద్విక్రయో బ్రాహ్మణస్య పతనహేతుః ॥ తం క్రీత్వా పూర్వజశ్శుద్ధిమాప్నోతి । తద్విక్రేతా పతితోభవేత్ । తదేవాహ ॥ దశభిర్వత్సతరైస్సోమం క్రీణాతి ॥ దశపేయోభవతీతి శ్రుతివాక్యస్య ప్రామాణ్యాత్ ॥ యజ్ఞం కుర్యాన్మహత్ఫలమాప్నోతి తద్విక్రేతా పతితఏవ ॥ —॥ తదాహ వామనపురాణే ॥ సోమం క్రీత్వా ద్విజోయస్తుమూల్యాధికతయా నృప । సద్యఃపతతి పాపాత్మా ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తతః ॥ — ॥ నారదీయే॥ విక్రియేత్సోమరాజానం ద్విజో మోహవిగర్హితః । సచండాలసమో జ్ఞేయస్సర్వథా తం పరిత్యజేత్ ॥ తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టా పారాశర్యేణ సూరిణా । తప్తకృచ్ఛ్రశతం కృత్వా వాపయిత్వాశిరోరుహాన్॥ పునస్సంస్కారకృచ్ఛుద్ధస్త్వన్యథా పతితోభవేత్ । పునస్సంస్కారపూర్వం తస్మాత్ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ శ్రాద్ధే దానే పుణ్యకాలేష్వన్నం వా స్వర్ణమేవ వా । విప్రస్త్వజ్ఞానతో ధృత్వా కుర్యాచ్చాన్ద్రాయణత్రయం । జ్ఞానాచ్చేద్ద్విగుణం కృత్వా హ్యన్నమాత్రే శిరోరుహాన్ ॥ వాపయిత్వాదినం సమ్యగుపోష్య ప్రాతరేవహి । పఞ్చగవ్యం ప్రాశయిత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథా ॥ ఏతదల్పసువర్ణప్రతిగ్రహవిషయం ॥ సువర్ణమాత్రే ద్విగుణమతఊర్ధ్వంతు తత్సమః । తత్ప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్పునస్సంస్కారంచ ॥ — ॥ ఇతి సోమవిక్రయిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథసోమపాయినః ప్రతి

॥ సోమపాయినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥

గ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ సోమం పిబేద్ద్విజోయస్తు హ్యజ్ఞాతకులనామభిః । సాకం యజ్ఞేషు మోహాత్మా సర్వథాబ్రాహ్మణస్మృతః ॥ వ్యర్థనామధేయః ॥ ఘృతకోశగుడపర్వతాదివత్ ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి పునస్సంస్కరణాదృతే । పశ్చాచ్చాన్ద్రాయణంకుర్యాద్వాపయిత్వా శిరోరుహాన్ ॥ ఏతదజ్ఞాతకులగోత్రనామహోతృభిస్సహ సోమభక్షణవిషయం । స్వబంధుభిస్సహ పీతస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —॥కూర్మపురాణే ॥ బంధుభిస్సహమోహాత్తు పీత్వా సోమం మహాక్రతౌ । స్వ

షంతో్రచ్చారణం కృత్వా త్రివారం శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ స్వమన్త్రైర్నే
ష్టాహోతా యత్రి కర్మణి నియుక్తః తత్ర యే మన్త్రాస్తాం త్రిరుచ్చార్యాప
శ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి ॥ స్వబాన్ధవాః ॥ — ॥ స్కాందే ॥ సకులశ్చసనాభి
శ్చ సపిండశ్చ సగోత్రజాః । మాతులస్తస్య పుత్రశ్చ భావుకో దుహితుః
పతిః ॥ శ్వశురస్తస్య పుత్రశ్చ భాగినేయస్తదాత్మజః । పితుః పితృష్వసుః
పుత్రాః పితుర్మాతృష్వసుస్సుతాః ॥ పితుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాః పితృ
బాన్ధవాః । మాతుః పితృష్వసుః పుత్రా మాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః ॥ మాతు
ర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయా మాతృబాన్ధవాః । సమానం కులం యస్యసకు
లః త్రిపురుషాదూర్ధ్వం । సమానా నాభిర్యస్యసనాభిః జ్యేష్ఠకనిష్ఠభ్రాత్రా
దిః ॥ సమానః పిండో యస్యసః సపిండః జ్యేష్ఠకనిష్ఠపితృవ్యస్తత్పుత్రాః ॥
సమానం గోత్రం యస్యసః సగోత్రః పంచమాదూర్ధ్వం । ఏతే స్వబాన్ధ
వాః ॥ ఏతైస్సహసోమభక్షణేస్వమన్త్రం పునః త్రిధావర్త్యనదోషః । అ
జ్ఞాతబంధుభిస్సహభక్షణే చాన్ద్రాయణం కృత్వా పునస్సంస్కారః । ఏతే
భ్యః ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ అజ్ఞాతహోతృ
భిస్సార్ధం యః కుర్యాత్సోమభక్షణం । తస్మాత్సువర్ణమన్నం వా ప్రతిగృహ్య
ద్విజోత్తమః ॥ ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రమణుమాత్రసువర్ణతః । పూర్వో
క్తేన ప్రమాణేన షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఉపోష్యరజనీమేకామన్న
భుక్ఛుద్ధిమాప్నుయాత్ । ఉపోష్య పంచగవ్యం పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ —
ఇతి సోమపః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ పశుపురోడాశభక్ష

—*పశుపురోడాశభక్షణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ యజ్ఞేషు సాధువృత్తేషు
ధర్మార్జితధనేషు చ । తత్రైవ భక్షయేన్మేధ్యం పశుం వృత్త్యర్థమాదరాత్ ॥
బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్పూతః పశుం యస్త్వభిహారయేత్ । తస్యైషా నిష్కృ
తిర్భ్యాప వేదపారాయణం స్మృతం ॥ ఏతద్బంధుకృతవిషయం ॥ అన్యత్ర భ
క్షణే ద్విగుణం ॥ అశ్రోత్రియయజ్ఞపశుపురోడాశభక్షణే త్రిగుణం ॥ శూ
ద్రద్రవ్యగ్రహణయజ్ఞేషు పశుభక్షణే పంచగుణం ॥ పునస్సంస్కారశ్చ ॥ —
తదేవాహ కౌర్మే ॥ స్వబంధుకృతయజ్ఞేషు ప్రాప్తం యత్పశుభక్షణం । ప్రా

రాయణాద్విశుద్ధిస్స్యాదన్యత్ర ద్విగుణం భవేత్ ॥ అశ్రోత్రియేతు త్రిగుణం శూద్రే పంచగుణం భవేత్ ॥ పునస్సంస్కారకృత్యాత్తు శుద్ధో భవతి సర్వదా ॥ తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ పశుం భక్షయతో యస్య ద్విజస్యాకృతనిష్కృతేః । ప్రతిగృహ్య సువర్ణం వా జ్ఞాత్వాన్నం దోషభాగ్భవేత్ ॥ అజ్ఞాత్వా కృచ్ఛ్రమాత్రం స్యాజ్జ్ఞానే త్వేతద్ద్వయం స్మృతం । అన్నభుక్పంచగవ్యేన శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః ॥ స్వల్పసువర్ణప్రతిగ్రహే ప్రాజాపత్యం । సువర్ణమాత్రప్రతిగ్రహే ద్విగుణం ॥ అన్నభక్షణే పంచగవ్యాచ్ఛుద్ధిః ॥ — ॥ ఇతి పశుపురోడాశభోక్తుః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ అయాజ్యయాజినః

—అయాజ్యయాజినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ యాజయేద్యజనే యోగ్యాన్ విప్రో వృత్త్యర్థమాదరాత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి నకర్హ్యాభవేదిహ ॥ యాజనే అనర్హాః ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ దేవాలకశ్చ గణకో వ్రాత్యో దుశ్శీలవాన్జనః । శూద్రాపతిః కర్మహీనో లోకే కుత్సితవృత్తిమాన్ ॥ మహాపాతకినస్సంగీ క్షయరోగీ భగందరీ । దుశ్చర్మా శూద్రసేవీ చ భిషక్శూద్రాన్నభక్షకః ॥ వృథా తులాదిసద్గ్రాహీ మర్యాదాఘాతుకస్తథా । గ్రామదాహీ గ్రామణీశ్చ తథా దుస్సంగవాన్ జనః ॥ ఏతే అనర్హాః ॥ దేవాలకో- జీవనార్థం గ్రామదేవార్చకః ॥ గణకః - గ్రామరాష్ట్రేషు ధనధాన్యాదికం నిత్యం లేఖయన్ వర్తతే సగణకః ॥ వ్రాత్యో - గాయత్రీజపనాశకః ॥ తదాహ మనుః ॥ నగ్నో వేదపరిత్యాగీ వ్రాత్యో గాయత్రినాశక ఇతి ॥ సంధ్యాది నిత్యకర్మాణి త్యక్త్వా సర్వదా వర్తయన్ ॥ శూద్రాపతిః స్పష్టః । కర్మహీనః। విహితకర్మపరిత్యజ్య వ్యవహారాదికమనువర్తయన్ కర్మహీనః । కుత్సితవృత్తిః-పరేషామన్నపచనాదికృత్ ॥ మహాపాతకినః తత్సంగీ చ స్పష్టః ॥ క్షయరోగీ భగందరీ దుశ్చర్మా చ కర్మస్వనర్హాః ॥ శూద్రసేవీ - సదా శూద్రసంసక్తః ॥ భిషక్-రసవిక్రయీ । శూద్రాన్నభోజీ - శూద్రకృతేషు సత్రేషు నిత్యభోజీ । తులాదీని గృహీత్వా తత్ప్రాయశ్చిత్తపునస్సంస్కారపరాఙ్ముఖః - వృథా తులాదిసద్గ్రాహీ ॥ మర్యాదాఘాతుకః-పితరం జ్యేష్ఠభ్రాతరం చాత్యు

త్వా ఆందోళికాద్యారోహణకృత్ । గ్రామదాహీ గ్రామణీశ్చ స్పష్టః । దుస్స
ఙ్గవాన్ చర్జనైరాతతాయిభిస్సంసర్గవాన్ । ఏతేనకర్హాస్స్మాః ॥ ఏషాం యజ్ఞే
యాజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ వామనపురాణే ॥ అనర్హేషు చ య
జ్ఞేషు విప్రో యాజయతే సకృత్ । ప్రాయశ్చిత్తవిహీనశ్చేద్భువి పాషం
డతాం వ్రజేత్ ॥ పాషండో నామ వేదశాస్త్రానుసారిణో విప్రాన్ దృష్ట్వా
సదా నిన్దయతి । పితా మాతా తత్పితా చ యేన మార్గేణావర్తన్త తన్మార్గ
ముత్సృజ్య తప్తముద్రాధారిణో యే విప్రాస్తే పాషండాః ॥ —॥ తదాహ
వామనః ॥ అనర్హాణాంచ వ్రాత్యానాం భిషజామాతతాయినాం । యజ్ఞేషు
యే యాజయంతే తే పాషండా భవన్త్యహో ॥ — ॥ శివపురాణే ॥ మహా
పాతకినాంచైవ భిషక్ఛూద్రోపజీవినాం । యజ్ఞేషు యే ప్రవర్తంతే తే పా
షండాః ప్రకీర్తితాః ॥ తేషాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ అ
నర్హాణామధ్వరేషు యే బ్రహ్మర్త్విగాదయః । తేషాం పాపవిశుద్ధ్యర్థం
షడబ్దం కృచ్ఛ్రమీరితం ॥ కేశానాం వపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమాచరే
త్ ॥ పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా । ఏతేభ్యః ప్రతిగ్ర
హే దోషమాహ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ అనర్హాణాంతు యో యజ్ఞే సో
మపానాదికం చరేత్ । తస్మాత్ప్రతిగ్రహం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తాదధో యది ॥
ఏతత్పాపఫలం భుఙ్క్తే ఏకం చాన్ద్రాయణం చరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తే కృతే
పశ్చాదతో దోషో న విద్యతే । చాన్ద్రాయణం సువర్ణస్య తదర్ధం పాదమాచరే
త్ ॥ అన్నమాత్రం యదా ప్రాప్తం గాయత్రీశతమాచరేత్ ॥ ఏతత్ప్రాయ
శ్చిత్తం కృత్వా తత్ప్రతిగ్రహాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ — ॥ ఇత్యయాజ్య
యాజినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ తప్తముద్రాధారిభ్యః

తప్తముద్రాధారిభ్యః ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమ్

ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ వామనపురాణే ॥ బ్రాహ్మణో
యది మూఢాత్మా తాపయేద్వహ్నిముద్రయా । కర్మార్హో న భవేదత్ర స వై పా
షండసంజ్ఞితః ॥ — ॥ నారదీయే ॥ బ్రాహ్మణస్య తనుర్జ్ఞేయా సర్వవేదమ
యీ యతః । సా చేత్సన్తాపితా యేన కిం వక్ష్యామి మహైనసః ॥ చక్రాం
కితతనుర్యత్ర రాజన్ లిఙ్గాఙ్కితోఽపి వా । జపేచ్చ పౌరుషం సూక్తమన్యథా

రౌరవం వ్రజేత్ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ చక్రం శంఖం తాపయిత్వా యస్య దేహః ప్రదహ్యతే । సజీవత్కుణపస్త్యాజ్యస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ — ॥ ఆదిత్యపురాణే ॥ వేదేషు యజ్ఞభాగేషు యస్యనాస్త్యధికారితా । సతాపయిత్వా చక్రాదీన్ ధారయేత్స్వభుజద్వయే ॥ బ్రాహ్మణో యదిలోభేన ధారయేద్దగ్ధముద్రికాః । తస్య దర్శనమాత్రేణ కుర్యాత్సూర్యావలోకనమ్ ॥ — ॥ వహ్నిపురాణే ॥ పూర్వజః స్వతనుం దగ్ధ్వాశంఖచక్రాదిభిః పృథక్ । ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి స్నానదానజపాదిభిః ॥ తస్య నిష్కృతిరుత్పన్నా పారాశర్యేణభాషితా । కేశానాం వపనం కుర్యాత్పునః కర్మసమాచరేత్ ॥ గర్భగోళాత్సముద్ధృత్య గర్భాధానాదిపూర్వకం । షోఢావృత్త్యైవకృచ్ఛ్రాణాం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితమ్ ॥ పరిషదుపస్థానపూర్వకం షడబ్దకృచ్ఛ్రాణికృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే తేభ్యః ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కూర్మపురాణే ॥ అజ్ఞాత్వా ముఖజో యత్ర ముద్రాదగ్ధేభ్యఆదరాత్ । సువర్ణమాత్రం సంగృహ్య ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ తదర్ధార్ధం పునఃకృత్వా హ్యన్నమాత్రముపోషణం ।కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి శుద్ధిర్నాన్యత్రదృశ్యతే ॥ — ॥ ఇతి తప్తముద్రాధారిభ్యః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ లిఙ్గధారిణాం ప్రతిగ్రహప్రాయ

—లిఙ్గధారిణాం ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

శ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ లింగం ద్విజో ముధా ధృత్వా స్వదేహే భయవర్జితః । సపవనరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం॥ — ॥స్కాన్దపురాణే ॥ ద్విజో యదిస్వదేహే తు లింగంధృత్వాస్వకామతః । సభుక్త్వా నరకానుగ్రానంతేమాతంగతాం వ్రజేత్ ॥ — ॥ శైవే ॥ ద్విజో యః స్వతనౌ ధృత్వా లింగంముద్రాపితం ముదా । నతస్య నిష్కృతిర్దృష్టా సంస్కారైర్బహుభిర్నృప ॥ — ॥పాద్మపురాణే ॥ శృణు రామమహాబాహో లింగచక్రాదిధారిణాం । శూద్రధర్మరతానాంహి తేషాం నాస్తిపునర్భవః ॥ విప్రస్యైతద్విగర్హ్యత్వాత్ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ।పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తమిదం చరేత్ ॥ ఆదౌకృత్వాపునఃకర్మషడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ తేభ్యో గృహ్ణాతి ద్విజోయస్తు సువర్ణం పాదమేవవా ॥ తత్ప్రతిగ్రహశుద్ధ్య

ర్థం ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । అర్థార్ధప్రమాణం పూర్వవత్ ॥ అన్నపతి గ్రహణేచ ॥ — ॥ ఇతి లిఙ్గధారిణః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అ

—పునస్సంస్కారే గాయత్రీదాతుః ప్రాయశ్చిత్తం—

థ పునస్సంస్కారే గాయత్రీప్రదాతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ నపితానగురుర్భ్రాతా పితృవ్యశ్చపితామహః । నదద్యాదాదరాద్దేవీం పునస్సంస్కారకర్మణి ॥ యదా ప్రతిగ్రహేత్స్వేషు తులాదిషు మహత్స్వపి । దానేషు పుత్రవాత్సల్యం సంత్యజేచ్ఛుద్ధిమాన్పితా ॥ నిత్యనైమిత్తికాదీని కర్మాణివిఫలంత్యథ । కర్మభ్రంశాత్పితా తస్యనదద్యాద్వేదమాతరం ॥ క్రీత్వాప్రతిగ్రహేమూల్యైరన్యగోత్రం ద్విజోత్తమం । అభ్యర్చ్య గన్ధవస్త్రాద్యైః తస్మాద్దేవీం సమభ్యసేత్ ॥ బ్రహ్మోపదేశం హోమంచ సర్వం తేన సమభ్యసేత్ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ పితా భ్రాతా పితృవ్యశ్చ తులాదీనాం ప్రతిగ్రహే । పుత్రాయధనవాత్సల్యాన్నదద్యాద్వేదమాతరం ॥ పునఃకర్మణిసంస్కారే క్రీత్వామూల్యేన భూయసా । బ్రాహ్మణం కర్మకుశలమన్యగోత్రం ప్రయత్నతః ॥ తస్మాద్బ్రహ్మోపదేశంచ గాయత్రీం వేదమాతరం । అభ్యసేద్విధినా రాజన్ పాదపూర్వమతంద్రితః ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ యో విప్రో ధనలోభేన గాయత్రీం వేదమాతరం । తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం దద్యాత్తస్య ననిష్కృతిః ॥ పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్త్రియుతం జపమాచరేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి సావిత్రీపతితో భవేత్ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం యో విప్రో వేదమాతరం । తత్రైవనిష్కృతిం దృష్ట్వా దద్యాదాదరపూర్వకం ॥ జపిత్వా త్రియుతం దేవ్యాశ్శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమాం । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి జపహోమసురార్చనైః ॥ విదిత్వా యోద్విజో మోహాత్ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః । సపాపమనుభూయాశు చటకోభువిజాయతే ॥ — ॥ ఇతి పునస్సంస్కారే గాయత్రీప్రదాతుః ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ పరార్థం గా

—పరార్థం గాయత్రీజపకర్తౄణాం ప్రాయశ్చిత్తమ్—

యత్రీజపకర్తౄణాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ బ్రహ్మాండే ॥ పరార్థం శృణురాజేన్ద్రగాయత్రీజపకృన్నరః । మోహాద్వా ధనలోభాద్వా సవైపా

షండతాం వ్రజేత్ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ బ్రాహ్మణో ధనలోభేన పరా ర్థం వేదమాతరమ్ । జప్త్వా నరకమాప్నోతి తం కదా నాలపేద్బుధః ॥ — కూర్మపురాణే ॥ వేదమాతా చ గాయత్రీ జపతాం పాపనాశనీ । పరార్థం తాం జపేద్యస్తు స నరో మాతృఘాతుకః ॥—॥ లైంగే ॥ పాదపూర్ణాం జ పేద్యస్తు గాయత్రీం శుద్ధమానసః । సవై నారాయణస్సాక్షాద్ద్విబాహురితివి శ్రుతిః ॥ — ॥ మహాభారతే ॥ వేదమాతాతు గాయత్రీ లోకమాతాతు జాహ్నవీ । తయోర్యది ద్విజో భక్త్యా నిత్యం సేవేత బుద్ధిమాన్ ॥ తయోరే కాం పరిత్యజ్య పరార్థం జనవల్లభ । సదివాకీర్తితుల్యస్స్యాన్మృత్వా నరక మశ్నుతే ॥ తదంతే భువమాసాద్య పాదలంబీదివాన్ధవాన్ । తస్య నిష్కృ తిరత్రైవ దృష్టా మునిపరాయణైః ॥ దశకం జపతో దేవ్యాః పరార్థం కృచ్ఛ్ర మీరితం । శతం పరార్థం జపతః పరాకం పరికీర్తితం ॥ సహస్రసంఖ్యయా న్యార్థం శుద్ధ్యర్థం చాన్ద్రమాచరేత్ । అయుతంనియుతంవాపి పరార్థం ధ నలోభతః ॥ జపతస్తస్య కర్మాణి సద్యశ్శీర్యన్తి దేహతః । తస్యోపనయనంభూ యశ్చాన్ద్రాయణచతుష్టయం ॥ ఔపాసనాగ్నిసంధానం గాయత్రీదాన మేవ చ । కేశానాం వపనంకృత్వా పంచగవ్యంతతఃపరం ॥ పరార్థం యావ తీసంఖ్యా గాయత్రీ ప్రణవాత్మికా । పునస్స్వార్థం జపేత్పశ్చాత్తతశ్శుద్ధిర వాప్యతే ॥ ఏవం కృత్వా ద్విజశ్శుద్ధ్యేదన్యథా జలకాకవత్ । తస్య జన్మవృ థా లోకే నామధారణమాత్రకం ॥ — ॥ ఇతి పరార్థం గాయత్రీజపకర్తౄ ణాం ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ గ్రామప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥

గ్రామప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

— ॥ మార్కండేయః ॥ ముఖజస్స్వాత్మభోగార్థం గ్రామం రాజ్ఞః ప్రతి గృహేత్ । వృత్తిదానం ద్విజాతీనాం తద్బుద్ధింవా నసంస్మరేత్ ॥ నరకం కాలసూత్రాఖ్యం చిరం గత్వా తతో భువి । విడ్వరాహో భవేత్సోపి సర్వథ ర్మబహిష్కృతః ॥ గ్రామలక్షణమాహ ॥— ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ దశా గారం జనపదః శతాగారం జనాలయః । అతఊర్ధ్వంతు పల్లీస్యాత్సహస్రం గ్రామఉచ్యతే ॥ తతఃపరం రాజధానీ సౌధప్రాకారశోభితా । జనపదాదీ నాం ప్రతిగ్రహే వృత్తిదానకరిత్వాద్యభావే ప్రత్యేకం దోషం ప్రాయశ్చి

త్తం చాహ ॥ — ॥ కూర్మపురాణే॥ అకృత్వా నిష్కృతిం యాగం వృత్తిదానం ద్విజన్మనాం। గృహ్ణీయాద్యో జనపదం తామ్రచూడో భవేద్భువి॥ జనాలయ ప్రతిగ్రాహే చండాలాదివిభూషితే। ప్రతిగ్రహీద్విజో యస్తు స భవేద్వాయసో భువి ॥ పల్లీప్రతిగ్రహే రాజన్నానావర్ణసమాకులే। నరకం సోऽనుభూయాథ ఖరజన్మా భవేద్భువి ॥ గ్రామప్రతిగ్రహే విప్రః పత్నీభోగపరాయణః। యమలోకముపాగమ్య స్థిత్వా తత్రైవ యాతనాః ॥ భుక్త్వా భువి మహాన్ దీర్ఘః స్థూలసర్పో భవేద్భువి ॥ అబ్దం షడబ్దం చాన్ద్రాంచ తత్తత్కృచ్ఛ్రతత్రయం ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం రాజన్ యథాక్రమముదీరితం। వృత్తిదానకృత్యాద్యభావే ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ తయోర్యద్యేకం సద్భావేత్పంచగవ్యం బ్రాహ్మణభోజనంచ॥ — ॥ ఇతి జనపదాదిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ అథ కూశ్మాండప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లిఙ్గపురా

—*కూశ్మాండప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ణే ॥ — ॥ ఏకం ద్వయం త్రయం వాపి కూశ్మాండం యోऽనుమన్యతే। తిలాజ్యమిశ్రితం స్వర్ణవస్త్రమాల్యవిభూషితం ॥ మకరే సంక్రమే రాజన్ కార్తిక్యాం పౌర్ణమీదినే। గత్తం జనైర్దక్షిణయా సాకం తస్య శృణుత్విదం ॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్య సచేలం స్నానమాచరేత్। యగాత్రీంచ జపేత్పశ్చాత్సహస్రం పాదపూర్వకం ॥ ద్వయోః ప్రతిగ్రహే తద్వద్ద్విసహస్రం మునీశ్వర। బాహుళ్యే సంఖ్యయా తాత తావత్సంఖ్యా ప్రశస్యతే ॥ తదేవ స్వర్ణరూపం చేత్ప్రతిగృహ్య ద్విజోత్తమః। బ్రహ్మహత్యావసుత్త్వర్ధముతపుత్రార్ధమేవ వా ॥ తథా ప్రధానం సంత్యజ్య గాయత్రీలక్షమాచరేత్। ఏవం చైవ విశుద్ధస్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ ఇతి కూశ్మాణ్డప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ దశదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*దశదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ — ॥ కూర్మపురాణే ॥ ప్రాయశ్చిత్తవ్రతేశాన్తౌ ప్రతిష్ఠాసు మునీశ్వర। తటాకారామగ్రామాణాం తత్తత్పుణ్యప్రపూర్తయే ॥ దశదానాని విప్రేభ్యః ప్రత్యేకం పలసంఖ్యయా। దశదానాని ॥ — గోభూతిలహిరణ్యాజ్యవాసోధాన్యగుడానిచ। రౌప్యంలవణమిత్యాహుర్దశదానాన్యనుక్ర

షాత్ ॥ ఏతత్ప్రతిగ్రహే విప్రః ప్రాయశ్చిత్తం సుఖాప్తయే । తత్తదంగత్వాద్దోషబాహుళ్యం ॥ తతః ప్రతిగ్రహీతౄణాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లైంగే ॥ ధేనోః ప్రతిగ్రహే భూమేశ్చాన్ద్రమేకం విశోధనం । తిలప్రతిగ్రహే తప్తకృచ్ఛ్రత్రయముదాహృతం ॥ వరాకం మునిభిః ప్రోక్తం సువర్ణస్య ప్రతిగ్రహే । ఆజ్యప్రతిగ్రహే రాజన్ ప్రాజాపత్యం విశోధనం ॥ వస్త్రప్రతిగ్రహే దేవీం జపేద్దశశతం బుధః । ధాన్యప్రతిగ్రహే తద్వత్ ॥ ద్రోణాదూర్ధ్వమేతత్ప్రాయశ్చిత్తం ॥ యస్య దానస్య యావత్పరిమాణముక్తం మయా పరిభాషాయాం తావత్పూర్ణం చేత్తదుక్తం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ అల్పం చేత్తత్ర ద్రవ్యస్య ప్రతిగ్రహే స్నాత్వా సహస్రం జపేత్ ॥ అత్రాపి ప్రత్యహం గోప్రతిగ్రహే పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ భూదానేపి తత్రైవ యోజనీయమ్ ॥ — ॥ ఇతి దశదానప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ చతుర్వింశతిమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*చతుర్వింశతిమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వఙ్గనాగమః । విప్రద్రోహః ప్రజాద్రోహశ్చండాలాద్ధనార్జనం ॥ ఉపేక్షా పాపినాం నృణాం పుణ్యకృత్సు శఠం తథా । చాపల్యం పరనారీషు పరద్రవ్యేషు లిప్సుతా ॥ స్వజాతిం సమ్పరిత్యజ్య హ్యన్యజాతేః పరిగ్రహః । ద్విజిహ్వావార్తాశ్రవణం ప్రవృత్తిస్తత్ర సర్వదా ॥ హింసా పశుమృగాదీనాం మాతాపితృషు హింసనం । నిషిద్ధమృగమాంసానాం భక్షణం కుక్కుటస్య చ ॥ తథా దుర్జనసంసర్గస్సజ్జనత్యాగ ఏవ చ । పుణ్యకాలేషు పుణ్యక్షేత్రే న దానం శ్రోత్రియేషు చ ॥ గీతనర్తనచాపల్యం సదా నిష్ఠురభాషణం । అగ్నిసాక్షిషు దారేషు సత్స్వన్యస్యాః పరిగ్రహః ॥ ఉపవాసదినే భుక్తిస్తథా తామ్బూలభక్షణం । పాషండజనసంసర్గో దేవబ్రాహ్మణదూషణం ॥ తీర్థే దేవాలయే క్వాపి హ్యవిశ్వాసస్సదా భవేత్ । ఏవమాదీని పాపాని రాజ్ఞాం పాపరతాత్మనాం ॥ విచార్య సహసా బుద్ధ్యా బ్రహ్మా లోకపితామహః । కృపయా పరయా తేషాం లోకానాం హితకామ్యయా ॥ చతుర్వింశతిమూర్తీనాం దానం పాపనుత్తయే । కల్పయామాస విశ్వాత్మా దదౌ రాజ్ఞాం ముదా తదా ॥ కురుధ్వం

పుణ్యకాలేషు దానాన్యేతాని సర్వదా । కరిష్యథ మహాత్మానం నాలస్యం కర్తుమర్హథ ॥ ఓమిత్యుక్త్వా తథా వాక్యం మాన్ధాతృప్రముఖాన్నృపాః । కుర్వన్తి విప్రముఖ్యేభ్యో దానాన్యేతాని పఙ్క్తిశః ॥ తదా ప్రభృతిలోకేస్మిన్ రాజానః పుణ్యసంగమే । కుర్వంతి దానమఖిలం విముక్తాఃపాపరాశిభిః ॥ కలౌయుగవిశేషేణ రాజానో దానశీలినః । భవేయుస్తేసుహృద్భ్యశ్చ పాపేభ్యోముక్తిమాప్నుయుః ॥ చతుర్వింశతిమూర్తీనామేకామేకాంయథేచ్ఛయా । యదికుర్వీతస్వర్ణేన సరాజాసుఖమశ్నుతే ॥ — ॥ కూర్మపురాణే ॥ చతుష్పలప్రమాణేన మూర్తిం కేశవరూపిణీం । సువర్ణేనైవ యో రాజా నిర్మితాం లక్షణాన్వితాం ॥ విప్రాయ వేదవిదుషే దరిద్రాయకుటుమ్బినే । అర్చితాం గన్ధవస్త్రాద్యైః పూజితాం నామభిఃపృథక్ ॥ దద్యాత్పుణ్యదినే ప్రాప్తే సయాతి పరమాంగతిం । కేశవం పలమానేన సువర్ణేనవిచక్షణః ॥ పూజయిత్వా విధానేన దద్యాద్విప్రాయ ధీమతే । స్వర్ణం విమానమారుహ్య అప్సరోగణసేవితః ॥ ప్రపేదే వైష్ణవంస్థానం పునరావర్తిదుర్లభం । కేశవం ప్రతిగృహ్ణీయాత్సౌమ్యం విప్రో ధనాతురః ॥ దత్తం నృభిర్విధానేన నిష్కారణతయాన్నృప । అకృత్వా దానమపివా కుర్యాత్స్వోదరపూరణం ॥ తస్యైషానిష్కృతిర్ద్రుతిష్టాస్నాత్వానిత్యం సమాప్యచ । రహస్థానముపాగమ్య నామత్రయజపం చరేత్ ॥ మాసం దీక్షాముపాకృత్యభుంజన్యావకముత్తమం । పిత్వాహం స్థండిలే సుప్త్వా మానమాత్రేణ శుద్ధ్యతి । జపేల్లక్షం తతఃపూతశ్శుద్ధో భవతి సర్వదా ॥ ఏతద్దానస్య సౌమ్యత్వాద్దానాభావే లక్షమాత్రనామత్రయజపాత్పూతో భవతి ॥ ఏవం నారాయణాదీనాం మూర్తీనాం ప్రతిగ్రహే అధానాద్యకరణే లక్షమాత్రనామత్రయేణ శుద్ధిః ॥ అథవా ఇష్టాపూర్తాదికం కృత్వా నప్రాయశ్చిత్తం ॥ తటాకారామదేవాలయాద్యర్థం ప్రతిగ్రహాః నస్వోదరపోషణార్థం ప్రతిగ్రహాః ॥ — ॥ ఇతి చతుర్వింశతిమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥

దశావతారప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

అథ దశావతారప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ మత్స్యఃకూర్మోవరాహశ్చ నారసింహోథవామనః । రామోరామశ్చరామశ్చ

బుద్ధకల్కినోస్తథైవచ ॥ జయంతీదివసేవాపి ఉత్తపుణ్యాగమేపివా । శయనో
త్థానద్వాదశ్యోర్మన్వాదిషు యుగాదిషు॥ దశరూపాణి కృత్వైవ సువర్ణేనవి
చక్షణః । పలద్వయసువర్ణేన ప్రత్యేకం ప్రతిమాస్తయోః ॥ మత్స్యావతా
రమాలిఖ్య పూజయిత్వావిధానతః । దద్యాదధ్యాత్మవిదుషే తస్య పుణ్యం
నిశామయ ॥ మాతృతఃపితృతశ్చైవ కులకోటిసమన్వితః । వైకుంఠేనియతిం
కృత్వా తతో నిర్వాణమశ్నుతే ॥ ఏవమన్యావతారాణాం తత్తదుక్తదినేషు
చ । దద్యాద్యదీహవిప్రాయ పూర్వవత్పుణ్యమశ్నుతే ॥ అర్చితాం ప్రభు
భిర్దత్తాం విప్రోభోగపరాయణః । ప్రతిగృహ్యాత్మభోగార్థం సవిప్రో భువి
నిన్దితః ॥ ఆధానంవా తటాకాదీనకృత్వాదేవవంచకః । సయాతి నరకం ఘో
రం కాలసూత్రమవాఙ్ముఖః ॥ —॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ సౌమ్యప్రతిగ్ర
హస్త్వేవఇతి బుద్ధ్యావిచారయన్ । అశనాచ్ఛాదనే దత్త్వా వృథా భోగప
రాయణః ॥ అకృత్వా ధర్మనిలయం యోవిప్రస్తం నసంస్పృశేత్ । తస్మా
త్పాపవిశుద్ధ్యర్థం నిష్కృతిం పాపమోచనీం॥ ప్రాతస్స్నాత్వాయథాకా
లం నిత్యకర్మసమాప్యచ ।సాలగ్రామేఽథవారాజన్ ప్రతిమాయాం విధా
నతః ॥ పంచామృతైఃపంచమన్త్రైః మధ్యేమధ్యే నివేదనం । అభిషిచ్యపున
ర్దేవం పఞ్చవారం దినేదినే ॥ చతుర్థకాలేచర్వాశీస్స్వపేత్ స్థండిలదేశతః।
పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవద్విధిమాచరేత్ ॥ఏవం మాసవ్రతంకృ
త్వా పంచగవ్యం పిబేత్తతః । గోదానంతత్రకుర్వీత ప్రాయశ్చిత్తోపపత్త
యే ॥ ఏకేన ద్రవ్యేణాభిషిచ్య తతో జలేన స్నాపయిత్వా మధ్యే ధూపదీ
పనైవేద్యాంతం కృత్వా పునరన్యేనద్రవ్యేణ పూర్వవదభిషిచ్య సర్వం పూ
ర్వవత్కుర్యాత్ ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం దశావతారప్రతిమాప్రతిగ్రహే
వేదితవ్యం ॥ ఏకప్రతిమాప్రతిగ్రహే దినత్రయం ప్రత్యేకాభిషేకః ॥ ద్వ
యేత్రయేప్యేవం దినసంఖ్యాక్రమేణాభిషేచనీయం ॥ ఏతద్దానస్యసౌమ్య
ప్రతిగ్రహత్వాదల్పప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥—॥ ఇతి దశావతారప్రతిమా
ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ రామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్రహ

—*రామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ ద్విజో యో భోగలోభార్థం ప

ర్తిపుత్రవశంగతః । చాతుర్మాస్యే పుణ్యకాలే గృహీయాద్రామలక్ష్మణౌ ॥ అర్చితౌ గన్ధవస్త్రాద్యైః స్వర్ణరూపావరిన్దమౌ । కల్పోక్తవిధినా రాజన్ ప్రతిగృహ్యసుఖాప్తయే ॥ తేనాధానం తటాకాదీన్ కృత్వా ముక్తిపదం వ్రజేత్ । అన్యథా దోషమాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్తదా ॥ ఏతదుక్తప్రతిగ్రహవిషయం ॥ తద్వ్యతిరిక్తప్రతిమాప్రతిగ్రహవిషయే నత్వాధానాదికం । ఉక్తద్రవ్యప్రతిమాప్రతిగ్రహే తత్తద్ధర్మాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — లైంగే ॥ ద్విజోయస్తూక్తమార్గేణ ప్రతిమాసమ్ప్రతిగ్రహే । ధర్మాదికంపరాకృత్య ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ ॥ చైత్రశుద్ధనవమ్యాంతు ఉపస్నాత్వాజితేన్ద్రియః । నిత్యకర్మవిధాయాంశుగన్ధపుష్పనివేదనైః ॥ త్రైవార్షసుయామేషు పూజయేద్రామలక్ష్మణౌ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయపూర్వవత్స్నానమాచరేత్ ॥ అభ్యర్చ్య విధివద్భక్త్యా తతోహోమంసమాచరేత్ । స్వగృహ్యాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య హ్యాజ్యభాగాన్తమాచరేత్ ॥ తిలైశ్చవిరజాహోమం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ।బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాద్యథావిభవసారతః॥ అల్పసువర్ణప్రతిగ్రహే నవమ్యామేకవారం పూజయిత్వా పరేద్యుర్విరజాహోమం కుర్యాత్ । ఏతేన మహాపాతకనివృత్తిర్భవతీతి ॥ — ॥ ఇతి రామలక్ష్మణప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ చక్రపాణిప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ చక్రపాణిం ద్విజోయస్తు ప్రతిగృహ్యాసమర్చయేత్ । తన్మధ్యం కాశికాక్షేత్రం తద్గృహం ద్వారకోపమం ॥ తత్తీర్థం గంగయా తుల్యం తత్పీత్వా మనుజోభువి । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సయాతి పరమం పదమ్॥ చక్రపాణిం ద్విజోమోహాత్ప్రతిగృహ్యైవ విక్రయేత్ । సమాతృఘాతకఃప్రోక్తస్సర్వకర్మబహిష్కృతః ॥ బ్రహ్మమాత్రం హయంకన్యాం దేవం ధేనుం ద్విజోయది । విక్రయిత్వామహాపాపమవాప్నోతి సుదారుణం ॥ చక్రపాణివిక్రయే సాలగ్రామవిక్రయవత్సర్వం ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్ ॥ — ॥ ఇతి చక్రపాణిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ శ్రీమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దే

వీపురాణే ॥ విద్యమానధనో విప్రస్త్వకించనఇవార్జనే । యాచయిత్వా శిలాం సాలగ్రామరూపాం మహోన్నతిమ్ ॥ ప్రతిగృహ్య మహోయత్నా త్తత్పూజావిముఖో యది । విక్రియేద్యదిమూఢాత్మా భవేత్స్యాద్ఘుణాఖ్యః ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ సాలగ్రామశిలాం విప్రః ప్రతిగృహ్యప్రయత్నతః । తదర్చనం పరాకృత్య విక్రియేద్యదిమూఢధీః ॥ సవైనరకభుక్త్వాపి ఘుణస్తస్మిన్ప్రజాయతే । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం నిదర్శితం ॥ పఞ్చరాత్రముపస్నాత్వా ప్రాతస్సన్ధ్యాదికంచరేత్ । పంచగవ్యం పిబేత్ప శ్చాత్పంచమన్త్రైరనుక్రమాత్ ॥ పృథక్పృథక్ప్రాశయిత్వా శుద్ధోభవతి నిశ్చయః । పలమేకంతు గోమూత్రం పలార్థంచైవగోమయమ్ ॥ క్షీరమష్టప లందద్యాత్త్రిపలం దధిసేవనమ్ । సర్పిరేకపలంగ్రాహ్యం పంచరాత్రమతంద్రితః ॥ గాయత్ర్యాచైవగోమూత్రం గన్ధద్వారేతిగోమయమ్। ఆప్యాయస్వేతిచక్షీరం దధిక్రావ్ణేతివైదధి ॥ దేవస్యత్వేతి మంత్రేణ పిబేదాజ్యమనన్తరం ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి విక్రయిత్వా శిలాం ద్విజః ॥ నోచేదిదం నకర్తవ్యం తత్పూజాసర్వపాపహా । సా శిలా యస్య గేహస్థా గయాక్షేత్రంతు తద్గృహమ్ ॥ సాలగ్రామశిలాం యస్తు కోమలైస్తులసీదళైః । అర్చయేద్యది దుష్టాత్మా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తం తద్విక్రేతురేవ । న ప్రతిగ్రహీతుః ॥ — ॥ ఇతి శ్రీమూర్తిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥—

శ్రీశివలిఙ్గప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

అథ శివలింగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ మరకతం స్ఫటికం లింగం శిలారూపం ద్విజోత్తమ । ప్రతిగృహ్య ప్రయత్నేన హ్యభయోస్తారకం ద్విజః ॥ అవిక్రీయ గృహే స్థాప్య పూజయిత్వా దినే దినే । తస్య పుణ్యం నిగదితుం మయా బ్రహ్మన్నశక్యతే ॥ లింగం శిరోనతం శుద్ధం పంచసూత్రానుమోదితమ్ । పూజయేద్యదిపూతాత్మా సపాపాత్పరిముచ్యతే ॥ శివరాత్ర్యాం చతుర్దశ్యాం చాతుర్మాస్యవ్రతాదిషు । ప్రతిగృహ్య సమర్థోపి విక్రయేద్యది పాపధీః ॥ తత్కాలం నాశమాయాతి యమలోకమవాప్నుయాత్ । లిఙ్గవిక్రేతుః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ సమ్పాద్య బహుభిర్యత్నైః ప్రతిగృహ్య నరోత్తమాత్ । విక్రి

యిత్వా ద్విజో మోహాత్కాలకూటం సమశ్నుతే ॥ నతస్య పునరావృత్తిర్యమలోకాత్కదాచన । పౌరణ్యం నిర్జనం గత్వా స్నాత్వా ప్రాతర్యథావిధి ॥ లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య సమిద్ధేగ్నౌ హునేద్ధవిః ।అయుతం ప్రత్యహం చైవ చరుణాజ్యం తిలైస్సహ ॥ త్రియమ్బకేనమన్త్రేణ నియమాశనపూర్వకం । యావదస్తమయం యాతి సంఖ్యా తావత్ప్రపూర్యతే ॥ ఫలాహారం తతఃకుర్యాత్ స్వపేద్దేవమనుస్మరన్ । ఏవం కుర్యాత్పంచరాత్రం పంచాయుతమతన్ద్రితః ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా ॥ — ॥ ఇతి శివలింగప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥అథ శంఖప్రతిగ్రహప్రా

—*శంఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజశ్శంఖం దేవపూజార్థమాదరాత్ । సలక్షణంచపాగ్రంచ పుణ్యకాలేషు పర్వసు ॥ విక్రయేద్యది మోహాత్మా యమలోకం సమశ్నుతే । శంఖదర్శనమాత్రేణ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ తం విక్రయిత్వా మోహేనసపాపీనభవేత్కథము । ఏతస్యనిష్కృతిరియం కథితా మునివల్లభైః ॥ స్నాత్వా హరిదినే శుద్ధః కృతంపాపమనుస్మరన్ । ఉపవిశ్య శుచౌదేశే విష్ణోర్నామ్నాం సహస్రకం॥ ప్రాతరారభ్య సహసా యావత్సూర్యోదయో భవేత్ । తావజ్జపిత్వా నామాని పరేద్యురుదయేత్యజేత్ ॥ స్నాత్వా పునస్తుద్వాదశ్యాం పంచగవ్యం పిబేన్ముదా ।పారణాంచ తతఃకుర్యాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి పార్థివీమ్ ॥ — ॥ ఇతి శంఖప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ఘంటాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥

ఘంటాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

— ॥ లైంగే ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజో ఘంటాం ధూపపాత్రంచ సాధనం । వేదికాం దేవపాత్రంచ స్నానపాత్రం తథైవచ ॥ సమర్థఃప్రతిగృహ్యాదౌ ధనార్థం విక్రయేదిమాన్ । సవైనరకమాసాద్య త్రిశోగోపాహిజాయతే ॥ — ॥ స్కాందే ॥ ధూపపాత్రంచ ఘంటాంచ స్నానపాత్రంచ వేదికాం। దీపసాధనపాత్రాణి సమర్థఃప్రతిగృహ్యచ ॥ విప్రోధనవిమోహార్థీ విక్రయేద్యది మూఢధీః । సవైనరకమాసాద్య త్రిశోగోపాహిజాయతే ॥ తస్యనిష్కృతిరుత్పన్నా మునిభిస్సత్యవాదిభిః । ప్రాతస్స్నాత్వా శుచిర్భూత్వా దేవా

గారం విశేత్తతః ॥ ఉపలిప్య తదగ్రేతు రంగవల్ల్యాద్యలఙ్కృతమ్ । పాలాశసమిధస్తత్ర నిక్షిపేచ్ఛతసంఖ్యయా ॥ స్వగృహ్యోగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యహ్యాజ్యభాగాన్తమాచరేత్ । తద్విష్ణోరితిమంత్రేణ జుహుయాత్సమిధః క్రమాత్ ॥ ఆజ్యంచ తత్రహోతవ్యం చరుస్తావాంశ్చసంఖ్యయా । యావద్భానుస్సాయమేతి తదాహారం సమాచరేత్ ॥ స్వాపేద్దైవసమీపేతు పునః ప్రాతః ప్రబోధయేత్ । తత్రాపి పూర్వవత్కృత్వా మండలం యత్రపూర్యతే ॥ తదా విరమ్య నియమం పంచగవ్యం పిబేత్తతః ।ఘంటాదివిక్రయేతాత ప్రాయశ్చిత్తమిదం స్మృతమ్ ॥ నతస్మాత్ప్రతిగృహ్ణీయాదన్నంవా జలమేవవా । యది మోహాత్ప్రతిగ్రాహీ పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥—॥ ఇతి ఘంటాదివిక్రేతుః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ తామ్రాదిపాత్రప్రతిగ్రహీతుః

— తామ్రపాత్రప్రతిగ్రహీతుః ప్రాయశ్చిత్తమ్—

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ తామ్రపాత్రం ద్విజో యస్తు పుణ్యకాలేషు పర్వసు । ప్రభుమాత్రాద్వృథాగ్రాహీసవైనరకమశ్నుతే ॥ తదంతే భువమాసాద్య బృహద్వ్రణవాన్భువి ॥ — ః కౌర్మే ॥ తామ్రం యదిద్విజో లోభాద్వృథాయః కారణంవినా । పుణ్యకాలేషు పుణ్యర్క్షే వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ ॥ ధృత్వా నరకమాప్నోతి బృహదండస్సజాయతే ॥ — మత్స్యపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషు సంక్రాన్తౌ వ్యతీపాతేచవైధృతౌ । తామ్రపాత్రంరాజదత్తం కూరదానమథాపివా ॥ ప్రతిగృహ్యమహాదుఃఖమవాప్య సభువస్థలే । బృహదండోభవేత్పాపీ తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీమ్ । తద్ద్రవ్యస్య చతుర్భాగంబ్రాహ్మణాయ నివేదయేత్ ॥ తేన ముక్తోభవేత్పశ్చాత్పంచగవ్యం పిబేత్తతః ।అన్నంజలంవా దానంవా శుద్ధిమిచ్ఛన్నసంగ్రహేత్ ॥ యది దైవాత్సముత్పన్నం పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ — ॥ ఇతి తామ్రపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయ

—*కాంస్యపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ కాంస్యపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవీపురాణే ॥ ధనిష్ఠాపంచకమృతేహ్యర్ధోదయమహోదయే । పుణ్యకాలేషు యః కాంస్యం ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది ॥ రౌరవం నరకం ఘోరమనుభూ

య నరేశ్వర । తదంతే భువమాసాద్య ఋషజన్మా భవేత్తదా ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ అష్టాశీతిపలం కాంస్యం తదర్ధం వా తదర్ధకమ్ । పుణ్యకాలే ద్విజో లోభాత్ప్రతిగృహ్య ధనాతురః ॥ యమలోకముపాగమ్య నరకాంతే భువస్థలే । పునర్జననమాసాద్య ఋషభో భవతి నిశ్చయః ॥ తత్పాపస్య విశుద్ధ్యర్థం తచ్చతుర్థాంశమాదరాత్ । దద్యాద్ద్విజాతయే తాతతస్తాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ తేనాన్నం వా సువర్ణం వా జలం వా వస్త్రమేవ వా । ప్రతిగ్రహే వ్యదా దైవాత్పంచగవ్యం పిబేత్తదా ॥ — ॥ ఇతి కాంస్యప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

తిలపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

త్తం ॥ — ॥ అథ తిలపాత్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ విష్ణుప్రీత్యై యమప్రీత్యై మ్రియమాణో గృహీ యదా । గ్రహాణామనుసారార్థం రోగశాన్త్యర్థమాదరాత్ ॥ తిలపాత్రం ద్విజే దద్యాద్దర్భితం తిలపూరితమ్ । ద్విజో లోభేన మహతా ప్రతిగృహ్య ధనాతురః ॥ తత్పాపఫలమాసాద్య జాయతే హరిరేవ సః । హరిర్మండూకః ॥ తద్దోషపరిహారార్థమయుతం జపమాచరేత్ । ఏతదల్పద్రవ్యవిషయమ్ ॥ యథాశాస్త్రపరికల్పితతిలపాత్రప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ పాత్రం వింశత్పలం పూర్ణం ప్రస్థమాత్రైస్తిలైస్సహ । పూజితం గన్ధవస్త్రాద్యైర్దక్షిణాభిర్యథోక్తతః ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజః పాపశుద్ధ్యర్థం శాస్త్రచోదితం । నియుతేన జపేద్దేవ్యాస్సంఖ్యాపూర్ణమతన్ద్రితః ॥ శుద్ధో భవతి దుష్టాత్మా పాపాదస్మాన్నరాధిప । పంచగవ్యం పూర్వవత్ ॥ తత్రాన్నజలధాన్యసంగ్రహే విప్రస్య పూర్వవత్ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ ఇతి తిలపాత్రప్రతిగ్రహప్రా

ఆజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

యశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ ఆజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ నిరీక్షితాజ్యం యో ధృత్వా కాంస్యపాత్రే స్థితం ముదా । తస్యాలక్ష్మీర్భవేన్నిత్యం నిర్భాగ్యో జాయతే భువి ॥ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రధానం సమ్పరిత్యజేత్ । స్నాత్వా తదానీమన్యత్ర సహస్రం జపమాచరేత్ ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యం పిబేత్తతః । ఏతదల్పాజ్యప్రతిగ్రహవిషయం ॥ శాస్త్రాదారాధితస్య నిరీక్షితాజ్యస్య ప్రతిగ్రహే అయు

తగాయత్ర్యా శుద్ధిః ॥—॥ఇత్యాజ్యావేక్షణప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్॥—॥

—*హరిహరప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథహరిహరయోర్గేహరిహరప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ—మార్కండేయః॥ — ॥ ఖరసంవత్సరే రాజన్ కార్తికే పూర్ణిమాదినే । యోగో హరిహరో నామసర్వపాపప్రణాశనః ॥ క్రతుకోటిసమోయోగః గఙ్గాస్నానాయుతం సమం । మహాపాతకసంఘాతదావానలసమోమునే ॥ తత్రస్నానాని దానాని పితృశ్రాద్ధం మహత్తరం । యోగే తత్ర యదారాజన్ బ్రాహ్మణోవా జనాధిపః ॥ హరిం హరంస్వర్ణమయం గన్ధవస్త్రైక్షతాదిభిః। పూజయిత్వా జాగరిత్వా విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే ॥ దద్యాద్యదిసపూతాత్మాముక్తిమాప్నోతి పార్థివ । — ॥ లింగపురాణే ॥ యోగే హరిహరేరాజన్ బ్రాహ్మణోవా జనాధిపః । యోవా కోవా ధనీ లోకే పూజయిత్వా హరిం హరమ్ ॥ జాగరిత్వా తదా రాత్రిం పరేద్యుర్విధిపూర్వకం । అర్చయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాయ దద్యాద్దక్షిణయాసహ ॥ తస్యపుణ్యఫలం వక్తుంమయా బ్రహ్మన్నశక్యతే । నతస్యపునరావృత్తిర్బ్రహ్మలోకాత్కదాచన ॥ ముక్తిస్థానాని చత్వారి కలౌ పాపరతాత్మనామ్ । అన్నమాత్రేపరిగ్రాహీనచలౌకికసాధనే ॥ పరిత్యజన్ లోకవార్తాం సవిప్రోముక్తిమాన్ తథా । అంత్యకాలఉపాయాతే మనసాన్యన్నసంస్మరన్ ॥ నారాయణం సముచ్చార్యసవైముక్తిపదం వ్రజేత్ । బ్రహ్మజ్ఞానీ సదా శాస్త్రం వేదాన్తం పర్యాలోచయన్ ॥ సఏవ ముక్తిభాగ్విప్రోహ్యద్వయంసంస్మరన్ ముదా । ఉత యోగం హరిహరం సాధయేద్యదిపుణ్యవాన్ ॥ సఏవ ముక్తిమాప్నోతి యోవాకోవా భువస్థలే । చత్వార్యేతానిరాజేన్ద్రముక్తిస్థానాని సర్వదా ॥ ధనసాధ్యమిదం రాజన్ నకాయక్లేశసాధనం। తతో హరిహరేయోగే యో విప్రోభోగలోలుపః ॥ ప్రతిగృహ్య నరోయస్మాత్సప్రతంతుపరాఙ్ముఖః । సతు పాపం మహాఘోరమనుభూయ భువస్థలే॥ స్థావరత్వమవాప్నోతి తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ యోగే హరిహరేవిప్రః ప్రతిగృహ్య ధనాతురః । సతు పాపం మహద్ఘోరమనుభూయ భువస్థలే ॥ స్థావరత్వం భజేల్లోకే యావదాభూతసంప్లవం । ప్రాయశ్చిత్తమిదం రాజన్ మునిభిఃపరికీర్తితం॥

ధాన్యం చర్మపరిత్యజ్య బ్రహ్మస్థానముపాగమన్ । తైరనుజ్ఞామవాప్యాథ కు ర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయం ॥ ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యం పిబేత్తతః। ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి సదా నైర్బ్రాహ్మణార్చనైః ॥—॥ ఇతి హరిహరయో గే హరిహరప్రతిమాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ —॥ అథ అర్ధనారీశ్వర

—శ్రీ అర్ధనారీశ్వరయోగే ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమ్ శ్రీ—

యోగే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥— ॥బ్రహ్మాండే॥ ఖరసంవత్సరే మా ఘే పౌర్ణమీయోగయుగ్యదా । తత్రాపి భగవాన్ శమ్భురర్ధనారీశ్వరోఽవ్య యః ॥ పూజనీయోనృభిః పాపమోచనేనాన్యసాధనమ్ । తత్ర దానం మహా పుణ్యం స్నానం వా విప్రభోజనం ॥ పితృనిర్వాపణం వాపి దీపో వా దేవతా లయే । హోమో వా తిలసమ్మిశ్రైస్సర్వపాపాపనుత్తయే॥ పౌర్ణమ్యాం ప్రతి మాం కృత్వా సౌవర్ణీం లక్షణాన్వితాం । పౌర్ణమ్యామిత్యాగ్రహం । పూజయి త్వా ప్రదోషే తాం జాగరిత్వా నిశామిమాం ॥ పరేద్యుః పునరభ్యర్చ్య పూర్వవద్విధిపూర్వకం । యో దద్యాద్ద్విజవర్యాయ పూర్వవన్ముక్తిభాగ్భ వేత్ ॥ మనుష్యజన్మధిక్కష్టం మలమూత్రవిగర్హితం। సర్వపాపాలయం హే యమస్థిత్వఙ్మాంసపూరితం ॥ మనుష్యజననాద్రాజన్ పాషాణత్వం వరం స దా । అతస్సార్జితవిత్తేన యోగమేనం సమాచరేత్ ॥ సయాతి బ్రాహ్మణస్థా నం నరకః కల్మషపూరితః । అతోయోబ్రాహ్మణోలోభాద్వృథా కుర్యాత్ప్రతి గ్రహం ॥ స ఏవ నరకస్థాయీ యావదాభూతసంప్లవం । ఏతత్సాత్వికదానం హి వృథా తస్య పరిగ్రహే ॥ ప్రాయశ్చిత్తీభవేద్వాపి యాగాదికమథాపి వా । ఉభయోర్యదిలోపస్స్యాన్నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ తస్యైషా నిష్కృతి ర్దృష్టా పూర్వవత్సర్వమాచరేత్ ।లక్ష్మీనారాయణచంపావష్ఠీయోగవిపదుత్తా రనరనారాయణయోగేషు ప్రతిగ్రహే త్వేవమేవ ప్రాయశ్చిత్తం వివేచనీ యం ॥ నచాన్యథా ॥ — ॥ ఇత్యర్ధనారీశ్వరయోగే ప్రతిగ్రహప్రా

—*దుర్జన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ దుర్జనప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ వేదమార్గం పరిత్యజ్య సదా వేశ్యాపరాయణః । కర్మహీనో వృథా ద్వేషీ దేవబ్రాహ్మణనిన్దకః ॥ సన్ధ్యాదినిత్యకర్మాణిత్యక్త్వాప్రామణ్యమా

చరేత్ । వృథా హింసా మృగాదీనాం సన్తాపో హ్యాదిసాధుషు ॥ పత్నీపుత్రపితృభ్రాతృదేవతారాధనం త్యజేత్ । పరవిత్తపరక్షేత్రపరదారాపహారగణం ॥ వేదశాస్త్రపురాణేషు కథాసు మహతీషు చ । అవిశ్వాసో హేతువాదశ్చారువాకపరస్తథా ॥ ఇదం పాపమిదం పుణ్యమిదం వై విప్రసాధనం । అయం పరోపకారశ్చాప్యయం విష్ణుశ్శివోప్యయం ॥ ఉపవాసవ్రతాదీనాం జయంతీనామనాస్థవాన్ । కచ్ఛమేకం పూర్వతశ్చ పశ్చాదేకం తథావహన్ ॥ కర్ణమూలే గన్ధరేఖాం శిరోక్ష్ణిషం చ వక్త్రకం । నాసికాగ్రే లలాటే వా తిలకం వా ప్రకాశనం ॥ శుకం కపోతం గృధ్రం వా ధారయన్ శ్యేనమేవ వా । చండాలాదిషు సంసర్గే తాంబూలం భక్షయన్ముదా ॥ సర్వకాలే పితృశ్రాద్ధే సోమసూర్యగ్రహేపి వా । ద్విర్భుక్తం పాపమనసా కన్యాం నారీం వరాంగనాం ॥ అపేక్షమాణశ్చామేధ్యమభోజ్యం భోజయన్ముదా । పంచార్ద్రం భోజనే త్యక్త్వా పిత్రా మాత్రా సుతైస్సహ ॥ భోజనం కురుతే విప్రః పాపమాత్రం నచిన్తయేత్ । అయం దుర్జనసంజ్ఞస్స్యాద్వృత్తం కదా నాలపేద్బుధః ॥ శకటం పంచహస్తేన దశహస్తేన వాజినం । హస్తినం శతహస్తేన దుర్జనం దూరతస్త్యజేత్ ॥ అతో దుర్జనసంసర్గః పరిత్యాజ్యస్సుఖేప్సుభిః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యాహే నదీతీరేషు సర్వదా ॥ విప్రః పరిత్యజేద్యత్నాద్దుర్జనస్య ప్రతిగ్రహం । అన్నం వా సలిలం వాపి హిరణ్యం ధాన్యమేవ వా ॥ మహాదోషమవాప్నోతి తస్మాదేతత్పరిత్యజేత్ । యది దైవాత్సముత్పన్నస్తస్మాద్రాజన్ పరిగ్రహః ॥ తదా మనసి సంస్మృత్య హేయవర్జనవల్లభ । స్నాత్వా సచేలం సహసా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ సువర్ణమాత్రం ద్విగుణమన్నపాదం జలే తథా ॥ — ॥ ఇతి దుర్జనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ ఆత

—*ఆతతాయినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తాయినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ అగ్నిదో గరదశ్చైవ శస్త్రపాణిర్ధనాపహః । క్షేత్రదారహరశ్చైవ షడేతే హ్యాతతాయినః ॥ ఏతత్ప్రతిగ్రహం కృత్వా విప్రో నరకమాప్నుయాత్ । దుర్జనం వృశ్చికం సర్పం భిషజం చాతతాయినం ॥ పాపిష్ఠం దుర్భగం వ్రాత్యం నగ్నముత్కృత్తనాసికం । ప్రాతర్న పశ్యేదేతాంస్తు దృష్ట్వా పశ్యేద్దివాకరం ॥ చ

స్దనం రోచనం హేమ మృదంగం దర్పణం మణిః । గురుమగ్నిం తథా సూర్యం ప్రాతఃపశ్యేత్ప్రయత్నతః ॥ అగ్నిచిత్కపిలాసత్రీరాజా భిక్షుర్మహోదధిః । దృష్టమాత్రాః పునన్త్యేతే తస్మాత్పశ్యేత్ప్రయత్నతః ॥ భర్తృఘ్నీం పుష్పిణీం నారీం పుత్రహీనాం నిరాశ్రయాం । సవాహనం యతిం దృష్ట్వా సచేలం స్నానమాచరేత్ ॥ పతితం భషకం చాషం దుర్జనం చాతతాయినం । కపిం సర్పం ఖరం స్పృష్ట్వా సచేలం స్నానమాచరేత్ ॥ ఏతత్ప్రతిగ్రహే రాజన్ పూర్వముక్తం మనీషిభిః । ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజః కుర్యాదన్నే పానే జలే తథా ॥ నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి దానైర్వా బహుభిర్నరః ॥ —
ఇత్యాతతాయినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ —॥ అథ కుండగోళకప్ర

కుండగోళకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ లింగపురాణే ॥ జీవద్ధవా పతిం త్యక్త్వా కుమారం సూయతేఽన్యతః । సపుత్రః కుండసంజ్ఞస్స్యాల్లోకద్వయబహిష్కృతః ॥ సా మాతా జారిణీనామ సపుత్రః పతితో భవేత్ । మృతేభర్తరి యా నారీ ప్రాప్తా పుత్రం తథాన్యతః ॥ సశిశుర్గోళకో నామ సర్వకర్మబహిష్కృతః । ననామకరణంచాపి నమౌంజీబన్ధనం తయోః ॥ కుండగోళకనామానౌ దర్శనాత్పాపవర్ధనౌ । స్పర్శనాత్స్నానకౌ నిత్యం కీర్తనాత్పుణ్యహారిణౌ ॥ నిత్యే నైమిత్తికే కామ్యే స్నానదానజపాదిషు । ఏతయోర్దర్శనం భాషాం క్షుతం జృమ్భణమేవచ ॥ సన్త్యజేద్దర్శనాత్కర్మ కృత్వా తజ్జృమ్భణాదికం । విరమ్య భోజనం పశ్చాన్మార్తండమవలోకయేత్ ॥ ఏతయోఃపాపినోర్యస్తు ద్విజస్సంస్కారకర్మసు । ఆచార్యత్వం యదా కుర్యాత్సవిప్రస్తత్సమోభవేత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయః కేశానాం వపనం తథా । ప్రాయశ్చిత్తం తదా కుర్యాత్షడబ్దం విధిపూర్వకం ॥ త్యక్త్వా ప్రతిగ్రహే రాజన్ సువర్ణం ధాన్యమేవవా । అన్నంవా జలమాత్రంవా ప్రాయశ్చిత్తమిదం శుభం ॥ సువర్ణసంగ్రహే తాభ్యాం ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । ధాన్యే తదర్ధమర్ధంస్యాదన్నతోయప్రతిగ్రహే ॥ ఏవం శుద్ధిమవాప్నోతిహ్యన్యథావైననిష్కృతిః । కుండగోళకయోః కేచిత్ప్రాయశ్చిత్తం వదన్తిహి ॥ పరాశరాదయస్సర్వే ఇతియత్తదసాంప్రతం ॥ —॥ ఇతి కుండ

గోళకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ పాషండప్రతిగ్రహప్రా

పాషండప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

యశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ శూద్రధర్మరతో వాపి తప్తము ద్రాఙ్కితస్తథా । లింగధారీ తు ముఖజః శుష్కతర్కానువాదవాన్ ॥ విష్ణుం వేదం ద్విజం గాంచ యజ్ఞం శాస్త్రం పతివ్రతాం । ఉపోషణాదికాన్ త్యక్త్వా హ్యత్రభోగపరాయణః ॥ శివం ద్వేష్టి పరం దృష్ట్వా దేవపూజాం వ్రతం తథా । దానం వా నియమం వాపి కుర్వాణం ద్వేష్టి యో నరః ॥ ఏతే పాషండినః ప్రోక్తాః దుర్జనేష్వేవ భాగశః । పాషండినః పరిగృహ్ణీయాద్ద్విజో లోభపరాయణః ॥ కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యద్వయం సకృత్ । హిరణ్యాదిసమ్భవే పూర్వవద్ద్రష్టవ్యం ॥ — ॥ ఇతి పాషండినః ప్రతిగ్రహ

—*వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లింగపురాణే ॥ వేశ్యాపరిగ్రహే రామ పైత్రకే పుణ్యపర్వసు । ఆమం సువర్ణం రజతం ప్రతిగృహ్య ద్విజో యది । తేన జీవేన్మహాపాపీ మృత్వా నరకమాప్నుయాత్ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ నదీతీరే పుణ్యకాలే పైత్రకేషు చ పర్వసు । వేశ్యాప్రతిగ్రహం కుర్వన్ ద్విజశ్చండాలతాం వ్రజేత్ ॥ అన్తే నరకమాసాద్య సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ — ॥ మహాభారతే ॥ దశసూనాసమశ్చక్రీ దశచక్రిసమో ధ్వజీ । దశధ్వజిసమా వేశ్యా దశవేశ్యాసమో నృపః ॥ వేశ్యాప్రతిగ్రహస్స్పర్శో దానమన్నం వచస్తథా । ఏతాని తస్య పుణ్యాని హరంతి క్షణమాత్రతః ॥ తస్మాద్విప్రైః పరిత్యాజ్యో వేశ్యాయాస్సుప్రతిగ్రహః । యది ప్రతిగ్రహేద్రామ ప్రాయశ్చిత్తం శృణుష్వ మే ॥ కేశానాం వపనం కృత్వా సంస్కారం పునరాచరేత్ । ప్రాజాపత్యత్రయం కుర్యాత్తండులానాం ప్రతిగ్రహే ॥ సువర్ణమాత్రసంగ్రాహే షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । అన్నే జలే చ వస్త్రే చ ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ ఏతత్సకృత్ప్రతిగ్రహవిషయం ॥ అభ్యాసే ద్విగుణం ॥ అత్యంతాభ్యాసే చతుర్గుణం ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం తత్సమ ఇతి సూచితం ॥ — ॥ ఇతి వేశ్యాప్రతిగ్రహప్రా

—వ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

యశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథవ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ—లైంగే ॥ అటనం భాషణం దృష్టిర్హాసో లజ్జావిమోక్షణం । ఏతాని పంచ నారీణాం వ్యభిచారఉదాహృతః ॥ మైథునమష్టవిధం ॥ — ॥ స్మరణం కీర్తనం కేళిః ప్రేక్షణం గుహ్యభాషణం । సఙ్కల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృత్తిరేవచ ॥ ఏతన్మైథునమష్టాఙ్గం ప్రవదన్తి మహర్షయః । కృతే స్మరణతోఽగర్భస్త్రేతాయాం దర్శనాద్భవేత్ ॥ ద్వాపరే స్పర్శతోఽగర్భః కలౌ సమ్పర్కలేశకాత్ । అష్టవిధం మైథునమితి కలియుగవ్యతిరిక్తవిషయం ॥ కలౌ స్మరణాదికం సమ్భవత్యేవ ॥ క్రియానిర్వృత్తిస్సాక్షాత్సంసర్గఏవ గర్హితః ॥ శేషం రజస్వలావత్ ॥ — ॥ తదేవాహ వామనపురాణే ॥ స్త్రీణాం స్మరణజం పాపం మాసిమాసి రజఃస్థలాత్ । నాశ్యతే పురుషసంసర్గే గర్భత్యాగో విధీయతే ఇతి ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ స్త్రీణామహరహఃపాపం స్మృతిజం దృష్టిజం తథా । నష్టత్వంయాతి రాజేన్ద్ర మాసిమాసిరజఃస్థలాత్ ॥ పరసంసర్గజోదోషో నక్షీణత్వమవాప్నుయాత్ । తదపేక్షణతాం యాతి గర్భత్యాగో విధీయతే ॥ అతస్సాక్షాద్వ్యభిచారస్త్రీణాంయదా సమ్భవతి । సతు సాక్షాత్స్వయమేవ దర్శయతి ॥ నతు వార్తామాత్రేణ — ॥ తదాహ కాత్యాయనః ॥ స్వానుభూతం స్వదృష్టాన్తం నతు ప్రష్టవ్యానిగ్రహం । తథాపి యత్నతోరక్షేద్గర్భత్యాగోవిధీయతే॥ గర్భసమ్భవే సా యదా భర్త్రా త్యక్తా ॥ తదా తత్ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ — ॥ లైఙ్గే ॥ వ్యభిచారే యదా దృష్టే త్యాజితాయాథవాదిభిః । తస్యాః ప్రతిగ్రహస్త్యాజ్యో ముఖ్యైస్సపాపభీరుభిః ॥ తథాపి దైవాత్ప్రాప్తంచేత్సువర్ణంధాన్యమేవవా । ప్రాజాపత్యం చరేత్స్వర్ణే తదర్థం ధాన్యసఙ్గ్రహే ॥ పాదం చరేత్తతఃపశ్చాదన్నతోయాదిసమ్భవే ॥ —॥ ఇతి వ్యభిచారిణీప్రతిగ్రహ.

—భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ —కౌర్మే ॥ భర్తారం హన్తి యానారీ గృహదాహాదిభిర్విషైః । పరప్రేరణయావాపి సా నారీ భర్తృఘాతినీ ॥ — ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ యా

నారీ బహుభిర్విప్రైం పతిం హన్తి విషాదిభిః ।జారాసక్తాఽన్యతో వాపి కదా
తాం నావలోకయేత్ ॥ —॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ గృహదాహేనపాషాణ
రజ్జుదండాదిభిర్గృహే । భర్తారం హంతి యా పాపాకరణాదనిపీడయా ॥
యమదూతైస్తదా బద్ధాపీడితాయాతి కిఙ్కరైః । క్రోశంతీ స్వకృతం కర్మ
నిన్దంతీ జననం స్వకం ॥ కర్మణా మనసా వాచా భర్తారం నానుమన్యతే ।
తదాజ్ఞాం యా పరిత్యజ్య తస్యాఃప్రోక్తాహ్యధోగతిః ॥ భర్తృఘ్నీబ్రహ్మహ
న్త్రాచపహ్యుభయం యాతి రౌరవం । తతఃపరిగ్రహస్త్యాజ్యో భర్తృఘ్న్యాః
పాపశఙ్కయా ॥ దోషం బుద్ధ్వా యదా విప్రః తస్యాఃకుర్యాత్ప్రతిగ్ర
హం । మహాంతం నరకం గత్వా భవేచ్ఛ్వవితపోదరః ॥ పుణ్యకాలేషు సం
క్రాన్తౌ వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ । తత్ప్రతిగ్రహణం కుర్యాత్తదా పాపవిశు
ద్ధయే ॥ సువర్ణేరజతేవస్త్రే అన్నే జలపరిగ్రహే । తప్తం తదర్ధంపాదోనం
క్రమాత్కృత్వా విశుధ్యతి ॥ ఏతదజ్ఞానవిషయం ॥ జ్ఞాత్వాప్రతిగ్రహే
ద్విగుణం ॥ అభ్యాసే త్రిగుణం ॥ సంవత్సరాదూర్ధ్వం సోపి తత్సమః—॥
ఇతి భర్తృఘ్నస్త్రీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ చండాలప్ర

—*చండాలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవీపురాణే ॥ చండాలాద్యో
ద్విజోమోహాత్ప్రతిగృహ్య ధనాదికం । తేన సత్కర్మకృద్యత్ర తత్సర్వం
తదవాప్తిదం ॥ భోక్తారో నరకం యాంతి కర్తాచణ్డాలతాంవ్రజేత్ । చం
డాలేన కృతం వస్త్రం వర్జయేత్పుణ్యకర్మసు ॥ స్నానే దానే జపే హోమే
స్వాధ్యాయే పితృకర్మణి । తస్య స్మరణమాత్రేణతత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్
॥— ॥తదాహాపస్తమ్బః ॥ చండాలోపస్పర్శనే సమ్భాషాయాం దర్శనేచ
దోషః ॥ తత్ప్రాయశ్చిత్తం అవగాహనమపాముపస్పర్శనేసమ్భాషాయాం
బ్రాహ్మణసమ్భాషాదర్శనే జ్యోతిషాం దర్శనమితి ॥ తత్ప్రతిగ్రహే దోషమా
హ ॥చండాలాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్విప్రోధనపరాయణః । తస్యాన్యానిష్కృ
తిర్నాస్తి చాన్ద్రాయణచతుష్టయాత్॥ సకృత్ప్రతిగ్రహే తావత్ప్రాయశ్చి
త్తం విశోధనం । అభ్యాసే ద్విగుణంప్రోక్తం తత్సమస్తుతతఃపరం ॥ — ॥
ఇతి చండాలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥అథ పరివేత్తృప్రతిగ్ర

—*పరివేత్తృప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ అనూఢే భ్రాతరి జ్యే
ష్ఠేయవీయాన్పరిణయేద్యది । పూర్వజః పరివిత్తిస్స్యాత్పరివేత్తా ద్వితీయజః ।
పరివిన్నస్తు తత్పత్రో ద్వితీయః పరివిన్దకః ॥—॥ కౌర్మే ॥ జ్యేష్ఠో యద్యంగ
హీనస్స్యాన్మూకో ఒపస్మారవాన్ యది । తదనుజ్ఞామవాప్యాథ భరణం పరి
కల్ప్యచ ॥ స్నాతకాదివ్రతం కృత్వా కన్యాయాథవివాహ్యచ । ద్వితీయః పరి
ణయేత్తత్ర హ్యన్యథా పతితోభవేత్ ॥ ఏవం నశాస్త్రదోషస్స్యాదన్యథాభవ
తీ లౌకికే । తయోః పుత్రాస్తయోర్దారాః పతితాస్స్యుర్నసంశయః ॥ నిత్యే
కామ్యే వ్రతే దానే నకర్మార్హాన్నృపోత్తమ । తస్మాదేతే పరిత్యాజ్యాః దర్శ
నే భాషణే తథా ॥ ప్రతిగ్రహః పరిత్యాజ్యో విప్రైర్ధర్మపరాయణైః । త
థాపి లోభవాన్విప్రః కుర్యాదేతత్ప్రతిగ్రహం ॥ న తేన శుద్ధిమాప్నోతి
సురాభాండోదకం యథా । యాగార్థం భరణార్థం వా ద్విజో యస్తత్పరిగ్ర
హేత్ ॥ పరాకత్రియమాత్రేణ శుద్ధో భవతి నాన్యతః । భోగార్థం ధనబా
హుళ్యే తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ ॥ పరాకః స్వల్పమాత్రేణహ్యన్యైవ
స్త్రైభవేత్తతః ॥ — ॥ ఇతి పరివేత్త్రాదిప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥

—పుస్తకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

అథ పుస్తకప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే ॥ శాస్త్రం
పురాణం కావ్యంచ స్మృతిం నాటకమేవచ । యోదద్యాత్పుణ్యకాలేషువ్య
తీపాతేచ వైధృతౌ ॥ ద్విజాయాధ్యాత్మవిదుషే ఫలకంవాథ లేఖనం । స
ప్తజన్మసు విద్యావాన్ సర్వశాస్త్రార్థతత్వవిత్ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ పురాణం
ధర్మశాస్త్రంచ స్మృతిం కావ్యం సనాటకం । పుణ్యకాలేషు సంక్రాన్తౌ
గ్రహణే చన్ద్రసూర్యయోః ॥ యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ సభవేత్సర్వశా
స్త్రవాన్ । యోద్విజో ద్రవ్యలోభేన ప్రతిగృహ్యసరస్వతీం ॥ సోపి జన్మా
న్తరే రాజన్ విద్యావాన్ సంప్రజాయతే । ప్రతిగృహ్య ధనార్థంతు వి
క్రియం మోహబుద్ధితః ॥ కుర్యాద్యదిసపాపాత్మా ప్రాజాపత్యత్రయంచరే
త్ । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యం పిబేచ్ఛుచిః ॥ అన్యథా దోషమా
ప్నోతి వ్రాత్యో భవతి భూతలే ॥ — ॥ ఇతి పుస్తకప్రతిగ్రహప్రా

వ్రాత్యాదిభ్యో పవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

యశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ వ్రాత్యాదిభ్యో యజ్ఞోపవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ బ్రహ్మాండే ॥ అనధ్యాయేతు యత్సూత్రం యత్సూత్రం రండయాకృతమ్ । యత్సూత్రం దారుసమ్భూతం క్రీతం యద్బ్రహ్మసూత్రకమ్ ॥ వ్రాత్యాదిభిశ్చ యద్దత్తం తత్సూత్రం పరివర్జయేత్ । అపుచ్ఛగ్రన్థిసంయుక్తం స్థూలం సూక్ష్మం సబర్బరం ॥ ప్రమాణహీనమధికం న ధార్యం తద్ద్విజాతిభిః । నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్యమధస్తాచ్చిత్తవఃక్షయః॥ తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాదుపవీతం విచక్షణః । ఏకావృతం గార్హపత్యం ద్వితీయం దక్షిణానలం ॥ తృతీయంచాహవనీయంస్యాద్వేదిర్వేదమయీశుభా। గ్రన్థిస్తస్య పరంబ్రహ్మ తద్ధృత్వా విప్రపుఙ్గవః ॥ నిత్యనైమిత్తికాదీని కర్మాణీహ సమాచరేత్ । దినేదినే క్రతుఫలం సమ్ప్రాప్నోతి నసంశయః ॥ ఏతద్దుర్మార్గవృత్తిభ్యః ప్రతిగృహ్యద్విజాతయః । యద్యత్కర్మయదా కుర్యుస్తత్తదాప్నోతినిష్ఫలం ॥ పూర్వలక్షణోపేతముపవీతం ద్విజోత్తమః ।ధృత్వా నిత్యం యదా కుర్యాత్తదానన్తాయకల్పతే ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ అష్టోత్తరశతం సూత్రమేతద్వాజసనేయినామ్ । ఇతరేషుచసర్వత్ర షణ్ణవత్సూత్రముచ్యతే ॥ అంగుళ్యగ్రేత్వనాయుష్యం అంగుళ్యాదౌ తపఃక్షయః। తస్మాదంగుళిమధ్యేతు తత్తన్తుం కారయేద్బుధః ॥ కేశవాదిచతుర్వింశనామసంఖ్యాచతుష్టయం । షణ్ణవేనేతి ముఖ్యత్వం యాజ్ఞవల్క్యమితి స్మృతిః ॥ బ్రహ్మచారిణామేకంస్యాద్గృహస్థోబహుధారయేత్ । ద్వాదశాష్టౌగృహస్థస్య చత్వారి వనవాసినః ॥ భుక్త్వోత్తరమనధ్యాయం విక్రీతంవిధవాకృతం। పతితం తోరణం ఛిన్నం తన్తుం సప్తవివర్జయేత్ ॥ పూర్వోక్తేభ్యస్త్వనార్యేభ్యః ప్రతిగృహ్యోపవీతకం । కుర్యాద్యది ద్విజఃకర్మ సమహాదోషమాప్నుయాత్ ॥ తద్దోషోపశమాయాలం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । అన్యద్ధృత్వా సుఖీభూయాదన్యథా దుఃఖవాన్భవేత్ ॥ — ॥ ఇత్యుపవీతప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ నటవిటగాయకేభ్యః ప్రతిగ్రహ

నటవిటగాయకేభ్యః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ నటశ్చ విటవృత్తిశ్చ గా

యకస్సపరిహాసకః । చారువాకశ్చ పంచైతే సకర్మార్హాః కలౌ యుగే ॥ దేవా
గారే రాజభవనే వృత్తిం ప్రాప్య దినేదినే । కుమారీం భగినీంవాన్యాం
నర్తయేద్యస్సవైనటః ॥ వేదశాస్త్రం పరిత్యజ్య నిత్యం నైమిత్తికం తథా ।
విసృజ్య పరనారీగస్సపుమాన్విటవృత్తిమాన్ ॥ హరికీర్తనకథాం త్యక్త్వా ప్ర
బన్ధాన్పురుషకల్పితాన్ । పఠన్ యో వర్తతే నిత్యం సగాయక ఇతీరితః ॥
మాతరం భగినీం శ్వశ్రూం శ్వశురం పితరం గురుం । దేవం వహ్నిం తథా
ధేనుం యస్సదాపరిహాసయేత్ ॥ యం సదా వర్జయంతీహ సాధవస్సాధువ
త్సలాః । పరిహాసజనస్సోహి తం కదా నావలోకయేత్ ॥ అవాచ్యం వాసు
వాచ్యంవా సదా దుర్భాషణం వదన్ । సర్వాన్సాధూన్సమాలోక్య చారు
వాక్యైర్విహాసయేత్ ॥ ససర్వధర్మసంత్యాగీ చారువాక ఇతీరితః । ఏతేభ్యో
యదియోవిప్రో గృహ్ణీయాద్ధనముత్తమమ్ ॥ కుర్వీత దేహశుద్ధ్యర్థం ప్రాజా
పత్యం విశోధనమ్ । ఉపోష్య రజనీమేకాం పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ప్రా
యశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం సర్వపాపప్రణాశనం ॥ — ॥ ఇతి నటవిటగా
యకేభ్యః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ఆభీరప్రతిగ్రహప్రా

ఆభీరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

యశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ సూతప్రోక్తే ॥ బ్రాహ్మణః ప్రతిగృహ్ణీయాత్సర్వ
త్రాభీరవర్జితమ్ । ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యాభీరాణాం ప్రతిగ్రహే ॥ —
॥ స్కాందే ॥ భాషాన్తరం నజానాతి సమ్యగ్భాషాయాం నసంవదేత్ । అ
యం విప్రస్త్వయం దేవషదం పాపమిదం ఫలం ॥ కుటీరే వర్తుళాకారే అ
జధేనుప్రపోషకః । తక్రాదీని విక్రీయ జీవేచ్చాపి సదా భువి ॥ ఆభీరఇ
తి విఖ్యాతస్సర్వకర్మబహిష్కృతః । తస్మాద్ధనంవా ధాన్యంవా పుణ్యకాలే
ఉపాగతే ॥ ప్రతిగృహ్యద్విజో లోభాత్స స్యాన్నరకమశ్నుతే । తద్దోషపరి
హారార్థం ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి నతస్మా
న్ముచ్యతేధునా ॥ — ॥ ఇత్యాభీరప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ

చాతుర్మాస్యవ్రతాదిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

చాతుర్మాస్యవ్రతాదిషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్క
ణ్డేయః ॥ శాకం జీరకతామ్బూలం గోధూళిస్నానమేవచ । గోశృంగోదక

సంస్నానం సన్ధ్యాయాం మౌనమేవచ ॥ త్రికటుకం ధనం ధాన్యం హారిద్రా దానమేవచ । విప్రపాదోదకస్నానం విప్రవన్దనమేవచ ॥ శివవిష్ణ్వోశ్చ స్మరణం పురాణపఠనం తథా । పురాణశ్రవణం శాస్త్రపఠనం తులసీదళైః ॥ విష్ణుపూజాం తథా శమ్భోర్బిల్వపత్రైశ్చనామభిః । అథశ్వయ్యాపత్రిభుక్తిర్బ్రహ్మసూత్రంచ చన్దనం ॥ తులసీదళదానంచ దూర్వాధారణమేవచ । శ్రీమూర్తిదానం ద్వాదశ్యాం సూర్యార్ఘ్యం ప్రత్యహంతథా ॥ మృష్టాన్నభోజనం విప్రే ప్రాతస్స్నానం తథైవచ । సహస్రనామపఠనం విష్ణోర్వా శంకరస్యవా ॥ అఖండదీపదానంచ శాకత్యాగం తథైవచ । శ్రావణే వర్జయేచ్ఛాకం దధిభాద్రపదే త్యజేత్ ॥ ఆశ్వినే వర్జయేత్క్షీరం కార్తికేద్విదళం త్యజేత్ । త్వఙ్మూలం పల్లవం పుష్పం ఫలం కోశంచ జీరకం ॥ శుంగం బీజంచ నిర్యాసం దశధాశాకఉచ్యతే । ధాత్రీఫలం సదాగ్రాహ్యం విష్ణుప్రియకరం మహత్ ॥ శాకత్యాగం తథా విష్ణోః త్రిదినే పాపవర్జితం । క్షీరాబ్ధిపూజా రాజేన్ద్ర దివానిద్రావివర్జనం ॥ పంచగవ్యప్రాశనంచ ద్వాదశీద్వాదశీదినే । తథాత్రైస్స్నపనం శమ్భోర్హరేర్వా ప్రత్యహం వ్రతీ ॥ రజ్జువల్లీవ్రతంతద్వద్గోష్ఠే బృన్దావనేపివా । ప్రతిమాసం చతుర్థ్యాంతు గణనాథస్య పూజనం ॥ ప్రతిపక్షం తృతీయాయాం గౌరీపూజామహావ్రతం ।ద్వాదశ్యాం ప్రత్యహంవాపి గోదానం పాపనాశనం ॥ ఏతాని చాతుర్మాస్యవ్రతాని ॥ ఏతేషాంతు వ్రతానాంచ మహత్సూద్యాపనేషుచ । ప్రతిగృహ్య ద్విజో లోభాత్తద్దానం సుఖాప్తయే ॥ తత్తత్పాపఫలం భుక్త్వాయమలోకమవాప్నుయాత్ ।ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదాహృతం ॥గవాం ప్రతిగ్రహే చాన్ద్రం సువర్ణే తప్తమేవచ । ప్రాజాపత్యం తథావస్త్రే అన్నే గవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏతేషాం ద్రవ్యబాహుళ్యే పూర్ణప్రాయశ్చిత్తముక్తం॥ అల్పే తదర్ధం ॥ అత్యన్తాల్పే పాదం ॥ అతోన్యూనంచేన్నగ్రాహ్యం ॥ —॥ ఇతి చాతుర్మాస్యవ్రతోద్యాపనేషు ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అ

— కార్తికమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్—

థ కార్తికమాసవ్రతోద్యాపనప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ స్కాందే॥ నవలక్షార్చనం శమ్భోర్విష్ణోర్వాపుష్పజాతిభిః । తత్పౌర్ణమ్యాం

వృషత్యాగో నక్తవ్రతమతఃపరం ॥ సర్వశాకపరిత్యాగో దమ్పత్యోర్భోజనం తథా । ఆకాశదీపం ద్వారేచ శిఖరే దీపమేవచ ॥ అఖండదీపం కార్తిక్యాం ధాత్రీపూజనమేవచ । ధాత్రీస్నానం తథావిప్రే తులస్యర్చనమేవచ ॥ ప్రాతస్స్నానం మాసపూర్ణం శివవిష్ణ్వోః ప్రపూజనం । తామ్బూలదానం కార్తిక్యాం ఫలదానంమహాఫలం ॥ పురాణపఠనంచైవ పురాణశ్రవణం తథా ॥ వేదపారాయణంచైవ ధర్మశాస్త్రం తథైవచ ॥ ప్రత్యహం సాయమాకాశదర్శనం పాపనాశనం । పంచగవ్యాభిషేకంచ పంచగవ్యస్య భక్షణం ॥ స్మరణం కీర్తనం శమ్భోర్బ్రహ్మ రేర్నామసహస్రకం । ప్రత్యహం శాకదానంచ బ్రహ్మపత్రేషు భోజనం ॥ పాషండజనసంగంచ పాషండాలాపనం తథా । వర్జయేత్సర్వథా విప్రః కార్తికేతు విశేషతః ॥ పరాన్నం పరశయ్యాంచ పరవస్త్రం పరాఙ్గనాం । సర్వదా వర్జయేత్ప్రాజ్ఞః కార్తికేతువిశేషతః ॥ కార్తికే వర్జయేత్తైలం మృషావాదం విశేషతః । సాలగ్రామశిలావారి స్నానం పాపప్రణాశనం ॥ హవిష్యాన్నం వ్రతీ భుంజన్ చాన్ద్రాయణఫలం లభేత్ । అవ్రతేన తు యోవ్యస్తు మాసం దామోదరప్రియం ॥ పుమాన్స్త్రీవాపరీతాత్మా సూకరేష్వభిజాయతే । న కార్తికసమోమాసో న దైవం. కేశవాత్పరం ॥ తావుభౌ యదిసన్త్యజ్య వర్తతేన్యత్ర పాపధీః । గోపీచన్దనదానంచ తులసీదానమేవచ ॥ ప్రత్యహం ధాన్యదానంచ శుచిత్వం కార్తికే ముదా । ఏతాని కార్తికవ్రతాని ॥ ఉద్యాపనేషు సర్వేషాం వ్రతానాం పుణ్యకర్మసు । ప్రతిగృహ్యద్విజోయస్తు వర్తయన్నాత్మపోషణం ॥ మహాదోషమవాప్నోతి యమలోకేభయంకరే । ప్రాయశ్చిత్తమిదంతస్య దర్శితం విప్రపుఙ్గవైః ॥ దీపప్రతిగ్రహే చాన్ద్రం పరాకం స్వర్ణసంగ్రహే । వస్త్రే కాంస్యే తథా తామ్రే ప్రాజాపత్యంవిశోధనం ॥ అన్నేజలేచమృష్టేచ తదర్ధంపరికీర్తితం । ద్రవ్యాధిక్యేఽల్పేచ పూర్వవద్వేదితవ్యం ॥—॥ ఇతి కార్తికవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ మాఘమాసవ్రతో

మాఘమాసవ్రతోద్యాపన ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.

ద్యాపనప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ లిఙ్గపురాణే ॥ తిలహోమశ్చతద్దానం తత్స్నానం తర్పణంతథా । తద్భుక్తిశ్చతదాలేపష్షడ్విధంపా

పనాశనం ॥ మార్తాండోదయవేళాయాం స్నానం సర్వాఘనాశనం । పురాణపఠనంచైవ పురాణశ్రవణంతథా ॥ బదరీఫలదానంచ తిలపిష్టం మహాఫలం । తథాన్యఫలదానంచ పూజనం శఙ్కరే హరౌ ॥ సాలగ్రామశిలాతీర్థం ప్రత్యహం ధారయేన్ముదా । సూర్యస్యార్ఘ్యం వన్దనంచ తులసీపూజనంతథా ॥ సాలగ్రామశిలాదానం మాసమేకం నిరన్తరం । వన్దనంవిప్రముఖ్యానాం తథా బ్రాహ్మణభోజనం ॥ గోదానం ప్రత్యహంవిష్ణోః ప్రీతయేపాపనాశనం । తిలతండులదానంచ కుమ్భదానమతఃపరం ॥ సహస్రనామపఠనం శివవిష్ణ్వోర్నిరన్తరం । వస్త్రదానం తదామాఘే జమ్బీరఫలమేవచ ॥ గోపీచన్దనదానంచ స్నాత్వానాం గన్ధపూజనం । పుస్తకస్య ప్రదానంచ స్వగృహే దేవసన్నిధౌ ॥ దేవాలయేవా రాజేన్ద్రదేవతారాధనంతథా । విదుషఃపూజనంపాపనాశనం పుణ్యదాయకం ॥ చూతపల్లవపుష్పైశ్చ పూజనం ప్రత్యహం తథా । సూపోదనం తథామాఘే భోజయేచ్ఛ్రీపదంముదా ॥ అఖండదీపదానంచ స్వగృహే దేవసన్నిధౌ । దేవాలయేవా రాజేన్ద్రదీపదానం ప్రబుద్ధిదం ॥ చూతకోశప్రదానంచ తథాలవణమేవచ । తామ్బూలదానం విప్రాణామేకంవా బహుశోపివా ॥ మృష్టాన్నదానం విప్రాణాం విప్రయోరేకమేవవా । తథాచ కింశుకైఃపుష్పైరుభయోఃపూజనంతథా ॥ ఉభయోః-హరిహరయోః ॥ కింశుకైర్లిఙ్గపూజాచ తథాదానం విశేషతః ॥ ఇతి మాఘమాసవ్రతాని ॥ వ్రతేష్వేతేషుసర్వేషు విప్రోయఃప్రతిగృహ్యచ ।స గచ్ఛేద్యమసాన్నిధ్యం మహాభీతిప్రదం నృణాం ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం రాజన్ సర్వపాపప్రణాశనం। ధేనుప్రతిగ్రహేతప్తకృచ్ఛ్రత్రయమథాచరేత్ ॥ సువర్ణప్రతిమాగ్రాహీ ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । తామ్రకాంస్యతిలానాంచ స్వీకారే కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ అన్నే జలేచ వస్త్రేచ తదర్ధంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । ఏతేషాం వ్రతానాముద్యాపనేషు ప్రతిగ్రహే ప్రధానపరిత్యాగే ధర్మసాధనేవా నప్రాయశ్చిత్తం । నోచేత్ప్రాయశ్చిత్తమేవేతివేదితవ్యం ॥ —॥ఇతి మాఘమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం

— వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ —

॥ — ॥ అథ వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపనే ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమా

హ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రపాశయ్యాచపుష్పాణాముశీరాణాం సురేశ్వర । పుష్పప్రవాళపర్ణాని వ్యజనం వేణుసమ్భవం ॥ ఛత్రం పుష్పంతథా గన్ధః పాదుకాద్వయమేవచ । దధ్యన్నం ఫలసంయుక్తం తథాచైవ గుడోదకం । తథైవ చమ్పకాశోకముశీరం శర్కరాతథా ॥ లవంగమేలకంచైవ జాతీకుసుమమేవచ । కర్పూరం శీతలం తోయం సైకతం జలసేకజం ॥ హిమామ్బుదానం పుష్పాణాం పటీం కౌసుమ్భరంజితాం । తక్రం జమ్బీరనీరేణ యుక్తం లవణసంయుతం ॥ ప్రాతస్స్నానంచ వైశాఖే తథా మాధవపూజనం । వసన్తమాధవప్రీత్యై దద్యాదేతాని పార్థివ॥ ఏతేషాం దానమాత్రేణ నరా యాంతీద్ధ్రిసమ్పదం । తతస్తు భువమాసాద్య మండలాధిపతిర్భవేత్ ॥ వైశాఖే ప్రత్యహం కృత్వా ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమీదినే । సర్వపాపవిముక్త్యర్థం కుర్యాద్వా పంచపర్వసు ॥ వ్రతస్యోద్యాపనంకుర్యాద్వ్రతస్య పరిపూర్తయే । ఉద్యాపనేషు వైశాఖే యఃకుర్యాత్తత్పరిగ్రహం ॥ ససర్వనరకాన్ భుక్త్వా పికో భూయాత్తతఃపరం । ధేనుప్రతిగ్రహే రాజన్ తత్ప్రధానం పరిత్యజేత్ ॥ కుర్యాచ్చాన్ద్రాయణం సమ్యక్ శయ్యాయాం ద్విగుణం స్మృతం । పుష్పప్రవాళోశీరశయ్యాస్వేవం వేదితవ్యం ॥ సువర్ణే రజతేథాన్యే పూర్వవత్సుసమాహితః । తతోర్ధార్ధప్రమాణేన ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనం ॥ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వాచ నశుద్ధఃపూర్వజో న్యతః । తస్మాత్ప్రతిగ్రహస్త్యాజ్యస్సాత్వికేషు వ్రతేష్వపి ॥—॥ ఇతి వైశాఖమాసవ్రతోద్యాపన ప్రతిగ్రహప్రా

నానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

యశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ నానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ కదలీం మాతులుంగంచ నారికేళం ఫలంతథా ।ఖర్జూరం పనసంచైవ ద్రాక్షాఫలమనుత్తమం ॥ చూతంకపిత్థం జమ్బీరం జమ్బూదాడిమమేవవా। క్షీరపూర్వఫలంచైవ తిన్త్రిణీఫలమేవచ ॥ ఉర్వారుకఫలంచైవ ఎరండకఫలంతథా । ఫలానియానిలోకేస్మిన్నానానామాని పార్థివ ॥ హోంపద్యాత్తానిసర్వాణిరాశీకృత్యఫలాప్తయె । బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం వినాశార్థం ద్విజర్షభ ॥ వస్త్రేణవేష్టితంరాశిం దక్షిణాభిర్యథేచ్ఛయా ।హేమంతే శైశిరేవాపి సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ దత్వేతి శేషః ॥ తత్ఫలానిద్వి

జో యస్తు ప్రతిగృహ్యాధనాతురః । ఆధానార్థంతటాకార్థం స్వయం కుర్యాత్ప్రయత్నతః ॥ తతో దోషాత్ప్రముచ్యేత హ్యన్యథా పాపమశ్నుతే । సత్కర్మఫలనాశంచ ఫలదానంమహత్తరం ॥ తస్మాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదాహృతం ॥ రాశీభూతం ఫలందివ్యం గృహీత్వా ద్విజనాయకః । అకృత్వా నిష్కృతింతస్యప్యాధానంకర్మసాధనం ॥ ప్రధానంసమ్పరిత్యాజ్యవిప్రానుజ్ఞామవాప్యచ । కేశానాం వపనంకృత్వా షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి । నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి ఫలబాహుళ్యసంగ్రహే ॥ కేచిదిచ్ఛన్తి సంస్కారం నిత్యకర్మవినాశనాత్ । యదాభూద్రాశిసంగ్రాహః ఫలానాం ఫలనాశకః ॥ తస్యకర్మాణి నశ్యన్తి తదాఫలమఖేచ్ఛయా । బ్రహ్మోపదేశకర్తవ్యో గాయత్రీదానమేవచ ॥ ఏతదల్పప్రతిగ్రహవిషయేన ॥ కింతు రాశీకృతనానావిధఫలప్రతిగ్రహే । కర్తుఃబ్రహ్మహత్యావినాశార్థం దానేతస్య పాపాన్యశేషాణి బ్రాహ్మణమావిశన్తి । తతఃపునస్సంస్కారః ॥ ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం ॥ ఏకద్రవ్యపరిగ్రహేత్వేవం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రమాత్రం । రాశిప్రతిగ్రహే ప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తాద్యసమ్భవేప్యుభయమస్తీతి ॥ — ॥ ఇతి రాశీకృతనానావిధఫలప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥

—మకరసఙ్క్రాన్తివ్రతేషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం—

అథ మకరసఙ్క్రాన్తివ్రతేషు ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ ముద్గదీపంతిలానాంచ సధాన్యం మాషదీపకం । తథాచలావణందీపం మహాదీపమనన్తరం ॥ శృఙ్గిబేరం తథాకన్దం హరిద్రాదానమేవచ । అన్యానిసన్తి దానాని కానిచిత్ప్రథితానిచ ॥ ఏషువ్రతేషుపూర్ణేషు తదోద్యాపనమాచరేత్ । మోక్షదీపం మహాపుణ్యం నరకోత్తారణంనృణాం ॥ దీపాస్త్వైతే యదారాజన్ పరిపాకంభజంత్యథ । తావత్సధాన్యపాత్రాణాం దానంకుర్యాద్ద్విజాతయే ॥ పారణం తత్ర కుర్వీత వ్రతీవ్రతఫలాప్తయే । తత్పాత్రం యోద్విజోధృత్వా దీపధాన్యసమన్వితం ॥ ఉద్యాపనే యదామోహాత్ప్రతిగృహ్యాసుఖాప్తయే । తస్యైవ యమలోకశ్చ యావదాభూతసంప్లవం ॥ దీపపాత్రాణి యావన్తి సవర్తీనిసధాన్యకం । ఉద్యాపనే ద్విజోధృత్వా యమలోకశ్చ శాశ్వతః ॥ — ॥ తైంగ

మహాదీపావసానేషు తత్పాత్రం యో ద్విజో హరేత్ । తస్యైవ యమలో
కశ్చ శాశ్వతః పుణ్యనాశనః ॥ మహాదీపఫలం యావత్తావద్యుగసహస్రకమ్।
యమలోకమవాప్నోతి పునరావృత్తిదుర్లభమ్ ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ యో
ద్విజో దేవతాగారే మహాదీపవ్రతేషు చ । తత్పాత్రాణి ప్రగృహ్ణీయా
ద్వృథా యాగాదికంవినా ॥ తస్యైవ నరకే వాసో యావచ్చన్ద్రదివాకరౌ
పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాయశ్చిత్తం కరోమ్యహమ్ ॥ ఇతిసఙ్కల్ప్య మ
నసా ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । గోధూళిరజసా స్నాత్వా తథాకృత్వా
ఘమర్షణమ్ ॥ బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతః తప్తకృచ్ఛ్రచతుష్టయమ్ । కృత్వాశు
ద్ధిమవాప్నోతి చాన్ద్రాయణమథాచరేత్ ॥ ముద్గదీపే పరాకంస్యాల్లవణే
చాన్ద్రభక్షణమ్ । మాషదీపే తిలానాంచ ఏకం తప్తం సమాచరేత్ ॥ ప్రా
జాపత్యం ధాన్యదీపే పఞ్చగవ్యం తతఃపిబేత్ । సర్వదీపప్రతిగ్రహప్రా
యశ్చిత్తాదనన్తరం పంచగవ్యప్రాశనం కర్తవ్యమ్ ॥—॥ ఇతి మకరసం
క్రాన్తౌ దీపప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ కారణం వినా

కారణంవినా పత్నీత్యాగినః ప్రాయశ్చిత్తం.

పత్నీత్యాగినః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ లైఙ్గే ॥ స్వపత్నీం యో
ద్విజో మోహాత్సంత్యజేత్కారణంవినా । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి నపుం
సకభావదృతే ॥ యస్త్యజేత్కులజాం సాధ్వీం లోకవార్తాపరాయణః । ఏ
తస్య నిష్కృతిర్నాస్తి నపుంసకభావదృతే ॥ సతీత్యాగే హేతుమాహ ॥—
లైఙ్గే ॥ అప్రజాందశమేవర్షే స్త్రీప్రజాం ద్వాదశే త్యజేత్ । మృతప్ర
జాం పంచదశే సద్యస్త్వప్రియవాదినీమ్ ॥ అప్రియవాదః సాక్షాద్వ్యభి
చారః స్వదృష్టః నతు వార్తాశ్రవణమాత్రేణ । అప్రియాణి బహూని సన్తి
ప్రతివార్తా। నిష్ఠురవచనం । నాభ్యుత్థానం । నపాదప్రక్షాళనాదికం । సర్వ
దా శాఠ్యం । దరిద్రాగమే నిన్దా । మనస్యపూర్ణే భర్తరి నప్రీతిః । ఏవ
మాదీన్యప్రియవచనాని । ఏతేషు సత్సు నసతీత్యాగః ॥ కలియుగత్వాత్ ।
వ్యభిచారస్సాక్షాత్స్వయమేవ దృష్టశ్చేత్త్యాజ్యా ॥—॥ తదాహగౌతమః
స్వానుభూతం సదృష్టాంతం నతు ప్రష్టవ్యసంగ్రహం । న ప్రమాణం లోకవా
ర్తా జనవాదో మృషాక్వచిత్ ॥ అతో భర్త్రా శ్రవణమాత్రేణ నత్యాజ్యా ।వ్య

ధా త్యాగే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ దారవ్యతిక్రి మేలోకే నిష్కారణతయా ద్విజః । ఖరాజినం బహిర్లోమధృత్వా భిక్షాటనం చరేత్ ॥ దారసన్త్యాగినే భిక్షామితి వార్తాం వదన్ సదా । సప్తాగారాణి భిక్షార్థం పర్యటేత్తదృతుత్రయం ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా రఘునన్దన । భర్తృసన్త్యాగే మహాపాతకేన వినా స్త్రీణామప్యేవం ప్రాయశ్చిత్తం షణ్మాసాన్ కృత్వా తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి । మహాపాతకలిప్తో భర్తా త్యాజ్య ఏవ । నాన్యత్ర ॥ — ॥ తదాహ భాగవతే ॥ దుర్వృత్తో వా సువృత్తో వా రోగీ వా వ్యధనోపి వా । స్త్రీభిః పతిర్న హాతవ్యః లోకేప్సుభిరపాతకీ ॥ పాతకం బ్రహ్మహత్యాదికం । వ్యభిచారాదిదుర్గుణాన్ దృష్ట్వా న త్యాజ్యః ॥ — ॥ తదాహాపస్తమ్బః ॥ దారవ్యతిక్రమీ ఖరాజినం బహిర్లోమపరిధాయ దారవ్యతిక్రమిణే భిక్షామితి సప్తాగారాణి చరేత్సావృత్తిష్షణ్మాసాన్ । స్త్రియాస్తు భర్తృవ్యతిక్రమే కృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రాభ్యాసస్తావన్తం కాలమితి ॥ అతో నిష్కారణతయా పరిత్యాగో దోషహేతుః ॥ — ॥ ఇతి కారణంవినా పత్నీత్యాగినః ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చి

అశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

త్తమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ సోమసూర్యగ్రహే వాపి వ్యతీపాతే వై వైధృతౌ । సఙ్క్రమే విషువే చైవ మన్వాదిషు యుగాదిషు ॥ అశ్వప్రతిగ్రహే రాజన్ నిష్కారణతయా ద్విజః । యమలోకముపాగమ్య భుక్త్వా తత్రైవ యాతనాః ॥ పునర్భువముపాగమ్య పుచ్ఛయుక్తో హరిర్భవేత్ ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ అశ్వప్రతిగ్రహే విప్రః పుణ్యకాలేషు పర్వసు । కారణేనవినా రాజ యమలోకముపాగమన్ ॥ పశ్చాద్భవతి భూలోకే మండూకః పుచ్ఛసంయుతః । సచేద్విక్రయమాపన్నః పాతకాన్న విముచ్యతే ॥ అశ్వవిక్రయే దోషమాహ ॥ — కౌర్మే ॥ మేరుమన్దరతుల్యాని పాపాని వివిధాని చ । సద్రజా పహరేత్పాపం నకన్యాహయవిక్రయీ ॥ ధృత్వాశ్వం విక్రయేద్యస్తు వృథా భోగేచ్ఛయా నృప । ఉభయోస్సమ్భవేత్తావదబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ప్రతిగ్రహే తదర్ధం స్యాద్విక్రయే పూర్ణమాచరేత్ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ పాపాని సన్తి యానీహ తావన్తి భువి పార్థివ । రుద్రజాపహారే

త్తాని నకన్యాహయవిక్రయీ ॥ వృథాశ్వం ప్రతిగృహ్యాదౌ ద్విజో విక్రయి
తం పునః । తదోషాఽపాపవిశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ నో చే
త్తదర్ధం కుర్వీత సహ్యాభావే పూర్ణమాచరేత్ । అశ్వవిక్రయిణాఽపాపం దేహ
మావృత్య తిష్ఠతి ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిశుద్ధాత్మా తత్పాపాన్ముచ్యతేఽధునా ॥—॥
ఇత్యశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ మహిషీప్రతిగ్రహప్రా

మహిషీప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్

యశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ లైంగే ॥ యో విప్రో మహిషీం ధృత్వా కుటుమ్బ
భరణాయవై । పుణ్యకాలేషు సఙ్క్రాన్తౌ వ్యతీపాతేచ వైధృతౌ ॥ స
యాతి నరకం ఘోరం కాలసూత్రం సుదారుణం । పశ్చాద్భవతి పాపాత్మా
వాయసః కృష్ణవర్ణవాన్ ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ మహిషీమనుగృహ్ణా
తి ద్విజో మహతి సఙ్కటే । సయాతినరకం ఘోరమనుభూయమహత్తరం ॥
పశ్చాద్ధ్వాఙ్క్షో భవేత్పాపీ క్షీరలోభాత్ప్రతిగ్రహీ । తస్మాదేతత్పరిత్యాజ్యం
మహిషీగ్రహణం ద్విజైః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా తరేద్దోషమిమం ద్వి
జః । తత్ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ సౌపర్ణే ॥ మహిషీమా
త్మభోగార్థం ప్రతిగృహ్య ద్విజో మహాన్ । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం పరా
కం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ విక్రయేద్ద్విగుణం కృత్వా తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్య
తే । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్తత్తన్మన్త్రపురస్సరం ॥ — ॥ ఇతి మహిషీ
ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్త

—*ధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మాహ ॥ — ॥ కౌర్మే ॥ ధేనుం యోఽపూర్వజో ధృత్వా నిమిత్తైర్బహుభిర్వి
నా । పుణ్యకాలే పుణ్యతీర్థే వస్త్రాదిభిరలఙ్కృతామ్ ॥ సవస్త్రాం దోహ
సంయుక్తాం ముక్తామాలోపశోభితామ్ । తామ్రపృష్ఠాం స్వర్ణశృఙ్గీం స్వ
ర్ణఘంటోపశోభితామ్ ॥ సురూపాం సాధువృత్తాంచ ధేనుం రాజ్ఞస్సుఖా
ప్తయే । మహాపాపఫలంభుక్త్వా నరకాయోపపద్యతే ॥ తస్మాద్ధేనుస్తు నగ్రా
హ్యా ద్విజైరధ్యాత్మవేదిభిః ॥ — ॥ లిఙ్గపురాణే ॥ పుణ్యకాలేషు దో ధేనుం
వమభ్యర్చ్య ద్విజాతయే । దద్యాదీశ్వరతుష్ట్యర్థం సవై నారాయణస్స్మృతః ॥
ధేనవో బ్రహ్మణా సృష్టాః యజ్ఞార్థం యాగసాధనాః । మహాపాతకవాతి

ణ్యాః పుణ్యకర్తృఫలప్రదాః ॥ విప్రాధీనాస్సదా సర్వా ధేనవో లోకపూజితాః । తా గృహ్ణీయాద్ద్విజో యస్తు దరిద్రవ్యాధితః పాపసంగ్రహీ ॥ నరకే నియతి స్తస్య ధేనురోమాణి సంతిహి । అతః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ నాగరఖండే ॥ ధేను ప్రతిగ్రహీతాయః పుణ్యకాలేషుపర్వసు । హోమార్థమభిషేకార్థం నతేనహీనదోషభాక్ ॥ ఉభయోరప్యథా వేతు ప్రాజాపత్యత్రియంచరేత్ । ఉభయోర్యది సమ్ప్రాప్తిః పంచగవ్యం పిబేత్తతః ॥ తే తచ్ఛుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా రఘునన్దన । ఉభయతో ముఖీ ధేను ప్రతిగ్రహవద్దుష్ట ప్రతిగ్రహత్వాభావాత్ప్రాయశ్చిత్తమల్పముక్తం॥అన్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తబాహుళ్యం దోషాధిక్యాత్ ॥—॥ ఇతి సౌమ్యధేను ప్రతిగ్రహప్రాయ

——సన్న్యాసినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్.——

శ్చిత్తమ్ ॥—॥ అథ సన్న్యాసినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ॥—॥ స్కాందే ॥— సర్వసంగవిహీనస్య ధర్మార్థత్యాగినో యతేః । పరబ్రహ్మణి సక్తస్య నిస్పృహస్యైవ వస్తుషు ॥ తస్యప్రతిగ్రహం యస్తు ద్విజో లోభపరాయణః । కృత్వాతస్మాద్యదాజీవేత్సవృథా బ్రహ్మణస్మృతః ॥—॥ రాజవిజయే ॥ పరబ్రహ్మణి సక్తస్య సర్వవస్తుష్వసంగినః । సర్వసంగవిహీనస్య ధర్మార్థత్యాగినో యతేః ॥ శిశ్రూవయాపి రాజేన్ద్ర సువాస్తుభిర్ద్విజో యది అన్నమాత్రం రూపకంవా నతస్యైవ పరాగతిః । ప్రతిగృహ్య యదాజీవేన్నాన్యథా జన్మ తస్యహి ॥—॥ మహాభారతే ॥ అన్నంవా శాకమాత్రంవా రూపకం వస్త్రమేవవా । కర్మందినో ద్విజోయస్తు సపాపీ నరకం వ్రజేత్ ॥ తస్య దోషవినాశార్థం ప్రాజాపత్యంతు రూపకే । అతఃపరంతు చాన్ద్రంస్యాదన్నమాత్రే హ్యుపోషణం ॥ పరేద్యుః పంచగవ్యంచ పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । స్త్రీణామప్యేవం ॥—॥ ఇతి సన్న్యాసినః ప్రతిగ్రహ

——*పతితయతేః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*——

ప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥ అథ పతితయతేః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥—॥ దేవలః ॥ స్నానాది నిత్యకర్మాణి బ్రహ్మవిద్యామథాపివా । దండాదికం పరిత్యజ్య పట్టణే వర్తయన్యతిః ॥ నానాగృహేషుభిక్షాన్నం వ్యవహారేషు వత్సలః । గ్రాసార్థం శిష్యరక్షార్థం ధనార్జనపరాయణః ॥ పతిత

స్న్యత్సకర్మందీనతం సమ్యాచరయేత్క్వచిత్ । నమస్కారం నకుర్వీత యది కుర్యాత్సపాతకీ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ దండహీనో వృథాముండీ ధృత్వా కాషాయమాత్రకమ్ । పట్టణే వర్తయన్వాపి వ్యవహారపురస్సరం ॥ శిష్యసమ్పాదనార్థాయ ధనార్జనపరాయణః । ప్రణవం సంపరిత్యజ్య భతోఽపి హానహయుగ్యతిః ॥ సవిప్రైర్ననమస్కార్యః నభిక్షాదానపాత్రవాన్ । మాయావీ నతుకర్మందీ యతివేషో యథా నటః ॥ — ॥ పరాశరః ॥ అగ్రదానం గృహస్థాయ తాంబూలం బ్రహ్మచారిణే । యతయే కాంచనం దత్వా దాతా తు నరకం వ్రజేత్ ॥ సురాపూరితభాండశ్చ పటహశ్చర్మపూరితః । కర్మహీనస్తు కర్మందీ త్రయస్త్వేతే వృథావృథా ॥ ఏకరాత్రం యతిస్త్యక్త్వా స్వధర్మాన్వర్తయేద్యది । ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి ఇహలోకే పరత్ర చ ॥ తస్మాద్యతేర్ద్విజో యస్తు ప్రతిగృహ్యాధనాదికం । జీవేద్యది హ పాపాత్మా చాన్ద్రం తస్య విశుద్ధయే ॥ ద్రవ్యప్రతిగ్రహే చాన్ద్రం కాయం చాన్నస్య సంగ్రహే । క్షేత్రప్రతిగ్రహే తాత మహాచాన్ద్రముదీరితమ్ ॥ వస్త్రాదిసంగ్రహే విప్రో మహాసాన్తపనం చరేత్ । స్త్రీణామప్యేవం ॥ — ॥ ఇతి పతితయతేః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥

—*మఠపతేస్సన్యాసినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ మఠపతేస్సన్యాసినః ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ సర్వసంగపరిత్యాగీ యతిర్యది మఠాధిపః । తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి చండాలాజ్జనగర్హితాత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ యతిర్యస్తు మహారాజసర్వసఙ్గపరిగ్రహః । భోగాసక్తో యదా లోకే మఠాపత్యం కరోతి యః ॥ తస్యాన్యానిష్కృతిర్నాస్తి యమలోకాత్సుదారుణాత్ । తదంతే భువమాసాద్య దివాకీర్త్యో భవేన్నరః ॥ అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతాం । ఇతి గీతావాక్యస్య నవిరోధః ॥ కులే భవతి ధీమతామితి యోగభ్రష్టస్యోక్తం । మఠపతేర్యతేశ్చండాలజన్మైవ ॥ — ॥ తదాహాంగిరాః ॥ సర్వసంగవిహీనశ్చ యతిర్భవతి మాఠకః । ఏతస్య జన్మనాస్తీహ చాండాలాత్కులగర్హితాత్ ॥ తస్మాద్యతేర్ద్విజో యస్తు ప్రతిగ్రహపరాయణః । తస్యైవ నిష్కృతిరియం షడబ్దం విధిపూర్వకం ॥ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరస్తిహి । స్త్రీణామప్యేవం ॥ క్షేత్రవస్త్రాది

సంగ్రహే పూర్వవత్ ‖ — ‖ ఇతి మఠాధిపతియతేః ప్రతిగ్రహప్రాయ

—*పాపపురుషస్యప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్చిత్తం ‖ — ‖ అథ పాపపురుషస్య ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమాహ ‖—‖ దేవలః ‖ మనుజానాం నాభిరన్ధ్రాదధోభాగే షడంగులే । ఆశ్రిత్య తత్ర పాపీయాన్ పురుషో వర్తతేసదా ‖ — ‖ మార్కండేయః ‖ నృణాంకు క్షేరధోభాగే నాభిదేశాత్షడంగులే । పాపాఖ్యః పురుషః సమ్యగాశ్రిత్యాహ్ని వర్ధయన్ ‖ — ‖ గౌతమః ‖ నృణాం నాభేరధోభాగే పాపపురుష స్సదావసన్ । పాపాని వర్ధయన్ ధర్మం భక్షయన్సర్వమంగళం ‖ తస్యైవనా శకరణం దానం దద్యాత్సుఖాప్తయే । తద్దానం బ్రాహ్మణోధృత్వా తదా యాయాత్పిశాచతాం ‖ — ‖ మరీచిః ‖ పాపపురుషం ద్విజోధృత్వా వృథా ధానాదిభిర్వినా । మహాన్తం నరకం భుక్త్వా తదంతేస్యాత్పిశాచతా ‖ తద్దోషపరిహారార్థం ప్రాతస్స్నాత్వా యథావిధి । నాభిదఘ్నజలేస్థిత్వాపి ధాయార్ద్రేణ వాససా ‖ పురుషసూక్తం జపేత్పశ్చాద్యదా మందాయతే రవిః । ధృత్వావైతావతీం సంఖ్యాం మనసా ప్రత్యహం ముదా ‖ పక్వాహా రం తదాకుర్యాత్ఫలాహారమథాపివా । స్వపేద్దేవసమీపేతు నారాయణమ నుస్మరన్ ‖ పరేద్యుఃపూర్వవత్కృత్వా మాసమాత్రేణశుద్ధ్యతి । అయుతం జపసఙ్ఖ్యాస్యాత్పునస్సంస్కారతశ్శుచిః ‖ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్పాపా దస్మాత్ప్రముచ్యతే ‖ — ‖ ఇతి పాపపురుషప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ‖

—*పతితస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

— ‖ అథ పతితస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ ‖ — ‖ దేవలః ‖ పతితస్తు ద్విధాప్రోక్తో మహాపాతకసంగివాన్ । నిత్యకర్మపరిత్యాగీ ద్వితీయస్సద్భిరుచ్యతే ‖ పూర్వజస్య మహాపాతకప్రాయశ్చిత్తముపదిష్టం ‖ ద్వితీయస్య విశేష మాహ ‖ — ‖ దేవలః ‖ నిత్యకర్మపరిత్యాగాన్నానాయోనినిషేవణాత్ । గీతవాద్యానురాగాచ్చ కుండగోళకసంగమాత్ ‖ దేవద్విజవిరోధాచ్చ నానాసత్రాదిభోజనాత్ । చరణాయుధయుద్ధేన బస్తయుద్ధేనవారతః ‖ ద్యూతానక్తస్సదాకామీ హాస్యైర్వీణాదివాదవాన్ । గన్ధతామ్బూలవస్త్రాద్యైర్వేశ్యాదీనామనర్పితైః ‖ విటగాయకసంయుక్తః పతితోయం ద్వితీయకః ।

మహాపాతకసంసర్గాన్మహాపతితఉచ్యతే ॥ తస్య మరణాన్తానిష్కృతిః ॥ కు
త్రచిద్దయయా మునిభిర్ద్వయయుతగోదానైరుక్తా । కర్మభ్రష్టస్యపతితస్యప్రా
యశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ పూర్వోక్తలక్షణైర్యుక్తః పతితఃకర్మ
హీనవాన్ । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాజాపత్యం విశుద్ధయె ॥ త్రిదినైతు
పరాకంస్యాత్షష్ఠె తప్తం విధీయతే । మాసెచాంద్రం తతఃపశ్చాద్వర్షాదూ
ర్ధ్వంననిష్కృతిః ॥ అసౌ పతితఇత్యుక్తస్సర్వదావర్జ్యతే జనైః । కర్మభ్రష్ట
స్య నాస్తీహ వర్షాదూర్ధ్వం సతాంగతిః ॥ యత్రయత్ర ధర్మశాస్త్రేషుప
తితప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ తత్రతత్రైవమేవ యోజనీయం । పంచమహా
పతితసంసర్గీమహాపతితో మరణాన్తప్రాయశ్చిత్తీ ॥ అయంతు దోషబాహు
ల్యేపి ప్రతిపదోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ — ॥ ఇతి
కర్మభ్రష్టస్య పతితస్య ప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ రహసి కృతబ్రహ్మహ

—*రహసి కృతబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమ్*—

త్యాప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ అరణ్యే స్వగృహే రాజన్
మత్సరాద్ద్రవ్యలోభతః । యోవిప్రోహంతియంవిప్రం రజ్జుదండాదిపీడనైః ॥
— ॥ మార్కండేయః ॥ అరణ్యేస్వగృహేయత్నాత్కంఠనిష్పీడనాదిభిః ।
హన్యాద్విప్రం ద్విజోయస్సమహాంతం నరకం వ్రజేత్ ॥ రహసి కృతం పా
పం చతుర్దశధాప్రకటితం భవతి ॥ — ॥ తదాహ మనుః ॥ ఆదిత్యచన్ద్రా
వనిలో నలశ్చ ద్యౌర్భూమిరాపోహృదయం యమశ్చ । అహశ్చ రాత్రిశ్చ
ఉభేచసంధ్యే ధర్మశ్చజానాతి నరస్య వృత్తం ॥ — ॥ తథాచశ్రుతిః ॥ తం
భూతాన్యభ్యక్రోశన్ బ్రహ్మహన్నితి ॥ అతో రహసి పాపం నకారయేత్ ॥
— ॥ గాలవః ॥ రహఃపాపం నకుర్వీత కర్మణా మనసా గిరా । యది కు
ర్యాద్విమోహేన ప్రకాశాద్ద్విగుణం భవేత్ ॥ తస్యవైనిష్కృతిర్నా
స్తి జన్మభిర్బహుభిర్నృప ॥—॥ గౌతమః ॥ పూర్వజోరహసిస్థానె విప్రం
హన్యాద్ధనాతురః । అథవా మత్సరాక్రాంతస్తస్య నాస్తీహ నిష్కృతిః ॥
బ్రహ్మహత్యాసమంపాపం ద్విజానాం నాస్తినారద । పాపరాట్ బ్రహ్మహత్యే
యం క్షయరోగశ్చరోగరాట్ ॥ కృచ్ఛ్రరాజస్తువేధాస్స్యాత్తులాస్యాద్దానరా
ట్తథా । వేధాః ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రం ॥ అతో రహసి విప్రస్య నకుర్యా

ద్ధింపనం బుధః ॥ — ॥ పరాశరః ॥ రహసి ద్విజహత్యాయాస్సర్వేషాం కు
లనాశినీ । ఆత్మనశ్చ మహాత్యాపకరీ పుణ్యస్య నాశినీ । ఉభయోర్లోకయోర్హన్త్రీ
సర్వపాపవివర్ధినీ । తస్యాః ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ విప్రహత్యాం
రహస్కృత్వా పశ్చాత్తాపపరాయణః । తటాకం వా హ్రదం గత్వా ప్రా
తస్స్నానం సమాచరేత్ ॥ స్నానాదిత్యకర్మాణి అర్ఘ్యదానం సమన్త్రకం ।
కృత్వా జలముపాగమ్య కంఠదఘ్నజలే వసేత్ ॥ ఆర్ద్రేణ వాససాచ్ఛాద్య
మూర్ధానం స్వేనపాణినా । ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖో వాపి జపేన్నారాయణాత్మ
కం ॥ సహస్రశీర్షమిత్యనువాకం । ప్రత్యహం యావతీసంఖ్యా మనసా తాం
నిధాయ చ । జపేదస్తం యదా భానుస్తావత్సర్వం సమాచరేత్ ॥ తత్తీరే శి
బిరం కృత్వా నారాయణపరాయణః । ప్రత్యహం కబళం భుంజన్ నారా
యణనివేదితం ॥ స్వపేచ్చ స్థండిలే తత్ర సాలగ్రామసమీపతః । పునః ప్ర
భాతే విమలే పూర్వవన్నియమం చరేత్ ॥ ఏవం ఋతుత్రయం కృత్వా
పునస్సంస్కారపూర్వకమ్ । శుద్ధిమాప్నోతి రాజేన్ద్ర తన్మధ్యే మ్రియతే శు
చిః ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి క్షయరోగీ భవేచ్చ సః । ఏతస్య నిష్కృతిర్నా
స్తి జన్మజన్మని భూమిప ॥ — ॥ ఇతి రహస్కృతబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చి

రహసికృతసురాపానప్రాయశ్చిత్తమ్

త్తం ॥ — ॥ అథ రహసికృతసురాపానప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దే
వలః ॥ రహసి బ్రాహ్మణః పీత్వా మద్యమేకాదశం యది । న తస్య పునరావృ
త్తిర్యమలోకాత్కదాచన ॥ — ॥ మరీచిః ॥ మద్యమేకాదశం ప్రోక్తం గా
డీత్యాదిమహర్షయః । తేషాం మధ్యే ద్విజో లోభాద్రహస్యేకం పిబేద్య
ది ॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్దృష్టా మరణాన్తాహి నాన్యథా । రహస్యేతాని మ
ద్యాని ఘ్రాత్వా పీత్వా ద్విజః పతేత్ ॥ — ॥ మహాభారతే ॥ శృణు ధర్మ
జయత్నేన మద్యం రహసి యః పిబేత్ । ఏతస్య నిష్కృతిర్నాస్తి మరణా
న్తం వినా నృప ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ స్వగృహే పట్టణే గత్వా మద్యమే
కాదశం విధమ్ । తన్మధ్యే యో ద్విజో మోహాద్రహస్యేకం పిబేద్యది ॥ స
ద్యః పతతి దుష్టాత్మా మరణాన్తా హి నిష్కృతిః ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ గౌడీ
మాధ్వీ చ పైష్టీ చ విజ్ఞేయా త్రివిధాస్సురాః । తాళహిన్తాళజం చైవ ఖార్జూరం

నారికేళజమ్ ॥ ద్రాక్షాజంచైవసైరేయమైలాజంచలవఙ్గకమ్ । మద్యమేకా
దశం ప్రోక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ ఏతేషాం యోఽరహోఽభుఙ్క్తే ఏకం వా
ద్విజనాయకః । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి మరణాన్నాజ్జనాధిప ॥ కథంచి
న్నిష్కృతిర్దృష్టామునిభిశ్శాస్త్రవర్త్మసు । అరణ్యే నిర్జనే దేశే స్నానం కృ
త్వా యథావిధి । సన్ధ్యాదినిత్యకర్మాణి పూర్వవన్మనసాచరేత్ । నవం కు
టీరమాసాద్య స్వగృహ్యాగ్నావిధానతః ॥ కూశ్మాండైర్జుహుయాద్వహ్నా
యావదస్తంగతో రవిః । తావద్విరమ్య తం హోమం సంఖ్యాం మనసి ధా
రయన్ ॥ అవ్రితఘ్నం పయఃపీత్వా స్వపేద్దేవసమీపతః । తతః ప్రాతస్స
ముత్థాయ పూర్వవన్నియమం చరేత్ ॥ ఏవం ఋతుత్రయం కృత్వా పు
నఃకర్మతతఃపరమ్ । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నోచేద్దోషో మహాన్భవేత్ ॥
అథవా రాజదండేన మృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ఋతుత్రయే అయుత
కూశ్మాండహోమః । తదర్ధం గణహోమః । ఋతుత్రయావసానే పునస్సం
స్కారః । పంచగవ్యంచ పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ — ॥ ఇతి రహస్యకృతమ
ద్యపానప్రాయశ్చిత్తం ॥ — ॥ అథ రహస్యకృతస్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమా

—*రహస్యకృతస్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్*—

హ ॥ — ॥ దేవలః ॥ రహోముషిత్వాపారక్యం సువర్ణం ద్విజపుంగవః ।
ప్రాయశ్చిత్తంహికర్తవ్యంమరణాన్తం ద్విజోత్తమ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ యో
హరేద్రహసి స్వర్ణం పారక్యం ముఖజస్సకృత్ । తస్యాన్యా నిష్కృతి
ర్నాస్తి కుమ్భీపాకాద్భయంకరాత్ ॥ — ॥ హారీతః ॥ పారక్యం రహ
సిస్వర్ణం ద్విజోహృత్వా పతేత్తదా । ఏతస్య నిష్కృతిర్దృష్టామునిభిర్ధర్మవి
ద్భిః ॥ సువర్ణాదిప్రమాణంచ సువర్ణస్తేయప్రకరణేఽభిహితమ్ ॥ — ॥
గాలవః ॥ యోహృత్వా రహసిస్వర్ణం ద్విజోరౌప్యమథాపివా । తస్యాన్యా
నిష్కృతిర్నాస్తి కుమ్భీపాకనిమజ్జనాత్ ॥ కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టామునిభిర్ధ
ర్మదర్శిభిః । అరణ్యంనిర్జనంగత్వా తత్రస్నాత్వాయథావిధి ॥ నిర్మాయప
ర్ణశిబిరం తత్రస్థాప్య హుతాశనం । సమిద్భిఃప్రజ్వలంకృత్వా సాత్త్వికైర్ధం
పరికల్ప్యచ ॥ ఊర్ధ్వాననోజపేన్మన్త్రం కృష్ణస్య ద్వాదశాక్షరం । ప్రాతరా
రభ్య మధ్యాహ్నే జపసంఖ్యాచయావతీ ॥ తావతీం మనసా స్థాప్య హు

ధ్యాహ్నికమథాచరేత్ । తతఃపరం జపేదేనం మన్త్రరాజమనుత్తమం ॥ అస్తం యాతి యదాభానుస్తావన్మౌనం పరిత్యజేత్ । సంఖ్యాం తాం మనసాస్థాప్య తమగ్నిం ధారయేన్బుధః ॥ తండులైర్హస్తమాత్రైశ్చ గోజలాత్తైఃపచేత్తదా । పూర్వం నివేద్య దేవాయ పశ్చాదద్యాత్స్వయం ముదా॥ స్వపేద్దేవసమీపేతు నారాయణపరాయణః । తతఃప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవన్నియమాస్థితః ॥ జపేత్పూర్వవదాసీనో హుతాశనసమీపతః । ఏవం మాసద్వయం కృత్వా నవలక్షజపంతథా ॥ పటగర్భవిధానేన పునస్సంస్కారమాచరేత్ । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవితుమర్హతి॥ నాన్యథాశుద్ధిమాప్నోతి బహుభిస్తీర్థమజ్జనైః । లోకసాదృశ్యకథనైర్నశుద్ధోభవతి ద్విజః। గఙ్గాసేతుః ప్రయాగశ్చ గఙ్గాసాగరసంగమః ॥ గౌతమీ కృష్ణవేణీ చ కావేరీచ మహానదీ । దర్శనాత్స్వర్గదాన్నౄణాం స్నానాన్మోక్షప్రదాయినీ ॥ తానద్యోపి మహాపాపకృతం విప్రమనిష్కృతిమ్ । నపునంతిహి రాజేన్ద్ర సురాభాండమివాపగాః ॥ రహఃకృతం మహాపాపం ప్రాయశ్చిత్తేనశుధ్యతి । నాశుద్ధిర్నజలైర్దానైః మహాప్రస్థానగైరపి ॥ అతో రహఃకృతస్య పాపస్య ప్రాయశ్చిత్తమేవ । నాన్యత్ ॥ — ॥ ఇతి రహసికృతసువర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ రహసికృతగురుతల్పగమనప్రాయ

రహసికృతగురుతల్పగమన ప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్చిత్తమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ యోరహో జననీం గత్వా తత్సపత్నీమథాపివా । ప్రజావతీం గురోర్దారాన్ విప్రఃకామాతురోయథ ॥ స్వముష్కం రహసి ఛిత్వా పూర్వవద్దక్షిణాముఖః। గచ్ఛన్మృత్వావిశుద్ధోభూదన్యథా పతితోభవేత్ ॥ — మహాభారతే ॥ శృణుధర్మజవక్ష్యామిపాపమేతస్మహత్తరం। యోవిప్రో రహసిస్థానే మాతరం తత్సఖీమపి॥ గురోఃపత్నీం భ్రాతృజాయాం యభేతాకామాతురస్సకృత్ । స్వముష్కం స్వేనహస్తేన అసినా తీక్ష్ణధారయా ॥ ధృత్వాం జలౌనిరాహారోదక్షిణాందిశమన్వగాత్। యదా త్యజేదసూన్విప్రస్తదాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ అన్యథాహి నశుద్ధస్స్యాద్బ్రహ్మహేవ శ్వపచః ద్విజః ॥ — ॥ గౌతమః ॥ స్వమాతరం రహో గత్వా పుత్రఃకామాతురస్సకృత్ । తత్సపత్నీం గురోర్దారాన్ భ్రాతృపత్నీమథాపివా ॥ కృపాణేన స్వయంచ్ఛిత్వా ముష్కద్వయమశంకితః ।

నిధాయ స్వాం జలౌ గొప్యం గచ్ఛేద్యామ్యాం దిశం శుభాం ॥ నిరాహా
రోథమ్మృత్వాచ తదాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ప్రాయశ్చిత్తమిదం తస్య ముని
భిః పరికీర్తితమ్ ॥ అరణ్యం నిర్జనం గత్వా తత్ర స్నాత్వా విధానతః । కు
టీరం పూర్వవత్కృత్వా తత్ర మౌనముపాశ్రితః ॥ యవానంజలిమానాంశ్చ
పాచయేచ్ఛృహతో ఘటాత్ । యవాగూం తాం పునః పాత్రే ధృత్వాగ్నిం
ప్రజ్వాలయేత్తతః ॥ దారుమయ్యాస్రుచాధృత్వా జుహుయాన్మన్త్రపూర్వకం ।
— ॥ తథాచ శ్రుతిః ॥ యవాగూ రాజన్యస్య వ్రతం క్రూరేవ వైయవాగూః
క్రూర ఇవేతి మంత్రేణ ద్విసహస్రం హుత్వా హోమం సమాప్య హోమా
వశిష్టాం తాం యవాగూం స్వయంపిబేత్ ॥ — తదాహ గౌతమః ॥ రహో
మాతృగమనః పక్త్వా యవానంజలిపూరితాన్ । తద్యవాగూం బృహత్పాత్రే
నిధాయాగ్నిసమీపగః ॥ సమిద్భిరగ్నిం ప్రజ్వాల్య స్రుచా పాలాశమిశ్రి
యా । గృహీత్వా తాం యవాగూంచ యవాగూ రాజన్యమన్త్రితః ॥ క్రూ
ర ఇత్యంతముక్త్వా తాం జుహుయాన్మన్త్రపూర్వకమ్ । ప్రత్యహం ద్విసహ
స్రంచ హుత్వా హోమం సమాపయేత్ ॥ అవశిష్టయవాగూంచ స్వయం
పీత్వా స్వపేద్వ్రతీ । పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ పూర్వవత్సర్వమాచరేత్ ॥
ఏవం మాసద్వయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పాతకీ । నాన్యథా శుద్ధిమా
ప్నోతి మలముష్టిర్యదా నృణామ్ ॥ — ॥ ఇతి రహసికృతగురుతల్పగమన

—*చాన్ద్రాయణాదికృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ — ॥ అథ చాంద్రాయణాది కృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥
— ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానం స్తేయం గుర్వఙ్గనాగమః । త
త్సంయోగశ్చ పంచైతన్మహాపాతకమీరితమ్ ॥ ఏతేషాం పాతకానాం మర
ణాంత ప్రాయశ్చిత్తమ్ । నకృచ్ఛ్రాది ॥ గోవధో గుర్వధిక్షేపః భృతకాధ్యా
పనాదికం । ఏతదుపపాతకం । కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిభిః పరిశుద్ధం ॥ తిలా
నాం ధాన్యరాశీనాం విక్రయస్త్వన్యవస్తునాం । ఏతత్సంకలీకరణం । కృచ్ఛ్ర
సాధ్యం ॥ కన్యాపహరణంచైవ ధేనుభూహరణాదికం । మలినీకరణంచైత
త్కృచ్ఛ్రసాధ్యం ప్రయత్నతః ॥ చండాలగమనాదీని అపాత్రీకరణానిచ ।
కృచ్ఛ్రైశ్శోధనీయాని విప్రైర్దోషపరాఙ్ముఖైః । మరన్నభోజనం చైవమష్ట

భక్షణమేవచ ॥ మద్యశాకాదికంచైవ జాతిభ్రంశకరం మహత్ । ఏతదపికృచ్ఛ్రసాధ్యం ॥ మద్ధరణాదికం ప్రకీర్ణకం కృచ్ఛ్రసాధ్యం । గర్భాధానాదికర్మణాం తత్తత్కాలాతిక్రమే కృచ్ఛ్రైరేవ శోధనం ॥ తులాది ప్రతిగృహీతౄణాం బ్రహ్మరాక్షసత్వం కృచ్ఛ్రైరేవ నివారణీయం ॥ ఏతేషాం కృచ్ఛ్రాణాం లక్షణమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ యవమధ్యం వజ్రమధ్యం యతిశిశ్వోర్మహత్తరం । మహాచాంద్రమితిప్రోక్తం పంచధాపరికీర్తితం ॥ ప్రాజాపత్యం తప్తకృచ్ఛ్రం పరాకం యావకం తథా । తతస్సాంతపనం కృచ్ఛ్రం మహాసాంతపనం తథా ॥ ఔదుమ్బరంచ పార్ణంచ ఫలకృచ్ఛ్రమతఃపరం । కృచ్ఛ్రం మాహేశ్వరంచైవ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రం తథైవచ ॥ ధాన్యస్వర్ణమయం కృచ్ఛ్రం దశత్రిధా ప్రకీర్తితమ్ । ఏతేషాం స్వరూపమాహ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ యవమధ్యస్య కృచ్ఛ్రస్య స్వరూపం ప్రవదామ్యహం । యత్కృత్వా సర్వపాపేభ్యో ముచ్యతే మనుజోత్తమః ॥ శుక్లప్రతిపదారభ్య వ్రతీనియమపూర్వకం । ప్రాతస్స్నాత్వా యథాచారం దంతధావనపూర్వకం ॥ ధౌతవస్త్రం పరీధాయ నిత్యకర్మసమాప్యచ । జపిత్వావన్నహోమానీయావన్మందాయతే రవిః ॥ తదాహరిం సమారాధ్యగన్ధపుష్పాదిభిశ్శుభైః । మయూరాండప్రమాణేన గ్రాసం కృత్వా వ్రతీ తథా ॥ విష్ణవే తం నివేద్యాథ తం గ్రాసం భక్షయేత్స్వయం । ఏకవారమశక్యత్వాద్ద్విధా కృత్త్వైవ భక్షయేత్ ॥ ఉత్తరాపోశనం కృత్వా బహిర్గత్వాథ వాగ్యతః । ప్రక్షాళ్యపాణీ తోయేన గండూషైర్ద్వాదశాత్మకైః ॥ పాదాప్రక్షాళ్యచాచమ్య పునర్గత్వా స్వమాలయం । స్వయమేవ పునఃకృత్వా శుద్ధిం గోమయవారిభిః ॥ పునఃప్రక్షాళ్య తంపాణిం దేవం నత్వాథసంవిశేత్ । పాషండాదీన్నపశ్యేత్తునసమ్భాషేత్కదాచన ॥ సాయంసంధ్యాముపాసిత్వా సాయంహోమమథాచరేత్ । స్వపేచ్చస్థండిలేదేవ సమీపేనియతో వ్రతీ ॥ తతః ప్రాతస్సముత్థాయ పరేద్యుస్స్నానమాచరేత్ । పూర్వవన్నియమం కృత్వా భక్షయేదేకవృద్ధితః ॥ ఏకోత్తరేణవైరాజన్ వృద్ధ్యా వ్రతిదినం బుధః । భక్షయేత్కబళాన్విద్వాన్ యావదాపౌర్ణమీదినం ॥ దశపంచైవ కబళాన్ భుక్త్వాత్ర వ్రతీ క్రమాత్ । ఏకైకంహ్రాసయేద్గ్రాసం కృష్ణ

పక్షే వ్రతీముదా ॥ పూర్వవన్నియమం కృత్వా యదా మాసం ప్రవర్తతే తత్రాపి భక్షయేదేకం హరిధ్యానపరాయణః ॥ వ్రతాంతే గౌః ప్రదాతవ్యా వ్రతస్య పరిపూర్తయే । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాద్యవమధ్యముదాహృతం ॥ ఏతదాచరణాన్నైవబ్రహ్మహత్యావ్యపోహతి । ఇతరాణిచ పాపాని నశ్యంతీతి కిమద్భుతం ॥ మయూరాండప్రమాణమాహ ॥ — ॥ దేవలః॥ అప్రమాత్రి తృతీయాంశైస్తండులైః పాచయేద్ధవిః । తావదన్నం మయూరాండమితిసన్తో వదన్తిహి ॥ ఇదం చాన్ద్రాయణం కృత్వా యవమధ్యం సుపావనం । బ్రహ్మహత్యాదిభిః పాపైర్ముక్తో భవతి తత్క్షణాత్ ॥ యవమధ్యమిదం చాన్ద్రం కర్తుం యస్తదుపక్రమేత్ । తస్య పాపాని నశ్యంతి కింపునర్వ్రతచారిణః ॥ విష్ణుప్రియకరం చైతత్సర్వపాపప్రణాశనం । నారీణాం విధవానాంచ యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం ॥ గృహస్థానాం విశేషేణ మహాపాతకనాశనం । వృద్ధిక్షయౌహి చన్ద్రస్య వర్తేతే తద్వదత్రహి ॥ అతఏతద్వ్రతం తన్నామధేయం ॥ చన్ద్రస్య శుక్లపక్షే వృద్ధిః । కృష్ణపక్షే క్షయః ॥ తన్నామధేయమేతద్యవమధ్యస్పృచ్ఛ్రం ॥ — ॥ ఇతి యవమధ్యచాన్ద్రాయణప్రకారః ॥ — ॥ అథ పిపీలి

పిపీలికామధ్యచాన్ద్రాయణమ్.

కామధ్యచాంద్రాయణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ పూర్వవత్కృష్ణపక్షస్య ప్రతిపద్దివసే వ్రతీ । ప్రాతస్స్నానాదికం తోయే దన్తధావనపూర్వకం ॥ కృత్వా ధౌతంపరీధాయసన్ధ్యావన్దనమాచరేత్ । బ్రహ్మయజ్ఞాదికాః కృత్వా దేవపూజాపరాయణః ॥ పఠేదుపనిషద్వాక్యం నారాయణమథాపివా । సహస్రనామ విష్ణోర్వా గజేన్ద్రస్యచ మోక్షణం॥ జపేన్నారాయణం ధీమాన్ యదా మందాయతే రవిః । తత్రైవ దేవతాపూజాం పురుషసూక్తవిధానతః ॥ కృత్వా పంచదశగ్రాసాన్ నివేద్య పరమాత్మనే । తతస్తాన్భక్షయేత్పశ్చాన్మౌనవ్రతపరాయణః ॥ ప్రక్షాళ్య పూర్వవత్పాణీ గండూషాదీని కల్పయేత్ । స్వయమేవ పునః కృత్వా శుద్ధిం గోమయవారిణా ॥ పునః ప్రక్షాళ్య తం పాణిం దేవ.నత్వాఽథసంవిశేత్ । పాషండాదీన్నపశ్యేచ్చ నసమ్భాషేత్కదాచన ॥ సాయంసంధ్యాముపాసిత్వా సాయంహోమమథాచరేత్ స్వపేచ్చస్థండిలే దేవసమీపే నియతో వ్రతీ ॥ తతః ప్రాతస్సముత్థాయ పఠే

ద్వ్యాః స్నానమాచరేత్ । పూర్వవన్నియమంకృత్వా భక్షయేదేకహ్రాస్వతః
ఏకైకహ్రాస్వతో భక్షేత్కబళాన్ నశేషతః । అమాయాం కబళైకాశీ
పూర్వవన్నియతో వ్రతీ ॥ పరేద్యుః ప్రతిపద్దివసే కృత్వానియమమాదరాత్
గ్రాసమేకం తథాభుక్త్వాపూర్వవద్వృద్ధిపూర్వకం ॥ ద్వితీయాయాం ద్వయం
భక్షేత్తృతీయాయాం త్రయంతథా । ఏకవృద్ధితయా రాజన్ యావదాపౌ
ర్ణమీదినం ॥ తావత్పంచదశాన్భుక్త్వావ్రతశేషం సమాపయేత్ । వ్రతాం
తే గాః ప్రదాతవ్యావ్రతస్య పరిపూర్తయే ॥ పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాన్నద్ధ
మధ్యముదాహృతం । ఏతదాచరణేనైవ బ్రహ్మహత్యావ్యపోహతి ॥ ఇతరాణి
చ పాపాని నశ్యంతీతి కిమద్భుతం । అత్రాపి గ్రాసపరిమాణం మయూరా
ణ్డవత్ ॥ లక్షణంతూక్తం ॥ పిపీలికామధ్యచాంద్రాయణాచరణే ఫలంపూర్వ
వద్వేదితవ్యం ॥ వ్రతోపక్రమకాలే మహతామనుజ్ఞామవాప్య పుణ్యాహవా
చనం కృత్వా సంకల్పకాలే మంత్రమేవముదీరయేత్ ॥ — ॥ దేవలః ॥
గృహీతేస్మిన్ వ్రతేదేవ పంచత్వం యదిమేభవేత్ । తదా భవతు సమ్పూ
ర్ణం త్వత్ప్రసాదాజ్జగద్గురో ॥ ఇతి సంకల్పమంత్రః ॥ — ॥ ఇతిపిపీలికామ
ధ్యచాంద్రాయణం ॥ — ॥ అథ యతిచాన్ద్రాయణస్వరూపమాహ ॥ — ॥

యతిచాన్ద్రాయణవిధిః

దేవలః ॥ యతిచాంద్రాయణం వక్ష్యే సర్వపాపప్రణాశనం । సర్వపాతి
త్యశమనమగమ్యాగమనాశనం ॥ పతితపాపాన్యాహ ॥ — ॥ ఆపస్తమ్బః
స్తేయమాభిశస్త్యం పురుషవధో బ్రహ్మోజ్ఝం గర్భశాతనం । మాతుఃపితు
రితి యోనిసమ్బద్ధసహపత్యస్త్రీగమనం సురాపానమసంయోగసంయోగౌ
గుర్వీసఖీం గురుసఖీంచ గత్వాన్యాసిచ పరతల్పాని ఇతి పతనీయహేతూ
ని । అథాశుచికరాణి ॥ శూద్రగమనమార్యస్త్రీణాం ప్రతిషిద్ధానాంమాం
సభక్షణం శునోమనుష్యస్యచ కుక్కుటసూకరాణాం గ్రామ్యాణాం క్ర
వ్యాదానాంమనుష్యాణాం మూత్రపురీషప్రాశనంశూద్రోచ్ఛిష్టమపాత్రాగ
మనమార్యాణామేతాన్యపి పతనీయానీత్యేకే । అథ ధర్మనాశహేతూని ॥
క్రోధోహర్షోరోషోలోభోమోహోదమ్భోద్రోహోమృషోద్యమత్యాశాపరివా
దావసూయాకామమన్యూఅనాత్మ్యమయోగఇతి ॥ ఏతేషాం పూర్వోక్తా

ణాం పాతిత్యదాయినామశుచికరాణాం ధర్మనాశహేతూనాం యతిచాం
ద్రాయణం విశోధనం ॥ — ॥ తదేవాహమనుః॥ స్తేయాదిసర్వపాపానాం
తథైవాశుచినామపి । ధర్మనాశకరాణాంచ యతిచాన్ద్రాయణం పరం ॥ ఏ
తస్యాచరణేనైవ సర్వపాపం ప్రణశ్యతి । యతిచాన్ద్రాయణంనామ యతి
లోకప్రదాయితత్ ॥ తత్స్వరూపమాహ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ మాసాదౌ
ప్రతిపద్దివసే ప్రాతర్విప్రో యథావిధి । కృత్వామూత్రపురీషేతు శౌచంకు
ర్యాద్యథావిధి ॥ దన్తాన్సంశోధ్య యత్నేనహ్యపామార్గస్య శాఖయా । స్నా
నం కృత్వా నదీతోయే తటాకేవాహ్రదేపివా ॥ ధృత్వాధౌతంచోత్తరీయం
నిత్యకర్మసమాపయేత్ । ఔపాసనాదికం కృత్వా దేవపూజామథాచరేత్
సంకల్పమేవం కుర్వీత పూర్వమన్త్రమనుస్మరన్ । తావద్ధ్యాయేన్మహావిష్ణుం
యావన్మందాయతే రవిః ॥ కుక్కుటాండప్రమాణేన పంచైవ కబళాన్సు
ధీః । భక్షయేద్విష్ణవేదత్వా పూర్వవత్ప్రాశయేత్తరౌ ॥ పాదౌ ప్రక్షాళ
యేత్పశ్చాద్ద్విరాచమ్య శుచిర్భవేత్ । సాయంసంధ్యాముపాసీత స్వపే
న్నారాయణాగ్రతః ॥ తతఃప్రాతస్సముత్థాయ సర్వం పూర్వవదాచరే
త్ । తావతా పావనం కృత్వా యావచ్ఛుక్లాష్టమీభవేత్ ॥ తత్రైవ పూ
ర్వవత్పిండాన్ భక్షయేత్పూర్వసంఖ్యయా । పౌర్ణమాస్యాంబహుళాష్టమ్యాం
తథా మాయాం యథాక్రమం ॥ భక్షయేత్పంచపంచైవ కబళాన్భక్తిపూ
ర్వతః । అథశ్శాయీభవేన్నిత్యం గంధతామ్బూలవర్జితః ॥ మాసాంతేగాః
ప్రదాతవ్యా వ్రతస్య పరిపూర్తయే । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాద్యతిచాన్ద్రా
యణం స్మృతం ॥ అనేన విధినాయస్తు యతిచాన్ద్రాయణం పరమ్। కుర్యా
త్సాపవిశుద్ధాత్మా ప్రాప్నుయాత్పరమాం గతిం ॥ విధవావా యతిర్వాపి వ్ర
తీవా పాపనాశనమ్। గృహీవా కురుతేసమ్యక్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥—
ఇతి యతిచాన్ద్రాయణవిధిః ॥ — ॥ అథ శిశుచాన్ద్రాయణలక్షణమాహ ॥

శిశుచాన్ద్రాయణలక్షణమ్.

— ॥ దేవలః ॥ శృణురామమహాబాహో శిశుచాన్ద్రాయణం పరం । శిశు
చాన్ద్రాయణంనామ సర్వర్షిగణసేవితమ్ ॥ పురాతూద్దాలకో నామ మాతు
ర్గర్భాద్వినిర్గతః । నాభినాళముపాదాయ స్వాం జలౌ పర్యటన్ మహీం ॥

గర్భాష్టమే సమాయాతే స్వగోత్రేగ్నివ్రతంచరన్ । తదాప్రభృత్యసౌ యోగీ సాయాహ్నే భైక్షమాచరేత్ ॥ శ్రోత్రియాణాం ద్విజాతీనాం త్రిషు వేశ్మసు సంచరన్ । కబళత్రయమానీయ ప్రక్షాళ్యశుచిభిర్జలైః ॥ భాగత్రయం తదా కృత్వా భాగమేకం హరేర్గదౌ । ద్వితీయమగ్నౌ నిక్షిప్య తృతీయంచాత్మనిన్యసేత్ ॥ రాత్రౌ స్వపేత్ స్థండిలేసౌ గన్ధపుష్పాదివర్జితః । ఏవంవై ప్రత్యహంకుర్వన్యావత్పుత్రసమాగమమ్ ॥ నాచికేతూత్పత్తిపర్యంతమిత్యర్థః ॥ తదాప్రభృతిలోకేస్మిన్ శిశుచాన్ద్రాయణం స్మృతమ్ । కలౌయుగే విశేషేణ మహాపాతకనాశనం ॥ మహాపాతకశుద్ధస్స్యాత్కృత్త్వైవతద్వ్రతముత్తమమ్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శిశుచాన్ద్రాయణం సమ్యఙ్మాసమేకం నిరంతరం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి మహాపాతకవానపి ॥ — ॥ జాబాలిః శిశుచాన్ద్రాయణం కుర్యాద్ద్విజోయఃపాపముక్తయే । ససద్యఃపాపనిర్ముక్తః ప్రపేదే పరమాం గతిమ్ ॥ — ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ దేవలః ॥ మాసాదౌ ప్రతిపద్దివసే పూర్వవత్స్నానమాచరేత్ । దన్తధావనస్నానధౌతవస్త్ర సంధ్యావందనాదికం పూర్వవత్కృత్వా చతుర్థయామే॥ పలె పర్ణపుటెవాపిహ్యావశ్యన్నాపినఃఖలాన్ । శ్రోత్రియాణాం ద్విజాతీనాం త్రిషు వేశ్మసు సంచరన్ ॥ కబళత్రయమానీయ ప్రక్షాళ్యశుచిభిర్జలైః । భాగత్రయం తదా కృత్వా భాగమేకం హరౌ క్షిపేత్ ॥ ద్వితీయమగ్నౌ ప్రక్షిప్య అవశిష్టం స్వయంహరేత్ । ప్రక్షాళ్యపూర్వవద్ధస్తౌ ద్విరాచమ్యశుచిర్భవేత్ ॥ రాత్రౌస్వపేద్ధరేరగ్రే స్థండిలే గంధవర్జితః । పునఃపరేద్యురేవంహికుర్యాత్పాపవిశుద్ధయే ॥ ఏవం రూపం వ్రతంకృత్వా మాసాంతేగార్యధార్థతః । దేయా విప్రాయసహసా పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥ ఏవం కుర్యాన్నరోయస్తు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే । శిశుచాన్ద్రాయణం సమ్యక్కుర్యాద్యః పూర్వజన్మని ॥ సర్వాన్కామానవాప్నోతి ప్రాప్నుయాద్విష్ణుమందిరం — ॥ ఇతి శిశుచాన్ద్రాయణం ॥ — ॥ అథ మహాచాన్ద్రాయణవిధిమాహ

—*మహాచాన్ద్రాయణవిధిః*—

॥— ॥ దేవలః ॥ శృణు రామ ప్రవక్ష్యామి మహాచాన్ద్రాయణం పరం । బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంశోధనం సర్వమంగళం॥ గురుద్రోహేచ యత్పాపం

యత్పాపం పరవంచనే । యత్పాపం పుత్రహత్యాయాం యత్పాపం పశుమారణే ॥ పిత్రోరబ్దపరిత్యాగే విష్ణుద్రోహేచయద్భవేత్ । యత్పాపం శివనిన్దాయాం । యత్పాపం చక్రధారణే ॥ యత్పాపం శివనిర్మాల్యభక్షణే తస్య ధారణే । లింగధారణఇత్యర్థః ॥ చండాలీగమనే పాపం యత్పాపం విధవాగమే । పరస్త్రీషుచ యత్పాపం యత్పాపం పరభోజనే ॥ యత్పాపం వృషలీసంగే యత్పాపం కుండగోళయోః । శూద్రాపతేశ్చ యత్పాపం యత్పాపం రసవిక్రయే ॥ పురోహితస్య యత్పాపం యత్పాపం పరదారగే । యత్పాపం పర్వసంసర్గే యత్పాపం ధేనువిక్రయే ॥ యత్పాపం రజకీసంగే యత్పాపం పతినిన్దయా । యత్పాపం విప్రనిందాయాం కన్యాసందూషణేపిచ ॥ ఏవమాదీని పాపాని గురూణిచ లఘూనిచ । ఆర్ద్రాణిచైవశుష్కాణి యానిపాపాన్యనేకశః ॥ తేషాం నాశకరంచేదం మహాచాంద్రం మహాఫలం । యత్కృత్వా ముచ్యతేపాపైర్గురుభిర్లఘుభిస్తథా ॥ తత్ప్రకారమాహ —

గౌతమః ॥ శుక్లప్రతిపది స్నాత్వా పూర్వవచ్ఛుద్ధతో యతః । పూర్వవన్నియమం కృత్వా చతుర్థే కాలఆగతే ॥ విష్ణుపూజాపరోభూత్వా పూర్వసఙ్కల్పమాచరేత్ । పూర్వవన్మన్త్రముచ్చార్య నిరాహారః స్వపేత్తతః ॥ తతః ప్రభాతఉత్థాయ స్నాత్వాచమ్య యథావిధి । పూర్వవన్నిత్యకర్మాణి సమాప్యవిధిపూర్వకమ్ ॥ చతుర్థకాలఆయాతే పూర్వవద్దేవమర్చయేత్ । తదోపోష్య యథాపూర్వం పూర్వవన్నియతః స్వపేత్ ॥ ఏవం ప్రతిదినం కార్యం రాకా యావత్ప్రవర్తతే । తతోపి పూర్వవత్కృత్వా నిత్యకర్మాణి సర్వశః ॥ తత్రైవ భక్షయేత్పఞ్చదశగ్రాసాన్ వ్రతాప్తయే । తత్రాపి హరిసాన్నిధ్యే స్వపేద్గన్ధాదివర్జితః ॥ ఉపోషణం ప్రకర్తవ్యమమాయావత్ప్రవర్తతే । తత్రాపి పూర్వవత్పిండాన్ భక్షయేత్పూర్వసంఖ్యయా ॥ శుక్లప్రతిపది స్నాత్వా గౌర్దేయా వ్రతపూర్తయే । పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాన్మహాచాన్ద్రమితీరితమ్ ॥ అశక్యస్సర్వలోకానామన్నత్యాగోమహత్తరః । కృతేచర్మాశ్రితాః ప్రాణాస్త్రేతాయాం కీకసాశ్రయాః ॥ ద్వాపరే రక్తమాశ్రిత్య కలావన్నాశ్రయాస్సదా । మహాచాన్ద్రస్య మహిమా కథితోయం మయానఘ ॥ యత్కృత్వా ముచ్యతే పాపైః మహద్భిరుపపాతకైః ॥

—॥ ఇతి మహాచాన్ద్రాయణవిధిః ॥—॥ అథ పఞ్చవిధచాన్ద్రాయణప్ర

పఞ్చవిధచాన్ద్రాయణప్రత్యామ్నాయః

త్యామ్నాయమాహ ॥—॥ దేవలః ॥ అథ వక్ష్యామి రాజేన్ద్ర మహాపాతకనాశనమ్ । ప్రత్యామ్నాయంహి చాన్ద్రస్య విష్ణులోకప్రదాయకమ్ అశక్తత్వాద్దుర్బలత్వాత్తథాయుర్నాశహేతుతః । భక్తిశ్రద్ధావిహీనత్వాదాలస్యాన్నాస్తికాదపి ॥ చాన్ద్రాయణే కృతారమ్భే రాజవిద్వరశఙ్కయా పురా దేవేంద్రసదనే దేవానాహపురందరః ॥ చాంద్రాయణేప్యశక్తశ్చేత్ప్రత్యామ్నాయం కురుష్వహ । శుక్లప్రతిపది స్నాత్వా నిత్యకర్మసమాప్య చ ॥ సంకల్పం పూర్వవత్కృత్వా కరిష్యేహమిదం వ్రతమ్ । ఇతిసంకల్ప్య మనసా పూర్వవద్విధిపూర్వకమ్ ॥ గావో దేయాః ప్రయత్నేన పంచాశత్స్వర్ణరూపిణీః । సవత్సా బహుక్షీరిణ్యో విప్రేభ్యో జలపూర్వకమ్ ॥ అనేన కృతవాన్చాన్ద్రం శాస్త్రమార్గేణ ధేనుదః ॥—॥ మార్కండేయః॥ అశక్తోయది చాన్ద్రస్య భక్షణే రాజవల్లభ । ప్రత్యామ్నాయం తదా కుర్యాత్సవత్సాగాః స్వలంకృతాః ॥ పంచాశత్సంఖ్యయా పూతస్సర్వపాపాన్నసంశయః ॥—॥ గౌతమః ॥ చాంద్రాయణస్య విహ్రసా ప్రత్యామ్నాయం సమాచరేత్ ।అర్చితా గన్ధపుష్పాద్యైర్భూషితాస్స్వర్ణభూషణైః॥ పంచాశద్గాః ప్రయత్నేన విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్। ప్రత్యామ్నాయైర్హరిస్సాక్షాత్సంతుష్టస్స్యాన్నసంశయః॥ అశక్తౌ చాన్ద్రవిషయే ప్రత్యామ్నాయం తదాచరేత్ । ఏతేన శుద్ధిమాప్నోతి చాన్ద్రాయణఫలం లభేత్ ॥ మహాచాంద్రప్రత్యామ్నాయస్తు శతం గావో దేయాః ॥ మహాచాన్ద్రాయణఫలమాప్నోతీత్యర్థః ॥—॥ ఇతి పఞ్చవిధచాన్ద్రాయణప్రత్యామ్నాయాః ॥

—*ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

—॥ అథ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥—॥ దేవలః ॥ త్రిదినం తు దివాశ్నీయాత్త్రిదినం రాత్రిభోజనమ్ ! అయాచితంస్యాత్త్రిదినం నిరాహారో దినత్రయమ్ ॥ కృచ్ఛ్రమేతద్విజానీయాద్గోదానం గవ్యభక్షణం। బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామేతత్కృచ్ఛ్రం విశోధనమ్ ॥—॥ మార్కండేయః ॥ ఏకభుక్తేన నక్తేన తథైవాయాచితేనచ । ఉపవాసేనచైకేన గోదా

నం గవ్యభక్షణమ్ ॥ ఏతత్త్రిరావృతం యేన కృచ్ఛ్రం స్యాత్పరిపూరితమ్। బ్రహ్మహత్యాదపాపానామితరేషాం విశుద్ధిదమ్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ ప్రాజాపత్యం కృచ్ఛ్రమిదం సర్వపాపప్రణాశనమ్। త్రిదినంస్యాద్దివాభుక్తిః త్రిదినం రాత్రిభోజనమ్ ॥ అయాచితంస్యాత్త్రిదినం త్రిదినం వాయుభక్షణమ్ । గోదానం పంచగవ్యాంతే శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ ॥ — ॥ తదాహాపస్తమ్బః ॥ త్ర్యహమనక్తాశ్యదివాశీతతస్త్ర్యహం త్ర్యహమయాచితవ్రతస్త్ర్యహం నాశ్నాతి కించనేతి కృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రస్య విధిః॥— జాబాలిః ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాం మునీశ్వరాః । తులాదిదానం యంత్ర్యాణాం పాపానాం సాధనం నృణామ్ ॥ ప్రజాపతిరిదం పాక్షాత్సృష్టవాన్ దేవసన్నిభౌ । సర్వలోకోపకారాయ సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ దినత్రయం దివా భుక్తిస్తథా రాత్రౌ దినత్రయమ్ । అయాచితంస్యాత్త్రిదినం నిరాహారో దినత్రయమ్ ॥ పంచగవ్యం తతఃపశ్చాద్గోరేకా చ విశోధనీ । ఏవం కుర్యాద్ద్విజోయస్తు సర్వపాపవిముక్తవాన్ ॥ — ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ ఏతదాచరణాశక్తానాం ప్రత్యా

—*ఏతదాచరణాశక్తానాం ప్రత్యామ్నాయః*—

మ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ధేనుర్మహానదీస్నానం ద్వాదశబ్రాహ్మణార్చనమ్ । సంహితామాత్రపాఠశ్చ ద్విశతం ప్రాణరోధనమ్ ॥ తిలహోమసహస్రం స్యాదయుతం జపఉచ్యతే । ఏతే ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాః ॥ — ॥ తదాహ లైంగే ఈశ్వరః ॥ ప్రాజాపత్యేతు గౌరేకా ద్వాదశబ్రాహ్మణార్చనమ్ । సముద్రగనదీస్నానం సంహితామాత్రముచ్యతే ॥ ప్రాణాయామాశ్చ ద్విశతం అయుతం జపఉచ్యతే । తిలహోమసహస్రంస్యాత్ప్రత్యామ్నాయస్తు సప్తధా ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ యత్రోక్తం మునిభిఃకృచ్ఛ్రంధర్మశాస్త్రేషు గౌరవాత్ । సర్వత్రైతద్విజానీయాద్ద్వాదశాహోభిరీరితమ్ ॥ యత్ర యత్ర మునిభిఃకృచ్ఛ్రమిత్యుక్తంతత్ర తత్ర ప్రాజాపత్యమేవ ॥ ద్వాదశరాత్రసాధ్యత్వం చాన్ద్రాయణైర్వినా సర్వకృచ్ఛ్రేషు యోజనీయమ్ ॥—॥ తదేవాహ గౌతమః ॥ కృచ్ఛ్రం ద్వాదశరాత్రంస్యాన్మునిభిఃపరిభాషితమ్ । సర్వత్రైతద్విజానీయాత్ప్రాజా

పత్యం మనీషిభిరితి ॥ — ॥ పరాశరః ॥ అకామతః కృతం పాపం వేదాభ్యాసేన శుద్ధ్యతి । కామతస్తు కృతే పాపే ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ ప్రత్యామ్నాయాచరణప్రకారమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ విప్రస్స్నాత్వాతు పూర్వాహ్ణే నద్యాంవాన్యత్ర వాజలే । వస్త్రాదిపుండ్రకం ధృత్వా నిత్యకర్మసమాపయేత్ ॥ ఔపాసనాదికం కృత్వా తతో దేవార్చనాత్పరం । చతుర్భిర్బ్రాహ్మణైస్సాకం పుణ్యాహం వాచయేత్తతః ॥ దేశకాలౌ చ సంకీర్త్య స్వపాపమనుసంవదేత్ । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం కామాత్కృతమకామతః । ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య సాక్షాత్కర్తుమశక్తవాన్ ॥ ప్రత్యామ్నాయమహం కుర్యాం భవన్తః క్షంతుమర్హథ । ఇత్యుక్త్వా గాం సవత్సాం చ సుశీలాం చ పయస్వినీమ్ ॥ పూజయిత్వా విధానేన బ్రాహ్మణాంశ్చ యథార్థతః । హే గౌస్త్వం సర్వలోకానాం మాతేతి పరికీర్తితా ॥ అతస్త్వాం పూజయిష్యామి సర్వపాపాపనుత్తయే । ఇతి సర్వత్ర కృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయగోదానేషు పూజామంత్రః । వేదాధ్యాయిన్ సదా పూజ్య దానేష్వేతేషు పావనః ॥ త్వామారాధయామ్యద్య పాపాదస్మాద్విమోచయ । ఇతి విప్రపూజామంత్రః ॥ ప్రత్యామ్నాయేషు హోమజపస్నానదక్షిణాదానగోదానేషు చ । గవామంగేషు తిష్ఠన్తి భువనాని చతుర్దశ । యస్మాదస్మాచ్ఛివం మే స్యాదతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥ యజ్ఞసాధనభూతా యా విశ్వస్యాఘప్రణాశినీ । విశ్వరూపధరో దేవః ప్రీయతామనయా గవా ॥ ఇతి సర్వత్ర గోదానేషు మన్త్రః ॥ తత్రాపి దక్షిణా దేయా యథావిత్తానుసారతః । ఏవం కుర్యాన్నరో యస్తు ప్రత్యామ్నాయమనుత్తమమ్ ॥ సమ్పూర్ణఫలమాప్నోతి ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రతః । కృచ్ఛ్రస్యేత్యర్థః । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయత్వేన గోరభావే తన్మూల్యమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ గవామభావే నిష్కం స్యాత్తదర్ధం పాదమేవ వా । దరిద్రః కురుతే పాదం ధనికః పూర్ణమాచరేత్ ॥ అన్యథా తత్ఫలం నాస్తి ప్రాజాపత్యం న సిద్ధ్యతి । నిష్కశబ్దో ద్వివిధః ॥ వరాహస్తదర్ధమేకః పక్షః ముఖ్యః । తదన్యః పక్షః కనీయాన్ ॥ తదప్యంగీకృతమస్మాభిః ॥ — ॥ తదాహ మార్కండేయః ॥ ప్రభూణాం పూర్వపక్షస్స్యాదుత్తమః పరికీర్తితః । మధ్యమాచరణం నాస్తి ప్రి

భూణాం తత్ఫలంచవా ॥ మధ్యమానాం వరాహస్స్యాదుత్తమస్యపశురుచ్యతే । ఉత్తమం యస్సపరిత్యజ్య మధ్యమం సముపాశ్రితః ॥ నదానఫలమస్యాస్తి మధ్యమోమధ్యమం చరేత్ । కనీయసోవరాహార్థముత్తమస్సపరికీర్తితః॥ ఏతస్య మధ్యమం నాస్తి నైతత్కృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ । అకించనానాంసర్వేషాం ధరణం గౌరుదాహృతా ॥ అతోహీనం నకర్తవ్యం గోమూల్యేషుహి సర్వదా । ఏవం యః కురుతే భక్త్యా హ్యుత్తమాధమమధ్యతః ॥ తత్తత్ఫలమవాప్నోతి నాన్యథాఫలమస్తిహి । సర్వత్రసర్వేషాం గోదానప్రత్యామ్నాయమూల్యేష్వేవమేవ వేదితవ్యముత్తమమధ్యమలఘుభావేన । ఉత్తమః ప్రభుర్నమధ్యమం కుర్యాత్ । కించిద్ధనాఢ్యో మధ్యమః కనీయాంసం నకుర్యాత్।అకించనస్య కనీయాన్పశురుత్తమః।అతఃస్వశక్తిపురస్సరతయాప్రత్యామ్నాయంకుర్యాత్॥అన్యథా నిష్ఫలత్వమాప్నోతీత్యర్థః—ఇతిప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర ప్రత్యామ్నాయస్య గోదానస్య ప్రత్యామ్నాయగోమూల్యమ్

సముద్రగనదీస్నానరూపప్రత్యామ్నాయః

॥—॥ అథసముద్రగనదీస్నానరూపప్రత్యామ్నాయమాహ॥—॥ దేవలః॥ సముద్రగానద్యః॥భాగీరథీచ యమునా నర్మదాచసరస్వతీ। గోదావరీకృష్ణవేణీ తుఙ్గభద్రాపినాకినీ ॥ మలాపహారీభీమరథీవంజులాభవనాశినీ। అఖండాచైవ కావేరీ తామ్రపర్ణీమహానదీ ॥ ధనుష్కోటిః ప్రయాగశ్చ గఙ్గాసాగరసంగమః।ఏతాఃపుణ్యతమానద్యః దర్శనాత్పాపహారిణీః॥ స్పర్శనాన్మోక్షదానృణాంస్నానే ముక్తిప్రదాస్స్మృతాః।వింశతియోజనగామహానదీసముద్రగాచ ॥ ఏతాసు స్నానమాత్రేణ మనుజః పూతో భవతి । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రచరణే అశక్తస్య తత్ప్రత్యామ్నాయగోదానాచరణేచాశక్తస్య నదీస్నానరూపమేవ కలౌ యుగే సమీచీనమ్ । అతో నదీస్నానమేవ వయం బ్రూమః ॥ గఙ్గాయాం మౌసలం స్నానం ప్రాజాపత్యసమం విదురితి భవిష్యోత్తరోక్తత్వాత్ । గఙ్గాస్నానం విశుద్ధిదమితి ॥ పంచవిధా గఙ్గా॥— ॥ స్కాందే॥ భాగీరథీగౌతమీచ కృష్ణవేణీపినాకినీ । అఖండాచైవకావేరీ పంచగఙ్గాః ప్రకీర్తితాః ॥ అన్యాస్సముద్రగానద్యో నృణాం పాపాపహారిణీః । ఏతాసు మహానదీషు స్నాతౄణాం ఏతాః ప్రతియాతౄణాం

పృథక్పృథక్ఫలమాహ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ స్వగ్రామస్య చయాసింధుర్యా వద్యోజనమాత్రగా । తాముద్దిశ్య యదా గంతుం స్నానార్థం దర్శనాయవా ॥ యావంతి యోజనానీహ తావత్కృచ్ఛ్రఫలంలభేత్ । పరార్థం యోనుగచ్ఛేత్తాం స్నానమాత్రఫలం లభేత్ ॥ భృతిం గృహీత్వా యో గచ్ఛేన్నతస్య ఫలమస్తిహి । విష్ణుపాదోద్భవా గఙ్గా దశకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ యమునాచ తథాన్యేషాం దశకృచ్ఛ్రఫలప్రదా । గౌతమీకృష్ణవేణీ చ నవకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ పినాకినీచ కావేరీహ్యష్టకృచ్ఛ్రఫలప్రదా । తుంగభద్రా భీమరథీ సప్తకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ మంజులాభవనాశీచ ఋతుకృచ్ఛ్రఫలప్రదా । ఫల్గునీ తామ్రపర్ణీచ నవకృచ్ఛ్రఫలప్రదా ॥ చాపాగ్రం స్నానమాత్రేణ హ్యబ్దకృచ్ఛ్రఫలప్రదం । శ్రీశైలసంగమేచైవ గఙ్గాసాగరసంగమె ॥ వింశత్కృచ్ఛ్రఫలం స్నాన మతోనద్యశ్చ పావనీః । ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయనదీస్నానప్రకారమాహ ॥ — ॥ పూర్వవత్పుణ్యాహవాచనసంకల్పాదికం కృత్వా ఋత్విజో వృత్వా నదీస్నానాభిముఖోభూత్వా యాయాత్ ॥ నదీం గత్వా కర్తా పూర్వంస్నాత్వా స్నాతాన్ గన్ధపుష్పాద్యైరభ్యర్చ్య మయా పరిషత్సన్నిధౌ సఙ్కల్పితస్య సర్వప్రాయశ్చిత్తస్య సమగ్రఫలావాప్త్యర్థం పరిషన్నిర్ణీతప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయస్నానరూపమబ్దం ద్వ్యబ్దం త్ర్యబ్దం చతురబ్దం పంచాబ్దం షడబ్దం షడ్గుణితషడబ్దం త్రేధావర్తితం యేన యేనప్రకారేణ యేన యేనసఙ్కల్పితం తత్తత్ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయభూతమబ్దాదిసంఖ్యాకం అహంవా బ్రాహ్మణైర్వా మహానదీస్నానరూపమాచరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య బ్రాహ్మణాన్ప్రేషయేత్ । ఋత్విజస్తు । యజమానగోత్రనక్షత్రరాశి శాఖా నామధేయానివక్ష్యమాణైన సముచ్చార్య ఏతేన యజమానేనాముకగోత్రేణాముకనక్షత్రే అముకరాశౌజాతేనాముకశాఖాధ్యాయినాముకనామధేయేన పరిషత్సన్నిధౌ సఙ్కల్పితస్య సర్వప్రాయశ్చిత్తస్య పరిషన్నిర్ణీతస్య ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయపరికల్పితాని మహానదీస్నానాని మాసలవదాచరిష్యామఇతి ఋత్విక్సంకల్పః । మహానద్యాం నదీముఖస్సన్ మంత్రవర్జంమాసలమజ్జనవత్స్నానం కృత్వా తటమాగత్య పు

నద్భిరాచమ్య ధౌతవస్త్రం పరిధాయ తదభావే ద్వాదశసంఖ్యయావస్త్రా వధూననం కృత్వాచ్ఛాద్య ద్విరాచమ్య పూర్వవత్ స్నాయాత్ । ఏవం స ఙ్కల్పితాబ్దాదిసంఖ్యా భవతి । యజమానః స్నానకర్తృభ్యఋత్విగ్భ్యో ని ష్కంవా తదర్ధంవా పాదంవా స్నానఫలస్వీకరణార్థం దద్యాత్ । నిష్క శబ్దో దేవమానేన వరాహద్వయమ్ । ఋషిమానేన తదర్ధమ్ । మానుష మానేన తదేవగ్రాహ్యమ్ । ప్రభూణాముక్తప్రకారమేవ ॥ సమర్థస్య న మధ్యమం । అకించనస్య తదర్ధమ్ । సువర్ణప్రమాణం యథోక్తం తత్రైవ నా న్యత్ ॥—॥ గౌతమః ॥ గఙ్గాయాం మానసలస్నానం ప్రాజాపత్యసమం వి దుః । ఏతత్పుణ్యగఙ్గాస్నానవిషయమ్ ॥ ఇతరాసు సముద్రగాసు నదీషుప్రతి స్నానం సంకల్పః ॥ కుల్యాయాం తటాకపుష్కరిణ్యాదిషు పృథక్సంకల్పః ఖండానువాకపఠనమ్ ॥ సూర్యాభిముఖస్సన్ సమ్మార్జనం కృత్వా తటాకం గత్వా ధౌతవస్త్రాదికం ధృత్వాఅష్టోత్తరశతం గాయత్రీం జపేత్ । ఏతత్ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి । స్నానమేకమేవ కృచ్ఛ్రఫలదం తేభ్య శ్చ దక్షిణా దేయా ॥ ఏవమబ్దాదిసంఖ్యయా కృత్వా పూతో భవతి ॥—॥ ఇతి ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయనదీస్నానమ్ ॥ — ॥ అథ ప్రాజాపత్యకృ

ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయబ్రాహ్మణార్చనమ్

చ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయత్వేన పరికల్పితద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనవిధిమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయమిమం శృ ణు । యం కృత్వా ముచ్యతేపాపైర్మహద్భిరపి నారద ॥ పూర్వవత్సంక ల్పాదికం కృత్వా ద్వాదశబ్రాహ్మణాన్నిమంత్రయేత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం ద్విజార్చనమ్ । కృత్వాశు ద్ధిమవాప్నోతి ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ ॥ విప్రాన్ శాన్తాన్ సపత్నీకాన్ వేదశీలపరిష్కృతాన్ । సదాచారాన్ శుచీన్నిత్యంకృచ్ఛ్రార్థంతాన్నిమంత్ర యేత్ ॥ — ॥ తదాహాపస్తమ్బః ॥ శుచీన్మంత్రవతః ప్రాతస్సర్వకృత్యేషుభో జయేత్ । దేశతఃకాలతశ్చైవతస్సమ్యక్పరిగ్రహీ తృతఇతి ॥ ఏవం విప్రా న్నిమన్త్ర్యథ భోజయేద్బహువిస్తరైః । తేభ్యశ్చ దక్షిణాదేయా యథావి త్తానుసారతః ॥ ఏవం యఃకురుతేసమ్యక్ ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ ॥—॥

ఇతి ప్రాజాపత్యప్రత్యామ్నాయద్వాదశబ్రాహ్మణార్చనమ్ ॥ అథ తత్ప్ర

—*తత్ప్రత్యామ్నాయపారాయణప్రకారః*—

త్యామ్నాయపారాయణప్రకారమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య
కృచ్ఛ్రస్య వేదపారాయణం మహత్ । ప్రత్యామ్నాయం ప్రశంసంతి
శాఖామాత్రం సహోరణమ్ । పారాయణేన భగవాన్ కృతకృత్యో భవేత్త
దా । ఫలం సమ్పూర్ణకృచ్ఛ్రస్య ప్రదదాతి నసంశయః ॥ ప్రాతఃకాలే శు
చిర్భూత్వా నిత్యకర్మసమాప్య చ । స్వగృహే దేవతాగారే నద్యాం వా దే
వతాలయే ॥ ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖో వాపి సఙ్కల్పం పూర్వవచ్చరేత్ । పారా
యణాదౌ ప్రణవం కృత్వా పారాయణం చరేత్ ॥ దిశస్త్వనవలోక్యైవ
హ్యసమ్భాష్యైవ పాపినః । మౌనవ్రతం సమాగమ్య పఠేద్వేదం శనైశ్శ
నైః ॥ శీఘ్రపాఠీ శిరఃకమ్పీ తథాలిఖితపాఠకః । గద్గదః స్వరహీనశ్చ పంచై
తే పాఠకాధమాః ॥ తతశ్శనైశ్శనైర్విద్యామభ్యసేదాత్మశుద్ధయే । యావ
త్సమాప్తిర్భవతి తావత్కృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ స్వయమేవ పఠేద్వేదముత్త
మం పరికీర్తితమ్ । ప్రత్యామ్నాయో మధ్యమస్స్యాద్భృతకే నిష్ఫలం భ
వేత్ ॥ — ॥ ఇతి సంహితాప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథాయుతగా

—అయుతగాయత్రీజపరూపప్రత్యామ్నాయః—

యత్రీజపరూపప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య
కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో జపో మహాన్ । అయుతం వేదమాతుశ్చ స
ర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా యథాచారం దంతధావనపూర్వ
కమ్ । అగ్నిహోత్రాలయే దేవగృహే వాపి నదీతటే ॥ గోష్ఠే బృన్దావనే దే
శే జపేదయుతసంఖ్యయా । పర్వభిర్జపమాలాభిః కుశగ్రన్థిభిరేవ వా ॥ స్వ
యం మౌనముపాస్థాయ దిశశ్చానవలోకయేత్ । జపేన్మహాపాపజాలదహ
నార్థం దినేదినే ॥ అవ్యగ్రచిత్తః ప్రజపేదన్యథా దోషమశ్నుతే ॥ — ॥
మార్కండేయః ॥ సందిగ్ధస్తు హతో మన్త్రో వ్యగ్రచిత్తో హతో జపః । అబ్ర
హ్మణ్యం హతం క్షాత్రమనాచారం కులం హతమ్ ॥ తతో మనసి జప్తవ్యం
మానసం కోటిరుచ్యతే । అయుతమాత్రే జపే పూర్ణే ప్రాజాపత్యఫలం ల
భేత్ ॥ అంగుళ్యగ్రేణ యజ్జప్తం యజ్జప్తం మేరులంఘనే । ద్విధాచిత్తేనయ

జ్జప్తం తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ హస్తస్యానామికామధ్యపర్వాదారభ్య యత్నతః ॥ తద్ద్వితీయం కనిష్ఠాయాః పర్వత్రయమనుక్రమాత్ । అనామికోర్ధ్వపర్వాథ మధ్యమాయాశ్చ తర్జనీ ॥ పర్వత్రయం తథా కృత్వా తదేవాక్రమ్య పూర్వవత్ । మేరురంగుష్ఠపర్వస్యాత్తస్య నాతిక్రమం చరేత్ ॥ పర్వభిర్గణయేద్యస్తు గాయత్రీం వాన్యదేవ వా । ఏకైకస్య శతం ప్రోక్తం గణనం మనిభిః పరైః ॥ అయుతేన జపేనాశు ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ । జపతో నాస్తి పాతకమితి స్మరణాచ్చ ॥ — ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాయుతగాయత్రీజపవిధిః ॥ — ॥ అథ తిలహో

—※ తిలహోమసహస్రరూపప్రత్యామ్నాయః ※—

మసహస్రరూపప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయవిధిస్త్వయమ్ । హోమస్తిలైస్సహస్రం చ ఘృతాక్తైః పాపనాశకృత్ ॥ మృత్యుంజయేతి మంత్రేణ న్యాసధ్యానపురస్సరమ్ । మన్త్రాంతేన హునేద్వహ్నావాహుతీర్బీజపూరకైః ॥ సహస్రహోమం కృత్వాపి పూతో భవతి తత్క్షణాత్ । స్వయం వా ఋత్విగేకో వా తిలహోమసహస్రకమ్ ॥ కుర్యాన్నేన మేధావీ ప్రాజాపత్యఫలం లభేత్ । అప్రమాత్రితిలైర్హోమస్సర్వపాపవినాశకృత్ ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః ॥ — ॥ ఇతి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయసహస్రతిలహోమః ॥ — ॥ అథ ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర

—ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయశతద్వయప్రాణాయామవిధిః—

ప్రత్యామ్నాయశతద్వయప్రాణాయామానాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః । ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గేణ ప్రాణాయామశతద్వయమ్ ॥ మహాపాతకయుక్తో వా యుక్తో వా సర్వపాతకైః । సద్యః పునాతి విప్రేంద్ర ప్రాణాయామశతద్వయైః ॥ జపసఙ్కల్పహోమేషు సన్ధ్యావందనకర్మసు । ప్రాణాయామాంశ్చరేద్విప్రస్తదానన్త్యాయ కల్పతే ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ వామేన పూరయేద్వాయుం పూరణాత్పూరకస్స్మృతః । సంపూర్ణకుమ్భవత్తిష్ఠేత్కుమ్భనాత్కుమ్భకః స్మృతః ॥ సవ్యేన రేచయేద్వాయుం రేచనాద్రేచకః స్మృతః । వాయుమాపూరయన్ రన్ధ్రాద్గాయత్రీం మనసా స్మరన్ ॥ పూరణే కుమ్భవే

చైవ రేచనే తాం జపేత్త్రిధా । ఏవం త్రివారం జపతస్సంఖ్యైకాతుభవే
దియమ్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ వామేన వాయుమాపూర్య గాయత్రీం మ
నసా స్మరన్ । సమ్పూర్ణే కుమ్భవత్తిష్ఠేత్పునస్తామనువర్తయన్ ॥ రేచయ
న్సవ్యరంధ్రేణ పునస్తామేవ సంస్మరన్ । ఏవం పూరణకుమ్భాభ్యాం రేచకే
ణసహామునా ॥ ఆవర్తయేత్త్రిధా బ్రహ్మన్ ప్రాణాయామ ఇతీరితః । శ్రా
ద్ధే జపే చ హోమే చ సంధ్యాకర్మసు సర్వదా ॥ ఆవర్తయేత్ప్రతిదినం పర
బ్రహ్మ స ఉచ్యతే । ఏవం శతద్వయం కృత్వా పూర్వోక్తవిధినా ద్విజః ॥ ప్రా
జాపత్యస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో నిగద్యతే । సర్వపాపవినిర్ముక్త
స్స యాతి పరమం పదమ్ ॥ — ॥ ఇతి శతద్వయప్రాణాయామవిధిః ॥—॥

—❋ తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ❋—

అథ తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ వార్యుష్ణం త్రిదినం విప్రః
పయఉష్ణం దినత్రయమ్ । త్రిదినం ఘృతముష్ణంచ పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయా
త్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ విషముష్ణం పయస్తప్తం ఘృతముష్ణం దిన
త్రయమ్ । విషం జలం । పీత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి బ్రహ్మహాపి ద్విజర్షభః ॥
— ॥ గౌతమః ॥ ఉష్ణం పయః పయస్తప్తముష్ణం ఘృతమనన్తరమ్ । చతు
ర్ణామపి పాపానాం పావనం మునిభిస్స్మృతమ్ ॥ — ॥ ఆపస్తమ్బః ॥ త్ర్య
హముష్ణం పిబేద్వారి త్ర్యహముష్ణం పిబేత్పయః । పలమేకం పిబేత్సర్పి రేత
త్తప్తం విధీయతే ॥ పలసంఖ్యామాహ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ షట్పలంచ పి
బేద్వారి త్రిపలంచ పిబేత్పయః । దినత్రయంపిబేత్సర్పి రేతత్తప్తం విధీయతే॥
— ॥ గ్రన్థాన్తరే ॥ త్ర్యహముష్ణం పిబేద్వారి త్ర్యహముష్ణం పిబేత్ప
యః । త్ర్యహముష్ణం పిబేత్సర్పిర్వాయుభక్షో దినత్రయమ్ ॥ వాయుభ
క్ష ఇతి ఉక్తమనుక్తంవా ద్వాదశదినపరిపూర్త్యర్థం కర్తవ్యమ్ ॥ యత్రయత్ర
కృచ్ఛ్రమితి మునిభిరుపదిష్టం తత్రతత్ర ద్వాదశదినం వేదితవ్యమ్ ॥ — ॥
తదాహ బృహస్పతిః ॥ మునిభిఃకృచ్ఛ్రమిత్యుక్తం శాస్త్రేషు ద్విజవల్లభ ।
తత్కృచ్ఛ్రం ద్వాదశాహోభిస్సాధ్యం దేహవిశుద్ధిదమ్ ॥ యత్రయత్రాబ్ద
మిత్యుక్తం కృచ్ఛ్రేషు తత్త్రింశద్దినసంఖ్యాసాధ్యమ్ ॥ — ॥ తదేవాహ మ
రీచిః ॥ ప్రాజాపత్యేషు కృచ్ఛ్రేషు అబ్దమిత్యుచ్యతే బుధైః । త్రింశత్సం

ఖ్యాం విజానీయాత్ప్రాజాపత్యస్య లక్షణమ్ ॥ ప్రాజాపత్యస్యకృచ్ఛ్రస్యై
వ నాన్యస్య । అబ్దస్సంవత్సరే కృచ్ఛ్రగణనాయాం మహౌషధఇతి ॥ రజస్వ
లాసంస్పర్శాదిషు తప్తకృచ్ఛ్రమేవ విశుద్ధిదం సర్వేషాం పాపానామితి ॥
— ॥ విష్ణుః ॥ సర్వేషామేవ పాపానాం తప్తకృచ్ఛ్రం విశుద్ధిదమ్ । అ
తఃపరమమిత్యుక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ — ॥ ఇతి తప్తకృచ్ఛ్రం ॥—

—*తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

అథ తప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ దేవలః ॥ అథాతస్తప్తకృచ్ఛ్ర
స్య ప్రత్యామ్నాయో మనీషిభిః । అశక్తానాంచకృపయా కర్తుముక్తః పు
రానఘ ॥ తమేవాహం బ్రవీమ్యద్య శృణుధ్వం ద్విజసత్తమాః । కలౌయుగే
విశేషేణహ్యన్నత్యాగాల్లయం గతాః ॥ — ॥ పరాశరః ॥ కృతే చర్మాశ్రి
తాః ప్రాణాః త్రేతాయాం కీకసాశ్రితాః । ద్వాపరే రక్తమాశ్రిత్య కలౌ
వన్నాశ్రితాస్థితాః ॥ ఇతి ॥ కలౌయుగే ద్వాదశరాత్రసాధ్యమాససాధ్య
కృచ్ఛ్రాణ్యాచరితుమశక్తాన్ జనాన్నిరీక్ష్య ఋషయః ప్రత్యామ్నాయాను
క్తవంతః ॥ — ॥ తమేవాహ తత్రైవ గౌతమః ॥ మహతస్తప్తకృచ్ఛ్రస్య
బ్రహ్మహత్యానివారిణః । తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం శోధకస్యమహామునే ॥
ప్రత్యామ్నాయస్తదాప్రోక్తో యదా దేవసమాగమః । స్వయంభువాకృప
యా నౄణాం గవాం వింశతిమాదరాత్ ॥ సవత్సాం బహుదుగ్ధాంచ సుశీ
లాంచద్విజాతయే । ద్విజాతిభ్యఇత్యర్థః ॥జాతావేకవచనమ్ ॥—॥ మరీచిః ॥
పాపనాశస్య కృచ్ఛ్రస్య తప్తస్య బ్రహ్మరూపిణః । దద్యాద్ద్విజాతయే సమ్య
గ్గవాం వింశతిమాదరాత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ మహతస్తప్తకృచ్ఛ్రస్య
విప్రాయాధ్యాత్మవేదినే । సాలంకారాం సవత్సాంచ ధేనూనాం వింశతిం
దదత్ ॥ శుద్ధిమాప్నోతి రాజేన్ద్ర తప్తకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ । అతో ద్విజా
తిభిః కార్యస్త్వశక్తైస్తప్తరూపిణః ॥ ప్రత్యామ్నాయఇతి శేషః ॥ పంచగ
వ్యం పిబేత్పశ్చాత్ప్రత్యామ్నాయఇతీరితః । తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణా
మియమేవ పరాగతిస్తత్ప్రాయశ్చిత్తాకరణవిషయే ॥ — ॥ ఇతి త

—*పరాకకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

ప్తకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథ పరాకకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥

దేవలః ॥ అథ వక్ష్యామికృచ్ఛ్రస్య పరాకస్య మహాత్మనః । సర్వదోషనివృత్తస్య సర్వశాస్త్రానువర్తినః ॥ పరాకఃకృచ్ఛ్రఇత్యుక్తోవిష్ణునా ప్రభవిష్ణునా । యస్యాచరణమాత్రేణ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । సంకలీకరణంచైవ మలినీకరణం తథా ॥ అపాత్రీకరణంచైవ జాతిభ్రంశకరం తథా । ఉపపాతకమిత్యేతన్నవధా పరికీర్తితం ॥ తులా హిరణ్యగర్భశ్చ బ్రహ్మాండోయం ఘటస్తథా । తథా కల్పతరుశ్చైవ గోసహస్రమనంతరం ॥ హిరణ్యకామధేనుశ్చ హిరణ్యాశ్వస్తథైవచ । హిరణ్యాశ్వరథశ్చైవ హేమహస్తిరథస్తథా ॥ పంచలాఙ్గలకంచైవ ధరాదానమతఃపరం । విశ్వచక్రం కల్పలతా సప్తసాగరమేవచ॥ చర్మధేనుశ్చ మహతీ మహాభూతఘటస్తథా । కాలపురుషఃకాలచక్రం రాశిచక్రమనంతరం ॥ కోటిలక్షతిలైర్హోమోద్విముఖీ సురభిస్తథా । ఆర్ద్రకృష్ణాజినంచైవ శకటం సర్వసంగమే ॥ ఛాగాదిపంచకంచైవ తథైవ దశధేనవః । తథా దశమహాదానమచలాస్సప్తనామకాః ॥ రహస్యకృతపాపాని బ్రహ్మహత్యాదికానిచ । పాపానాం నవవిధానాంహి ఇతరేషాం మునీశ్వరాః ॥ తులాదిసంగ్రహీతౄణాం పరాకఃకృచ్ఛ్రఈరితః । సర్వపాపహరోన్యాణాం దేవర్షీణాం ప్రియంకరః ॥ సర్వేష్వేతేషు కృచ్ఛ్రేషు మహాన్ ప్రోక్తః స్వయంభువా ॥ — ॥ గౌతమః ॥ ప్రత్యహం ఘృతమాత్రంచ ద్వాదశాహం గవోద్భవం । పీత్వా పలం ద్విజశ్శుద్ధ్యేత్పరాకఇతి విశ్రుతః ॥ సర్వపాపప్రశమనస్సర్వోపద్రవనాశనః । సర్వలోకప్రదోయస్మాద్భగవానాహవిశ్వసృక్ ॥ — ॥ వ్యాసః ॥ ప్రత్యహం గోఘృతం విప్రో ద్వాదశాహం పలం ముదా । పీత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి పాపేభ్యో నాన్యథా ద్విజఇతి॥—॥ లౌగాక్షిః ॥ ద్వాదశాహం ఘృతంతప్తం పలమాత్రం గవాం పిబన్ ।ద్విజశ్శుద్ధిమవాప్నోతి సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ॥ పరాకో నామయత్ర తప్తం గోఘృతం పలమానేన ద్వాదశరాత్రం చతుర్థకాలే నియమానంతరం పీత్వా శుద్ధిమాప్నోతి ॥ అయమేవ పరాకః ॥ — ॥ ఇతి పరాకకృచ్ఛ్రలక్ష

—*పరాకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

ణం ॥ — ॥ అథ పరాకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ —॥ దేవలః॥

ప్రత్యామ్నాయం పరాకస్య వక్ష్యామ్యహమనుత్తమం। సర్వపాపోపశమనం మహాపాపనికృంతనం ॥ పరాకం నామ యత్కృచ్ఛ్రం తత్కర్తుం మనుజోత్తమః। అశక్తస్తస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం సమాచరేత్ ॥ తస్యాచరణమాత్రేణ పరాకస్య ఫలం లభేత్ । ప్రత్యామ్నాయం గవాం దద్యాద్దశపంచసవత్సకాః ॥ సర్వపాపవినిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమం పదం । మహాపాతకజాలాని హ్యుపపాతకమేవచ ॥ తత్సర్వం నాశయత్యాశుతూలరాశిమివానలః ॥ — ॥ మరీచిః ॥ ప్రత్యామ్నాయం పరాకస్య దశపంచగవాం ద్విజః । దద్యాత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం సర్వశ్రేయోభివృద్ధయె ॥ మహాపాతకయుక్తోవా యుక్తోవా సర్వపాతకైః । ప్రత్యామ్నాయేన కృచ్ఛ్రస్య పరాకస్య జనాధిప ॥ సర్వకృచ్ఛ్రఫలం లబ్ధ్వా ప్రయాతి పరమం పదం ॥ పరాకకృచ్ఛ్రాచరణాశక్తస్తు తత్ప్రత్యామ్నాయం పంచదశగవాం విప్రేభ్యః పృథక్పృథక్ దత్వా శుధ్యతీతి వాక్యార్థః ॥ — ॥ ఇతి పరాకకృచ్ఛ్ర

ప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథ యావకకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ అథాతస్సమ్ప్రవక్ష్యామి కృచ్ఛ్రం యావకసంజ్ఞకం । యస్యాచరణమాత్రేణ ముచ్యతే బ్రహ్మహత్యయా ॥ — ॥ మరీచిః ॥ శృణుధ్వమృషయస్సర్వే యావకం కృచ్ఛ్రమీరితం । విషదానేచ యత్పాపం యత్పాపం గృహదాహనె ॥ శస్త్రఘాతేచ యత్పాపం యత్పాపం విప్రవఞ్చనాత్ । విధవావ్రతలోపేన వ్రతిసన్న్యాసినోరపి ॥ గృహస్థస్య సదాచారత్యాగెయత్పాపముచ్యతె । అనృతేనచయత్పాపం తపోవిస్మయతస్తథా ॥ దానస్య కీర్తనాద్యచ్చ తథా విప్రావమానితె । యత్పాపంవిప్రనిన్దాయాం యత్పాపం మాతృభర్త్సనాత్ ॥ భగినీపిత్రోరప్యుపలక్షణం । యత్పాపం ధేనునిన్దాయాం యత్పాపం శివభర్త్సనె ॥ యత్పాపం విష్ణునిన్దాయాం యత్పాపం క్రతుకుత్సనే । అస్నానభోజనే పాపమనధ్యాయేషు పాఠనె॥ దుస్సఙ్గతెచ్ఛ యత్పాపం యత్పాపం ధనగర్వతః । యత్పాపం వయసా దృప్తెయత్పాపం దారమోచనె ॥ యత్పాపం ఋతుసన్త్యాగె యత్పాపం భాండవిక్రయె । సకేశాస్నానరహితా విధవా కాంస్యభోజనీ ॥ పునర్భుక్తాసతా

మ్బ్యాలా సదా నిద్రాపరాయణా । సదాభ్రమతి యా నారీ పతిద్వేషపరాయణా ॥ సపుత్రః పితృవిద్వేషీ సదావిప్రః పరాన్నభుక్ ॥ కుచేలస్సర్వదా తిష్ఠేదదంతధౌళనాననః । బహ్వాశీ నిష్ఠురం వక్తా విప్రదానేషు విఘ్నకృత్ ॥ ఏతేషాం పావనార్థాయ యావకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం యావకం కృచ్ఛ్రమీరితం । తదాచరణమాత్రేణ విప్రో భవతి శుద్ధిమాన్ ॥ అవ్రతఘ్నయవాన్ పక్త్వా స్వగృహ్యోగ్నౌ వ్రతీ శుచిః । తద్యవాగూం సమాధాయ బ్రహ్మపత్రపుటేవశీ ॥ యవాభావే వ్రీహయోవా శ్యామాకాస్తస్య మానతః । తదన్నం వ్రతినే దత్త్వా యవాగూం విష్ణవేర్పయేత్ ॥ నిత్యకర్మాదికం కృత్వా పూర్వవచ్ఛుద్ధమానసః ॥ పూర్వవదిత్యనేనాత్ర ప్రాతస్స్నాననిత్యకర్మాదికం కృత్వా యావన్మందాయతే రవిః తావత్పర్యంతం పూర్వవద్విశ్వరూపాదికం పఠన్ స్థిత్వా నారాయణమనుస్మరన్ యవాగూం పిబేత్ ॥ — ॥ తదాహ గౌతమః ॥ బ్రహ్మపత్రపుటే రాజన్ ధృత్వాస్వయమతంద్రితః । తావతా మనసా విష్ణుం స్మరన్మందాయతే రవిః ॥ యవాగూం విష్ణవే దత్త్వా పశ్చాత్పీత్వా స్వయంముదా । పూర్వవత్క్షాళనం కృత్వా పాదపాణ్యోర్యథాక్రిమం ॥ ద్విరాచమ్య శుచిర్భూత్వా స్వపేన్నారాయణాగ్రతః । అజస్రంధారయేదగ్నిం యావత్కృచ్ఛ్రం సమాప్యతే ॥ పరేద్యురేవం కుర్వీత ద్వాదశాహోభిరీరితం । తదంతే గాః ప్రదాతవ్యా పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః । ఏవం కుర్యాద్ద్విజో యస్తు సద్యః పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ ఇతి యావకకృ

యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః.

చ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ అథ యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥— దేవలః ॥ కృచ్ఛ్రస్య యావకస్యాస్య ప్రత్యామ్నాయమిమం శృణు । సకృతుర్ర్యాద్ద్విజో యస్తు ససద్యః పాపముక్తిమాన్ ॥ — ॥ యోగీశ్వరః ॥ ప్రత్యామ్నాయం ప్రవక్ష్యామి యావకస్య మహాత్మనః । సర్వపాపప్రశమనం సర్వకృచ్ఛ్రఫలం నృణామ్ ॥ గావో దశ ప్రదాతవ్యాః ప్రత్యామ్నాయాః ప్రకీర్తితాః । సవత్సా దుగ్ధసంపన్నాస్సుశీలాస్సమలంకృతాః ॥ విప్రేభ్యః ప్రతిదాతవ్యా వ్రతినా తు పృథక్పృథక్ । పఞ్చగవ్యం తతః పశ్చా

ప్పిబెద్దేహవిశుద్ధయే । ఏతత్కృచ్ఛ్రస్యచ ఫలం యావకస్య సుఖాప్తయే ॥ —॥ గౌతమః ॥ యావకస్య మహాపాపహారిణః ఫలదాయినః । సర్వపాపోపశమనం మహాపుణ్యప్రదాయకమ్ ॥ ప్రత్యామ్నాయం శృణ్వితి శేషః । సమ్పూర్ణవస్త్రాభరణాః ఖురశృంగోపశోభితాః ॥ సవత్సా యువతీస్సాధ్వీర్గవాం సంఖ్యాదశస్మృతాః । పయస్విన్యోద్విజాగ్రేభ్యః ప్రదాతవ్యాః ఫలాప్తయె ॥ పంచగవ్యం పిబెత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతి మానవః । ఏవం కుర్యాన్నరోయస్తు యావకస్య స్వరూపిణీమ్ ॥ గవాం సంఖ్యాంద్విజాగ్ర్యాయ దత్వా ఫలమవాప్నుయాత్ ॥—॥ ఇతి యావకకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః॥

సాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణమ్.

అథ సాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ కృచ్ఛ్రస్య సాంతపనస్యాస్య లక్షణం సర్వపాపహం । శ్రీశైలం కాశికాక్షేత్రం గయాక్షేత్రం మహత్తరం ॥ ప్రయాగం యమునాంసింధుం గంగాసాగరసఙ్గమం। తథా సప్తనదీసంగం గౌతమీం పాపహారిణీం ॥ కృష్ణవేణీం తుంగభద్రాం హేమకూటె త్రిలోచనం । మార్కండెయం సింహగిరిం తథా ధర్మపురీశ్వరం ॥ ద్రాక్షారామంజయావట్యాం మల్లికార్జునమెవవా । అహోబలంన్నృసింహంచ తత్రైవ భవనాశనీమ్ ॥ పినాకినీ నదీతీరె వైద్యనాథం హరిం తథా । వేంకటాద్రిం స్వర్ణముఖీం కాళహస్తీశ్వరం తథా ॥ సాక్షాద్వరదరాజంచ వరభూతం స్వయమ్భువః । ఏకామ్రంచ తథాలింగంసర్వతీర్థం మహత్తరం ॥ మధ్యార్జునేశం పాపఘ్నం కుమ్భఘోణం తదుద్భవం । శ్రీరంగంచ మహాక్షేత్రం జమ్బునాథమతఃపరం ॥కావేరీం పాపశమనీం మధురావిమయేశ్శృణు । సుందరేశంచ తత్పత్నీం తత్రైవౌఘవతీం నదీమ్ ॥ తత్రాగ్నేయస్య దిగ్భాగె పర్వతో గన్ధమాదనః । రామలింగం ధనుష్కోటిం సర్వతీర్థపరిష్కృతాం ॥ తత్రైవ దర్భశయనం తత్రత్యంచ మహత్సరః । తామ్రపర్ణీమహాక్షేత్రం తత్రత్యా విష్ణుదేవతాః ॥ అనన్తాఖ్యం మహాక్షేత్రం కౌండిన్యో యత్ర భాగ్యవాన్ । జనార్దనం మహాక్షేత్రం గోకర్ణం పాపనాశనం ॥ తథా హరిహరక్షేత్రం సుబ్రహ్మణ్యం మహత్తరం । ఏతాని పుణ్యక్షేత్రాణి దృష్ట్వా పాపహరాణిచ ॥ నీరోగీసుఖజ్ఞో యస్తు ఏతేషామేకమె

వవా । నస్నాయాద్వా నపశ్యేద్వా కోన్యస్తస్మాదచేతనః ॥ ధర్మహీనస్యమర్త్యస్య కర్మహీనస్యపాపినః । అజాగళస్తనఇవ తస్య జన్మ నిరర్థకం ॥ యోమర్త్యో జన్మదివసాత్షష్టివర్షం ప్రవర్తతే । నపశ్యేద్యదిశ్రీశైలం తన్మధ్యే సతు గర్దభః ॥ ద్విజన్మా స్వజన్మదివసాదారభ్య షష్టివర్షమధ్యే శ్రీశైలచాపాగ్రివేంకటాచలవరదరాజ శ్రీరంగాదికం నాస్తికతయా నపశ్యన్ తిష్ఠేత్స సర్వపాపభాగానంతరం గర్దభోభవతీతి వామనపురాణోక్తిశ్రవణాత్ ॥ — ॥ తదాహ మరీచిః ॥ శ్రీశైలం వేఙ్కటాద్రించ కాంచీం శ్రీరంగనాయకం । రామేశంచ ధనుష్కోటిం ప్రభవాత్షష్టివర్షగః ॥ నపశ్యేన్నాస్తికతయా గర్దభోభువి జాయతే । తస్యాన్యా నిష్కృతిర్నాస్తి కృచ్ఛ్రాత్సాంతపనాదృతే ॥ — ॥ బృహస్పతిః ॥ పుణ్యాలయాన్ పుణ్యనదీర్నపశ్యేత్షష్టివర్షగః । మహాంతం నరకం గత్వా పశ్చాద్రాసభతాం వ్రజేత్ ॥ తస్య దోషాపశాంత్యర్థం కృచ్ఛ్రం సాంతపనం చరేత్ । పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాద్దోషాదస్మాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ తల్లక్షణమాహ దేవలః ॥ ప్రత్యహం మాషమగ్నంచ ద్వాదశాహం పయఃపిబేత్ । శుద్ధిమాప్నోతి రాజేంద్ర యోగినామపి దుర్లభం ॥ — ॥ ప్రజాపతిః ॥ పూర్వవత్ప్రాతరారభ్య స్నానం సంకల్పమేవచ । నిత్యకర్మ తథా కృత్వా పూర్వోక్తం మనసా స్మరన్ విభూత్యాదికమిత్యర్థః ॥ యావన్మందాయతే భానుస్తావద్గోదుగ్ధమాదరాత్ । విష్ణవే తన్నివేద్యాథ మాషమగ్నం పిబేద్వ్రతీ ॥ స్వపేద్దేవసమీపేతు గన్ధతామ్బూలవర్జితః । తతఃప్రభాతవేళాయామేవం కృత్వా మహద్వ్రతం ॥ ద్వాదశాహోభిరేతైశ్చ శుద్ధోభవతి పూర్వజః । పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్సాంతపనఈరితః ॥ — ॥ ఇతి సాన్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥ — ॥ అ

—* సాన్తపనకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః *—

థ సాన్తపనకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రత్యామ్నాయం ప్రవక్ష్యామి కృచ్ఛ్రస్యైతస్య పాపహం । సర్వపాపాపశమనం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం ॥ మహాపాపప్రశమనం ధర్మకామార్థసిద్ధిదం । వ్యాసేన కథితం పూర్వం కృష్ణాయామితతేజసే ॥ పరస్వహారిణోయేచ పరదారరతాశ్చయే । మద్యపానరతాయేచ అగమ్యాగమనాశ్చయే ॥ అసచ్ఛాస్త్ర

రతాయెచ యెచమష్టప్రతిగ్రహాః । మిథ్యాభివాదినోయెచ యెచ మిత్ర
విభేదినః ॥ దీపనిర్వాపణాయెచ యేచ కూష్మాండభేదినః । దివా కపిత్థచ్ఛా
యాసు రాత్రౌ చలదళేషుచ ॥ తమాలవృక్షచ్ఛాయాసు రాత్రౌవా యదివా
దివా । గచ్ఛతాం పాపనాశాయ ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః ॥ సదా
నిష్ఠురవక్తారస్సదా యాచ్ఞాపరాయణాః । పరాన్ననిరతాయెచ నిత్యకర్మ
విరోధినః ॥ తేషామయంవిశుద్ధిస్స్యాత్ప్రత్యామ్నాయఃపరాత్పరః ॥—॥
గౌతమః ॥ సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం సర్వదోషవివర్జితం । ప్రత్యామ్నాయం
తదా కుర్యాద్యదా పాపసముద్భవః ॥ — ॥ పరాశరః॥ సాంతపస్యాస్యకృ
చ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో గవాం దశ । సర్వాలంకారసంయుక్తాః సక్షీ
రస్సాధువృత్తిమాన్ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ ప్రత్యామ్నాయం ప్రశంసంతిగ
వాం దశమునీశ్వరాః । సాంతపస్యైవకృచ్ఛ్రస్య సర్వపాపాపనుత్తయే ॥
— ॥ వ్యాసః ॥ సాంతపాఖ్యస్య కృచ్ఛ్రస్య మునిభిఃపరికీర్తితః । ప్రత్యా
మ్నాయఇతి శేషః ॥ సర్వాలంకారసంయుక్తాః గవాం దశమహోన్నతాఇతి
॥ — ॥ ఇతి సాంతపనకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథ మహాసా

॥ మహాసాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥

న్తపనకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ మహాసాంతపనంనామ కృ
చ్ఛ్రం సర్వఫలప్రదమ్ । పురా పురందరస్సాక్షాద్గౌతమస్య సతీం వ్రజన్ ॥
తేన పాపేన మహతా సపాపఫలదూషితః । వృక్షమూలముపాగమ్య వృద్ధ
భావముపాశ్రితః ॥ తదా ప్రసన్నో వరదశ్చక్రపాణిస్సవాహనః । దృష్ట్వా
పురందరం ప్రాహ దయయా భక్తవత్సలః ॥ ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం మహా
సాంతపనం చరన్ । గురుదారాభిగామీచ చండాలీగమనం చరన్ ॥ స్వసా
రగమనం కృత్వా భగినీం యఃప్రధర్షయేత్ । చరేద్వా రజకీగామీ గ్రా
మచండాలదారగః ॥ విప్రచండాలదారేషు రేతస్సేకాద్ద్విజాధమః । ఏతే
షాం నిష్కృతిరియం మహాసాంతపనం పరం ॥ అసభ్యభాషణేపాపమస
త్యానాంచ భాషణే । పరదత్తాపహారేచ స్వదత్తాపహారే తథా ॥ అసూ
యానిరతేచైవ సదా భైషజ్యవర్తిని । వ్రతకాలే శ్రాద్ధకాలే తథా దేవా
ర్చనే యది ॥ పాషండం పతితం వ్రాత్యం తులాస్వకృతనిష్కృతిమ్ । నష్ట

రేదితి శేషః ॥ షోడశమహాదానమధ్యే యత్రయత్ర ప్రతిగ్రహః ప్రాప్తః తస్య తస్య ఆచార్యాదీనామపి స్పరణాదినిషేధార్థం తులాస్వితిబహువచనం ॥ — ॥ తదాహ మరీచిః ॥ చండాలం పతితం వ్రాత్యం తులాస్వకృతనిష్కృతిం । న స్పృశేత్కర్మకాలేషు న పశ్యేద్వా కదాచన ॥ ఏతేషాం పాపరాశీనాం మహాసాంతపనం పరం ॥ — ॥ గాలవః ॥ ద్విదినం సముపోష్యైవ ద్విదినం పూర్వవత్పయః । పూర్వవన్నియమం కృత్వా ద్వాదశాహేన శుద్ధ్యతి ॥ — ॥ పరాశరః ॥ మాషమగ్నం పిబేత్క్షీరం ద్విదినం సముపోషయేత్ । ఏవం కుర్యాద్ద్వాదశాహం పూర్వవన్నియమాశ్రితః ॥ — ॥ మనుః ॥ పూర్వవత్ప్రాతరారభ్య ద్విజో నియమపూర్వకం । యదా మందాయతే భానుస్తదా నియమముత్సృజేత్ ॥ మాషమగ్నం పిబేత్క్షీరం విష్ణవే తన్నివేదితం । దినద్వయం పయః పీత్వా ద్విదినం సముపోషయేత్ ॥ స్వపేచ్చ పూర్వవద్దేవసమీపే వ్రతమాచరేత్ । ఏవం ద్వాదశరాత్రంచ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ దినద్వయముపోషణం దినద్వయం పయోభక్షణం । ఏవం క్రమేణ ద్వాదశాహం మహాసాంతపనం ॥ — ॥ ఇతి మహాసాంతప

—※మహాసాంతపనప్రత్యామ్నాయః※—

నకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥ — ॥ అథ మహాసాంతపనప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ మహాసాంతపకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం శృణుష్వమే । యస్యాచరణమాత్రేణ విప్రః పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ మహారాజవిజయే ॥ మహాసాంతపనస్యాస్య ప్రత్యామ్నాయో మహానయం । తస్యాచరణమాత్రేణ మహాసాంతపనం వ్రతం ॥ కృతంభవేదితి శేషః ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ మహాసాంతపనం నామ కృచ్ఛ్రం పాపహరం పరం । బ్రహ్మహత్యాదిశమనముపపాతకనాశనం ॥ కృచ్ఛ్రస్యైతస్య చరణే విప్రస్యాచ్ఛేదశక్తిమాన్ । ప్రత్యామ్నాయం ప్రకుర్వీత తత్కృచ్ఛ్రస్య ఫలాప్తయే ॥ గావో దేయాః ప్రయత్నేన విప్రేభ్యః షోడశామలాః । అలంకృతాస్సుపుష్పాద్యైర్వస్త్రాభరణభూషితాః ॥ సుసాధ్వ్యశ్చ పయస్విన్యస్సవత్సాః పాపహారిణీః । పాపహారిణ్య ఇత్యర్థః ॥ — ॥ పరాశరః ॥ మహాసాంతపనస్యాస్య ప్రత్యామ్నాయం విదుర్బుధాః । గావః షోడశవిప్రేభ్యో దే

యాస్సమ్యక్సుఖావ్తయె ॥ అలఙ్కృతాశ్చ వస్త్రైర్ద్వ్యైర్వయస్విన్యః పృథక్పృ
థక్ । సవత్సాస్సాధుశీలాశ్చ ప్రత్యామ్నాయ ఉదీరితః ॥ — ॥ ఇతి మహా

॥ కాయకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥

సాంతపనప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథ కాయకృచ్ఛ్రస్వరూపమాహ ॥
— ॥ దేవలః ॥ ప్రాజాపత్యం తప్తకృచ్ఛ్రం పరాకం యావకం తథా । త
తస్సాంతపనం కృచ్ఛ్రం మహాసాంతపనం తథా ॥ కాయకృచ్ఛ్రమిదం ప్రో
క్తమతికృచ్ఛ్రం విశుద్ధిదం । ఔదుమ్బరంచ పర్ణంచ ఫలకృచ్ఛ్రమతఃపరం ॥
కృచ్ఛ్రం మాహేశ్వరంచైవ బ్రహ్మకూర్చం తథైవచ । ధాన్యం స్వర్ణమ
యం కృచ్ఛ్రం దశపంచైవ కీర్తితం ॥ పూర్వం త్రయోదశకృచ్ఛ్రాణీత్యు
క్తం ॥ ఇదానీం లింగపురాణోక్తత్వాదతికృచ్ఛ్రకాయకృచ్ఛ్రాఖ్యం స
హ పంచదశధా భవంతి । సర్వేషాముపకారకత్వాత్తేఽపి లిఖ్యేతే । కా
యకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రలక్షణం లింగపురాణోక్తం విశినష్టి । కాయకృచ్ఛ్రం
ప్రవక్ష్యామి మహాపాతకశుద్ధయే । ఉపపాతకశుద్ధ్యర్థం మునిభిః పరికీర్తి
తం ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ తులాధేనుసహస్రేచ అష్టమాబ్దం ద్విజోత్త
మ । దాతా ప్రతిగృహీతాచ అన్యోన్యం నావలోకయేత్ ॥ యది దైవాద
నుప్రాప్తం తీర్థేషుచ మహోత్సవే । తదా తద్దోషశాంత్యర్థం కాయకృచ్ఛ్రం
సమాచరేత్ ॥ ద్వితీయో జపకృత్పూతస్సహస్రం విధిపూర్వకం । ఉభయో
ర్దానయో రాజా తదా బ్రహ్మసదస్యయోః ॥ చత్వార్యేవతు వర్షాణి తన్ము
ఖం నావలోకయేత్ । దాతుః కాయకృచ్ఛ్రం ఇతరయోః బ్రహ్మసదస్య
యోః చతుస్సహస్రగాయత్రీజపః । అన్యథా దోషః ॥ — బృహస్పతిః ॥
దాతుః ప్రతిగృహీతుశ్చ కాయకృచ్ఛ్రం జపో మహాన్ । అన్యోన్యాలోక
నే రాజన్ తద్దానం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ తన్నిష్కృతిరకృతా చేదిత్యర్థః ॥ స
ర్వత్ర మహాదానప్రతిగ్రహేషు దాతృప్రతిగ్రహీత్రోర్బ్రహ్మసదస్య
యోరేవముక్తం వేదితవ్యమ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తం సర్వత్ర ॥ లాంగలే పఞ్చ
పూర్వేచ విశ్వచక్రే మహత్తరే । సప్తమాబ్దం తదా రాజన్ తన్ముఖం నా
వలోకయేత్ ॥ సప్తసాగరదానేచ చర్మధేనోః ప్రతిగ్రహే । మహాభూ
తఘటేచైవ తులావన్నావలోకయేత్ ॥ ఉక్తేషు సప్తస్వపి ప్రతిగ్రహేషు

దాత్రాచార్యబ్రహ్మసదస్యానాం ప్రాగ్వత్కాయకృచ్ఛ్రాదికం వేదితవ్యం। హిరణ్యగర్భే బ్రహ్మాండేతదా కాయంహిపూర్వవత్ । అన్యోన్యాలోకనేరాజన్నదానఫలమశ్నుతే॥ ఆచార్యబ్రహ్మసదస్యానాంపూర్వవత్ ॥ కల్పపాదపదానేచ తథాకల్పలతాగ్రహే। షడబ్దం తన్ముఖం రాజా విప్రా వా నావలోకయేత్ ॥ కాయకృచ్ఛ్రం గాయత్రీజపశ్చ తత్తత్సంఖ్యాక్రమేణ వేదితవ్యమ్ ॥ హిరణ్యధేనుదానేచ హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహే। పూర్వసదృక్షసఙ్ఖ్యాబ్దమన్యోన్యం నావలోకయేత్ ॥ కృచ్ఛ్రాదికం పూర్వవత్ ॥ హిరణ్యాశ్వరథేచైవ హేమహస్తిరథేతథా । అష్టమాబ్దాదధో యత్నాదన్యోన్యం నావలోకయేత్ ॥ పూర్వవత్కృచ్ఛ్రాదికం। ధరాదానే కాలపురుషే కాలచక్రే తథైవచ। తిలగర్భే రాశిచక్రే పంచాబ్దం నావలోకయేత్ ॥ యది చైవాత్ప్రముత్త్రిరతికృచ్ఛ్రం చరేద్వ్రతీ। పునస్సంస్కారకృద్విప్రః పటగర్భవిధానతః ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి దాతా నఫలమశ్నుతే। కోటిహోమే లక్షహోమే పాపపూరుషసంగ్రహే ॥ ఆచార్యస్య ముఖం దాతా యుగాబ్దం నావలోకయేత్ ॥ తత్రాప్యతికృచ్ఛ్రం దాతుః ॥ ఇతరేషాం పునస్సంస్కారః ॥ శ్వేతాశ్వే మృతశయ్యాయాం గజదానప్రతిగ్రహే। త్రియబ్దం తన్ముఖం దాతా దైవాద్వా నావలోకయేత్ ॥ అతికృచ్ఛ్రం చరేద్దాతా బ్రాహ్మణాః పటగర్భతః । ఆర్ద్రకృష్ణాజినే చైవ సప్తశైలప్రతిగ్రహే ॥ ద్వ్యబ్దంతు తన్ముఖందాతా పూర్వవన్నావలోకయేత్। బ్రహ్మకృచ్ఛ్రంచరేద్దాతా ఇతరే పటగర్భతః ॥ కపిలాద్విముఖీదానే దాసీగృహపరిగ్రహే ।అబ్దమేకం ద్విజం దాతా పూర్వవన్నావలోకయేత్ ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రం తతః ప్రోక్తమితరేషాంతు పూర్వవత్ । ఆలింగనే తైలఘటే మహాపూరుషభోజనే షణ్మాసం నావలోకేద్వా పర్ణకృచ్ఛ్రంహి పూర్వవత్ । తులాదిసప్తదానేషు ఋత్విజో జాపకానపి ॥ తద్వద్ద్వార్థాన్నావలోకేత్ఫలకృచ్ఛ్రముదాహృతమ్। మాసత్రయమిత్యర్థః ॥ సర్వేషామృత్విజాం ప్రోక్తస్సహస్రజపఆదరాత్ ।ఆజ్యాలంకారధమానామనడ్వాహాదిసంగ్రహే ॥ మహిషీఖాగఖస్తానాం మాసమేకం నిరంతరమ్। ఋత్విజాంశతగాయత్రీదాతా ధేనుంసమాచరేత్ ॥ సాత్త్వికేషు చతుర్వింశతిమూర్తిదానేషు దాతా ప్రతిగ్ర

హీతారమవలోకయేన్న తత్ర దోషః ॥ — ॥ తదాహ గాలవః ॥ చతుర్విం శతిమూర్త్యాదిదానేషు ద్విజవల్లభః । దశావతారదానేషు అర్ధనార్యాదిషు ప్రభో ॥ ముఖావలోకనం దాతృగృహీత్రోర్నతు దోషకృత్ । అర్ధనారీశ్వరలక్ష్మీనారాయణోమామహేశ్వరప్రతిమాదానేషు కృష్ణాజినతిలరహితేషు దాతృప్రతిగ్రహీత్రోర్ముఖావలోకనం నదోషహేతుః ॥ కృష్ణాజినతిల ప్రతిగ్రహే దోషమాహ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ దశస్వేతేషు యోగేషు ముక్తిమత్సు నృపోత్తమ । తిలాజినప్రదానేషు షణ్మాసం నావలోకయేత్ ॥ ఉత్క్రాంతివైతరణ్యోశ్చ తథా ప్రతికృతేర్నృప । అన్నప్రతిగ్రహేణాతవ కాహేంభోజనే తథా ॥ ఉగ్రశాంతిషు సర్వత్ర తథా మహిషసంగ్రహే । కర్తా నాలోకయేద్విప్రం కాయకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ షణ్మాసమితి శేషః॥ శిశూనాంజననే మూలాదయోఽభుక్తాస్తత్సంధయశ్చ స్త్రీణాం ప్రథమార్తవే మఖాదయస్తూగ్రాః। తేషాం శాంతిషు ప్రతిగ్రహే షణ్మాసం నావలోకయేత్ ॥ — ॥ కాయకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ మరీచిః ॥ చత్వార్యహాని గ్రాసాస్స్యురేకైకం ప్రత్యహం వ్రతీ । నిరాహారస్తథా తేషు చతుర్ష్వేతేషు భోజనమ్ ॥ తదంతే వ్రతిభిర్దేయా గౌరేకా గవ్యభక్షణమ్ । కాయకృచ్ఛ్రమిదం ప్రోక్తం మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః ॥ — ॥ ప్రజాపతిః ॥ చతుర్ష్వహస్సుగ్రాసాస్స్యుర్నిరాహారస్తథా పునః । చతుర్షు గ్రాసభక్షస్స్యాత్కాయకృచ్ఛ్రమిదం పరమ్ ॥ —॥ మరీచిః॥ ఆసాయం ప్రాతరారభ్య స్నాత్వా విప్రో యథావిధి। అభ్యర్చ్య విష్ణుం గంధాద్యైరవిరస్తంగతో యదా తదా గ్రాసం సమశ్నీయాద్విష్ణ్వర్పితమముం సుధీః । ప్రక్షాళ్య పూర్వవత్సర్వం ద్విరాచమ్య శుచిస్తదా ॥ స్వపేద్దేవసమీపే తు నారాయణమనుస్మరన్ । పునః ప్రాతస్సముత్థాయ కృత్వా నియమపూర్వకమ్ ॥ తత్రాపి భక్షయేద్గ్రాసమేవం చతురహం వ్రతీ । తతః పరం నిరాహారస్తథా చతుర్షు భోజనమ్ ॥ గోదానం వ్రతపూర్త్యర్థం పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః । కాయకృచ్ఛ్రమిదం దేవ ద్విజానాం పావనం స్మృతమ్ ॥ — ॥ ఇతి కాయకృచ్ఛ్ర

—*కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

లక్షణం ॥ — ॥ అథ కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవ

లః ॥ శృణు రామ ప్రవక్ష్యామి కాయకృచ్ఛ్రస్య తత్వతః ।ప్రత్యామ్నాయం మహాపుణ్యం శృణ్వతాం పాపనాశనమ్ ॥ దశ గావః సప్రజాతవ్యాస్సవత్సా భూషితా నృభిః । పయస్విన్యస్సుశీలాశ్చ స్వర్ణశృంగా మహత్తరాః ॥ ఏతస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయో మహర్షిభిః । — ॥ గాలవః ॥ సర్వపాపహరస్యాస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య వైనృప । ప్రత్యామ్నాయో దశగవాం సవత్సానాం సాధువృత్తయః ॥ అలంకారయుతస్సాధుః పయసా పరిపూర్ణవాక్ । ఏతదాచరణాన్నైవ కాయకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ —॥ కణ్వః ॥ సర్వపాపహరస్యాస్య కాయకృచ్ఛ్రస్య సర్వదా। రాజ్ఞః ప్రతిగ్రహీతౄణాం సర్వపాపహరం పరమ్॥ స్నాత్వా పుణ్యాని నేవిప్రస్సంకల్ప్యైవ పూర్వవత్ । విప్రానభ్యర్చ్య గంధాద్యైర్దశ ధేనూః పృథక్పృథక్ ॥ దద్యాత్ప్రత్యామ్నాయభూతాస్సర్వపాపాపనుత్తమే । ఏతస్యాచరణేపూర్ణే కాయకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ — ॥ ఇతి కాయకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథాతి

—॥అతికృచ్ఛ్రలక్షణమ్॥—

కృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ అథాతికృచ్ఛ్రం వక్ష్యామి సర్వపాపప్రశాంతిదమ్ । సర్వకృచ్ఛ్రప్రదం నౄణాం శృణు రామ ప్రయత్నతః ॥ అతికృచ్ఛ్రస్య మాహాత్మ్యం వర్ణితుం కేనశక్యతే । పురాహి కౌశికో నామ బుధిర్ధర్మపరాయణః ॥ వసిష్ఠాత్మజఘాతీస్యాత్తస్మాత్కారణతః ప్రభో । తేషాం హత్యావినాశార్థం కృచ్ఛ్రమాహ ప్రజాపతిః ॥ బ్రహ్మహత్యాగురోర్హత్యా భ్రూణహత్యామహత్తరా । కన్యాహత్యా సతీహత్యా తథాత్రేయ్యా మహత్యపి ॥ వీరహత్యా ధేనుహత్యా గజాశ్వమహిషీవధః । తృణకాష్ఠద్రుమచ్ఛేదనస్స్యాత్ రామాదిభేదనమ్ ॥ తటాకకూపకాసార భేదనం దేవవేశ్మనాం। గృహదాహో ద్విజక్షేత్రహరణం పాపవర్ధనమ్। ధాన్యారామాదిదహనం దాహనం మహిషీగవామ్ ॥ శృంగలాంగూలవిచ్ఛేదః తథా తేషాంచ మర్దనమ్ । శుకచాషభుజంగానాం మీనహంసశునామపి ॥ కుక్కుటానాంచ కాకానాం హింసనం మృగమారణం । దారుచ్ఛేదః కవాటస్య వాపీనాంచ విభేదనం ॥ దాహనం వనపర్ణానామార్ద్రాణామిహభూమిప । సర్వాసామేవ హింసానామతికృచ్ఛ్రం విశోధనమ్ ॥ సర్వకృచ్ఛ్రప్రదంచైవ సర్వోపద్రవనా

శనమ్ ॥ —॥ గాలవః ॥ అతికృచ్ఛ్రస్య మహతః తత్ప్రకారఇహోచ్యతే। అప్రమాత్రయవాన్శుభ్రాన్ శ్యామాకాన్ తండులానపి ॥ ఏకద్రవ్యం సమాదాయ వ్రతాదౌపూర్వవచ్చరేత్ । పూర్వవదితి స్నానసంకల్పాది ॥ భాగత్రయం తదా కృత్వా తండులాన్పూర్వమానతః। వ్రతాదౌ మధ్యదివసే వ్రతాంతే పాచయేత్త్రియమ్ ॥ వ్రతాదౌభక్షయేద్గ్రాసం పూర్వవద్విహితమాచరేత్ । చతుర్థకాలఆయాతే ప్రక్షాళ్యాగ్నౌసిపూర్వవత్॥ స్వపేద్దేవసమీపేతు నారాయణమనుస్మరన్। తతఃప్రభాతే విమలే సంధ్యాదీన్ పూర్వవచ్చరేత్ ॥ నిరాహారస్తథాభూత్వా యావత్ప్రాప్తాదినాంతతా । తత్రైవ భక్షయేద్గ్రాసం ద్వితీయోక్తం విచక్షణః ॥ తత్రాపి పూర్వవత్కృత్వా ద్వాదశే దివసె శుభమ్ । తృతీయోక్తం తథా భుక్త్వా గౌరేకా విప్రసాత్కృతా ॥ బ్రహ్మకూర్చం తతఃపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః । అతికృచ్ఛ్రమిదం సర్వముక్తం మునిభిరాదరాత్॥ ఏతస్యాచరణాన్నైవ సర్వదోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ —॥ ఇత్యతికృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥—॥

—*అతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

అథాతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ —॥ దేవలః ॥ అతికృచ్ఛ్రస్య మహతః ప్రత్యామ్నాయో మనీషిభిః । ప్రోక్తస్సర్వహితార్థాయ సర్వపాపప్రణాశనః ॥ సంకలీకరణానాంచ కన్యాధేన్వాదివిక్రయే । తిలతండులధాన్యానాం ఫలానాం రసవిక్రయే ॥ మహాపాతకజాతానాం శోధనం పాపనాశనమ్ ॥ —॥ ప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రత్యామ్నాయమిమం రాజన్ వక్ష్యామి శృణు పార్థివ। యదాచరణమాత్రేణ అతికృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ దశగావఃప్రదాతవ్యా వస్త్రైర్ద్రవ్యస్సమలంకృతాః । సాధువృత్తాఃపయస్విన్యో విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్ ॥ —॥ మనుః ॥ అతికృచ్ఛ్రస్య మహతః ప్రత్యామ్నాయం శృణుధ్వమే । విప్రేభ్యో దశగావస్తాః పూర్వవత్పూజితాశ్శుభాః ॥ స్వర్ణశృంగాదిభిస్సమ్యగ్భూషయిత్వా పృథక్పృథక్ । శుచిభిశ్చప్రదాతవ్యాః విప్రేభ్యో వేదవిత్తమైః ॥ ఇమముక్తేనమార్గేణ కృత్వాకృచ్ఛ్రఫలం లభేత్ ॥ —॥ ఇత్యతికృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ —॥ అథ ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ

ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రలక్షణమ్.

॥ — ॥ దేవలః ॥ ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య లక్షణం వచ్మితత్వతః । కృచ్ఛ్రం మహత్తరం భూప సర్వపాపహరం పరమ్ ॥ పితృమాతృపరిత్యాగే సోదరాశ్చాపి బాలిశాః । భగినీ భాగినేయాద్యా గర్భిణ్యాతురకన్యకాః ॥ బాలాశ్చ కులవృద్ధాశ్చాశక్తయోస్త్యాగతాఃప్రభో । సామర్థ్యేసతి బంధూనాం త్యాగే దోషో మహత్తరః ॥ బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి యతోపేక్షాపరాయణః । భగినీంచ స్వసారంచస్వనాథాం గతభర్తృకామ్ ॥ పుత్రీమనాథాం విధవాం యస్త్యజేత్కారణం వినా। పితుర్మాతుశ్చభగినీమపుత్రాం గతభర్తృకామ్ ॥ అనాథాంయఃపరిత్యక్త్వా సవైనరకమశ్నుతే ॥ — ॥ మహాభారతే ॥ పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే । పుత్రస్తుస్థావిరే భావే నస్త్రీ స్వాతన్త్ర్యమర్హతి ॥ ఉన్మత్తం పతితం క్లీబం కాణం బధిరమేవచ । పుత్రార్థీ యత్నతో రక్షేదన్నవస్త్రాదిభిశ్శనైః ॥ — ॥ గౌతమః ॥ అరక్షణీయాన్యోరక్షేద్రక్షణీయాన్పరిత్యజేత్ । సవైనరకమాప్నోతి తిర్యగ్యోనిషు జాయతే ॥ వేశ్యాదాసీతన్మాతరస్తత్పుత్రాఃకుండగోళకాః నటనర్తకగాయకాశ్చారువాకాశ్చారక్షణీయాః ॥ — ॥ అనాథా గతభర్తృకాః నిష్పుత్రాః పితృవ్యజ్యేష్ఠభ్రాత్రాదయః నిష్పుత్రాః నిర్ధనాః కాణకుబ్జాదయః ॥ ఎతేవై యత్నతో రక్ష్యాః । ఎతేషాం పరిత్యాగే దోషం తత్ప్రాయశ్చిత్తంచాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ సామర్థ్యేసతి యస్త్వేష్వేతాన్బంధుజనాన్ స్వకాన్ । కాకయోనిం సమాసాద్య దుఃఖీభూయాత్పునఃపునః ॥ మాసం త్యక్త్వా పఞ్చగవ్యం షణ్మాసం స్వర్ణకృచ్ఛ్రకృత్ । వర్షంత్వౌదుమ్బరంప్రోక్తం తతశ్చాంద్రాయణం పరమ్ ॥ ఔదుంబరకృచ్ఛ్రమాహ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ అప్రద్వయం తండులాన్వా శ్యామాకాన్వా యవానపి । సంవిభజ్య ద్వాదశధా ప్రత్యహం పాచయేద్వ్రతీ ॥ ఔదుమ్బరైఃపుష్పపర్ణైః పాచయేన్నాన్యదారుభిః । ఔదుమ్బరైరార్ద్రపర్ణైః కృత్వా పర్ణపుటం ముదా ॥ తత్ర నిక్షిప్య తం గ్రాసం విష్ణవేపూర్వమాదిశేత్ । చతుర్థకాలఆయాతే పూర్వవన్నియమం చరేత్ ॥ భక్షయేదుత్తమం గ్రాసం మౌనవ్రతపరాయణః । పాదౌ ప్రక్షాళ్యపాణీచ

ద్విరాచమ్య విధానతః ॥ సాయాహ్నికం తతఃకృత్వా స్వపేన్నారాయణాగ్రతః । పునఃప్రభాతే విమలే ద్వితీయం పూర్వవచ్చరేత్ ॥ గ్రాసవచననియమాదికమిత్యర్థః ॥ ఏవం ద్వాదశగ్రాసాంశ్చ ద్వాదశాహస్సు భక్షయేత్ । తత్రైకా గాః ప్రదాతవ్యా పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః ॥ ఏవమౌదుంబరం కృచ్ఛ్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥—॥ ఇత్యౌదుమ్బరకృచ్ఛ్ర

—*ఔదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

లక్షణమ్ ॥ — ॥ అథౌదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం పరం నృణాం । వక్ష్యామీతి శేషః ॥ యస్యాచరణమాత్రేణ సమ్పూర్ణఫలమశ్నుతే ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రత్యామ్నాయః పురా రామభాషితో జమదగ్నినా । మాతృహత్యావిశుద్ధ్యర్థం కిముతాన్యస్య పాపినః ॥ — ॥ రాజవిజయే ॥ కృచ్ఛ్రస్యౌదుమ్బరస్యాస్య ప్రత్యామ్నాయో మహోనయమ్ । సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం సృష్టః పద్మభువా పురా ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ ఔదుమ్బరస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం సలక్షణమ్ । అష్టగావః ప్రదాతవ్యాస్సాలఙ్కారాస్సలక్షణాః ॥ హేమశృంగా రౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః । తామ్రపృష్ఠాస్స్వర్ణఘంటా వస్త్రాభరణభూషితాః ॥ ద్విజేభ్యస్తాః ప్రదాతవ్యాస్సర్వలక్షణసంయుతాః । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సమ్పూర్ణఫలమశ్నుతే ॥ కృచ్ఛ్రాచరణాసమర్థస్తత్ప్రత్యామ్నాయాచరణే సమ్పూర్ణకృచ్ఛ్రఫలమాప్నోతి ॥ — ॥ ఇత్యౌదుమ్బరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥

—*పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

— ॥ అథ పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రం ద్విజశ్రేష్ఠాశ్శృణ్వంతు పరమం శుభమ్ । సర్వపాపప్రశమనం సర్వదోషాపశాంతిదమ్ ॥ బ్రహ్మహా క్షయరోగీస్యాత్సురాపీశ్యావదంతకః । స్వర్ణస్తేయీ తు కునఖీ దుశ్చర్మా గురుతల్పగః ॥ అన్నహర్తా భవేద్గుల్మీ శాకస్తేయీ తు దర్దురః । స్తేయినో ధాన్యరాశీనాం కండూతిస్సతతం ద్విజాః ॥ తామ్రస్తేయీ దీర్ఘవృషణః ప్రమేహీ పర్వమైథునీ । శిరోవ్రణీ స్నానహీనః పిత్తవాః త్రపుసీసహః ॥ కాంస్యస్తేయీ దీర్ఘవృషణః శ్వేతవాః వస్త్రహో భువి ।

గజచర్తా నాగహర్తా అశ్వహర్తా మహావ్రణీ ॥ కర్ణభూషణహారీస్యాద్గం
డమాలీ మహాన్ భువి । రక్తప్రమేహీ మనుజః పుష్పవత్యంగనాగ
మః ॥ భగినీగమనాద్భూపహా మధుమేహీ భవేన్నరః । మా
తుస్సపత్నీం భగినీం వ్రజేత్కామాతురో నరః । సపాపమనుభూయా
శు రోగీభూయాద్భగందరీ ॥ స్వసారం యః పుమాన్ గచ్ఛేజ్జాయతే మూ
త్రకృచ్ఛ్రవాన్ । ధేనుహన్తా మహాపాపీహ్యర్శోరోగీ భవేద్భువి ॥ గోవ
త్సహననాన్మర్త్యస్సభూయాదర్శవాన్ భువి । శివనిర్మాల్యభోక్తాపి జాయతే
హిక్కవాన్సదా ॥ అజీర్ణరోగీ శరకృద్గృహదాహీ ప్రశూలిమాన్ । బంధీ
గ్రహణజాద్దోషాజ్జాయతే శ్వాసకాసవాన్ ॥ స్త్రీవద్గర్భభవేత్సాతు బా
లకం హంతి యా విషైః । అన్యమాలింగతే నారీ సా వైస్ఫోటస్తనీ భవేత్॥
క్షీరం మూష్ణాతి యా నారీ తేనహీనాన్యజన్మని । పతివ్రతాపహారీ చ కమణ
వ్రణరోగవాన్ ॥ విధవాసంగజాద్దోషాచ్ఛిశ్నదేశే వ్రణీ భవేత్ । పుష్ప
స్తేయీ వక్రనాసః కోశస్తేయీ తు పేటవాన్ ॥ గన్ధస్తేయీ తు దుర్గన్ధః
కాముకస్సంతతజ్వరీ । వివాహవిఘ్నకృన్మర్త్యో జాయతే దారహీనవాన్ ॥
మయూరహననాన్మర్త్యః జాయతే కృష్ణబిందుకః । తటాకారామవిచ్ఛేదీ
సదా దుఃఖీభవేన్నరః ॥ ॥ ఇత్యేవమాదయో దోషాః మహానరకదా నృ
ణామ్ । ఏతేషాం శోధనార్థాయ పర్ణకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ — ॥ మా
ర్కండేయః ॥ మహాపాతకజాలానాం లఘూనాంచ గరీయసామ్ । ఆర్ద్రా
ణాంచైవ శుష్కాణాం పర్ణకృచ్ఛ్రం విశోధనమ్ ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ
॥ — ॥ పరాశరః ॥ బ్రహ్మవృక్షస్య పర్ణాని మధ్యమాని ద్విజోత్తమః ।
ద్వాదశాహోబ్దపర్యంతం నిత్యం శుచిరలంకృతః ॥ పూర్వవద్విష్ణుమభ్యర్చ్య
రవిరస్తంగతో యదా । త్రిభిఃపత్రైః బ్రహ్మభూతైః కృత్వాచైవ పుటత్ర
యమ్ ॥ త్రీణి వేశ్మాని విప్రాణాం వేదాధ్యయనశాలినామ్ । భిక్షాం త్ర
యం సమానీయ త్రిషు పత్రపుటేష్విహ ॥ ఏకం పుటస్థం దేవాయ వి
ప్రాయైకం సమర్పయేత్ । అవశిష్టం తదాశ్నీయాద్ధరినామపరాయణః ॥ స్వ
పేద్దేవసమీపే తు సంచింత్య మనసా హరిమ్ ।తతః ప్రభాతవేళాయాంపూ
ర్వవత్సకలం చరేత్ ॥ విప్రాయ దేయా గౌరేకా పఞ్చగవ్యం పిబేత్తతః॥

పర్ణకృచ్ఛ్రమిదం భూప శోధనం పాపకర్మణామ్ ॥ యస్యాచరణమాత్రేణ చాంద్రాయణఫలం లభేత్ ॥ — ॥ ఇతి పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ అ

పర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః

థ పర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రస్య రాజర్షే ప్రత్యామ్నాయం వదామి తే । సర్వపాపప్రశమనం సర్వోపద్రవనాశనమ్ ॥ సర్వకామప్రదం నృణాం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం । పఞ్చగావః ప్రదాతవ్యాస్సాలంకారాస్సవత్సకాః ॥ హేమశృంగా రౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః । సాధుశీలా యువత్యశ్చ విప్రేభ్యశ్చ పృథక్పృథక్ ॥ పర్ణకృచ్ఛ్రస్య విప్రర్షే ప్రత్యామ్నాయో మహత్తరః ॥ — ॥ ఇతిప ర్ణకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథఫలకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥—

ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణం

దేవలః ॥ ఫలకృచ్ఛ్రస్య దేవర్షే లక్షణం కథ్యతే మయా । శృణు బ్రహ్మమునే చిత్రం సర్వపాపప్రణాశనమ్ ॥ యే మాతృఘాతినో లోకే యే వా వై పితృఘాతకాః । యే వాస్యర్భ్రాతృహన్తారస్తేషామేతద్వినిష్కృతిః ॥ యాశ్చ నార్యః పతిం త్యక్త్వా రమన్తేఽన్యాన్ జనాశ్రితాః । తాసామపీదం శుద్ధ్యర్థం పురా సృష్టం స్వయమ్భువా ॥ యే వా గర్భవిభేత్తారో యే వాస్యర్గరదాయినః । యే వా గ్రామవిభేత్తారో యే వా కులజభేదినః ॥ యే బ్రహ్మఘాతాః పిశునా లోకేస్స్యుస్త్రీయినస్తథా । యే వా జాలవిభేత్తారస్తేషామేతద్వినిష్కృతిః ॥ ఉచ్ఛిష్టభోజినో యే చ యే చ మిథ్యాభివాదినః । యేవైకుణపహన్తారస్తేషామేతద్వినిష్కృతిః ॥ మద్యపానరతా నిత్యం నిత్యం కర్మవిభేదినః । పితృశ్రాద్ధవిభేత్తారస్తేషామేతద్వినిష్కృతిః ॥ మహాపాతకయుక్తో వా యుక్తో వా సర్వపాతకైః । కృచ్ఛ్రేణైతేన మహతా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ మహాంతః పాపకర్మాణః మహాపాపరతాస్సదా । ఏతేన కృచ్ఛ్రరాజేన పునంతి సతతం ద్విజాః ॥ ఫలకృచ్ఛ్రం మహాపాపహారి సమ్పత్ప్రవర్ధనం । దినేదినే మునీంద్రాశ్చ కృత్వైవ తచ్ఛుద్ధిమాప్నుయుః ॥ కాయశుద్ధిప్రదం కృచ్ఛ్రం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం । సర్వపాపహరం చేదం ఫలకృచ్ఛ్రం మహత్తరం ॥ ఫలకృచ్ఛ్రప్రకారమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా శు

చిరుభ్యాత్వా పూర్వవచ్ఛుద్ధిహేతవే। తావజ్జపన్ సదా తిష్ఠేద్యావదస్తమి తో రవిః ॥ తావద్వ్రతీస్థిరమనానిత్యకర్మసమాపయేత్ । కదలీఫలమేకంచ విష్ణవె తన్నివేదయేత్ ॥ తదేవ భక్షయేత్పూర్వం తద్వ్రతీ మౌనపూర్వ కమ్ । ఏకైకబీజసంపూర్ణం భక్షయిత్వా ఫలత్రయమ్॥ చూతఫలైర్వినా। ఏవం ద్వాదశరాత్రాణి స్వపన్నారాయణాగ్రతః ।గాం దద్యాద్విప్రవర్యా య బ్రహ్మకూర్చం పిబేత్తతః ॥ ఫలకృచ్ఛ్రమిదంసర్వం కథితం బ్రహ్మణో దితమ్ । కృచ్ఛ్రస్యైతస్య మాహాత్మ్యాన్నశ్యత్యేవ మహద్భయం ॥ — ॥ ఇతి ఫలకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ అథ ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ

—*ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః*—

॥ — ॥ దేవలః ॥ కృచ్ఛ్రస్య తస్య మునయః ప్రత్యామ్నాయం మహ త్తరం । శృణ్వంతు సర్వపాపఘ్నం సర్వశ్రేయఃప్రదం నృణామ్ ॥ పురా హి గాలవో నామ బ్రహ్మహత్యాభయాతురః । విష్ణుం శరణమాపెదే స ర్వలోకహితైషిణం ॥ అనుగ్రాహ్యోస్మి భగవన్ త్వయా లోకహితైషిణా। రక్షమాం దెవదెవెశ త్వదంఘ్రిశరణాగతం ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం స్మ రణం నాశహేతుకం । అతస్త్వత్పాదయుగళం ద్రక్ష్యామి పురుషోత్తమ ॥ విప్రహత్యా మహత్యాసీన్మయి దుర్నిందయా ప్రభో । నాస్తినిందాసమం పాపం నాస్తిక్రోధసమో రిపుః ॥ నాస్తిమోహసమఃపాశో నత్రైవం కేశ వాత్పరం ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ నాస్తిక్రోధసమోమృత్యుః నాస్త్యకీర్తిసమం భయం । నాస్తికీర్తేస్సమం ధర్మ్యం తపానానశనాత్పరం ॥ ప్రత్యహం త్రి షవణస్నానం కృత్వామాం మనసి స్మరన్ । ఫలకృచ్ఛ్రం పురా కుర్యాద శక్తోయది గాలవ॥ ప్రత్యామ్నాయమిమం కృత్వా శుద్ధోభవతి పాతకా త్ । గోత్రయం సాధుసంయుక్తం ధూపదీపనివేదనైః ॥ పరిక్రమ్యా నమ స్కృత్యసవత్సాం పయసాన్వితాం । యోదద్యాద్విప్రవర్యాయ ప్రత్యా మ్నాయం ఫలప్రదం ॥ సమ్పూర్ణఫలకృచ్ఛ్రస్యహ్యాఖండం లభతే నరః । ఏవం కురుత్వం విప్రశ్రేష్ఠపూతోభవసి తత్క్షణాత్ ॥ ఇత్యాజ్ఞప్తస్తదా తేన ప్రత్యామ్నాయం తదా చరన్ । శుద్ధిమాప్నోత్సమహతీం యోగినామపి

దుర్లభాం ॥ — ॥ ఇతి ఫలకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ — ॥ అథ మాహే

—*మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

శ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ కృచ్ఛ్రం మాహేశ్వరం నామ సర్వపాపప్రణాశనం । పురా కందర్పదహనే మహాదోషో భవచ్ఛివే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం బ్రహ్మాణం పర్యపృచ్ఛత । పఞ్చబాణస్య దహనాన్మహాదోషో మయి స్థితః ॥ తద్దోషపరిహారార్థం నిష్కృతిర్దేవకథ్యతాం ॥ — ॥ బ్రహ్మో ॥ సర్వదోషప్రశమనం సర్వోపద్రవనాశనం ।సర్వపుణ్యఫలంస్నానాం సర్వస్నానఫలం మహత్ ॥ ప్రాతస్స్నాత్వా యథాచారం దంతధావనపూర్వకం । శుద్ధవస్త్రమలంకృత్య ధృత్వా పుండ్రాదికం ముదా ॥ నిత్యకర్మసమాప్యాదౌ సంకల్పం పూర్వవచ్చరేత్ । తావన్నారాయణం స్మృత్వా పూర్వవత్పాపమోచనం ॥ యదా మందాయతే భానుస్తదా కాపాలముద్వహేత్ । శ్రోత్రియాణాంచ విప్రాణాం గృహేషు త్రిషు సంఖ్యయా ॥ శాకం భైక్షంఫలంవాపి యథాసమ్భవమాదరాత్ । ఆనయిత్వాథదేవాయ సమర్ప్యవిధిపూర్వకం॥ భక్షయేత్తాని సర్వాణివాగ్యతోన్నముత్సృజేత్ హస్తౌచపాదౌ ప్రక్షాళ్య ద్విరాచమ్య శుచిస్తతః ॥ సాయంకాలే స్వపేద్దేవసమీపే నియతోవశీ । తతః ప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవత్సర్వమాచరేత్ ॥ గాశ్చైకా ద్విజవర్యాయ దేయాః కర్మఫలాప్తయే । పఞ్చగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్కృచ్ఛ్రం మాహేశ్వరంత్విదం ॥ కురుత్వమేవం భగవన్ సర్వదోషోపశాంతయే । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సర్వశ్రేయోపపత్తయే ॥ ఏవంశ్రుత్వామహాదేవో మహేశానస్తథాకరోత్ । ఏతస్యాచరణాన్నైవ ద్విజఃపాపాత్ప్రముచ్యతే ॥ — ॥ ఇతి మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రలక్షణం ॥ — ॥ అథ మాహే

—శ్రీమాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః—

శ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ మాహేశ్వరస్య కృచ్ఛ్రస్య ప్రత్యామ్నాయం శృణుష్వమే । సర్వపాపాపశమనం సర్వకృచ్ఛ్రఫలప్రదం ॥ బ్రహ్మహత్యాదిశమనం సర్వగ్రహనివారణం । తులాప్రతిగ్రహీతౄణాం పాపనాశనహేతుకం ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పరిత్యక్తానిసూరిభిః । తేషాం విశోధనే దక్షం సర్వపాపహరం నృణాం ॥ గావో

దేయాః ద్విజాతిభ్యోహ్యర్చితా వస్త్రభూషణైః । హేమఘంటాదిభిశ్శుభ్రై రలంకారైరలంకృతాః ॥ స్వర్ణశృంగ్యో రౌప్యఖురాః కాంస్యదోహనసంయుతాః । రుద్రసంఖ్యాస్సవత్సాశ్చ పయస్విన్యః పృథక్పృథక్ ॥ ప్రత్యామ్నాయేన ధేనూనాం రుద్రసంఖ్యా మహత్తరా । రుద్రకృచ్ఛ్రఫలప్రాప్త్యై సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ ఏవం కుర్యాద్ద్విజో యస్తు ప్రత్యామ్నాయం యథార్హతః । తస్య సమ్పూర్ణకృచ్ఛ్రస్య ఫలం మునిభిరీరితమ్ ॥ — ॥ ఇతి మాహేశ్వరకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥—॥ అథ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥

—*బ్రహ్మకృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

— ॥ దేవలః ॥ శృణుధ్వమృషయస్సర్వే బ్రహ్మకృచ్ఛ్రస్య లక్షణమ్ । దురన్నే నైవ యత్పాపం యత్పాపం దుష్ప్రతిగ్రహే ॥ అపేయపానేయత్పాపం యత్పాపం దుష్టభోజనే । శాంత్యన్నేషు చ యత్పాపం యత్పాపం శూద్రభోజనే ॥ సన్న్యాసినో మఠపతేర్భోజనే యద్భవేన్నృణామ్ । యత్పాపం రజకస్యాన్నే పాపం వృషలభోజనే ॥ యత్పాపం పుష్పవత్యన్నే యత్పాపం విధవాకృతే । అమన్త్రికే పైతృకాన్నే తథా నారాయణే బలౌ ॥ చౌలే చ పైతృకే చైవ దీక్షితస్యైవ భోజనే । దమ్పత్యోశ్చ యదుచ్ఛిష్టం తథా సన్న్యాసినో ద్విజాః ॥ ప్రేతసంస్థితవిద్యాయాం యదన్నే భోజనే నృప । సూతకద్వితయే చైవ తథా దుష్పఙ్క్తిభోజనే ॥ తథైవ దుష్టసఙ్ఘాన్నే తథా క్రీతాన్నభోజనే । పాపం పర్యుషితాన్నే చ తద్రసస్యంతుభోజనే ॥ యత్పాపం పూతిగంధే చ యత్పాపం కూరభోజనే । యత్పాపమనృతే ప్రోక్తమాపాసనవివర్జనే ॥ ఏవమాదీని పాపాని లఘూని చ మహాంతి చ । శుష్కాణ్యార్ద్రాణి పాపాని మనోవాక్కాయకర్మభిః ॥ సర్వేషాం పాపనాశాయ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రం ప్రకల్పితమ్ । తత్స్వరూపమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధిసర్పిః కుశోదకమ్ । సమ్పాద్య పూర్వమానేన ప్రత్యహం శుద్ధిపూర్వకమ్ ॥ ద్వాదశాహం చరేత్కృచ్ఛ్రం పూర్వవత్స్నానమాచరేత్ । ప్రాతస్స్నాత్వా యథాకాలం నిత్యకర్మ సమాప్య చ ॥ దేవాగారేఽథవా గోష్ఠే పఞ్చగవ్యం పిబేద్వ్రతీ । గోమూత్రం మాషకాన్యష్టౌ గోమయస్య తు షోడశ ॥ క్షీరం మాషాష్టకం జ్ఞేయం దధి

మాషత్రయం తథా । ఘృతం మాషత్రయం ప్రోక్తం తథా శుచిజలం మునే ॥ తత్తన్మంత్రేణ సంయోజ్య తత్తన్మంత్రేణహోమయేత్ । హోమశేషం పిబేత్పశ్చాద్ద్రవౌ మధ్యాహ్నగే సతి ॥ ఆసాయం మనసావిష్ణుం స్మరన్ సర్వేశ్వరం విభుమ్ । స్వపేద్దేవసమీపేతు గన్ధతామ్బూలవర్జితః ॥ తతః ప్రాతస్సముత్థాయ పూర్వవద్వ్రతమాచరేత్ । ఏవం ద్వాదశరాత్రాణి చరేద్వ్రతమనుత్తమమ్ ॥ మహాపాపం చోపపాపం యద్యత్పాపమనుత్తమమ్ । తత్సర్వం విలయం యాతి హరిద్రాచాతపే యథా ॥ — ॥ ఇతి బ్రహ్మకృచ్ఛ్ర

—॥ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥—

లక్షణమ్ ॥ — ॥ అథ బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ శృణు బ్రహ్మమునే చిత్రం ప్రత్యామ్నాయం ప్రజాపతేః । యత్కృత్వా ముచ్యతే పాపైర్మహద్భిరుపపాతకైః ॥ ఆచరేద్బ్రహ్మకృచ్ఛ్రాఖ్యం మహాపాతకశోధనమ్ । అసమర్థః ప్రకుర్వీత ప్రత్యామ్నాయం ఫలాప్తయే ॥ ప్రత్యామ్నాయే మహాకృచ్ఛ్రఫలమాప్నోతి మానవః । అష్టగావః ప్రదాతవ్యాః పూర్వవత్స్వర్ణభూషితాః ॥ విప్రేభ్యో వేదవిద్భ్యశ్చ పృథక్పృథగలంకృతాః । పయస్విన్యశ్శీలవత్యస్సర్వదోషవిముక్తయే ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ ప్రత్యామ్నాయం తదాకుర్యాద్యద్యశక్తః ప్రజాపతౌ । అష్టగావః ప్రదాతవ్యాః స్వర్ణశృంగ్యః పయస్వినీః ॥ విప్రేభ్యో వేదవిద్భ్యశ్చ సర్వకృచ్ఛ్రఫలాప్తయే । ఏవంకృత్వా ద్విజస్సమ్యక్ఫలమాప్నోతి కృత్స్నశః ॥ — ॥ ఇతి బ్రహ్మకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయః ॥ అథ ధాన్యకృ

—*ధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

చ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ దేవలః ॥ ధాన్యకృచ్ఛ్రస్వరూపం చ లక్షణం ప్రవదామి వః । సర్వేషామేవ కృచ్ఛ్రాణామశక్తో ధాన్యమాచరేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ తప్తాదిసర్వకృచ్ఛ్రాణి కర్తుం యది హ న ప్రభుః । ధాన్యకృచ్ఛ్రం తదాకుర్యాద్యత్కృచ్ఛ్రం యథోదితమ్ ॥ ఖారీ ధాన్యస్య మహతః పఞ్చధా భాగమాచరేత్ । కృచ్ఛ్రస్యైకస్య యోభాగః కృచ్ఛ్రం ధాన్యమితీరితమ్ ॥ తద్ధాన్యం భాగశో దద్యాత్తత్కృచ్ఛ్రం మునిభిస్స్మృతం ॥ తత్కృచ్ఛ్రమాచరేద్విప్రస్సమ్పూర్ణఫలమశ్నుతే ॥ ధాన్యమధ్యే మహా

రాజ్ఞః కృచ్ఛ్రం పాపవిముక్తయే ॥ — ॥ మరీచిః ॥ ఖారీధాన్యస్యపంచాంశో ధాన్యకృచ్ఛ్రముదాహృతమ్ । అతోన్యూనం నకర్తవ్యమన్యథా దానమీరితమ్ ॥ — ॥ లౌగాక్షిః ॥ పఞ్చమాంశో ధాన్యకృచ్ఛ్రం ఖారీధాన్యస్య భూయసః । అన్యథా ధాన్యదానంస్యాత్కృచ్ఛ్రశబ్దోనపుణ్యభాక్ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ సమ్పూర్ణం ధాన్యకృచ్ఛ్రస్య పఞ్చమాంశో నిగద్యతే । హీనేహీనం ధాన్యదానం నకృచ్ఛ్రఫలమశ్నుతే ॥ కృచ్ఛ్రస్యైతస్య విప్రర్షే ప్రత్యామ్నాయో నవిద్యతే । స్వర్ణకృచ్ఛ్రస్య ధాన్యస్య సమర్థస్య మహాత్మనః ॥ ప్రత్యామ్నాయో నిగదితో మునిభిర్ధర్మవత్సలైః ॥ ధాన్యశబ్దేన వ్రీహయఏవ సర్వకృచ్ఛ్రాణాం నధాన్యాంతరమ్ ॥ కేచిచ్ఛ్యామాకధాన్యమితి వదంతి ॥ కేచిన్నీవారాఇతి ॥ — ॥ మనుః ॥ నీవారాః వ్రీహయో ధాన్యం శ్యామాకాః కృచ్ఛ్రసాధనమ్ । నధాన్యాంతరమస్తీహ ప్రభూతం కృచ్ఛ్రసాధనమితి ॥ — ॥ ఇతి ధాన్యకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ అథ స్వ

—*స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్*—

ర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ బ్రహ్మహత్యాదిపాపానామితరేషాం మునీశ్వరాః । తులాదిష్విహదానేషు గృహీతౄణాం విశోధనమ్ ॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రం బ్రహ్మమయం బ్రహ్మణా పరికీర్తితమ్ । పురాహి జాహ్నవీతీరే ఋషిభ్యస్సపాపనాశనమ్ ॥ మహాప్రభోర్వరాహస్స్యాత్తదర్ధం మధ్యమస్యతు । తదర్ధమితరేషాంచ తతోన్యూనం నకారయేత్ ॥ తతోన్యూనం సువర్ణదానమాత్రమ్ ॥ నకృచ్ఛ్రశబ్దః ॥ — ॥ మరీచిః ॥ వరాహశ్చతదర్ధంచ తదర్ధం కృచ్ఛ్రమీరితమ్ । తతోన్యూనం దానమాత్రం కృచ్ఛ్రశబ్దో న విద్యతే ॥ వరాహాదిప్రమాణం ॥ — ॥ మార్కండేయపురాణే ॥ గవాక్షాంతర్గతోయత్ర వాయునా సమ్ప్రదృశ్యతే । పరబ్రహ్మస్వరూపంయత్త్రసరేణురుదాహృతః ॥ త్రసరేణ్వష్టకం లిక్షా తత్త్రియం యవఉచ్యతే । తత్త్రియం గుంజమాత్రంస్యాద్రక్తంవా శ్వేతమేవవా ॥ పఞ్చగుంజలకో మాషః రూపకం తదుదాహృతమ్ । రూపకాణాం నవానాంతు వరాహఇతి కథ్యతే ॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రం వరాహస్స్యాత్పట్టభద్రస్య పావనమ్ । ప్రభుమాత్రే తదర్ధంస్యాదితరేషాం తదర్ధకమ్ ॥ తతోన్యూనం నకృచ్ఛ్రంస్యా

త్సర్వదానేషు సర్వదా ।సువర్ణకృచ్ఛ్రచరణం మహాపాతకనాశనమ్ ॥ తు
లాదిసంగ్రహీతౄణాం పరమం పాపనాశనమ్ ।] స్వర్ణకృచ్ఛ్రం ప్రభో
స్స్యాన్మహాపాతకనాశనమ్ ॥ ప్రభోస్తస్య సమర్థస్య ప్రత్యామ్నాయో
నవిద్యతే । మరణాన్తానాం బ్రహ్మహత్యాదీనామకృతనివృత్తీనామితరేషా
మకృతనివృత్తీనాం రహస్యకృతపాతకానాం తులాదిసంగ్రహీతౄణాం
యాగాదిరహితానాం అకృతచతుర్భాగవ్యయానాం కాలపురుషాదప్రతి
గ్రహీతౄణాం తత్తముక్తసువర్ణకృచ్ఛ్రచరణేన తత్తత్పాపక్షయో భవతి।
— ॥ తదేవాహ మార్కండేయః ॥ ప్రమాదాద్బ్రహ్మహన్తౄణామితరే
షాంచ భూయసామ్ । ప్రాయశ్చిత్తైరశుద్ధానాం సువర్ణంకృచ్ఛ్రమీరితమ్ ॥
తులాదిసంగ్రహీతౄణాం రహితానాం విశుద్ధిభిః । ప్రాయశ్చిత్తమిదం
కృచ్ఛ్రం బ్రహ్మణా పరికల్పితమ్ ॥ స్వర్ణం బ్రహ్మమయం ప్రోక్తం బ్రహ్మ
ణా నిర్మితం పురా । సువర్ణకృచ్ఛ్రచరణే కిమసాధ్యం శరీరిణామ్ ॥ —
గౌతమః ॥ రహస్యకృతవిప్రస్య హత్యాయాం శృణు పార్థివ । త్ర్యయు
తస్వర్ణకృచ్ఛ్రాణాం దానె శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ రహస్యకృతమాతుర్వా
గమనెమునిభిస్స్మృతమ్ । చత్వార్యయుతకృచ్ఛ్రాణాం సువర్ణానాం ము
నీశ్వరాః ॥ ఆచరన్ శుద్ధిమాప్నోతిహ్యన్యథా మరణాంతికమ్। రహస్యకృ
తమద్యస్య పాయినఃపరమర్షిభిః ॥ త్ర్యయుతం పూర్వవజ్జ్ఞేయమన్యథా
మరణాంతికమ్ । రహస్యకృతవిప్రస్య స్తేయినఃపాపకర్మణః ॥ త్ర్యయు
తం పూర్వవజ్జ్ఞేయమన్యథా మరణాంతికమ్ । ప్రకాశకృతబ్రహ్మహత్యాదీ
నాం మరణాంతప్రాయశ్చిత్తరహితానాం చతురయుతస్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిర్భ
వతి ॥ — ॥ తదాహ మనుః ॥ ప్రకాశకృతహత్యాది చతుర్ణాం పాపినా
మిహ । నిమిత్తాకృతశుద్ధీనాం జపయాగాభిషేచనైః ॥ నదీస్నానాదిభీరా
జన్ చతుర్భాగవ్యయేన వా । బ్రహ్మరాక్షసముక్త్యర్థం చత్వార్యయుతమా
చరేత్ ॥ చత్వార్యయుతకృచ్ఛ్రాణీత్యర్థః ॥ ప్రభోరుత్తమప్రకారః ॥ మ
ధ్యమస్య మధ్యమప్రకారః ॥ కనీయసః పాదప్రమాణకః ॥ ఏవం కృచ్ఛ్రాణి
కృత్వాప్యకృతప్రాయశ్చిత్తానాం శుద్ధిర్భవతీతి ॥ ఉపపాతకానాం యస్య
యస్య పాతకస్య యానియాని కృచ్ఛ్రాణి ప్రతిపదోక్తాని తేషామాచరణే

శక్తతయా తావద్భిః స్వర్ణకృచ్ఛ్రైః కృతైశ్శుద్ధిర్భవతి ॥—॥ తదాహ యా
జ్ఞవల్క్యః ॥ ఉపపాతకజాలానాం మునిభిర్యద్యదీరితమ్ । తత్తదాచరణాశ
క్తస్తావత్కృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ ॥ — మరీచిః ॥ సంకలీకరణే రాజన్య
స్యాయస్య యథోదితమ్ । తదాచరణశక్తస్య ఫలమానంత్యమశ్నుతే ॥ అశ
క్తస్య ద్విజస్యోక్తం సువర్ణం కృచ్ఛ్రమీరితమ్ । యద్యత్పాపస్య యద్య
త్కృచ్ఛ్రం మునిభిః పరికీర్తితం । తత్తదాచరణాశక్తా తావంతి హిరణ్యకృ
చ్ఛ్రాణి ప్రభుమధ్యమదరిద్రతారతమ్యేన కృత్వా శుద్ధిమాప్నువంతి ।
ఏవం చండాల్యాదిగమనేషు కృచ్ఛ్రసంఖ్యయా హిరణ్యకృచ్ఛ్రచరణైస్త
త్త్రిపదోక్తైః శుద్ధో భవతి । ఏవం దురన్నోద్బంధనమగణాదిషు । ఉపనయ
నాదికర్మణాం ముఖ్యకాలాతిక్రమే గౌణేషు ప్రాయశ్చిత్తం నిరూపితమ్ ।
తావంతి హిరణ్యకృచ్ఛ్రాణి కృత్వా శుద్ధో భవతీతి సర్వత్ర యోజనీయం॥
తులాదిప్రతిగ్రహీతౄణాం విశేషమాహ ॥ — ॥ పైఠీనసిః ॥ తులా
యాం ధనసంధాతా యాగం భాగచతుష్టయమ్ । అభిషేకం జపం వాపి హ్య
కృత్వా లోకనిందయా ॥ బ్రహ్మరాక్షసముక్త్యర్థం కృచ్ఛ్రాణ్యేతాని సర్వ
శః । చతురయుతం ప్రకుర్వీత ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః ॥ పిశాచత్వవిముక్తి
స్స్యాదిహలోకే పరత్ర చ । సువర్ణకృచ్ఛ్రరూపేణ సర్వపాపైః ప్రముచ్య
తే ॥ హిరణ్యగర్భసంధానే ధర్మనిష్కృతిభిర్వినా । చత్వారి కృచ్ఛ్రసా
హస్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ బ్రహ్మాండఘటసంధాతా తన్నిష్కృ
తిపరాఙ్ముఖః । త్రిసహస్రం చరేత్కృచ్ఛ్రం శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీమ్ ॥ క
ల్పవృక్షస్య సంధానే త్యజన్ తన్నిష్కృతిం పురా । త్రిసహస్రం స్వర్ణకృ
చ్ఛ్రం కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ దానస్య గోసహస్రస్య సంధాతా
ద్విజనాయకః । పరలోకభయాద్భీతస్త్వకృత్వా నిష్కృతిం పురా ॥ పం
చాయుతైస్తుకృచ్ఛ్రైస్సువర్ణాఖ్యైర్విశుద్ధ్యతి । అన్యథా పశులోమానియా
వంతీహ భవంత్యథ ॥ తావంత్యబ్దసహస్రాణి కుటజే బ్రహ్మరాక్షసః । హి
రణ్యధేనుసంధాతా శాస్త్రైరకృతనిష్కృతిః ॥ పంచాయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రై
శ్శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీమ్ । హిరణ్యాశ్వస్య సంగ్రాహీ పురాత్వకృతశుద్ధి
మాన్ । పంచాయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతి పౌర్వికీమ్ । హిరణ్యా

శ్వరథే రాజన్నశుచిరథసంగ్రహాత్ । షట్సాత్రైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిమాప్నో
తి పూర్వవత్ ॥ హేమహస్తిరథే విప్రః ప్రతిగృహ్యాధనాతురః । అకృత్వా
నివృత్తిం శాస్త్రమార్గేణాజ్ఞానపూరితః ॥ షట్సాత్రైర్హేమకృచ్ఛ్రైశ్శు
ద్ధిమానుభయోర్ద్విజః । పఞ్చలాంగలసంగ్రహే హ్యకృత్వా ధర్మనివృ
త్తిమ్ ॥ త్ర్యయుతైస్స్వర్ణకృచ్ఛ్రైశ్శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః । అన్య
థా నివృత్తిర్నాస్తి బ్రహ్మరాక్షసజన్మతః ॥ ధరాప్రతిగ్రహే రాజకాని
ప్రశ్నుద్ధిపరాఙ్ముఖః । షష్టింవర్షసహస్రాణి సూకరత్వమవాప్నుయాత్ ॥
తద్దోషపరిహారార్థం ద్వ్యయుతం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । విశ్వచక్రస్యసజ్ఞ్రా
హే విపినే బ్రహ్మరాక్షసః । పంచాయుతైః స్వర్ణకృచ్ఛ్రైః శుద్ధిమాన్భ
వతి క్షితౌ । కల్పలతాప్రతిగ్రహే కల్పతరుప్రతిగ్రహవత్ప్రాయశ్చిత్తం
కుర్యాత్ ॥ సప్తసాగరసజ్ఞ్రహే ఘోరో భవతి రాక్షసః । తన్నివృత్తింప
రాకృత్య మహాంతం నరకం వ్రజేత్ ॥ షడ్భిఃకృచ్ఛ్రైరయుతపూర్వైః శు
ద్ధో భవతి సంగ్రహాత్ । మహాభూతఘటేచర్మధేనోర్వి ప్రగప్రతిగ్రహే ॥
పూర్వవద్విపినే రాజన్ ఘోరో భవతి రాక్షసః । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం
త్ర్యయుతం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ కాలపూర్షే కాలచక్రే తిలగర్భే తిలా
చలే । రాశిచక్రే ద్విజఃకుర్యాద్ద్వ్యయుతం కృచ్ఛ్రమాదరాత్ ॥ కోటిహో
మే లక్షహోమే పాపపూర్ణప్రతిగ్రహే । ద్వ్యయుతం స్వర్ణకృచ్ఛ్రాణామన్య
థా వైననివృత్తిః ॥ శ్వేతాశ్వే మృతశయ్యాయాం గజదానప్రతిగ్రహే ।
అయుతం స్వర్ణకృచ్ఛ్రాన్వ్యాహన్నృహేతుర్దేహశుద్ధయే ॥ అర్ధకృష్ణాజినేచైవ
సప్తశైలప్రతిగ్రహే । కృచ్ఛ్రసహస్రంతత్కృత్వాతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్య
తే । కపిలాద్యముఖీదానే దాసీగృహపరిగ్రహే । సహస్రం పూర్వవత్కృత్వాశు
ద్ధిమాప్నోత్యసంశయః ॥ ఆలింగనే తైలఘటే మహాపూర్ణాదిభోజనే । పఞ్చ
కృచ్ఛ్రశతం కృత్వా దోషాదస్మాత్ప్రముచ్యతే ॥ తులాదిసప్తదానేషు బు
త్విజో హోతృకా అపి । తేషాం విశుద్ధిర్భూపాల ద్వాత్రైస్సహమునీశ్వరైః ॥
సహస్రం స్వర్ణకృచ్ఛ్రంచ ప్రోక్తం లోకానుసంధయా । ఆజ్యాలంకార
ధేనూనాం పనడ్వాహాదిసంగ్రహే ॥ మహిషీభాగబస్త్రానాం శతకృచ్ఛ్రం
విశోధనమ్ । అన్యేషు మత్తదానేషు దుష్టికాంతిషు సర్వదా ॥ ఉక్తాచ్ఛ్రంతి

త్రైవతరణోశ్చ శతకృచ్ఛ్రముదీరితమ్। ఏకాహాదిషు భోక్త్రూణాం షోడశీవ త్రానువర్తినామ్ ॥ దశకృచ్ఛ్రం సువర్ణాఖ్యం మునిభిశ్శుద్ధిరీరితమ్। చండాలాంగనాదిగమనే యద్యత్ప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తముక్తం సర్వేషాం పాపానాం తదాచరణాసమర్థాః పునస్సంస్కారపూర్వకం యస్యయస్య నిమిత్తస్య యావంతి కృచ్ఛ్రాణ్యుక్తాని తావంతి స్వర్ణకృచ్ఛ్రాణి కృత్వా శుద్ధిమాప్నుయుః। సర్వేషాం పూర్వోక్తానాం కృచ్ఛ్రాణాం ప్రత్యామ్నాయో విద్యతే ॥ స్వర్ణకృచ్ఛ్రధాన్యకృచ్ఛ్రయోః ప్రత్యామ్నాయో నాస్తి। ఉత్తమమధ్యమాద్యధికారికతయా కల్పనీయం హిరణ్యకృచ్ఛ్రమతః ప్రత్యామ్నాయస్స్వరూపాదిద్వయం పూర్వముక్తం సమ్పూర్ణమేవ యోజనీయం ॥ — ॥ తదాహమనుః ॥ ఉభయోఃకృచ్ఛ్రయోస్తాత ప్రత్యామ్నాయో నవిద్యతే। సమ్పూర్ణం కృచ్ఛ్రమేవాత్ర కర్తవ్యం తారతమ్యతఇతి ॥ — ॥ ఇతి స్వర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమ్ ॥ — ॥ ఇతి హేమాద్రివిరచితే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయే చాన్ద్రాయణప్రాజాపత్యాదికృచ్ఛ్రల

—*కదళీవివాహః*—

క్షణమ్ ॥ — ॥ అథ కదళీవివాహమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ పతితం క్లీబమున్మత్తంకుబ్జం కాణం రుజార్దితం। అపస్మారం పరిత్యజ్య వివాహేతు నదోషభాక్ ॥ — ॥ కాత్యాయనః ॥ కాణం రుజార్దితం కుబ్జంపతితం క్లీబమేవచ। అపస్మారం వివాహ్యాశు కదళ్యాశుభవృద్ధయే ॥ తదనుజ్ఞామవాప్యాథ వివాహే నసదోషభాక్ ॥ — ॥ జాతూకర్ణిః ॥ కాణంరుజాన్వితం కుబ్జం పతితం క్లీబమేవచ। అపస్మారం పూర్వజాతం కదళ్యాతు వివాహయేత్ ॥ పశ్చాదనుజ్ఞయా రాజన్ వివాహే నసదోషభాక్। వివాహఇత్యుపలక్షణం ॥ యజ్ఞాందోళికారోహణాదావప్యేవం వేదితవ్యం। కదళీవివాహప్రకారమాహ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ కార్తికే మార్గశీర్షే వా మాఘేవా ఫాల్గునేపివా। వైశాఖే జ్యేష్ఠమాసేవా వివాహం రమ్భయాసమం ॥ ప్రశంసంతి మునిశ్రేష్ఠాః పుత్రపౌత్రఫలప్రదం। వివాహశ్శుభనక్షత్రే చంద్రతారాబలాన్వితే। దివసేపి దివారాజన్ ప్రశస్తశ్శుభకర్మణి। జ్యేష్ఠంక్లీబాదిషు త్వేకం ప్రాతరభ్యజ్య స్నాపయేత్ ॥ గంధపు

ష్పాదిభిస్సమ్యగలంకృత్య ప్రయత్నతః । సువాసినీభిర్గీతాని శృణ్వన్నారామసన్నిధిం ॥ గత్వాచకదలీమూలం పుణ్యాహం వాచయేత్తతః । నాంద్యావాప్యనం తతఃకుర్యాద్యథావర్ణం యథావిధి ॥ ఉన్మత్తమేనం పాపిష్ఠం కదళ్యా పరిణయేముదా । ఇతిసంకల్ప్య మనసా బృహత్సామేతి మంత్రతః ॥ కదళ్యాం కంకణం బద్ధ్వా విశ్వేత్తాతేతి మంత్రతః । విశ్వేత్తాతేతి పుమాన్ బృహత్సామేతి కదళీచ కంకణౌ ధారయేత్తాం ॥ పరిత్వాగిర్వణేతి మంత్రేణ కదళ్యాః వస్త్రబంధనం । ఆశాసానేతి మంత్రేణ యోక్త్రం దర్భమయం దృఢం ॥ బద్ధ్వా స్వర్ణమయీం తాళీం మాంగల్యేనేతి మంత్రతః । బద్ధ్వా కాంస్యమయే పాత్రే తండులైరక్షతైశ్శుభైః ॥ స్వహస్తాభ్యాం వరో ధృత్వా వృక్షస్యోపరి విన్యసేత్ । ఏవం త్రివారం కృత్వాత్ర వృక్షమూలముపావిశేత్ ॥ లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యవాజ్యభాగాంతమాచరేత్ । వనస్పతిభ్య ఇత్యనువాకోక్తాన్ స్వాహాకారానుక్త్వా ఆజ్యాహుతీర్హుత్వా జయాది బ్రహ్మవిసర్జనాంతే । వరస్స్వగ్నిం పరిక్రమ్యవహ్న్యుపాసనమథాచరేత్ । లౌకికాచారమాపన్నః కదళీం తాం పరిత్యజేత్ ॥ తామ్బూలాదికమాసాద్య పూర్వవద్గృహమావిశేత్ । సగృహస్థానసందేహాశ్శుభకర్మసమాచరేత్ ॥ పరివేత్త్రాదిదోషాత్రి నభవేద్ద్వేకదాచన । యజ్ఞంవాథ వివాహంవా రాజ్యంవా పాలయేత్తతః ॥ ఉభయోర్వృద్ధిరభవత్పరివిత్త్యేవిహీయతే । అన్యథా దోషమాప్నోతి నరకంచాధిగచ్ఛతి ॥ తత్కులం సంకరీభూయాత్స్వం కరో నరకాయవై । యుగాంతేతు నముక్తిస్స్యాదపుత్రస్య యథాతథా ॥ — ॥ ఇతి కదళీవివాహః ॥ — ॥ అథ దుర్మృతానాం స్వాణాం వర్ణత్రయస్థానాం పరలోకోపక్రమకాలేకర్తవ్యాంశం నారాయణబలిప్రకారమా

దుర్మృతానాం నారాయణబలిప్రకారః

హ ॥ — ॥ దేవలః ॥ విషాగ్నిజలపాషాణైర్దుర్మృతస్య ప్రమాదతః । కర్తాదౌ దేహశుద్ధ్యర్థం నారాయణబలిం చరేత్ ॥ — ॥ మార్కండేయః ॥ దంష్ట్రిభిర్నఖిభిర్వాపి శృంగిభిర్వ్యాఘ్రదైవతః । వృక్షైర్జలైశ్చ పాషాణైః దైవతోయః ప్రమీయతే ॥ తస్యైవ దేహశుద్ధ్యర్థం కర్తాదౌ లోకకాంక్షయా । నారాయణబలిం కుర్యాత్సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ — ॥ పరాశరః ॥ దుర్మృత

స్వ విషాత్రైర్వా చోరైః ఖడ్గైర్మృగాదిభిః । కర్తాదౌ లోకపాత్యర్థం నా
రాయణబలిం చరేత్ ॥ నారాయణో జగత్కర్తా సర్వపాపాపహో నృణాం ।
దుర్మృతానాం విశేషేణ మహాపాపప్రణాశనః ॥ — ॥ మరీచిః ॥ దుర్మృ
తస్య ఖరోష్ట్రైశ్చ పశుభిర్వృక్షపాతనైః । జలైః పాషాణలగుడైర్దంష్ట్రిభిస్స్వ
ప్రమాదతః ॥ కర్తాదౌ లోకమన్విచ్ఛన్నారాయణబలిం చరేత్ । తత్ప్ర
కారమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ కర్తాదౌ పూర్వదివసే మృతస్యైతద్ద్విజన్మ
నః । ప్రాయశ్చిత్తం తదా కృత్వా ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గతః ॥ ఆహూయ
విప్రాన్గణశ్చతుర్వింశతిమాదరాత్ । తదర్థంవాతదర్థంవా సమ్పాద్య శ్రుతి
పారగాన్ ॥ అభ్యర్చ్యగంధవస్త్రాద్యైరామం వా స్వర్ణమేవవా । కరిష్యే
హం మృతస్యాస్య బలిం నారాయణాత్మకమ్ ॥ ఇత్యుక్త్వా తాన్నమస్కృ
త్యహ్యుపవేశ్యసుఖాసనే । లౌకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పరిస్తీర్య విధానతః ॥
స్రువేణాజ్యం సమాదాయ వ్యాహృతీరుచ్చరన్ హృది । పృథక్పృథక్శతం
హుత్వా సంఖ్యామేకాం సముద్వహన్ ॥ వ్యాహృతీనాం త్రయం హు
త్వా పృథగగ్నౌ విధానతః । సంఖ్యామేకాం త్రయం కృత్వా హ్యష్టోత్తరశ
తం క్రమాత్ ॥ హుత్వైవం విధివద్విప్రా హోమశేషం సమాపయేత్ ।
బ్రాహ్మణాన్సమలంకృత్య పూర్వోక్తేన విధానతః ॥ చతుర్వింశతినామాని కే
శవాదీని వైక్రమాత్ । చతుర్వింశతివిప్రపక్షే ప్రత్యేకం వినియోజయేత్ ॥
ద్వాదశబ్రాహ్మణపక్షే నామద్వయమ్ ॥ షడ్బ్రాహ్మణపక్షే చతుష్టయమ్ ।
తదసమ్భవే సర్వాణి నామాని యథాసంఖ్యం నియోజయేత్ ॥ తండులా
శ్చైవ ముద్గాశ్చ మాషాశ్చైకం ఘృతం దధి । తాంబూలం దక్షిణాంచైవవి
ప్రేభ్యః పరికల్పయేత్ ॥ నాన్నేన తోషయేద్విప్రానధికారో నదృశ్యతే ।
యదా సపిండనం భూయాద్దుర్మృతస్య ద్విజన్మనః ॥ నతావదన్నం కర్తవ్యం
విప్రైరధ్యాత్మవేదిభిః । తదావిప్రైర్నభోక్తవ్యం యదిభుంక్తే సపాతకీ ॥
జాతకర్మణి విప్రస్య దుర్మృతస్య ద్విజన్మనః । నారాయణబలౌ చైవ నాన్న
శ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ హిరణ్యేనైవధాన్యైర్వా కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధం విధాన
తః । అన్నేన కారయేద్యస్తు సచండాలసమో భవేత్ ॥ దుర్మృతానాంద్వి
జన్మనాం పరలోకహితార్థం కర్తాదౌ ఆమేన హిరణ్యేనవా నారాయణబ

లిం కరిష్యామీతి సంకల్ప్య ॥ లౌకికాగ్నౌ ఘృతేన వ్యాహృతిభి స్తిసృభిఃప్ర త్యేకం హుత్వైకైకసంఖ్యాముద్వహన్ అష్టోత్తరశతం హుత్వా బ్రాహ్మణానభ్యర్చ్య యథాసమ్భవం యథాసంఖ్యం భోజయిత్వా నారాయణబలిం కృత్వా పారలౌకికీం క్రియాం కుర్యాత్ ॥ — ॥ ఇతి దుర్మృతానాం కర్మాదౌ నారాయణబలిః ॥ — అథ వైష్ణవశ్రాద్ధవిధిమాహ ॥ — ॥ దేవ

శ్రీ వైష్ణవశ్రాద్ధవిధిః శ్రీ

లః ॥ యాగాదౌ చ తులాదానే ప్రాయశ్చిత్తేషు కర్మసు । శ్రాద్ధంకుర్యాద్వైష్ణవాఖ్యం సర్వదోషాపశాంతిదమ్ ॥ — ॥ గౌతమః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు సర్వేషు జీవత్స్వపి తులాసు చ । తత్కాలే వైష్ణవశ్రాద్ధం కృత్వా కర్మ సమాపయేత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు దానేషు తులాదిషు మహత్స్వపి । యఃకుర్యాద్వైష్ణవశ్రాద్ధం సతత్కర్మఫలం లభేత్ ॥ సర్వత్ర వ్యాపకో విష్ణుః ప్రాయశ్చిత్తేషు కర్మసు । విష్ణ్వర్పితంతు యత్కర్మ తదానన్త్యాయ కల్పతే ॥ — ॥ హరివంశే ॥ వేదే రామాయణేచైవ పురాణేభారతే తథా । ఆదౌ మధ్యే తథాచాంతే హరిస్సర్వత్ర గీయతే ॥ — ॥ విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః । త్రీన్లోకాన్ వ్యాప్యభూతాత్మా భుఙ్క్తే విశ్వభుగవ్యయః ॥ అతస్సర్వత్ర విష్ణురహితాని కర్మాణి నఫలంతి ॥ సంకల్పానంతరం వాపి వపనానంతరంచ వా ॥ యఃకుర్యాద్వైష్ణవశ్రాద్ధం తదానన్త్యాయకల్పతే । జీవత్సు ప్రాయశ్చిత్తేషు ప్రాయశ్చిత్తానంతరం పూర్వశాలాహోమానంతరం ఆమేన హిరణ్యేనవా విష్ణుభక్తమేకం పంచోపచారైరభ్యర్చ్య విష్ణుప్రీతయె ఆమంవా హిరణ్యంవాదద్యాత్ ॥ — ॥ మనుః ॥ భోజనం తృప్తిపర్యంతమామం ద్విగుణమాచరేత్ । హిరణ్యం త్రిగుణం ప్రోక్తం సర్వకర్మస్వయం విధిః ॥ విప్రే విష్ణ్వర్పితే తుష్టే సర్వాస్తుష్యంతి దేవతాః । తాసు తుష్టాసు రాజేంద్ర తత్తత్కర్మశుభం భవేత్ ॥ అతఃప్రాయశ్చిత్తేషు వైష్ణవశ్రాద్ధమవశ్యం ప్రాయశ్చిత్తిభిః కర్తవ్యమ్ ॥ నాన్యథా ఫలమాప్నోతి ॥ — ॥ ఇతి వైష్ణవశ్రాద్ధవిధిః ॥

నాందీశ్రాద్ధప్రకారః

— ॥ అథ నాందీశ్రాద్ధప్రకారమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ప్రాయశ్చిత్తే

షు దానేషు వివాహాదిషు కర్మసు । నాందీశ్రాద్ధం తదా కార్యం సర్వకర్మాభివృద్ధయే ॥ — ॥ మరీచిః ॥ ప్రాయశ్చిత్తే వివాహాదౌ తులాదానాదికర్మసు । పూర్వేద్యుర్వా తదాసీంవా నాందీశ్రాద్ధం సమాచరేత్ ॥ — అంగిరాః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేషు శాన్త్యాదౌ తులాదానాదికర్మసు । మహోత్సవేషు సర్వేషు ప్రతిష్ఠాసు వ్రతేషుచ ॥ వివాహాదిషు సర్వత్ర నాందీశ్రాద్ధం సమాచరేత్ । పూర్వేద్యుర్వా తదాసీంవా శుభకర్మఫలాప్తయే ॥ అన్నేనామేనవా రాజన్ హిరణ్యేన యథావిధి । ద్వాదశ బ్రాహ్మణాన్భక్త్యా హ్యుష్టౌ వాపి యథావిధి ॥ పిత్రౄనుద్దిశ్య యత్నేన సూపాపూపాజ్యపాయసైః । అత్ర పితరః ॥ — ॥ గారుడపురాణే ॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవప్రపితామహః । మాతా మాతామహీచైవ తథైవ ప్రపితామహీ ॥ మాతామహాస్సపత్నీకాః పృథక్పృథగనువ్రతాః । విశ్వేదేవాస్సత్యవసూ మూర్తాస్తు పితరస్త్రయః॥ తతఃపరమమూర్తాస్స్యుః నాగచ్ఛంతిహకర్మసు ద్వాదశవర్గోమూర్తః । తతఃపరమమూర్తః ॥ యేయే పితరశ్శ్రాద్ధేషు భోక్తారస్తే మూర్తసంజ్ఞాః ॥ యేయే పితరశ్శ్రాద్ధేషు నభుంజతేతేఽమూర్తాః ॥ — ॥ తదాహ గాలవః ॥ పిత్రాదిపితరోమూర్తాః త్రయస్త్వేవతే సుపుణ్యదాః । తతఃపరమమూర్తాస్స్యుస్స్మరణాత్పాపహారిణః ॥ అతస్సర్వత్ర వృద్ధికర్మసు నాందీశ్రాద్ధం కర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తాభివృద్ధికరమ్ ॥ — ॥ తదాహ గౌతమః ॥ ప్రాయశ్చిత్తం వివాహాదివ్రతందానం తులాభిధం । దూరయాత్రాసు సర్వాసు నాందీశ్రాద్ధం ప్రశస్యతే ॥ అతస్త్వవశ్యం కరణీయత్వాదత్రాపి నాంద్యాహ్వానం కర్తవ్యమ్ ॥ — ॥ ఇతి నాందీశ్రాద్ధవి

రామలక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిః

ధిః ॥ — ॥ అథ రామలక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిమాహ ॥ — ॥ వరాహపురాణే ॥ ఇదమన్యత్ప్రవక్ష్యామి సర్వపాపహరం పరం । సర్వసంపత్ప్రదం నృణాం పుత్రదం పుత్రకామినామ్ ॥ ధనదం ధనకామానాం రాజ్యదం రాజ్యకామినామ్ । ఆషాఢమాసశుక్లేతు ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమీదినే ॥ వ్యతీపాతేచ సంక్రాన్తౌ కుర్యాద్దానమనుత్తమం । బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం పుణ్యవర్ధనమ్ ॥ పౌర్ణమ్యాం ప్రాతరుత్థాయ స్నాత్వాభక్త్యా

యథావిధి । నిత్యకర్మాణి నిర్వర్త్య స్వగృహే దేవతాలయే ॥ గోమయేన విలిప్యాథ రంగవల్ల్యాద్యలఙ్కృతమ్ ।తన్మధ్యేఽష్టదళంపద్మం రచయిత్వాసు శోభనమ్ ॥ తత్ర నిక్షిప్య ధాన్యంచ తండులాన్పూర్వసంఖ్యయా । అమత్రం స్థాపయేత్తత్ర దశాష్టపలసంయుతమ్ ॥ తండులైశ్చపూరయిత్వాతు తత్ర పద్మం లిఖేత్పునః । వస్త్రేణ వేష్టయేత్తాం కాంస్యం తత్ర దేవౌ ప్రపూజయేత్ ॥ పలద్వయేన స్వర్ణేన తదర్ధేన విచక్షణః । రామం శ్యామంవిశాలాక్షం సర్వాభరణభూషితమ్ ॥ సింహాసనే సమావిశ్య ధ్యాయేత్తం ముద్రయాసహ । తేనైవ స్వర్ణమానేన లక్ష్మణంకారయేత్తదా ॥ తిష్ఠన్తమంజలిం బద్ధ్వా కక్షే చాపద్వయంముదా । దధతం రామపార్శ్వేతు నిర్మలంనియతేంద్రియమ్ ॥ ఏవంకృత్వోభయోర్దేవౌ క్షీరస్నపనమాచరేత్ । నిక్షిపేత్పాత్రమధ్యేతు పూజయేదుపచారకైః ॥ రామరామమహాబాహో కౌసల్యాగర్భసమ్భవ । పూజామిమాం గృహీత్వాశు యథేష్టఫలదో భవ ॥—॥ ఇతి రామపూజామన్త్రః ॥ సౌమిత్రే లోకసౌమిత్రే సర్వపాపహరావ్యయ । పాపం మే సకలం ఛింధి పుత్రం దేహిసువర్చసమ్ ॥—॥ ఇతి లక్ష్మణపూజామంత్రః ॥ గన్ధపుష్పాక్షతైర్ధూపైర్దీపైర్నైవేద్యవస్త్రకైః । మహోపహారైరుపచారైశ్చ పూజయిత్వాయథాక్రమమ్ ॥ ప్రదక్షిణమనువ్రజ్య నమస్కారం సమాచరేత్ । బ్రాహ్మణాయసుశాన్తాయ పత్నీపుత్రవతే ముదా ॥ అభ్యర్చ్యతే గంధపుష్పాద్యైర్దద్యాద్రామం సలక్ష్మణం । ఉదఙ్ముఖాయవిప్రాయ స్వయమింద్రాననశ్శుచిః ॥ వామేన కాంస్యం సంగృహ్ణన్ దక్షిణేనాక్షతాన్ వహన్ । అమత్రం సర్వపాపఘ్నం పుత్రప్రదమపుత్రిణాం॥ సర్వపాపహరం యస్మాదతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే॥—అథరామప్రతిమాదానమన్త్రః॥ అయోధ్యాధిపతేవీర శ్రీరామకరుణానిధే । పూర్వజన్మసముద్భూతమిహజన్మని సమ్భవమ్ ॥ తత్సర్వం నాశమాయాతు త్వత్ప్రసాదాజ్జగద్గురో । రామత్వామహమభ్యర్చ్య సర్వపాపాపనుత్తయే ॥ దాస్యామి విప్రవర్యాయ సర్వశ్రేయోఽభివృద్ధయే । అనయా పూజయా స్వామిన్ ప్రసన్నోభవ మే సదా ॥ పుత్రం దేహి యశో దేహి రాజ్యం దేహి జనార్దన । అనేన దానమాత్రేణ పాపం సంహర్తుమర్హసి ॥ సర్వపాపహరో యస్మాదతశ్శాన్తిం ప్ర

యచ్ఛమే ॥ —॥ అథ లక్ష్మణప్రతిమాదానమన్త్రః ॥ రామానుజజగద్వంద్యో గృహాణేదం తవార్చనమ్ । సర్వపాపహరం యస్మాదతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే ॥ తతస్సదక్షిణా దేయా విత్తశాఠ్యవివర్జితమ్ । ససర్వఫలమాసాద్య పుత్రమాప్నోతి సర్వదా ॥ దరిద్రో లభతే విత్తం బ్రహ్మచారీతు కన్యకామ్ । సువాసినీపుత్రికామాపుత్రీమాప్నోతి సర్వదా ॥ మోక్షకామోలభేన్మోక్షంరోగీరోగాత్ప్రముచ్యతే। ఆషాఢశుద్ధపౌర్ణమ్యాం శ్రియస్కామైర్మనీషిభిః । ద్వాదశ్యామథవా రాజన్ కార్యమేతద్వ్రతంముదా ॥—॥ ఇతి హేమాద్రౌ వారాహోక్తరామలక్ష్మణప్రతిమాదానవిధిః ॥ ****************

అఘమర్షణమ్

అథాఘమర్షణవిధిమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ ఆత్మదేహవిశుద్ధ్యర్థం కర్తవ్యమఘమర్షణమ్ । ప్రాయశ్చిత్తేచ క్రీత్వాదౌ తులాదానాదిషుద్విజః॥ వ్రతేష్వాద్యాపనవిధౌ కర్తవ్యమఘమర్షణమ్ । పంచగంగాసు రాజేన్ద్ర నకుర్యాదఘమర్షణమ్ ॥ సముద్రగాసుసర్వత్ర నకుర్యాదఘమర్షణమ్ । వాపీకూపతటాకేషు కర్తవ్యమఘమర్షణమ్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ క్రత్వాదౌచతులాదానే ప్రాయశ్చిత్తేషు కర్మసు । చండాలాదిషు సంస్పర్శే స్వదారేషుదివాగమే ॥ దురన్నే దుష్ప్రతిగ్రాహే దుష్టసంసర్గసంగమే । అపేయపానే సర్వత్ర హ్యఘమర్షణమీరితమ్ ॥ స్తేయె తల్పేహ్యనుప్రాప్తే తులాచార్యాదిసఙ్గ్రహే । దుర్జనైస్సహసమ్భాషేత్వఘమర్షణమీరితమ్ ॥ సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పరిత్యజ్య యదావసేత్ । శాక్తేయాదిషు మంత్రేషు జప్యంచైవాఘమర్షణమ్ ॥ అకార్యకర్మకర్తుశ్చ మహాపూర్వాదభోజనే । సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థమఘమర్షణమీరితమ్ ॥ ఏకోద్దిష్టేషు శ్రాద్ధేషు సపిండీకరణాదిషు । యోభోక్తా సద్విజఃకుర్యాదఘమర్షణమాదరాత్ ॥ పితాపితామహశ్చైవ తథైవప్రపితామహః । యదా చరంతి తత్పుత్రాస్త్వన్యథాహ్యఘమర్షణమ్ ॥ మాతకద్వితయేభోక్తాభోక్తావైచౌళకర్మణి । యజ్ఞకర్మణి భోక్తాచాప్యఘమర్షణమాచరేత్ ॥ యానియానీహ నింద్యాని కర్మాణిసుబహూనిచ । తాన్యాచరన్ సదావిప్రస్సకుర్యాదఘమర్షణమ్ ॥ — ॥ అఘమర్షణప్రకారమాహ ॥ మార్కండేయః ॥ మనసా పాపనిచయం పూర్వజోఽహితమాచ

రణ । తటాకం దీర్ఘికాంవాపి గత్వాశుచిరతన్ద్రితః ॥ పురీషమూత్రేసంత్యజ్య శౌచంకుర్యాతదన్ద్రితః । ద్విరాచమ్యశుచిర్భూత్వా నారాయణమనుస్మరణ ॥ మలాపకర్షణం కృత్వా నిత్యకర్మసమాప్యచ। ప్రాయశ్చిత్తీతథాన్యోవా సఙ్కల్ప్య విధిపూర్వకమ్ ॥ నాభిదఘ్నజలం గత్వా సూర్యస్యాభిముఖశ్శుచిః । సపవిత్రోదర్భపాణిస్స్నానాంతే మన్త్రముచ్చరేత్ ॥ మన్త్రైర్మార్జయేద్దర్భైర్భిర్విప్రోదేహవిశుద్ధయే । పవమానస్సువర్జనః ॥ హిరణ్యశృంగమిత్యనువాకః । సర్వేషువా ఏషలోకేష్విత్యనువాకః । ప్రజాపతేరక్షస్స్వేత్యనువాకః । దేవస్యత్వేతిమార్జనం సమాప్య తత్ర దేవర్షిపితౄంస్తర్పయిత్వా ద్విరాచమ్య ధౌతవస్త్రం పరిధాయ మౌనీభవేత్ । స్నానవస్త్రం నిష్పీడ్య వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య ద్విరాచమ్య శుచిర్భవేదితి ॥ — ॥ మనుః ॥ వస్త్రం చతుర్గుణీకృత్య కూలే నిష్పీడయేత్తథా । వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య ద్విరాచమ్య శుచిర్భవేత్ ॥ ఇత్యఘమర్షణం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తార్థమాగతాం పరిషదం నత్వా నారాయణమనుస్మరణ కృతం పాపం మనసి నిధాయ పుండ్రాదికం ధృత్వా పత్నీపుత్రపరివేష్టితస్తదనుమతః పరిషదం గచ్ఛేత్ప్రాయశ్చిత్తీ । ఇతరస్తు నిత్యకర్మాదికం కృత్వా దోషబుద్ధిం నాచరేత్ ॥ — ॥ ఇత్యఘమర్షణస్నానవిధిస్సర్వేషామ్ ॥ — ॥ ***********

ఇతి శ్రీ హేమాద్రిసుధీవరవిరచితే చతుర్వర్గచిన్తామణ్యాఖ్యే ధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః.

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః

ప్రాయశ్చిత్తప్రమాణవచనాని

వందేరమాపతిం స్మృత్వా సర్వపాపహరంహరిమ్ । సర్వేషాంపాపసఙ్ఘానాం ప్రాయశ్చిత్తవిధేఃకృతే ॥ ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణి యథాశక్తియథామతి । క్రియతే సాధుబోధార్థం ప్రాయశ్చిత్తస్య పద్ధతిః ॥ అత్ర స్మృతిప్రామాణ్యమాహ ॥ — ॥ మనుః ॥ శ్రుతిం పశ్యంతి మునయః స్మరంతి చ తథా స్మృతిమ్ । తస్మాత్ప్రమాణముభయం ప్రమాణైఃప్రమితంభువి ॥ యోవమన్యేత తేతూభే హేతుశాస్త్రాశ్రయాన్నరః ॥ ససాధుభిర్బహిష్కార్యో నాస్తికో వేదనిన్దకః ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ పురాణంమానవోధర్మస్సాఙ్గో వేదశ్చికిత్సకమ్ । ఆజ్ఞాసిద్ధాని చత్వారి నహంతవ్యాని హేతుభిః । యస్తాని హేతుభిర్హన్యాత్సోంధతమసి మజ్జతి ॥ — ॥ ఇతి ప్రాయశ్చిత్తానామశాస్త్రీయత్వాభిధానే దోషోఽభిహితః ॥ వ్యాసః ॥ జ్యోతిషం వ్యవహారంచప్రాయశ్చిత్తం చికిత్సకమ్ । వినాశాస్త్రేణ యోబ్రూయాత్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్ ॥ — తత్రాధికారిణమాహ ॥ మనుః ॥ అకుర్వన్విహితం కర్మ నిందితంచ సమాచరన్ । ప్రసక్తశ్చేన్ద్రియార్థేషు ప్రాయశ్చిత్తీయతేనరః ॥ — యాజ్ఞవల్క్యః ॥ విహితస్యాననుష్ఠానాన్నిన్దితస్యచసేవనాత్ । అనిగ్రహాచ్చేన్ద్రియాణాం నరఃపతనమృచ్ఛతి ॥ ప్రత్యవాయీభవతి ॥ నరగ్రహణంప్రతిలోమజాతీనామపిప్రాప్త్యర్థం । తస్మాత్తేనేహకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే ॥ ఏవమస్యాంతరాత్మాచ లోకశ్చైవప్రసీదతి । ఏవం । ప్రాయశ్చిత్తైఃకృతే । అస్యాన్తరాత్మాశుద్ధతయా ప్రసన్నోభవతి । లోకశ్చ సంవ్యవహార్తుం ప్రసీదతీత్యర్థః ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దోషమాహసఏవ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమకుర్వాణాః పాపేషునిరతానరాః । అపశ్చాత్తాపినఃకష్టాన్నరకాన్యాంతిదారుణాన్ ॥ తామిస్రం లోహశంకుంచ మహానిరయశాల్మలీ । రౌరవం కుమ్భలంపూతి మృత్తికంకాలసూత్రకమ్ ॥ సఙ్ఘాతం లోహితోదంచ సవిషంసమ్ప్రపాతనమ్ । మహానరక కాకోలం సంజీవనమహాపథమ్ ॥ అవీ

-చిమంధతామిస్రం కుమ్భీపాకం తథైవచ। అసిపత్రవనంచైవ తాపనంచైక
వింశకమ్॥ మహాపాతకజైర్ఘోరైరుపపాతకజైస్తథా। అన్వితాయాంత్యచరి
తప్రాయశ్చిత్తానరాధమాః ఇతి॥ ఏకవింశకమిత్యేతత్ప్రధాననరకాపె
క్షయోక్తమ్॥ మహాపాతకజైరిత్యాదిపాపమాత్రోపలక్షకమ్। తథాచపా
పతారతమ్యాత్ఫలతారతమ్యం దర్శితం॥ — ॥ విష్ణుధర్మోత్తరె॥ అష్టావిం
శతికోట్యస్తుఘోరాణినరకానివై। మహాపాతకినశ్చాపి సర్వేషు నరకేష్వి
హ॥ ఆచన్ద్రతారకంయావత్పీడ్యంతె వివిధైర్వధైః। ఉపపాతకినశ్చాన్యేని
రయార్ణవకోటిషు॥ ఏకవింశతిసంఖ్యేషు పాదోనబ్రహ్మకల్పకమ్। చతుర్దశ
సు పచ్యంతే కల్పార్ధంసమపాపినః॥ ఉపపాతకినశ్చాపి తదర్ధంయాంతిమా
నవాః। శేషేషుపాపేష్వర్ధంచ కాలశ్చ స్థితిరియం స్మృతెతి॥ — ॥ ఇదం
ప్రకాశకృతపాపఫలం॥ రహస్యకృతపాపఫలమాహ॥ — ॥ పరాశరః॥
పాతకేతు సహస్రంస్యాన్మహతిద్విగుణం భవేత్। ఉపపాతకేతురీయంస్యా
న్నరకం వర్షసంఖ్యయేతి॥ అత్ర చతుఃపఞ్చవిధేషు పాతకేషు ఇతరేత
రతారతమ్యమూహ్యమ్॥ మహాపాతకె వర్షసహస్రద్వయం నరకపాతః॥
అతిపాతకేత్వధ్యర్ధసహస్రమ్॥ సమపాతకె సహస్రమ్॥ ఉపపాతకె సహ
స్రార్ధమ్॥ సఙ్కలీకరణాదిషు అధ్యర్ధశతద్వయమితి॥ — ॥ యత్తు పంచ
విధపాపాన్యాహకాత్యాయనః॥ మహాపాపంచాతిపాపం తథాపాతకమే
వచ। ప్రాసంగికంచోపపాపమిత్యేవం పంచకోగణఇతి॥ అత్ర పాతకమి
తి సమపాపాన్యుక్తాని॥ ఉపపాతకేషు కానిచిదగమ్యాగమనాదీని అవాన్త
రభేదావివక్షయా ప్రాసంగికమిత్యుక్తాని॥ — ॥ అత్ర పాతకపాపనిర్వచ
నం భవిష్యోత్తరె॥ అధోధఃపాతనాత్పుంసాం పాతకం పరికీర్తితమ్। నర
కాగ్నిషు ఘోరేషు పాచనాత్పాపముచ్యతెఇతి॥ — ॥ ప్రాయశ్చిత్తశ
బ్దార్థమాహాంగిరాః॥ ప్రాయోనామతపఃప్రోక్తం చిత్తం నిశ్చయఉచ్యతె॥
తపోనిశ్చయసంయుక్తం ప్రాయశ్చిత్తం తదుచ్యతఇతి॥ అనుష్ఠితేన ద్వాద
శవార్షికవ్రతాదినా అవశ్యంపాపం నివర్తతేఇతి విశ్వాసయుక్తంవ్రతా
నుష్ఠానలక్షణం తపః ప్రాయశ్చిత్తమ్॥ భాష్యకారస్తు ప్రాయోవినాశః
చిత్తం సంధానం వినష్టస్య సంధానమితి॥ విజ్ఞానయోగినా ప్రాయశ్చిత్త

శబ్దః పాపక్షయార్థే నైమిత్తికే కర్మవిశేషే రూఢ ఇత్యుక్తమ్ ॥ — ॥ ఇహ
తావత్కలియుగే అవస్థాబాహుళ్యాదవర్జనీయతయా పాపసమ్భవాత్ప్రతిని
మిత్తం ప్రాయశ్చిత్తస్య కర్తుమశక్యత్వాచ్ఛరీరస్యాస్థిరత్వాత్పాపఫలాను
భవే చిరకాలం ఘోరతీవ్రనరకవేదనాయాస్సోఢుమశక్యత్వాత్పాపభీరుణా
పశ్చాత్తాపినా పురుషేణైకవేళయా సర్వపాపాపనోదకం ప్రాయశ్చిత్తం స
ర్వథా ఆచరణీయమేవ । తత్ర కాలాదర్శే మలమాసగురుశుక్రమౌఢ్యా
దిదోషదుష్టకాలే ప్రతిషిద్ధత్వాత్ శుద్ధకాలే ఏకాదశ్యామన్యస్యాం వా తి
థౌ కార్యమ్ ॥ అగ్న్యాధానాదిశ్రౌతౌపాసనాదిస్మార్తతులాపురుషాదికర్మ
కుర్వతా చాదౌ పావనార్థమధికారసిద్ధ్యర్థం చ కార్యమేవ ॥ — ॥ తదుక్తం
మనునా ॥ శుచినా కర్మ కర్తవ్యమితి ॥ అంగిరసా చ ॥ శ్రౌతం స్మార్తం చ క
ర్తవ్యం కృత్వా పావనమాత్మనః । జపం తపశ్చ హోమం చ దానం చార్చనమే
వ చ ॥ జపః వేదపారాయణాది ॥ తపః కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది॥ హోమః
కూశ్మాండాది । దానం గవాదేః ॥ అర్చనం విష్ణ్వాదీనామ్ ॥ స్మృతిసంగ్ర
హకారైశ్చోక్తమ్ ॥ విశోధ్య కాయం విధివత్తు కృచ్ఛ్రైరితి । ఆతురస్య తు శు
ద్ధకాలప్రతీక్షా నైవ కార్యా । ఆశౌచాదిదోషే రాత్రావపి సద్య ఏవ కార్యం
తదుక్తం చంద్రికాయాం ॥ దానే విశేషాదార్తస్య విధినా శుద్ధతోచ్యతే ।
అనిత్యత్వాత్స యద్వస్తు దానహోమాదివాంఛతీతి ॥ — ॥ వారాహపురా
ణే ॥ వ్యతీపాతోర్థసంక్రాంతిస్తథైవ గ్రహణం రవేః । పుణ్యకాలాస్తదా సర్వే
యదా మృత్యురుపస్థితః ॥ తదా గోభూహిరణ్యాదిదత్తమక్షయ్యతామియా
త్ ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ తత్ర యే పాపనిచయాస్స్థూలా నరకహేతవః ।
తే సమాసేన కథ్యంతే మనోవాక్కాయసాధనాః ॥ — ॥ మనుః ॥ బ్రహ్మ
హత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । మహాంతి పాతకాన్యాహు
స్సంయోగం చైవ తైస్సహేతి ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ బ్రహ్మహా మద్యపస్తే
నస్తథైవ గురుతల్పగః । ఏతే మహాపాతకినో యశ్చ తైస్సహ సంవసేత్ ॥—
మనుః ॥ బ్రహ్మహా ద్వాదశసమాః కుటీం కృత్వా వనే వసేత్ । భైక్షాశ్యాత్మ
విశుద్ధ్యర్థం కృత్వా శవశిరోధ్వజమితి ॥ — ॥ హారీతః ॥ ద్వాదశభిర్వర్షైః మ
హాపాతకినః పూయంత ఇతి ॥ ఇదమజ్ఞానతః కరణే ॥ — ॥ జ్ఞానతః కత

ణౌత్వాంగిరాః ॥ యః కామతో మహాపాపం నరః కుర్యాత్కథంచన । నతస్య
శుద్ధిర్నిర్దిష్టా భృగ్వగ్నిపతనాదృత ఇతి ॥ —॥ తథాతిపాతకాని పతితసంసర్గా
దీన్యాహ ॥ వ్యాసః ॥ యో యేన సంవసేద్వర్షం సోపి తత్సమతామియా
త్ । సతస్యైవ వ్రతం కుర్యాత్తత్సంసర్గవిశుద్ధయే ఇతి ॥ ఏతద్యుగాంతరవిష
యమ్ ॥ — ॥ సుమన్తుః ॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనా
గమః । మహాపాతకసంజ్ఞాని చత్వార్యేవ కలౌ యుగే ఇతి ॥ అత్ర చతుర్గ్ర
హణాదేవకారాచ్చ కలియుగే మహాపాతకిసంసర్గిణో న మహాపాతకిత్వం ॥
తస్యాపి సాక్షాన్మహాపాతకిత్వే తత్సంసర్గిణోపి మహాపాతకిత్వం స్యాత్ త
స్యాపి సాక్షాన్మహాపాతకిసంసర్గిత్వాత్తతః పరమప్యేవమిత్యనవస్థా స్యాత్ ।
తస్మాత్కలియుగే సాక్షాన్మహాపాతకిసంసర్గిణోపి న మహాపాతకిత్వం ॥—॥
తథా చోక్తం పరాశరేణ ॥ కృతే తు మానవా ధర్మాస్త్రేతాయాం గౌతమస్య
తు । ద్వాపరే శాంఖలిఖితాః కలౌ పారాశరాః స్మృతాః ॥ త్యజేద్దేశం కృత
యుగే త్రేతాయాం గ్రామముత్సృజేత్ । ద్వాపరే కులమేకంతు కర్తారం
తు కలౌ యుగే ॥ — ॥ వ్యాసః ॥ కృతే సంభాష్య పతతి త్రేతాయాం స్పర్శ
నేన తు । ద్వాపరే త్వన్నమాదాయ కలౌ పతతి కర్మణా ॥— ॥ స్మృతికామ
ధేనౌ ॥ సంసర్గదోషో నైవ స్యాన్మహాపాతకినః కలౌ । — ॥ ఘటికా నిషేధే
సంసర్గదోషస్తేనాద్యైర్మహాపాతకనిష్కృతిః ॥ — ॥ స్మృత్యర్థసారే ॥ క
లియుగే సంసర్గదోషో నాస్తీత్యుక్తమ్ । ఏవం బహు స్మృతివచనార్థపర్యాలో
చనయా పతితసంసర్గిణో దోషాభావకథనం పాతిత్యాభావపరం సంసర్గప్రా
యశ్చిత్తంతు పాదోనద్వాదశవార్షికం కార్యమేవేతి । తస్మాత్సంసర్గిణః క
లియుగేపి పాపమేవేతి సుష్ఠూక్తమ్ ॥ — ॥ యదుక్తం మనునా ॥ సంవత్స
రేణ పతతి పతితేన సహాచరన్ । యాజనాధ్యాపనాద్యౌనాత్సద్యో నశయ
నాసనాత్ । యాజనాధ్యాపనయౌనానాం నిత్యసమ్బన్ధాత్సద్యః పతతీత్యర్థః ॥
యో యేన పతితేనైషాం సంసర్గం యాతి మానవః । సతస్యైవవ్రతం కుర్యా
త్తత్సంసర్గవిశుద్ధయే ఇతి ॥ ఏతద్యుగాంతరవిషయం ॥—॥ మనుః ॥ బహూ
నామేకకార్యాణాం సర్వేషాం శస్త్రధారిణామ్ । యద్యేకో ఘాతయేత్తత్ర
సర్వే తే ఘాతకాస్స్మృతాః ॥ ఉపరుంధన్ పరం హంతుం సమర్థయతి యః

పుమాన్ । యశ్చానుగ్రాహకస్సోఽపి బ్రహ్మఘాతక ఇష్యతే ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ రాగాద్ద్వేషాత్ప్రమాదాద్వా స్వతః పరత ఏవ వా । ఘాతయేద్బ్రాహ్మణం కశ్చిత్స భవేద్బ్రహ్మఘాతకః ॥ భృతకో యదితం హన్యాత్సోఽపి స్యాద్బ్రహ్మఘాతకః । సోఽపి భృతేః ప్రదాతా భృతకశ్చ బ్రహ్మఘాతక ఇత్యర్థః ॥ ఉపదేష్టా హ్యర్థయితా ప్రేరకశ్చేతి సత్రిధా । అనుమన్తానుమననాత్సోఽపి ఘాతక ఇష్యతే ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ ఆక్రుష్టస్తాడితో వాపి ధనైర్వా విప్రయోజితః । యముద్దిశ్య త్యజేత్ప్రాణాన్ తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్ ॥ — ॥ స్మృత్యన్తరే ॥ హన్తా మన్త్రోపదేష్టా చ తథా సమ్ప్రతిపాదకః । ప్రోత్సాహకస్సహాయశ్చ తథా మార్గానుదేశకః ॥ ఆశ్రయః శస్త్రదాతా చ భక్తదాతా చ కర్మిణామ్ । ఉపేక్షకశ్శక్తిమాంశ్చ దోషవక్తానుమోదకః ॥ అకార్యకారిణాం తేషాం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేదితి । ఏవం సురాపానసువర్ణస్తేయగుర్వఙ్గనాగమనేషు యథాయోగమనుగ్రాహకాదయో బోద్ధవ్యాః ॥ ఏషాం పాపతారతమ్యాత్ఫలతారతమ్యం కల్ప్యమ్ ॥ అతిపాతకాన్యాహ మనుః ॥ — ॥ హత్వా గర్భమవిజ్ఞాతమేతదేవ వ్రతం చరేత్ । రాజన్యవైశ్యావీజానావాత్రేయీమేవ చ స్త్రియమ్ ॥ ఈజానౌ యాగదీక్షామధ్యవర్తినౌ ఆత్రేయీ అత్రిగోత్రజా । అంగిరసా ఋతుమతీ । ఉశనసా సదాప్యపుష్పవతీ । మరీచినా పతివ్రతా ॥ తథా ॥ ఉక్త్వా చైవానృతం సాక్ష్యే ప్రతిరుధ్య గురుం తథా । అపహృత్య చ నిక్షేపం కృత్వా చ స్త్రీసుహృద్వధమ్ ॥ అనృతం సాక్ష్యే వర్ణివధప్రాప్తికరమ్ । ప్రతిరోధః క్రోధావేశః । నిక్షేపో బ్రాహ్మణసమ్బన్ధీ । స్త్రీ-ఆహితాగ్నిపత్నీపాతివ్రత్యాదిగుణయుక్తా స్వవర్ణస్థా వా ॥ — ॥ తథా యాజ్ఞవల్క్యః ॥ చరేద్వ్రతమహత్వాపి ఘాతార్థం చేత్సమాగత ఇతి ॥ — ॥ ఆపస్తమ్బః ॥ ధర్మార్థసన్నిపాతేఽర్థగ్రాహిణ ఏతదేవేతి ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ నృపతివధే మహావ్రతమితి ॥ — ॥ భవిష్యోత్తరే ॥ దుస్థితం సుస్థితం వాపి శివలింగం న చాలయేత్ । అన్యథా తు కృతే లింగే అతిపాతకమాప్నుయాత్ ॥ ఉత్తమానాం చామరాణామన్యథాకరణే సతి । విప్రస్యైవ వ్రతం కుర్యాద్విప్రదేవాసమా స్మృతా ॥ అగ్నిహోత్రార్థకపిలాం హత్వా బ్రహ్మహణో వ్రతం । — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ పితుస్స్వసారం మాతుశ్చ మాతులానీం స్నుషామ

పి । మాతుస్సపత్నీం భగినీమాచార్యతనయాం తథా ॥ ఆచార్యపత్నీం స్వసుతాం గచ్ఛంస్తుగురుతల్పగః । లింగం ఛిత్వావధస్తస్య సకామాయాః స్త్రియాఅపి ॥ —— ॥ నారదః ॥ మాతామాతృస్వసాశ్వశ్రూర్మాతులానీ పితృష్వసా । పితృవ్యసఖిశిష్యస్త్రీభగినీ తత్సఖీస్నుషా ॥ దుహితాచార్యభార్యా చ సగోత్రాశరణాగతా । రాజ్ఞీప్రవ్రాజితాధాత్రీసాధ్వీవర్ణోత్తమాచయా ॥ ఆసామన్యతమాం గచ్ఛన్ గురుతల్పగఉచ్యతే। శిశ్నస్యోత్కర్తనాత్తత్రనాన్యోదండో విధీయతే॥ అత్ర మాతామాతృసపత్నీ తస్యాఅపి మాతృత్వవ్యపదేశాత్ ॥ —॥ వ్యాసః ॥ గర్భిణ్యుదక్యావిజ్ఞాతాః కన్యామార్తామనిచ్ఛతీమ్ । గురుతల్పం చరేద్గత్వా గాం స్వయోనిం సఖిస్త్రియమితి ॥ —— ॥ వ్యాఘ్రః ॥ ఆశ్రితస్యాపి దుష్టాత్మా అహితాగ్నేశ్చయోగినః । ఏషాంపత్నీం సుతాం గత్వా గురుతల్పవ్రతంచరేదితి॥—॥ ఉశనా ॥చండాల్యాంగర్భమాధాయ గురుతల్పవ్రతంచరేదితి ॥ అత్రావిజ్ఞాతగర్భహననాదీనామతిపాతకత్వం ॥ తథాచోక్తం॥ అతిదిష్టంతుయత్పాపమతిపాతకముచ్యతే।అతిపాతకమావృత్తం మహాపాతకతామియాత్ ॥ అతిదిష్టస్యాపదిష్టాన్న్యూనత్వాత్తద్వ్రతం నహి । అతిదిష్టేషు సర్వత్ర పాదోనంతద్వ్రతం చరేత్ ఇతి ॥ ॥—॥ పతితసంసర్గ్యనుగ్రాహకప్రయోజకానుమంతృనిమిత్తకర్త్రాదీనాంతత్తన్నిమిత్తనిశ్చయక్రమేణ యథాయోగంనవవార్షికం షడ్వార్షికంసార్ధచతుర్వార్షికంత్రైవార్షికంచ వ్రతంకల్పనీయమ్ ॥—॥ అథపతనీయాని ॥ యమః ॥ మాతృష్వసామాతృసఖీ దుహితాచ పితృష్వసా । మాతులానీస్వసాశ్వశ్రూర్గత్వాసద్యఃపతేద్ద్విజః ॥ —— ॥గౌతమః ॥ మాతృపితృయోగిసమ్బంధాగస్తేన నాస్తికనిందితకర్మాభ్యాసిపతితాత్యాగ్యపతితత్యాగినః పతితాః పాతకసంయోజకాశ్చేతి ॥ —— ॥ బౌధాయనోపి ॥ అథపతనీయాని ॥ సముద్రయానం బ్రహ్మస్వన్యాసాపహరణం భూమ్యనృతవదనంసర్వాపణ్యైర్వ్యవహరణం శూద్రసేవనం శూద్రాభిగమనం యశ్చశూద్రాయామభిప్రజాయతే తదపత్యంచ భవతీతి ॥ స్త్రీణాం విశేషపతనీయాన్యాహ —— ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ నీచాభిగమనంభర్తృఘాతనం గర్భనాశనమ్। విశేషపతనీయాని స్త్రీణామేతాన్యపిధ్రువమ్ ॥ చతస్రస్తుపరిత్యాజ్యాశిష్యాగాగురుగాచయా । పతిఘ్నీచవిశేషేణ జుంగితోపగతాచయా ॥ జుంగితఃప్రతి

ణామం గతో హీనవర్ణో వా ॥ — ॥ బ్రహ్మహత్యాసమాన్యాహ మనుః ॥
అనృతంచ సముత్కర్షే రాజగామిచ పైశునమ్ । గురోశ్చాలీకనిర్బంధస్స
మానిబ్రహ్మహత్యయా ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ యాగస్థక్షత్రియవైశ్యవధో రజస్వ
లాయాశ్చాంతర్వత్న్యా ఆత్రేయ్యా అవిజ్ఞాతగర్భస్య శరణాగతస్యచ ఘాత
నం బ్రహ్మహత్యాసమానీతి ॥ — ॥ శివధర్మోత్తరే ॥ యస్తువిద్యాభిమానేన
న నీచో జయతిసద్ద్విజమ్ । ఉదాసీనం సభామధ్యే బ్రహ్మహాస ప్రకీర్తితః ॥
పరదోషమవిజ్ఞాయనృపకర్ణేజపేత్తుయః । పాపీయాన్పిశునఃక్షుద్రఃసచైవం
బ్రహ్మహాస్మృతః ॥ దేవద్విజగవాంభూమిం పూర్వదత్తాం హరేతయః ।ప్ర
ణష్టామపి కాలేన తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమ్ ॥ —॥ సురాపానసమాన్యా
హ ॥ మనుః ॥ బ్రహ్మోజ్ఝతా వేదనిందా కౌటసాక్ష్యం సుహృద్వధః ।గ
ర్హితానద్యయోర్జగ్ధిస్సురాపానసమానిషడితి ॥ — ॥ స్వర్ణస్తేయసమాని ॥
నిక్షేపస్యాపహరణం నరాశ్వరజతస్యచ । భూమివజ్రమణీనాంచ స్వర్ణస్తే
యసమం స్మృతమ్ ॥ — ॥ తత్ర యాజ్ఞవల్క్యః ॥ స్త్రీధేనుహరణంబ్రా
హ్మణక్షేత్రహరణం సువర్ణస్తేయసమం ॥ దేవబ్రాహ్మణరాజ్ఞాంతు విజ్ఞేయం
ద్రవ్యముత్తమమిత్యుక్తత్వాదిమాని దేవబ్రాహ్మణరాజసంబంధీని ॥ — ॥గు
రుతల్పసమాని ॥ రేతస్సేకస్స్వయోనీషు కుమారీష్వంత్యజాసుచ । సఖ్యుఃపు
త్రస్యచస్త్రీషు గురుతల్పసమంవిదుః ॥ —॥ అంత్యజాస్తు ॥ రజకశ్చర్మకా
రశ్చ నటోబురడఏవచ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ చర్మకారశ్చసౌచికః ॥ తక్షక
స్తిలయంత్రీచ సూనుశ్చక్రీతథాధ్వజీ । నాపితోలోహకారశ్చ తఏతే షోడ
శాంత్యజాః ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ మాతామహమాతులనృపపత్నీగమనం గురు
దారసమానం ॥ పితృష్వసుర్మాతృష్వసుర్గమనం శ్రోత్రియర్త్విగుపాధ్యా
యమిత్రపత్న్యభిగమనమ్ స్వసుస్సఖ్యాస్సగోత్రాయావర్ణోత్తమాయాః
ప్రవ్రాజితాయానిక్షిప్తాయాగమనమితి ॥ స్వయోనిః-భగినీ ॥ సగోత్రా-
జ్ఞాతిస్త్రీ ॥ — ॥ పురాణసారే ॥ అథవా మాతరంగచ్ఛేన్నగచ్ఛేద్దేవదా
రికామ్ । యదిగచ్ఛేద్గురుదారసమమితి ॥ ఏవమాదీని సమపాతకాని పరిగ
ణితాని ॥ కేషాంచిత్తత్రోపపాతకత్వవచనం ప్రాయశ్చిత్తవికల్పార్థం ।సమే
త్వర్థమితి తేషాంత్రైవార్షికంవ్రతం॥—॥ఉపపాతకాన్యాహమనుః ॥ గోవ
ధోఽయాజ్యసంయాజః పారదార్యాత్మవిక్రియా ॥ గురుమాతృపితృత్యాగ

స్వాధ్యాయాగ్న్యోస్సుతస్య చ ॥ పరివిత్తితానుజేన పరివేదనమేవ చ । త
యోర్దానంచ కన్యాయా స్తయోరేవ తు యాజనమ్॥ కన్యాయాదూషణంచై
వ వార్ధుష్యం వ్రతలోపనమ్ ।తటాకారామదారాణామపత్యస్యచ విక్రియః॥
వ్రాత్యతాబాన్ధవత్యాగో భృత్యాధ్యాపనమేవ చ । భృతాచ్చాధ్యయనాదా
నమపణ్యానాంచ విక్రియః ॥ సర్వాకరేష్వధీకారో మహాయన్త్రప్రవర్తనం
హింసౌషధీనాం స్త్ర్యాజీవోఽభిచారో మూలకర్మ చ॥ఇన్ధనార్థమశుష్కాణాంద్రు
మాణామవపాతనమ్ । ఆత్మార్థంచ క్రియారమ్భో నిన్దితాన్నాదనం తథా ॥ అ
నాహితాగ్నితా స్తేయమృణానామనపక్రియా। అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనం కౌశీల
వ్యస్యచ క్రియా ॥ ధాన్యకుప్యపశుస్తేయం మద్యపస్త్రీనిషేవణమ్ । స్త్రీశూ
ద్రవిట్క్షత్రవధో నాస్తిక్యంచోపపాతకమ్ ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ లవ
ణవిక్రియావధజీవనహింస్రయన్త్రవిధానశూద్రప్రేష్యహీనసఖ్యహీన
యోనినిషేవణానాశ్రమవాసపరాన్నపరిపుష్టతాసర్వాకరాధికారాసత్ప్ర
తిగ్రహాదీని ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ అనృతవచనం సముత్కర్షే రాజగామిపైశు
న్యం గురోశ్చాలీకనిర్బన్ధః అభక్ష్యాణాంచ భక్షణమిత్యాదీని ॥ —॥ శంఖలి
ఖితౌ ॥ కృతఘ్నకూటవ్యవహారబ్రాహ్మణవృత్తిఘ్నమిథ్యాభిశంసి పతిత్యా
గిత్యాది ॥ — ॥ వరాహపురాణే ॥ భూరిమహాపఙ్క్తిభేదక ఇతి పఙ్క్తిభే
దాచరణే దోషాధిక్యం ప్రతిపాదితం విద్వద్బ్రాహ్మణపఙ్క్తిభేదాచరణవి
షయమ్ ॥ అన్యథాపఙ్క్తిభేదాచరణదోషస్య ప్రకీర్ణకత్వాత్ ॥ — ॥ స్మృ
త్యన్తరే ॥ విధవాదేవదాసీ వేశ్యావర్ధకీదాసీగమనాదీన్యుపపాతకానీతి ॥స
ఙ్కలీకరణాన్యాహ ॥ —.॥ మనుః ॥ ఖరాశ్వోష్ట్రమృగేభానామజావికవ
ధస్తథా । సంకలీకరణం జ్ఞేయం మీనాహిమహిషస్య చ ॥ మలినీకరణాని ॥
మనుః ॥ — ॥ క్రిమికీటవయోహత్యా మద్యానుగతభోజనమ్ । ఫలైధఃకుసు
మస్తేయమధైర్యంచ మలావహం ॥ గోధాదిహననంచ ॥ — ॥ అపాత్రీకర
ణాని ॥ మనుః ॥ నిన్దితేభ్యో ధనాదానం వాణిజ్యం శూద్రసేవనం । అపా
త్రీకరణం జ్ఞేయమసభ్యస్య చ భాషణం ॥ — ॥ జాతిభ్రంశకరాణి ॥మనుః॥
బ్రాహ్మణస్య రుజః కృత్యా ఘ్రాతిరఘ్రేయమద్యయోః । జైహ్మ్యం పుంసి చ మైథు
న్యం జాతిభ్రంశకరం స్మృతం ॥ పశుగమనమయోనౌ నిషేచనంచ॥ అవశిష్టం
సర్వం ప్రకీర్ణకశబ్దవాచ్యం ॥— ॥ తథా చ విష్ణుః ॥ యదనుక్తం తత్ప్రకీర్ణక

మితి ॥ ఏవం మూలవచనబోధితాని ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తభూతాని పాపాని నవవిధాని । మహాపాతకాన్యతిపాతకాని సమపాతకాన్యుపపాతకాని సంకలీకరణాని మలినీకరణాని అపాత్రీకరణాని జాతిభ్రంశకరాణి ప్రకీర్ణకానీతి ॥ — ॥ యథాహ విష్ణుః ॥ పురుషస్య కామక్రోధలోభాఖ్యం రిపుత్రియం సుఘోరం భవతి । తేనాయమాక్రాంతో మహాపాతకాతిపాతకసమపాతకోపపాతకేషు ప్రవర్తతే । సంకీర్ణకరణేషు మలినీకరణేషు అపాత్రీకరణేషు జాతిభ్రంశకరణేషు ప్రకీర్ణకరణేషు చేతి ॥ తాని చ పాపాని ప్రత్యేకం ద్వివిధాని రహసికృతాని ప్రకాశకృతాని చేతి ॥ యత్పాపం కర్తృవ్యతిరిక్తేన కేనచిదపి నజ్ఞాతం తద్రహస్యం ॥ తస్య ప్రాయశ్చిత్తమపి రహస్యేవ కర్తవ్యం ॥ తథా చ యమహారీతౌ । రహస్యే రహస్యం ప్రకాశే ప్రకాశమితి ॥ రహస్యత్వాదేవ నాస్తి పరిషదనుమత్యపేక్షా ॥ తదాహతుర్బృహస్పతియాజ్ఞవల్క్యౌ ॥ — ॥ విఖ్యాతదోషః కుర్వీత పర్షదోనుమతం వ్రతం । అనభిఖ్యాతదోషస్తు రహస్యవ్రతమాచరేదితి ॥ నచ పరిషదం వినా వ్రతజ్ఞానాభావ ఇతి శఙ్క్యం । శాస్త్రజ్ఞస్య స్వత స్తద్విజ్ఞానసమ్భవాత్ । ఇతరేణాపి బుద్ధిమతా విద్వద్గోష్ఠ్యాం కేనచిద్వ్యాజేనావగన్తుం శక్యత్వాత్ ॥ రహస్యపాపం స్వల్పేనాపి జపాదినా నివర్తతే ॥ అతఏవ ప్రాజాపత్యాదివ్రతానాం జపాదీనాంచ వ్యవస్థామాహ ॥ — ॥ మనుః ॥ ఏతైర్ద్విజాతయశ్శోధ్యా వ్రతైరావిష్కృతైనసః । అనావిష్కృతపాపాంస్తు మన్త్రైర్హోమైశ్చ శోధయేదితి ॥ ప్రకాశకృతానాంతు పరిషదనుమత్యా ప్రాయశ్చిత్తం కార్యం విఖ్యాతదోషః కుర్వీత పర్షదోనుమతే వ్రతమిత్యుక్తబృహస్పతియాజ్ఞవల్క్యవచనాత్ ॥ — ॥ పరాశరః ॥ వేదవేదాంగవిదుషాం ధర్మశాస్త్రం విజానతాం । స్వకర్మరతవిప్రాణాం స్వకం పాపం నివేదయేదితి ॥ — ॥ మనుః ॥ ఖ్యాపనేనానుతాపేన తపసాధ్యయనేనచ । పాపకృన్ముచ్యతే పాపాత్తథా దానేనచాపది ॥ యథాయథానరోఽధర్మం స్వయంకృత్వానుభాషతే । తథాతథాత్వచేవాహిస్తేనాధర్మేణ ముచ్యతే ॥ యథాయథామనస్తస్య దుష్కృతం కర్మనిందతి । తథాతథా శరీరం హి తేనాధర్మేణముచ్యత ఇతి ॥ — ॥ పరిషల్లక్షణమ్మాహ ॥ మనుః ॥ దశావరా వాపరిషద్యం ధర్మం ప్రకల్పయేత్ ॥ త్ర్యవరావాపి వృత్తస్థా తం ధర్మం నవిచాలయేత్ ॥ త్రైవిద్యో హై

తుకస్తర్కీ నైరుక్తో ధర్మపాఠకః । త్రయశ్చాశ్రమిణః పూర్వే పర్షదేషాద
శావరా ॥ ఋగ్వేదవిద్యజుర్విచ్చ సామవేదవిదేవ చ । త్ర్యవరా పరిషజ్జ్ఞే
యా ధర్మసంశయనిర్ణయే ॥ ఏకోఽపి వేదవిద్ధర్మం యం వ్యవస్యేద్ద్విజోత్తమః । స
విజ్ఞేయః పరో ధర్మో నాజ్ఞానాం గదితోఽయుతైరితి ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥
చత్వారో వేదధర్మజ్ఞాః పర్షత్త్రైవిద్యమేవ వా । సా బ్రూతే యం స ధర్మః స్యా
దేకో వాఽధ్యాత్మవిత్తమ ఇతి ॥ — ॥ పరాశరః ॥ చత్వారో వా త్రయో వాఽపి
యం బ్రూయుర్వేదపారగాః । స ధర్మ ఇతి విజ్ఞేయో నేతరైస్తు సహస్రశః ॥ చ
త్వారో వా త్రయో వాఽపి వేదవంతోఽగ్నిహోత్రిణః । బ్రాహ్మణానాం సమర్థా
యే పరిషత్సాఽభిధీయతే ॥ అనాహితాగ్నయో యేన్యే వేదవేదాంగపారగాః ॥
పంచ త్రయో వా ధర్మజ్ఞాః పరిషత్సా ప్రకీర్తితా ॥ మునీనామాత్మవిద్యానాం
ద్విజానాం యజ్ఞయాజినాం । వేదవ్రతేషు స్నాతానామేకోఽపి పరిషద్భవే
త్ ॥ ప్రమాణమార్గం మార్గంతో యే ధర్మం ప్రవదంతి వై । తేషాముద్విజ
తే పాపం సద్భూతగుణవాదినాం ॥ యథాశ్మని స్థితం తోయం మారుతార్కే
ణ శుష్యతి । ఏవం పరిషదాదేశాన్నశ్యతి దుష్కృతం ॥ నైవ గచ్ఛతి క
ర్తారం నైవ గచ్ఛతి పర్షదం । మారుతార్కాదిసంయోగాత్పాపం నశ్యతి తో
యవత్ ॥ అమేధ్యాని తు సర్వాణి ప్రక్షిప్యంతే యథోదకే । తథైవ కిల్బిషం
సర్వం ప్రక్షిపేచ్ఛ ద్విజానలే ॥ యే పఠంతి ద్విజా వేదం పంచయజ్ఞరతాశ్చ
యే । త్రైలోక్యం తారయంత్యేతే పంచేంద్రియరతా అపి ॥ ధర్మశాస్త్రర
థారూఢా వేదఖడ్గధరా ద్విజాః । క్రీడార్థమపి యద్బ్రూయుః స ధర్మః పరమ
స్మృతః ॥ చాతుర్వైద్యో వికల్పీ చ అంగవిద్ధర్మపాఠకః । వృద్ధాశ్చాశ్రమిణో
ముఖ్యాః పర్షదేషా దశావరేతి ॥ చతుర్ణాం వేదానాం పారగశ్చాతుర్వైద్యః ॥
వికల్ప్యాదిస్వరూపముక్తమంగిరసా ॥ — ॥ ధర్మస్య పర్షదశ్చైవ ప్రా
యశ్చిత్తక్రమస్య చ । త్రయాణాం యః ప్రమాణజ్ఞః స వికల్పీ భవేద్ద్విజః ॥
శబ్దే ఛందసి కల్పే చ శిక్షాయాం చ సునిశ్చితః । జ్యోతిషాంగణితే చైవ స నైరు
క్తోంగవిద్భవేత్ ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాతః కులశీలసమన్వితః । అనేకధర్మశా
స్త్రజ్ఞః పఠ్యతే ధర్మపాఠకః ॥ బ్రహ్మచర్యాశ్రమాదూర్ధ్వం విప్రాయం వృ
ద్ధ ఉచ్యతే ఇతి । చాతుర్వైద్యత్వాద్యుక్తవిశేషణవిశిష్టా గార్హస్థ్యాశ్రమవర్తి
నో దశసంఖ్యాకాః పరిషచ్ఛబ్దవాచ్యాః ॥ యే చత్వారో వా త్రయో వాఽపి

త్యాది పక్షాః పూర్వముక్తాస్తేనసర్వే మహాపాపేభ్యోర్వాచీనవిషయాః ॥
యుగాన్తరవిషయా వా ॥ — ॥ యథాహ దేవలః ॥ పాపానాం తారతమ్యే
న విప్రాణాం గురులాఘవం । ఏకో వార్హాశ్చతత్కర్తుమనూచానోహ్యనుగ్ర
హం ॥ సుశాన్తానాంచ విదుషాం కలౌ సఙ్ఘః ప్రశస్యతే । ధర్మజ్ఞా బహవో వి
ప్రాః కర్తుమర్హన్త్యనుగ్రహం ॥ స్నేహాద్వా యదివా లోభాద్భయాదజ్ఞా
నతోపి వా । కుర్వన్త్యనుగ్రహం యే తు తత్పాపం తేషు గచ్ఛతి ॥ దుర్బలేను
గ్రహః కార్యస్తథైవ శిశువృద్ధయోః । అతోన్యథా భవేద్దోషస్తస్మాన్నానుగ్ర
హీ భవేత్ ॥ — ॥ యత్తూక్తమఙ్గిరసా ॥ పాతకేషు శతం పర్షత్సహ
స్రం మహదాదిషు । ఉపపాతకేషు పంచాశత్స్వల్పే స్వల్పం తథా భవేదితి ॥
తదభ్యాసవిషయం ॥—॥ అఙ్గిరాః ॥ ఆర్తానాం మార్గమాణానాం ప్రాయ
శ్చిత్తాని యే ద్విజాః । జానన్తో న ప్రయచ్ఛన్తి తే తేషాం సమభాగినః ॥ త
స్మాదార్తం సమాసాద్య బ్రాహ్మణం తు విశేషతః । జానద్భిర్ధర్మపంథానం న భా
వ్యం తు పరాఙ్ముఖైః ॥ అనర్థితైరనాహూతైరపృష్టైశ్చైవ సంసది । ప్రాయ
శ్చిత్తం న దాతవ్యం జానద్భిరపి సర్వథా ॥ యత్పుణ్యముద్ధృతే విప్రే మ్రి
యమాణే జలాదిషు । తత్పుణ్యం తారితే పాపాత్ప్రాయశ్చిత్తైస్తు మానవే ॥
ప్రాయశ్చిత్తవిధానేన దుష్కృతాన్మోచయేన్నరం । ఇహాముత్ర సుఖం వి
న్దేద్విద్వానాయుర్యశోబలమితి ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ కర్తారం దేశకాలౌ చ ప్ర
మాణం కారణం క్రియాం । అవేక్ష్య చ బలం చైవ ప్రాయశ్చిత్తం వదేద్బుధః ॥
శరీరబలమాయుశ్చ వయః కాలం చ కర్మ చ । పరీక్ష్య ధర్మవిద్బుద్ధ్యా ప్రాయ
శ్చిత్తం ప్రకల్పయేత్ ॥ ఊనైకాదశవర్షస్య పంచవర్షాత్పరస్య చ । ప్రా
యశ్చిత్తం చరేద్భ్రాతా పితా వాన్యస్సుహృజ్జనః ॥ — ॥ విష్ణుః ॥ అశీత్యు
త్తరవృద్ధో యః బాలో వాప్యూనషోడశః । ప్రాయశ్చిత్తార్ధమర్హన్తి స్త్రియో
వ్యాధితఏవ చేతి ॥ నామధారకవిప్రాణాం పరిషత్త్వం నాస్తీత్యాహ ॥—॥
పరాశరః ॥ అత ఊర్ధ్వం తు యే విప్రాః కేవలం నామధారకాః । పరిషత్త్వం
న తేష్వస్తి సహస్రగుణితేష్వపి ॥ అతః వర్ణితగుణవద్బ్రాహ్మణేభ్యః ఊర్ధ్వం
తద్వ్యతిరిక్తా గుణరహితా ఇతి యావత్ ॥ స ఏవ ॥ సావిత్ర్యాశ్చైవ గాయ
త్ర్యాస్సన్ధ్యోపాస్త్యగ్నికార్యయోః । అజ్ఞానాత్కృషికర్తారో బ్రాహ్మణా నా
మధారకాః ॥ యథా కాష్ఠమయో హస్తీ యథా చర్మమయో మృగః । బ్రాహ్మ

గోప్యానధీయానస్త్రయస్తేనామధారకాః ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రయచ్ఛంతి యేద్విజానామధారకాః । తేద్విజాఃపాపకర్మాణస్సమేతానరకంయయుః ॥ యయుః-యాంతీత్యర్థః ॥ సఏవ ॥ అవ్రతానామమంత్రాణాంజాతిమాత్రో పజీవినాం । సహస్రశస్సమేతానాం పరిషత్త్వం నవిద్యతే ॥ యద్వదంతి తమోమూఢామూర్ఖాధర్మమతద్విదః । తత్పాపం శతధా భూత్వా తద్వ క్తౄనధిగచ్ఛతి ॥ అజ్ఞాత్వాధర్మశాస్త్రాణి ప్రాయశ్చిత్తం దదాతి యః । ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్పూతః కిల్బిషం పరిషద్వ్రజేత్ ॥ యద్వినాధర్మశాస్త్రే ణ ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే । నతత్తశ్శుద్ధిమాప్నోతిప్రాయశ్చిత్తైకృతేపిసః॥ రాజ్ఞశ్చానుమతేస్థిత్వా ప్రాయశ్చిత్తంవినిర్దిశేత్ । స్వయమేవ నకర్తవ్యం కర్తవ్యాస్స్వల్పనిష్కృతిః ॥ — ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానస్థలమాహ॥ ప్రాయ శ్చిత్తం సదాదద్యాద్దేవతాయతనాగ్రతః । ఆత్మకృచ్ఛ్రం తతఃకృత్వాజపే ద్వైవేదమాతరమితి ॥ శైవస్యవైష్ణవస్యవా ఆయతనస్య పురతస్థిత్వా నిర్దే ష్టవ్యం ॥ ఏతత్పుణ్యతీర్థాదేరుపలక్షణం ॥ దేవాలయే నదీతీరే శుచౌదేశేస భాస్థలే । ఉపవిశ్య యథాశాస్త్రం ప్రాయశ్చిత్తంవినిర్దిశేదితిస్మృతేః॥ ఏవం ప్రాయశ్చిత్తం నిర్దిశ్యానంతరం నిర్దేష్టారస్సర్వేస్వాత్మశుద్ధ్యర్థం తత్తత్ప్రా యశ్చిత్తానుసారేణ కించిత్కృచ్ఛ్రం చరిత్వానన్తరం వేదమాతరం గాయ త్రీం యథాశక్తిజపేయుః ॥ — ॥ అంగిరాః ॥ ఉపస్థానం వ్రతాదేశశ్చ ర్యాశుద్ధిప్రకాశనమ్ । ప్రాయశ్చిత్తం చతుష్పాదం విహితం ధర్మకర్తృభి రితి ॥ — ॥ పరాశరః ॥ సచేలంవాగ్యతస్స్నాత్వా ఆర్ద్రవాసాస్సమాహి తః । క్షత్రియోవాపి వైశ్యోవా పర్షదంహ్యుపతిష్ఠతి ॥ ఉపస్థాయతతశ్శీ ఘ్రమార్తిమాణ్ ధరణీం గతః । గాత్రైశ్చశిరసాచైవ నచకించదుదీరయే త్ ॥ పాపంప్రఖ్యాపయేత్పాపీ దత్వాధేనుం తథావృషం । తిసొధేనూర్మ హాపాపె దత్వాప్రఖ్యాపయేన్నరః ॥ ద్విగుణేవ్రతఆదిష్టే ద్విగుణాదక్షిణా భవేత్ । యావద్వ్రతంతుకర్తవ్యం దక్షిణాతావతీభవేత్ ॥ విత్తశాఠ్యంన కుర్వీత సతీద్రవ్యేఽఫలప్రదం । విజ్ఞాప్య పాపం సభ్యానాం కించిద్దత్వా వ్రతం చరేదితి ॥ — ॥ దేవలః ॥ గంధాక్షతాణ్ పంచగవ్యం తామ్బూ లానికుశాన్యపి । బ్రాహ్మణాన్వేదసమ్పన్నానానయిత్వానదీతటమ్॥ గత్వా నదైవస్సమాలోచ్య బంధుభిస్సహపార్థివ । తైరనుజ్ఞామవాప్యాశు ప్రణిప

త్యయథాక్రమమ్ ॥ మలాపకర్షణంకృత్వా నిత్యకర్మసమాప్యచ । పుండ్రాదికంతతో ధృత్వా దర్భపాణిర్జితేన్ద్రియః ॥ చతుర్వింశతివిప్రాన్వా వేదశాస్త్రపరిష్కృతాన్ । అష్టాదశద్వాదశవా పర్షదర్థేనియోజయేత్ ॥ స్నాపయిత్వాతతస్సమ్యక్పర్షదంవిధిపూర్వకం । ఉపవేశ్యశుచౌదేశే తదగ్రే ప్రాఙ్ముఖశ్శుచిః ॥ ఉపవిశ్యశుచౌసమ్యక్ప్రాణాయామత్రయంచరేత్ । పుణ్యాహవాచనంకుర్యాత్తేనతోయేనమార్జయేత్ ॥ నాన్ద్యావాహ్వనం తతఃకుర్యాత్కేచిదిచ్ఛంతి పార్థివ । ప్రాణానాయమ్యవిధివద్దేశకాలౌచకీర్తయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తమహంకుర్యాం ధర్మశాస్త్రానుసారతః । ఇతిసంకల్ప్య విధివద్గన్ధపుష్పాక్షతైర్ముదా ॥ అభ్యర్చ్యపర్షదంసమ్యఙ్నారాయణమనుస్మరన్ । పరిషద్దక్షిణాంబద్ధ్వా స్వవస్త్రేణాక్షతైస్సహ ॥ నమస్తసమ్యదిత్యాదివాక్యంపౌరాణికం పఠన్ । త్రిఃపరిక్రమ్యయత్నేన ప్రణమ్యోత్థాయదండవత్ ॥ తదగ్రేదక్షిణాంస్థాప్య తతోవిజ్ఞాపయేత్సుధీః । యేమేసమ్భావితాదోషాస్తన్నిరాసార్థనిష్కృతిమ్ ॥ కర్తవ్యఇతివిజ్ఞాప్య తత్సభాసన్నిధౌవసేత్ । సభాపితాంతు సంగృహ్య తేనవిజ్ఞాపితంవచః ॥ శ్రుత్వావిప్రాన్ సప్తపంచత్రీన్వాపి విదుషోముదా । పూర్వోక్తదక్షిణాందత్వా ప్రేషయేదనువాదకం ॥ ప్రేషయంత్వితితానుక్త్వా స్మరేన్నారాయణంవిభుం । తేష్వేకం విదుషంశాన్తమనువాదార్థమాదరాత్ ॥ దక్షిణాం బహుశోదత్వా ప్రేషయేయుర్ద్విజోత్తమాః । సోపిస్నాత్వాదర్భపాణిః కర్తారమనుబోధయేత్ ॥ తద్గోత్రనామనక్షత్రమోచ్చార్యోపదేశయేత్ । తత్పర్వమనువాదాత్సశ్రుత్వాశక్యంసమాచరేత్ ॥ హిరణ్యస్నానరూపేణ ప్రాయశ్చిత్తంవిశోధనం । ప్రాచ్యాంగవపనం కృత్వా దంతధావనపూర్వకం ॥ దశస్నానానికృత్వాదౌ తత్తన్మన్త్రైఃపృథక్పృథక్ । కృత్వాప్రాచ్యాంగగోదానంశాలాహోమంతతఃపరం ॥ నాన్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవాఖ్యం పంచగవ్యమనంతరం । శాలాహోమఃపునఃకార్యఉత్తరాఖ్యైవితత్సుతైః ॥ నాన్దీశ్రాద్ధంవైష్ణవాఖ్యముదీచ్యాంగంసమాచరేత్ । పునర్గోదానకృత్కర్తాదశదానమనుక్రమాత్ ॥ భూరిదానంతతఃకృత్వాబ్రాహ్మణాన్భోజయేత్సుధీః । ఏవంకుర్యాద్ద్విజోయస్ససర్వపాపాత్ప్రముచ్యతే॥ **

శ్రీ ఇతిమూలవచనాని శ్రీ

అథ సర్వప్రాయశ్చిత్తనిరూప్య తైతిస్యానుక్రమణికా

ఆదౌ తూష్ణీం సచేలస్నానం । పుణ్యాహవాచనం। తతో మహాసంకల్పః । మృత్తికాస్నానమ్ । పరిషదుపస్థానమ్ । పరిషదోనుయోగః । కర్తుస్సభాం ప్రతి విజ్ఞాపనమ్ । సభాయాం విజ్ఞాపితపాపానాం పుస్తక వాచన పూర్వకం ప్రాయశ్చిత్తనిరూపణమ్ । పరిషన్నియోగేన విధాయకవరణమ్ । విధాయకం ప్రతి పరిషద్వచనమ్ । పరిషద్విధాయకనియోగేనానువాదకవరణమ్ । తతోనువాదకం ప్రతి విధాయకవచనమ్ । కర్తారం ప్రత్యనువాదకవాక్యమ్। అనువాదకోక్తార్థే పరిషద్విధాయకానుమోదనమ్ । కర్త్రా తస్యాభ్యుపగమః । వ్రతసంకల్పః । వపనవిధిః । స్నానమ్ । దన్తధావనమ్ । దశవిధస్నానాని । నాన్దీశ్రాద్ధమ్ । వైష్ణవశ్రాద్ధమ్ । ప్రాచ్యాంగగోదానమ్ । పూర్వశాలాగ్నిహోమః । పంచగవ్యహోమః । పంచగవ్యప్రాశనమ్ । వ్రతగ్రహణమ్ । కృచ్ఛ్రాచరణమ్ । ఉదీచ్యాంగగోదానమ్ । ఉదీచ్యాంగ శాలాగ్నిహోమః । నాన్దీశ్రాద్ధమ్ । వైష్ణవశ్రాద్ధమ్ । దశదానాని । నిరీక్షితాజ్యదానమ్ । శ్రీమూర్తిదానం । భూరిదానం । బ్రాహ్మణభోజనం । ఆశీర్వాదగ్రహణం । బ్రహ్మార్పణం॥ ఇత్యనుక్రమః॥——॥

తత్ప్రకారః క్రమేణోచ్యతే ॥ తత్రాబ్దసాధారణాబ్దత్ర్యబ్దషడబ్దషడ్గుణితషడబ్దాదివ్యవస్థా ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయాశ్చ పూర్వముక్తాః । తత్ర త్రింశత్కృచ్ఛ్రమబ్దం । పంచచత్వారింశత్కృచ్ఛ్రం సాధారణాబ్దం నవతికృచ్ఛ్రం త్ర్యబ్దం । అశీత్యుత్తరశతకృచ్ఛ్రం షడబ్దం । అశీత్యుత్తరషహస్రకృచ్ఛ్రం షడ్గుణితషడబ్దం । కృచ్ఛ్రం ప్రాజాపత్యమితిపర్యాయా కృచ్ఛ్రే గవాదయస్తన్నిష్క్రయరజత నిష్కతదర్ధ తత్పాదాదయః ప్రత్యామ్నాయాః ॥——॥ తత్ర సామగ్రీపరికల్పనం । ఫల తాంబూలగంధపుష్పధూపదీపాః । పంచగవ్యాని । మృద్భస్మగోమయదూర్వాతిలాః । సమిద్దర్భాః । హోమార్థం ఘృతం । పరిషద్దక్షిణాది । పూర్వోత్తరాంగగోదాన నాన్దీశ్రాద్ధ వైష్ణవశ్రాద్ధ దశదాన నిరీక్షితాజ్యదాన శ్రీమూర్తిదాన భూరిదాన బ్రాహ్మణభోజనోపయోగి ద్రవ్యాణీతి ॥**********

అథ ప్రయోగః ॥ ప్రాయశ్చిత్తీ ప్రాతస్స్నాత్వా నిత్యకర్మ నిర్వర్త్య ప్రాయశ్చిత్తోపయోగిద్రవ్యజాతం పరికల్ప్య స్నానద్రవ్యాణ్యాధాయ బ్రాహ్మణానాహూయ దేవాలయే నదీతీరే శుచౌ దేశే బ్రాహ్మణసభాయాం వా ఉపవేశ్య మహాపాపేషుతిస్రోధేనూర్వృషభంచసమర్ప్య దశద్వాదశాదీన్ బ్రాహ్మణాన్ ఉపపాతకేతు ఏకాం ధేనుం వృషభం చ దత్వా త్రిచతురాది బ్రాహ్మణాన్ పరిషత్త్వేనియోజ్య గన్ధపుష్పాక్షతాదిభిరభ్యర్చ్యస్థాపయేత్ । స్వయంకర్తుమశక్తశ్చేత్ పరిషత్సన్నిధౌసర్వప్రాయశ్చిత్తకర్మకలాపవిధానవిచక్షణమముకశర్మాణమాచార్యం త్వాంవృణేఇతికారయితారంవృత్వాబ్రాహ్మణైఃపుణ్యాహంవాచయిత్వాత్రిః ప్రాణానాయమ్యదేశకాలౌసంకీర్త్యఅముకగోత్రస్యాముకనక్షత్రేముకరాశౌజాతస్యాముకశాఖాధ్యాయినోముకనామధేయస్య మమ జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంతం సమ్భావితసమస్తపాపనిరాసార్థం నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థమిష్టదేవతాప్రీత్యర్థంచ సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యమాణః మదీయం పాపజాతం పరిషదగ్రే నివేదయితుకామఃతద్యోగ్యతాసిద్ధ్యర్థంమలాపకర్షణస్నానమహంకరిష్యేఇతిసంకల్ప్యసచేలంతూష్ణీంస్నాత్వాపుండ్రాదికంధృత్వాశక్తశ్చేదార్ద్రవాసాస్సభాంతికంగత్వామహాసంకల్పముక్త్వాఏవంగుణేత్యాదిశుభతిథౌఅముకగోత్రస్యాముకనక్షత్రేముకరాశౌజాతస్యాముకశాఖాధ్యాయినోముకనామధేయస్యమమజన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంతంమధ్యవర్తినికాలేఇహజన్మని జన్మాన్తరేషుచ బాల్యకౌమారయౌవనవార్ధకేషు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసు కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యైః మనోవాక్కాయకర్మభిఃత్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణైర్వాక్పాణిపాదపాయూపస్థైః సమ్భావితానాం ప్రకాశకృతబ్రహ్మహత్యాసురాపానస్వర్ణస్తేయగుర్వంగనాగమనరూపమహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూపాత్మకాతిదిష్టమహాపాతకవ్రాత్మకాతిదేశికాతిపాతకానాం మహాపాతకసమరూపపాతకానాముపపాతకానాం సంకలీకరణానాం మలినీకరణానామపాత్రీకరణానాం జాతిభ్రంశకరణానాం ప్రకీర్ణకానాంరహసికృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం అజ్ఞానతోభ్యస్తానాం జ్ఞానతస్స

కృతక్రుతానాం జ్ఞానతోభ్యస్తానాం అజ్ఞానతోజ్ఞానతశ్చాత్యంతాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే మయాకృతానాం సర్వేషాం పాపానాం నిరాసార్థమిష్ట దేవతాప్రీత్యర్థం నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థంచపరిషదుపస్థానపూర్వకం పరిషదుపదిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గేణశక్త్యప్రత్యామ్నాయరూపేణాహంకరిష్యే ఇతి సంకల్పయేత్ । పుత్రాదిః ప్రతినిధిశ్చేత్ మమ పిత్రాదేర్జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాది వదేత్ । శ్రౌతస్మార్తాధానాంగేతు ప్రాయశ్చిత్తే నిరాసార్థమిత్యంతే అగ్నిపరిచరణే అధికారార్థం అగ్నివిచ్ఛేదదోషనిరాసార్థంచ ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యేఇతివదేత్ । తత్రైకపాపేతు మయాకృతస్యాముకవధస్యాముకభక్షణస్యాముకాగమ్యాగమనస్యవా ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే ఇతి ప్రాకృతమేవ తత్తన్నిర్దిశేత్ । న తు జన్మాభ్యాసాదిత్యాదికం వదేత్ । తతఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాంగత్వేన మృత్తికాస్నానమహం కరిష్యేఇతి సఙ్కల్ప్య మృత్తికాస్నానం విధివద్విధాయాపఉపస్పృశ్య శక్తశ్చేదార్ద్రవాసాస్సభాం గత్వా గన్ధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థముద్దిష్టదేయద్రవ్యచతుర్థాంశం చేలాంచలేన బద్ధ్వా పుష్పాక్షతపాణిస్సన్ ॥ నమస్సకలకల్యాణదాయినేబ్రహ్మరూపిణే । సదసే సర్వపూజ్యాయ దుష్కృతారణ్యవహ్నయే ॥ సమస్తసమ్పదిత్యాది పౌరాణికమన్త్రముచ్చరన్ పరిషదం త్రిఃప్రదక్షిణీకృత్య నమోమహద్భ్యఃనమస్సదసఇత్యాది శ్రౌతమన్త్రముచ్చరన్ దండవత్ప్రణమ్యోత్థాయాంజలింబద్ధ్వా ॥ సర్వధర్మవివేక్తారో గోప్తారస్సకలాద్విజాః । మమ దేహస్య సంశుద్ధిం కుర్వంతుద్విజసత్తమాః ॥ మయాకృతంమహాఘోరంజ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వాచకిల్బిషం । ప్రసాదఃక్రియతాంమహ్యం శుభానుజ్ఞాం ప్రయచ్ఛత ॥ పూజ్యైస్తైఃకృతపవిత్రోహం భవేయం ద్విజసత్తమైః ॥ అనుగృహ్ణంతుమాందీనం భవన్తోధర్మవిత్తమాః । ఇతిసమ్ప్రార్థ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థం పరికల్పితద్రవ్యమధ్యే చతుర్థాంశం పరిషద్దక్షిణాత్వేననిదద్యాత్ ॥ తతః పరిషద్వాక్యం ॥ కింతేకార్యం కిమర్థంవాప్యస్మాన్మృగయసేద్విజ । అత్రనో బ్రూహిసత్యేన సత్యంహిపరమాగతిః ॥ సత్యేనద్యోతతేసూర్యస్సత్యేన ద్యోతతేశశీ । సత్యే

నద్యోతతేవహ్నిస్సత్యేసర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ అస్మాకంచైవసర్వేషాంసత్యమే
వ పరంబలమ్ । యదివక్ష్యసి సత్యంత్వం నియతంప్రాప్స్యసేశుభం ॥ య
ద్యాగతోఽస్యసత్యేన నత్వం శుద్ధ్యసికర్హిచిత్ । ఇత్యుక్త్వా కింతే కార్యం మి
థ్యామావాదీస్సత్యమేవ వదేతిబ్రూయాత్ ॥ తతో యజమానః పరిషదను
జ్ఞాతః ప్రాంజలిః ప్రహ్వస్తిష్ఠన్ విజ్ఞాపయేత్ ॥—యజమానవాక్యం॥ అశే
షే హేపరిషత్ భవత్పాదమూలే మయా సమర్పితామిమాం సౌవర్ణీమల్పీ
యసీమపి పరిషద్దక్షిణాం యథోక్తదక్షిణాత్వేన స్వీకృత్య మదీయాం విజ్ఞాప
నామవధార్య మామనుగృహ్య సర్వస్మాదేనసస్సముద్ధరేతి పునః ప్రణ
మ్యోత్థాయ ॥ అముకగోత్రస్యాముకనక్షత్రేఽముకరాశౌ జాతస్యాముకశా
ఖాధ్యాయినోఽముకనామధేయస్య మమ జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణ
పర్యన్తమిహజన్మని జన్మాన్తరేషు చ బాల్యకౌమారయౌవనవార్ధకేషు జాగ్ర
త్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసు మనోవాక్కాయకర్మభిః కామక్రోధలోభమోహ
మదమాత్సర్యైః త్వక్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణైః వాక్పాణిపాదపాయూపస్థైః
కామతోఽకామతస్స్వతః పరప్రేరణయా వా సమ్భావితానాం ప్రకాశకృత
మహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూపత్వాగాతిదేశిక
రూపాణాం మహాపాతకిసంసర్గిత్వోపదేష్టృత్వానుగ్రాహకత్వానుమన్తృత్వ
ప్రయోజకత్వప్రోత్సాహకత్వాద్యతిపాతకానాం అతిదిష్టమహాపాతకవ్రత
త్వాదాతిదేశికరూపాణాం యాగస్థక్షత్రియవైశ్యవధావిజ్ఞాతగర్భవధాత్రిగో
త్రస్త్రీవధఋతుమతీగురుమతీసగోత్రస్త్రీదీక్షితస్త్రీవధాద్యనుపాతకానాంచ
గుర్వధిక్షేపవేదనిన్దాసుహృద్వధాధీతనాశనాదిరూపబ్రహ్మహత్యాసమపాత
కానాం ఉత్కర్షానృతభాషణాకళంజాదినిషిద్ధభక్షణరజస్వలాముఖాస్వాదన
కూటసాక్షిత్వసుహృద్భేదకరణాది రూపసురాపానసమపాతకానాం అశ్వర
త్నమనుష్యస్త్రీగోభూహరణనిక్షేపరజతహరణాదిరూపస్వర్ణస్తేయసమపా
తకానాం సఖిపత్నీసుతపత్నీకుమారీసగోత్రాన్త్యజాశూద్రస్త్రీసామాన్యనృ
పపత్నీగమనాదిరూపగురుతల్పసమపాతకానాం సామాన్యగోవధవ్రాత్యతా
సామాన్యసువర్ణస్తేయ ఋణానపాకరణానాహితాగ్నితాఽపణ్యవిక్రయప
రివేదనభృతకాధ్యయనభృతకాధ్యాపనపారదార్యవార్ధుష్యలవణవిక్రయలవ

ణాం స్తేయస్త్రీశూద్రవిట్క్షత్రియవధనిన్దితార్థోపజీవనానాస్తిక్యవ్రతలోపసుతవి
క్రయధాన్యకుప్యపశుస్తేయాయాజ్యయాజనపితృమాతృసుతత్యాగతటాకా
రామవిక్రయకన్యావిక్రయపరివిత్తిపరివేత్తృయాజనపరివేదికకన్యాప్రదాన
కౌటిల్యవ్రతార్ధపాకక్రియారమ్భమద్యపస్త్రీనిషేవణస్వాధ్యాయాగ్నిసుత
త్యాగబాన్ధవత్యాగేంధనార్థాశుష్కద్రుమచ్ఛేదనగ్రామచ్ఛేదనస్త్రీవిత్త
జీవనహింసాజీవనౌషధజీవనహింసయన్త్రవిధానతద్ధారణవ్యసనపరతన్త్రి
త్వాత్మవిక్రయశూద్రప్రేష్యత్వహీనసఖ్యహీనయోనినిషేవణానాశ్రమవాస
పరాన్నపరిపుష్టత్వాసచ్ఛాస్త్రాభిరతత్వభార్యావిక్రయాదిరూపోపపాతకా
నాం అజావికరోష్ట్రాశ్వమృగేభమీనాహిమహిషవధాదిరూపసఙ్కరీకర
ణానాం క్రిమికీటపక్షివధమద్యానుగతద్రవ్యభోజనఫలైధఃకుసుమస్తేయాది
రూపమలినీకరణానాం నిన్దితధనాదానకుసీదజీవనాసత్యభాషణ
శూద్రసేవాదిరూపాపాత్రీకరణానాం మద్యగన్ధాఘ్రాణబ్రాహ్మణపీడనపుం
మైథునాదిరూపజాతిభ్రంశకరాణాం విహితకర్మత్యాగనిషిద్ధకర్మాచరణషోడ
శకర్మానాచరణశ్రౌతస్మార్తకర్మరాహిత్యమాతాపిత్రాచార్యాదిశుశ్రూషారా
హిత్యదర్శమహాలయసంక్రాన్తివ్యతీపాతాష్టకాలభ్యయోగగజచ్ఛాయాదిశ్రా
ద్ధవిస్మరణవ్రాత్యవార్ధుషికనిన్దితక్లీబకుష్ఠ్యన్నయత్యన్నయతిపక్వాన్నయతిపా
త్రస్థాన్నయతిస్పృష్టాన్నయతిదాపితాన్నకర్మత్యాగ్యన్నపతితాన్నపతితప
క్వాన్నపతితదాపితాన్నపతితనిరీక్షితాన్నపతితసంస్పృష్టాన్నపతితపఙ్క్త్య
న్నగణాన్నగణికాన్నగాయకాన్నగ్రామయాజకాన్నదేవలకాన్నజ్యోతిషి
కాన్నచికిత్సకాన్నరాజాన్నరాజపురోహితాన్నరాజభృత్యాన్నశూద్రాన్న
శూద్రదృష్టాన్నశూద్రస్పృష్టాన్నశూద్రానుగతాన్నశూద్రప్రేరితాన్నదే
వతానర్పితాన్నబ్రాహ్మణజాత్యాద్యాశౌచాన్నబన్ధుమేళనోచ్ఛిష్టాన్నబ్రా
హ్మణభుక్తశేషాన్నదేవబ్రాహ్మణనిన్దకాన్నసదాభిక్షాన్నపరిచితాన్నశఙ్కి
తాన్నచ్ఛర్దితాన్నరనాళపక్వాన్నపక్వతణ్డులాన్నశైవశాక్తేయపాశుపత
పాషండాద్యన్నమహాపురుషార్చితాన్నభూతప్రేతపిశాచోద్దిష్టాన్నబలిప్ర
దానాన్ననీరాజితాన్నమాంసపాకభాండపక్వాన్నశావసూతకిస్పృష్టభాండ
పక్వాన్నవిణ్మూత్రకేశాస్థికీటమక్షికాదూషితాన్నసూతికారజస్వలాశూ

ద్రాదిభుక్తశిష్టాన్నశ్రాద్ధశిష్టాన్నజైవాన్నతురుష్కాన్నకారాగృహాన్నపరా
న్నభోజనవామహస్తాన్నభోజనవటతిందుకాశ్వత్థాదినిషిద్ధపత్రభిన్నకాం
స్యపాత్రతామ్రశిలాభూదారుపాషాణవ్యతిరిక్తపాత్రభోజనభూభాజనభోజ
నాపాఙ్క్తేయపఙ్క్తిభోజనాతిథిరాహిత్యభోజనదివా ద్వివారభోజనాకాల
భోజనైకాదశ్యన్నభోజనచతుర్దశ్యష్టమీదివాభోజనదశమీద్వాదశీపర్వకాల
భానువారరాత్రిభోజనగ్రహణకాలాన్నభోజనానాచమనాన్నభోజనరజ
స్వలాచండాలాదివాక్యశ్రవణకాలికభోజనదగ్ధపర్యుషితపూతిగంధోచ్ఛిష్ట
భోజనదమ్పతిభుక్తశిష్టాన్నభోజనవామహస్తైకహస్తోదకపానపీతశేషోదకపా
నవర్షధారాజలపరదత్తజలపానచండాలకారిత వాపీకూపతటాకోదకస్నాన
పానాన్యకారితప్రపాజలపానకరమథితతక్రపానఖరోష్ట్రవిడ్వరాహగర్దభ
క్షీరపానవివత్సానిర్దశాహగోక్షీరపానస్తన్యపానదీపోచ్ఛిష్టాభ్యంగోచ్ఛిష్టతై
లపానరాత్రికాలతైలపానశుకపికకాకగృధ్రమయూరటిట్టిభభగద్వాజాద్య
భక్ష్యభక్షణోద్ధృతసారపిణ్యాకభక్షణవృథాకృసరాన్నయావకపాయసాపూ
పభక్షణహస్తదత్తశాకాదిభక్షణశ్వేతబృహతీశ్వేతవృన్తాకవర్తులాలాబురక్త
శిగ్రురక్తమూలకశ్లేష్మాతకకతకకాళింగబిల్వోదుమ్బరశలాటుభక్షణచ్ఛర్దిరే
తోవిణ్మూత్రభక్షణశివశక్తిసూర్యనిర్మాల్యభక్షణవిధిరహితపశుమాంసభక్ష
ణకళంజభక్షణవిడ్వరాహగ్రామకుక్కుటనిషిద్ధమత్స్యమాంసభక్షణశూద్ర
పక్వభక్షణగోమాంసగన్ధాఘ్రాణసన్ధ్యాకాలసల్లాపతామ్బూలచర్వణభోజన
మైథుననిద్రాదిపారవశ్యోదయాస్తమయస్వాపదివాస్వాపదివాస్వస్త్రీసఙ్గమన
నటబురుడమేదమ్లేచ్ఛతున్నవాయిరథకారధ్వజకారలోహకారరజకకారుస్త్రీ
కులటావేశ్యాదాసీవృద్ధావిధవాగర్భిణీప్రవ్రజితాన్యజాతిస్త్రీసాధారణస్త్రీ
గమనాన్యావరుద్ధస్త్రీగమనతిర్యగ్యోనిగమనముఖమైథునగుదమైథున పుంసి
మైథునసాభిలాషపరస్త్రీనిరీక్షణ మిథునీభూతస్త్రీనిరీక్షణ యోనినిరోధనన
గ్నస్నానాశుద్ధచేలస్నానసంక్రాన్త్యమావాస్యావ్యతీపాతాలభ్యయోగప్ర
భృతిశ్రాద్ధార్హకాలనిషిద్ధదినతైలాభ్యంజనస్నానగ్రహణాదిపుణ్యకాలస్నా
నదానరాహిత్యపుణ్యకాలోష్ణోదకస్నానాశుద్ధజలస్నానామన్త్రికస్నానస
న్నిహితతీర్థోల్లంఘనస్వగ్రామదేవోత్సవాదర్శనతత్తదుత్సవజనపదగ్రామకు

లా చారోల్లంఘనగుర్వాచార్యవిప్రశ్రోత్రియాహితాగ్నినృపచ్ఛాయోల్ల
ఙ్ఘన గురువిషయాహంకారహుంకారవాదబ్రాహ్మణహుంకారతిరస్కారప
రాజయప్రాపణతాడనార్థదండోద్యమనపరతాడనపరభర్త్సనానపరాధభా
ర్యాదాసీభృత్యతాడనగురుబ్రాహ్మణదూషణ కన్యావిఘ్నకరణవివాహయో
గ్యవరదూషణ దేవతాగుర్వాచార్యబ్రాహ్మణాదినిన్దాశ్రవణప్రతిగ్రహపరా
ఙ్ముఖబ్రాహ్మణనిన్దనవేదశాస్త్రనిన్దనపరోపతాపకరణ వాక్పారుష్య దండపా
రుష్యపరమర్మోద్ఘాటనసూచకత్వదేవతాచార్యస్వామిసుహృన్మిత్రభార్యాదివ
ఞ్చనక్షత్రియవైశ్యాదిహీనవర్ణాభివాదన చార్వాకపాషండాదిపూజితదేవ
తాభివందనఖరోష్ట్రయుక్తయానారోహణ సాక్షాత్ఖరోష్ట్రానడుదారోహ
ణోన్నతవృక్షారోహణాసహాయారణ్యమార్గగమనసాభిలాషవిషదర్శనదుర్మ
రణసంకల్పేంద్రియానియమనరథ్యా వాపీకూపతటాకదేవాలయవృక్షచ్ఛా
యాగృహాంకణగోష్ఠబృన్దావనజలాశయనదీపాత్రవల్మీకకృషిస్థలకటాదిరే
తోవిణ్మూత్రోత్సర్జనతిష్ఠన్మూత్రోత్సర్జనకచ్ఛరాహిత్యద్వికచ్ఛత్వకౌపీనపుచ్ఛా
దికృతకచ్ఛకత్వమలినవస్త్రధారణశస్త్రధారణపాకభేదపఙ్క్తిభేదాచరణ
స్వోదరపూరణసద్వృత్తిపరిత్యాగక్షత్రియాదివృత్తిద్రవ్యార్జనాన్యాయార్జిత
ద్రవ్యజీవన స్వయం హలవృత్తిజీవనపరోపకారనాశనతృణగుల్మలతావినా
శనచండాలస్పర్శనసమ్భాషణతురుష్కాదిమధ్యనివాసమ్లేచ్ఛద్రవ్యఫలభో
గయాచనశూద్రార్థశ్రౌతమన్త్రజపహోమకరణరుద్రజపాగమమన్త్రజపతీ
ర్థాటనస్నానకరణదీనాన్ధకృపణోపేక్షణముష్టిమాత్రతిలకార్ష్ణాయసతూ
లాదినానాదుష్ప్రతిగ్రహనియమరహితవేదపారాయణాధ్యయనాధ్యాపన
వ్యవహారపక్షపాతసాధారణబ్రాహ్మణగృహసీమానుకూలకుల్యా తటాకవా
పీకూపాద్యపహరణమనుష్యపశుపక్షిబన్ధన శీతవాతచోరవ్యాఘ్రవ్యాధవ్యా
ధ్యాద్యుపద్రుతగవాదిదుఃఖానివారణ నగ్నస్నానశయనప్రదానాకాలదన్త
ధావనాకాలక్షౌరకరణమిత్రద్రోహాదికరణపరమాత్మస్మరణరాహిత్యాది
రూపప్రకీర్ణకానాం రహసికృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానత
స్సకృత్కృతానామజ్ఞానతోభ్యస్తానాం జ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం జ్ఞాన
తోభ్యస్తానామజ్ఞానతోజ్ఞానతశ్చాత్యన్తాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం

చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే మయా కృతానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదకం ప్రతిపదోక్తం తత్తత్ప్రాయశ్చిత్తం ప్రాతస్స్వీకరూపేణ కర్తుమసమర్థస్యాముకగోత్రాదేర్మమ సకలపాపాపనోదకమేకవిధం ప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రపర్యాలోచనయానిశ్చిత్యోపదిశ్యానుగృహ్యాముకగోత్రాదికం మాం సర్వస్మాదేనసస్సముద్ధరేతి విజ్ఞాప్య పునః ప్రణమేత్ ॥ తతః పరిషదపి యజమానవిజ్ఞాపనామాకర్ణ్య తత్సమర్పితాం పరిషద్దక్షిణాం స్వీకృత్య ధర్మశాస్త్రాణి పర్యాలోచ్యైకవిధం ప్రాయశ్చిత్తంనిర్ణీయ నిర్ణీతం ప్రాయశ్చిత్తం విధాయకముఖేన విధాతుం అస్మిన్ చికీర్షితే ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానే భవద్భిర్విధాయకైర్భవితవ్యమ్ ॥ భవంతోప్యశేషపరిషదనుజ్ఞయా తథైవాంగీకృత్య మాం ప్రత్యుపదిశంత్వితి దక్షిణాదానపూర్వకం యజమానేన సప్తపంచత్రీన్వావిదుషో విధాయకాన్వరయిత్వా తాన్ ప్రత్యేవం వదేత్ ॥ — ॥ పరిషద్వాక్యప్రకారః ॥ —॥

భోభో విద్వాంసో విధాయకా ఇదానీమస్మద్దక్షిణా సమసంఖ్యాకదక్షిణాం స్వీకృత్యాముకగోత్రేణాముకనక్షత్రేముకరాశౌ జాతేనాముకశాఖాధ్యాయినాముకనామధేయేనానేన యజమానేనాస్మత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితానాంజన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యారభ్యబహూనాం పాపానామిత్యన్తం పూర్వోక్తముక్త్వా ఏతేషాం మధ్యేస్యసమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామజ్ఞానతస్సకృత్కరణే షడబ్దప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనోదకంభవతి । అజ్ఞానతోభ్యాసేజ్ఞానతస్సకృత్కరణే చద్విగుణం జ్ఞానతోభ్యాసేత్రిగుణం అత్యన్తాభ్యాసే చతుర్గుణం నిరన్తరాభ్యాసే పంచగుణం చిరకాలాభ్యాసే షడ్గుణం తదేవం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం అశీత్యధికసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం భవత్యుత్తమాధికారిణః మధ్యమాధికారిణస్తు ఏతదేవద్విగుణంసత్ షష్ట్యుత్తరశతాధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకంభవతి।అధమాధికారిణస్తుత్రిగుణితంసత్ చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాక ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం ప్రాయశ్చిత్తం పాపాపనోదకం భవతీతి సర్వసభానిర్ణయః॥

అస్య కృచ్ఛ్రస్య సాక్షాన్ముఖ్యచర్యయా కర్తుమశక్యత్వే తత్త్రిత్యామ్నా

యగోదానతన్నిష్క్రయరజతతదర్ధతత్పాదతిలహోమసహస్రసముద్రగనదీ
స్నానద్విశతప్రాణాయామద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనాద్యన్యతమరూపేణప్రా
చ్యోదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమదశవిధస్నాన
బ్రహ్మకూర్చవిధివిహితపంచగవ్యహోమప్రాశనదశదానభూరిదానబ్రాహ్మణ
భోజనాదిసహితమాచరణీయమిత్యస్మన్నిర్ణీతం సర్వప్రాయశ్చిత్తం అము
కగోత్రాదేరస్య యజమానస్యోపదిశేత్యేకం ధర్మజ్ఞమనువాదకంవిప్రంప్రే
షయేత్తేతిసప్తపంచత్రీన్వావిదుషః ప్రేషయేత్ ॥ అథ విధాయకాస్తేపి తథా
కుర్మఇత్యుక్త్వా స్నాత్వా యజమానసమర్పితాం దక్షిణాం స్వీకృత్య వివి
ధపాపతత్ప్రాయశ్చిత్తానువాదకుశలమేకంవిపశ్చితం విప్రం అస్మిన్ చికీర్షి
తే ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానే భవతానువాదకేన భవితవ్యం భవానప్యేవప
రిషదనుజ్ఞయాతథైవాంగీకృత్యమాంరక్షత్వితి యజమానేన దక్షిణాదానపూ
ర్వకమనువాదకం వరయిత్వా కుశకుసుమాక్షతపాణయః ప్రాఙ్ముఖాస్సము
త్థాయానువాదకమేవ ముపదిశేయుః ॥ — ॥ విధాయకవాక్యమ్ ॥ అహో
విద్వదగ్రేసర ప్రాయశ్చిత్తాపనోద్య బహువిధపాపానువాదవిధివిహితశక్య
ప్రత్యామ్నాయరూపప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తానువాదకుశలధర్మజ్ఞహే
అనువాదకయజమానసమర్పితామిమామస్మద్దక్షిణా సమసంఖ్యాకదక్షిణాం
స్వీకృత్య ఇదానీం గోత్రాదివిశిష్టేనానేన యజమానేన పరిషత్సన్నిధౌవిజ్ఞా
పితానాం గోత్రాదివిశిష్టస్యాస్య యజమానస్య జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యా
తత్క్షణపర్యన్తమిత్యాదినోక్తానాం ప్రకాశకృతమహాపాతకచతుష్టయవ్యతి
రిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూపాత్మకాతిదిష్టమహాపాతకవ్రాతాత్మకాతిదే
శికరూపాతిపాతకానాం సమరూపపాతకానాముపపాతకానాం సంకలీకర
ణానాం మలినీకరణానామపాత్రీకరణానాం జాతిభ్రంశకరాణాం ప్రకీర్ణ
కానాం రహస్యకృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తానాం అజ్ఞానతస్సకృత్కృ
తానామజ్ఞానతోభ్యస్తానాం జ్ఞానతస్సకృత్కృతానాం జ్ఞానతోభ్యస్తా నా
మత్యన్తాభ్యస్తానాం నిరన్తరాభ్యస్తానాం చిరకాలాభ్యస్తానాం నవవిధా
నాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే సమ్భావితానాం సర్వేషాంపాపా నా
మజ్ఞానతస్సకృత్కరణఇత్యాదిక్రమేణోక్తంప్రాచ్యోదీచ్యాంగాదిసహితం

షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపమశీత్యధికసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సాక్షాత్కరణాశక్తౌ విధివిహితశక్త్యప్రత్యామ్నాయతత్సమసంఖ్యాకధేనుదానాదిరూపంవా సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనోదకం భవత్యుత్తమాధికారిణః ॥ మధ్యమాధికారిణస్తు ద్విగుణితంసత్ షష్ట్యుత్తరశతాధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి ॥ అధమాధికారిణస్త్రిగుణితం సత్ చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకంభవతి । ఏవమధికారిభేదేన యథార్హమాచరితంసర్వప్రాయశ్చిత్తం సర్వపాపాపనోదకం భవతీత్యశేషవిద్వత్సభానిర్ణయః ॥ యోఽయమస్యైతదేవాశేషపరిషన్నిర్ణీతం ప్రాయశ్చిత్తమనువాదకముఖేనాస్మైగోత్రాదివిశిష్టాయ యజమానాయోపదిశతేత్యస్మానాదిశదశేషవిదుషీపరిషత్ ॥ అతో వయమపి త్వాం నియోజయామః ॥ అముకగోత్రాదేరస్య యజమానస్యాజన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినా పూర్వోక్తానాం నవవిధానాం బహూనాం పాపానాం మధ్యే సమ్భావితానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదనార్థం ప్రాచ్యోదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమదశవిధస్నాన బ్రహ్మకూర్చవిహితపంచగవ్యహోమప్రాశనదశదానభూరిదానాదిసహితం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం సర్వప్రాయశ్చిత్తం పాపానాం చిరకాలాభ్యాసాదస్య చాధమాధికారిత్వాచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి ॥ సాక్షాత్కర్తుమశక్యంచేత్తత్ప్రత్యామ్నాయభూతగోదానసముద్రగామినదీస్నానసహస్రతిలహోమసంహితామాత్రవేదపారాయణద్విశతప్రాణాయామాదిష్వన్యతమశక్యప్రత్యామ్నాయరూపేణవాచరణీయమితి పరిషన్నిర్ణీతమస్మాభిర్విహితం త్వమప్యుచ్చైరూర్ధ్వబాహుస్సువిస్పష్టం సవిస్తరం త్రివారముపదిశేతి వదేయుః ॥ అథానువాదకోఽపి తథాకరోమీత్యుక్త్వా విధాయకదక్షిణాసమసంఖ్యాకదక్షిణాం స్వీకృత్య స్నాత్వా ద్విరాచమ్య ప్రాణాయామత్రయంకృత్వా దర్భపవిత్రపాణిరుత్థాయ యజమానాభిముఖస్తిష్ఠన్నూర్ధ్వబాహుస్సన్ పరిషన్నిర్ణీతం విధాయకవిహితం ప్రాయశ్చిత్తం దేవభాషయా ప్రాకృతభాషయాచానువాదపూర్వకం త్రివారమేవముపదిశేత్ ॥ — ॥

అనువాదకవాక్యమ్ ॥ భో యజమాన అముకగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాత అముకశాఖాధ్యాయిన్నముకనామధేయ అశేషైషా విదుషీపరిషత్ త్వదీయాం విజ్ఞాపనామవధార్య తత్సమర్పితామల్పీయసీమపి యథాశక్తిపరివర్ధదక్షిణాం యథోక్తదక్షిణామివ స్వీకృత్య త్వయా విజ్ఞాపితానాం సర్వేషాం పాపానామపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం నిర్ణీయ నిర్ణీతం సర్వప్రాయశ్చిత్తమస్య యజమానస్యోపదిశేతి విధాయకముఖేన మాం ప్రేషితవతీ ॥ తదేవాహముపదిశామి ॥ సావధానమనాస్సమాకర్ణయ ॥ భో యజమాన అముకగోత్ర అముకనక్షత్రే అముకరాశౌ జాత అముకశాఖాధ్యాయిన్నముకనామధేయ త్వయా జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యన్తం మధ్యావర్తిని కాలే ఇహజన్మని జన్మాన్తరేషు చేత్యాదినోక్తానాం ప్రకాశకృతమహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తానాం అతిదిష్టమహాపాతకరూపవ్రతలోభయాత్మకాతిదేశకరూపాతిపాతకానాం సమపాతకానాముపపాతకానాం సంకలీకరణానాం మలినీకరణానామపాత్రీకరణానాం జాతిభ్రంశకరణానాం ప్రకీర్ణకానాం రహస్యకృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తానాం నవవిధానాం బహూనాం సర్వేషాం పాపానామజ్ఞానతస్సకృత్కరణే షడబ్దకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమపనోదకం భవతి ॥ అజ్ఞానతోఽభ్యాసే జ్ఞానతస్సకృత్కరణే చ ద్విగుణితమ్ । జ్ఞానతోఽభ్యాసే త్రిగుణితమ్ । అత్యన్తాభ్యాసే చతుర్గుణితమ్ ॥ నిరన్తరాభ్యాసే పఞ్చగుణితమ్ ॥ చిరకాలాభ్యాసే షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం అశీత్యుత్తరసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ॥ ఏతదుత్తమాధికారిణో భవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౧౦౮౦) మధ్యమాధికారిణస్త్వేతద్ద్విగుణితం షష్ట్యుత్తరశతాధికద్విసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౨౧౬౦) అధమాధికారిణస్త్రిగుణితం చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాక ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం భవతి (కృచ్ఛ్రసంఖ్యా ౩౨౪౦) ప్రకృతే చ త్వయా పాపానాం చిరకాలాభ్యాసాత్తవ చాధమాధికారిత్వాచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వపాపాపనోదకమేతత్సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాంగనాందీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదానశాలాగ్నిహోమ

దశవిధస్నానబ్రహ్మకూర్చవిహితపఞ్చగవ్యహోమప్రాశనదశదానభూరిదాన బ్రాహ్మణభోజనాదిసహితం సమ్పూర్ణమనుష్ఠేయమ్ ॥ త్వం సాక్షాచ్చర్యాయాం సమర్థశ్చేత్తథాచర ॥ నోచేత్ప్రత్యామ్నాయానాచర ॥ ప్రత్యామ్నాయాస్తు॥ విధ్యుక్తధేనవః తన్నిష్క్రయరజతనిష్కతదర్ధతత్పాదా వా । ఉపవాసః ॥ అయుతగాయత్రీజపః ॥ ద్విశతప్రాణాయామాః ॥ సహస్రతిలహోమాః ॥ సంహితామన్త్రవేదపారాయణమ్ ॥ ద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥ సముద్రగనదీస్నానాదికంచ । ఏతేషు ప్రత్యామ్నాయేషు తవశక్త్యా ప్రత్యామ్నాయైః చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం ప్రాచ్యోదీచ్యాద్యఙ్గసహితం సమ్పూర్ణం కుర్యాః పూతో భవేః ॥ అముకగోత్రేణేత్యాదినా త్వయా అస్మిన్ సర్వప్రాయశ్చిత్తే సాక్షాత్తదశక్తౌ ప్రత్యామ్నాయరూపేణ వా సాఙ్గం సమ్యగనుష్ఠితే సతి జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినా సర్వేషాం పాపానామిత్థం తేన వాక్యేన పరిషత్సన్నిధౌ విజ్ఞాపితేభ్యః ప్రకాశకృతమహాపాతకచతుష్టయవ్యతిరిక్తేభ్యః అతిదిష్టమహాపాతకరూపవ్రతాతిదేశికరూపాతిపాతకేభ్యః సమరూపపాతకేభ్య ఉపపాతకేభ్యస్సఙ్కలీకరణేభ్యో మలినీకరణేభ్యోఽపాత్రీకరణేభ్యో జాతిభ్రంశకరణేభ్యః ప్రకీర్ణకేభ్యః రహసికృతమహాపాతకాదిప్రకీర్ణకాన్తేభ్యశ్చ సర్వేభ్యః పాపేభ్యో ముక్తో భవేః ముక్తో భవేః ముక్తో భవేః ఇతి వదేత్ ॥ పరిషదప్యేకవాక్యతయా తథాస్త్వితి త్రివారముచ్చైస్సానుగ్రహం వదేత్ ॥ అనువాదకోఽపి ప్రాకృతభాషయా పునర్వదేత్ । పరిషదపి ప్రాకృతభాషయా తథాస్త్వితి పునర్వదేత్ ॥ –ః– ॥ తదాహ మనుః ॥ బాల్యప్రభృతి యత్కిఞ్చిత్పాతకం చోపపాతకమ్ ॥ షడబ్దైనైవ శుద్ధ్యేత మహాతః పాతకాదృతే ఇతి ॥ —— ॥ తతో యజమానః ఓం మహాప్రసాద ఇత్యుక్త్వా పరిషత్సన్నిధౌ ద్విరాచమ్య త్రిః ప్రాణానాయమ్య దేశకాలౌ సంకీర్త్య గోత్రాదివిశిష్టస్య మమ జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృతీత్యాదినోక్తసమస్తపాపనిరాసార్థం ఇష్టదేవతాప్రీత్యర్థం నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం చ విధాయకముఖేనానువాదకపురస్సరం పరిషదుపదిష్టం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ప్రాచ్యోదీచ్యాఙ్గనాన్దీశ్రాద్ధవైష్ణవశ్రాద్ధగోదాన

శాలాగ్నిహోమః దశవిధస్నానబ్రహ్మకూర్చవిహితపంచగవ్యహోమప్రాశన కృచ్ఛ్రాచరణదశదానభూరిదానాదిసహితంవిధివిహితకృచ్ఛ్రప్రత్యామ్నాయభూతధేనుదానతిలహోమసహస్రసముద్రగనదీస్నానాయుతగాయత్రీజపాదిష్వన్యతమేనానేనశక్త్యా ప్రత్యామ్నాయేనకరిష్యేఇతి సంకల్పయేత్ ॥ఆధానేతు ఆధానాగ్నిపరిచరణాదిపుణ్యకర్మణ్యధికారసిద్ధ్యర్థంచ సాగ్నాబ్దకృచ్ఛ్రప్రాయశ్చిత్తం అగ్నివిచ్ఛేదదినాదారభ్య ప్రతివర్షమేకైకకృచ్ఛ్ర ప్రాయశ్చిత్తంచ తంత్రేణ ప్రాచ్యోదీచ్యాంగసహితమముకప్రత్యామ్నాయేన కరిష్యేఇతిసంకల్పః ॥ ప్రాయశ్చిత్తే సర్వేషాం వపనం కార్యమ్ । విధవానామపిస్త్రీణాం । అత్ర రాజ్ఞామన్యేషాంవా వపనాభావే ప్రాయశ్చిత్తం పరిషద్దక్షిణాదికంచ ద్విగుణమ్ ॥ కేశానాం రక్షణార్థాయ ద్విగుణం వ్రతమాచరేదితి స్మృతేః । యత్రసభర్తృకస్త్ర్యాదీనాం వపనంనిషిద్ధం తత్ర నద్వైగుణ్యమ్ । వపనంచ శిఖాకక్షోపస్థవర్జంనఖకేశరోమ్ణాముదక్సంస్థంకార్యం సర్వత్ర । రోమవర్జనమప్యన్యత్ర । యత్రగోవధాదౌ విశేషవచనం తత్ర ప్రాయశ్చిత్తే శిఖాసహితమపివపనం । అన్యత్ర ప్రమాదాచ్ఛిఖావపనేకుశమయశిఖాం బ్రహ్మగ్రంథియుతాం దక్షిణకర్ణేనిదధ్యాదితికౌథకే । శిఖాం ఛిన్దంతియేమోహాద్ద్వేషాదజ్ఞానతోపివా । పునస్సంస్కారమర్హంతి త్రయోవర్ణాద్విజాతయఇతిసంగ్రహే । గృహ్యాగ్నిసారే యజ్ఞోపవీతసహితశిఖాత్యాగేపి పునరుపనయనమేవ ॥ క్రోధావినా కేవలయజ్ఞోపవీతత్యాగేతు ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యఇతిసంకల్ప్య ఆచార్యం వృత్వా సవితారం గాయత్ర్యా.తిలైరాజ్యేనాష్టోత్తరం సహస్రం శతంవా జుహుయాదితి ॥ ఇదం ప్రాసంగికం ॥ వపనాద్యంగజాతంచ కృచ్ఛ్రాదికేభవతి న కృచ్ఛ్రన్యూనఇతి మయూఖాదౌ ॥ — ॥ వపనప్రకారః ॥ జంఘోరువక్షః కక్షేషు లోమాని భుజయోస్తథా । కుక్షిలోమశిఖావర్జం శ్మశ్రుకేశాంశ్చ వాపయేత్ । క్రమేణపాణిపాదస్య నఖానిచనికృంతయేత్ । కేశానాం వపనం నాస్తి నారీణాం వ్రతసత్రయోః । మహాదోషేషు సర్వేషు ఛేదయేదంగులిత్రయమ్ । తదేవవపనం స్త్రీణాం నానువ్రజ్యాజపాదికమ్ ॥ నగోష్ఠేశయనం తాసాం నచాస్త్యజినధారణమ్ । సర్వాన్ కేశాన్ సముద్ధృ

ధృత్వా ఛేదయేదంగుళిత్రయమ్ ॥ సర్వత్రైవహి నారీణాం శిరసో ముండనం నతు । పాదయోశ్చైవ పాణ్యోశ్చ కుర్యాన్నఖనికృంతనమ్ ॥ వ్రతద్వైవగుణ్యాచరణం కేశా రక్షతిచేన్నరః । నరోమవపనం కార్యం కారయేన్నఖకృన్తనమితి ॥ —— ॥ ప్రాచ్యాంగకృత్యాని ॥ యానికానిచపాపాని బ్రహ్మహత్యాసమానిచ । కేశానాశ్రిత్యతిష్ఠన్తి తస్మాత్కేశాన్వపామ్యహమ్ ॥ ఇతి కేశశ్మశ్రులోమనఖాదికంవాపయిత్వాస్నాత్వాద్విరాచమ్యసంకల్పపూర్వకం దన్తధావనంకుర్యాత్ ॥ కంటకిక్షీరివృక్షోత్థం దన్తకాష్ఠం ప్రయోజయేదిత్యుక్తేన । ఆయుర్బలం యశోవర్చః ప్రజాఃపశువసూనిచ । బ్రహ్మప్రజ్ఞాంచ మేధాంచ త్వంనోదేహివనస్పతే ॥ ఇతి మంత్రపాఠేన ద్వాదశాంగుళదంతకాష్ఠేన తన్మంత్రేణైవ దంతధావనం విదళితేన తేన కాష్ఠేన జిహ్వోల్లేఖనంగండూషాదికంచ కృత్వా స్నాత్వాచమ్య పరిషత్సన్నిధౌ ప్రాణానాయమ్య దేశకాలౌసంకీర్త్య మమ సమస్తపాపక్షయార్థం పరిషదుపదిష్టం ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యమాణః తదాదౌ దేహశుద్ధ్యర్థం దశవిధస్నానాని కరిష్యఇతి సంకల్ప్య తత్తన్మన్త్రైః పృథక్పృథక్స్నాయాత్ ॥ ఈశానేన శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషేణచ । హృద్దేశమప్యఘోరేణ గుహ్యంవామేనసువ్రత ॥ సద్యేనపాదౌసర్వాంగం ప్రణవేనచశోధయేత్ ॥ ఇత్యుక్తరీత్యా ఈశానస్సర్వవిద్యానామిత్యాదిమన్త్రైః ఈశానాయనమఇతి శిరసి తత్పురుషాయ నమఇతిముఖే । అఘోరాయనమఇతిహృదయే । వామదేవాయనమఇతి గుహ్యే । సద్యోజాతాయనమఇతి పాదయోః ప్రణవేనచ సర్వాంగేషు అగ్నిహోత్రభస్మవిలింపేత్ । అగ్నిరితిభస్మేతిమన్త్రేణ భస్మస్నానం ॥ —— ॥ అథ గోమయస్నానమ్ ॥ అగ్రమగ్రంచరంతీనామోషధీనాం వనేవనే । తాసాం వృషభపత్నీనాం సురభీణాంశరీరతః ॥ ఉత్పన్నం లోకసౌఖ్యార్థం పవిత్రం కాయశోధనమ్ । త్వంమేరోగాంశ్చ శోకాంశ్చ పాపంచనుదగోమయేతి సమ్ప్రార్థ్య గోమయమాదాయ దక్షిణోత్తరం త్రిధావిభజ్య ప్రణవేన దిక్షు దక్షిణభాగం తీర్థేచోత్తరభాగం ప్రక్షిప్య మధ్యమభాగం మానస్తోకేఇత్యభిమన్త్ర్య అధస్సంస్థం త్రిధావిభజ్య ఆయనేతేణతి గృహీతదూర్వామిశ్రగోమయేన గన్ధద్వారామిత్యాదిమంత్రేణ ఉత్తమ

మధ్యమాధమక్రమేణ సర్వాంగమాలిప్య హిరణ్యశృఙ్గమితి ద్వాభ్యాం ప్రార్థ్య యాఃప్రవతఇతి తీర్థమభిమృశ్య స్నాత్వా ద్విరాచమేత్ ॥ — ॥ అథ మృత్తికాస్నానమ్ ॥ అశ్వక్రాంతేఇత్యాదినా మృత్తికామభిమన్త్ర్య ఉద్ధృతాసివరాహేణేత్యాదినాదాయనమోమిత్రస్యేతి సూర్యాయ ప్రదర్శ్య ఆయనేతే ఇతి దూర్వామాదాయ గాయత్ర్యాభ్యుక్ష్యభూమౌనిధాయ మృత్తికాస్నానం కరిష్యేఇతి సఙ్కల్ప్య మృదం కుశోదకేన ప్రోక్ష్య గోమయవద్విభాగాదికంకృత్వా ॥ మృదైకయాశిరఃక్షాళ్యం ద్వాభ్యాం నాభేస్తథోపరి । అధశ్చతసృభిఃకాయం షడ్భిఃపాదౌ తథైవచ ॥ ప్రక్షాళ్యసర్వకాయంచ ద్విరాచమ్యయథావిధిఇతివసిష్ఠోక్తసఙ్ఖ్యయాదూర్వామిశ్రమృదాగన్ధద్వారామితి ఇదంవిష్ణురితిస్యోనాపృథివీతివామంత్రేణోత్తమమధ్యమాధమక్రమేణశిరఃప్రభృతిసర్వాంగమనులిప్య స్నాయాత్ ॥—॥అథవారిస్నానమ్॥ఆపోఅస్మానితిఋచ్యుక్త్వా భాస్కరాభిముఖఃస్థితః । ఇదంవిష్ణుర్జపిత్వాచ ప్రతిస్రోతో నిమజ్జతి । వారుణస్నానార్థం తీర్థసమీపం గత్వాహిరణ్యశృంగమితిద్వాభ్యాం సమ్ప్రార్థ్య యాఃప్రవతఇతి తీర్థమభిమృశ్య ఇమంమేగంగే ఇతి ౧ సుమిత్రానఆపఓషధయః ౧ సముద్రజ్యేష్ఠాఇతి చతసృభిః ఏతోన్విందమితి తిసృభిః తరత్సమందీతి సూక్తేనపావమానీభిః ఆపోహిష్ఠేతి త్ర్యృచేన మార్జనం కృత్వా ఇమంమేగంగెఇత్యుదకమాలోడ్య ఋతంచేతి త్ర్యృచేనత్రిరావృత్తేనాఘమర్షణంకృత్వా త్రిర్ద్వాదశవారంవా నిమజ్జ్య ద్విరాచమ్య స్నానాంగతర్పణం కుర్యాత్ ॥ హిరణ్యశృంగమిత్యాది తీర్థప్రార్థనాదికం సర్వం దశవిధస్నానాంతేఏవకార్యమితిమయూఖె । తద్రీత్యా ఆపోహిష్ఠేతి వారుణస్నానమ్ । గాయత్ర్యా గోమూత్రస్నానమ్ ॥ గన్ధద్వారామితి గోమయస్నానమ్ ॥ఆప్యాయస్వేతి క్షీరస్నానమ్ । దధిక్రావ్ణఇతి దధిస్నానమ్ । శుక్రమసీత్యాజ్యస్నానమ్ । దేవస్యత్వేతి కుశోదకస్నానమ్। యద్వాదశాప్యేతాని స్నానాన్యమంత్రకాణ్యేవకార్యాణి । భస్మస్నానమారభ్య సర్వత్రి శుద్ధోదకస్నానమానుషంగికం ద్విరాచమనంచ। భస్మగోమయమృద్వారి పంచగవ్యానులేపనైః । మలాపకర్షణంకార్యం బాహ్యశౌచోపనుత్తయే ॥ అధమోత్తమమధ్యానామంగానాం క్షాళనాయవై । త్రిధాతు విభజేత్తాని

దూర్వ్యాలపి సమాచరేత్ ॥ శాస్త్రోక్తేనైవవిధినా కారయేత్తైరసఙ్కరైః । అధమోత్తమమధ్యాని గాత్రాణిసజలాంచలైః ॥ స్వసంఖ్యయా మృదా లింపేదేకవారంతుగోమయమ్ । మలాపకర్షణంస్నానం స్వగృహ్యోక్తేన భస్మనా ॥ పంచగవ్యాని గృహ్యంతే గోమయస్యైవతుక్రియా । ప్రక్షాళ్యసర్వగాత్రాణి వాససంశోధ్యవారిణా ॥ ద్విరాచమ్యావిదధ్యాచ్చ ప్రాణాయామత్రయం తతః । మూర్ధ్న్యాధాయమృదందూర్వాస్తిలాన్ దర్భాన్విశుద్ధయే ప్రవిశ్యనాభిసలిలం తతస్స్నాయాద్యథావిధి । దేవానృషీన్పితౄంశ్చైవ తర్పయిత్వాక్రమాదథ । ద్విరాచమ్య తతోధౌతే వాససీపరిధాయచ ॥ఊరూమృత్స్నాజలాభ్యాంచసంశోధ్యచకరావపి।ద్విరాచమ్య స్నానశాటీంత్రిర్మృదాద్భిశ్చశోధయేత్ ॥ పంచగవ్యహోమంశాలాగ్నిహోమంచవ్రతారమ్భకాలే నిశాముఖే వ్రతసంకల్పాత్పూర్వమేవ నియమేన కుర్యాదితి కేచన॥ వ్రతసంకల్పాదూర్ధ్వం పంచగవ్యహోమం ప్రాశనం శాలాగ్నిహోమంచకుర్యాదిత్యన్యే ॥ — ॥ నిశాముఖే సఙ్కల్పప్రకారః ॥ దేశకాలౌ సఙ్కీర్త్యఅముకగోత్రస్య+మమ జన్మాభ్యాసాదిత్యారభ్య బహూనాం పాపానాంమధ్యే ఇత్యన్తం సర్వముక్త్వా మయా కృతానాం సర్వేషాం పాపానాం నిరాసార్థం నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థమిష్టదేవతాప్రీత్యర్థంచ ఉత్తమమధ్యమాధమాధికారిభేదేనపృథగ్విహితేషు ప్రాయశ్చిత్తేషు మదనురూపంపరిషన్నిర్దిష్టం విధాయకవిహితం మహ్యామనువాదకోపదిష్టం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం త్రిగుణితంసచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధికత్రిసహస్రసఙ్ఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వపాపాపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం విధివిహితకృచ్ఛ్రసమసఙ్ఖ్యాకధేనుదానతన్నిష్క్రయరజతనిష్కతదర్థత్వాదనదీస్నానాదిప్రత్యామ్నాయరూపేణాహం కరిష్యే ఇతి గ్రామాద్బహిరేవ నద్యాదేస్తీరే నక్షత్రదర్శనసమయే సంకల్పయేత్॥ వ్రతం నిశాముఖేగ్రాహ్యం బహిస్తారకదర్శనఇతి స్మృతేః ॥ మూమూర్షోస్తు గృహాదావేవ । అస్మిన్ దినే ఉపవాసః ॥ అశక్తౌ హవిష్యాశనమ్॥ తతో వా బ్రహ్మశ్రాద్ధంవైష్ణవశ్రాద్ధంచ తత్ప్రకరణోక్తరీత్యాఆమేన హిరణ్యేనవా కుర్యాత్ ॥ — ॥ తత్ప్రకారః ॥ మయా ఆచరిష్యమాణప్రాయశ్చిత్తస్య

ప్రాచ్యాంగత్వేన నాందీశ్రాద్ధం సర్వథర్తసహితం యథాశక్తిహిరణ్యేన
కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య । నాందీముఖాభ్యః మాతృపితామహీప్రపితామ
హీభ్యః నాందీముఖేభ్యః పితృపితామహప్రపితామహేభ్యః నాందీముఖే
భ్యస్సపత్నీకమాతామహమాతుఃపితామహమాతుఃప్రపితామహేభ్యః అ
ఉయ్యాతృప్త్యర్థమాగ్నేయం హిరణ్యం స్వాహానమః నమమ ఇత్యుపవీతీ ద
త్వా పూర్వవద్వైష్ణవశ్రాద్ధం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య కేశవాదిద్వాదశనామ
భిః ద్వాదశబ్రాహ్మణానావాహ్య భోజయేత్ । ఆమం హిరణ్యంవా దద్యా
త్ । శ్రీమహావిష్ణుముద్దిశ్య మహావిష్ణుప్రీత్యర్థం భోజనప్రత్యామ్నాయమా
గ్నేయం హిరణ్యం శ్రీమహావిష్ణుప్రీతిం కామయమానస్తుభ్యమహం సంప్ర
దదేనమః నమమేతిదద్యాత్ । అనేన పాపాపహారీ మహావిష్ణుః ప్రీయతామి
తివదేత్ ॥ ఏవం సర్వత్ర దానాదికర్మసు । అథ ప్రాచ్యాంగగోదానమ్ ।మ
యా ఆచరిష్యమాణప్రాయశ్చిత్తస్య ప్రాచ్యాంగగోదానం కరిష్యేఇతిస
ఙ్కల్ప్య ॥ గవామంగేషు తిష్ఠంతి భువనాని చతుర్దశ । తస్మాదస్యాః ప్రదా
నేన వర్వం దత్తమిహాస్తుమే ॥ ఇతిమంత్రేణ గాం తన్నిష్క్రియద్రవ్యంవా
దద్యాత్ ॥ — ॥ తతశ్శాలాగ్నిహోమః ॥ ప్రారబ్ధేసర్వకృచ్ఛ్రాణాంస
మాప్తౌచ విశేషతః । ఆజ్యేనైవతుశాలాగ్నౌ జుహుయాదాహుతీఃపృథక్ ॥
తత్ర వ్యాహృతిభిర్హోమోహ్యష్టోత్తరశతంశనైః ॥ శాలాగ్నిర్నామౌపాసనా
గ్నిర్లౌకికాగ్నిర్వా । మయాచరిష్యమాణపరిషదుపదిష్టప్రాయశ్చిత్తస్యప్రా
చ్యాంగశాలాగ్నిహోమం కరిష్యేఇతిసంకల్ప్య ఔపాసనాగ్నిం లౌకికా
గ్నింవోపసమాధాయ చతుష్పాత్రప్రయోగవిధానేనాజ్యసంస్కారాన్తం
కృత్వాగ్నిం పరిషిచ్యాజ్యేన భూస్స్వాహా । భువస్స్వాహా । సువస్స్వాహా
భూర్భువస్సువస్స్వాహేతి సప్తవింశతివారం అగ్నిర్వాయుసూర్యప్రజాప
త్యుద్దేశేన జుహుయాత్ ॥ ఏవంచేదష్టోత్తరశతాహుతయోభవంతి । తతఉ
త్తరం పరిషించేత్ । బహ్వృచాదయస్తు స్వస్వగృహ్యోక్తవిధినాగ్నిప్రతిష్ఠా
పనాదిపూర్వకం ప్రధానహోమం నిర్వర్త్య తన్త్రశేషంసమాపయేయుః ॥
॥ — ॥ అథ పంచగవ్యహోమః ॥ పంచగవ్యం స్నానార్థం ప్రాశనార్థంచ
ప్రాతరాహృత్య స్నానం ప్రాశనంచకుర్యాత్ । ప్రాతరేవసమాహృత్య ప

ర్యాత్స్నానాదియత్నతశ్శుచిస్స్మృతేః ॥ — ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ పరాశరః ॥ గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకమ్। నిర్దిష్టం పంచగవ్యంతు పవిత్రం పాపశోధనమ్ ॥ గోమూత్రం కృష్ణవర్ణాయాశ్శ్వేతాయాశ్చైవ గోమయమ్ । పయశ్చ తామ్రవర్ణాయారక్తాయాగృహ్యతేదధి॥ కపిలాయాఘృతం గ్రాహ్యం సర్వంకాపిలమేవవా । మూత్రమేకపలందద్యాదఙ్గుష్ఠార్ధంతు గోమయమ్ ॥ క్షీరం సప్తపలందద్యాద్దధిత్రిపలమిష్యతే । ఘృతమేకపలందద్యాత్పలమేకం కుశోదకమ్। యత్తుప్రమాణాన్తరమాహ వృద్ధపరాశరః ॥ గోమూత్రం మాషకాణ్యష్టౌ గోమయస్యతుషోడశ । క్షీరస్య ద్వాదశప్రోక్తాదధ్నస్తుదశకీర్తితాః ॥ గోమూత్రవద్ఘృతస్యాష్టౌ తదర్ధంతు కుశోదకమితి ॥ ఏతదశక్తబాలాదివిషయం ద్రష్టవ్యమ్ । మాషప్రమాణం పూర్వముక్తం ॥ గాయత్ర్యాదాయగోమూత్రం గన్ధద్వారేతి గోమయమ్ । ఆప్యాయస్వేతిచక్షీరం దధిక్రావ్ణస్తథాదధి । తథాశుక్రమసీత్యాజ్యం దేవస్యత్వాకుశోదకం ॥ పంచగవ్యమృచాపూతం స్థాపయేదగ్నిసన్నిధౌ । గోమూత్రం స్థాపయేత్పూర్వే గోమయం దక్షిణేన్యసేత్ ॥ క్షీరంతు పశ్చిమేస్థాప్యం దధిచైవోత్తరేణతు । ఘృతపాత్రం తథాగ్నేయ్యామైశాన్యాంతు కుశోదకమ్ ॥ స్థాపయేదుత్తరేణాగ్నిం పుణ్యాహాద్భిశ్చశోధయేత్। అగ్నేఃపశ్చాదేకపాత్రే తన్మన్త్రైస్తానియోజయేత్ ॥ ఆపోహిష్ఠేతిచాలోడ్య మానస్తోకేభిమన్త్రయేత్ । సప్తావరాస్తుయేదర్భాఅచ్ఛిన్నాగ్రాశ్శుకత్విషః ॥ ఏతైరుద్ధృత్యహోతవ్యం పంచగవ్యం యథావిధి । ఇరావతీఇదం విష్ణుర్మానస్తోకేతుశంవతీ ॥ ఏతాభిశ్చైవహోతవ్యం హుతశేషం పిబేత్తతః ।ఆలోడ్య ప్రణవేనైవ నిర్మథ్య ప్రణవేనతు ॥ ఉద్ధృత్యప్రణవేనైవ పిబేచ్చప్రణవేనతత్ । యత్త్వగస్థిగతం పాపం దేహే తిష్ఠతిదేహినామ్ ॥ బ్రహ్మకూర్చోదహేత్సర్వం ప్రదీప్తాగ్నిరివేన్ధనమ్ । పవిత్రంత్రిషులోకేషు దేవతాభిరధిష్ఠితమ్ ॥ వరుణశ్చైవగోమూత్రే గోమయే హవ్యవాహనః । దధ్నివాయుస్సముద్దిష్టస్సోమఃక్షీరేఘృతేరవిః ॥ ఇతి॥—॥ స్మృత్యన్తరే ॥ పంచగవ్యం హునేదత్ర దర్భపత్రైర్దశాహుతీః । ఇరావతీఇదంవిష్ణుర్మానస్తోకేతుశంవతీ ॥ ఆప్యాయస్వేతి మంత్రేణ త్రియమ్బకఋచాతథా । గాయత్ర్యాప్రణవే

నైవసర్వవ్యాహృతిభిస్తతః ॥ కృత్వాపూర్ణాహుతిం శిష్టం ప్రణవేనపిబేత్త
తః । పలాశమధ్యపర్ణేన పద్మపత్రేణవా పిబేత్ ॥ స్వర్ణపాత్రేణ తామ్రే
ణ బ్రహ్మతీర్థేనవాపిబేత్ ॥ ఇతి ॥ ఉక్తక్రమేణ తత్తద్వర్ణానాం గవాం మూ
త్రాదికం గ్రాహ్యమ్ ॥ అలాభే గోమాత్రస్య మూత్రాదికంగ్రాహ్యమ్ ॥
ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తాంగత్వేన బ్రహ్మకూర్చవిధినా పఞ్చగవ్యప్రాశనం కరి
ష్యేఇతి సంకల్ప్య ఉల్లేఖనాద్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనం కృత్వా ఉక్తక్రమేణాగ్నే
రుత్తరతః పాత్రేషు తత్తన్మన్త్రైర్ద్రవ్యాణి ప్రక్షిప్య దర్వీం సంస్కృత్యా
గ్నిం పరిషిచ్య ఆసాదితం పాత్రమాదాయాగ్నేః పశ్చాన్నిధాయ తస్మిన్నే
కపాత్రే తాని ద్రవ్యాణి తత్తన్మన్త్రైస్సంయోజ్యయజ్ఞీయకాష్ఠేనాలోడ్య స
ప్తపఞ్చైకకుశమయేన బ్రహ్మకూర్చేన దర్వ్యా చతుర్గృహీత్వా ॥ ఇరావతీ
ధేనుమతీహిభూతం + అభితోమయూఖైస్స్వాహా । విష్ణవఇదం । ఇదం వి
ష్ణుర్విచక్రమే + పాంసురేస్వాహా ॥ విష్ణవఇదం ॥ మానస్తోకేతనయే + స్వా
హా ॥ రుద్రాయేదమ్ ॥ శమగ్నిరగ్నిభిస్కరదితివా శన్నోదేవీరితివా + అగ్న
యఇదమ్ ॥ అద్భ్యఇదంవా ॥ ఆప్యాయస్వసమేతుతే + సోమాయేదమ్ ॥
త్ర్యమ్బకంయజామహే + త్ర్యమ్బకాయేదమ్ ॥ తత్సవితుర్వరేణ్యం + స
విత్రఇదమ్ ॥ ప్రణవేన ॥ పరమాత్మనఇదమ్ ॥ సర్వవ్యాహృతిభిః ॥ ప్ర
జాపతయఇదమ్ ॥ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా ॥ అగ్నయేస్విష్టకృతఇదమ్ ॥
తతఉత్తరం పరిషించేత్ ॥ బహ్వృచాదయస్తుస్వస్వగృహ్యోక్తవిధినాగ్నిప్ర
తిష్ఠాపనాదికంకృత్వా స్వశాఖాస్థమన్త్రైర్హుత్వా తన్త్రశేషం సమాపయే
యుః ॥ తతః ప్రణవేనాలోడ్య నిర్మథ్య పలాశపత్రాదినా ప్రణవేనోద్ధృ
త్య ॥ యత్త్వగస్థిగతంపాపం దేహే తిష్ఠతి మామకే । ప్రాశనం పఞ్చగ
వ్యస్య దహత్వగ్నిరివేన్ధనమితి పఠిత్వా ప్రణవేనైవ సర్వం పిబేత్ ॥ నశేష
యేత్ ॥ అశక్తౌతు గోమూత్రాదికం స్వల్పం గ్రాహ్యమ్ ॥ హుతశిష్టస్య స
ర్వస్య పేయత్వాత్ । ఆచమ్యాతఃపరం మౌనీ ధ్యాయన్ దుష్కృతమా
త్మనః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తస్తిష్ఠేదాసూర్యదర్శనాత్ ॥ ప్రత్యామ్నా
యవిధానేతు సద్యస్సర్వం సమాచరేత్ । కృచ్ఛ్రాణికృత్వాగోదానముదీ
చ్యాంగం సమాచరేత్ ॥ శాలాహోమం తతఃకుర్యాన్నాందీశ్రాద్ధంచ వై

ష్ణవమ్ । దశదానం భూరిదానం కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥ తతస్తు సభ వే
ష్ట్యుక్తః పాపైరేతైర్మహోన్నతైః । ప్రాయశ్చిత్తం యదా కుర్యాత్తదా పూ
తో భవేన్నరః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా సర్వకర్మసుపావనః । తస్మాదేత
త్ప్రకుర్వీత వేదశాస్త్రప్రచోదితమ్ ॥ తతః ప్రాణానాయమ్య అముకగోత్రే
ణాముకనక్షత్రేఽముకరాశౌ జాతేనాముకశాఖాధ్యాయినాముకనామధే
యేన మయా జన్మాభ్యాసాజ్జన్మప్రభృత్యేతత్క్షణపర్యంతమిత్యాది + సర్వే
షాం పాపానామపనోదకం షడ్గుణితషడబ్దకృచ్ఛ్రరూపం అశీత్యధికసహస్ర
సంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమేతదుత్తమాధికారి
ణ ఇత్యాదిక్రమేణ మదనురూపం త్రిగుణితం సచ్చత్వారింశదుత్తరద్విశతాధి
కత్రిసహస్రసంఖ్యాకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రాత్మకం పరిషదుపదిష్టం సర్వప్రా
యశ్చిత్తం శక్త్యప్రత్యామ్నాయరూపేణాచరిష్యామీతి సంకల్ప్య । గవామ
ఙ్గేషు తిష్ఠంతీత్యాదినా గాః దద్యాత్ । అన్యాని వా సముద్రగమహానదీస్నా
నాదిరూపాణి స్వశక్యాని స్వయం కుర్యాత్ । అశక్యాని బ్రాహ్మణైః కారయేత్ ॥
తత్ఫలస్వీకరణార్థం తేభ్యో దక్షిణాం దద్యాత్ ॥ తతో మయాచరితస్యస
ర్వప్రాయశ్చిత్తస్య ఉదీచ్యాంగగోదానం కరిష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య గాం దద్యా
త్ ॥ మయా ఆచరితసర్వప్రాయశ్చిత్తస్య ఉదీచ్యాంగశాలాగ్నిహోమం కరి
ష్య ఇతి సఙ్కల్ప్య పూర్వవజ్జుహుయాత్ । నాందీశ్రాద్ధం వైష్ణవశ్రాద్ధంచ
పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తసాద్గుణ్యార్థం దశదానాని కుర్యాత్ ॥
అశక్తౌ తత్ప్రత్యామ్నాయద్రవ్యాణి వా దద్యాత్ ॥ అలక్ష్మీపరిహారార్థం ని
రీక్షితాజ్యదానంచ కుర్యాత్ ॥ తద్యథా ॥ అలక్ష్మీపరిహారార్థం నిరీక్షితాజ్య
దానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ॥ రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవేతి ఆజ్యే స్వ
ముఖం నిరీక్ష్య బ్రాహ్మణమభ్యర్చ్య ॥ యాఽలక్ష్మీర్యచ్చ మే దౌస్థ్యం సర్వాంగే
షు వ్యవస్థితమ్ । తత్సర్వం శమయాద్యత్వం శ్రియం పుష్టించ వర్ధయ ॥ ఇ
తి మంత్రేణాజ్యం సపాత్రం తస్మై బ్రాహ్మణాయ సంప్రదదే ఇతి దద్యాత్ ।
ఆచరితప్రాయశ్చిత్తసాద్గుణ్యార్థం భూరిదానం కుర్యాత్ ॥ ఆచరితసర్వప్రా
యశ్చిత్తసాద్గుణ్యార్థం బ్రాహ్మణభోజనం కారయిత్వా ఆశిషం ప్రతిగృహ్ణీ
యాత్ ॥ యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోయజ్ఞక్రియాదిషు । న్యూనం స

మ్పూర్ణతాం యాతి సద్యోవం దేతమచ్యుతమ్ ॥ ఇత్యుక్త్వా అనేన మయా-
చరితేన సర్వప్రాయశ్చిత్తకర్మణా భగవాన్ శ్రీమహావిష్ణుఃప్రీయతామితి
బ్రహ్మార్పణం కుర్యాత్ ॥ కృతపాపస్య యత్పుంసః పశ్చాత్తాపానుజాయ-
తే । ప్రాయశ్చిత్తంతు తస్యైవ కృష్ణానుస్మరణంపరమ్ ॥ ఇత్యుక్తేః శ్రీకృ-
ష్ణానుస్మరణం కృత్వా శ్రీకృష్ణార్పణమస్త్వితి సాత్వికత్యాగం కుర్యాత్ ॥ ఏ-
వం క్షత్రియవైశ్యయోర్యథోచితం కార్యమ్ ॥ —— ॥ అథ స్త్రీణాం ప్రా-
యశ్చిత్తక్రమః ॥ తత్ర సువాసినీనాం విజ్ఞాపనే విశేషః ॥ స్వార్థక్రియా-
పరత్వనిషిద్ధకాలస్వపతిసఙ్గమపరపురుషసంగమాస్పృశ్యద్రవ్యస్పర్శన మిత్ర-
స్త్రీద్రోహవిశ్వస్తవిపదాయిత్వసపత్నీవిపదాయిత్వపఙ్క్తిభేదనపూర్వకవ్యా-
జ్ఞానాదిదాన శిశువధక్షుధితశిశుస్తన్యాప్రదానఋణప్రదానవత్యనుజ్ఞార-
హితవ్రతాద్యుపవాసకరణపత్యుపోషణకాలికస్వభోజనభర్తృశ్వశ్రూశ్వశు-
రాదిశుశ్రూషా తదభివాదనరాహిత్యగృహస్థద్రవ్యచౌర్య తద్విక్రయణదా-
న్యగృహనివాససదాభర్తృనిష్ఠురభాషణాకారణాక్రన్దనభర్తృవచననిరాకర-
ణసదామలినత్వభర్తృప్రవాసకాలికస్వదేహాలంకరణ సదానృతవచనాపృ-
ష్టోత్తరదానసదోరస్తాడనరజస్వలానియమరాహిత్య రజఃకాలకామకృతగృ-
హకర్మారమ్భపాభిలాషపరపురుషనిరీక్షణాదిపాపానాంచ నిరాసార్థమిత్యా-
ది ॥ అన్యత్సర్వం యథార్హమూహ్యం ॥ ఇతిసువాసినీవిజ్ఞాపనాక్రమః ॥——
అథ విధవానాంవిజ్ఞాపనేవిశేషః ॥ అస్నానభోజనపర్వకాలభోజనరాత్రిభోజ-
నపర్యుషితాన్నభోజన కాంస్యపాత్రభోజన క్షౌద్రభక్షణోచ్ఛిష్టస్పృష్టద్ర-
వ్యభక్షణాభక్ష్యభక్షణాలాబుభక్షణప్రపాజలపానోచ్ఛిష్టపాత్రజలపానతా-
మ్బూలచర్వణ నీలీవస్త్రధారణకేశరక్షణలలాటసుగన్ధిధారణకస్తూర్యనులేప-
నపుష్పధారణరక్తవస్త్రధారణకంచుకధారణఖట్వాశయనసాభిలాషపరపు-
రుషనిరీక్షణపరపురుషసహాసనైకశయనానులోమగర్భధారణశాకాహారైకభు-
క్తరాహిత్యైకాదశ్యుపవాసరాహిత్యతీర్థాటనేష్టదేవతాస్మరణపురాణశ్రవ-
ణరాహిత్యస్వభర్తృకపైతృకశ్రాద్ధాదిరాహిత్య విణ్మూత్రోత్సర్గకాలికమ్లా-
చ్ఛాచాద్యకరణా నచ్ఛాస్త్రకథాగీతశ్రవణనాట్యదర్శన సాలగ్రామతీర్థరా-
హిత్యభోజనాదిపాపానాంచ నిరాసార్థమిత్యాది । అన్యత్సర్వం యథార్హ-

మాహ్యమ్ ॥ సర్వపాపాపనోదకం సర్వప్రాయశ్చిత్తం ధర్మశాస్త్రోక్తమార్గేణోక్తప్రత్యామ్నాయరూపేణ ద్వ్యహసాధ్యమఖండం ప్రాచ్యాదీచ్యాఙ్గసహితమాచరిష్యామీతిసఙ్కల్ప్యోక్తమార్గేణ కుర్యాత్ ॥ స్త్రీణాం హోమఙ్గకృతాకృతః కరణపక్షే విధవాయాః క్షౌరాన్తం పూర్వవత్కృత్వా అమన్త్రికాణి దశవిధస్నానాని కార్యాణి ॥ సధవాయాస్తు సఙ్కల్పాంతే దన్తధావనం దశవిధస్నానానిచ కార్యాణి॥ వస్త్రపరిధానాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానే కృత్వా ప్రాయశ్చిత్తాఙ్గహోమార్థమాచార్యం త్వాం వృణేఇతి విప్రం వృత్వా పూర్వవత్సర్వం పూర్వాఙ్గం విప్రద్వారా కారయిత్వా స్వయం పంచగవ్యం తూష్ణీం ప్రాశ్య ముఖ్యప్రత్యామ్నాయద్రవ్యం దత్వా ఉత్తరాఙ్గాని కారయేత్ ॥ హోమాభావపక్షే దశవిధస్నానాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానే కృత్వా విప్రేణ పంచగవ్యం కారయిత్వా తూష్ణీం ప్రాశ్యప్రాయశ్చిత్తద్రవ్యం సఙ్కల్ప్య దత్వా ఉత్తరాఙ్గవిష్ణుశ్రాద్ధగోదానదశదానాదికం కుర్యాత్ ॥ —— ॥ అథ శూద్రస్య యథోచితసఙ్కల్పాన్తం సర్వం ప్రాగ్వత్ । తతః క్షౌరాంతే అమన్త్రికాణి దశవిధస్నానాని । వస్త్రతిలకధారణాంతే విష్ణుశ్రాద్ధగోదానేకృత్వావిప్రద్వారా పంచగవ్యం కారయిత్వా స్వయం తూష్ణీం పిబేత్ ॥ శూద్రేణ కపిలాయాః పంచగవ్యాని నపేయాని । నాస్యవిప్రద్వారాపి హోమః ప్రాయశ్చిత్తద్రవ్యంసంకల్ప్యదత్వా ఉత్తరాంగవిష్ణుశ్రాద్ధగోదానదశదానభూరిదానాదికంయథార్హంకార్యమ్॥

॥ ఇతి సర్వప్రాయశ్చిత్తపద్ధతిః ॥

ప్రాయశ్చిత్తక్రమేకిఞ్చిదుక్తే హేమాద్రిసూరిభిః ।
బహూన్ గ్రన్థాన్ ప్రయోగాంశ్చవీక్ష్యసంయోజ్యయత్నతః ॥
కృతాలోకోపకారాయప్రాయశ్చిత్తస్యపద్ధతిః ।
అర్పితాహరిపాదాబ్జే చక్రవర్త్యార్యధీమతా ॥

——— శ్రీ ———

మహాసఙ్కల్ప ప్రారమ్భః

అథ మహాసఙ్కల్పమాహ ॥ — ॥ దేవలః ॥ మహాదానేషు యజ్ఞాదౌ ప్రాయశ్చిత్తేషు కర్మసు । కన్యాదానే నదీస్నానే మహాసఙ్కల్పమాచరేత్ ॥ — ॥ మరీచిః ॥ కన్యాదానే నదీస్నానే తులాదానాదిషు ద్విజః । ప్రాయశ్చిత్తేషు యజ్ఞాదౌ వ్రతాదిషు విశేషతః ॥ ఏతదాదిషు సర్వత్ర మహాసంకల్పమాదరాత్ । కృత్వా యత్కురుతే కర్మ తదానన్త్యాయ కల్పతే ॥ — ॥ సఙ్కల్పప్రకారః ॥ అస్య శ్రీభగవతో మహాపురుషస్యానివార్యవీర్యస్యాఖిలలోకపరిపాలనపరాయణస్యాదినారాయణస్య నిత్యనిరుపమనిరవధికాప్రమేయ మహిమమహితమాయాశక్త్యాభిధీయమానమహాజలౌఘమధ్యే పరిభ్రమతాం క్రమాద్దశగుణోత్తరైరపస్తేజోవాయ్వాకాశాహంకారమహదవ్యక్తాత్మకసప్తావరణైః పరివేష్టితానామనేకకోటిబ్రహ్మాండానామేకతమేఽస్మిన్మహతి బ్రహ్మాండమండలే ఆదిశక్తికూర్మవరాహానంతోపరిభాగప్రతిష్ఠితానాం అతల వితల సుతలతలాతలరసాతలమహాతల పాతాలాఖ్యసప్తలోకానామూర్ధ్వభాగే భువర్లోకసువర్లోక మహర్లోకజనోలోకతపోలోకసత్యలోకాఖ్యషడ్లోకానామధోభాగే,ఐరావతపుణ్డరీకవామనకుముదాంజనపుష్పదన్తసార్వభౌమసుప్రతీకాఖ్యాష్టదిగ్గజశుండాదండోత్తమ్భితే, అయోధ్యా మధురా మాయా కాశీ కాఞ్చ్యవన్తీద్వారవత్యశోకవతీభోగవతీసిద్ధవత్యమరావతీతేజోవతీసంయమినీరక్షోవతీసింధుమతీగన్ధవత్యలకావతీయశోవతీప్రభృత్యనేకపుణ్యపురీవిరాజితే, ఇంద్రాగ్నియమనిరృతివరుణవాయుకుబేరేశానాఖ్యాష్టదిక్పాలపాలితే, అనలానిల ప్రత్యూష ప్రభాససోమాధ్వరధ్రువాపాఖ్యాష్టవసువిరాజితే, సూర్యచంద్రాంగారకబుధబృహస్పతిశుక్రశనైశ్చరరాహుకేత్వాఖ్యనవగ్రహపరిపాలితే, ఆవహనివహసంవహానువహప్రవహోద్వహపరివహాఖ్యసప్తమరుత్సంచారసంజీవితజీవనికురమ్బే, విన్ధ్యారణ్యదండకారణ్యచంపకారణ్యశ్వేతారణ్యనైమిశారణ్యద్వైతారణ్య గుహారణ్యదేవదారువనేక్షువనకదళికావనాఖ్యదశారణ్యపరిమండితే, శివ శమ్భుపినాకి గిరిశ హరస్థాణుభర్గభైరవసదాశివకపాలీశ్వరాఖ్యైకాదశరుద్రవిద్యోతి

తే, మిత్రార్యమత్వష్టృధాతృవివస్వదరుణభగాంశుమదింద్రపర్జన్యవిష్ణు పూ
షాఖ్యద్వాదశాదిత్యప్రకాశితే, భిండివాలదండభుశుండినళికముసలచక్రల
విత్ర కాళరాత్రిముద్గుణ బాణస్థూణశక్తితోమరపరిఘపట్టసమాష్టికకుంతవ
శకంటకప్రాసపాశముద్గరశతఘ్నీసీరగదాగోశీర్షమయూఖయాపనపినాకా
సిధేనుకాస్త్రరేఖాహస్తాముక్తవర్గాఖ్య ద్వాత్రింశదాయుధమండల మండిత
దోర్దండశ్రీరామజామదగ్న్యదిలీపాంబరీషశశబిందుశిబిమాంధాతృ
మరుత్తభరతయయాతిపృథుభగీరథరంతిదేవసుహోత్రాఖ్యషోడశభూపాలపా
లితే, విశాలాక్షీమీనాక్షీకామాక్షీసింహికాశంకరీకుబ్జికామహాలక్ష్మీమహాదే
వీమహాకాళీపార్వతీసుప్రభాభ్రమరాంబికావింధ్యవాసినీయోగినీ హిమరూ
పిణీమాణిక్యదేవీకాద్రివేయీపూర్ణికాఖ్యాష్టాదశపీఠదేవీసమలంకృతే, యమ
నియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధ్యష్టాంగయోగ
నిష్ఠాగరిష్ఠవసిష్ఠవాలఖిల్యవిశ్వామిత్రవాల్మీకిజమదగ్నిచ్యవనదుర్వాసఃకపిల
మౌద్గల్యకౌండిన్యకశ్యపగార్గ్యగౌతమాంగిరసదక్షపరాశరజైమినిపతంజలిక
ణ్వబోధాయనాశ్వలాయనకాత్యాయనద్రాహ్యాయణ వైశంపాయనాపస్తం
బజాబాలిమార్కండేయమాండవ్యభరద్వాజసనకసనన్దనసనత్కుమారసన
త్సుజాతాగస్త్యశౌనకాద్యనేకమునిరాజివిరాజితే, మలయ మహేంద్రస
హ్యశుక్తిమదృక్షవద్వింధ్యపారియాత్రాఖ్యసప్తకులాచలవలయితే, ఋశ్యమూ
కమతంగకిష్కింధమాల్యవద్గిరణ్యశృంగాఖ్యపంచమహానగసమధిష్ఠితే, లవణే
క్షుసురాసర్పిర్దధిక్షీరశుద్ధోదకాఖ్యసప్తసముద్రసంవృతే, వేదవేదాంగేతిహా
సాగమన్యాయకావ్యాలంకారనాటకగానకవిత్వకామశాస్త్రమ్యూతనైపుణ్యా
దేశభాషాజ్ఞానలిపికర్తవాచకసమస్తావధానస్వరశాస్త్రశకునసాముద్రికార
త్నపరీక్షాస్వర్ణపరీక్షాశ్వలక్షణగజలక్షణమల్లవిద్యాపాకకర్మదోహళగన్ధవా
దధాతువాదఖనీవాదరసవాదాగ్నిస్తమ్భజలస్తమ్భవాయుస్తమ్భ ఖడ్గస్తమ్భ
వశ్యాకర్షణమోహనవిద్వేషణోచ్చాటనమారణకాలవంచనవాణిజ్యపాశుపా
ల్యకృష్యాసవకర్మలావుకయుద్ధమృగయారతికౌశలాదృశ్యకరణీ ద్యూతకరణీ
చిత్రలోహపాషాణమృద్దారువేణుచర్మాంబరక్రియాచౌర్యౌషధసిద్ధి మం
త్రసిద్ధిస్వరవంచనా దృష్టివంచనాంజనజలప్లవనవాక్సిద్ధిఘుటికాసిద్ధిపాదుకా

సిద్ధీన్ద్రజాలమహేన్ద్రజాలాఖ్యచతుష్షష్టివిద్యానివద్యాయమాననిరవద్యావి
ద్వజ్జనవిద్యోతితే, అంగవంగకళింగకాశ్మీరకామ్భోజకామరూపసౌవీరసౌ
రాష్ట్రమహారాష్ట్రబఙ్గాళనేపాళమలయాళకేరళసింహళచోళపాంచాళకోస
లకుంతళజ్వాలాసాల్వమగధమాగధమాళవమత్స్యవత్సమద్రమైన్ద సింధు సై
న్ధవాన్ధ్రగాన్ధారలాటవరాటకర్నాటద్రమిడద్రావిడపాండ్య పుళిన్దపారశీక
బాహ్లీకబర్బరవిదర్భకేకయకురుకిరాతదశార్ణహూణటెంకణకోంకణ యవన
శూరసేనఘూర్జరవిదేహచేదిభోజావన్త్యాఖ్య షట్పంచాశద్దేశసమలంకృతే
భాగీరథీభీమరథీసరస్వతీగౌతమీనర్మదాయమునాకృష్ణావేణీవేణుకాతుంగభ
ద్రాచంద్రభాగావరుణామలాపహారీకావేరీకపిలాకౌండినీకృతమాలా విపా
శాతాపినీపూర్ణిమా తామ్రపర్ణీ వేగవతీ హేమవతీ వేత్రవతీ నేత్రవతీ వి
శోకాకౌశికీగండకీగోముఖీపినాకినీపుణ్యాదాద్యనేకమహానదీవిరాజితే, వారా
ణసీ చిదమ్బరశ్రీశైలాహోబలవేంకటాచలశ్రీరంగసేతు జమ్బుకేశ్వర కుమ్భ
ఘోణహాలాస్యగజారణ్యగోకర్ణ రామనాథపురావర్తపురానన్తశయనామర
గిరియాదవగిరికరిగిరికకుద్గిరిశ్వేతగిరినీలగిరిగోవర్ధనగిరిగయా ప్రయాగాద్య
నేకపుణ్యక్షేత్రసంయుతే, హరిశ్చంద్రనళపురుకుత్సపురూరవన్నగరకార్తవీర్యా
ఖ్యషట్చక్రవర్తిపరిపాలితే. బ్రాహ్మీమాహేశ్వరీకౌమారీవైష్ణవీన్ద్రాణీవారా
హీచాముండాఖ్యసప్తమాతృకావిరాజితే, సావిత్రీసత్యవతీదమయంతీ మద
యంతీలోపాముద్రాసుకన్యాకేశినీసుశీలానసూయారున్ధతీప్రభృతిమహాపతి
వ్రతాసందోహసమలంకృతే, రమ్యరమణకద్వారకాసింహళకైవల్యామలయా
శ్వభద్రకేతుగోభిలావంత్యపుష్కర ఋషభరైవతనిర్మోచనీయామ్యపారా
వారలంకాసారకృతమాలాఖ్యాష్టాదశోపద్వీపవిరాజితే, పంచాశత్కోటి
యోజనవిస్తీర్ణేఽస్మిన్ భూమండలే సున్దరతరచన్దనమన్దారకోవిదారకుటజ
వటపాటలకరవీరకురంటకకంటకీపిప్పలకర్పూరకదళీఖర్జూరనారికేళరసాల త
మాలతాళహింతాళకృతమాలసరళవకుళవంజుళపున్నాగజమ్బూజమ్బీర నిం
బకదమ్బసారంగలవంగకుద్రాక్షేక్షుకపిత్థాశ్వత్థబిల్వభల్లాతకసల్లకీబదరీ లి
కుచచమ్పకకేతకకుద్దాలబంధూకసింధువారపిచుమందోదుమ్బరపలాశ పాటి
జాతాద్యనేకానోకహనివహనిరంతరమనోహరనందనవనవ్రీడావహక్రీడావ

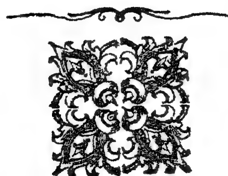
నవిహారద్దేవదానవగరుడగన్ధర్వకిన్నరకిమ్పురుషసిద్ధసాధ్యవిద్యాధరయక్షగా
క్షసాదిదివ్యజననివాససమలఙ్కృతశీతాంభఃశేఖిముముకున్దమన్దరకళిన్దవైకం
కతమణిశైలశక్రశైలమహాకపిలమహాశైలపంచశైలగజశైలభద్రశైలవసుధా
రవసుమారకుమారకాలంజరకౌంజరపాండరపుష్కరవైదూర్యపారియాత్రి
సహస్రశిఖరమయూరతామ్రాభశిఖివాససురసహంసనాగకుముదమకుటత్రి
కూటకటుశంఖకూటమహామెఘసుమెఘసుగన్ధగన్ధమాదనసుపార్శ్వ సుషేణ
సుపక్షకనకవిరజాదికెసరశిఖరివిసరభాసురమేరుధరాధరస్య దక్షిణదిగ్భాగే
జంబూప్లక్షకుశక్రౌంచశాకశాల్మలిపుష్కరాఖ్యసప్తద్వీపానాం మధ్యే జం
బూద్వీపె, భారతకిమ్పురుషహరీళావృతభద్రాశ్వకేతుమాలహిరణ్యాకరమణ
కకురువర్షాఖ్యనవవర్షాణాం మధ్యే భారతవర్షె, ఇన్ద్రకశెరుతామ్రగభస్తిమ
న్నాగగన్ధర్వసౌమ్యవరుణభరతాఖ్యనవఖండానాం మధ్యే భరతఖండె, నిర
తిశయజనినిరూఢనిఖిలజనకలుషనికరతిమిరఖరకిరణసదృశకవేరకన్యాకామునీ
యకృపీటపూర పరిక్షిప్తభఙ్గురమఙ్గళతరతుఙ్గతరఙ్గపరమ్పరాపరిగతపరిపూత
పవమానపరిస్పన్దపరమపావనప్రచురతరనిఖిలసస్యసమృద్ధిసమేధమానకర్నా
టజనపదాధిష్ఠానసహ్యాభిధానగిరివరిష్ఠస్యాపరిభాగె, దణ్డకారణ్యేష్టికాప్రజా
పతిక్షేత్రేఽన్యదేశేఽన్యక్షేత్రేనాశఙ్ఖచక్రగదాశార్ఙ్గనన్దకాఖ్యపంచమహాయుధ
ధరస్య, దివ్యరత్నఖచితకిరీటహారకేయూరనూపురమకరకుండలప్రముఖప్రస్ఫుర
దప్రాకృతభూషణావళీవిభూషితస్య, చతురాననపురన్దరప్రముఖసకలసురాసు
రవిసరశిరస్తటీవిరాజమానమకుటతటఘటితదివ్యరత్నమరీచిపరమ్పరానీరాజి
తోపాన్తచరణామ్భోరుహస్య, నిఖిలలోకానుజిఘృక్షాస్వీకృతమత్స్యకూర్మవ
రాహనారసింహవామనభార్గవరామశ్రీరామబలరామబౌద్ధకల్క్యాద్యనె
కావతారవైభవస్య, ప్రహ్లాదనారదపరాశరపుండరీక వ్యాసామ్బరీష శుక
శౌనకభీష్మదాల్భ్యరుక్మాఙ్గదార్జునవసిష్ఠవిభీషణబలిహనుమదాఖ్యషోడశమహా
భాగవతవిమలతరహృదయాన్తరాళనిరన్తరనిరర్గళదోళావిహారసమాసక్తస్య
గర్భస్థానేకకోటిబ్రహ్మాండమండలస్య, భగవతో లక్ష్మీపతేర్నారాయణస్య, నా
భీసరోజమధ్యసముద్భూతస్య, చరాచరాత్మకనిఖిలప్రపంచనిర్మాణకపటనా
టకసూత్రధారస్య, శారదనీరదపారదసచ్ఛాయవాగ్దేవతానిరర్గళనిరన్తరవి

హరిణవిలాసభపనాయమాన పదనారవిన్దస్య, సరసతరసారసనికర భాసుర
మానససరోవరవిహరణలాలసమానస రాజహంసవాహనస్య, శ్రీభగవదా
జ్ఞయా ప్రవర్తమానస్యాద్యబ్రహ్మణః ప్రథమపరార్ధే పంచాశద్వత్సరే
వ్యతీతేషు ద్వితీయపరార్ధే ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్ర
థమదివసే అహని ద్వితీయేయామే తృతీయేముహూర్తే ప్రథమప్రాణాయా
మసమయె పార్థివకూర్మ ప్రళయానన్త శ్వేతవరాహబ్రాహ్మసావిత్ర్యాఖ్యసప్త
కల్పానాం మధ్యే శ్వేతవరాహకల్పే స్వాయమ్భువస్వారోచిషౌత్తమతామ
స రైవత చాక్షుష వైవస్వత సూర్యసావర్ణి ధర్మసావర్ణి దక్షసావర్ణి
రుద్రసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణీంద్ర సావర్ణి వేదసావర్ణ్యాఖ్యచతుర్దశమన్వ
న్తరాణాం మధ్యే సప్తమే వైవస్వతమన్వన్తరే, సప్తవింశతిమహాయుగే
ష్వతీతేష్వష్టావింశతితమే మహాయుగే, కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగా
ఖ్యచతుర్యుగాణాం మధ్యే అష్టావింశతిసహస్రోత్తరసప్తదశలక్షాబ్దే కృత
యుగే, షణ్ణవతిసహస్రోత్తరద్వాదశలక్షాబ్దే త్రేతాయుగే, చతుష్షష్టిసహ
స్రోత్తరాష్టలక్షాబ్దే ద్వాపరయుగేచసమతీతే, ద్వాత్రింశత్సహస్రాన్వితచ
తుర్లక్షాబ్దే వర్తమానే కలియుగే ప్రథమపాదే, యుధిష్ఠిరవిక్రమశాలివా
హనవిజయాభినన్దన నాగార్జునకలిభూపాఖ్యశకపురుషమధ్యపరిగణితశాలివా
హనశకే, బౌద్ధావతారే, బ్రాహ్మదైవపిత్ర్య ప్రాజాపత్యబార్హస్పత్యసౌర
చాన్ద్రసావననాక్షత్ర మానాఖ్యనవమానమధ్యపరిగణితేనాముకమానేన ప్ర
వర్తమానే ప్రభవాదీనాం షష్ట్యాస్సంవత్సరాణాం మధ్యేఽముకసంవత్సరే,
దక్షిణాయనోత్తరాయణయోర్మధ్యేఽముకాయనే, వసన్తాదిషడృతూనాం మ
ధ్యేఽముకఋతౌ, చైత్రాదిద్వాదశమాసమధ్యేఽముకమాసే, శుక్లకృష్ణప
క్షయోర్మధ్యేఽముకపక్షే, ప్రతిపదాదితిథిమధ్యేఽముకశుభతిథౌ, భానుప్ర
భృతివాసరమధ్యేఽముక వాసరే, అశ్విన్యాదినక్షత్ర మధ్యేఽముకనక్షత్రే,
విష్కంభాదియోగమధ్యేఽముకయోగే, బవాదికరణమధ్యేఽముకకరణే, అ
స్మిన్ శుభముహూర్తే, గఙ్గావాలుకాభిస్సప్తర్షిమండలపర్యన్తం కృతరాశే
ర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకవాలుకాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణస
మితకాలేదశపూర్వేషాం దశాపరేషాం మద్వంశ్యానాం పితౄణాం మమ

చపకుటుమ్బస్య నరకాదుత్తీర్య శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం గోధూమైస్సూర్యమణ్డలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానే ఏకైకగోధూమాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలె శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం మాషైశ్చన్ద్రమణ్డలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానె ఏకైకమాషాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలె శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం సర్షపైర్ధ్రువమణ్డలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానె ఏకైకసర్షపాపకర్షణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకర్షణసమ్మితకాలే శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం తిలైర్నక్షత్రమణ్డలపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానె ఏకైకతిలాపకషణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకషణసమ్మితకాలె శాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం త్ర్యణుకైర్బ్రహ్మాణ్డోర్ధ్వకటాహపర్యన్తం కృతరాశేర్దివ్యసహస్రవర్షావసానె ఏకైకత్ర్యణుకాపకషణక్రమేణ సర్వరాశ్యపకషణసమ్మితకాలెశాశ్వతబ్రహ్మలోకనివాససిద్ధ్యర్థం త్రిగుణీకృతాగ్నిష్టోమాతిరాత్ర వాజపెయపౌండరీకరాజసూయాశ్వమేధాదిసమస్తక్రతుఫలావాప్త్యర్థం ఇహజన్మని జన్మాన్తరేషుచ బాల్యకౌమారయౌవనవార్ధకేషు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసు జ్ఞానతోఽజ్ఞానతశ్చ కామతోఽకామతః స్వతఃపరప్రేరణయావాసమ్భావితానాంసర్వేషాంపాపానామపనోదనార్థం ఇష్టదేవతాప్రీత్యర్థం ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యచతుర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం క్షేమస్థైర్యవిజయాయురారోగ్యైశ్వర్యాదీనాముత్తరోత్తరాభివృద్ధ్యర్థంతత్తత్పురాణోక్తమహాదానాన్తర్గతతత్తద్దానాఖ్యకమహం కరిష్యే ॥ **

శ్రీ ఇతి మహాసఙ్కల్పః శ్రీ

మహాసఙ్కల్పజంయస్య మహాదానప్రవర్తనమ్ ।
మహాపురుష ఏతోఽస్మిన్మహాసఙ్కల్ప ఈరితః ॥

హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయశుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౬	౬	పరి జ్య	పరిత్యజ్య	౯౯	౧౦	సఖి	సఖి
,,	౯	బ్రహహా	బ్రహ్మహా	,,	౧౫	వ్రణా	వ్రణి
౭	౧౨	గురుణాం	గురూణాం	౧౨౧	౮	మరు	మేద
౯	౧౦	దూర	దూరు	౧౨౫	౩	న్నథా	న్యథా
౧౭	౯	దూర	దూరు	,,	౯	పతిక్ర	పరిక్ర
౧౮	౫	దడ్యా	దండ్యా	౧౨౯	౧	ప్రివేశ	ప్రదేశ
౨౧	౨౪	శిఖా	శిఖాం	౧౩౩	౬	ధాగణం	ధావనం
౨౪	౨౫	మహ	మహ్యా	౧౩౫	౨౧	ప్రియా	ప్రియ
౨౮	౧౦	స్తేయి	స్తేయ	౧౩౮	౭	వేత్త	వేచ్చైత్త
౩౦	౬	క్యంకర్త	క్యమతి	,,	౬	న్విచ్ఛ	న్విచ్ఛే
,,	౧౮	స్తన్మాస	స్తంమాస	౧౪౧	౨౨	స్థానె	శ్రాద్ధె
౩౨	౭	ధృత్వాస	తతస్స	౧౪౫	౧౮	నాపినా	పాపినా
,,	,,	హీత్వా	హీత్వా	౧౫౦	౧౧	భుక్త్వా	భుక్త్వా
,,	౧౦	భాజ్ఞహీ	భాజ్ఞహి	౧౫౪	౨౬	ములసం	మలసమ్
౪౩	౧౧	గజయ	గజయు	౧౫౮	౨౨	స్త్రభ్భ	స్త్రదోభ
౪౫	౧౬	శిశు	శిశౌ	౧౫౯	౧౦	చకలి	శకలి
౪౬	౧	నిమి	నిమిత్తై	౧౬౩	౧౦	గోపా	గోవా
౪౯	౩	యాజ్ఞే	యజ్ఞే	౧౬౭	౫	పంచ	పంచగుణ
౫౫	౧	ప్రితహ	ప్రిత్యహ	౧౬౮	౩	ంపాదజె	ర్థంపాదజః
,,	౧౯	నీత్వా	నియ	౧౬౯	౨౧	మపుత్రం	మమత్రం
౫౭	౮	చాదరాత్	నాచరేత్	౧౭౧	౧౮	సమ	సమ్ప్ర
,,	౧౩	తత్రి	తక్రిం	౧౭౩	౯	వేషా	వేగా
,,	,,	ద్విజగృ	ద్విజోగ	౧౭౪	౮	మోమ	ప్రాణ
,,	౧౮	తత్రియః	తత్ప్రయః	౧౭౬	౧౮	నష్టే	నష్టో
౬౮	౧౪	కయం	క్రియమ్	,,	౨౬	అజుహ్వ	అజూహ్వ
౭౬	౧౦	పునసం	పునస్సం	౧౭౭	౧౯	స్నాప	స్నవ
౮౦	౧౯	మాంన	మాంసం	౧౮౧	౧౦	బ్రష్ట	భ్రష్ట
౮౭	౮	క్రియిత్వా	క్రియ	౧౮౪	౨౨	అంగి	అంగి
౮౮	౫	లామె	లమే	౧౮౭	౭	మ్భయిత్వే	భ్త్వ
౯౭	౫	విప్రచొదితావ్రితమాచ		౧౯౭	౧౨	అథ	అథ
,,	౨౯	స్మృసం	స్మృతం	౨౦౦	౧౭	కృత్వాచ	కృచ్ఛ్రై

హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయశుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధ	శుద్ధ
౨౩౪	౪	ప్రీతి	ప్రతీ	౩౫౩	౧	వజ్గకం	వజ్జజం
౨౩౦	౨౫	జిహో	జుహో	,,	౨౪	యవ	యప
౨౩౯	౯	రుణఇ	రుణే	౩౫౫	౧౭	ర్యదా	ర్యథా
,,	౧౨	వీరామి	వీరాని	౩౬౩	౧౨	వంచ	పంచ
౨౫౫	౨౭	ఆవ్రత	ఆవ్రత	౩౬౯	౨౫	వాతుక	వాతుక
౨౬౮	౧	వయం	వయా	౩౭౦	౧౭	వలమేకం	దినత్రయం
౨౭౬	౧౦	శీల	శీలి	,,	౧౯	దినత్రయం	వలమేకం
౨౯౦	౭	యాగా	యోగా	౩౭౫	౧౧	పనస్యా	పస్యా
౩౦౩	౧౨	వ్యతే	ప్నుయాత్	౩౭౬	౧౫	దుర్లభం	దుర్లభాం
౩౧౧	౮	నిత్య	నిత్యం	౩౭౯	౮	కూర్చం	కృచ్ఛ్రం
౩౧౨	౧౪	అద్రక	ఆర్ద్రక	౩౯౦	౪	యేన	యేతు
౩౧౩	౧౦	క్రయం	క్రీణ	౩౯౫	౮	నజ్ఞా	సజ్ఞాి
౩౧౬	౨	తశు	తశ్శు	౪౦౩	౭	ఎష	ఎషు
౩౧౮	౧౬	రిణాం	రిభ్యః	౪౦౪	౬	తూలె	మూలె
,,	౧౭	రిణాం	రిభ్యః	,,	,,	స్నరః	ద్విజః
౩౨౨	౫	వర్ణవ్య	వర్ణస్య	౪౦౯	౨౧	వాసిక	వాస్తిక
౩౨౩	౧౬	ర్ధ్రతి	తిర్ధ్ర	౪౧౦	౧౭	వర్త	స్వర్ణ
౩౨౭	౮	కృత్య	కుర్యాత్	౪౧౨	౨౦	మతే	మతం
,,	౧౯	తన్మ	తస్మై	౪౧౩	౧౫	రాద్రాది	రాద్రాస్మి
౩౩౪	౨౫	ఎత్ప	ఎతత్ప	౪౧౫	౧౯	ఆర్ద్రి	క్లిన్న
౩౩౭	౧౮	కామ్యం	కావ్యం	,,	౩౧	నచకి	నాన్యత్ర
,,	౨౨	కామ్యం	కావ్యం	౪౧౬	౪	పూర్వం	పూర్వకం
౩౩౮	౧	వ	యజ్ఞోప	౪౨౩	౧౦	చారో	చారా
,,	౧౪	నన్తా	నన్త్యా	౪౨౮	౮	త్రసహ	త్రిసహ
౩౪౪	౫	ప్యాధా	హ్యధా	౪౨౯	౧౬	కౌతకే	కౌతకె

